ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1-2
SAMEDI - DIMANCHE
1-2 JANVIER
2000
LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅՐԱՍԱՆՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·808 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.808

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

2000

Աբեմուտքի այս ափերուն վրայ, ոչ միայն նոր տարի, նոր դար, այլ նաեւ յայտնի ամպարանքով նոր հազարամեակ ողջունելու խենթ պոռթկումով պիտի դրոշմուէր հազարական թուականները. բազմութիւնները ա՛նքան պէտք ունէին երջանիկ թուելու որ կամովին մէկզմէկ դրած էին տրամաբանութեան, իրատեսութեան նման բաներ:

Սակայն, վերջին օրերու բնութեան առկախները, դիտականօրէն բացատրելի իրենց բնոյթին հետ, դրեթէ ապդարարիչ դերով ներկայացան. մարդուն ամենազօրութեան նկրտումներուն տրուած դաս էՙր քանի մը ժամուան մէջ փոթորիկներով, ողողումներով հիմնատպէս չքջուած կացութիւնը: Նաւէրներու, ճաշացուցակներու եւ հազարումէկ ոչնչութիւններու սիրտհատնումը վայրկենապէս փոխարինուեցաւ լոյս, ճամբայ, ջերմութիւն, խմելու ջուր, չոր անկողին ճարելու տագնապով, մէկմէկու մարդոց համար: Ու կ'ըսուի թէ խաբկանք է ակնկալել որ պայմանները կարճ առնէն բնականոն կը դառնան:

Այսքանը արդէն կոտրած է նոր հազարամեակ ողջունելու այնքա՞ն ջանքով ու հաշիւներով չինուած համայքը. եւ ըսել որ կան տակաւին կործանումի, ցնցումնութենական վարկածներու պնդումները: Անոնք կը յաջողին սխալ մը, քանի մը վայրկեան ճարել լրատուներու մէջ ու հատասար քայլ պահել լուսաւորին, փայլունին հետ: Մարդկային բնութեան մէջ պարտուած հակասութեան ի՛նչ չոչափելի պատկեր այս մէկը. մէկ կողմէն պատրաստուիլ ոճնախմբութեան ամէնէն սանձարձակին, միւս կողմէն՝ սեղանին վրայ զետեղել վախճանի բեմադրութեան մը էջերն ալ:

Այս ընդհանրականին մէջ, սակայն, Գանդորտի հսկայական լուսաւոր դարճանելին ճաճանչներով չլացող ամէնէն դիւրահաւատն անգամ խորքին մէջ դիտակից է թէ արեւուն տակ նոր բան չկայ: 2000 Յունուար 1–ի առաւօտն ալ կը սկսի նախորդ ու յաջորդ անթիւ առաւօտներուն նման. կը բերէ այն ինչ որ բերին միւսները, կամ կը տանի այն ինչ որ պիտի տանին իրմէ եառքինները, ի՛նչ տարբերութիւ ալ կապուած ըլլայ անոնց պոչին:

Այսուհանդերձ, սովորութիւնը իր բաժինը կը պահանջէ, աղաղակելով որ տարեվերջի օրակարգէն ոչ մէկ պայմանով զեղչելի է հաչուեփակը: Մարդուն ինքնապոհութեան պահանջքը չէՙ այդ աղաղակին բուն ձէրը. տեսնել թէ կատարուա՞ծ է այն որ հարկ էր կատարել, կարելի՞ է հանգիստ սրտով փակել աւարտած տարուան տոմարը, թէ ի՞նչ թելադրականութիւն կը փոխանցէ մեկնողը յաջորդին:

Ի՞նչ պատասխաններ ունի նման հարցականներու 1999–ը հայկական իրականութեան համար. անոր որ աշխարհի փոքրագոյն մէկ ներկայութեան մէջ սփռուած եւ տարբերակումի ամէնէն լայն սահմաններուն ձէր է ու բոլորէն աւելի խօսող, ճառողը՝ միութեան, միասնութեան մասին...:

Զուլումի լայն հոսանքին վրայ համարկումի տակաւին տկար թիերով յառաջացող Սփիւռքը ցնցող նորութիւն չարձանագրեց անցնող 365 օրերուն: Կուսակցականները իրենց ճառերէն թերեւս մէկ–երկու ստորակէտ փոխեցին, քարոզիչները իրենց քարոզներէն մէկ–երկու չեչտ. դպրոց, լրատուութիւն, միութիւն երրորդութիւնը չարունակեց իր խզոտ տպակուելու անյաղթահարելի «իմաստութիւն»ը, մինչ վստահարար կրկին մէկզմէկ մնաց ուշադրութեան արժանիներու կարեւոր տոկոս մը: Աստղմէ է, օրինակ՝ Հայաստանէն արտագաղթողներու լուրջ զանգուածը որ չատ տեղեր մեծցուց մեր համայնքներուն թիւը, առանց սակայն ամբողջացումի երեւոյթին:

Ցնցող, մտահոգիչ պարագաներ արձանագրուեցան Հայաստանի Հոկտեմբեր 27–ի անցքերով: Ազգային Ժողովին մէջ երկրին ղեկավարութիւնը դլխատելու արարքը ապացոյցը տուաւ թէ իշխանութիւնը անպայման ղօրութեան, անճեռնմխելիութեան երաշխիք չէ: Արարքը նաեւ քանի մը վայրկեանի մէջ մսխեց անկախութենէն ի վեր երկրին մեծագոյն դրամագլուխը նկատուած կայունութիւնը:

Աստղ վրայ աւելցաւ Ղարաբաղի վերջին ծայր վտանգաւոր փոթորկումն ալ որ Յունուարին երեսը հանեց ղեկավարութեան մէջ ժամանակէ մը ի վեր պարակուած պատակտումը: Այսօր, թէեւ խաղաղութիւնը վերահաստատուած կը թուի Ս. Բաբայեանի բանակի հրամանատարութենէն ալ հեռացումով, բայց վախերը ամբողջովին չքացած չեն: Պատերազմին յաղողութեան մէջ կարեւոր վստահի տէր այդ դէմքը դժուար թէ յօժարի մէկ օրէն միւսը մէկզմէ ձգուելու. արդէն անոր «տղամարդավարի հեռաւոտ եմ մարտադաշտից, իջնում եմ բաղաքական դաշտ» յայտարարութիւնը («Երկիր», Դեկտ. 22) բաւարար է վախցնող զարգացումներու ոտնաձայնը լսելու: Մինչ այդ, դիպուածի՞ արդիւնք է որ ազգբեջանական կողմէն ռազմաչունչ ձայներ սկսած են հասնիլ···:

Այս կացութեան հետ արտագաղթի ծանրակչիռ խնդիրը մտահոգութեան երկրորդ գլխաւոր ազդակը կ'ըլլայ: Երկիրը ամէն օր քիչ մը եւս ամայացնող երեւոյթը մեր իրականութեան հակասական միջուկէն չերտ մըն ալ կու տայ երբ դեռեղուի Սփիւռքի Հայուն քաղաքացիութիւն պահանջող ոռմանթիկութեան քով: Եւ ըսել որ թէ՛ առջին, թէ՛ երկրորդ պարագան մինչեւ այսօր ո՛չ մէկ լուրջ անդրադարձ դտած են ղեկավարութենէն:

Այս բոլորին քով ապահովութիւն ներչնչող ազդակ է անչուչտ երկրին մէջ խաղաղութեան պահպանումը. ասով հանդերձ, մազէ կամուրջի վերածուած է Գ. Հազարամեակի չեմի տարին: Մինչդեռ երկու էջ պատմութեան ընթերցում, քիչ մը անկեղծութիւն ու արթնամտութիւն կրնան հրաշք դործել ու ամուր անցքի վերածել զայն. անցք՝ դէպի հազար տարի երազ մնացած արժէքներ:

Մաղթելով որ դպռնութիւնը այս անդամ ալ չյապաղի ժամադրութեան, բարի՛ տարի ու բարի՛ հազա՛րամեակ:

Ա. Թ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԿԱՆԻ ՄԸ ՑՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՑԻ մէջ մեռեալներու թիւը 80–ի բարձրացած էր Դեկտ. 30–ին, բայց հիւանդանոցներու մէջ վիրաւորներ կային, նաեւ ծանր վիճակի մէջ չնչահեղձներ էլէքթրոժէն սարքերու անխոհեմ դործածութեան հետեւանքով: Դեկտ. 31–ին, դեռ մէկ միլիոն ընտանիք ելեկտրական հոսանք չունէր, ոչ ալ հեռաձայն:

ՄԱԿ–ի ընդհ. քարտուղարը՝ Քոֆի Անանան «անընդունելի» դտած է բրտութեանց չարունակութիւը սերպ եւ ռոմ փոքրամասնութեանց դէմ Քոսովոյի մէջ եւ Դեկտ. 28–ին հրապարակուած տեղեկադրով մը, կը հրաւիրէ Քոսովոցիները որ վերջ տան այդ արարքներուն:

ՊՈՆԻ արդարադատութիւնը յայտարարեց թէ քննութիւն պիտի բանայ Հելմութ Քոհլի դէմ, զեղծարարութեան եւ վստահութեան չարաչահումի համար: Նախկին վարչապետը միշտ կը մերժէ յայտնել անունները անոնց որոնք գաղտնարար դրամական նուէրներ ըրած են իր կուսակցութեան: Քոհլ յաւուր նկատի առած է իրեն դէմ բացուած քննութեան լուրը: Ի դէպ, ոչ ոք կը մեղադրէ նախկին վարչապետը որ անճնապէս հարստացած ըլլայ:

ԻՍՐԱՑԻԼԵԱՆ ԲԱՆԱԿԸ, Դեկտ. 29–ի վաղ առաւօտեան, տապալած է այն չարձանը որ բարձրացած էր Քիւրիաթ Առպ դերեզմանատաունը, Հեպրոնի եզերին, Պարուք Կոլտչթայնի յիշատակին: Մագումով հրեայ ամերիկացի այս բժիշկը, անդամ հակարար Քաչ ցեղապաշտ կուսակցութեան, 1994 Փետրուարին, կը–րակ բացած էր Պաղեստինացիներու դամբարանը հաւաքուած արար հաւատացեալներու վրայ, 29 հոգի սպաննելով: Քիչ ետք, մեռած էր, ամբոխին կողմէ լինչի ենթարկուած: 1998–ին, Քնէսէթը «Կոլտչթայն օրէնք» մը քուէարկած էր, արդիլելով որ յուշարձաններ բարձրանան ահարեկիչներու յիշատակին: Երկար վիճաբանութիւններէ ետք, դատական դեռնի վրայ, Գերագոյն Ատեանը, Նոյեմբեր 14–ին, հաստատած էր տապալման որոչումը: Իր վճիռին մէջ, դատաւորը կ'ըսէր.– «Պէտք է յիշենք եւ պիտի յիշենք 29 զոհերը, որոնց կեանքին վերջ տուաւ Կոլտչթայն: Սպաննողին յիշատակին յուշարձան մը բարձրացնելով չէ որ այդ նպատակին կը հասնինք»:

ՑԻԿԱՌՕ, Դեկտեմբեր 30–ի իր թիւին «Վիճարկում եւ Կարծիքներ» էջին մէջ լոյս ընծայած է միջազգային վաստակաբան՝ Սամուէլ Փիլարի մէկ դրութիւնը, որ կը սկսի սա տողերով.– «Դար մը այնքան պղպեր, այնքան փայլուն եւ միաժամանակ այնքան բարբարոս, կը վերջանայ ինչպէս սկսաւ: Նախ եւ առաջ՝ Հայերը, յետոյ Հրեաները, Գնչուները, Համասեռականները, Քիւրտերը, Թութցիները, Պոսնիացիները, Քոսովարները, հիմա ալ՝ Չէչէնները: Իր կոտորածներուն եւ զոհերուն ցանկը անվերջանալի է»:

ՉԻՆԱՍՏԱՆ խիստ կերպով քննադատած է Միացեալ–Նահանգները, որոնք զօրավիդ կը կանդնին Փալունկոնկ ազանդին, այն յոյսով որ պիտի կարենան կասեցնել երկրին ընկերային եւ տնտեսական բարգաւաճումը: Քոքիտիէն տիւ Փէօփլը կը մեղադրէ մասնաւորաբար Աբեմուտքը իր քննադատութեանց համար Չինաստանի մղած պայքարին նկատմամբ՝ ազանդին դէմ:

ԼՈՆՏՈՆի իր բնակարանին մէջ, Դեկտեմբեր 29–ին բիրտ յարձակման մը ենթարկուած է Պիթըլներու կինթասիոթը՝ ճորճ Հարիսըն աւազակներու կողմէ: Ծանրօրէն վիրաւորուած է ստացած դաշոյնի հարուածներէն, ինչպէս նաեւ կինը, բայց կրցած են զսպել յարձակողները եւ ոստիկան կանչել: Հիւանդանոց փոխադրուած են. իրենց կեանքը վտանդուած չէ:

ԶԻՆԱՎԱՃԱՌ Ս. ՍՈՂԱՆԱԼԵԱՆ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

Միջազգային լրատուներ կը հաղորդեն թէ Դեկտ. 22–ին, Ֆլորիտայի մէջ ուր Փարիզէն հասած է զէնքի առեւտրական Ս. Սողանալեան, ձերբակալուած է: Լոս–Անճըլըսի մէջ ան ամբաստանուած է դումարներու օրինականացման, հարկանենգութեան եւ դրամատնային կանոնակարգերու յանցանքով:

Սողանալեանի մասին որ ծնած է Թուրքիա եւ լիբանանեան քաղաքացի է, ամերիկեան մամուլը կ'ըսէ թէ յաճախորդ ունեցած է Իրաքը, Արժանթինի գինուորական խունթան, Ռումանիոյ Ձաուչէսքուի կառավարութիւնը, եւլն.:

Ամբաստանեալը 70 տարեկան է:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 30/31)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ – ՍՓԻՒՌՔ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ՇՈՒՐՋ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Դեկտ. 29–ին նախագահ Ռ. Քոչարեան ընդունելով Հայաստան – Սփիւռք պետական յանձնաժողովի անդամները քննարկած է յարաբերութիւններու բարեփոխման գործընթացը: Նախագահը ընդդիմելով ատոր կարեւորութիւնը անհրաժեշտութիւն նկատած է դալ տարի եւս Հայրենիքի մէջ համահայկական միջոցառումներու կազմակերպումը, որ արդէն ճեւաւորուած աւանդոյթ համարած է: Խորհրդակցութեան քննարկուած ու հաւանութիւն ստացած է յանձնաժողովի 2000 թուականի ծրագիրը. որպէս առաջնահերթ խնդիր նշուած է հեռատեսիլի համահայկական ալիքի մը ստեղծումը: Արծարծուած են նաեւ Հայաստանի մէջ սփիւռքահայ ուսուցիչներու վերապատրաստութեան, Հայաստանի քրիստոնէացման 1700–ամեակի նշումներուն առընչուող եւ այլ կարդ մը հարցեր:

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՖՈՒԹՊՈԼԻ ՀԱՒԱՔԱԿԱՆԸ ՄԻԱՑԵԱԼ–ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ ԿՆԱՅՑԵԼԻՔ

Հայաստանի Ֆութպոլի հաւաքականը Յունուար 5–19 Գալիֆորնիա կ'երթայ ուսումնամարզական հաւաքի համար: Հոն նախատեսուած են երեք հանդիպումներ՝ ԱՄՆ–ու, Կուաթէմալայի եւ Իրանի խումբերուն դէմ: Այս վերջինին ԱՄՆ այցելութեան անկարելիութեան պարագային զայն կը փոխարինէ տեղւոյն հայկական ակումբներէն մէկը:

2000
ՇՆՈՐՀԱՒՈՐ ՆՈՐ ՏԱՐԻ

№ 2, Շարք/Hpuuh, Յունուար 1/2, 2000 «ՅԱՌԱՋԱԴ»

ՓՈՐՁՈՒԹ

ՀԱՅԵՑԱԾ ԱՇԱԿԵՐՏ

ԱՐԵՎՄՏԱՀԱՅԵՐԷՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԻ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՄԷՋ

1895 թուականի Հոկտեմբեր ամսուն էր, երբ Տաճկահայաստանի մէջ տիրող կացութիւնը ծանր ու ճգնաժամային էր դարձած: Ամէն կողմէ լուրեր կը հասնէին, որ Թուրքիոյ կառավարութիւնը իր ոճրագործ ծրագիրները կ՚իրագործէ հայ ազգաբնակչութեան դէմ: Ամէն կողմէ կը լսուէին ողբերգական աղաղակներ, ամէն կողմ կը տեսնուէին ահռելի աւերակներ, ամէն կողմ կը տիրէր սարսափ ու ահ: Ամէն կողմ կը տեսնուէին ոճրագործ թուրքերու ձեռքով կողոպտուած, աւերուած ու հրդեհուած հայկական գիւղեր ու քաղաքներ, ամէն կողմ կը տեսնուէին անմեղ հայ զաւակներու դիակներ, որոնք ոճրագործ թուրքերու ձեռքով կոտորուած էին: Ամէն կողմ կը լսուէին անմեղ հայ զաւակներու, հայ կիներու ու հայ աղջիկներու ողբերգական աղաղակներ, որոնք ոճրագործ թուրքերու ձեռքով կը բռնաբարուէ

մեղքը՝ Խենթ–Մարտին ճիաը. կեցէք դէպի վեր երկնամ քիչ մը՝ փոխձիան պատրաստելու համար տիրոջ»:

Արդարեւ Ասպետը կ'ուշանար, որով–հետեւ կ'ընկերանար սիրուն իշխանուհի մը՝ Ծաղկանոյշ–Կանանչին որ հեծած էր ծանրաշնայ ճերմակ էգ ջորիի մը վրայ, եւ ճամբուն երկայնքին՝ սոխակ, սար–եակ ու խայտիտ անոյշ անոյշ կ'ողջու–նէին զինք. «Բարի, հազա՛ր բարի, Օ–րիորդ ՄԱՅԻՍ»: Հազեր էր չրջազգեստ մը օչօչներով, հարսնուկներով ու ծափ–կոտրուկներով բանուած, ու բոյնի մը չափ քնքոյշ իր ափին մէջ կը գգուէր պզտիկ ծիծառ մը:

Իշխանուհին չհասած՝ բախտախնդիր մը մտաւ պանդոկէն ներս. չապիկին վրայէն բան հագած չէր, կարմիր գօտի մը կը բռնէր իր տափառը: Աչիկա ամէն մարդ կը ճանչնար: – «Բարե՛ւ, ՅՈՒՆԻՍ աղ–բար, գոչեց պանդոկապետը զուարթ, դուն կու գաս խարին համար»: – «Ինչ–պէս միշտ, յարեց մարդը համարձակ. դաշտը թողուցի գերանդիս»: Ցետոյ ծարաւցած՝ երկարեց դդումէ իր ըմպա–նակը որ պարապ էր: Յորեկէն վերջ ամա–յի էր պանդոկը. մարդին խոտերը կոթե–լու վրայ էին բոլորն ալ: Գիշերը խոչոր սայլեր կը թաւալէին դէպի մարգնե–րը. կը լսուէր արտունճին հնչուն ծիծա–ղը. «Կեցցէ՛ կեանք իմ աղնուտր, հնձուած խարին հոտը կը զովացնէ թոքերը». եւ սկսաւ երգ մը մոլտալ, երբ չրջակայ բը–լուրներուն վրայ վառող խարոյկներուն լեզու լեզու բոցերը կ'երկննային աստե–ղացնցուղ երկինքն ի վեր: – «Կեցէք բա–րով, գալ տարի աս ատեն կը տեսնուինք նորէն» պոռաց գուարթերես Ցունիսը՝ գերանդին ուսին, եւ իջաւ առուակն ի վար, ճամբու ընթացքին զովանալու հա–մար:

Իրաւ ալ տաք էր. ցերեկուան արեւը կ'անօսրացնէր չուքերը. չուները կը քը–նանային իրենց որջերուն, հաւերն ալ կը ծուարէին իրենց փոշոտ բոյներուն մէջ. իջեւանին ազօտ երդիքին տակ ուր կային փեղկերուն ծերպերէն սպրդուն մոլորած ճառագայթներ՝ սեւ ճանճերու պարս մը կը բզզար չաքարի կտորի մը վը–րայ:

Նոյն պահուն էր որ բաց դուռը քիչ մըն ալ հրելով՝ երկու մարդ մտան բակ. մերկ էր մէկուն բազուկը, հնձողի լայ–նեզր գլխարկին տակ դէմքն ալ սեւցած էր արեւէն. կաշիէ գօտիին անցուցած էր մանգաղը: Միւսը հագուած էր քաղ–քենիի պէս, բամկոնակը միայն բաց էր. քրտնաթոր էր դէմքը, ոտնամաններն ալ փոչեպատ: – «Ես ՅՈՒԼԻՍ կը կոչուիմ» ըսաւ քաղքենին: – «Ե՛ս ալ, գոռաց գաշ–տի մարդը, դիւղացիք միայն Հնձար ա–նունը կու տան ինծի»: Ասոնք մէկ հօր–մէ–մօրմէ եղբայրներու պէս նմանանք ունէին իրարու: – «Միւս պանդոկն եր–թանք, ձայնեց քաղքենի Ցուլիան իր ըն–կերոջ. աս ի՛նչ տաք է, քիչ մը խմենք պաղչկինք»: Աչիկա Հնձար–Ցուլիսի ալ փափաքն էր. գարեջուրի զովութիւնը կը հրապուրէր մին ու միւսը. քաղքենին՝ ոտաններու ամառներէն, չէնքերու չոր–ցուցիչ ճակատներէն եւ գործատուներու հնոցներէն խօսեցաւ. գիւղացին՝ հասկ–թուռ ցորեանը, գաշտերու ոսկի ալիք–ներն ու ճպուռներու ճուռոյն յիշեցնող մանգաղներու խչրտոցը ներբողեց: – «Գի–չերը քնանալ կարելի չէ» որոնչաց մին: – «Աստ՛ղն չունինք աչուըներս խփելու» կցեց միւսը՝ գաւաթը պարպելով:

Ոաքերնին իջեւանէն հազիւ դուրս դը–րած էին, երբ ինքնաշարժի մը չեփորին պիլ ձայնը դուռ փուքթացուց պանդոկա–պետը: Ամբողջ ընտանիք մը կը կազմէին վար իջնողները որոնք եկան փոուիլ չէն–քին առաջքի գալար արիչին տակ: Ըն–տանիքին պետը մինչ կը քննէր ուղեցոյց–քարտէսը, ճիժուպիժ կը գոչէին մխաբե–րան. «Կեցցէ՛ արձակուրդը»: – «Մենք ծով պիտի մտնենք» ըսաւ աղջնակ մը. – «Ի՞նչ ծով, մենք լեռները պիտի մագըլ–ցինք» դիմադարձեց անդիէն իր բզէզ աղբարիկը: Գործը մեծնալու վրայ էր, երբ մայրերնին անոյշի կապեց. «Ծով կամ լեռ, մենք արձակուրդի ենք ելեր»: – «Ո՞վքեր են սա կռուազաններըը» հար–ցուց կաշեայ հեսկեր ղրած որսորդ մը պանդոկապետին: – «Մեծ գործարանա–տէր մը, Պրն. ՕԳՈՍՏՈՍ է անունը. Ջեր–մօն վաճառանիչն ինք ստեղծած է»: Որ–սորդը պահ մը նայեցաւ փոչիներու ամ–պի մը մէջէն սուրացող ինքնաշարժին ե–տեւէն, յետոյ մտաւ ներս:

Երկու հոգի հոն կը գտնուէին արդէն: Մին իր քովն էր ղրեր խաղողի կալթ մը, միւսը սեղանին վրայ բաց էր ձկեր ներ–կատուփ մը: – «ՍԵՊՏԵՄԲԵ՛ՐԸ» լսուե–ցաւ մէկուն ձայնը՝ սեմին վրայէն: – «Սեպտեմբերը ե՛ս եմ» յոխորտաց որսոր–դը թիկնէթեկին: – «Այդեպան–Սեպտեմ–բերը ես ի՛նքս եմ» աւելցուց կալթին տէ–րը: – «Նկարիչ–Սեպտեմբերն ալ ես ի՛նքս եմ» ծմծմաց երրորդը: – «Համաձայնե–ցէ՛ք, վճռեց ձայն մը որ Աչունինն էր, ո–րովհետեւ մէ՛կ Սեպտեմբեր կայ միայն»: – «Սեպտեմբերն ա՛յն է որ իր չուներով ու չեփորներով սար ու ձոր կը չուլլուի»: – «Սեպտեմբերն ա՛յն է որ այգեկութի ող–կոյզները կը դնէ հնձան»: – «Սեպտեմ–բերն ա՛յն է որ նկարակալը կը տեղաւո–րէ ոսկեծիրան անտառին չքեղութեանը դիմաց»: Վէճը դուցէ չարունակուէր, ե–թէ նոյն միջոցին պանդոկապետը սեղա–նին վրայ չդնէր դինիի չիշ մը՝ կնքուած դլուխով: Բաժակահարութիւնը հաչուռ–թեան դաշ նկատուեցաւ: Ցետոյ մին իր հրացանը, միւսն իր կալթը, երրորդն ալ իր նկարակալը չալկած՝ բաժնուեցան ի–րարմէ:

Օթեւանը պարապ չմնաց երկար: Մինչ տիրոջը տղաքը կը պատրաստուէին դըշ–րոց երթալու, ագարակապանի մը դրսե–րեւոյթով մէկը տպպեց. թաւիշ երիզներ ունէր հագուստը, սոլերուն ներբաններն ալ հոդով ծածկուած էին. ՀՈԿՏԵՄԲԵՐՆ էր որ հերկի կ'երթար: – «Օրերը կարճը–ցան, ըսաւ ան, աշխարհքի՛ն բանը կայ ը–նելիք, հերկ, ցաքան, վարուցան, համ–բարել հողկիթն ու ճակնդեղը, ո՞ր մէկն ըսեմ»: Երբ կը մեկնէր, մշակ մը ընկե–րացաւ իրեն՝ սերմի գոգնոցով: Մարա–կը չաչեց, ձիանը յառաջ խաղաց, ու քիչ յետոյ արօրին խոփն էր որ կը պատռէր գորշ հողը:

Նայիս՝ մախաղով մուրացիկ մը երեւ–ցաւ պանդոկին սեմին: – «Ո՞վ ես դուն» հարցուց հոնկէ անցնող անդապահ մը: – «Դատարկապորա ՆՈՑԵՄԲԵՐԸ»: – «Ո՞ւր այսպէս»: Մարդը հորիզոնը ցոյց տուաւ ձեռքի երկաթ բիւրին ծայրովը. «Հեռո՛ւն, աւելի տա՛ք երկիրներ. արագիլներն ու ծիծեռնակները հոն ինձ կը սպասեն ար–դէն»: – «Ապրելու միջոց ունի՞ս դոնէ»: – «Մուրացած հացս ողջ ըլլայ, աւելին՝ իրամներու մէջ դիզուած տերեւներն իրր անկողին»: Անդապահը պռատեց յօնքե–րը. քիչ էր մնացեր որ ձերբակալէր, սա–կայն ինք ալ ծիծեռնակներու ընկերանալ չկրնալէն տխուր՝ յարեց. «Ճամբադ դնա, աս տեղուանքը հեղ մըն ալ չտեսնեմ ըզ–քեզ»: Դատարկապորը կրկնել չտուաւ անոր խօսքը, կորսուեցաւ խակոյն տա–

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՄՈՆՐԻԱԼԻ Ս. Ցակոբ Ազգ. Վարժա–րանի Բաստրմաճեան սրահին մէջ, Դեկ–տեմբեր 5–ին տօնուած է ՀՄԸՄ–կամքի տեղւոյն մասնաճիւղին քառասնամեակը: Դրօչակիներու տողանցքէն եւ վառերգնե–րէն ետք, օրուան հանդիսավարը՝ Լեւոն Գաբրիէլեան բացման խօսքը արտասա–նած է: Մասնաճիւղին 40–ամեայ պատ–մութիւնը ներկայացուած է սահիկներու միջոցաւ, մեկնաբանութեամբ Ալիք Պուլ–կարեանի: Օրուան բանախօսը եղած է Մոսիկ Թօփուզեան, որ նախ չեչտած է ՀՄԸՄ–ի պատկանելիութեան գիտակցու–թեան կարեւորութիւնը, ապա հրաւիրած 25 քոյրեր եւ եղբայրներ, որոնք իրենց երկարամեայ ծառայութեան համար պարգեւատրուած են Շրջ. վարչութեան անդամներուն կողմէ: Գործադրուած է դեղարուեստական յայտագիր մը, ապա Շրջ. վարչութեան խօսքը փոխանցած է Հրաչ Տէր–Սարգիսեան: Հանդիսութիւնը վերջ գտած է Արմէն Ա. Քհնյ. Իշխանեա–նի հայրական ողջոյնէն եւ Պահպանի–չէն եռք, «Ցառաջ Նահատակ»ով:

ծածուղ մշուշին մէջ՝ ցոյց տուած ինք–նութեան թուղթը նորէն ծոցը դնելով:

Մշուշին յայտնուեցին հիւսիսային քա–մին, ձիւնը, սառնամանիքը, երկար գի–շերներն ու անարեւ օրերը: Պանդոկին մարդիկը խմբուեր էին բուխերիկին չուրջ՝ ուսերնին տնկած: Շուն մը սկսաւ հաչել: – «Ուշ է, աս ատեն ո՞վ է արդ–եօք եկողը» մենախոհեց տանտէրը նեղ–սրտած, մինչ մոյկեր կը բախէին դուռ–ակն՝ ղրանը սեմին, ներբաններուն փա–կած ձիւնակոճերը քերթելով: Մինչեւ աչքերն իջած մուշտակէ գդակով՝ քթան մօրուօք ծերուկ մը ներս մտնելէ առաջ թօթվեց ձիւնով ծածկուած մաչկեակը: Տղաքը յանկարծ ճանչցան զինք, ու «Բա–բի՛բիկուն, Ծնունդ Պապա» ձայնեցին ծա–փելով: Իրաւ ալ Ծնունդն էր եկողը, Դեկտեմբերի բալխիրը վարդը: – «Ծը–նունդ Պապա, ո՞ւր է եղեւինդ» հարցուց մանչուկ մը: – «Դուրսն է, անտառէն նո՛ր կտրեցի»: – «Ի՞նչ կայ զամբիւղիդ մէջ» հետաքրքրուեցաւ քուրիկը: – «Վաղն առաւօտ մութուն կ'իմանաս. գնա պաճիկ ըրէ՛ հիմա եւ ինծի ձգէ մուճակներդ»: Եւ մինչ սպասուհին փորը չաղանակով լեցուած հնդկահաւը կը դնէր ցայգաճա–շի սեղանին վրայ, Դեկտեմբերի բալխի–րը՝ բաժոժներու խժլտացնող ժխորով՝ կը քաչէր կը տանէր Ծնունդ Պապան ըս–պիտակ դաշտերուն մէջէն:

– «Աս տարի ամէն տեսակ մարդ տե–սանք» ըսաւ պադոկապետուհին: – «Պա՛հ, կցեց ամուսինը, մէկ աղբիւրի ջուր՝ բո–լորն ալ»: – «Մէկերնուն ամէնէն շատ սի–րածս՝ ինքզինքը Բարկենդանք անուանող Բրինձն (իշխան) է» աւելցուց աղախինը: Տղաքը կը փոխասացէին. «Ես Պրն. Օգոս–տոսը չատ կը սիրեմ, ինքնաշարժ ունի» – «Ես՝ Այդեպան–Սեպտեմբերը, խաղող ունի»: – «Ես՝ Ծնունդ Պապան, խաղա–լիք ունի»: Համաձայնութեան չկրցան գալ:

...Եւ դուն, ընթերցո՛ղ, ի՞նչ կը խոր–հիս: Անպեսալի, ներկայի եւ ապագայի բոլոր այս անցորդներուն մէջէն՝ որոնք ամէն տարի նոյն կարգով կու գան ու կ'երթան, ո՞րն է նախասիրածդ: Անհոգ եղիր, դուն պիտի տեսնես զայն՝ ապրե–լով եւ յուշիկ յուշիկ... օրացոյցս թըղ–թատելով:

ԹԷՈՒԴԻԿ

«Ամէնուն Տարեցոյցը», 1928

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՍԻՐՎԱՐԴ ԳԱՐԱՄԱՆՈՒԿ

1) Դաշնակի կտորներ:
2) Ընտիր երգեր:
3) Նոր երգեր:

Կարելի է դիմել Տիկին Գարամանուկեանին:

269, Halaskâr Gazi Cad.
Menekse Apt - D. 3
Sisli — Istanbul — TURQUIE

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒ ԵՒՐՈՊԱՑԻ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Եւրոպայի անդամակցութեան վերջա–պէս թեկնածու դառնալու «յաջողութիւ–ն»ը կարեւոր տեղ կը գտնէ Թուրքիոյ այժմէականութեան մէջ: Ատիկա չի նը–չանակեր անշուշտ որ բոլոր ճակատները նոյնքան գոհ են ու մանաւանդ համա–ձայն՝ այդ թեկնածուութեան պարտադրած փոփոխութիւններուն:

Վարչապետ Էճեվիթ լաւատեսութեան ջանքով մը կ'ըսէ թէ անդամակցութեան համար իրենց նպատակը 2004 թուականն է: Ընկերային ու քաղաքական բոլոր անցքերը այլեւս եւրոպական խոչորա–ցոյցով մը կը քննուին, սխալ պատկեր չտալու մտահոգութեամբ: Այդպէս է որ օրինակ, նախագահ Տէմիրէլ վերջերս կատարուած բացումի մը արդելք եղած է ոչխարներու զենումին, հաւանօրէն մտա–ծելով որ այդ աւանդութիւնը չարիր չէ եւրոպական կանոններու:

Սակայն, հակառակ ցոյց տրուած բա–րի կամեցողութեան, Թուրքիոյ վերջնա–կան անդամակցութեան ճամբան բաւա–կան երկար է ու հաւանական է որ անկը–րաժեշտ բարեփոխումները լուրջ ընդդի–մութեան բախին: Անոնց գլխաւորներն են մարդկային իրաւունքներու եւ արտա–յայտութեան ազատութեան մարզերուն մէջ եւրոպական չափանիշներուն հասնե–լու համար անհրաժեշտ նկատուածները: Աչդէն սեղան բերուած են բազմաթիւ կարեւոր նիւթեր. վարչապետը առաջնա–հերթ դասած է մահապատիժին չնչումը որ յաճախակի վիճարկումներու նիւթ կ'ըլլայ ՓՔՔ–ի ղեկավար Ա. Էօճալանի դատապարտումէն ի վեր:

Կառավարութեան ծայրայեղ ազգայնա–կաններու թեւը չէ վարանած իր ընդդի–մութիւնը յայտնելու վարչապետին մաս–նակցումին: Անոնք կ'ըսեն թէ կը հասկնան Եւրոպական Միութեան մարդկային կեանքին տուած կարեւորութիւնը, բայց չեն հասկնար թէ ան ինչպէս արժէք ու կարեւորութիւն կու տայ ահաբեկիչնե–րու պարագլուխի մը: Ազգայնականնե–րու կուսակցապետ Տ. Պահչէլի կը յուսայ որ Միութիւնը պիտի չյամառի իր սխա–լին մէջ ու ահաբեկիչ պարագլուխի մը պատիժը պիտի չչփոթէ Թուրքիոյ ան–դամակցութեան հոլովոյթին հետ: Երկ–րին Արտաքին գործերու նախարարը իր կողմէն յայտնած է թէ քրտերէն հա–ղորդումներու հեռատեսիլի կայան մը կրնայ արտօնուիլ: Սակայն, այս նիւ–թին մասին ալ կարծիքները կը տարբե–րին: Բաւական հակազդեցութիւններու տեղի տուած է Մայր Հայրենիքի կու–սակցապետ Մ. Եըլմազի այն արտայայ–տութիւնն ալ թէ «Եւրոպական Միու–թեան ճամբան Տիյարպէքիրէն կ'անց–նի»:

Ասոնց զով կան բազմաթիւ պարագա–ներ որոնք ցոյց կու տան թէ մտայնու–թիւններու որքա՛ն խոր փոփոխութիւն–ներ անհրաժեշտ են. վերջերս 12–14 տա–րեկան վեց դպրոցականներ դատարան կանչուած են բողոքի ապօրինի ցոյց կազմակերպելու ամբաստանութեամբ, քանի որ պաստառներով ցոյցի ելած էին, իրենց դպրոցին համար ուսուցիչ պա–հանջելով: Կրնան վեց ամիսէն երեք տարուան բանտարկութեան դատապար–տուիլ...: Տարբեր չէ պարագան երեք պատանիներու որոնք երկու չապիկ դող–ցած են եւ 5 ֆրանքի համարժէք դու–մար մը: Եւ վերջապէս Կրթութեան նախ–կին նախարար մը արդելափակուած է, քննադատած ըլլալով իսլամականներու դէմ բանակին տարած պայքարը:

Հակառակ այս բոլորին, այն երեւոյթը թէ Թուրքիոյ մէջ կարգ մը զգայուն նիւ–թերու –քրտականը, աղքատութիւնը, բա–նակը, կրօնքը– մասին վիճարկումը այլ–եւս կարելի է, դրական կը նկատուի: Ե–թէ կան Թուրքիոյ անդամակցութիւնը անկեղծօրէն փափաքողները, կրնան հիմ–նուիլ այդքանին վրայ, պնդելու համար որ թեկնածուութիւնը զայն պիտի մղէ ի–րականացնելու երկար ժամանակէ ի վեր սպասուած բարեփոխումները:

ՔԱՂՀԱՆ

ՄՏԱԾՈՒՄՆԵՐ

● «Պատրաստ ենք երթալու միեւնոյն դժոխքի դարպասները, բայց ոչ՝ աւելի հեռու»:

Պիոս Ե. պապը՝ փորձելով համաձայ–նութիւն մը կայացնել Նափոլէոնի հետ: Ան ծնած է 1742 Օգոստոս 14–ին:

● «Մարդոց վրայ կրնաս իշխել, այն–քան ատեն որ ամէն ինչ չես խլեր անոնց–մէ: Սակայն երբ մարդը կը կորսնցնես ամէն ինչ խլելով, ապա ան այլեւս քու իշխանութեանդ չենթարկուիր. ան դարձ–եալ ազատ է»:

Նոպէլեան մրցանակակիր գրագէտ Ա–լեքսանտր Սոլժենիցինի՝ 1990 Օգոստոս 15–ին, երբ նախագահ Կորբաչով վերա–հաստատեց Սոլժենիցինի խորհրդային հպատակութիւնը: Ռուս գրագէտը դէպի Արեւմուտք աքսորուած էր 1974–ին, ստալինականութեան սարսափները նկա–րագրող իր վէպերուն համար:

● «Ուրախ եմ, որ սիրեցիք իմ Կատա–րինէս: Ես ալ սիրեցի զինք: Ան իշխած է 30 միլիոն հոգիի վրայ եւ ունեցած է 300 սիրահար: Լաւագոյնս ըրի ֆանի մը ժամ–ւան մէջ»:

Ամերիկացի դերասանուհի Մայ Ուեսթ, «Մեծն Կատարինէ» թատերախաղին ներ–կայացումէն ետք: Ուեսթ ծնած է 1893 Օգոստոս 17–ին:

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՑՑ ԾՆՆԴԵԱՆ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5
Սկիզբ երեկոյեան ժամերգութեանց՝ ժամը 4–ին։
Ճրագալոյցի պատարագ ժամը 5·15–ին։
Կը պատարագէ՝
ԺԻՐԱՅՐ Ե. ՎՐԴ. ԹՈՇԱԿԵԱՆ

***

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6
ԾՆՈՒՆԴ ԵՒ ԱՍՏՈՒԱԾԱՅԱՅՏՆՈՒԹԻԻՆ ՏԵԱՌՆ ՄԵՐՈՑ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8·30–ին։
Պատարագ ժամը՝ 10·30–ին։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի Առաջնորդ Հայոց Փարիզի
Պատարագի աւարտին՝ Ջրօրհնէք կը կատարուի։

ԾԱՆՕԹ. – Պետական տնօրինութեամբ բոլոր Հայերը (դպրոցական, աշակերտ, պաշտօնեայ, աշխատաւոր եւ ուրիշներ) «այսօր կրնան բացակայիլ իրենց զբաղումներէն՝ իրենց կրօնական պարտաւորութիւններուն համար»։

Պատարագի աւարտին, Հայրապետական Պատուիրակ – Առաջնորդը չնորհաւորութիւններ կ'ընդունի Առաջնորդարանի դահլիճին մէջ։

***

ՈՒՐԲԱԹ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 7,
Բ. ՕՐ ԾՆՆԴԵԱՆ։ ՅԻՇԱՏԱԿ ՄԵՌԵԼՈՑ
Ժամը 10·30–ին պատարագ կը մատուցուի, որու աւարտին հոգեհանգիստ կը կատարուի «Վասն հանգուցելոց»։
Կը պատարագէ՝
ԱԻԵՏԻՍ Ա. ՔՀՆՑ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ

***

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 9
Դ. ՕՐ ԾՆՆԴԵԱՆ
Կը պատարագէ՝
ԳԱՌՆԻԿ ՔՀՆՑ. ԳՈՑՈՒՆԵԱՆ

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻՒ

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5,
Ճրագալոյց Ծննդեան
Ընթերցուածք՝ ժամը 16–ին,
Ճրագալոյցի պատարագ՝ ժամը 17–ին։

***

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6
Պատարագ՝ ժամը 10–ին,
Ջրօրհնէք՝ ժամը 12–ին։

***

ՈՒՐԲԱԹ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 7,
Մեռելոց պատարագ՝ ժամը 10–ին,
Հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց՝ ժամը 12–ին։

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5,
Ճրագալոյց Ծննդեան
Ժամերգութիւն՝ ժամը 16·30–ին,
Պատարագ՝ ժամը 17·30–ին։

***

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6
Ժամերգութիւն՝ ժամը 9–ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·30–ին։
Ցաւարտ պատարագի՝ Ջրօրհնէք։

***

ՈՒՐԲԱԹ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 7,
Մեռելոց
Ժամերգութիւն՝ ժամը 9·30–ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·30–ին։
Ցաւարտ պատարագի հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց։

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5,
Ճրագալոյց Ծննդեան
Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 16·45–ին,
Ճրագալոյցի պատարագ՝ ժամը 17·30ին։

***

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6,
Տօն Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան
Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 9·45–ին,
Ծննդեան պատարագ՝ ժամը 11–ին։
Կը պատարագէ հոգեւոր հովիւ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՑ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ
Ջրօրհնէք՝ ժամը 12·30–ին։

ՒԱՒ Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

ՇԱԲԱԹ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1,
Ծննդեան Պահոց։ Կաղանդ։ Տարեմուտ։
Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի։

***

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5,
Ճրագալոյց Ծննդեան։
Սկիզբ երեկոյեան ժամերգութեանց՝ ժամը 4–ին,
Ճրագալոյցի պատարագ՝ ժամը 5·15–ին։

***

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6,
ԾՆՈՒՆԴ ԵՒ ԱՍՏՈՒԱԾԱՅԱՅՏՆՈՒԹԻԻՆ ՏԵԱՌՆ ՄԵՐՈՑ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ
Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 9·30–ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·30–ին,
Պատարագի աւարտին՝ ՋՐՕՐՀՆԷՔ։

Ծանօթ. – Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր։

Ս. ՃԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5
Ճրագալոյց Ս. Ծննդեան։
Երեկոյեան ժամերգութիւն ժամը 16–ին
Ընթերցուածք ժամը 16·30–ին
Պատարագ ժամը 17–ին
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

***

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6
ՏՕՆ ԾՆՆԴԵԱՆ
ԵՒ ԱՍՏՈՒԱԾԱՅԱՅՏՆՈՒԹԵԱՆ
Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը 8·30–ին։
Պատարագ ժամը 10–ին։
Ցաւարտ պատարագի Ջրօրհնէքի արարողութիւն կը կատարուի։
Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԾՆՈՒՆԴ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Ինչպէս ամէն տարի, Տէսինի Հայ Մըչակոյթի Տան եւ Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի դպրոցը կը տօնէ Հայկական Ծնունդը՝
Կիրակի, Յունուար 9, ժամը 15·30–ին
Տէսինի Քաղաքապետարանի սրահին մէջ
Հելէն ՓԱՆՈՑԵԱՆ թատերախումբը մանուկներու յատուկ ներկայացում մը կու տայ։ Կաղանդ Պապան անակնկալներով կ'ուրախացնէ բոլոր ներկայ մանուկները։
Հանդէսի վերջաւորութեան բոլորը հրաւիրուած են անուշեղէններու եւ խմիչքներու ճոխ սեղանի մը չուրջ Նոր Տարիին տօնելու։
Մուտքը ձրի է մանուկներուն եւ 30 Ֆր. մեծերուն։

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՋԱՔԱՐԵԱՆ

Հայր. Պատուիրակի փոխանորդ
Լիոնի եւ Ռոն – Ալփի Հայոց
Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին եկեղեցւոյս Կոմիտաս երգչախումբի կողմէ, ղեկավարութեամբ՝
Պր. Յովհաննէս Պէրպէրեանի։

***

ՈՒՐԲԱԹ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 7
ՄԵՌԵԼՈՑ
Ժամը 10–ին պատարագ։
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷԼԻԻ ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 2
ԱՄԱՆՈՐԻ ՊԱՏԱՐԱԳ
Կը պատարագէ՝
ՎԱՉԷ Ծ. ՎՐԴ. ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆ

***

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5,
ՏՕՆ Է ՃՐԱԳԱԼՈՑՑ ՍՈՒՐԲ ԾՆՆԴԵԱՆ
Այս առթիւ, կէսօրէ վերջ ժամը 17–ին Սրբոց Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի պատարագ, որուն ընթացքին հայ մանուկները կը հաղորդուին։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԽԵՏԻՔԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ
Տարօն Եպիսկոպոս ՃԷՐՃԷՃԵԱՆի փափաքն է եւ որոշումը, որ ամէն տարի սոյն թուականը ըլլայ հայ մանուկներու օր։ Ընդառաջելով Սրբ. Հօր առաջարկին, Մայր եկեղեցւոյ «Ի. Աբովեան» միօրեայ դպրոցի Հոգաբարձութիւնը այս առթիւ կը կազմակերպէ՝
ՏՕՆԱԾԱՌԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ
Պատարագի աւարտին, Ջրբաշխեան սրբահին մէջ կը ժամանէ Կաղանդ Պապիկը՝ բաշխելու համար կաղանդչէքեր զաղութի բոլոր մանուկներուն։
Մեծ հաճոյքով կը հրաւիրուին փոքրիկները, որ ներկայ գտնուին պատարագին եւ մասնակցին սոյն տօնախմբութեան,

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻԻ

ՄՈՆԱՔՕ. – Տէր եւ Տիկին Պերճ Գալայեան 1·000 Ֆրանք։

***

ԷՔՍ-ԱՆ-ՓՐՈՎԱՆՍ. – Մէրէյլ Տօնապետեան 600 Ֆրանք։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՑՑ ԽԱՉԻ Փարիզի «Արշալոյս Թադէոսեան» մասնաճիւղի անդամական ժողովը՝ Շաբաթ, Յունուար 8, ժամը 16–ին, սովորական հաւաքատեղին։

ուր իրենց համճլի տեսերիզ մը կը սպասէ։

***

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6
Առաւօտեան ժամերգութիւն, ժամը՝ 8·30–ին։
Ծննդեան պատարագ, ժամը՝ 10–ին։
Կը պատարագէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԷՐՃԷՃԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ
Հարաւային Ֆրանսայի

***

ՈՒՐԲԱԹ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 7,
Մեռելոց
Պատարագ՝ ժամը 10–ին։
Կը պատարագէ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԽԵՏԻՔԵԱՆ

ՍԷՆ-ԼՈՒԻ — Ս. ԳԷՈՐԳ

ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5,
Ճրագալոյց Սուրբ Ծննդեան
Պատարագ՝ ժամը 17–ին։

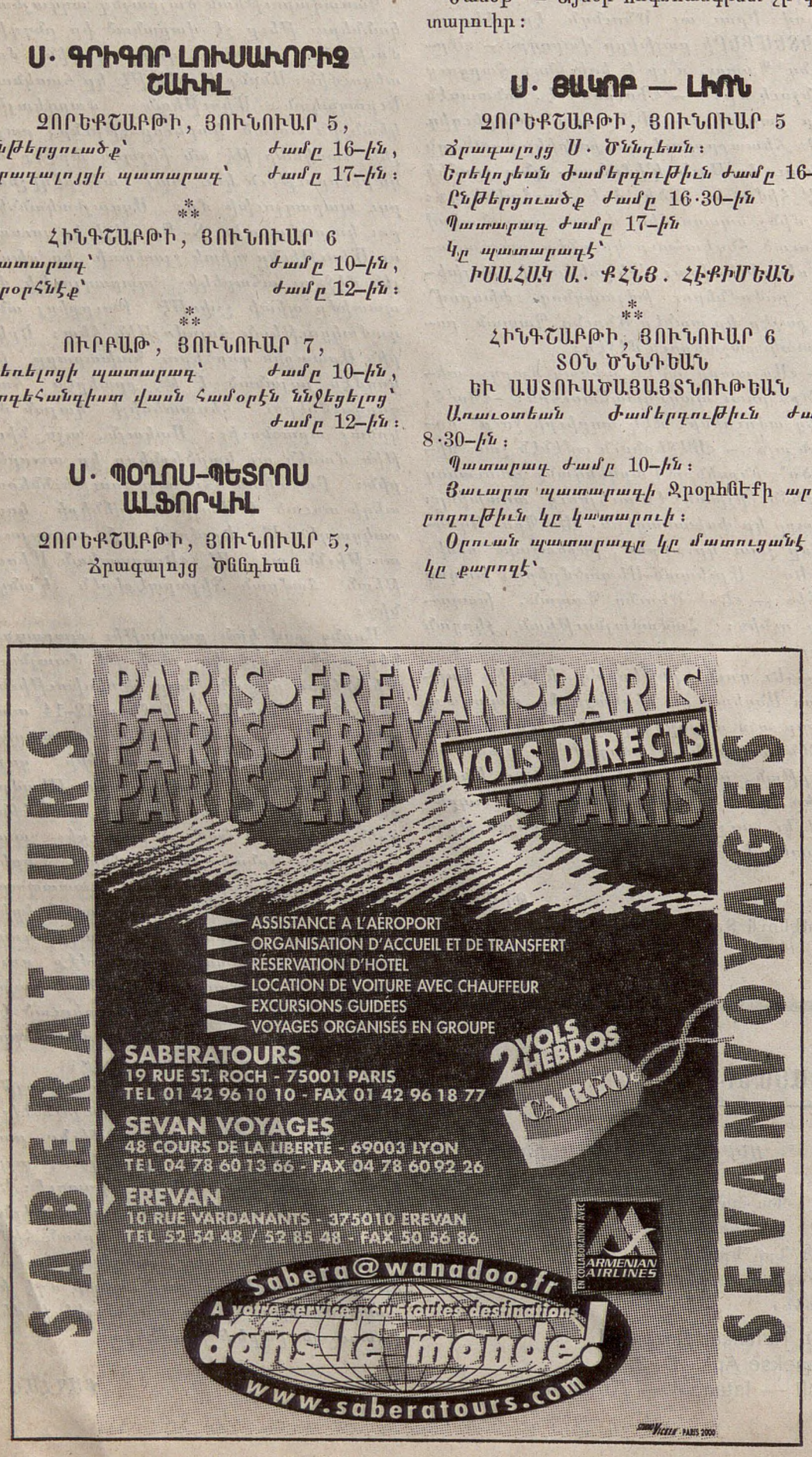
***

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6,
Ծնունդ
Պատարագ՝ ժամը 10–ին,
Ջրօրհնէք՝ ժամը 11·30–ին։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հոգեւոր հովիւ՝
ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՑ. ՏԷՏԷԵԱՆ

ՍԷՆ-ԺԵՐՄԱ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 2
Ամանորի պատարագ ժամը 10–ին։
ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Յունուար 5
Ճրագալոյց Ս. Ծննդեան։
Երեկոյեան ժամերգութիւն ժամը 17–ին
Ընթերցուածներ ժամը 17·30–ին
Պատարագ ժամը 18–ին
ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Յունուար 6, Ծնունդ
Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը 9–ին
Պատարագ ժամը 10–ին
Պատարագի աւարտին Ջրօրհնէք
ՈՒՐԲԱԹ, Յունուար 7
Յիշատակ Մեռելոց
Առաւօտեան ժամը 10–ին հոգեհանգստեան պաշտօն վասն համօրէն ննջեցելոց։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935



MUSARM PRODUCTIONS
en accord avec Lévon SAYAN
présente

LIZ SARIAN

au

Casino de Paris
13 MAI 2000
à 20 h 30

LOCATION
CASINO DE PARIS
tél. 01 49 95 99 99
= FNAC = VIRGIN Mégastore = Agences =

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 4
MARDI
4 JANVIER
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·809 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.809

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԵԼՑԻՆ Կ'ԵՐԹԱՅ ՊՈՒՏԻՆ ԿՈՒ ԳԱՅ

ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ԿԱՆԽԱՀԱՍ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ ՄԱՐՏԻՆ

Տարեվերջի մեծ անակնկալն էր Ելցինի հրաժարումը Դեկտ· 31–ին : Մինչ արեւմտեան աշխարհը տարուած էր 2000–ի մտասեւեռումով եւ պոկերու մտավախութեամբ, յանկարծ Ելցին իր հրաժարականը կու տար կարճ ելոյթով մը եւ փոխանցման չրջանի նախագահութիւնն ալ կը յանձնէր վարչապետ՝ Վլադիմիր Պուտինի :

Ելցին, հրաժեշտի իր ելոյթին մէջ կ'ըսէր :– «Այսօր, խօսքս ձեզի կ'ուղղեմ վերջին անգամ ըլլալով որպէս նախագահ : Երկար մտածեցի եւ ցաւով : Վերջացող դարուս սա վերջին օրը՝ կը հրաժարիմ : Վարչապետ Վ· Պուտինի յանձնեցի իմ պաշտօնս : Երեք ամիսէն, ժողովուրդը կ'որոշէ» : Ելցին, նաեւ ներողութիւն խնդրեց՝ «որովհետեւ մեր յոյսերուն մեծ մասը չիրականացաւ : Ամէն ինչ որ պարզ կը թուէր մեզի, ծանրակշիռ դարձաւ» : Ու չեշտեց որ առողջական պատճառներով չէ որ կը քաշուի, բայց, Ռուսաստան նոր մարդոց պէտք ունի, նոր սերունդ մը պէտք է գինք փոխարինէ : Ու Ելցին, Պուտինը կը ներկայացնէ որպէս իր յաջորդը, ներկայիս առաջամարտ, ապա՝ վերջնապէս :

Փոխանցման չրջանի նախագահ Պուտինի առաջին գործը եղաւ հրովարտակ մը ստորագրել որով Ելցին ցկեանս անձեռնմխելի կը դառնար, այսինքն որեւէ հետապնդումի չէր կրնար ենթարկուիլ : Այլ խօսքով, Ելցինի ընտանիքը այլեւս հանգիստ է :

Ելցին համայնավարութեան վերջ տուաւ, բայց, ի դերեւ հանեց իր վրայ դրուած բոլոր յոյսերը : Իրեն չնորհուած բազմաթիւ որակումներու չարքին, այս օրերուն, կայ նաեւ սա մէկը՝ «Հանճարեղ քանդիչ» (Անդրէյ Զերկիզով, Մոսկուայի ճարտասփիւռի քաղաքական խմբագիրը) :

1985 Դեկտ· 24–ին է, որ Ելցին Համայնավար կուսակցութեան Ա· քարտուղար կը նշանակուի եւ 1991 Յունիս 12–ին, հանրաքուէով, Ռուսաստանի Նախագահ կ'ընտրուի : Օգոստոսին համայնավարներու փուչին դէմ դիմադրութիւնը կը ղեկավարէ, Դեկտ· 8–ին, Մորհ· Մինսկի մօտ : 1992 Դեկտեմբերին, Մոսկուա տեղի կ'ունենայ ռուսեւամերիկեան հանդիպում մը եւ կը ստորագրուի երկու երկիրներու ռազմավարական զինամթերքի նուազումը (Սթարթ–2) : Նախարարապետ կը դառնայ Չերնոմիրդին փոխարինելով Կայտարը : 1993 Հոկտ· 3–4 յարձակումն է ապստամբ Մորհրդարանին դէմ, զլխաւորութեամբ Ելցինի : 1994 Դեկտ· 11–ին, առաջին պատերազմն է Չէչէնիոյ դէմ : 1995–ին, Ելցին սրտի յաջորդական երկու տագնապ ունի : 1996 Յուլիս 3–ին, նախագահ կը վերընտրուի : 1996 Նոյ· 5–ին, սրտի հնդեակ կամրջումի կ'ենթարկուի : 1998 Մարտին, Չերնոմիրդինը կը հեռացնէ ու տեղը կը դնէ Կիրիէնկոն : 1998 Օգոստոսին, դրամական մեծ տագնապ կայ, Ելցին կը պաշտօնազրկէ Կիրիէնկոն եւ ետ կը կանչէ Չերնոմիրդինը : 1998 Դեկտ· 10–ին, Պրիմակով կը յաջորդէ Չերնոմիրդինի, 1999 Մայիս 12–ին, Պրիմակով կը հեռացուի եւ տեղը կու գայ Ներքին Նախարարը՝ Ստեպաշին : 1999 Օգոստոս 9–ին, այս վերջինը իր կարգին ճամբու կը դրուի եւ նախարարապետ կը դառնայ դաղտնի ըպաստարկութեանց պետ՝ Վ· Պուտին, զոր յետագային, Ելցին կը ներկայացնէ որպէս թեկնածու 2000–ի նախագահական ընտրութեան : 1999 Սեպտ· 23–ին ծայր կու տայ Չէչէնիոյ երկրորդ պատերազմը, որ ճակատագրական է Կրեմլինի համար : Անոր կը պարտի, երեսփոխանական ընտրութիւններու իշխանամէտ նորածին հոսանքին յաղթանակը եւ Պուտինի ժողովրդականութիւնը :

Պուտին, արդէն, անմիջապէս որ նշանակուեցաւ փոխանցման չրջանի նախագահ, կնոջը հետ դնաց Չէչէնիա անցընելու Ամանորը ռուս զինուորականներուն հետ, զոր պարզեւատրեց, հաւատարիմ խորհրդային հին սխտեմին :

Ո՞վ է Պուտին : Անկասկած, վտանգաւոր մարդ մը, եթէ նկատի առնուի իր անցեալը, պաղ եւ չոր դիմագիծը : 47 տարեկան, իրաւաբանական փայլուն ուսում ըրած է Լենինկրադ եւ 1975–էն իսկ, ՔԱ–Կ–Պ–ի ղեկավարութեան մաս կը կազմէ արտաքին լրատուութեան ճիւղին համար : Ցետագային կ'անցնի անոր նախագահական աթոռին, հոգ չէ թէ ՔԱ–Կ–Պ–ն անունը փոխած ըլլայ եւ դարձած՝ Էֆ–Էս–Պի : Ռուսերը աւելի բան չեն պիտեր մարդուն մասին, որ վաղը, շատ հաւանաբար նախագահական աթոռը դըրաւէ վերջնապէս եւ ժողովուրդին կամքով : Ըստ ոմանց, կը խորհրդանչէ Մեծն Ռուսաստանի վերածնունդը, զինուորական եռանդը եւ Չէչէնիոյ յաղթականը :

– Նախագահական կանխահաս ընտրութիւնները տեղի պիտի ունենան Մարտին, բուն թուականը կը ճշդուի Խորհրդարանին կողմէ, Յունուար 5–ին :

– Պուտին Չէչէնիա գացած ըլլալով, Պալչոյի նախագահական օթեակը պարապ մնացած էր (մուտքը 400–էն 1500 տոլար) եւ կարմիր փողկապով ու սմոքինկով միայն Բերեզովսկին է որ Կրեմլինի պարապը «լեցուցած է» :

*
**

Հայաստանի նախագահը Ռ· Քոչարեան Ելցինի հրաժարականին մասին ըսած է թէ կը յարգէ որոշումը եւ խորհրդանչական կը նկատէ որ ան այդ քայլը առած է պահու մը երբ Ռուսաստան հզօր դեկավար մը ունի որ կրնայ երկիրը առաջնորդել նոր հազարամեակին : Ռ· Քոչարեան դրուատած է ազատ եւ ժողովրդավար Ռուսաստանի մը կերտումին մէջ Ելցինի կատարած դերը : Աւելցուցած է թէ հայ-ռուս ռազմավարական յարաբերութիւնները ամուր աւանդութիւններու վրայ հիմնուած են եւ Ելցինի չրջանին առաւել զօրացած : Հայաստանի նախագահը հրաժարեալ իր պաշտօնակիցին առողջութիւն եւ երջանկութիւն մաղթած է :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՔԱՆՏԱՀԱՐԻ օդակայանը պատանդ եղած Հնդկաստանի օդանաւային գիծերու օդանաւին 160 ճամբորդներու ութօրեայ ողիսականը վերջ գտաւ Դեկտ· 31–ի գիչերը : Հնդկաստան 36–ի տեղ երեք իսլամապաչտ ազատ արձակեց եւ հինգ օդահէններն ալ ազատ դուրս ելան : Հնդկաստանի մամուլը խիստ կերպով կը քննադատէ իչխանութիւնները որոնք տեղի տուած են ահաբեկիչներուն, եթէ նոյնիսկ մասամբ միայն : Հնդկաստան կ'ամբաստանէ Փաքիստանը եւ կը պնդէ որ հարկ եղած փաստերն ունի անոր կատարած դերին մասին, այս առեւանգումին մէջ : Գալով հինգ օդահէններուն, յայտնի չէ թէ ո՞ւր գտնուած են : Փաքիստան յայտարարած է թէ իր հողամասին վրայ չեն : Քանտահարէն մեկնած են ազատ արձակուած երեք իսլամապաչտներուն հետ, բայց ո՞ւր :

ԴԵԿՏ· 31–ի գիչերը չուրջ մէկ միլիոնի կը հասնէր Շան զ'Էլիզէ –աչխարհի գեղեկազդային պողոտան– հաւաքուած ժողովուրդին թիւը, ուր 11 անիւներ եւ Էյֆէլի աչտարակին հրավառութիւնը կը տօնէին 2000 թուականը, հակառակ անոր որ աչտարակին հաչուիչ օրացոյցը որ 1000 օր է կը նչէր ճակատագրական օրուան մօտալուտ ժամանումը, բուն օրը դադրեցաւ բանելէ : Ոչ մէկ ծանր միջադէպ պատահեցաւ :

ՇԻՐԱՔ ամանորեան աւանդական մաղթանքներն ըրաւ «վիրաւոր Ֆրանսայի», եւ փափաք յայտնեց որ «աւելի եղբայրական նոր դար մը հնարուի» : Ապա, անճանական բնոյթ ունեցող այցելութիւն մը տուաւ, կնոջը հետ, Դեկտ· 31–ի գիչերը, Նէքէր հիւանդանոցի հիւանդ մանուկներուն :

ՖՐԱՆՍԱՑԻ փոթորիկին հաչուեկչիռը դեռ կը ծանրանայ եւ ութ օր ետք, Յունուար 2–ին, մեռեալներու թիւը 88–ի բարձրացած էր, երկտասարդ զոյգի մը դիակները գտնուած ըլլալով Օրլէան : Մեռած էին իրենց քունին մէջ, ծխնելոյզի մը անկումէն : Միւս կողմէ, դեռ 440 հազար տուներ զուրկ են ելեկտրական հոսանքէ եւ երկաթուղիի երկու դիծեր՝ Լիմոժ–Պրիվ եւ Լա Ռոչէլ – Պորտօ չեն բանիր : Ելեկտրական ցանցերուն կրած վնասները 14–էն 17 միլիառ Ֆրանք կը դնահատուին :

ԱՐԿԱԾԵԱՀ ԷՐԻՔ Քարիւղանաւուն դործած աւերը օրէ օր աւելի կը ծաւալի, հակառակ սկզբնական լաւատես նախատեսութիւններուն՝ անոր սահմանափակ տարածման մասին : Յունուար 2–ին, Իլ որ Ռէյի ափերը արդէն ապականած էին, յուսահատութեան մատնելով բնակիչները : Շրջապատի նախարարուհին՝ Տոմինիք Վուանէ կը փորձէ միչտ դարմանել իր հապճեպ դնահատումները եւ կը խոստովանի որ չէ տեսած աղէտին ծաւալը :

ԳՐՈՋՆԻի մէջ, կռիւները կը չարունակուին նոյն սաստկութեամբ եւ Պուտին այլեւս թուական չի տար, անոր անկումին համար : Ռուս եւ Չէչէն զիրար կ'մթաստանեն քիմիական զէնքերու գործածութեան համար :

ԳԱՀԻՐԷԷՆ 500 քմ· հարաւ, ալ–Քոչեհի դիւղին մէջ, բուռն բախումներ տեղի ունեցած են Ղպտիներու և մահմետականներու միջեւ : Երկու Ղպտիներ, հայր ու աղջիկ սպաննուած են, ութ ուրիչներ ալ, երկու կրօնքներէն, վիրաւորուած են :

ԱԼԷՆ ԺԻԼՕ – ՓԵԹՐԷ, հեռատեսիլի հանրածանօթ օդերեւութաբանական մասնագէտը, որ ամէն իրիկուն սրամտութեամբ եւ զուարթ ոճով կը հաղորդէր նաեւ անձրեւ թէ կարկուտ, մեռաւ 49 տարեկանին, խլիրդէ :

ՍՊԱՆԻԱ եռօրեայ սուգ հռչակեց Յունուար 2–ին, մայր թագուհիին մահէն ետք : Ֆուան Գարլոսի մայրը մեռաւ 89 տարեկանին : Տօնա Մարիա ան Լաս Մերսէդես տը Պուպրոն է Օրլէան կեանքին մեծ մասը արտասահման անցուցած է (Զուիցերիա, Իտալիա, Փորթուգալ) Ֆրանքօ արգիլած ըլլալով արքայական ընտանիքին Սպանիա կեցութիւնը :

ՍԵԻ ԾՈՎՈՒ մէջ, ուկրանական Նիկոլայեւ եւ վրացական Պոսի նաւահանգիստներուն կապը ապահովող նաւ մը ընկղմած է, Յունուար 1–ին : Նաւաստիները փրկուած են :

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ԱԴՐԲԵՋԱՆ ԵՐԿՈՒ ՀԱՅ ՌԱԶՄԱԳԵՐԻ ԱԶԱՏ ԱՐՁԱԿԱԾ

Ադրբեջան երկու հայ ռազմագերի ազատ արձակած է Դեկտ· 30–ին : Իչխան Մամոյեան 22 տարեկան եւ Վաչիկ Զոպանեան՝ 42, Հայաստանի, Վրաստանի եւ Ադրբեջանի սահմաններուն հատման կէտին յանձնուած են հայ պատասխանատուներուն : Այս ազատ արձակումը պատասխան կը նկատուի Դեկտ· 15–ին Հայաստանի իչխանութիւններուն կողմէ երկու ադրբեջանցի գերիներուն յանձնումին : Լուրը հաղորդած է Հայաստանի հեռատեսիլը :

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուսուար 3)

ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ ԲԱՆԱԿԱՑԻՆՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ՀԻՒԱՆԴՆԵՐՈՒՆ

Ամենայն Հայոց Գարեգին Բ· Կաթողիկոսը, հաւատարիմ Գարեգին Ա· Կաթողիկոսի հաստատած աւանդութեան, Դեկտեմբեր 30–ին այցելած է հայկական բանակ, հայրենիքի պաչտպաններուն հաղորդելու համար Ամանորեան եւ Ս· Ծընընդեան հայրապետական օրհնութիւնը : Հայրապետը, ընկերակցութեամբ Պաչտպանութեան նախարար Վաղարչակ Յարութիւնեանի, նախ այցելած է բանակի զօրամասերէն մէկը, ապա՝ հանրապետական հիւանդանոցը : Վեհափառը յանձնած է նաեւ նուէրներ :

ԷՃԷվիթ յայտարարած է որ Թուրքիա պէտք է յարգէ մարդկային իրաւանց Եւրոպական Ատեանին տուած որոչումը՝ առկախել Իօճալանի մահապատիժին դատաստադրութիւնը :

ՅՈՒՆՈՒԱՐ ՄԷԿԷն, ինչպէս ամէն տարի, յաւելումներ կը կրեն ընկերային ապահովութեան սահմանափակ սակը 1,6%, հանգուտեան թոշակները՝ 0,5, ԷՄ–Ի–Ն 2, ընտանեկան նպաստ՝ 0,5% եւլն· եւլն· : Յաւելում կը կրէ նաեւ ծխախոտը :

ԻՍՐԱՑԷԼի վարչապետը Ամերիկա մեկնեցաւ, ուր Յունուար 3ին կը վերսկսէին Իսրայէլի եւ Սուրիոյ բանակցութիւնները : Ծանօթ է որ Դամասկոս Գոլանի ամբողջական վերադարձը կը պահանջէ : Պարաք չի ծածկեր որ բանակցութիւնները դժուար պիտի ըլլան :

ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ մէջ, Յունուար 1–էն ի զօրու դարձաւ քաղաքացիութեան նոր օրէնքը, որ «հողամասի իրաւունք»ը կը ճանչնայ եւ այդ առընչութեամբ, Յունուար 1–ին, թուրք ծնողքէ ծնած երկու մանուկներ գերմանացի կը դառնան, եթէ ծնողքը դիմում կատարէ այդ ուղղութեամբ, մինչեւ Դեկտ· 31 : Գերմանիոյ 2,5 միլիոն թուրքերէն 700 հազարը նման դիմում պիտի կատարեն :

ՔՈՀԼի դէմ, ինչպէս կը սպասուէր, դատական քննութիւն բացուեցաւ Յունուար 3–ին : Դատաւոր մըն ալ կայ՝ Վիրթ (նախկին արեւելեան Գերմանիայէն) որ կ'ուզէ բանտարկել նախկին վարչապետը : Բողոք բարձրացուցած է Պոնի արդարադատութեան մօտ, պահանջելով Քոհլի արդելափակումը, այն պատճառաբանութեամբ որ ան կրնայ անհետացնել կարեւոր փաստաթուղթեր :

ՅՈՒՇԵՐ

ՓԱՐԻԶՈՒՄ

ՀՐԱՉԵԱՑ Ա.ՃԱՌԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին Մաս)

ՈՒՍՄԱՆՆՈ ԸՆԹԱՑՔԸ ՓԱՐԻԶԻ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒՄ

Այն հիմնարկը, որի մէջ գտնւում էր Բարձր ուսմանց վարժարանը, կոչւում էր Սորպոն, որ հիմնուած էր 1600 թուականներին: Ունէր 300 տարուայ հնութիւն ունէր: Երկու տարի յետոյ խարխուլ չէնքը քանդեցին եւ նրա փոխարէն կառուցեցին մի հոյակապ սպիտակափառ չէնք: Երրորդ տարին փոխադրուեցինք նոր չէնքը: Երբ մտանք մեր լսարանը առաջին անգամ, Մեյէն ասաց.

– Դուր չի գալիս. 20 տարի սովորել եմ եւ դասաւանդել եմ այն փոքրիկ չէնքի մէջ. այնպէս վարժուել էի, որ այս տեղ զգում եմ ինձ դատարկ միջավայրում:

Բարձր ուսմանց վարժարանը ունէր չորս բաժին

ա) Պատմական եւ բանասիրական.
բ) Գրական.
գ) Կրօնների պատմութեան.
դ) Բնախօսական հոգեբանութեան:

Բ. եւ Դ. բաժինները չեմ տեսել, միայն սովորել եմ Ա. բաժնում, որ ունէր միայն հինգ սենեակ: Բարձր ուսմանց վարժարանից դուրս սովորեցի նաեւ Գոլէժ տը Ֆրանսում եւ Էֆոլ տէ Լանկ վիվանթ օրիենթալում (Արեւելեան կենդանի լեզուների վարժարանում): Վերջինում սովորում էի արաբերէն Տէքէնպուրկ անունով հրեայ դասախօսի մօտ:

Այժմ անցնենք խօսել իմ ամէն մի դասախօսի մասին:

Առաջինը եղաւ Մեյէն, որին ամբողջ երեք տարի աշակերտեցի: Շաբաթական մի օր առաւօտը գնում էի իր մօտ. նա սովորութիւն ունէր չուտ վեր կենալու. ժամը 7–ին սկսում էր նուագել դաշնամուրի վրայ. լաւ դաշնակահար էր. ժամը 8–ին քոյրն էր սկսում նուագել. 9–ին գնում էի իրեն մօտ պարապելու համար, ընդհանուր բառով՝ հայերէն: Անցնում էր ինձ հետ հայերէնի ձայնական օրէնքները: Բայց այս դասը շատ ձեւական էր եւ միշտ խանգարւում էր: Ինձ հետ պարապում էր նաեւ մի հասուն երիտասարդ, որի անունն էր Մելիք Սարգիս Դաւիթ Բէկ(եան): Նա մի ժամանակ Երուսաղէմում սարկաւագ էր եղել. արաբկիրցի էր. յետոյ եկել էր Փարիզ ինձնից երկու տարի առաջ եւ աշակերտել Մեյէյին: Այժմ նա պատրաստում էր իր դիսերտացիան, այն է՝ «Հայերէնի մասնիկները»: Փոխանակ մասնիկները բառարանից դուրս բերելու, որոշել էր կարդալ Աւետարանը եւ մասնիկները այդտեղից հաւաքել: Գործը շատ դանդաղ էր առաջ գընում: Մեյէն սիրում եւ յարգում էր նրան, եւ հէնց որ նա գալիս էր, թողնում էր ինձ եւ պարապում էր նրա հետ: Ինձ մնում էր միայն ունկնդիր լինել: Դաւիթ Բէկը մի աֆերիստ էր իսկական բառով: Նա ինչ–որ հարուստներից որոշ նպաստքով փող էր պոկում եւ դրանով ապրում: Հագուստ էր չքեղ եւ գնում էր բարձրադիր գլխարկ (հոթֆորմ), իբրեւ նշան ազնուականի: Շատ ծանրաբարոյ, խօսքերը չափած–ձեւած, դանդաղ շարժումներով: Իր նպատակն էր մի հարուստ Ֆրանսուհի գտնել եւ ամուսնանալ նրա հետ. դրա համար իրեն յայտարարել էր սուտ ազնուական, իբր թէ Սիւնեաց Դաւիթ Բէկի ցեղից: Ի հարկէ, ոչ ոք չէր հաւատում եւ մինչեւ վերջ էլ կարծեմ իր երազը երազ մնաց եւ այնպէս էլ մեռաւ:

Մեյէի դասերին շատ անկանոն կերպով էր յաճախում: Մի շտ ուշ էր գալիս, երբ ես պարապում էի Մեյէի մօտ, միշտ այդ ուշացած րոպէներում: Վերջապէս Մեյէն խելքի եկաւ, տեսաւ որ իր սիրելի ուսանողը աֆերիստ է: «Il fait la noce», – ասում էր Մեյէն, ինչ որ Ֆրանսիացուց ընտանեկան լեզուով նշանակում է. «քեֆ է անում, աղջկանց հետ քարշ է գալիս»: Դիսերտացիան կիսատ–պռատ մնաց:

Մեյէի հետ տանը ես ունեցայ ուրիշ պարապմունք էլ. լազերէնի քերակա–

նութիւնը եւ բառարանը, որ պատրաստել էի Կոստանդնուպոլսում, ցոյց տուի նրան, շատ ուրախացաւ եւ առաջարկեց որ նոյնը Ֆրանսերէնի թարգմանեմ: Մաս առ մաս թարգմանեցի, ինքն էլ հետեւում էր լեզուին, ուղղումներ էր կատարում եւ վերջապէս ամբողջ գիրքը, «Etude sur la langue laze» վերնագրով ներկայացրեց Փարիզի Լեզուաբանական ընկերութեան, որ հրատարակեց իր Տեղեկագրում մաս առ մաս եւ յետոյ առանձին գրքով: Ինձ էլ այդ առթիւ նոյն ընկերութեան անդամ ընտրեցին:

Դպրոցում Մեյէն տալիս էր զենդերէն, լսում էինք մի քանի հոգի: Թարգմանում էինք Զրադաշտի «Աւեստա»ն: Ես լաւ հետեւում էի դասերին, այնպէս որ հայերէնի պէս ազատ կարդում էի եւ մի օր Մեյէն խօսքը ուղղելով ընկերներիս, ասաց.

– Նա ինձանից լաւ է կարդում. արեւելցի է:

Զենդերէնում այնքան առաջ գնացի, որ ինքը առաջարկեց ինձ կազմել զենդերէնի հոլովների մասին առանձին ուսումնասիրութիւն: Քաղեցի Աւեստայի բոլոր հոլովական ձեւերը, խմբաւորեցի, դասաւորեցի եւ ամէն մի խմբի կանոնները սիստեմի վերածեցի: Աշխատութիւս պատրաստ էր, եւ իբրեւ դիսերտացիա պիտի ներկայացնէի համալսարանին, երբ հրատարակուեց Պարթոլոմէի հոյակապ բառարանը, ուր կար նաեւ այս աշխատութիւնս: Ուստի իմ դիսերտացիան ջնջուեց, եւ ես հրատարակութեան յոյս չունենալով՝ այրեցի:

Մեյէն անցընում էր նաեւ յունարէն լեզուի պատմութիւնը, որին սիրով հետեւում էին ընկերներս: Ես չսիրեցի այդ առարկան եւ հետեւում էի միայն ուսուցչիս հաճոյք պատճառելու համար: Ամենակարեւորը այն եղաւ, որ Մեյէն արդէն պատրաստուած, դուրս եկաւ համալսարանում աւանդելու պաշտօնապէս հայերէնի համեմատական քերականութիւնը: Ինձ համար լաւագոյն առարկան եղաւ, որին շատ հաճոյքով հետեւեցի:

Մեյէի հետ ունեցած դասերի ժամանակ, իմ ընկերներս էին՝

1) Կօթիո, ալզասցի մի լուրջ երիտասարդ, որ նաեւ հայագէտ եղաւ, հրատարակեց մի շարք գործեր եւ յետոյ պատերազմի ժամանակ ռումբի հարուածի զոհ գնաց:

2) Վանտրիէս, պրըթոն, որ եղաւ Մեյէյի յաջորդը եւ Եւրոպայի ամէնից նշանաւոր լեզուաբաններից մէկը:

3) Կրեկուար, որ պելգիացի էր. նա էլ ունի կարեւոր լեզուաբանական գործեր, մինչեւ անգամ ռուսերէնի թարգմանուած:

(Մաթա Նիտերման, բարձրահասակ գերմանական գուիցերացի, շատ լուրջ մի երիտասարդ, որ նշանաւոր մասնագէտ եղաւ լատիներէնի:

Մի ընկերուհի էլ ունէի, ամենատգեղ մի ազնուական պառաւ օրիորդ 50–60 տարեկան, որ կոչւում էր մատմուազէլ տը Զերնիցկիեւ, որ ինձ իրեն հայրենակից համարելով, չարունակ կողքից չէր բաժանւում եւ իր հոտած շնչով ինձ զըզուանք էր պատճառում:

Սանսկրիտի ուսուցիչս եղաւ Սիլվէն Լեւի, որ ազգով հրեայ էր, արագախօս: Ես մասնակցեցի իր դասերին մի այնպիսի խմբի հետ, որ արդէն մի տարի սովորել էր: Սիլվէն Լեւին հետաքրքիր ուսուցիչ էր, բայց աւելի սիրում էր հնդկական փիլիսոփայութիւնը եւ ոչ թէ լեզուաբանութիւնը, այնպէս որ իր դասերը դժբախտաբար ինձ չէին հետաքրքրում: Իր աշակերտների մէջ կար մի հրեայ՝ Մուս անունով, որ շատ հմուտ էր հընդկերէնին, ինքն էլ բժիշկ եւ հաճոյքով խորանում էր հնդկական փիլիսոփայութեան մէջ: Սիլվէն Լեւին առաջարկեց մեզ բոլորիս ամէն չորեքշաբթի գիշեր հաւաքուել իր տանը, զանազան նիւթերի մասին խօսակցելու համար: Ջինարէնն էլ էր սովորում եւ Մուսի հետ չինական փիլիսոփայութեան մէջ հնդկական փի–

լոսոփայութեան հետքերն էին որոնում: «Երանի՛ քեզ, – ասաց ինձ մի օր Սիլվէն Լեւին, – որ այնքան լաւ թուրքերէն գիտես: Եթէ ես այդքան թուրքերէն իմանայի, ինչե՛ր կ'անէի»: Թէ ի՞նչ պիտի անէր՝ չգիտեմ: Մի գիշեր Սիլվէն Լեւի խօսեց Հնդիկների ուտելիքի մասին եւ ասաց, թէ նրանց գլխաւոր ուտելիքը փլաւն է. եւ դառնալով ինձ հարցրեց. «Դուք փլաւ սեսե՞լ էք»: Պատասխանեցի, թէ փլաւը մեր սովորական կերակուրն է: «Պատրաստել գիտէ՞ք»: «Գիտե՛մ, շատ հեշտ բան է»: Իսկոյն տիկնոջը կանչեց, մխսին գնացինք խոհանոց, եւ ես քաշովի պատրաստելով փլաւի համար, ձեւը սովորեցրի:

Ֆրանսիական կառավարութիւնը երկրորդ տարում Սիլվէն Լեւին ուղարկեց Հնդկաստան: Մեր սանսկրիտի դասերը ընդհատուեցին: Եւ Լեւիի փոխարէն ուսուցիչ նշանակուեց Ֆինօ, որի հետ պարապեցինք երկրորդ տարին: Սա աւելի օգտակար եղաւ, որովհետեւ սկսեց կուրսի սկզբից: Երրորդ տարին Լեւին վերադարձաւ, բայց այլեւս ես երկար չմնացի նրա մօտ:

Շատ էի ուզում սովորել հայկական բեւեռագրերը: Այդ միջոցին Փարիզ էր եկել Կարապետ Բասմաճեանը, որ յետագայում բեւեռագրութեան մասնագէտի հռչակ հանեց մեր մէջ: Երկուսով միասին դիմեցինք կաթողիկէ վարդապետ Հայր Շէյլին, որ Վանից նոր էր վերադարձել եւ հայ բեւեռագրութեան մասնագէտ էր:

Հայր Շէյլ ասաց, թէ առանձին խալդիական բեւեռագրութիւն չի աւանդում, բայց պէտք է աւանդի ասորեստանեան բեւեռագրութիւնը, որ խալդերէնի հետ նոյնն է: Կազմուել էր մի մեծ խումբ որի մասնակցեցինք մենք էլ երկուսով եւ սովորեցինք ասորեստանեան լեզուն: Լսելով, որ նշանաւոր Օփէր Ֆրանսիացի բեւեռագէտը դասախօսելու է Գոլէժ տը Ֆրանսում, իսկոյն գնացինք նրա կուրսերը լսելու: Շաբաթական երկու անգամ Օփէրը, որ ծերութիւնից կուրցել էր, երկու հոգու թեւը մտած բարձրանում էր բեմ եւ այնտեղից դիմում իր «ունկընդիր»ներին: «Տիկիններ եւ պարոններ, – ասում էր նա, – մինչդեռ լսողները երկու հոգի էին, ես եւ Բասմաճեանը: Այնուհետեւ դառնալով դրատախտակին, կաւիճը ձեռքին չրի պէս սրընթաց չարտում էին բեւեռագիր տառերը տող տողի վրայ հեծած, տառ տառի վրայ հեծած: Մենք քաղում էինք նրանցից այն, ինչ որ հնարաւոր էր:

Մի օր մի նոր աշակերտ ներս մտաւ: Օփէրը նկատեց նրա գալուստը, տախտակի վրայ բաւական դրելուց յետոյ, դարձաւ նորեկին եւ հարցրեց ըստ սովորականին.

– Pouvez.vous suivre ? (Կարողանո՞ւմ էք հետեւել):

Նորեկը պատասխանեց.

– Ես ալիւրի վաճառական եմ: Ընկերոջս հետ պայմանաւորուել էինք տեսնել իրար Գոլէժ տը Ֆրանսի դրան առաջ. երկար սպասեցի, չեկաւ, այդ միջոցին անձրեւն սկսեց, չթրջուելու համար եկայ այստեղ:

Մեյէն ձայնաբանութեան մասին դասեր ունենում էր: Այդ միջոցին համալսարանում Փասի անունով մի ֆոնետիկոս կար, նշանաւոր մասնագէտ էր համարւում: Ուզեցի նրան աշակերտել: Մեյէն արգելեց ինձ ասելով, թէ նրա ուղղութիւնը դիտական չէ: Ես փախայ եւ սկսեցի ծածուկ հետեւել Փասիի դասերին: 30–ից աւելի տիկիններ եւ օրիորդներ էին, մեծագոյն մասամբ օտարազգի, որոնք յաճախում էին նրա դասերին, իբր թէ Ֆրանսերէնի հիւչիւնները լաւ սովորելու համար: Նա ունէր մի արհեստական խոչոր կոկորդ, մօտ մի մեթր բարձրութեամբ, որի վրայ կարելի էր տեսնել մարդու կոկորդի բոլոր մանրամասնութիւնները եւ հնչիւնների կազմութեան տեղերը: Փասին դիտէր, որ ես Մեյէի մօտ սովորում եմ եւ երբ առաջին անգամ մտայ իր լսարանը, ոչ միայն զարմանքով, այլեւ հաճոյքով ընդունեց ինձ եւ ամէն մի բացատրութեան ժամանակ իմ կարծիքն էր հարցնում: Օրիորդների դեղեցիկ չարքում գտնւում էր նաեւ (կարծում եմ) հոլանտացի բարձրահասակ մի օրիորդ Հոմպիւրկէր, որ յետագայում շատ նշանաւոր լեզուաբան դարձաւ եւ եղաւ Աֆրիկեան լեզուաբանութեան հիմնադիրը:

Նշանաւոր երեւոյթ եղաւ, երբ մի ֆրանսիացի հասարակ արբայ Ռուսլօ անունով հնարեց կոկորդի ձայները մրոտ թղթի վրայ գրի առնելու մի նոր մեքենայ: Բոլոր դիտուները արհամարհեցին նրան. Մեյէն հաւանեց այդ գիւտը: Ֆրանսիական համալսարանի վարչութիւնը երբ փորձ տուեց նրան աշխատանոց (լաբորատորիա), ուր նա գնելով իր նորագիւտ գործիքները, փորձնական ձայնաբանութեան կուրսեր բաց արաւ: Առաջին ուսանողը ես եղայ, որ ներկայացայ իրեն, ուսանելու նպատակով:

Երեք ամիս աշխատեցի իր մօտ, սովորեցի արուեստի բոլոր մանրամասնութիւնները, որից յետոյ սկսեցի հայերէն ձայների վրայ փորձեր կատարել: Փարիզում գտայ վեց ուսանող զանազան պաւառներից, որոնց, ինչպէս եւ իմ հնչիւնները նկարելով հրատարակեցի, աշխատակցութեամբ նոյն Ռուսլօ արբայի եւ Մեյէի:

Փոքր դասախօսներից պէտք է յիշեմ Պլոչէին, որ միակ պահլաւագէտն էր Փարիզում: Համալսարանը սիրում է զանազան լեզուների եւ դիտութիւնների համար մի–մի մասնագէտ հասցնել եւ պահել: Այդպիսիներից մէկն էր վերջինս, որ սակայն բացի պահլաւերէնից, ուրիշ ոչինչ չգիտէր, ո՛չ լեզուաբանութիւն, ո՛չ ձայնաբանութիւն եւ ո՛չ էլ նոյնիսկ Պարսից լեզուի պատմութիւն:

Դաւիթ Բէկը վեց ամիս սովորել էր նրա մօտ եւ ինձ հաղորդեց աշակերտել նրան:

Գնացի նրա մօտ եւ վեց ամիս էլ ես մենակս պարապեցի նրա հետ: Կարգացինք Արտավիրազի անգլիական հրատարակութիւնը: Այստեղ հանդիպեցի պահլաւերէն նախչակ ռամիք–ուեդ (քուէ գըցել) բացատրութեան, որ ես առաջարկեցի արբագրել վախչակ եւ կապել հայերէն վիճակ բառի հետ. պահլաւերէն վ եւ ն մէնեանց ձեւով են գրւում. իսկ վիճակ արկանել սովորական հայերէն ոճ է: Պլոչէն չկարողացաւ որեւէ բան ասել, ուստի դիմեցի Մեյէին. շատ ուրախ եղաւ այդ սրբագրութեան համար, որով մի հայերէն բառ եւս մեկնւում էր: Իր առաջարկութեամբ այդ մասին մի յօդուած գրեցի տպագրելու համար Տեղեկագրում, բայց այդ միջոցին դուրս եկաւ SWAW–ի ամսագրում Միւլլէր հայագէտի մի յօդուածը ճիշդ նոյն բովանդակութեամբ եւ իմ յօդուածը չտպուեց:

Գոլէժ տը Ֆրանսի լաւագոյն դասախօսներից մէկն էր Միշէլ Պրէալը, որ արդէն յայտնի էր Պոպի չորս հատորների Ֆրանսերէն թարգմանութեամբ, եւ որի վրայ ես էլ սովորել էի լեզուաբանութիւնը Կոստանդնուպոլսում աշակերտ ժամանակս: Պատկառելի ծերունի էր, հանդարտ, ծանրաբարոյ, խօսում էր դանդաղ, չարունակ իր բառերը կրկնելով, որպէսզի ունկնդիրները լաւ մարսեն: Մեծ ուշադրութեամբ հետեւում էի նրին մի բառ չվորցնելու համար:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ՄԵՐ ԵՐԳԻ ԱՌԱՍՊԵԼԸ

Տասնամեակներ առաջ, երբ ձայնասփիւռով առաջին անգամ լսեցի Հայրիկ Մուրադեանի ձայնը, տոհմիկ վաստուրականացու առինքնող եւ հոգեհարազատ երգը անբացատրելի մի զգացումով պատրեց պատանի հոգիս...

Յետագայում, տարիներ անց, պատիւ ունենալով դառնալու դասեր՝ Մարօ Մուրադեանի հիմնադրած եւ ղեկավարած «Ակունք» ազգագրական համոյթի հիմնադիր կազմի անդամներից մէկը, անմիջականօրէն հաղորդակցուելով Հայրիկ Մուրադեան հայրենանուէր գործչի հետ, խորապէս զգացի, որ նրա արուեստը՝ իր բնականութեամբ, պարզութեամբ ու խորութեամբ, երեւոյթ է մեր իրականութեան մէջ:

Խորհրդային իշխանութեան տարիներին, երբ բարեկամութեան և ժողովուրդների եղբայրութեան կարգախօսների քօղի տակ յաճախ համահարթեցւում էին ազգային մշակոյթները, ասպարէզ եկաւ հայ աւանդական – ժողովրդական երգերի հաւաքող, կատարող եւ տարածող Հայրիկ Մուրադեանը՝ մի գործիչ, որի անուան հետ սերտօրէն կապուած են մեր աւանդական երգերը մոռացումից փրկելու, նրանց նոր չունչ հաղորդելու աղ–

վորելու համար: Նա ունէր մի արհեստական խոչոր կոկորդ, մօտ մի մեթր բարձրութեամբ, որի վրայ կարելի էր տեսնել մարդու կոկորդի բոլոր մանրամասնութիւնները եւ հնչիւնների կազմութեան տեղերը: Փասին դիտէր, որ ես Մեյէի մօտ սովորում եմ եւ երբ առաջին անգամ մտայ իր լսարանը, ոչ միայն զարմանքով, այլեւ հաճոյքով ընդունեց ինձ եւ ամէն մի բացատրութեան ժամանակ իմ կարծիքն էր հարցնում: Օրիորդների դեղեցիկ չարքում գտնւում էր նաեւ (կարծում եմ) հոլանտացի բարձրահասակ մի օրիորդ Հոմպիւրկէր, որ յետագայում շատ նշանաւոր լեզուաբան դարձաւ եւ եղաւ Աֆրիկեան լեզուաբանութեան հիմնադիրը:

Նշանաւոր երեւոյթ եղաւ, երբ մի ֆրանսիացի հասարակ արբայ Ռուսլօ անունով հնարեց կոկորդի ձայները մրոտ թղթի վրայ գրի առնելու մի նոր մեքենայ: Բոլոր դիտուները արհամարհեցին նրան. Մեյէն հաւանեց այդ գիւտը: Ֆրանսիական համալսարանի վարչութիւնը երբ փորձ տուեց նրան աշխատանոց (լաբորատորիա), ուր նա գնելով իր նորագիւտ գործիքները, փորձնական ձայնաբանութեան կուրսեր բաց արաւ: Առաջին ուսանողը ես եղայ, որ ներկայացայ իրեն, ուսանելու նպատակով:

Երեք ամիս աշխատեցի իր մօտ, սովորեցի արուեստի բոլոր մանրամասնութիւնները, որից յետոյ սկսեցի հայերէն ձայների վրայ փորձեր կատարել: Փարիզում գտայ վեց ուսանող զանազան պաւառներից, որոնց, ինչպէս եւ իմ հնչիւնները նկարելով հրատարակեցի, աշխատակցութեամբ նոյն Ռուսլօ արբայի եւ Մեյէի:

Փոքր դասախօսներից պէտք է յիշեմ Պլոչէին, որ միակ պահլաւագէտն էր Փարիզում: Համալսարանը սիրում է զանազան լեզուների եւ դիտութիւնների համար մի–մի մասնագէտ հասցնել եւ պահել: Այդպիսիներից մէկն էր վերջինս, որ սակայն բացի պահլաւերէնից, ուրիշ ոչինչ չգիտէր, ո՛չ լեզուաբանութիւն, ո՛չ ձայնաբանութիւն եւ ո՛չ էլ նոյնիսկ Պարսից լեզուի պատմութիւն:

Դաւիթ Բէկը վեց ամիս սովորել էր նրա մօտ եւ ինձ հաղորդեց աշակերտել նրան:

Գնացի նրա մօտ եւ վեց ամիս էլ ես մենակս պարապեցի նրա հետ: Կարգացինք Արտավիրազի անգլիական հրատարակութիւնը: Այստեղ հանդիպեցի պահլաւերէն նախչակ ռամիք–ուեդ (քուէ գըցել) բացատրութեան, որ ես առաջարկեցի արբագրել վախչակ եւ կապել հայերէն վիճակ բառի հետ. պահլաւերէն վ եւ ն մէնեանց ձեւով են գրւում. իսկ վիճակ արկանել սովորական հայերէն ոճ է: Պլոչէն չկարողացաւ որեւէ բան ասել, ուստի դիմեցի Մեյէին. շատ ուրախ եղաւ այդ սրբագրութեան համար, որով մի հայերէն բառ եւս մեկնւում էր: Իր առաջարկութեամբ այդ մասին մի յօդուած գրեցի տպագրելու համար Տեղեկագրում, բայց այդ միջոցին դուրս եկաւ SWAW–ի ամսագրում Միւլլէր հայագէտի մի յօդուածը ճիշդ նոյն բովանդակութեամբ եւ իմ յօդուածը չտպուեց:

Գոլէժ տը Ֆրանսի լաւագոյն դասախօսներից մէկն էր Միշէլ Պրէալը, որ արդէն յայտնի էր Պոպի չորս հատորների Ֆրանսերէն թարգմանութեամբ, եւ որի վրայ ես էլ սովորել էի լեզուաբանութիւնը Կոստանդնուպոլսում աշակերտ ժամանակս: Պատկառելի ծերունի էր, հանդարտ, ծանրաբարոյ, խօսում էր դանդաղ, չարունակ իր բառերը կրկնելով, որպէսզի ունկնդիրները լաւ մարսեն: Մեծ ուշադրութեամբ հետեւում էի նրին մի բառ չվորցնելու համար:

զային չարժումը, որը զարմանալիօրէն նախորդեց մեր համազգային նորօրեայ զարթօնքին:

Հայրիկ Մուրադեանի երգերը հայկական ձայնասփիւռով առաջին անգամ հընչեցին 60-ականների սկզբներին եւ մի առանձին ջերմութեամբ ընդունուեցին հայ երգի երկրպագուների կողմից, քանզի բխում էին ազգային երգի անխառն ու մաքրամաքուր ակունքներից:

Ծննդավայրի՝ Մոկաց աշխարհի Շատախ գաւառի Ջնուկ գիւղի տոհմիկ երգասացների պարզ, հանդարտ ու առինքնող երգառճով կատարուող այդ երգերը իւրօրինակ երանդներ հաղորդեցին մեր ժողովրդական երգի ծիածանին, բազմաթիւ երգանմոյշներ ձայնագրուեցին Հայաստանի ձայնասփիւռի ձայնադարանում, հայրենիքում եւ արտերկրում թողարկուեցին ձայնասկաւներ, նկարահանուեցին վաւերագրական ժապաւէններ, երաժշտագէտ Ալինա Փեհլիվանեանը կազմեց այդ երգերի ընտրանին «Հայրենի երգեր» ժողովածուն:

Անուանի մտաւորականի 70-ականների բուռն գործունէութիւնից յիշատակելի են յատկապէս «Գիտելիք» ընկերութեան կազմակերպած համերգ-ընթերցումները, Երեւանի պետական համալսարանում կազմակերպուած «Հայ մշակոյթի ակումբ»ի հանդիպումները, ճարտարապետականում սկիզբ առած ժողովրդական երգարուեստի եւ պարարուեստի ամէնամեայ փառատօները...

1977 թուականին հօր գործունէութեանը միացաւ դուստրը՝ բանասէր-երաժշտագէտ՝ Մարօ Մուրադեանը, նրա նախաձեռնութեամբ Հայաստանի ԳԱԱ Հր. Աճառեան լեզուի Ինստիտուտում ստեղծուեց Հանրապետութեան առաջին ազգագրական համոյթը, որը յետագայում դարձաւ Հայաստանի ձայնասփիւռի եւ հեռուստատեսութեան «Ակունք» հանրաճանաչ համոյթը:

Հայրիկ Մուրադեանը նշանակալի աւանդ ներդրեց ոչ միայն «Ակունք»ի, իր իսկ հիմնած «Վան», «Զարթօնք», «Զուարթունք» եւ այլ խմբերի գործունէութեամբ, այլեւ մեծապէս նպաստեց վերջին տասնամեակներում հայ երգի եւ րիտասարդ կատարողների նոր սերնդի ասպարէզ գալուն:

Յուսք, ճակատագրի կամօք կեանքից վաղաժամ հեռացաւ Մարօն, վախճանուեց նաեւ Հայրիկ Մուրադեանի կեանքի երկարամեայ ընկերուհին՝ տիկին Աննան, որը ծննդով Գողթան գաւառի կողմերից էր՝ Նախիջեւանի Երնջակ գիւղից: Մօտ մէկ տարի ծերունազարդ երգիչը հեռաւոր Փորթուկալում էր, որդեգիր թոռան՝ անուանի թաւջութակահար, մի-ջազգային մրցոյթների դափնեկիր Լեւոն Մուրադեանի մօտ: Սակայն հայրենիքի հետ հոգու ամենանուիրական թելերով կապուած մտաւորականը չէր կարող երկար մնալ օտար ափերում, եւ 1995-ի Մայիսին վերադառնալով Հայաստան, կրկին հաստատուեց երեւանեան բնակարանում: Թոռանից բացի նրան հոգատարութեամբ եւ սիրով էին չրջապատում նաեւ քրոջ արտաչատաբնակ զաւակները, բարեկամներն ու սանները:

Չնայած յառաջացած տարիքին՝ Հայրիկ Մուրադեանը չարունակում էր ապրել ստեղծագործական կեանքով: Հայ ազգային – ազատագրական պայքարին եւ հերոսամարտերին նուիրուած ամբողջ չարք յօդուածների ու զրքերի հեղինակը վերջին տարիներին զբում էր ազգագրական – բանահիւսական բնոյթի ինքնակենսագրական յիշողութիւններ...

Դժուար է հաւատալ, որ այլեւս մեզ հետ չէ մեր երգի անզուգական հայրիկը, մեր աւանդական երգի քայլող առասպելը: Իսկ քանի որ առասպելները մինչ մնում են ժողովրդի յիշողութեան մէջ, հաւատանք, որ Հայրիկ Մուրադեան երախտաւորն էլ յաւերժ կը մնայ իր ժողովրդի յիշողութեան մէջ՝ Հայոց մշակոյթի մէջ թողած իր պայծառ-պայծառ հետքով...

ԱՐՏԱԿ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ

«Ազգ», Դեկտ. 24

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՈՍԿԻ ՊՏՈՒԿԸ

Ջաղեց՝
ԱՆԱՀԻՏ ՕՇԱԿԱՆ-ՈՍԿԵՐԻՉԵԱՆ
Նկարազարդեց՝
ՍԵՐԳԷՅ ՌՈՒԲԻՆԵԱՆ

«Արաս» Հրատարակչութիւն,
Պոլիս, 1999

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ԳՈՒՄԳԱԲՈՒԻ (Պուլիս) Պէզճեան Ամիրա սրահին մէջ, Դեկտ. 13-ին, ըստ աւանդութեան տեղի ունեցած է կեդրոնականցիներու Բաժակի Օրը, որուն ներկայ եղած են չուրջ 300 հոգի: Հանդիսավարներն եղած են կեդրոնականցիներ՝ Նաթալի Տէվիրճիօղլու եւ Ռուբէն Մելիքսէթօղլու, որոնք ողջոյնի խօսքէն եաք, մի առ մի բեմ հրաւիրած են կեդրոնական Վարժարանի նախ այս տարուան ապա՝ 1949-ի չրջանաւարտները: Արտայայտելու հրաւիրուած է կեդրոնականի երիցագոյն անդամը՝ Բարթող Բարսեղեան: Այնուհետեւ, ամփոփ տողերով ներկայացուցած է «Բաժակի Օր»ուան պատմականը եւ չնորհաւորութեան խօսքեր արտասանած: Այս տարուան չրջանաւարտներու անունով ուղերձ մը կարդացած է Սէրլի Նչանեան: Ծորելեար դասարանէն ելոյթ ունեցած է Վարուժան Ալանեան: Ան, նախ յայտնած է թէ իր կեանքի ընթացքին երրորդ անգամն է որ ի ձեռին ունի բարձրախօս մը. առաջին անգամ բարձրախօսով արտայայտուած է Երեւան, երբ պոլսահայ մարզիկներու խումբը Հայաստան գացած է մասնակցելու համար Համահայկական խաղերուն եւ որպէս նախկին կեդրոնականցի իր սրտի խօսքը ըսած է եւ այդ օրուընէ սիրահարած է բարձրախօսին: Աւելցուցած է որ կ'ուզէ արտայայտուիլ երեք նիւթի մասին: Նախ, յայտնած է որ անոնց մէկին է մայրենի լեզուի հարցը, երկրորդ՝ նչած է որ պատրաստ է հոգալու Իսթանպուլահայ բոլոր վարժարաններու վարադոյրներու կարիքը, հուսկ, հաղորդած է որ Փարիզի երէց կեդրոնականցիներ եւ համակիրներ դրոշմաթուղթեր տպած են, որոնց վաճառքէն գոյացած հասոյթը կը տրամադրեն վարժարանին կարիքներուն: Բաժակի պահէն եաք, ելոյթ ունեցած է Սանուց Միութեան ատենապետ Նուրհան Ճավաք, որ տեղեկութիւններ փոխանցած է Միութեան գործունէութեան մասին: Ցետոյ, խօսք առած է Ղալաթիոյ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ եւ կեդրոնական Վարժարանի խնամակալութեան ատենապետ՝ Սրման Շերին: Արտայայտուած է նաեւ Վարժարանի հիմնադիր՝ Կարպիս Պալմումճու: Ան դրուատած է ուսուցչական կազմի բոլոր անդամները, դիմաւորութեամբ՝ տնօրէնուհի Սիլվա Գուշմանեանի: Այս վերջինն ալ իր կարգին ուրախութիւն յայտնած է որ եռուզեռ կը տիրէ Պոլիս, Լոս-Անճըլըս, Գանատա: Ըսած է որ ցայսօր վարժարանը տուած է 2000 չրջանաւարտներ: Կարճ ելոյթներ ունեցած են Միհրան Ուլուկեան, Տիգրան Կիւլմէզկիլ: Վերջին խօսքը արուած է Պատրիարքին, որ նչած է թէ փութացած է մասնակցելու այս հաւաքոյթին, որովհետեւ, Պոլսոյ մէջ չկայ ուրիշ վարժարան մը որ այնքան դասախօս պատրիարքներ հիւրընկալած ըլլայ, որքան կեդրոնական Վարժարանը:

*
**

ՊՈԼՍՈՑ Գարակէօղեան Վարժարանը, հիմնովին վերանորոգուած դուրսէն եւ ներսէն հիացում պատճառած է բոլոր անոնց, որոնք Դեկտ. 11-ին ներկայ եղած են անոր պաչտօնական բացման: Այս նորոգութեան մէջ իրենց բաժինն ունին Շիշլիի քաղաքապետարանը եւ երկու բարերարներ՝ Եթքին Պէրպէրօղլու ու Տիգրան Կիւլմէզկիլ: Նախ կատարուած է բացման հակիրճ հանդիսաւոր արարողութիւնը: Բարի գալուստի խօսքը արտասանած է տնօրէնուհին՝ տիկին Արմաւենի Մխրօղլու: 87 տարուան վարժարանը, այսօր ուսում կը ջամբէ 180 աչակերտներու, որոնց 60ը դիւերօթիկ մանչեր են, 64ը աղջիկներ: Կրթական անձնակազմը բաղկացած է 23 ուսուցիչներէ եւ 8 հսկիչներէ: Բացման խօսքերէն եաք, Պատրիարքը եւ քաղաքապետը հաստատած են տարուած դնահատելի աշխատանքը, ապա ընդունելութիւն մը տեղի ունեցած է Գարակէօզեան Սանուց Միութեան հանդիսասրահին մէջ: Բարի գալուստի խօսքեր արտասանած են խնամակալութեան ատենապետ՝ Գէորգ Զաղըչուպուք եւ փոստարան Սեդրակ Տավուտհան: Կարճ ուղերձ մը կարդացած է քաղաքապետը որու մեկնումէն եաք, խնամակալութեան ատենապետը բացատրութիւններ տուած է կատարուած աշխատանքին մասին: Հուսկ բանքը արտասանած է Մեսրոպ Պատրիարք:

*
**

ՀԵԼԻՈՊՈԼՍՈՑ (Գահիրէ) Կոկանեան սրահին մէջ, Նոյեմբեր 20-ին ցուցադրուած են եղիպտահայ արուեստագէտ՝ Վահէ Վարժապետեանի գործերը: Ան յայտնած է որ այս ցուցահանդէսին գաղափարը ունեցած էր յիչելով թէ 30 տարիներ առաջ, 1969-ին, առաջին անգամ ըլլալով մասնակցած էր Նորահաս երեք արուեստագէտներու ցուցահանդէսին Գալուստեան Վարժարանի Գառնուց ցուցասրահին մէջ:

*
**

ԹՕՓԳԱԲՈՒԻ (Պուլիս) Ս. Նիկողայոս եկեղեցւոյ մատաղօրհնութիւնը կատարուած է Դեկտեմբեր 12-ին եւ սիրոյ սեղան մը կազմակերպուած է Լեւոն Վարդուհեան Վարժարանի ի նպաստ, պատրաստուած եաք: Բացման խօսքը արտասանած է Մկրտիչ Աւետիքօղլու եւ Պ. Նալպանտ ալ կատարած է հանդիսավարութիւնը: Թաղային Խորհուրդի գանձապահը կարդացած է տարեկան տեղեկագիրը եւ բացատրութիւններ տուած պիւտճէի դժուարութիւններուն մասին: Չեռնարկուած է հանգանակութեան որ յաջողութեամբ պսակուած է:

ԳԱՆԿԱԼԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏՈՒՆԸ ՄԷՋՏԵՂ ՀԱՆԵԼՈՒ ՋԱՆՔԵՐ

Սեբաստիոյ Գանկալ գաւառակի բնապահութեան եւ իրերօգնութեան միութիւնը որ հիմնուած է 1996-ին և կը գործէ Պոլիս, որոշած է տեղւոյն Հայոց գերեզմանատունը մէջտեղ հանելու եւ չըրջապատը բարեզարդելու աշխատանքին ձեռնարկել: Եթէ միջոցները գտնուին, պիտի վերանորոգուի նաեւ Մանճըլըքի հայկական եկեղեցին ալ որ աւերուած վիճակի մէջ է:

Այս տեղեկութիւնները Պոլսոյ «Ակօս» չաբաթաթերթին հաղորդած են միութեան անդամները. ըսած են թէ արդէն հողին տակ թաղուած կարգ մը տապանաքարեր մէջտեղ հանուած եւ մաքրըւած են: Անոնք դիմած են նաեւ ներկայիս Պոլիս ապրող գանկալցի Հայերու օժանդակութեան, որպէսզի կարելի ըլլայ հոն թաղուած իրենց հարազատներուն չիրիմներուն տեղը գտնել: Միութեան անդամներուն մէջ կայ արդէն գանկալցի Հայ մըն ալ որ Պոլիս կ'ապրի:

զամ ըլլալով մասնակցած էր Նորահաս երեք արուեստագէտներու ցուցահանդէսին Գալուստեան Վարժարանի Գառնուղու ցուցասրահին մէջ:

*
**

ԹՕՓԳԱԲՈՒԻ (Պուլիս) Ս. Նիկողայոս եկեղեցւոյ մատաղօրհնութիւնը կատարուած է Դեկտեմբեր 12-ին եւ սիրոյ սեղան մը կազմակերպուած է Լեւոն Վարդուհեան Վարժարանի ի նպաստ, պատրաստուեն եաք: Բացման խօսքը արտասանած է Մկրտիչ Աւետիքօղլու եւ Պ. Նալպանտ ալ կատարած է հանդիսավարութիւնը: Թաղային Խորհուրդի գանձապահը կարդացած է տարեկան տեղեկագիրը եւ բացատրութիւններ տուած պիւտճէի դժուարութիւններուն մասին: Չեռնարկուած է հանգանակութեան որ յաջողութեամբ պսակուած է:

ՀԱՅ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ Ի.

Վերջերս կրցած էր 25 – 30 ոսկի չահիլ, որով կը յուսար դոնէ ամիս մը իր քէֆին ընել առանց որեւէ աչխատութեան, եւ ահա այդ դումարին մէկ մասը ծախսելէ եաք, մնացորդը ամբողջութեամբ Շաւարշի ու Թօմիի գրպանը անցած էր:

Հաճի Գեղէոն այս բանը չէր ներած: Ու հիմա, դիշերը մութին, քէմփի լափիւրինթոսին մէջ կը չրջէր սպառնագին՝ երկու երիտասարդները փնտռելով:

– Ո՞ւր են այդ սրիկաները, այդ խաբեբաները, այդ դող աւազակները, – կը պոչէր դէմը ելլողին, – կա՛մ դրամներս պէտք է եա տան եւ կա՛մ կը սատկեցնեմ պիրենք...

Ամէնքը վերազարճած էին պահականոցէն, ու Հաճին մէկիկ – մէկիկ զննած էր եկողները, եւ Շաւարշ ու Թօմի անոնց մէջ չէին...

Ցանկարծ տեսաւ իր մէկ մտերիմ բաբեկամը, Թազուր աղան:

– Պահականոցէ՞ն կուգաս, – հարցուց:

– Այո, – պատասխանեց միւսը:

– Ի՞նչ եղաւ...

– Ի՞նչ պիտի ըլլայ, քանի մը հոգի բանտարկեցին, վիրաւորները հիւանդանոց ղրկեցին, մեզի ալ ազատ թողուցին, բայց տակաւին քննութիւնը չէ աւարտած, վաղը պիտի չարունակուի:

– Շաւարշը եւ Թօմին տեսա՞ր:

– Այո, հոն էին:

– Ձիրե՞նք ալ բանտարկեցին:

– Չէ, անոնց բան չըրին, թէեւ պիտեմ, որ անոնք ալ յանցանք ունին այս եղածներուն մէջ:

– Անչուշտ յանցանք ունին, – գոչեց Հաճին, – էյ, ո՞ւր են ուրեմն:

– Տեսայ, որ մեզի հետ դէպի այս կողմը կուգային:

– Ո՞ւր են, չկան, բոլոր եկողները աչքէ անցուցի:

– Զարմանալի բան, ես աչքովս տեսայ, որ մեզի հետ կը քալէին:

– Ա՛խ, մէյ մը ձեռք անցընէի պիրենք ... դիտե՞ս ինծի ըրածնին:

– Այո, պատմեցիր, պարզապէս քեզ կողոպտեր են:

– Եաքէն նչմարեցի եղածը, երբ արդէն իրարանցումը սկսած էր... բայց հոներուն պիտի գամ:

– Ինչ որ ընես՝ իրաւունք ունիս:

– Նախ դրամս եա պիտի պահանջեմ, եւ եթէ մերժեն, այն ատեն ասով պիտի խօսիմ հետերնին:

Եւ հաճի Գեղէոն դրպանէն րէվոլվէր մը հանեց:

Թազուր, որ իմիրցի էր եւ նկարագրի մասին Գեղէոնէն վար չէր մնար, նոյնիսկ էֆէ Թազուր մակդիրով մկրտուած էր, հաստատ ձայնով մը ըսաւ.

– Ես ալ եթէ քու տեղդ ըլլայի, ճիշդ այդպէս պիտի ընէի, այդ սրիկաներուն դասը տալու է... մեզի պէս մարդի՞կն ալ խաբելու կ'ելլեն կոր...

– Փարաներս առնեն ու քթիս խնդան հէ՞... վա՛յ, խայտառակ սրիկաներ:

– Ըրածնին պարզապէս աւազակութիւն է:

– Եկուր միասին երթանք սովնք գըտնենք:

– Հայտէ երթանք:

Երկու բարեկամները ժամերով ժուռ եկան քէմփին ամէն ծակն ու ծուկը, մէկ քանի անգամ դացին այն տաղտաւարը, ուր ընդհանրապէս Շաւարշ ու Թօմի դիշերը կ'անցընէին, բայց ի զուր, երկու երիտասարդներուն հետքը անկարելի եղաւ գըտնել:

Արդէն արշալոյսը կը ծագէր, ու Հաճին եւ էֆէն պահ մը հանգչեցան ծառի մը տակ:

– Քեզի բան մը ըսե՞մ, – յարեց Թազուր, – այս մարդիկը հասկցած են իրենց դլխուն գալիքը ու կծիկը դրած:

– Ո՞ւր կրնան գացած ըլլալ:

– Ո՞վ դիտէ, տեղ մը գացած պահուըտած են:

– Իմ ձեռքէս չեն կրնար ազատիլ...

– Խնդիրը այն է, որ պէտք է պիրենք չուտով գտնես, եթէ ոչ դրամը արդէն ծախսած կ'ըլլան ու ձեռքդ բան մը չանցնիր:

– Դրամը եթէ կորսուի, իրենց պատիժը կուտամ հա՛, այդ ալ բաւական է:

Նոյն միջոցին առաջին նպարավաճառի խանութը կը բացուէր իրենց մօտը:

– Սարդի՛ս աղա, – պոռաց Հաճին՝ խօսքը նպարավաճառին ուղղելով, – մեզի հարիւր տրէմնոց մը ղրկէ:

– Աս ատե՞ն, դեռ կանուխ չէ՞, – հարցուց նպարավաճառը խնդալով:

– Մենք դիշերը չքնացանք, լուսցուցինք ... ղրկէ, կ'ըսեմ կոր, ղրամը կանխիկ է, սիկթիռէդ մենէ պիտի ընես:

Նպարավաճառին տղան բերաւ հարիւր տրէմ օզին, զոր երկու բարեկամները, ծառին տակ նստած, փոխն ի փոխ կուլ տուին:

Ցետոյ ուրիշ չիչ մը յաջորդեց անոր, յետոյ երրորդ մը:

Հաճին լաւ մը գլուխը տաքցուցած էր, ոտքի եղաւ եւ ըսաւ.

– Ես կ'երթամ կոր...

– Ո՞ւր, – հարցուց էֆէ Թազուր:

– Երթամ սա աւազակները գտնեմ:

(Շար. 165)

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Իրենց ընկերոջ՝ նորայր Տիլանի թաղման յիշատակին, Մաեփան Իլնէճեան եւ Գլակ Ղազարեան հետեւեալ նուէրները կ'ընեն փոխան ծաղկեպսակի.– 2000 Ֆր. *Ֆրանսայի «Հայաստան» Հիմնադրամին,* 2000 Ֆր. *Խիւ Թարգմանչաց վարժարանին (առանձ «Ցառաջ»էն) եւ* 1000 Ֆր. *«Ցառաջ»ին:*

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Իրենց ծնողքին՝ Արմինէ եւ Բարգէն Գաւէզի *յիշատակին Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Գաւէզեան* 1.000 Ֆր. *կը նուիրեն «Ցառաջ»ին:*

CHAVILLE

DONADZAR 2000

6 JANVIER, C'EST NOEL !

Nous vous invitons à venir nombreux
le Dimanche 9 Janvier à 15h30,
dans la salle de l'église
pour fêter avec les élèves de notre école,
la nouvelle année et le Noël arménien.
Partie artistique assurée par les élèves, jeux puis goûter. Le Père Noël videra sa hotte devant les enfants présents.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section
«Djavo Chant/St Jérôme Marseille»

NOEL ARMENIEN

Samedi 8 Janvier à 20 heures 30

REPAS & AMBIANCE
Animation Disc Jockey V A N I C K
Hôtel ***LE CAESAR
Avenue Georges Pompidou —
13380 PLAN DE CUQUES

Renseignements et réservations :
Tél. : 04 91 06 77 93 (après 20h)
ou 04 91 61 10 82.

⁂

Dîner Dansant

La Section AGNOUNI d'Asnières, Bois-Colombes, Argenteuil organise comme chaque année un **dîner dansant** à l'occasion du Noël arménien

le Samedi 8 Janvier

animé par **Marten Yorgantz et son Orchestre**

dans la salle Robert Lavergne
11, rue Robert Lavergne, 92600 Asnières
Participation : 250 F par personne.

Réservation:
— **Mme Himinian : 01 40 11 19 33**
— **Mme Kaichian : 01 47 99 92 35**

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՑՑ ԾՆՆԴԵԱՆ

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5

Սկիզբ երեկոյեան Ժամերգութեանց՝ ժամը 4–ին:

Ճրագալոյցի պատարագ ժամը 5·15–ին:

Կը պատարագէ՝
ԺԻՐԱՅՐ Ե. ՎՐԴ. ԹՈՇճԵԱՆ

⁂

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6
ԾՆՈՒՆԴ ԵՒ ԱՍՏՈՒԱԾԱՅԱՅՏՆՈՒԹԻԻՆ
ՏԵԱՌՆ ՄԵՐՈՑ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ

Սկիզբ Ժամերգութեանց ժամը 8·30–ին:
Պատարագ ժամը՝ 10·30–ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԾՆՈՒՆԴ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Ինչպէս ամէն տարի, Տէսինի Հայ Մըշակոյթի Տան եւ Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Զպրոցը կը տօնէ Հայկական Ծնունդը՝

Կիրակի, Յունուար 9, ժամը 15·30–ին
Տէսինի Քաղաքապետարանի սրահին մէջ

Հելէն ՓԱՆՈՑԵԱՆ *Թատերախումբը մանուկներու յատուկ ներկայացում մը կու տայ: Կաղանդ Պապան անակնկալներով կ'ուրախացնէ բոլոր ներկայ մանուկները:*

Հանդէսի վերջաւորութեան բոլորը հրաւիրուած են անուշեղէններու և խմիչքներու ճոխ սեղանի մը շուրջ Նոր Տարին տօնելու:

Մուտքը ձրի է մանուկներուն եւ 30 Ֆր. մեծերուն:

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Լիոն – Վիլէօրպան Արաքս մասնաճիւղը կը հրաւիրէ բոլոր մանուկները անգամ մը եւս տօնելու Նոր Տարին Վիլէօրպանի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, ուր պիտի պիտի ղիմաւորէ եւ զուարճացնէ Կաղանդ Պապան,
Շաբաթ, Յունուար 8, ժամը 15·30

M C A V — 68, avenue Marcel Cerdan
69100 VILLEURBANNE
Tél. : 04 78 26 28 71

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՑՑ ԽԱՉԻ Փարիզի «Արշալոյս Թադէոսեան» մասնաճիւղի անդամական ժողովը՝ Շաբաթ, Յունուար 8, ժամը 16–ին, *սովորական հաւաքատեղին:*

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

L E P E R E N O E L
vous attend à

L'Arbre de Noël de l'Ecole Tebrotzassère

le Dimanche 9 Janvier à partir de 12h

à la Salle des Fêtes «*Thierry-Le-Luron*»
9, Bd du Midi — 93340 Le Raincy

SPECTACLE DES ENFANTS
ANIMATION MUSICALE
BUFFET
TOMBOLA
DISTRIBUTION DES CADEAUX PAR LE PERE NOEL
SPECTACLE SURPRISE

Renseignements à l'Ecole Tebrotzassère — 01 43 81 01 72
Accès autoroute A3 : Sortie Villemomble Le Raincy
Accès RER «E» — Station Vil lemomble Le Raincy
Salle à 200 mètres

— ENTREE GRATUITE —

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԱՇԵԱՆ
կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Պատարագի աւարտին՝ Զբօրհնէք կը կատարուի:

ԾԱՆՕԹ. – Պետական տնօրինութեամբ բոլոր Հայերը (դպրոցական, աշակերտ, պաշտօնեայ, աշխատաւոր եւ ուրիշներ) «այսօր կրնան բացակայիլ իրենց գործատուներէն՝ իրենց կրօնական պարտաւորութիւններուն համար»:

Պատարագի աւարտին, Հայրապետական Պատուիրակ – Առաջնորդը չնորհաւորութիւնները կ'ընդունի Առաջնորդարանի դահլիճին մէջ:

⁂

ՈՒՐԲԱԹ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 7,
Բ. ՕՐ ԾՆՆԴԵԱՆ: ՅԻՇԱՏԱԿ ՄԵՌԵԼՈՑ

Ժամը 10·30–ին պատարագ կը մատուցուի, որուն աւարտին հոգեհանգիստ կը կատարուի «Վասն Համօրէն Ննջեցելոց»:

Կը պատարագէ՝
ԱԽԵՏԻՄ Ա. ՔՀՆՑ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ

⁂

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 9
Դ. ՕՐ ԾՆՆԴԵԱՆ

Կը պատարագէ՝
ԳԱՌՆԻԿ ՔՀՆՑ. ԳՈՑՈՒՆԵԱՆ

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻՒ

ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5,
Ընթերցուածք՝ *ժամը 16–ին,*
Ճրագալոյցի պատարագ՝ *ժամը 17–ին:*

⁂

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6
Պատարագ՝ *ժամը 10–ին,*
Զբօրհնէք՝ *ժամը 12–ին:*

⁂

ՈՒՐԲԱԹ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 7,
Մեռելոց ժամերգութիւն՝ *ժամը 10–ին,*
Հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց՝ *ժամը 12–ին:*

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5,
Ճրագալոյց Ծննդեան
Ժամերգութիւն՝ *ժամը 16·30–ին,*
Պատարագ՝ *ժամը 17·30–ին:*

⁂

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6
Ժամերգութիւն՝ *ժամը 9–ին,*
Պատարագ՝ *ժամը 10·30–ին:*
Յաւարտ պատարագի՝ Զբօրհնէք:

⁂

ՈՒՐԲԱԹ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 7,
Մեռելոց
Ժամերգութիւն՝ *ժամը 9·30–ին,*
Պատարագ՝ *ժամը 10·30–ին:*
Յաւարտ պատարագի Հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց:

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5,
Ճրագալոյց Ծննդեան
Սկիզբ Ժամերգութեան՝ *ժամը 16·45–ին,*
Ճրագալոյցի պատարագ՝ *ժամը 17·30ին:*

⁂

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6,
Տօն Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան
Սկիզբ Ժամերգութեան՝ *ժամը 9·45–ին,*
Ծննդեան պատարագ՝ *ժամը 11–ին:*
Կը պատարագէ Հոգեւոր Հովիւ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՑ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ
Զբօրհնէք՝ *ժամը 12·30–ին:*

ՀԱՒ Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5,
Ճրագալոյց Ծննդեան:
Սկիզբ երեկոյեան Ժամերգութեանց՝
ժամը 4–ին,
Ճրագալոյցի պատարագ՝ ժամը 5·15–ին:

⁂

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6,
ԾՆՈՒՆԴ ԵՒ ԱՍՏՈՒԱԾԱՅԱՅՏՆՈՒԹԻԻՆ
ՏԵԱՌՆ ՄԵՐՈՑ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ
Սկիզբ Ժամերգութեանց՝ *ժամը 9·30–ին,*
Պատարագ՝ *ժամը 10·30–ին,*
Պատարագի աւարտին՝ ԶՐՕՐՀՆԷՔ:
Ծանօթ. – Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5
Ճրագալոյց Ս. Ծննդեան:
Երեկոյեան Ժամերգութիւն ժամը 16–ին
Ընթերցուածք ժամը 16·30–ին
Պատարագ ժամը 17–ին
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

⁂

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6
ՏՕՆ ԾՆՆԴԵԱՆ
ԵՒ ԱՍՏՈՒԱԾԱՅԱՅՏՆՈՒԹԵԱՆ

Առաւօտեան Ժամերգութիւն ժամը 8·30–ին:
Պատարագ ժամը 10–ին:
Յաւարտ պատարագի Զբօրհնէքի արարողութիւն կը կատարուի:
Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՋԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ Լիոնի եւ Ռոն – Ալփի Հայոց

Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին եկեղեցւոյս Կոմիտաս երգչախումբի կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Պր. Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

⁂

ՈՒՐԲԱԹ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 7
ՄԵՌԵԼՈՑ

Ժամը 10–ին պատարագ:
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5,
ՏՕՆ Է ՃՐԱԳԱԼՈՑՑ ՍՈՒՐԲ ԾՆՆԴԵԱՆ

Այս առթիւ, կէսօրէ վերջ ժամը 17–ին Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ մէջ կը մատուցուի պատարագ, որուն ընթացքին Հայ մանուկները կը հաղորդուին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԽԵՏԻՔԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ

Տարօն Եպիսկոպոս ճէրէճեան կ'ընդունի փափաքն է եւ որոշումը, որ ամէն տարի սոյն թուականը ըլլայ Հայ մանուկներու օր: Ընդառաջելով Սրբ. Հօր առաջարկին, Մայր Եկեղեցւոյ «Ա. Աբովեան» միօրեայ դպրոցի Հոգաբարձութիւնը այս առթիւ կը կազմակերպէ՝

ՏՕՆԱՏՈՒՌԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

Պատարագի աւարտին, Զբաւչեան սրահին մէջ կը ժամանէ Կաղանդ Պապիկը՝ բաշխելու համար կաղանդեղէններ գաղութի բոլոր մանուկներուն:

Մեծ հաճոյքով կը հրաւիրուին փոքրիկները, որ ներկայ գտնուին պատարագին եւ մասնակցին սոյն տօնախմբութեան, ուր իրենց համար հաճելի տեսարիւղ մը կը սպասէ:

⁂

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6
Առաւօտեան Ժամերգութիւն, ժամը՝ 8·30–ին:
Ծննդեան պատարագ, ժամը՝ 10–ին:
Կը պատարագէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ճԷՐէճԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ
Հարաւային Ֆրանսայի

⁂

ՈՒՐԲԱԹ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 7,
Մեռելոց
Պատարագ՝ *ժամը 10–ին:*
Կը պատարագէ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԽԵՏԻՔԵԱՆ

⁂

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 9
Պատարագ՝ *ժամը 10–ին:*
Կը պատարագէ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԽԵՏԻՔԵԱՆ

ՍԷՆ-ԼՈՒԻ — Ս. ԳԷՈՐԳ

ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5,
Ճրագալոյց Սուրբ Ծննդեան
Պատարագ՝ *ժամը 17–ին:*

⁂

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6,
Ծնունդ
Պատարագ՝ *ժամը 10–ին,*
Զբօրհնէք՝ *ժամը 11·30–ին:*
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Հոգեւոր Հովիւ՝
ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՑ. ՏԷՏԷԵԱՆ

ՍԷՆ-ԺԵՐՕՄ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 2
Ամանորի պատարագ ժամը 10–ին:
ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Յունուար 5
Ճրագալոյց Ս. Ծննդեան:
Երեկոյեան Ժամերգութիւն ժամը 17–ին
Ընթերցուածներ ժամը 17·30–ին
Պատարագ ժամը 18–ին
ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Յունուար 6, Ծնունդ
Առաւօտեան Ժամերգութիւն ժամը 9–ին
Պատարագ ժամը 10–ին
Պատարագի աւարտին Զբօրհնէք
ՈՒՐԲԱԹ, Յունուար 7
Յիշատակ Մեռելոց
Առաւօտեան ժամը 10–ին հոգեհանգստեան պաշտօն վասն համօրէն ննջեցելոց:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՀԱՐԸ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

ՀԱՐԱՏՉ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՌԱՋԻՆ ԱՆԿԱԽ ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԱՐԱՏՉ

ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5
MERCREDI
5 JANVIER
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·810 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.810

ՆԱԽԱԳԱՀ Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ԱՄԱՆՈՐԵԱՅ ՇՆՈՐՀԱՒՈՐԱԿԱՆ ՈՒՂԵՐՁԸ

Սիրելի հայրենակիցներ,

Պատմութիւն է դառնում 1999 թուականը: Անցնող տարում մենք արձանագրում էինք զգալի ձեռքբերումներ: Եթէ չլինէին Հոկտեմբերի 27-ի՝ երկիրը ցնցող իրադարձութիւնները, մենք կը կարողանայինք վստահօրէն ասել, որ տարուայ հիմնական առաջադրանքները կատարուել են: Ժողովրդավարութեան խորացման, քաղաքական մթնոլորտի առողջացման համար էական նշանակութիւն ունեցան խորհրդարանական ու տեղական մարմինների ընտրութիւնները: Մենք փաստօրէն կանգնած ենք Եւրոպայի Խորհրդին անդամակցելու չեմին, ինչը կ'ամփոփի երկարատեւ աշխատանքի արդիւնքները: Կառավարութիւնը լծուեց երկրի տնտեսական զարգացման եւ ժողովրդի սոցիալական խնդիրների լուծման աշխատանքներին: Աշխատանքի տեմպը եւ ոլորտը վստահութիւն էին ներշնչում, որ կարճ ժամանակում ժողովուրդը կը զգայ տնտեսական վիճակի էական բարելաւում:

Ակտիւացաւ Հայաստանի արտաքին քաղաքականութիւնը՝ սրբագրելով նախորդ շրջանի որոշ կնճիռներ: Ղարաբաղեան հակամարտութեան խաղաղ կարգաւորման գործընթացում եւս նկատելի է յառաջընթաց:

Տարին նշանակալից էր Հայրենիք – Սփիւռք փոխյարաբերութիւնների աշխուժացման եւ արդիւնաւէտութեան առումով: Յաջողութեամբ անցկացուեցին Առաջին Համահայկական Խաղերը, որ զարձան սփիւռքահայ նոր սերնդին հայրենիքի հետ կապելու զեղեցիկ առիթ:

Առաջին անգամ Երեւանում տեղի ունեցաւ Հայաստան – Սփիւռք խորհրդաժողովը, որ սկիզբ դրեց թէեւ դժուարին, բայց խիստ անհրաժեշտ ու անյետաձգելի գործընթացի: Այն է մէկտեղել հայ ժողովրդի բոլոր հատուածների կազմակերպական, մտաւոր եւ նիւթական հնարաւոր ներուժը յանուն մեր համազգային խնդիրների լուծման:

Յաւօք, վտանգուած են զրական տենդենցները, եւ այս տօնական զիշերը մենք չենք կարողանում լիասիրտ ուրախանալ: Թարմ են վէրքերը, եւ մեր հոգիներում դեռ արձագանգում են Հոկտեմբերի 27-ի ողբերգական զէպքերը: Մեր փոյթն էր մեր երիտասարդ պետականութեան համար: Արուելու է հնարաւոր առաւելագոյնը անաչառ հետաքննութիւն ապահովելու համար, որովհետեւ տեսանելի ապագայում մեր երկրի ներքին զարգացումները մեծապէս կախուած են լինելու դրա արդիւնքներից:

Սիրելի հայրենակիցներ,

Մենք մեծ կորուստներ ունեցանք, բայց երկիրը չարունակում է ապրել, եւ մեր ազգային նպատակները նոյնն են մնում: Մենք ուղղակի պարտաւոր ենք եռապատկել այդ նպատակներն իրականացնելու մեր ջանքերը յանուն մեր ժողովրդի ապագայի, յանուն Վազգէն Սարգսեանի, Կարէն Դեմիրճեանի, մեր միւս զոհուած զինակիցների յիշատակին:

Ես հաւատում եմ մեր ժողովրդի դրաւոր փորձին եւ իմաստութեանը, որ միշտ իր մէջ ուժ է գտել նայելու առաջ: Դրա համար է, որ իշխանութեան բոլոր թեւերը եւ պետական օղակները այսօր աւելի մեծ պատասխանատուութեամբ պէտք է լծուեն աշխատանքի եւ վճռականութիւն դրսեւորեն առկայ խնդիրների լուծման գործում: Միայն այդպէս և ժողովրդի համակրանքի աջակցութեամբ ու վստահութեամբ մենք կը կարողանանք յաղթահարել դժուարութիւնները:

Թանկագին հայրենակիցներ,

Այս տօնական զիշերը առանձնակի ջերմութեամբ եմ յիշում մեր հայրենիքի պաշտպաններին, նրանց, ովքեր այս պահին իրենց պարտքն են կատարում Հայրենիքի հանդէպ՝ ապահովելով մեր երկրի ու ժողովրդի անդորրը եւ խաղաղ կեանքը:

Նոր Տարին այն տօնն է, որ իւրաքանչիւր ընտանիք զիմաւորում է նոր յոյսերով: Հաւատանք մեր ուժերին ու ապագային: Մենք ի վիճակի ենք սերունդներին ժառանգել արժանապատիւ հայրենիք:

Լաւատեսութեան այս զգացումով չորհաւորում եմ ողջ հայ ժողովրդի Նոր Տարին՝ մաղթելով երջանկութիւն, առողջութիւն եւ ամենայն բարիք:

Շնորհաւոր Նոր Տարի:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յուսուար 4)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՈՒ ԼՂՀ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Դեկտ· 30–ին հանդիպում ունեցած է ԼՂՀ վարչապետ Ա. Դանիէլեանի հետ: Անոնք քննարկած են արցախեան վերջին զարգացումները և ներքաղաքական վիճակը: Նիւթ եղած է ընկերա–տնտեսական կացութիւնը և զայն բարելաւելու ուղիները:

*
**

ՍՏԱԽՐՈՊՈԼԻ ՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆՔԻ ՂԵԿԱՎԱՐԸ ՊԱՅԹԻՒՆԻ ԶՈՀ

Քաղաքին կեդրոնը իր ինքնաչարժին պայթումէն մահացած է Ստաւրոպոլի հայ համայնքի ղեկավար Աբրիլ Յովակեան: Պայթիւնը այնքան զօրաւոր եղած է որ փշրած է մօտակայ չէնքերու ապակիներ· իսկ չարդուփշուր եղած կառքը քշուած է զրեթէ 200 մեթր:

ԷՕՃԱԼԱՆԻ ՎՃԻՌԻՆ ՍՐԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ՄԵՐԺՈՒԱԾ

Թուրքիոյ վճռաբեկ տեեանին գլխաւոր դատախազը մերժած է Ա· Էօճալանի մահապատիժի վճիռը սրբագրելու զիմումը: Ան նաեւ կառավարութեան թելադրած է Մարզկային իրաւունքներու միջազգային տեեանին որոշումներն ալ չհարգել, այն առարկութեամբ որ անոնք ոչինչով կրնան ազդեցութիւն ունենալ դատարանին վճիռը փոխել տալու ուղղութեամբ:

Ինչ կը վերաբերի դատին վերաքննութեան, նոյն դատախազը ըսած է թէ ատոր համար հարկ է որ նոր փաստ մը, կամ զէպք մը յայտնուի: Անոր մերժումով սպառած են Էօճալանի համար իրաւաբանական ներքին կարելիութիւնները: Կը մնայ իր փաստաբաններուն միջոցաւ Մարզկային իրաւունքներու միջազգային տեեանին զիմելու կարելիութիւնը: Թղթածրարը ղրկուած է Արդարադատութեան նախարարութեան, անկէ ալ վարչապետութեան: Աւտով բաւական նեղ կացութիւն մը ստեղծուած է, քանի որ կառավարութիւնը թէ՛ պէտք է վճռէ մահապատիժը ջնջելու հարցը, թէ՛ Էօճալանի պարագան:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՌԱՋԻՆ ԱՆԿԱԽ ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԱՐԱՏՉ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Դեկտ· 26–ի աննախընթաց փոթորիկին հաշուեկշիռը օրէ օր կը ծանրանայ եւ 10 օր ետք դեռ 370 հազար տուներ զրկուած են էլեկտրական հոսանքէ, նոյնքան հեռաձայնէ եւ այս վերջին պարագան պիտի չզարմանանք մինչեւ ամսոյս վերջ: Էլեկտրական ընկերութեան կրած վնասը (14–էն 17 միլիառ Ֆր·) իրր հետեւանք կրնայ ունենալ անոր կարգ մը ծրագիրներու ջնջումը, որոնց կարգին եւրոպական ծաւալումը: Արդարեւ, է–Տէ–էֆ–ը (Ֆրանսայի Էլեկտրականութիւն) կը ծրագրէր անգլիական եւ զերմանական ցանցեր գնել: Պրիւտէլի Ցանձնախումբը դժգոհ չէ այս կացութենէն, որովհետեւ անընդունելի կը գտնէր Ֆրանսայի դիրքը որ զէմ կը մնար որեւէ օտար ներդրումի: Իսկական աղէտ մըն է ինչ որ պատահեցաւ ծառերուն եւ անտառներուն, որոնց վերականգնումը, տեղ տեղ, դարերու կը կարօտի: 270 միլիոն է արմատախիլ ծառերու թիւը եւ պարզուած պատկերը ողբերգական է: Տնտեսական հետեւանքներն ալ մեծ են: Կաղնի մը որ 800 Ֆր· կը ծախուէր խոնարհ մեթրը, հազիւ 30–35 Ֆր· կ'արժէ երբ փոթորիկէն տապալած է: 200 կրթական հաստատութիւններ ալ չկրցան վերաբանալ իրենց դուռները Յունուար 4–ին, ամանորեան արձակուրդէն ետք, կրած վնասներու հետեւանքով:

ՊԼԵՑՐՈՒԹի ռուսական դեսպանատան դէմ ահաբեկչական արարք մը գործուած է, Յունուար 3–ին, Պաղեստինցիի մը կողմէ որ կ'ուզէր «նահատակուիլ Գրողնիի համար»: Կրցած է կրակել դեսպանատան վրայ եւ փոխադարձ կրակոցներ եղած են լիբանանեան ապահովութեան ուժերուն հետ, մինչեւ որ զինուորներ եւ ոստիկանները սպանեն ահաբեկիչը: Մեռած է նաեւ լիբանանցի ոստիկան մը եւ եօթը ուրիշ վիրաւորներ ալ կան:

ԵԳԻՊՏՈՍի ալ–Քոչեհ զիւղին մէջ տեղի ունեցած հակաքրիստոնէական միջադէպերու հաշուեկշիռը ծանրացաւ: 1981–էն ի վեր, ամէնէն ծանր խռովութիւնները են որ տեղի կ'ունենան: Ամէն ինչ սկսած է երբ մահմետական մը ապառիկ կերպաս կ'ուզէր գնել քրիստոնեայ կերպասավաճառէ մը եւ այս վերջինը կը մերժէր: Մահմետականը քիչ ետք կը վերադառնար զինուած իր եղբայրներով եւ կրակոցը ծայր կու տար: Խռովութիւնները տարածուած են մերձաւոր զիւղերը եւ ըստ Ներքին նախարարութեան, մեռելներու թիւը առնուազն 25 է, 44 վիրաւոր կայ եւ անհետացածներ: Բոլոր մեռելները զպտի քրիստոնեաներ են: Շրջանը կորուած է եղիպտոսի միւս շրջաններէն եւ հաւանական է որ կրկին ծեծուի զպտիներու հարցը: Աւտնք եղիպտոսի երկրորդական քաղաքացիները նկատուած են եւ շրջանին մէջ ալ մահմետական ծայրայեղ տարրերը կը սաստկացնեն իրենց հակաքրիստոնեայ արարքները: Ցիշենք որ զպտիները արաբական աշխարհի քրիստոնեայ առաջին համայնքն են, բայց եղիպտոսի բնակչութեան (63 միլիոն) միայն 5–էն 10%–ը կը ներկայացնեն:

ՊՈՒՏԻՆի առաջին կարգադրութիւններէն մէկը եղաւ պաշտօնազրկել Ելցինի աղջիկը՝ Տատիանա Դիաչենկոն, նախագահի խորհրդականի իր պաշտօնէն: Ան, որ «ցարուհին» մկրտուած է, 39 տարեկան, պաշտօնական խորհրդատուն էր իր հօրը 1997 Յունիսէն եւ օրէ օր իր ազդեցութիւնը ծաւալած էր: Ըստ Ամերիկացիներուն, դարուս մեծագոյն աւազակութեան հեղինակն է 15 միլիառ տոլարի իրացումով: Պարպած է պետութեան պահեստի ոսկիի եւ տարադրամի դանձը եւ դրսեւնած դրամական արտասահմանեան վարկերը: Բազմաթիւ հաշիւներ ունի արտասահման, բազմաթիւ կալուածներ, չքեղ եախթ մը: Հաւանական կը նկատուի նաեւ որ իր խորհուրդին հետեւանքով է որ հայրը հրաժարած է, չատ բան փրկելու եւ Պուտինի դիրքը ամրապնդելու համար:

ԺՈՍՓէՆի կառավարութիւնը, Յունուար 3–էն ի վեր, իր ամէնէն երիտասարդ կին նախարարուհին ունի յանձին Ֆլորան Փարլիի, 36 տարեկան, ամուրի, որ Պիւտճէի ենթանախարար նշանակուեցաւ, պաշտօն մը զոր կը զրաւէր Քրիստիան Սօթէը, նախքան ելմտական նախարար դառնալը Մթրօս–Քահնի հրաժարումէն ետք: Էնեառֆ (այսինքն՝ ԷՆԱ ստարտած) ցարդ պիւտճէով կը զրաղէր, Մաթինեոն:

ՍՈՒՐԻԱ ԵՒ ԻՍՐԱՑԷԼ մինչ ԱՄՆ–ու մէջ ձեռնարկած էին բանակցութեան, Անգարա զիմում կատարած է հիւրընկալ երկրին, խնդրելով որ «ահաբեկիչ երկիր»ներու ցանկէն չհանէ Սուրիան: Ուզած է նաեւ որ ապահովութիւն տրուի իրեն թէ սուրիահեւհրայէլ ջուրի համաձայնութիւն մը պիտի չվնասէ իր չահերուն: Իսրայէլ տուած է այդ ապահովութիւնը:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆի նախագահի պաշտօնակատարը Վլ· Պուտին հեռաձայնի խօսակցութիւններ ունեցած է Բելառուսիոյ, Ուզբեկստանի, Տաճիկստանի եւ Ադրբեջանի նախագահներուն հետ: Հ· Ալիեւի հետ ան խօսած է ՀԱՊ–ի երկիրներու նախագահներուն Մոսկուայի յաջորդ վեհաժողովին, Ղարաբաղի հարցին մասին: Պուտին եւ Ալիեւ համաձայն դտնուած են որ առաւել ջանքեր հարկաւոր են խաղաղ լուծումի մը հասնելու համար: Ալիեւ հեռաձայնի խօսակցութիւն մը ունեցած է նաեւ Բ· Ելցինի հետ:

ՎՐԱՍՏԱՆի ներքին գործերու նախարարութեան պաշտօնեաները Թիֆլիսի մէջ զրաւած են մէկ միլիոն ամերիկեան կեղծ տոլար: Այդ զրամները բերուած էին Հարաւային Օսէթիայէն, վաճառուելու նպատակով: Կ'ըսուի թէ կեղծ թղթադրամները պատրաստուած են տպագրական բարձր մակարդակով: 1999–ի ընթացքին Վրաստանի մէջ ընդհանուր հաշուով զրաւուած է աւելի քան երեք միլիոն կեղծ տոլար, հետապնդումի են–թարկուած է 16 հոգի:

ԳՈՐ Տ'ԻՎՈՒԱՐի նախկին –ճամբու զրուած– նախագահը՝ Քոնան Պեմէ Փարիզ հասաւ Թոկոյի տրամադրած նախագահական օդանաւով: Ֆրանսա տպաստան տուաւ իրեն· արդէն կալուածատէր է Ֆրանսա:

ՄԱՔՍԻՄ ԿՐԵՄԵՑ, համայնավար եւ բեսփոխան, երեք ամիս յետաձգումով բանտարկութեան դատապարտուեցաւ Լիլի պատժական դատարանին կողմէ «զինեալ բռնութեան» մեղադրանքով: Որոշեց վերաքննութեան դիմել: 1998 Ապրիլ 25–ին, կառքով խանգարած էր կառուցիի մը բացումը Ամիէն, հրմշակելով ոստիկանները, իր Քսանթիայով խորտակած էր առաջին անցարգել մը, ոստիկան մըն ալ թաւալագլոր տանելով կառքին վրայ, քիչ ետք ալ ուրիշ ոստիկան մը կը տապալէր իր կառքով· այս ամբողջը որովհետեւ նախկին ԻՒ–ՏԷ–ԼԻՖ Շառլ Պօռ, որ բացումը կ'ընէր, փէքարտիի չրջանի նախագահ ընտրուած էր Ազգ· ճակատի ձայներով:

ՉԻՉԱՆՆԵՐԸ կը յայտարարեն որ երեք քաղաքներ վերագրաւած են եւ ծանր կորուստներ պատճառած Ռուսերուն: Ըստ իրենց, Յունուար 1–էն 3, 50 ռուս զինուոր սպաննուած է: Պէտք է ըսել որ հակառակ յոխորտանքներու, Ռուսերը բաւական ատեն է տեղեայլ կ'ընեն, վնասներ կրելով: Չինուորներու բարոյականն ալ չատ բարձր չէ, քանի 50 տոլարի համար ռուս սպաներ զիրենք Չէչէններու կը ծախեն:

ՍԹՈՔՀՈԼՄի հարաւային մէկ արուարձանին մէջ, 19–ամեայ թուրք մը սպաննուած է խումբ մը սէքինհէտներու կողմէ:

ՕՍՄԱՆԵԱՆ ԿԱՅՍՐՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ ՈՉ-ՄԱՀՄԵՏԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՉԻՆՈՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ

«Ընկերային Պատմութիւն» ամսաթերթը որ ծաւալուն յօդուած մը հրատարակած էր Սեպտեմբերի թիւով («Յառաջ», Հոկտեմբեր 30/31, Նոյեմբեր 3), 1999-ի վերջին թիւին մէջ ալ տեղ տրուած է Օսմանեան Կայսրութեան ոչ-մահմետական տարրին զինուորագրութեան նիւթին: Գրութիւնը ընդլայնուած տարբերակն է հեղինակին՝ Սինան Քունէբալիի ելոյթին զոր ներկայացուցած է Անգարա, Թրքական պատմութեան համագումարին (1990 Հոկտ.): Կատարած պրպտումներէն անոր յանգած եզրակացութիւնը այն է որ չատ մը պատճառներով –զինուորական, քաղաքական, ընկերային եւ նիւթական– կարելի չէ եզած փափաքելի արդիւնքը ձեռք ձգել:

Նիւթը, ինչպէս կը յիշեցնէ հեղինակը, օրակարգի եկած է 1856-ի բարենորոգչական հրովարտակով որ հաւասարութիւն կը հռչակէր կայսրութեան ոչ-մահմետական հպատակներուն: Սակայն, զինուորագրութեան ևս հաւասարութեան փափաքը թուղթի վրայ մնաց, քանի որ ոչ ղեկավարութիւնը, ոչ ալ ընկերութիւնը պատր պատրաստ էր: Ոչ-մահմետականներն ալ մեծ տրամադրութիւն մը չունէին զինուորագրուելու: Որոշուեցաւ 50 լիրա փրկագին գանձել զինուորական ծառայութեան փոխարէն ու 50 տարի կիրարկուեցաւ այդ լուծումը:

1908-ին Սահմանադրութեան հռչակումով նիւթը կրկին օրակարգի եկաւ: Մանաւանդ որ օսմանեան բանակին կիրարկուած Քոն տէր կոլեհան վարդապետութիւնը կը պահանջէր աւելցնել զօրահաւէներու թիւը: Այս մօտեցումը հաչա չէր թէեւ Տնտեսական նախարարութեան, որովհետեւ փրկագիներու եկամուտը կարեւոր դումար մը կը ներկայացնէր պետական պիւտճէին մէջ:

1908 Հոկտեմբերին համայնքապետերուն կը դրկուի Պատերազմական նախարարութեան պատրաստած օրէնքի բանաձեւի մը մասին տեղեկատու մը. հոն ըսուած է որ 20-45 տարիքներու միջեւ օսմանեան քաղաքացիները, անխտիր, պարտադիր զինուորութիւն պիտք է ընեն: Անոնք եթէ փափաքին, նաեւ պիտի կրնան աշակերտել պատերազմական վարժարանին ու վկայուիլ որպէս սպայ: Ի տարբերութիւն 1850-ական թուականներուն, ոչ-մահմետականները կը չնան այն տպաւորութիւնը ստեղծել որ պատրաստ են իրենց բաժին ինկած պարտականութիւնը ստանձնելու, պահանջուած հաւասարութեան արժանի ըլլալու համար: Այս կեցուածքը արտայայտութիւն կը դտնէ Երեսփոխանական Ժողովին, կրօնական ժողովներու, մամուլի էջերուն մէջ: Պուրսայէն քրիստոնեայ երիտասարդներ կամաւոր կ'արձանագրուին, հայ եպիսկոպոսներ Անատոլուէն հեռագիրներ կը ղրկեն, պահանջելով որ ոչ-մահմետականները անյապաղ զինուորագրուին:

1909 Մարտ 31-ի դէպքերէն ետք վարչապետ եւ Պատերազմական նախարար Մ. Շեվքէթ Փաշա Ցոյներու Պատրիարքին կը տեղեկացնէ թէ աշխատանք կը տարուի ոչ-մահմետականներու զինուորութեան համար եւ թէ անոնք բանակին մէկ չորրորդը պիտի կազմեն. սակայն քանի որ օրէնքին վերջնական պատրաստութիւնը երկար ժամանակի կը կարօտի, կ'առաջարկէ որ ոչ-մահմետականները մէջտղ մը կամաւոր արձանագրուին:

Ցեսոյ, Ցուլիսին, Երեսփոխանական Ժողովը հակառակ կառավարութեան ճըդճդումի չանքին, կը քուէարկէ օրէնքը. փրկագինը կը չնչուի ու կ'որոշուի ընդհանրացնել զինուորական ծառայութիւնը: Կառավարութեան պնդումներով կ'որոշուի մինչեւ օրէնքին գործադրութիւնը թոյլ տալ որ փրկագին վճարել նախընտրողներ դիմեն այդ ճամբուն: Այդպէսով, պետական պիւտճէին համար քանի մը տարի եւս եկամուտ կ'ապահովուի:

Օգոստոսին Ներքին գործերու նոր նախարարը Թալաաթ, կուսակալութիւններուն ղրկուած չրջաբերականով մը կը տեղեկացնէ թէ բոլոր օսմանեան քաղաքացիները պարտաւոր են զինուորութեան համար արձանագրուելու:

Նախամներուն պետը կը յայտնէ թէ իրենց համայնքը պատրաստ է հայրենասիրական այդ պարտականութիւնը կատարելու. կարդ մը արտօնութիւններ կը խնդրէ միայն. կ'ուզէ որ քրիստոնեայ զօրախումբերուն համար կրօնաւոր տրամադրուելու պարագային խախտի մըն ալ պաշտօն տրուի. ապա կը դիմէ կարեւոր զիջումի մը. կը չնչէ զինուոր Հրեաներու յատուկ ուտելիքով անանելու պարտաւորութիւնը: Ցոյն Պատրիարքն ալ կ'ունենայ պահանջներ: «Հայ համայնքին այդ շրջանին շատ ձայն չեղաւ. որովհետեւ Օրմանեան Պատրիարք այլ հարցերու մասին նուրբ բանակցութիւններու մէջ էր Ք. դրան հետ եւ զբաղած՝ ներհամայնիային հաւասարակշռութիւն հաստատելով» կը դրէ Ս. Քունէբալի:

Բանաձեւին քուէարկութեան վաղորդայնին կառավարութիւնը կ'որոշէ վեց դասակարգ (1883-88) մէկէն զինուորագրել: Այդ չրջանէն պահուած թուային տուեալներու համաձայն, Պոլսոյ Ցաթիւի չրջանէն 1155 մահմետականի հետ 344 Ցոյն, 33 Հայ եւ 58 Հրեայ կ'արձանագրուին. Ցառդիւղ ալ՝ 415 մահմետական, 129 Ցոյն, 70 Հայ, 778 Հրեայ:

Արձանագրութիւնները մեծ իրարանցումի պատճառ կ'ըլլան. այդ դործին համար ստեղծուած յանձնախումբերը ենթականերուն տարիքը ստուգելու համար միայն օսմանեան փաստաթուղթեր կը պահանջեն, մկրտութեան վկայականները անվաւեր յայտարարելով: Իսկ անոնք որոնք որոշեալ ժամանակին չեն արձանագրուիր, փախստական կը նկատուին ու ծառայութեան տեւողութիւնը կը կրկնապատկուի, հասնելով վեց տարուան: Կանոնագրին մէջ կարդ մը փոփոխութիւններով ալ միակ զաւակները, Եւրոպա ուսանողները, Պոլիս ապրող ամուսնացած զաւառացիները զինուորութենէն զերծ կը կացուցուին:

Նոր կարգադրութիւնը տեղի կու տայ դժդոհութիւններու ալ. 24-27 տարեկան զօրակոչեալներուն համար որոնք արդէն գործի տէր են, կ'առաջարկուի յատուկ կարգադրութեամբ սահմանել միայն եռամսեայ ծառայութիւն մը. առջարկին տէրերէն մէկն է նաեւ Վարդգէս: Ան կ'ուզէ նաեւ որ զինուորական ծառայութեան ընթացքին երիտասարդներուն Թրքերէն սորվեցնեն եւ պատերազմական վարժարանը ոչ-մահմետական աշակերտ ընդունի:

1911 Մարտին զինուորութիւն ընող 200 հազար հոդիէն 40 հազարը ոչ-մահմետական է: Կանչուած վեց դասակարգի ոչ-մահմետականները ծառայութեան կարճ չրջանէ մը ետք կը զօրացրուին: Նոյն Թուականին Ցունաց, Հայոց Պատրիարքարանները, պուլկար էկզարկը միասնական առաջարկ կը ներկայացնեն որ մահմետականներու իրաւունքները տրուին քրիստոնեաներուն ալ եւ պաշտօնապէս յայտարարուի թէ բանակը թէ՛ մահմետականներու, թէ քրիստոնեաներու կը պատկանի: Հրեաներու կրօնապետը չէ ուզած մասնակցիլ միասնական այդ դիմումին: Կառավարութիւնը ժամանակ չի դտներ այդ առաջարկին պատասխանելու, քանի որ կը ծագի Նախ Թրապլուսի պատերազմը, ապա Պալքանեանը: Այս վերջինին նախօրեակին պատերազմական վարժարանը կու տայ առաջին ոչ-մահմետական չրջանաւարտները որոնց մէջ կան երեք Հայեր: Աւարտական արարողութեան ներկայ են թաղաւորը, Պատրիարքը, գլխաւոր խախամը: Մինչ մահմետական չրջանաւարտները երդում կ'ընեն Գուրանին վրայ, Հայերը եւ Հրեաները երդում կ'ընեն Աստուածաչունչին ու Հին Կտակարանին վրայ:

Պալքանեան պատերազմին մօտ ութ հազար հայ զինուոր ճակատ կը ղրկուի: Իսկ Ա. Աչխարհամարտը կ'ունենայ իր պատմութիւնը բանուորական չոկատներով, փախստական պալաթցի հրեայ երիտասարդներէ բաղկացած «ձեղնայարկի չոկատներ»ով, Տարտանէլի մէջ թրքադանօթաձիգ միաւորներու պետ հայ սպաներով: Անուղղակի կերպով՝ բանակին մէջ ոչ-մահմետական զինուորներու ներկայութիւնը չօչափելի այն արդիւնքը կու տայ որ կը սկսի պատառաքաղ-դանակի գործածութիւնը...:

Ս. Քունէբալի յօդուածին հետ տեղ տուած է չրջանի հայ,յոյն երեւելիներու արտայայտութիւններուն որոնք կը պնդեն զինուորական փրկագինին չնչումին ու ոչ-մահմետականներու եւս զինուորագրումին վրայ: Ասոնցմէ մէկն է էրզրումի հայ երեսփոխան Ց. Վարդգէս Էֆէնտիի ելոյթը, արտասանուած 1909 Ցուլիս 3-ին Երեսփոխանական Ժողովին մէջ: Ան կ'ըսէ. «Ինչպէս պէտք է ընդունիմ որ ոչ մէկ Օսմանցի իրաւունք ունի զինուորութենէն փոխարէն վճարելու և ուրիշին արիւնով ապրելու: Ասիկա կը վերաբերի մահմետականներուն ալ, ոչ-մահմետականներուն ալ եւ մեծ յանցանք է: Գիտնալով որ որդիս պատերազմի պիտի երթայ, աւոր արիւնը կը գնեմ 50 լիրայի ու աղբատի մը զաւակը կը ղրկեմ հոն մեռցնելու. ատոր սկզբունքն իսկ չեմ ընդունիր: Ոչ-մահմետականներուն եւ մահմետականներուն համար նոյն բանը կը պահանջեմ: Քրիստոնեաներու եւ մահմետականներու ուղեղներուն մէջ հաւասարութեան գաղափարը իսկապէս զետեղելու համար հարկաւոր է ասիկա: Երկրորդ՝ մտածելով Պետութեան շահուն, կը խնդրեմ որ կառավարութեան առաջարկը մերժուի եւ ոչ-մահմետականներն ալ մահմետականներուն նման, նոյն պայմաններով զինուորագրուին: ...Զինուորութիւնը մեր ճիտին պարտքն է, այլ ճամբայ չկայ»:

Նոյնմասն ելոյթներ են յոյն երեսփոխաններու արտասանածներն ալ:

Ամփոփեց՝
ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՃԵԱՆ

ՏԱՆՈՒՆՑԻՕ. ԱՊԱԳԱՅԱՊԱՇՏՆԵՐԸ ԴՈ՛ԻՐՍ ՆԱԻԷՆ

Շրջուն խորհրդանչանը. նաւ մը՝ «Իտալիա»ն:

Աւելի քան եօթանասունըհինգ տարի յետոյ, Հռոմ կ'ողեկոչէ նաւային ճամբորդութիւն մը, սովորականէն տարբեր, որուն դաղափարը նոյնինքն իտալական կառավարութեան յանդուգն եւ անիրագործելի երեւցած էր ատենին, որ է՝ Ա. Աչխարհամարտի աւարներուն մաս կազմող զերմանական նաւ մը, Ֆէօնիկ Ալկերթը «Իտալիա» վերանուանել ու զայն քարոզչական միջոցի մը վերածել, իտալական ստեղծագործական ոգին չափորելու՝ ճարտարարուեստի եւ զեղարուեստի մարզերուն մէջ. անոր, նաւուն կարդ մը բաժանմունքները յարմարցընել՝ որպէս արուեստի մնայուն ցուցադրավայր. յետոյ զայն Լատին Ամերիկայի նաւահանգիստները ուղարկել, որպէս իտալականութեան վերակայմարմնացում, նոյն ատեն ազգային ինքնութեան ոգին վերակենդանացնելու, Արժանթին եւ Պրազիլ զաղթած միլիոնաւոր Իտալացիներու մէջ:

Ձամփորդը Մուկինի «Փանորամա»ի մէջ կը դրէ թէ այս ձեռնարկին մասին սկսուած էր խօսուիլ 1923-ի վերջերուն: Սկզբնական դաղափարը կապրիչչէ տ'Աննունցիոյինն էր, Բանաստեղծին որ այն ատեն իտալական մչակութաքաղաքական կարգին բացարձակ աստղն էր, մէկը որ աչխարհի վրայ մրցակից չունէր արուեստն ու քարոզչութիւնը իրարու չաղկապելու իր կարողութեամբ: Այդ չրջանին, կառավարութեան գլուխն էր ամէնէն երիտասարդ վարչապետը զոր մի-ացեալ Իտալիան երբեւիցէ ունեցած ըլլար. անունը՝ Պենիթօ Մուսոլինի: Այդ կառավարութեան մաս կը կազմէին պահպանողականներ եւ այլազան ազատականներ, մինչ անոր մէջ Ֆաչիստ նախարարները փոքրամասնութիւն կը կազմէին: Մուսոլինիին այո ըսած էին Պենեդիթթօ Գրոչէ եւ Հանրապետութեան ապագայ նախագահը Ճովաննի Կրոնտի:

Ծրագիրը կ'իրագործուի եւ ճամբորդութիւնը յաջողութիւն կը դտնէ թէ՛ քարոզչական եւ թէ՛ ճարտարարուեստական մարզերուն մէջ: «Իտալիա» նաւը Լատին Ամերիկայի նաւահանգիստները կ'այցելէ ութ ամիսներու ընթացքին, 1924-ի Փետրուարէն Հոկտեմբեր: Այդ օրերուն առնուած լուսանկարները ցոյց կու տան նաեւ որ բառացիօրէն գաղթական Իտալացիներու խուժաններէ եւ կամ Իտալիոյ սիրահարողներէ գրոհի տրուած է: Սակայն, ճամբորդութեան կէսին, Ցուլիսի եւ Օգոստոսի միջեւ, կը հասնի սարսափելի լուրը թէ Ֆաչիստ վարձկաններ Հռոմի մէջ ընկերվարական երեսփոխան Ճագոմօ Մաթէոթթիին բռնած են եւ ըսպանած: Նաւը Իտալիա կը վերադառնայ այդ սուր տպնասի ընթացքին եւ Մուսոլինիի կողմէ դլխաւորուած կառավարութիւնը պահ մը տատանիլ կը թուի: Բայց քանի մը ամիս ետք, 1925-ի Ցունուար 3-ին, «Տուչէ»ն լախտի հարուածը կու տայ, երբ Ֆաչիզմը անցուած բռնապետութեան մը կը վերածէ, իբրեն հակառակորդներուն դէմ:

Նաւուն դրուագը բացառիկ էր եւ հմայիչ: Ան տեսակ մը ճամբորդող Վիթթորիալէի մը վերածուած էր, չարժուն թանգարանի մը որ ամէնուրեք Երկրին դեղարուեստական եւ ճարտարարուեստական արտադրութեան դեղեցկութիւնը կը յայտարարէր: Այժմ ան ցուցահանդէսի մը նիւթ է, Հռոմի Իտալական - Լատին Ամերիկեան Հաստատութեան Ցուցասրահին մէջ: Ցուցահանդէս մը որ ամէնէն աւելի ձօն մըն է Ճուլիօ Արիթիտ Սարթորիոյ, նկարիչը՝ որ ճամբորդութեան երկայնքին ձեռնարկին դեղարուեստական վերակացուն էր եւ նկարներու չարք մը նուիրած է անոր, այն բոլորին զոր անոր տեւողութեան տեսած էր:

Դեղարուեստական դիտանկիւնէն նկատի առած, «Իտալիա» նաւուն մէջ տիրող մթնոլորտը տ'Աննունցիոյի դրոչմը կը կրէր, սկսեալ՝ ամէնէն արդի եւ ամէնէն Ֆաչիստ խմացապաչա խումբէն, ապագայապաշտներու զանգառումով: Տարբեր ալ չէր կրնար ըլլալ, քանի որ կապրիչէլէ տ'Աննունցիօ ապագայապաշտներու տեսարան Ֆիլիփփօ Թոմազզօ Մարինեթթիին կը համարէր «ապուշ մը՝ տըխմարութեան բանի մը փայլատակումներով»: Ապագայապաշտ ոչ մէկ դերք կամ նկար նաւուն վրայ էին: Ցուցասրահին մէջ ներկայացուած արուեստագէտները ուրիչներ էին, անոնք զոր տ'Աննունցիօ ընտրած էր եւ կ'ընտրէր իր սեփական թանգարանին համար, Վիթթորիալէին:

Իսկ ինչ կը վերաբերէր արուեստի եւ քաղաքական-ճարտարարուեստական քարոզչութեան չաղկապումին, ահաւասիկ արդիւնաղոյն դաղափարը արուեստի գործերը զետեղելու ճարտարարուեստական արտադրութիւններու կողքին: Մուրանոյի ապակեգործութիւնը, բայց նաեւ Պորսալինօ դլխարկները, Փոնթի չախճապակիները բայց նաեւ Ֆիաթի զրահակառքերը, Ճագոմօ Փուչչինիի երաժըշտութեան ձայնագիրքերը բայց նաեւ Գարլօ Էրպայի դեղագործական արտադրութիւնները, Փլինիօ Նոմելլինիի նկարները բայց նաեւ Լա Փերուճինա չոքոլաները եւ Ֆրաթելլի Բամացցոթթի ըմպելիները: Առարկաներ՝ համայելու համար, արտադրութիւններ՝ ծախելու համար: Գեղեցիկի Իտալիան եւ օգտակարի Իտալիան: Տանթէի եւ Ալեսսանտրօ Մանձոնիի Իտալիան, ինչպէս եւ ան որ Ա. Աչխարհամարտէն յաղթական դուրս եկած էր:

Արիսթիտէ Սարթորին ճիշդ անձն էր այս երկու երեսակները ներկայացնող: Ան պատերազմին կռուած էր, Աւստրիացիներու ձեռքը զերի ինկած: Փորձառութիւն մը՝ որ վաթսուն նկարներու ծընունդ տուաւ, բոլորն ալ «Իտալիա» նաւուն վրայ ցուցադրուած:

ՍԵՐՄՆԱՑԱՆ

PUBLICATIONS REÇUES

LA NOUVELLE CILICIE
LES ARMENIENS DU LIBAN

AMINE JULES ISKANDAR

Publication du Prix Littéraire
Kévork Mélidinetsi N° 38

Catholicossat Arménien de Cilicie
Antélias, Liban, 1999

1700–ԱՄԵԱԿԻՆ ԸՆԴԱՌԱՋ

ՀԱՒԱՔԱԿԱՆ ՄԿՐՏՈՒԹԻՒՆ ՃԱՄԲԱՐԱԿՈՒՄ

Այդ օրը՝ Դեկտեմբերի 18–ին, Գեղարքունեաց մարզի սահմանամերձ Ճամբարակ քաղաքի ղպրոցում հաւաքուած մարզիկ անհամբեր մի յուզումով սպասում էին առանձնայատուկ արարողութեան սկսուելուն: Նրանց մէջ առանձնանում էր ամենատարեցը՝ ծեր մի տատիկ, որին առաջնորդում էր թոռը: Իսկ թոռը պատերազմի ժամանակ հայրենի տահմանները պաշտպանելիս ծանր վիրաւորուած Մխիթարն էր, որը կորցրել էր ձեռքը, տեսողութիւնը, բայց հոգու աչքերով տեսնում էր բոլորին, ապրում էր նրանց հոգեվիճակով:

Ադրբեջանի տահմանակից այս գիւղում ապրող մարդիկ տարիներ չարունակ առաւել հեռու են եղել եկեղեցուց եւ նրա սրբազան արարողութիւններից: Պատճառներն, ի հարկէ, ոչ միայն բնակավայրի կարուածութեան ու լեռների փէչերին ծուարած լինելով պէտք է բացատրել, այլ առաւել չատ նախկինում մեր երկրի վարած քաղաքականութեամբ, որը մեղմ ասած, այնքան էլ չէր խրախուսում եկեղեցու եւ ժողովրդի կապուածութեան փաստը: Իսկ դրա արդիւնքում ունեցանք հոգեւոր անդնահատելի կորուստներ, որոնց վերագարձի ուղիները որոնում ենք այսօր: Դրանով մատհոգ է նաեւ 1700–ամեակի եկեղեցական յանձնաժողովը, որն ամէն ինչ անում է, որպէսզի սրբազան տարելիցը մեր ժողովուրդը դիմաւորի քրիստոնէավայել նկարագրով: Յանձնաժողովի բազմաբնոյթ գործունէութիւնն արտայայտւում է մերթ հոգեւոր զրականութեան հրատարակմամբ եւ տարածմամբ, մերթ վանքերի եւ եկեղեցիների նորոգմամբ ու կառուցմամբ, մերթ ուխտատնացութիւնների կազմակերպմամբ, յաճախ զրանց թատերականացուած ներկայացումներով՝ նպատակ ունենալով ժողովրդին առաւել դիւրութեամբ հաղորդակից դարձնել զրանց խորհրդին ու նշանակութեանը, մերթ մեր եկեղեցու ու քրիստոնէական կրօնի աւանդութեանն ու պատմութեանը նուիրուած դիտաժողովներով:

Իսկ այս անգամ 1700–ամեակի դրասենեակը նախաձեռնել էր մեզ համար թերեւս անսովոր, բայց եկեղեցու պատմութեան մէջ իր նախադէպն ունեցած մի արարողութիւն՝ հաւաքական մկրտութիւն՝ նպատակ ունենալով մկրտել մարդկանց առաւել մեծ խմբեր միանգամից: Դեռեւս քրիստոնէութեան ընդունման ամենավաղ դարերում մեր հաւատի հայրը՝ Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչը այդպիսի մի արարողութեամբ մկրտեց թագաւորական ընտանիքն ու բանակի զինուորներին: Իսկ 1700–ամեակի դրասենեակի ջանքերով այս տարուայ գարնանը Քաչաթաղի ազատագրուած տարածքում Դիցմայրի բնակավայրի Ծաւ գետում միանգամից մկրտուեց չուրջ հազար մարդ: Այսօր նմանօրինակ արարողութիւնները առաւել չատ թեւաղրուած են ժամանակի պահանջով, որպէսզի մինչեւ 2001 թուականը մկրտուեն առաւել թուով չմկրտուածները, որոնք, ցաւօք, Հայաստանում չատ են:

Այդ օրը մկրտուելու էին Ճամբարակի ղպրոցահասակ եւ մանուկ 451 երեխաներ: Թիւը խորհրդանշական իմաստ ունէր, սակայն մկրտուել ցանկացողները չատ էին, նրանց մի մասն նաեւ մեծահասակներ: Արարողութիւնը տեղի ունեցաւ Ճամբարակի միջնակարգ ղպրոցում՝ նախագահութեամբ Մեսրոպ Արք. Աշճեանի ի ներկայութեան Գեղարքունեաց թեմի առաջնորդ Անանիա Արք. Արաբաջեանի, եւ մասնակցութեամբ Զարեհ Վրդ. Կաբազեանի, Աչոտ Աբգ. Մնացականեանի, Ներսէհ Աբգ. Խալթեանի, Գնել եւ Գէորգ Քահանաների, Աւետիս Սրկ.ի: Մկրտութեան պատուոյ կնքամայրն ու հովանաւորն էր Ամերիկահայ Նուարդ Աբամեանը, իսկ կնքահայրերն էին Հայկ Մխդոյեանը, Վահագն Բազիկեանը, Հայկ Լազարեանը, Խոսրով Խլղաթեանը, Հենրիկ Յովհաննիսեանը եւ Վարդան Թիւեանը:

Ի դէպ մկրտութեան վայրի ընտրութիւնը ինքնանպատակ չէր: Տարիներ առաջ էր, երբ Մեսրոպ Արք. հանդիպեց հրաշքով փրկուած հայ պինուորին՝ Մըխիթարին, որը ծանր վիրաւորուելուց յետոյ զարձել էր անճանաչելի: Առաւել յուզուեց Մեսրոպ Արք., երբ երիտասարդ տղան պատմեց, որ իրեն փրկել է մօր նուիրած խաչը: Այն ինքը կրում էր կրծքին: Մխիթարին անպայման օգնելու մտահոգութիւնը չլքեց Արք.ին, մինչեւ չգտաւ ելքը: Նրան համապատասխան բժշկական օգնութիւն յոյց տրուեց Շիքակոյում: Քիչ թէ չատ թեթեւացաւ նրա եւ ընտանիքի զժբախտութիւնը: Իսկ նրան տեսնելու նպատակով հերթական անգամ Ճամբարակ այցելած Մեսրոպ Արք. իմացաւ, որ մկրտուել ցանկացողների թիւը մեծ է այս քաղաքում, ու որոշուեց հերթական հաւաքական մկրտութեան արարողութիւնը կատարել այստեղ: Այդ օրը մկրտուած ամենատարեց մարդը Մխիթարի տատիկն էր, այն ծեր կինը, որն առաւել անհամբերութեամբ էր սպասում արարողութեան սկսուելուն:

Մկրտուածներին բաժանուեց մկրտութեան խաչեր եւ չապիկներ, նրանց համար տրուեց նախաճաշ: Իսկ մկրտութեան կազմակերպման գործում 1700–ամեակի դրասենեակին աջակցել էին Գեղարքունեաց թեմը, Ճամբարակի գպրոցի կոլեկտիւը, բնակիչները:

Այս մկրտութեամբ Հայաստանում եւս չուրջ 500 մարդ Աստծուն որդեգրուեց: Իսկ մինչեւ 2001 թուականը դեռ ժամանակ կայ, եւ 1700–ամեակի եկեղեցական յանձնաժողովը հոգում է, որպէսզի Հայաստանի քրիստոնէացման սրբազան տաբերթիւը մենք դիմաւորենք ազգովի Աստծուն որդեգրուած, քրիստոնէացած սերբազան մեռոնով եւ Հայ Եկեղեցու սրբազան ծխակարգով, արժանացած Քրիստոսի լոյսին ու Սուրբ Հոգու չնորհներին:

ՖԼՈՐԱ ԿԱԲԱՂԵԱՆ

«ԱՇՔԱԼԷԻ ՃԱՄԲՈՐԴՆԵՐԸ»

Պոլսոյ «Պէլիկ» հրատարակչութիւնը լոյս ընծայած է հետազօտող Ռ. Աքարի ուսնեւորութեան տուրքին նուիրուած հատորին Բ. տպագրութիւնը «Աշքալէի ճամբորդները» խորագիրով. առաջին հրատարակութիւնը ունեցած է «Ուսնեւորութեան տուրքը՝ օրինակ մը միակուսակցական չրջանի հակափոքրամասնական քաղաքականութեան» խորագիրը: Հեղինակը տուրքը փոքրամասնութիւններու համար «ոտնեսական ցեղասպանութիւն» որակելէ ետք կ'ըսէ թէ ան ոտնեսական քաղաքականութեան մը արդիւնքը չէր, այլ՝ հաւաքականութեան մը առընչուած ծանր հոգեբեկում մը:

Խիթարին, որը ծանր վիրաւորուելուց յետոյ զարձել էր անճանաչելի: Առաւել յուզուեց Մեսրոպ Արք., երբ երիտասարդ տղան պատմեց, որ իրեն փրկել է մօր նուիրած խաչը: Այն ինքը կրում էր կրծքին: Մխիթարին անպայման օգնելու մտահոգութիւնը չլքեց Արք.ին, մինչեւ չգտաւ ելքը: Նրան համապատասխան բժշկական օգնութիւն յոյց տրուեց Շիքակոյում: Քիչ թէ չատ թեթեւացաւ նրա եւ ընտանիքի զժբախտութիւնը: Իսկ նրան տեսնելու նպատակով հերթական անգամ Ճամբարակ այցելած Մեսրոպ Արք. իմացաւ, որ մկրտուել ցանկացողների թիւը մեծ է այս քաղաքում, ու որոշուեց հերթական հաւաքական մկրտութեան արարողութիւնը կատարել այստեղ: Այդ օրը մկրտուած ամենատարեց մարդը Մխիթարի տատիկն էր, այն ծեր կինը, որն առաւել անհամբերութեամբ էր սպասում արարողութեան սկսուելուն:

Մկրտուածներին բաժանուեց մկրտութեան խաչեր եւ չապիկներ, նրանց համար տրուեց նախաճաշ: Իսկ մկրտութեան կազմակերպման գործում 1700–ամեակի դրասենեակին աջակցել էին Գեղարքունեաց թեմը, Ճամբարակի գպրոցի կոլեկտիւը, բնակիչները:

Այս մկրտութեամբ Հայաստանում եւս չուրջ 500 մարդ Աստծուն որդեգրուեց: Իսկ մինչեւ 2001 թուականը դեռ ժամանակ կայ, եւ 1700–ամեակի եկեղեցական յանձնաժողովը հոգում է, որպէսզի Հայաստանի քրիստոնէացման սրբազան տաբերթիւը մենք դիմաւորենք ազգովի Աստծուն որդեգրուած, քրիստոնէացած սերբազան մեռոնով եւ Հայ Եկեղեցու սրբազան ծխակարգով, արժանացած Քրիստոսի լոյսին ու Սուրբ Հոգու չնորհներին:

ՖԼՈՐԱ ԿԱԲԱՂԵԱՆ

«Առաւօտ», Դեկտ. 21

ՀԱՐԻՒՐ ԴՐԱՄՈՎ՝ ՆԱՐԵԿԱՑԻ

Օրերս բոլորովին պատահականօրէն, ընկերուհուս հետ միասին յայտնուեցի, այսպէս կոչուած, «քրջի բազարում»: Դժուար էր նայել ցրտից սառած այդ տխուր դէմքերին, որոնք նստել էին խոնաւ գետնին եւ վաճառում էին իրենց չուրջ փռած զանազան իրեր՝ հնամաշ կօշիկներ, հագուստներ, զլխարկներ, օգտագործուած կենցաղային իրեր, մի խօսքով՝ ամէն ինչ: Մենք աշխատում էինք որքան կարելի է չուտ դուրս զալ այդտեղից, իսկ մեր եաեւից լսւում էին զանազան ձայներ. «Աղջիկներ, էժան կը տամ, վերցրէք, գոնէ մի քանի առէք»: Քայլերս մի պահ զանդաղեցրի, երբ տեսայ գետնին փռուած զրքեր, մօտեցանք եւ առաջին զիրքը, որ զարնեց աչքիս՝ Նարեկացին էր:

– Ի՞նչ արժէ այս զիրքը, – հարցրի:

– Երկու հարիւր դրամ:

Պատասխանողը մօտ 35 տարեկան կին էր: Ես եւ ընկերուհիս զարմացած նայեցինք իրար: Իսկ նա չարունակեց:

–Հարիւր դրամով կը տամ, վերցրէ՛ք:

Ես առանց յապաղելու գնեցի այն: Նայեցի կողքին, սակայն կար զրքերի մի ողջ համաստեղութիւն եւ, այն էլ ի՛նչ զրքեր՝ Խորենացի, Ե. Կողբացի, Կորիւն, Սայաթ–Նովա, Աբովեան, Զարենց, Սեւակ, Շիրազ, Կապուտիկեան, Սահեան, Սարոյեան, Շէյքսփիր, եւ այլն: Մենք, արագօրէն սկսեցինք հարցնել զրքերի գները, իսկ նա պատասխանում էր.

– Դա հարիւր, դա երկու հարիւր, բոլորն էլ իմ գրքերն են, ի՞նչ կը լինի, վերցրէ՛ք:

– Ինչպէ՞ս էք կարողանում վաճառել այս զանձերը եւ այն էլ այս գներով:

Կինը տխուր հայեացքով նայեց ինձ եւ ասաց.

– Ի՞նչ եմ անում ես այս գանձերը, երբ սոված են երեխաներս:

Ես զլուխս կախեցի՝ ամաչելով իմ տըւած հարցից: Ես եւ ընկերուհիս գնեցինք զրեթէ բոլորը՝ հազար դրամով տասնըմէկ կտոր զիրք: Մեր խօսակցութիւնից պարզուեց, որ նա աւարտել է Երեւանի Պետական Համալսարանի բանասիրական Ֆակուլտետը: Այն Ֆակուլտետը, որտեղ սովորում եմ ես:

ԾՈՎԻՆԱՐ ԳԱԼՍՏԵԱՆ

ՀՌՈՄԻ ՀՐԵԱՑ ՎԱՃԱՌՈՐԴՆԵՐՈՒ ԲԱՐԿՈՒԹԻՒՆԸ

Հռոմի մէջ, չուրջ 30 հրեայ չրջուն վաճառորդներ, որոնք մասնագիտացած են կաթողիկէ կրօնական առարկաներու վաճառքին մէջ, ցոյց մը ըրած են Դեկտ. 27–ին Ս. Պետրոս հրապարակը բողոքելու համար այն առժամեայ արգելքին դէմ որ կ'առկախէ ծախելու իրենց արտօնագիրը: Բանավէճը ծագած է իրրեւ հետեւանք այն համաձայնագրին զոր ըստորագրած է Հռոմի չրջուն վաճառորդներու սենտիքան քաղաքին իշխանութեանց հետ, որ վերջ կը դնէ, ժամանակաւորապէս իրենց գործունէութեան հռոմէական եկեղեցիներու չուրջ հազարամեակի տօներուն եւ կաթողիկէ յոբելեանին առթիւ:

Հրեայ վաճառորդները դէմ են այդ համաձայնագրի գործադրութեան: «Ոչ միայն միւս խանութները եւ կրպակները բաց կը մնան, այլեւ թոյլ կը տրուի որ ապօրինի վաճառորդներ գործեն, անընդունելի է» կ'ըսէ հրեայ վաճառորդներու երիցագոյններէն մէկը:

Սերունդներէ ի վեր, յատկապէսական քաղաքի հարիւրեակ մը իսրայէլացի ընտանիքներ այդ վաճառքով կը զբաղին: Շուրջ 14·000 հրեայ Հռոմ կ'ապրի, աշխարհի ամէնէն հին հրեայ գաղութն է: Առաջին հրեաները Հռոմ եկած են Ն.Ք. 140–ին:

ՊՈՒՏ'Մ ԺՊԻՏ

Մի տղամարդ մտնում է պար եւ դիմում պարմէնին.

– Ինձ 100 կրամ քոնեակ տուէք:

Պարմէնը լցնում է: Ցաճախորդը զըրպանից հանում է չափիչ սարքը եւ վկայականը:

– Ես տեսուչ եմ: Այստեղ 75 կրամ է: Տուգանք՝ 50 տոլար:

Ցաջորդ օրը նոյն տեսուչը մտնում է նոյն պարը եւ զարձեալ 100 կրամ պատուիրում: Զափում է՝ զարձեալ 75 կրամ է: Ստանալով 50 տոլար տուգանքը, տեսուչը հարցնում է պարմէնին.

– Լսիր, չէ՞ որ ճանաչեցիր ինձ, ինչո՞ւ զարձեալ քիչ լցրեցիր:

– Ինձ համար աւելի հեշտ է քեզ 50 տոլար տուգանք վճարել, քան աչքաչափս խախտել...

ՀԱՑ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՄՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ԳԼՈՒԽ Ի.

– Եթէ կ'ուզես, ես ալ միասին զամ, – առաջարկեց բարեկամը:

– Չէ, պէտք չկայ, այդ խլէզ սրիկանեըուն համար ես բաւական եմ:

Ու ճամբայ ելաւ դէպի քաղաք, մինչ Լֆիչ Թաղուր անքունութենէն ու խմած օղիէն ազդեցութենէն ծառին տակ կը փռուէր ու խոր քունի մէջ կը թաղուէր:

Հաճի Գեղէոն, ըստ բախտի, ծուվեզերքի ճամբան բռնեց ու քալեց՝ միշտ ակնարկը չորս դին ժուռ ածելով. այսպէս հասաւ մինչեւ նաւահանգիստ ու մէկիկ – մէկիկ աչքէ անցուց սրճարաններն ու դիներեսունները: Ցանկարծ վայրագ ուրախութեան ճիչ մը արձակեց:

Սրճարանի մը սեղանին առջեւ նստած տեսաւ Շաւարշը, Թօմին եւ ուրիշ երեք հոգի:

– Վերջապէս, ձեռք ձգեցի գիրենք, – ըսաւ ինքնիրեն:

Բայց անմիջապէս չմօտեցաւ քովերնին: Մօտակայ դինետուն մը մտաւ ու վրայ վրայի մէկ քանի դաւաթ օղի պարպեց:

Ցետոյ դանդաղ քայլերով մօտեցաւ երիտասարդներու խումբին:

Եւ ահա կանգ առաւ ճիշդ Շաւարշի դէմը, մինչ Թօմի կռնակը զարձուցած էր:

– Ծօ՛, Շաւարշ, տա փարաներս տուէք նայիմ, – պոռաց որոտընդոստ ձայնով մը:

Հինգ նստողներն ալ իրենց գլուխները դէպի Հաճին զարձուցին:

– Ի՞նչ փարա, – հարցուց Շաւարշ՝ թեթեւօրէն դողդոջացող ձայնով մը:

– Երէկ գիշերուան ձեր զողցած փարաները:

– Ատ ի՞նչ խօսք է... խելքի՞դ եկաւ:

– Ինծի նայէ, ես հնայլ չեմ, ամէն բան տեսայ, ես այնտեղ ձեզի պիտի հասկըցնէի, բայց իրարանցումը փրթաւ, ժամանակ չեղաւ... տուէք տա 18 ոսկին:

Շաւարշ, որ իր չուրջը գտնուղ անձերէն քաջալերութիւն կ'առնէր, Թօմիի զարձաւ եւ հեգնական ձեւով մը ըսաւ.

– Ի՞նչ կ'ըսէ տա մարդը:

– Չեմ գիտեր, կ'երեւայ, որ նորէն առաւն կանուխ օղին չատկեկ փախեր է, – պատասխանեց Թօմի:

– Ծօ՛, խայտառակ սրիկաներ, գող աւազակներ, ինծի ո՞վ կարծեցիք, ձեր ինչ խարեբաներ ըլլալը ես չատ աղէկ գիտեմ:

– Եթէ գիտէիր մեր խարեբաներ ըլլալը, ի՞նչու հետերնիս թուղթ խաղացիր:

– Խալթ ըրի, խաղացի:

– Այն առեն իրաւունք չունիս հիմա զանգատելու, – ըսաւ Շաւարշ:

– Ծօսք չեմ ուզեր, տա փարաներս տուէք:

– Թուղթ խաղացեր, զրամ կորսնցուցեր, հիմակ ալ եկեր ետ կ'ուզէ կոր, ո՞ւր տեսնուած է ասանկ բան:

– Ծօ՛, ձեր զրած բոլոր տալավէրանները տեսայ, ես ապուշ չեմ, ինծի Գեղէոն կ'ըսեն...

– Թող այն առեն ըսէիր, հիմա զեզ մըտիկ չենք կրնար ընել, առտուն կանուխ խամ քէյֆով:

– Ես մտիկ ընել կուտամ, – պոռաց Հաճին, որուն բարկութիւնը հետզհետէ կը բորբոքէր:

– Հայտէ, ճամբադ քալէ՛, այստեղ քէմփը չէ, – միջամտեց Թօմի, – տե՛ս հիւրեր ունինք, ամէնուն մէջը ինքզինքդ խայտառակ մի՛ ըներ:

– Խայտառակը դո՛ւն ես...

– Պիտի ելլես երթա՞ս, չէ նէ ուրիշ կերպ վարուինք, – պոռաց Շաւարշ, որ հետզհետէ սիրտ կ'առնէր:

– Ինտո՞ր պիտի վարուիս, տեսնեմ, – պոռաց Գեղէոն:

– Ինտո՞ր պիտի վարուիմ... ոստիկան մը կանչել կու տամ ու խնդիրը կը վերջանայ:

– Հոս ոստիկանը գործ չունի... ես առնելիքս կ'ուզեմ կոր:

– Եթէ առնելիք ունիս դատարան դիմէ:

– Ես իմ դատս իմ ձեռքովս կը տեսնեմ:

– Պարապ խօսքեր մտիկ ընելու առեն չունինք...

(Շար. 166)

Պ. Բաֆֆի Պալըգճեան,
Քնար Ցակոբեան (Պուլկարիա)
եւ ընտանեկան պարագաները
խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց չատ սիրելի մօր եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ ՀՌԻՓՍԻՄԷ ՊԱԼԸԳՃԵԱՆԻ

մահը որ պատահեցաւ 2000, Յունուար 1–ին, 86 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Յունուար 7, ժամը 15–ին՝
Cimetière du Muret à Montmagny
(Val d'Oise)

Որեւէ մահազդ դրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայիս իբրեւ այդ նկատել։

Ոչ ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ։ Փոխան ծաղիկի նուէրները բարեսիրական հաստատութեանց։

Այս տխուր առթիւ, իր չատ սիրելի մօրը յիշատակին Բաֆֆի Պալըգճեան 500 Ֆր. կը նուիրէ «Ցառաջ»ին։

«ՅԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները Բաֆֆի Պալըգճեանի։

Աղքատախնամ Ընկերակցութեան նախագահը,
Աղքատախնամի Վարչութիւնը
ցաւով կը ծանուցանեն

ԳԷՈՐԳ ՖԵՐՄԱՆԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ 103 տարեկանին, Մոնմորանսիի Հանգստեան տունը, ուր կը մնար 1965–էն ի վեր։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Շաբաթ, Յունուար 8, ժամը 10·30–ին
Funérarium de Montmorency
28, rue de Groslay
ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Անթիլիի դերեզմանատունը հանդիսելու համար իր կնոջը կողքին։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section
«Djavo Chant/St Jérôme Marseille»

NOEL ARMENIEN

Samedi 8 Janvier à 20 heures 30

REPAS & AMBIANCE
Animation Disc Jockey V A N I C K
Hôtel ***LE CAESAR
Avenue Georges Pompidou —
13380 PLAN DE CUQUES

Renseignements et réservations :
Tél. : 04 91 06 77 93 (après 20h)
ou 04 91 61 10 82.

⁂

Dîner Dansant

La Section AGNOUNI d'Asnières, Bois-Colombes, Argenteuil organise comme chaque année un **dîner dansant** à l'occasion du Noël arménien
le Samedi 8 Janvier
animé par **M a r t e n Y o r g a n t z**
et son Orchestre
dans la salle Robert Lavergne
11, rue Robert Lavergne, 92600 Asnières
Participation : 250 F par personne.
Réservation:
— **Mme Himinian : 01 40 11 19 33**
— **Mme Kaichian : 01 47 99 92 35**

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Լիոն – Վիլէօրպան Արաքս մասնաճիւղը կը հրաւիրէ բոլոր մանուկները անգամ մը եւս տօնելու Նոր Տարին Վիլէօրպանի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, ուր զիրենք պիտի դիմաւորէ եւ զուարճացնէ Կաղանդ Պապան, Շաբաթ, Յունուար 8, ժամը 15·30
M C A V — 68, avenue Marcel Cerdan
69100 VILLEURBANNE
Tél. : 04 78 26 28 71

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՒՅՑ ԾՆՆԴԵԱՆ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6
ԾՆՈՒՆԴ ԵՒ ԱՍՏՈՒԱԾԱՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆ ՏԵԱՌՆ ՄԵՐՈՑ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ
Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8·30–ին։
Պատարագ՝ ժամը 10·30–ին։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԱՇԵԱՆ
կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի Առաջնորդ Հայոց Փարիզի
Պատարագի աւարտին՝ Ջրօրհնէք կը կատարուի։
Պատարագի աւարտին, Հայրապետական Պատուիրակ – Առաջնորդը չնորհաւորութիւններ կ'ընդունի Առաջնորդարանի դահլիճին մէջ։

⁂

ՈՒՐԲԱԹ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 7,
Բ. ՕՐ ԾՆՆԴԵԱՆ։ ՅԻՇԱՏԱԿ ՄԵՌԵԼՈՑ
Ժամը 10·30–ին պատարագ կը մատուցուի, որու աւարտին հոգեհանգիստ կը կատարուի «Վասն Համօրէն Ննջեցելոց»։
Կը պատարագէ՝
ԱՒԵՏԻՍ Ա. ՔՀՆԱ. ՊԱԼԸԴԵԱՆ

⁂

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 9
Դ. ՕՐ ԾՆՆԴԵԱՆ
Կը պատարագէ՝
ԳԱՌՆԻԿ ՔՀՆԱ. ԳՈՑՈՒՆԵԱՆ

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻՎ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6
Տօն Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան
Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 9·45–ին,
Ծննդեան պատարագ՝ ժամը 11–ին։
Կը պատարագէ Հոգեւոր Հովիւ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆԱ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ
Ջրօրհնէք՝ ժամը 12·30–ին։

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6
Ժամերգութիւն՝ ժամը 9–ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·30–ին։
Յաւարտ պատարագի՝ Ջրօրհնէք։

⁂

ՈՒՐԲԱԹ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 7,
Մեռելոց
Ժամերգութիւն՝ ժամը 9·30–ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·30–ին։
Յաւարտ պատարագի հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց։

ՎԱՐԱԳԱՑ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6,
Տօն Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան
Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 9·45–ին,
Ծննդեան պատարագ՝ ժամը 11–ին։
Կը պատարագէ Հոգեւոր Հովիւ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆԱ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ
Ջրօրհնէք՝ ժամը 12·30–ին։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ԻՍԻ Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6,
ԾՆՈՒՆԴ ԵՒ ԱՍՏՈՒԱԾԱՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆ ՏԵԱՌՆ ՄԵՐՈՑ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ
Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 9·30–ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·30–ին,
Պատարագի աւարտին՝ ՋՐՕՐՀՆԻՔ։
Ծանօթ. – Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր։

Ս. ՔԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6
ՏՕՆ ԾՆՆԴԵԱՆ
ԵՒ ԱՍՏՈՒԱԾԱՅԱՅՏՆՈՒԹԵԱՆ
Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը 8·30–ին։
Պատարագ ժամը 10–ին։
Յաւարտ պատարագի Ջրօրհնէքի արարողութիւն կը կատարուի։
Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՋԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ
Լիոնի եւ Ռոն – Ալփի Հայոց
Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին եկեղեցւոյս Կոմիտաս երգչախումբի կողմէ, ղեկավարութեամբ՝
Պր. Յովհաննէս Պէրպէրեանի։

⁂

ՈՒՐԲԱԹ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 7
ՄԵՌԵԼՈՑ
Ժամը 10–ին պատարագ։
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆԱ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՑԼԻ ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6
Առաւօտեան ժամերգութիւն, ժամը 8·30–ին։
Ծննդեան պատարագ, ժամը՝ 10–ին։
Կը պատարագէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԷՐԷՃԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ
Հարաւային Ֆրանսայի

⁂

ՈՒՐԲԱԹ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 7,
Մեռելոց
Պատարագ՝ ժամը 10–ին։
Կը պատարագէ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

⁂

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 9
Պատարագ՝ ժամը 10–ին։
Կը պատարագէ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

ՍԷՆ-ԼՈՒԻ — Ս. ԳԷՈՐԳ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6,
Ծնունդ
Պատարագ՝ ժամը 10–ին,
Ջրօրհնէք՝ ժամը 11·30–ին։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Հոգեւոր Հովիւ՝
ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆԱ. ՏԻՏԻԵԱՆ

ՍԷՆ-ԺԵՐՄԱ Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Յունուար 6, Ծնունդ
Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը 9–ին
Պատարագ ժամը 10–ին
Պատարագի աւարտին Ջրօրհնէք

⁂

ՈՒՐԲԱԹ, Յունուար 7
Յիշատակ Մեռելոց
Առաւօտեան ժամը 10–ին հոգեհանգստեան պաշտօն վասն համօրէն ննջեցելոց։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱԻԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻԹ

ՏԻՕԶԼ. – Նուրհան Մարգարեան 1·000 Ֆր.։

⁂

ՓԱՐԻԶ. – *ՏԷՐ եւ Տիկին Ժագ Գաբրիանթիէ 300 Ֆր.։*

⁂

ՓԱՐԻԶ. – Պ. Ռուբէն Գրիգորեան 200 Ֆր.։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի «Արշալոյս Թաղէոսեան» մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է 500 Ֆր. Տիկին Ա. Տէր–Պարսամեանէ Գնել Գետնեաեանի յիշատակին։

CHAVILLE

DONADZAR 2000

6 JANVIER, C'EST NOEL !

Nous vous invitons à venir nombreux
le Dimanche 9 Janvier à 15h30,
dans la salle de l'église
pour fêter avec les élèves de notre école,
la nouvelle année et le Noël arménien.
Partie artistique assurée par les élèves, jeux puis goûter. Le Père Noël videra sa hotte devant les enfants présents.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԾՆՈՒՆԴ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Ինչպէս ամէն տարի, Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տան եւ Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի դպրոցը կը տօնէ Հայկական Ծնունդը՝

Կիրակի, Յունուար 9, ժամը 15·30–ին Տէսինի Քաղաքապետարանի սրահին մէջ

Հելէն ՓԱՆՈՅԵԱՆ *թատերախումբը մանուկներու յատուկ ներկայացում մը կուտայ։ Կաղանդ Պապան անակնկալներով կ'ուրախացնէ բոլոր ներկայ մանուկները։*

Հանդէսի վերջաւորութեան բոլորը հրաւիրուած են անուշեղէններու և խմիչքներու ճոխ սեղանի մը չուրջ Նոր Տարին տօնելու։
Մուտքը ձրի է մանուկներուն եւ 30 Ֆր. մեծերուն։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԾՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի «Արշալոյս Թաղէոսեան» մասնաճիւղի անդամական ժողովը՝ Շաբաթ, Յունուար 8, ժամը 16–ին, սովորական հաւաքատեղին։

"Fonds Etudiant S. Badalian"

MOUVEMENT DES ARMENIENS DE FRANCE POUR LE PROGRES

Avec la disparution de S. BADALIAN, le premier secrétaire du Parti Communiste d'Arménie, le pays a perdu un homme d'exception. En cette circonstance, il a été créé un fonds S. BADALIAN en faveur des étudiants. Rappelant en cela que S. BADALIAN avait en son temps bénéficié d'un enseignement universitaire et qu'il avait gardé pour l'institution éducative un profond attachement, le fonds qui porte désormais son nom servira à subvenir aux besoins des étudiants d'Arménie. Notre Mouvement a ouvert un compte spécial afin d'apporter sa contribution à cette noble tâche. Nous sommes persuadés que grâce à cette action nous allons participer à la consolidation des assises de l'Arménie de demain.

Vous pouvez libeller vos chèques à l'ordre de MAFP «Fonds Etudiant S. BADALIAN», un reçu CERFA vous sera délivré. Merci d'avance.

Comité Directeur du MAFP
3, rue de l'Abbé Roger-Derry
94400 VITRY-SUR-SEINE

NOEL ARMENIEN 2000

organisé par

J 2 A (Jeunesse Arménienne Aixoise)
J A F (Jeunesse Arménienne Française)
UGAB (Union Générale Arménienne de Bienfaisance)
Les Jeunes de la Cathédrale

LE SAMEDI 8 JANVIER 2000 De 22 heures à l'aube
au CARLTON BEACH
395 bis, Promenade Corniche J. KENNEDY — 13007 MARSEILLE
Animée par l'Orchestre D V I N
et *DISC-JOCKEY M A R C O*
Au profit du FONDS ARMENIEN DE FRANCE
et du COMITE DU 24 AVRIL 1915 DE MARSEILLE

Réservations conseillées P.A.F.: 120 F (+conso)
Tél: 04 91 66 91 99 • 04 91 93 69 59 • 04 42 64 12 51
— Tenue correcte exigée —

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6
JEUDI
6 JANVIER
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ԱՐԱՐԱՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՀԱՐԸ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·811 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.811

ԵՐԵՒԱՆ

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԹԵՐԹԻ ՄԸ ԽՄԲԱԳՐԱՏՈՒՆԸ ՀՐԴԵՀՈՒԱԾ

Երեւանի ռուսական «Նովոյէ Վրեմիա» (Նոր ժամանակ) թերթին խմբագրական կազմը Ամանորի արձակուրդէն վերադարձին հրդեհուած դտած է խմբագրատունը: Լուրը տալով, Իթար – Թաս դործակալութիւնը կ'ըսէ թէ վնասուած են երկու աշխատասենեակներ, տախտակամածը, կահ – կարասի, եւ այլն:

Շատեր կասկած կը տեսնեն պատահարին եւ մոսկովեան թերթէ մը յօդուածի մը արտատպումին միջեւ: Յօդուածը նիւթ դրած է Հոկտեմբեր 27–ի ահաբեկչական արարքով վարչապետ Վ. Սարգսեանի սպանութիւնը:

Թերթին գլխաւոր խմբագիրը Ռուբէն Սաթեան դրած է թէ անձանօթներ հեռաձայնած ու յայտնած են թէ կրնայ իր բնակարանն ալ հրոյ ճարակ դառնալ:

Թերթը Հայաստանի մէջ կը հրատարակուի 1992–էն ի վեր, 5000 տպաքանակով. հովանաւորն է «21–րդ դար» ընկերակցութիւնը որուն նախագահն է ճեոնարկատէր Արկադի Վարդանեան:

***

Ի դէպ, քանի մը օրէ ի վեր և բացի Հայաստանի նախագահ՝ Ռ. Քոչարեանի ամանորեան ուղերձէն, զոր սակայն մեր դիմումին վրայ, մասնաւոր լուր չկայ Հայաստանէն: Պատճառն այն է որ տօնական օրերը, ըստ երեւոյթին երկար կը տեւեն Հայաստան, այս օրերուն «Արմէնփրէս» կ'աշխատի «չարաթական հերթականութեամբ» այսինքն միայն հերթապահ մը կայ, ստիպողական պարագաներու համար, դրաւոր մամուլն ալ մեծ մասամբ, լոյս չի տեսներ Դեկտեմբեր 23–էն Յունուար 11...:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՑՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ՝ Իսմայիլ Ճեմ կ'ամբաստանուի որպէս քրտամէտ եւ պետութեան Ապահովութեան Անգարայի Տեհանին կողմէ քննութիւն բացուած է իրեն դէմ: Պատճառն այն է որ հրապարակաւ արտայայտուած է ի նպաստ քրտերէն յայտապրերու հեռատեսիլէն: «Սապահ» օրաթերթը կը գրէ թէ այս հետապնդումը հետեւանք է Անպարայէն քիմիագէտի մը բողոքին, որ կ'ամբաստանէ Արտաքին նախարարը որ դաւաճանած է Թուրքիոյ Սահմանադրութեան մէկ յօդուածին որ Թրքերէնը կը հռչակէ երկրին պաշտօնական լեզուն: Արդարեւ, Դեկտեմբեր 13–ին, (տես «Յառաջ», Դեկտեմբեր 16, Ա. էջ) ճեմ Սի–էն–էն կայանէն յայտարարած էր, իրրեւ հետեւանք Եւրոպական Միութեան Թուրքիոյ թեկնածուութեան ընդունման, որ՝ ««Ամէն մէկ Թուրք քաղաքացի պէտք է կարենայ իր հարազատ լեզուն խօսիլ»: Առեանը, քննելէ ետք հարցը հատնական հետապնդումը որպէս «անջատողական քարոզչութիւն տարածող» (ենթակայ 3 տարուան բանտարկութեան), ի վերջոյ որոշած է հարցը փակել այն պատճառաբանութեամբ որ.– «Դեմոկրատ ընկերութեան մը մէջ, քաղաքացիները կրնան նման արտայայտութիւններ ունենալ»:

ԷՐԻՔԱ, արկածեալ քարիւղանաւուն ստեղծած ապականութիւնը ուսումնասիրելու եւ գնահատումը ընելու կոչուած ընկերութիւնը՝ Սեար (Յուերերու արկածալի ապականութեանց հետազօտութեան եւ փրձարկութեան կեդրոն) որ գլխաւոր խօսակիցն էր կառավարութեան, մասամբ ֆինանսաւորուած է էլֆի եւ Թոթալ ֆինայի կողմէ: Ամէն մէկը տարեկան մէկ միլիոն կը վճարեն 10 միլիոնոց պիւտճէի մը վրայ: Յաւելեալ Սեարի ռազմագիտական կոմիտէի նախագահութիւնն ալ յանձնուած է էլֆի տնօրէնութեան մէկ անդամին: Պարզ է որ Սեար զգալի կերպով նուազեցուցած էր գործուած ապէտին տարողութիւնը, չատ հասկնալի պատճառներով:

ՆՈՐՎԵԿԻՈՑ հարաւը՝ Լիլըհամմըը եւ Աստթայլ միջեւ երկու ճեպընթացներ բուռն բախում մը ունեցած են Յունուար 4–ին, որու հետեւանքով առնուազն 30 մեռեալ կայ եւ անհետացածներ: Բախումին հետեւանքով կառախառմբեր կրակ առած են: Երկու ճեպընթացները նոյն պիծին վրայ դէմ առ դէմ եկած են:

ՊՐԻՍԷԼԻ Եւրոպական յանձնախումբը Ֆրանսայի դէմ դատի դիմեց Արդարադատութեան Եւրոպական Ատեանին առջեւ, քանի Ֆրանսա չի վերցներ Անգլիոյ եղած միսի դէմ դրած ներածման արգելքը: Լիւքսանպուրկի Ատեանին ներկայացուած թղթածրարը չատ հաստ է, քանի յանձնախումբը չնայացած է հարցը ներկայացնել ամենայն յստակութեամբ: Դատը կրնայ երկու տարի տեւել:

ՄՐՈՒԱԹԻՈՑ երեսփոխանական ընտրութիւնները ընդդիմութեան յաղթանակը ապահովեցին, Յունուար 3–ին: Պաշտօնական արդիւնքներու համաձայն, 84,30% քուէարկութեան դրասենեակներու վրայ, նախկին նախագահ, այժմ ողբացեալ՝ Թուճմանի կուսակցութիւնը ձայներու միայն 24,31%–ը ձեռք ձգած էր, մինչ ընդդիմադիր վեց կուսակցութիւններու դինակցութիւնը կ'ապահովէր ձայներու 56,40%–ը: Այս քուէարկութիւնը բացայայտ մերժումն է ինը տարուան ազգայնական քաղաքականութեան մը: Ընդդիմութեան պարագլուխն է Սոսիալ – Դեմոկրատ կուսակցութեան պետը՝ Իվիքա Ռաքան, 55 տարեկան, նախկին համայնավար: Ժողովրդական դարձած է իր տարած պայքարին չնորհիւ կաշառակերութեան եւ խարդախ սեփականաչնորհումներու դէմ:

ՕՔՍՖՈՐՏԻ Աշմոլին Մուզէումէն Դեկտեմբեր 31–ի դիշերը գողցուած է միակ Սեղանը զոր Թանզարանը ունէր, Բնանկարը՝ Օվէր–սիւր–Ուազ, 30 միլիոն տոլար կը գնահատուի:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONDE»

(5 Janvier)

La destinée voyageuse d'Arsiné Khandjian

«Լը Մոնտ» լայն տեղ կուտայ դերասանուհին, որ վերջերս փարիզեան արուարձանի մը բեմին վրայ մաս կը կազմէր «Պարել Լուկնագայի մէջ» թատերդութեան դերակատարներուն: Այդ առթիւ հարցազրոյց մըն ալ լոյս տեսած էր «Էլ» չաբաթաթերթին մէջ որու արձագանգած էինք Դեկտեմբեր 24–ի մեր թիւով:

Այս անգամ, Եղոյեանի նոր ֆիլմն է՝ «Ֆելիսիայի ճամբորդութիւնը» որ առիթ կուտայ թերթին անդրադառնալու Արսինէ Խանճեանի կարած ճամբուն: Գրութեան կ'ընկերանայ չատ չայող լուսանկար մը:

Անդրադառնալէ ետք ֆիլմին նիւթին, Ժան – Միշէլ Ֆրոտոն կը ծանրանայ Արսինէ Խանճեանի կենսագրականին վրայ ծննդավայր Պէյրութէն Գանատա, անոր հանդիպումին Ատոմ Եղոյեանի հետ, կատարած դերերուն Գալանտարի, Էկզոթիքայի մէջ: Կը գրէ թէ դերասանուհին դէմ առ դէմ է իր ծագումին հետ, հայ մը Գանատայի մէջ, կը մերժէ պեղեցիկ Արեւելքցիներու դերերը որոնք դիւրութեամբ իրեն պիտի վայլէին: Իր ամէնէն պեղեցիկ դերերէն մէկուն մէջ, կը գրէ յօդուածագիրը, Իրմա Վէփ, կը ներկայանայ որպէս օտար աստուածուհի մը, բոլոր տարօրինակութեանց պատասխանատուութիւն:

***

Նոյն էջին վրայ, Սամուէլ Պլումֆիլտ դրուատագիր տողերով կը խօսի Ֆելիսիայի ճամբորդութեան մասին, որու ներկայացումները սկսան Յունուար 5–ին: Նոյնքան խանդավառ չէ նոյն թուականի «Գաձար – Անշէնէ»ն թէեւ, գրութեան վերջաւորութեան կ'ըսէ թէ կ'արժէ երթալ տեսնել:

«Լիպերասիոն» ալ, Յունուար 5–ի, իր թիւին մէջ կ'անդրադառնայ ֆիլմին: Ժան – Մարք Լալան չատ չէ սիրած Եղոյեանի այս ֆիլմը եւ խորագրով ալ կարծիքը կուտայ՝ «Գանատացի Եղոյեան կը փճացնէ իր տաղանդը քանի իր հերոսները կը կորսնցնեն իրենց պատրանքները»:

«Ֆիկարօ» իր կարգին, նոյն օրը հրատարակած է ֆիլմին մասին իր քննադատութիւնը: Խմմանուէլ Ֆրուա հէքեաթի կը նմանցնէ ֆիլմը եւ աւելի կը ծանրանայ Եղոյեանի վրայ զոր խօսեցնել կուտայ: Պատասխանելով այն հարցումին թէ ինչ բանի կը պարտի անցեալի իր մտահետեւումը, ուրացումէ տրուած կարեւորութիւնը իր գործին մէջ, Եղոյեան կը պատասխանէ.– «Հայկական ծագումիս: Մեր ժողովուրդին չարդէն եւ անոր ուրացումէն ժառանգած եմ այդ հոգեբեկումը: Սինեմայի միջոցաւ, կեանք տալու այս ճեւը, անոնց որոնք մեզմէ խլուած են, դիս առաւելաբար կը հետաքրքրէ»:

«Թրիպիւն» օրաթերթը Յունուար 5–ի իր թիւին մէջ երկար յօդուած մը նուիրած է Կովկասի, որու կ'անդրադառնանք մեր յաջորդ թիւով:

ԾՆՆԴԵԱՆ ԱՒԹԻ

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ՊԱՏԳԱՄԸ

Գոհութիւն եւ փառք Քեզ Տէր Ամենակալ, որ չնորհը պարգեւեցիր ինձ որպէս Հայրապետ Ամենայն Հայոց, Միածնակէզ Հայոց Բեթղեհէմի մէջ ի լրումն դարի եւ երկրորդ հազարամեակի Քո Ս. Ծննդեան աւետաբերը եւ քարոզիչը լինելու հաւատաւոր իմ ժողովրդին ի Հայաստան, Արցախ եւ ի Սփիւռս աշխարհի:

«Ահաւասիկ աւետարանեմ ձեզ ուրախութիւն մեծ, որ եղիցի ամենայն ժողովրդեան, զի ծնաւ ձեզ այսօր Փրկիչ» (Ղուկ. 2:10):

Սիրելի բարեպաշտ հաւատացեալներ

2000 տարիներ առաջ հրեշտակաձայն այս աւետիսը առաջինը լսեցին Բեթղեհէմի պարզ հովիւները և չտապեցին գըտնելու Փրկչին, տեսան «խանձարուրով փաթաթուած եւ մսուրի մէջ դրուած մանկանը» «եւ ճանաչեցին նրան»:

Աչխարհը սպասում էր Փրկչին: Աչխարհը լի էր սպասումով: Հին աչխարհը բռնատիրութեան իր բարքերով, մարդկանց ու ժողովուրդներին օտարացնող ու թշնամացնող չարաբերութիւններով աւելի ու աւելի էր կորցնում բարոյական իր արժէքն ու պատկերը եւ ճիրաններում մեղքի կապանքների ու հոգեկան տուայտանքների սպասում էր Աւետարերին աղատութեան, արդարութեան ու խաղաղութեան: Եւ Նա եկաւ ի լրումն ժամանակի: Մարդասէր Աստուած Արարչական Իր Սիրով վերստին ընդառաջ ելաւ տկարացած եւ անկեալ մարդուն՝ առաջնորդելու նրան դէպի չաւիտենական կեանքի փրկարար ուղի. «Զի չայսմ երեւեցաւ սէրն Աստուծոյ ի մեզ, զի Որդին իւր Միածին առաքեաց Աստուած չաշխարհ, զի եղիցուք նովաւ կենդանիք» (Ս. Յովհ. 4:9):

Յիսուս աչխարհ եկաւ դերեվարուած, աննչան մի երկրի փոքրիկ քաղաքում, ամենահամեստ ընտանիքում: Նա եկաւ հռչակելու եւ հաստատելու, որ Աստծոյ առաջ չկայ խտրականութիւն, չկայ մեծ եւ փոքր, զօրեղ ու տկար, հարուստ եւ աղքատ: Եկաւ բժչկելու, մխիթարելու, փրկելու խեղդուած հոգիներ, ճախողուած կեանքեր, եկաւ ճշմարտութիւնն ուսուցանելու, ազատելու մարդկային հոգին մեղքի կապանքներից և չարութիւն պարգեւելու: Մսուրի խոնարհ ծածկի տակ ծնունդ առած Արքան սիրով մուտք գործեց խրճիթներ, նուաճեց մարդկանց սրտեր, խաչով ու չարութեամբ չաղթեց աչխարհին՝ ճշմարտելով բոլոր ժամանակների համար իր խօսքը. «Ահա պիտի գայ ժամանակ եւ արդէն իսկ եկել է... քաչալերուեցէք, որովհետեւ ես չաղթեցի աչխարհը»: Արդարեւ, Նա չունէր հարըստութիւն, զօրք ու զէնք, սակայն Սիրով իր Աստուածային չաղթեց աչխարհին:

Պատմութեան մէջ ակնթարթ է կարճատեւ այն ժամանակահատուածը, որ Մարգացեալ Աստուած՝ Յիսուս Քրիստոս, գործեց մարդկանց մէջ: Այդ ակնթարթը փոխեց ժամանակի ընթացքը՝ ամէնուր հաստատելով առ Աստուած Հաւատքի վստահութիւն, Յոյսի լաւատեսութիւն, Սիրոյ չերմութիւն, Սիրով՝ հաչտութիւն մխիթանց եւ Աստծոյ հետ: Եւ արդ, սիրելիներ, բայ է ճանապարհը դէպի Աստուած եւ մեզ է թողնուած ընտրութիւնը:

Սիրելի բարեպաշտ, հաւատացող հայորդիք,

Վերստին կանդնած ենք Աստուածայայտնութեան հրաչքի առջեւ եւ երկուհազարերորդ անգամ ունկնդիր ենք «զի ծնաւ ձեզ այսօր Փրկիչ» երկնառաք մեծ աւետիսին: Մարդկային հոգիներում երկուհազարերորդ անգամ այս աւետիսը նորոգում է վեհախորհուրդ դիչերուայ հիասքանչ պահը Բեթղեհէմի: Երկուհազարերորդ անգամ մեր հոգու աչքով հետեւում ենք երկնքում պայծառ չողացող աստղի ընթացքին եւ լոյսի արձակ չիթերի մէջ վերուվարող հրեշտակների հետ սաղմոսերգում. ««Փառք ի բարձունս Աստուծոյ եւ յերկիր խաղաղութիւն ի մարդիկ հաճութիւն»: Երկուհազարերորդ անգամ Մանուկ Յիսուսի անարի առջեւ Արեւելքի խորագէտ մոգերի հետ «խոնարհեալ երկիւղիւ» երկրպագում, օրհնում եւ փառաբանում ենք Մարգացեալ Աստծուն՝ բերկրանօք սրտի, որ խոնարհ մսուրին փոխարինել են փառաչուք տաճարներ, տօնական հրապարակներ ու սրահներ, մոգերին եւ հովիւներին՝ քրիստոնեայ պետութիւններ ու ժողովուրդներ՝ առաջնորդ հովուապետերով, բազմահազար եկեղեցականներով, քրիստոնեայ ընտանիքներով, մանուկներով, ծերերով, հիւանդներով, ուխտաւորներով, որոնք Աստուածայայտնութեան հրաչքի առջեւ կանգնած են ամենայն խոնարհութեամբ, ամենայն հաւատքով, ամենայն յոյսով եւ ամենայն սիրով:

(Շար·ը Դ· էջ)

ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ

L'ACTUALITE DU GENOCIDE DES ARMENIENS(*)

Գրեց՝ Ա. ՊԼՃԼԷՐԵԱՆ

Վերոյիշեալ խորագրով լոյս կը տեսնէ առջի տարի Ապրիլ 16 – 18 Փրանսայի Հայ Դատի Ցանճնախումբին նախաձեռնութեամբ Սորպոնի մէջ Հայկական ցեղասպանութեան ուսումնասիրութեան համար կազմակերպուած նոյնանուն դիտաժողովին զեկուցումները պարունակող հատորը, 500 էջ:

Ծանօթ է թէ դիտաժողովէն մօտաւորապէս ամիս ու կէս յետոյ, Մայիս 29, Ուրբաթ առաւօտ, յետ երկարատեւ վիճաբանութիւններու, Փրանսայի Ազգային Ժողովը միաձայնութեամբ(1) հրապարակաւ ճանչցաւ 1915–ին հայ ժողովուրդին հանդէպ կատարուած ցեղասպանութիւնը, թէեւ առանց յիշելու թէ ովքեր էին այս աննախընթաց ոճիրին պատասխանատուները, ո՞ւր տեղի ունեցած էր ան, ի՞նչ եղած էին զոհերուն անչարժ թէ չարժուն ստացուածքը, մանաւանդ որ անոնք գաղթականներ չէին եւ դարեր ի վեր իրենց նախահայրերուն հողերուն վրայ, իրենց հայրենիքին մէջ կ'ապրէին: Սակայն եւ այնպէս, ըստ Փրանսական Պետութեան Սահմանադրութեան, ցեղասպանութեան ճանաչումը պաշտօնական հանդամանք ստանալու համար անհրաժեշտ էր որ Ներկայոյը եւս նոյն բանաձեւը վաւերացնէր: Բայց թուրք կառավարութեան խիստ հակազդեցութեամբ, որով ան նոյնիսկ կը սպառնար բազմաթիւ առեւտրական համաձայնութիւններ ջնջել, անգամ մը եւս արդարութեան սկզբունքը ազգային գերադոյն շահերու սիրոյն տեղի տուաւ ու Փրանսայի Ներկայոյը ցարդ նոր փորձիւ մըն ալ չկարենալով գտնել, հայկական ցեղասպանութեան թղթածրարը դեռ կը սպասէ...:

Մինչ այդ, Սորպոնի դիտաժողովին զեկուցումներուն հրատարակութեամբ հայկական ցեղասպանութեան փաստաթուղթերու եւ վկայութիւններու արդէն իսկ ծանր թղթածրարը կարգ մը նոր տուեալներու լոյսին տակ անգամ մը եւս կը ջրէ պատմական ճշմարտութեան նենգափոխումը իրենց անձնական հաշիւներուն մէջոց ըրած «դիտնական»ի համաչխարհային համբաւի տէր պատմաբաններու չինծու վկայութիւններն ու կեղծ ու պատիր եզրակացութիւնները:

*
**

Նախքան դիտաժողովին մասնակիցներու զեկուցումները, հատորին մէջ յաջորդաբար կը տեսնենք Ազգային Ժողովի արտաքին գործոց յանձնախումբի նախագահ եւ Մշակոյթի նախկին նախարար ձէք Լանկի հակիրճ մէկ նախաբանը: Ան կը չեշտէ ցեղասպանութեան ճանաչման անհրաժեշտութիւնը եւ յոյս կը յայտնէ որ ի վերջոյ Թուրքերը եւս յերը սեղանի մը չուրջ անցեալի առկախ հարցերուն հաշուեհատուցութիւնը միասին պիտի ընեն: Հայ Դատի Ցանճնախումբի նախագահ Արա Գրիգորեան դիտաժողովի բացման խօսքին մէջ կը յիշեցնէ թէ ճիշդ 14 տարի առաջ Սորպոնի նոյն սրբահին մէջ «Ժողովուրդներու դատարանը», յետ ներկայացուած զեկուցումներու, իր վճիռը կը յայտնէր ուր ի մէջ այլոց կը չեշտուէր թէ.

– Փոքր Ասիոյ մէջ 1915 թուականին հայ ժողովուրդի դէմ գործադրուած բնաջնջումի քաղաքականութիւնը ըստ ՄԱԿ–ի Մարդկային իրաւունքներու 1948 Դեկտ. 9 թուակիր տրամադրութեան, ցեղասպանութիւն մըն է:

– Թուրքիա պէտք է ընդունի որ այդ ցեղասպանութեան համար յանցաւոր է:

– Հայկական ցեղասպանութիւնը միջազգային հասարակութիւնը յուզող ոճիր մըն է որուն պատասխանատուութիւնը թուրք կառավարութիւնը պէտք է ստանձնէ:

– ՄԱԿ–ը եւ անոր անդամ իւրաքանչիւր տէրութիւն իրաւասու է հայ ժողովուրդին հանդէպ կատարուած ցեղասպանութեան ճանաչումը պահանջելու:

Գրիգորեան արձարացիօրէն կը յիշեցնէ նաեւ թէ ըստ Եւրոպայի Խորհրդարանի 1987 Յունիս 18 թուակիր որոշումին, նախքան Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան ընդունուիլը, Թուրքիա պարտաւոր է հայկական ցեղասպանութիւնը ճանչնալու:

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոս Ամբ. որ սոյն դիտաժողովի բացման անճամբ ներկայ գտնուած է, խմաստալից պատգամ մը կ'ուղղէ (տե՛ս. էջեր 15–17): Ան մասնաւորաբար դիտել կու տայ թէ «ցեղասպանութիւնը անվիճելի ճշմարտութիւն մը ըլլալով կը մնայ, նոյնիսկ եթէ Թուրքիա այդ պատմական ճշմարտութիւնը կ'ուրանայ եւ իր դաշնակիցները՝ մանաւանդ Միացեալ–Նահանգները, զայն "այսպէս կոչուած՝ ցեղասպանութիւն" կը կոչեն»: Ցետոյ կաթողիկոսը հարց կու տայ թէ «եթէ ցեղասպանութիւն տեղի չէ ունեցած, ինչո՞ւ համար Կիլիկիոյ կաթողիկոսութիւնը Սիսէն Լիբանան փոխադրուած է»: Հետեւաբար կ'եզրակացնէ. «Կիլիկիոյ կաթողիկոսութիւնը մեծ զոհերէն մին ըլլալով, ան այսօր ամէնէն եռանդուռ պահանջատէրերէն մին է»:

Ամերիկահայ պատմաբան Ռիչըրտ Ցովհաննէսեան ընդարձակ եւ կուռ նեռածականով մը (տե՛ս. էջեր 19–25) կը հաստատէ թէ «ցեղասպանութիւնը պատմական իրողութիւն մըն է եւ տէրութիւնը որ իր հպատակները պաշտպանելու պարտականութիւնը ունէր, ինքն է որ անոր երեք հազարամեայ գոյութեան վերջ տուաւ, պարզապէս իր զաւթիչ քաղաքական ծրագիրները իրականացնելու համար»: Իսկ Մեծ պետութիւնները որոնք պատերազմի ընթացքին հաւաքաբար դատապարտած էին մարդկութեան դէմ գործուած այս ոճիրը եւ յայտարարած թէ պատասխանատուները յետ պատերազմին հաշիւ պիտի տան, չուտով մոռցան իրենց խոստումը: Դաշնակից տէրութիւնները ժամ առաջ պատերազմէն իրենց ինկած աւարը ձեռք ձգելու հետամուտ եղան: Հայկական ցեղասպանութեան պատասխանատուներուն մեծ մասը դատուելու համար Մալթա կղզին փոխադրուած էր ուր աւելի քան տարի մը մնալէ յետոյ մի առ մի ազատ թողուեցան: Մեւրի դաշնագիրը որ սահմանուած էր հայ ժողովուրդի դէմ գործուած չարիքը մասամբ դարմանելու, թուղթի վրայ մնաց: Զոհերուն ոչ մէկ հատուցում տրուեցաւ եւ այսօր ծանօթ է թէ Թուրքիա քաջալերուած՝ Արեւմտեան պետութիւններու չահադիտական դիւրքորոչումէն, կը յանդգնի նոյնիսկ յայտարարել թէ «Հայերն են որ անմեղ Թուրք բնակիչները ցեղասպանութեան ենթարկած են» եւ այս առթիւ Հայաստանի սահմանադրութիւնը մօտակայ Իգդիր քաղաքին մէջ յուշարձան կը կանգնէ(2):

Այս տողերէն յետոյ, դիտաժողովին ներկայացուած զեկուցումները կը սկսին: Կազմակերպիչ յանձնախումբը դիտաժողովի ընթացքին հայկական ցեղասպանութիւնը իր բազմակողմանի երեսներով եւ հետեւանքներով ուսումնասիրել ծրագրած էր: Հետեւաբար չորս գլխաւոր նիւթեր խնդրոյ առարկայ եղան.

Ա. Պատմական պրպտումի անհրաժեշտութիւնը,

Բ. Փաստը,

Գ. Ցիշողութիւն եւ ուրացում կամ մերժում,

Դ. Հայոց ցեղասպանութեան Ի. դարուն մէջ գրաւած տեղը:

Այս չորս գլխաւոր նիւթերուն չուրջ կայացած էր դիտաժողովը. անոնք անջատ նիստերու ընթացքին պատմական, հոգեբանական եւ իրաւագիտական տեսանկիւններէ ներկայացուեցան: Իւրաքանչիւր նիստի ալ նախագահեց հեղինակութիւն ունեցող տարբեր անձնաւորութիւն մը: Ներկաները, յետ իւրաքանչիւր նիստի, առիթ ունեցան մասնակիցներուն հարցումներ ուղղելու եւ լուսաբանութիւններ ստանալու:

Ա. նիստը իրաւագէտ Ալէն Եաքուպովիչի նախագահութեան տակ տեղի ունեցած է: Պատմաբան Ստեփան Աստուրեան (Գալիֆորնիա) «Թրքական արդի ինքնութեան կազմաւորումը եւ հայկական ցեղասպանութիւնը» նիւթին չուրջ զեկուցում մը կը ներկայացնէ (տե՛ս. էջեր 33–49): Ան արդարացիօրէն դիտել կու տայ թէ բարենորոգումներու փորձերէն յետոյ մահմետականը աւելի անհանդուրժող եղած էր քան թէ առաջ, քանի որ դարերով ստորադաս համարուող անհաւատ կեանքը այսուհետեւ օրէնքի առջեւ նոյն իրաւունքները պիտի վայելէր մահմետականի մը հետ: Աստուրեան վան–Թիւրքիմի դրօշակակիրներ՝ Եուսուֆ Աքչուրայի, Զիյա Կէօքալփի եւ Թէքին Ալփի (բուն անունով Մօիզ Գոհէն) դրդռիչ դրութիւններուն վերլուծումը կ'ընէ. անոնք մահմետականը հետզհետէ աւելի թշնամացուցին քրիստոնեայ հպատակներուն հանդէպ: Երբ Աստուրեան չատ երկրորդական մանրամասնութիւններու տեղ կու տայ, չէ՞ր արժեր արդեօք որ անդրադառնար նաեւ համառօտ կերպով, տեղացի թէ օտարահպատակ կարգ մը Հրեաներու Պոլսոյ մէջ ցոյց տուած գործունէութեան. մանաւանդ որ վերջերս այս նիւթին չուրջ ծագումով հրեայ քանի մը հեղինակներու կողմէ լոյս տեսած հատորներ կան, թէեւ ոչ բաւարար կերպով:

Նիստին երկրորդ զեկուցումը կը պատկանի Արամ Արքունի՝ Նիւ–Եորքի Գլաբա եւ Զօհրապ Հիմնարկի փոխ–անօրէնն: Անոր նիւթն է «Կիլիկիոյ ազէտը եւ ներքին ծալքերը 1909 Թուականին»: Արքունի կը դրէ թէ Կիլիկիոյ ջարդերէն յետոյ Հայոց մէջ կրկին յուսախաբութիւն տիրեց ինչ որ չատ բնական հետեւանք մըն էր: Բայց պէտք է յիշել թէ անկէ առաջ իսկ Արեւմտահայաստանի նահանգներուն մէջ առօրեայ կեղեքումները եւ հարստահարութիւնները նոյն թափով կը չարունակուէին եւ ժողովուրդը այնքան դժգոհ էր որքան Համիտեան շրջանին: Ըստ Արքունի, Հնչակեան կուսակցութիւնը սկիզբէն իսկ Երիտթուրքերու հետ գործակցելէ խուսափած է: Մենք այս եզրակացութիւնը պիտի չըժանենք: 1908–ին Օսմանեան Բ. Սահմանադրութեան վաղորդայնին, Հնչակեան կուսակցութիւնը նուազ խանդավառուած չէր, որքան՝ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը եւ Երիտթուրքերու հետ ջերմ չէին իր յարաբերութիւնները: Բայց տարակոյս չկայ թէ այդ մեղրալուսնի շրջանը չատ կարճ տեւեց եւ Հնչակեան կուսակցութիւնը չուտով Երիտթուրքերու հետ իր յարաբերութիւնները խզեց:

Գ. զեկուցումը կը պատկանի Հիլմար Քայզէրի. պատմաբանը նիւթ ընտրած է «Հայկական ցեղասպանութիւնը զերմանական մեթոտով» խորագիրը կրող ուսումնասիրութիւն մը: Ան յատկապէս կը փաստէ թէ Գերմանիա ցեղասպանութեան մեղսակից չնկատուելու համար հրատարակչական ինչ ընդարձակ գործունէութեան մը լծուեցաւ:

Քայզէր որ զերմանացի կարգ մը դիւանագիտական գործակալներու անձնական դիւանները թղթատած է, կը գրէ թէ երիտթուրք ոճրագործները անգլիական Ֆօրէյն Օֆիսի պաշտպանութեան տակ Պէրլին ապաստանած էին (տե՛ս. էջ 85):

Դ. զեկուցումը կը պատկանի պատմաբան Ռուբէն Ատալեանի (Ուաչինկթըն): Ան կը մասնակցի «Հայկական ցեղասպանութիւնը ամերիկեան դիւաններու մէջ» խորագիրը կրող էջերով: Ամերիկա որ աւելի քան երկու դարէ ի վեր Հայ մաճաճնականներու կողքին Ա. Համաշխարհային պատերազմին մասնակցեցաւ, կրցաւ իր դիւանագիտական գործակալներուն միջոցաւ, Պոլսոյ մէջ, թէ՛ գաւառներու, օրը օրին հետեւիլ այն բոլոր կանխամտածուած վայրագութիւններուն, որոնց զոհ դնաց Փոքր Ասիոյ գաւառներու բովանդակ հայ ժողովուրդը: Ատալեան կը չեշտէ այս պարագան որ Թուրք կամ այլ նենգամիտ եւ պատեհապաշտ պատմաբաններ կ'ուզեն միշտ անդիտանալ կամ թերագնահատել:

Այս նիստի վերջին զեկուցումը ունեցած է Մերուժան Կարապետեան, Երեւանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի Պատմութեան Հիմնարկէն: Կարապետեանի զեկուցումը կը վերաբերի ռուսական դիւաններու խոր ուսումնասիրութեան անհրաժեշտութեան: Արդարեւ, ռուսական դիւանները, մանաւանդ հայկական ցեղասպանութեան մասին, ցարդ քիչ ուսումնասիրուած են: Ան կ'անդրադառնայ նաեւ թէ Վատիկանի դիւանները եւս, մանաւանդ Պոլսոյ պապական նուիրակ Տոլչիի անձնական դիւանները, նոր լոյս կրնան բերել հայկական ցեղասպանութեան զանազան հանգրուաններուն:

Բ. նիստը որ իրաւաբան Պէրնար Ժուանոյի նախագահութեան տակ տեղի ունեցած է, նուիրուած է «փաստեր»ու անհրաժեշտութեան:

Ա. զեկուցումը կը կատարէ Արա Սարաֆեան (պատմաբան, ԱՄՆ): Ան առաջին հայ պատմաբանն է որ Թրքական դիւանները այցելած է: Ծանօթ է թէ Թրքական դիւանները բացման որոշումը Անգարայի կողմէ չուրջ տասը տարի առաջ, ինչպէս Թրքերէն կ'ըսեն «Թմբուկով եւ զուռնայով» ծանուցուած էր(3): Սակայն կը տեսնուի, թէ Սարաֆեանի երեք այցերուն ընթացքին –1991–էն 1995–ի միջեւ–, իրեն ցոյց տրուած են միմիայն վաւերագրերու մանրաժապաւէնները, բայց երբեք բնագիրները ու իր բոլոր դիմումները ապարդիւն մնացած են: Ան կը հաղորդէ թէ 1986–ին Թուրք կառավարութեան կողմէ 1915 տարուան դիւանները պատմաբաններու տրամադրութեան տակ դնելու խոստումը պարզապէս խորամանկ հաչիւ մըն էր որ կը ձգտէր պատմաբաններու ազատ պրպտումներուն առարկայ եղող ամերիկեան եւ այլ եւրոպական դիւաններու մէջ Հայոց ցեղասպանութեան վերաբերեալ փաստաթուղթերու պարունակութեան վրայ չուք ձգելու: Ձիշդ եզրակացութիւն, զոր մենք տարիներ առաջ արդէն նախատեսած էինք երբ կը գրէինք. «Հեռու չէ այն օրը երբ Թրքական գաղտնի սպասարկութեան զրասենեակներուն մէջ կեղծ վաւերագրեր պիտի պատրաստուին ու հայ եւ օտար պատմաբաններ պիտի հրաւիրուին զանոնք տեսնելու»(4): Արդարեւ ինչո՞ւ կարգ մը Թուրք կամ օտար պատմաբաններու թոյլատրուած է օսմանեան փաստաթուղթերու բնագիրները տեսնել եւ ոչ՝ Արա Սարաֆեանի, կամ Հիլմար Քայզէրի, որ նմանապէս այդ առթիւ Պոլիս գտնուած է: Թուրք կառավարութիւնը կ'արտօնէ այն Թուրք կամ օտար պատմաբաններուն –վստահաբար չատ սակաւ թիւով– որոնք բացայայտ կերպով պիտի պաշտպանեն ժխտումի եւ ուրացումի իր քաղաքականութիւնը:

(Շար. 1)

(*) Paris, *Edipol*, 1999, 150 francs.

(1) Ալէյորդ չեմբ նկատեր հոս յիշել թէ Ազգային Ժողովի այդ նիստին հազիւ թէ 30 երեսփոխանութիւններ ներկայ էին:

(2) Ցուշարձանի պաշտօնական բացումի արարողութեան Հանրապետութեան նախագահ Սիւլէյման Տէմիրէլ անձամբ ներկայ եղած է (տե՛ս. *Հիւրրիյէթ*, 1999 Նոյ. 30):

(3) Տե՛ս. *Լը Մոնտ*, 1989, Մայիս 19, թիւ13781: Օրէնքը ֆուէարկուած էր Մայիս 16–ին:

(4) Տե՛ս. *Յառաջ*, 1986 Նոյեմբեր 20–ի թիւին մեր գրախօսականը:

ՄԱՐՄԱՐԱ

ԳՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՏԷՐ ՊԱՀԷ ՈՒ ՊԱՀՊԱՆԷ ՍԱ ՊԱՐՏԷԶԸ ՄԵՐ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԵԱՆ

Օ՛ սա հիանալի պատյտը հայ բանաստեղծութեան պարտէզին մէջ: Պատյտ՝ որ դրասէր մարդը կ'առնէ կը տանի դէպի անհունը եւ դէպի անվերջանալին: Սա պատյտի առաջին օրերուն իսկ ըսինք: Հայ ժողովուրդը երջանիկ է իր բանաստեղծներով: Հայ ժողովուրդին բանաստեղծները կրնան հաւասարէ հաւասար նստիլ աշխարհի ամէնէն նշանաւոր բանաստեղծներուն հետ եւ հպարտօրէն բան մը կարդալ իրենց տողերէն: Այդ օտարներէն ով գիտէ քանիներ իրենց գլուխները պիտի հակեն, թերեւս պիտի նախանձին, «երանի՛ թէ ես գրած ըլլայի այս գեղեցիկ տողերը» պիտի ըսեն:

Օ՛ այս պատյտը, զոր մեր բանաստեղծութեան պարտէզին մէջ կը կատարենք, ամէն քայլափոխին նորանոր պարտէզներ բանալով մեր առջեւ: Հո՛ն են մեր փոքրիկ ածուին բոլոր հսկաները, բոլոր ժամանակներու քերթողները, երգիչներն ու տաղասացները, աչուղներն ու արտասանողները, որոնք Տարօնցի մեր վարդապետին, Մեսրոպ Մաշտոցին կերտած ափ մը տառերը ցանած են ու ցորեաններու ովկիանոսներ հնձած են անոնցմէ:

Երբ կը պարտինք անոնց ստեղծած ցորեաններու ովկիանոսին մէջ, երբ մեր լեզուին վրայ ու մեր ականջներուն մէջ կը հնչեցնենք մեր բանաստեղծներուն հիանալի բառերն ու ձայները, ափսո՛ս, ցաւ կը զգանք որ մեր բանաստեղծներուն մեծ մասը անծանօթ է Մերուժան Կարապետեան, Երեւանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի Պատմութեան Հիմնարկէն: Կարապետեանի զեկուցումը կը վերաբերի ռուսական դիւաններու խոր ուսումնասիրութեան անհրաժեշտութեան: Արդարեւ, ռուսական դիւանները, մանաւանդ հայկական ցեղասպանութեան մասին, ցարդ քիչ ուսումնասիրուած են: Ան կ'անդրադառնայ նաեւ թէ Վատիկանի դիւանները եւս, մանաւանդ Պոլսոյ պապական նուիրակ Տոլչիի անձնական դիւանները, նոր լոյս կրնան բերել հայկական ցեղասպանութեան զանազան հանգրուաններուն:

Բ. նիստը որ իրաւաբան Պէրնար Ժուանոյի նախագահութեան տակ տեղի ունեցած է, նուիրուած է «փաստեր»ու անհրաժեշտութեան:

Ա. զեկուցումը կը կատարէ Արա Սարաֆեան (պատմաբան, ԱՄՆ): Ան առաջին հայ պատմաբանն է որ Թրքական դիւանները այցելած է: Ծանօթ է թէ Թրքական դիւանները բացման որոշումը Անգարայի կողմէ չուրջ տասը տարի առաջ, ինչպէս Թրքերէն կ'ըսեն «Թմբուկով եւ զուռնայով» ծանուցուած էր(3): Սակայն կը տեսնուի, թէ Սարաֆեանի երեք այցերուն ընթացքին –1991–էն 1995–ի միջեւ–, իրեն ցոյց տրուած են միմիայն վաւերագրերու մանրաժապաւէնները, բայց երբեք բնագիրները ու իր բոլոր դիմումները ապարդիւն մնացած են: Ան կը հաղորդէ թէ 1986–ին Թուրք կառավարութեան կողմէ 1915 տարուան դիւանները պատմաբաններու տրամադրութեան տակ դնելու խոստումը պարզապէս խորամանկ հաչիւ մըն էր որ կը ձգտէր պատմաբաններու ազատ պրպտումներուն առարկայ եղող ամերիկեան եւ այլ եւրոպական դիւաններու մէջ Հայոց ցեղասպանութեան վերաբերեալ փաստաթուղթերու պարունակութեան վրայ չուք ձգելու: Ձիշդ եզրակացութիւն, զոր մենք տարիներ առաջ արդէն նախատեսած էինք երբ կը գրէինք. «Հեռու չէ այն օրը երբ Թրքական գաղտնի սպասարկութեան զրասենեակներուն մէջ կեղծ վաւերագրեր պիտի պատրաստուին ու հայ եւ օտար պատմաբաններ պիտի հրաւիրուին զանոնք տեսնելու»(4): Արդարեւ ինչո՞ւ կարգ մը Թուրք կամ օտար պատմաբաններու թոյլատրուած է օսմանեան փաստաթուղթերու բնագիրները տեսնել եւ ոչ՝ Արա Սարաֆեանի, կամ Հիլմար Քայզէրի, որ նմանապէս այդ առթիւ Պոլիս գտնուած է: Թուրք կառավարութիւնը կ'արտօնէ այն Թուրք կամ օտար պատմաբաններուն –վստահաբար չատ սակաւ թիւով– որոնք բացայայտ կերպով պիտի պաշտպանեն ժխտումի եւ ուրացումի իր քաղաքականութիւնը:

(Շար. 1)

(*) Paris, *Edipol*, 1999, 150 francs.

(1) Ալէյորդ չեմբ նկատեր հոս յիշել թէ Ազգային Ժողովի այդ նիստին հազիւ թէ 30 երեսփոխանութիւններ ներկայ էին:

(2) Ցուշարձանի պաշտօնական բացումի արարողութեան Հանրապետութեան նախագահ Սիւլէյման Տէմիրէլ անձամբ ներկայ եղած է (տե՛ս. *Հիւրրիյէթ*, 1999 Նոյ. 30):

(3) Տե՛ս. *Լը Մոնտ*, 1989, Մայիս 19, թիւ13781: Օրէնքը ֆուէարկուած էր Մայիս 16–ին:

(4) Տե՛ս. *Յառաջ*, 1986 Նոյեմբեր 20–ի թիւին մեր գրախօսականը:

հազար անգամ ափսոս, հարց կու տանք թէ քանի՞ հոգի մեզի հետ միասին ականջ կու տայ անոնց: Կախարդուած հոգեվիճակով մարդ կու գանք մեր բանաստեղծութեան պարտէզին մէջ, եւ կասկածանքով երբեմն մեր եարին կը նայինք տեսնելու համար թէ քանի՞ հոգի կը հետեւի մեզի, կամ քանի՞ հոգի մեզմէ անկախ կերպով կը շրջի այս պարտէզին մէջ: Դաժան ճակատագիր: Պարտէզը ամայի է: Բանաստեղծները առանձին մնացած են, անոնց գործածած բառերը մաշիլ սկսած են, օտարանալ սկսած են մեր ժողովուրդին նորահաս զաւակներուն համար:

Բայց այս պարտէզը սովորական պարտէզի մը չի նմանիր: Անգամ մը ծաղկած է, այլեւս կը մնայ: Նոյնիսկ եթէ ամիսներ ամբողջ մէկ հոգի իսկ չմտնէ այս պարտէզին ներս, նոյնիսկ եթէ մէկը չհոտոտէ սա կամ նա ծաղիկին զգլխիչ բուրմունքը, նոյնիսկ եթէ պարտիզպան մը տարիներ չարունակ կաթիլ մը ջուր չտայ այդ ծաղիկներուն, կամ չմշակէ զանոնք, անոնց արանքէն չփրցնէ վայրի խոտերն ու փուշերը, պարտէզը ստեղծուած է անգամ մը ու կը մնայ: Մարդիկը կ'անցնին կ'երթան, պարտէզը կը մընայ: Եւ քանի որ կը մնայ, օր մը անպայման մարդիկ դարձեալ կը սկսին մտնել հոնկէ ներս:

Պարտէզը կայ ու կը մնայ: Մեր բանաստեղծները հո՛ն են, դասական կամ ժամանակակից, ապրող կամ մեռեալ: Հիները նոր խօսք չեն ստանար Մուսայէն, բայց ամէն օր կը զրուցեն Մուսային հետ: Նորերը դեռ կը սիրաբանին իրենց Մուսային հետ եւ ամէն օր չունչ մը կը ծծեն անկէ:

Դիւրի՞ն էր բանաստեղծ ըլլալ: Շատեր իրենց կեանքով վճարեցին բանաստեղծ ըլլալու իրենց ճակատագիրը: Շատեր դիւրաւ կրնան գալարուեցան երկունքի ցաւերով: Բայց որքան ցաւ, այնքան երջանիկ ստեղծագործութիւն:

Այսպէս էր որ մեր բանաստեղծութեան ամէնէն ազնուական ասպետներէն մէկը, Դանիէլ Վարուժան ասպարէզ կը կարդար իր Մուսային եւ կ'ուզէր անպայման ակր կանգնել քերթութեան քնարին: Մուսան կը զգուշացնէր, կ'ուզէր բացատրել թէ որքա՜ն տխուր ճակատագիրը է բանաստեղծին ճակատագիրը: Բայց բանաստեղծը կը մնար անդրդուելի: Եւ ահա առաջին քայլն էր անմահ բանաստեղծին.

«Ի՞նչ, այս ճնա՞րը կ'ուզես, ճնար սեւ փայտէ·
այս վէրբերու գործիք մըն է, այս է հուր·
ապագադ է, այս՝ դագաղդ է, անուրդ է»:
Ես անյողդողդ ըսի անոր·
– Ըլլայ, տո՛ւր:

Թող ըլլա՛յ, հոգ չէ: Թող վէրքերու գործիք ըլլայ, կրակ ըլլայ, նոյնիսկ դագաղ ըլլայ, հոգ չէ, տուր ինծի այդ քնարը:

Դանիէլ Վարուժանի հետ միասին այսպէս ըսին մեր բոլոր բանաստեղծները եւ իրենց Մուսային ճեռքէն առին սեւ փայտէ քնարը: Թերեւս նոյն փայտէն չինուած էին երկուքն ալ, քնար եւ դագաղ: Բայց ի՛նչ փոյթ: Մինչեւ որ քնարը դագաղի վերածուէր, ամէն ճեռքի մէջ պիտի հնչեցնէր տարբեր մեղեդի մը, տարբեր երգ մը, կարծես երկինքէն իջնող մրմունջ մը, որ պիտի արբեցնէր հայ գիրի սիրահարները, հայ բանաստեղծութեան երկրպագուները:

Փառք ու պատիւ բոլոր այն բանաստեղծներուն որոնք մեր ժողովուրդը ազնըւացուցին իրենց արուեստով ու ներշնչումներով: Անոնց ստեղծած պարտէզը այսօր չատ ընդարձակ է, մարդու մը կեանքը չի բաւեր որպէսզի կարենայ շրջիլ մէկ ծայրէն մինչեւ միւսը, բայց ի՛նչ երջանկութիւն՝ հոս կամ հոն կանգնիլ, նայիլ, քիչ մը աւելի մօտէն նայիլ, հիանալ, ուրախանալ, հպարտանալ, երկու քայլ եւս առնել, աչքէն ճախքէն հանդող մրմունջներու ու երգերու ականջ տալ, երբեմն միանալ այդ երգերուն, մաքին մէջ ձայն մը պահել այդ երգերէն, անդիր սորվիլ, կրկին ու կրկին արտասանել եւ ...

... արտասուել անոնց գեղեցկութեան դիմաց:

Կ'արժէր որ ամէն կիրակի, Ս. Պատրաստի ընթացքին, պատարագիչ մը իր սովորական աղօթքին մէջ յիշէր նաեւ մեր գրականութիւնը եւ ըսէր·

ՏԷ՛Ր, պահէ ազգս Հայոց,
եւ պահպանէ պարտէզը՝
ազգիս բանաստեղծութեան:

Ռ. Հ.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ

Ս. ՊԵՏԵՐՍԲՈՒՐԳԻ ՀԱՅՈՒԹԻՒՆԸ ՌՈՒՍԱԿԱՆ 1905-1907Ի ԵՒ 1917Ի ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆՑ ԺԱՄԱՆԱԿԱՇՐՋԱՆԻՆ

Ս. Պետերսբուրգի գաղթօճախը, որ Ռուսաստանի հայկական ամէնէն հին եւ զլխաւոր գաղութներէն է, պատմութեան մէջ մեծ դեր ունեցած է, ուր, իբրեւ կայսրութեան մայրաքաղաք, ապրած ու գործած են հայ մշակոյթի երախտաւորներ ու քաղաքական գործիչներ:

Ս. Պետերսբուրգ բնակող Հայերէն ոմանք կարեւոր դերակատարութիւն ունեցան ռուսական 1905–1907–ի յեղափոխական շարժման եւ յա՛տկապէս 1917–ի Փետրուարեան եւ Հոկտեմբերեան յեղափոխութեանց ժամանակաշրջանին, երբ մանաւանդ հայ համայնավարներ իրենց գործօն մասնակցութիւնը բերին յեղափոխութեան յաղթանակին:

Ս. Պետերսբուրգի գաղթօճախը նոր հանդրուան մը թեւակոխեց ռուսական յեղափոխութենէն եւ Խորհ. Միութեան կազմաւորումէն ետք. ազգային կեանքը կազմալուծուեցաւ, եկեղեցիները փակուեցան, իսկ հասարակական եւ մշակութային կազմակերպութիւնները դադրեցուցին իրենց գործունէութիւնը:

Ս. ՊԵՏԵՐՍԲՈՒՐԳԻ ԲԱՐԳԱՒԱՃՈՒՄԸ ԵՒ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ Ա.ՃԸ

Ս. Պետերսբուրգ Ժ-Թ. դարու կէսէն ետք, յատկապէս Ալեքսանդր Բ. ցարին գահակալութեան տարիներուն (1855 – 1881), արագօրէն սկսաւ բարգաւաճիլ. արդարեւ Ս. Պետերսբուրգ – Վարշաւա ճամբուն կառուցումը՝ 1861 – 1862–ին, ինչպէս նաեւ բամպակի եւ մետաղամշակման ճարտարարուեստի հաստատումը զարկ տուին քաղաքի արագ զարգացման:

Մայրաքաղաքի ճարտարարուեստակացումը պատճառ դարձաւ, որ կայսրութեան տարբեր շրջաններէն մեծ թիւով առեւտրականներ, գործաւորները, ձեռնարկատէրեր ու դիւղացիներ հոն հաստատուին, մանաւանդ՝ 1861–ի դիւղացիական բարեկարգումներէն ետք (երբ 22,5 միլիոն դիւղացիներ ազատագրուեցան ճորտի իրավիճակէն): Քաղաքին բնակչութեան թիւը 1864–ին հասաւ 539 հազարի, իսկ 1900–ին՝ մէկ ու կէս միլիոնի:

Այս ժամանակ Ռուսաստանի արտածումներուն մօտաւորապէս վեցերորդ առ հարիւրը Ս. Պետերսբուրգի վրայով կը կատարուէր, իսկ 1885–ին ընդարձակուեցաւ նաւահանգիստը՝ աւելի մեծ նաւեր ընդունելու համար:

Այս պայմաններուն տակ կարեւոր թիւով Հայեր գային հաստատուելու հոն. անոնց մէջ կային ձեռնարկատէրեր, պատ ասպարէզներու տէր մարդիկ, դիւղացիներ եւ մտաւորականներ:

ԱԶԳԱՅԻՆ – ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Ս. Պետերսբուրգի Հայոց ազգային կեանքը հիմնէն ի վեր զլխաւորաբար եկեղեցւոյ շուրջ կեդրոնացած էր, որուն կողքին կարեւոր դեր ունէին նաեւ հասարակական կազմակերպութիւնները: Ռուսաստանի Հայոց թեմին կեդրոնը թէ՛ եւ սկիզբէն իսկ Մոսկուան եղած է, բայց Ս. Պետերսբուրգի մէջ ալ ապրած ու գործած են կարեւոր թիւով հոգեւորականներ: Ցիշենք, որ հայկական երկու եկեղեցիներ կան հոն. Ս. Կատարինէ եւ Ս. Յարութիւն:

Ս. Պետերսբուրգի մէջ 1885–ին ստեղծուեցաւ մայրաքաղաքի հայկական եկեղեցիներու գոյքի կառավարման խորհուրդ. խորհուրդին անդամները համայնքին երեւելի դէմքերէն կ'ընտրուէին, իսկ խորհուրդին նախագահը պէտք է Աբամելիք–Լազարեան ազնուական տան անդամներէն ըլլար:

Աբամելիք – Լազարեան գերդաստանին ներկայացուցիչը իշխան Սիմէոն Աբամելիք – Լազարեանն էր, որ համառուսական չափանիշով մեծ կալուածատէր ու գործարանատէր էր եւ մեծ հեղինակութիւն ունէր արքունական շրջանակներու մէջ:

Հայկական եկեղեցիներու գոյքի կառավարման խորհուրդը պաշտօնապէս ճանչցուած էր պետութեան կողմէ՝ իբրեւ մայրաքաղաքի հայութեան ղեկավար մարմին:

Ս. Պետերսբուրգի հայ եկեղեցական համայնքներուն մէջ 1897–ի տուեալներով 550 հոգի արձանագրուած էր, բայց մայրաքաղաքի հայութեան թիւը անկէ աւելի էր, որովհետեւ բոլոր Հայերը չէին արձանագրուած եկեղեցական տոմարներուն մէջ:

Ս. ՊԵՏԵՐՍԲՈՒՐԳԻ ՀԱՅՈՒԹԻՒՆԸ՝ ՌՈՒՍԱԿԱՆ 1905–1907–Ի ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ՇԱՐԺՄԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿ

Ս. Պետերսբուրգ, իբրեւ կայսրութեան մայրաքաղաք, քաղաքական իրադարձութիւններու կեդրոն էր: Արդարեւ, մեծաղամշակման ճարտարարուեստի զարգացումը եւ գործատուներու բազմացումը պատճառ դարձան, որ հետզհետէ աւելի բազմանայ բնակչութեան թիւը եւ միւս կողմէ ալ զօրանայ գործաւոր դասակարգին ուժը՝ քաղաքական կեանքին մէջ: Արդէն կային քաղաքական տարբեր կազմակերպութիւններ, ընդյատակեայ խմբակներ, որոնք կ'առաջադրէին տապալել միապետութիւնը: Այս բոլորին մէջ բնականաբար անմասն չէր հայութիւնը, մանաւանդ որ բաւական թիւով հայ ուսանողներ կային Ս. Պետերսբուրգի համալսարանին մէջ, եւ հայ պաշտօնատարներ՝ պետութեան կառոյցներուն մէջ:

Այս ժամանակ, 1904 Յունուարին սկսաւ ռուս–ճափոնական պատերազմը, որուն ընթացքին ռուսական բանակը ցամաքային եւ ծովային չատ ծանր կորուստներու ենթարկուեցաւ՝ մեծապէս սրելով Ռուսաստանի ներքաղաքական իրավիճակը:

Մինչ պատերազմը կը չարունակուէր Ծայրագոյն Արեւելքի մէջ, Ս. Պետերսբուրգի մէջ 1905 Յունուար 9–ին ծայր առաւ ռուսական առաջին յեղափոխութիւնը, երբ մօտաւորապէս 150 հազար գործաւորներ ցոյց կատարեցին դէպի ցարին Ձմեռնային պալատը, աշխատաւոր դասակարգի իրավիճակին մասին խնդրագիր ներկայացնելու համար ցարին: Բայց ցարին հրամանով զօրքը կրակ բացաւ ցուցարարներուն վրայ եւ աւելի քան հարիւր հոգի սպաննուեցան: Պատմութեան մէջ այդ օրը ծանօթ դարձաւ «Արիւնոտ Կիրակի» անունով:

Այսպէսով սկսան յեղափոխական ելոյթները՝ կայսրութեան ամբողջ տարածքին. յեղափոխական շարժման միացան գործաւորներ, դիւղացիներ, ուսանողներ եւ մտաւորական դասակարգը. ծայր առին ցոյցեր ու գործադուլներ, իսկ ռուս–ճափոնական պատերազմի աւարտին, 1905–ի ամրան սկսան զինուորներու եւ նաւաստիներու ելոյթները: 1906–ին սկսաւ հրոսակային շարժումը. յարձակումներ ոստիկանատուներու եւ բանտերու վրայ, գէնքերու գրաւում եւ այլն:

Յեղափոխական այս շարժման ժամանակ կարեւոր թիւով հայ ուսանողներ եւ ռուսական կազմակերպութիւններու անդամ հայ երիտասարդներ կային Ս. Պետերսբուրգի մէջ, որոնցմէ չատեր գործօն մասնակցութիւն բերին ելոյթներուն: Անոնցմէ ոմանք ալ յեղափոխական շարժումը առաջնորդեցին հայկական չերջանակներու մէջ: Անոնցմէ յիշենք մանաւանդ Բոգդան եւ Լուսվիկ Կնունեան եղբայրները, անոնց քոյրը՝ Փառանձեմ, Սիմոն Տէր–Պետրոսեան (Կամօ) եւ այլք:

Յեղափոխական ելոյթները չարունակուեցան մինչեւ 1907, մինչեւ որ անոնք դաժանօրէն ճզմուեցան:

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ
«Ազդակ»

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀԱՅ ՏԻԱՍՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՎԵՐՋԱԲԱՆ

Մեր այս պատմած դէպքերուն վրայէն մօտաւորապէս երկու տարի անցած էր:

Բարսեղ աղա, կիրակի առաւօտ մը, Պահր էլ Պէյրութի եղերքը զանուղ սըրճարանի մը մէջ նստած նաւակիլէ կը քաշէր: Մօր մտածումներու մէջ ընկճուած էր ծերունին: Այս մտածումները նիւթականի մասին չէին. գործերը դէշ–ազէկ կ'ընթանային ու իր ապրուստը ապահոված էր, բայց հոգեկան վիճակն էր, որ դինքը կը տառապեցնէր, իր ընտանեկան յարկին քայքայուած, ցան ու ցիր վիճակը: Արդարեւ այժմ Պէյրութի մէջ բոլորովին առանձին կ'ապրէր, իբրեւ փանսիոներ տեղացիի մը տան մէջ: Սահակ էֆէնտի, որուն հետ միշտ ընկեր էր, գործերու պատճառաւ իր բնակութիւնը հաստատած էր Հալէպ: Բարսեղ աղայի մեծ աղջիկը՝ Նուարդ, իր ամուսնոյն՝ Տիրանին հետ գացած էր Եգիպտոս, Զապէլ Ռումանիա էր եւ որովհետեւ ծննդաբերութիւն պիտի ունենար, իր մայրը՝ տիկին Մանիկ գացած էր անոր քով Սօֆիայի հետ, իր զաւակը՝ Արշակ, վերջնականապէս հաստատուած էր Ֆրանսա եւ հողագործութեամբ կը զբաղէր:

– Ի՞նչ կ'երազէի եւ ի՞նչ եղաւ, – կը խորհէր Բարսեղ աղա՝ նաւակիլէն քաշելով, – ես կ'ուզէի զաւակներս չուրջս հաւաքել, երթալ Հայաստան ու վերջին օրերս հոն անցընել, հարսերով, փեսաներով, թոռներով չրջապատուած, իսկ ատոր փոխարէն, հիմա, միս մինակ մըն

նացած եմ, այս տարիքիս մէջ, օտար երկինքի տակ, օտար մարդոց մէջ, տըրտում–տխուր, սիրականներէս հեռու... Մեր ընտանիքը կարծես ամբողջ մեր ցեղին մանրանկարն է ... տարտղնած, թափառական, իրարու կարօտով այրող... ի՛նչ դէշ ատեղ տակ ծներ ենք, ի՛նչ դժբախտ ժամանակներու մէջ կ'ապրինք... ալ ինծի համար գերեզմանէն ուրիչ ակնկալութիւն, հանգիստ չկայ:

Ծանրարձ զուարթ, պատանեկան թըրթըռուն ձայն մը զոչեց·

– Բարեւ ձեզ, Բարսեղ էֆէնտի:

Ծերունին գլուխը վեր վերցուց ու իր առջեւ կանգնած տեսաւ Գարեգինը:

– Վա՛յ, տղաս, դո՞ւն ես, – զոչեց, – նստէ նայինք, ազէկ որ եկար, միս միտնակ սիրտս կը նեղնար կոր, բաւական ատեն կայ տեսած չունէի քեզի:

– Զուզեցի ձեզի անհանգիստ ընել, – պատասխանեց որը պատանին:

– Ատ ի՞նչ խօսք է, գիտես, որ ես քեզ կը սիրեմ, լուս աղբար կը սեպուինք, չէ՞ մի որ Պոլսէն Յունաստան միասին ճամբորդեցինք... քու քաջութիւնդ չեմ մոռնար, ինչպէս ծովը նետուեցար ու աղջիկը ազատեցիր...

– Կ'աղաչեմ, Բարսեղ էֆէնտի, մի՛շտ մի՛ յիշեցնէք այդ բանը, – ըսաւ Գարեգին ամչկոտ դէմքով մը:

(Շար. 167)

(Շար. Ա. էջէն)

բիստոնեայ նախագահներով ու վարչապետերով: Փա՛ռք Քրիստոսի ամենազօր Ծննդեան, որ լուսեպսակ զարդարում է ամէն տարեմուտ:

Քրիստոս ծնաւ եւ յայտնեցաւ:

Քրիստոս ծնուեց. սակայն ոչ այլուր, եթէ ոչ մարդկանց՝ մեր հոգիներում, Իր Աւետարանի կենարար խօսքով ազնուացնելու մարդկանց մտածումները, ուղղելու նրանց ձեռայ գործերը, ճշմարտութեան եւ բարու արժէքներով իմաստաւորելու մարդկային կեանքը:

Բայց ո՞ւր է խաղաղարար Քրիստոս, երբ մարդկութիւնը յօշոտւում է պատերազմներում, ո՞ւր է կարեկից ու ողորմած Քրիստոս, երբ միլիոնաւոր մարդկանց կոկորդն է սեղմում մուրացիկութիւնն ու սովը, ո՞ւր է ազատարար Քրիստոս մարդու եւ ազգերի ազատ ապրելու իրաւունքի ազաղակող ոռնահարումների կողքին: Ի վերջոյ, ո՞ւր է Քրիստոս ազգային – հասարակական մեր կեանքում, երբ հաւատում ենք, որ Սիրոյ յաղթանակն է Քրիստոս. Աստծոյ Սէրն է առ մարդը, մարդու Սէրը առ Աստուած, մարդու Սէրը առ իր նմանը: Արդ, ուրեմն չթերանանք եղբայրասիրութեան մէջ, խաղաղութեան փնտռումի ճանապարհին, չվարանենք միմեանց սատարելու, դժուարութիւնների մէջ համբերելու, հաւատաւոր գործերով ապրելու: Զուչանանք միաբանուելու, չպարտուենք հոգ հայրենին պահելու ու չէնացնելու, համազգային հրամայականներին պատասխաններ դտնելու, մեր նախնեաց ու մեր երազները իրական դարձնելու գործերում: Հոգու ողջ յանձնառութեամբ ըստանձնեցինք մեր ժողովրդի գալիքի պատասխանատուութիւնը՝ ժողովուրդների մեծ ընտանիքում յարատեւելու հաստատուն կամքով:

Հաւատո՛ւմ ենք, որ երկնային մեր վարդապետը յաղթեց Իր խօսքին համարժէք գործով: Հաւատո՛ւմ ենք, որ իրական է Քրիստոսով Յարութիւնը: Հաւատո՛ւմ ենք, ուրեմն ինչպէ՞ս ուրանանք ինքներս մեզ, ժամանակաւոր հոգսերից դրդուած լքենք մեր Հայրենիքը, փոխենք մեր չափանիշներն ու արժէքները եւ վատնենք Աստծուց ու մեր նախնիներից մեզ վստահուած ժառանգութիւնը:

Սիրելիներ,

Նոր հազարամեակի չեմին, համայն քրիստոնեայ աշխարհի հետ այսօր մենք եւս Հայ Առաքելական Եկեղեցու զաւակներս ի Հայաստան, Արցախ եւ ի Սփիւռս, կրոնն ու ընդունողն ենք «մեծ ու սքանչելի» խորհուրդի՝ Ս. Ծննդեան բերկրալուր աւետիսի՝ լի սպասումով խաղաղութեան, բարի կամեցողութեան, համերաշխութեան ու սիրով համագործակցութեան վերահաստատմանը աշխարհում: Թող Արդարութեան Արեգակի խաւարայիր չողերը բացեն առաւօտը նոր դարաշրջանի: Թող Սիրոյ Աւետաբերի օրհնութեան մէջ եւ Խաղաղութեան Իշխանի ընծաւրինութեան ներքոյ երկիր մոլորակը չարունակի իր պտոյտը յաւերժ:

Մարդացեալ Փրկչի հրաշափառ Յայտնութիւնը մշտապէս խնդութեամբ է համակում հոգիները բաղում փորձութիւններ ապրած մեր ժողովրդի զաւակների: Արդարեւ Տիրոջ 2000 թուականը դիմաւորում ենք յոյսով, բարի ակնկալիքներով, որոնց երաշխիքի հայրենի մեր հողում՝ Հայաստանում եւ Արցախում հաստատուած խաղաղութիւնն է նաեւ՝ որպէս մեր ժողովրդի անցնող դժուարին տասնամեակի վաստակեալ ձեռքբերում, մեր զոհաբերութիւնների անուրանալի արդասիք: Այսօր Հովուապետիս հայցն է առ Աստուած ու խնդրանքը, ուր թանկ ձեռք բերուած խաղաղութիւնը լինի անբեկանելի, որ այն Բեթղեհէմի Լուսատուի չողերով հաստատուի նաեւ իւրաքանչիւր հայորդու կեանքում՝ բերելով հոգու անդորր, հաչտութիւն ու երջանկութիւն: Մեր ազօթքն ու մաղթանքն է նաեւ, որ Աստուածայայտնութեան 2000 թուականը նշանաւորուի Սիրո՛վ նուաճուած յաղթանակներով եւ հոչակուի ու դառնայ հաչտութեան եւ փոխադարձ վստահութեան տարի, որպէսզի մեր հոգիները փարատուեն անցնող դարաշրջանի ողբերգութիւններից, նախորդ տարուայ ապտնապներից, ներկայ կեանքի անարդարութիւններով ու դժուարութիւններով ամբարուած դառնութիւններից ու անհանդուրժողութիւնից որպէսզի ողորմածութիւնը, դթասրտութիւնը, արիութիւնն ու արդարամտութիւնը, ճշմարտութեան ոգին լինեն մեր կեանքի ուղեկիցները՝ օգնելով Հայրենի հողի վրայ եւ Սփիւռքում նորոգելու հարանց մեր հաւատքը, զօրացնելու հայրենապաշտ մեր ոգին, չէն ու բարգաւաճ դարձնելու անկախացեալ մեր Հայրենիքը, միաբանութեան համազգային իղձերի չուրջ՝ որպէս մէկ Ազգ, մէկ Հայրենիք, մէկ եկեղեցի՝ ի վկայութիւն եւ ի հաստատում, որ Աստուածայայտնութիւնը՝ Յիսուսի Սուրբ Ծնունդը, մշտապէս իրական է մեր կեանքում:

Ահաւասիկ աւետարանեմ ձեզ ուրախութիւն մեծ.

Քրիստոս ծնաւ եւ յայտնեցաւ, ձեզ եւ մեզ մեծ աւետիս:

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ Օր

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Լիոն – Վիլլէօրպան Ազաքս մասնաճիւղը կը հրաւիրէ բոլոր մանուկները անդամ մը եւս տօնելու Նոր Տարին Վիլլէօրպանի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, ուր պիտի գիրենք պիտի դիմաւորէ եւ զուարճացնէ կաղանդ Պապան,
Շաբաթ, Յունուար 8, ժամը 15·30
MCAV — 68, avenue Marcel Cerdan
69100 VILLEURBANNE
Tél. : 04 78 26 28 71

CHAVILLE

DONADZAR 2000

6 JANVIER, C'EST NOEL !

Nous vous invitons à venir nombreux
le Dimanche 9 Janvier à 15h30,
dans la salle de l'église
pour fêter avec les élèves de notre école,
la nouvelle année et le Noël arménien.
Partie artistique assurée par les élèves, jeux puis goûter. Le Père Noël videra sa hotte devant les enfants présents.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԾՆՈՒՆԴ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Ինչպէս ամէն տարի, Տէսինի Հայ Մըշակոյթի Տան եւ Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի դպրոցը կը տօնէ Հայկական Ծնունդը՝

Կիրակի, Յունուար 9, ժամը 15·30–ին
Տէսինի Քաղաքապետարանի սրահին մէջ
Հելէն ՓԱՆՈՅԵԱՆ *թատերախումբը մանուկներու յատուկ ներկայացում մը կուտայ: Կաղանդ Պապան անակնկալներով կ'ուրախացնէ բոլոր ներկայ մանուկները:*

Հանդէսի վերջաւորութեան բոլորը հրաւիրուած են անուշեղէններու և խմիչքներու ճոխ սեղանի մը չուրջ Նոր Տարին տօնելու:
Մուտքը ձրի է մանուկներուն եւ 30 Ֆր. մեծերուն:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի «Արշալոյս Թաղէոսեան» մասնաճիւղի անդամական ժողովը՝ Շաբաթ, Յունուար 8, ժամը 16–ին, *սովորական հաւաքատեղին:*

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Անիէռի «Ակնունի» մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.– Մոն–Սընի Գուաֆիւր (Փարիզ 18–րդ) 1·000 Ֆր. Պէլֆոնթէնի կայանին համար կարասիի գնման որպէս մասնակցութիւն, Պ. Շառլ Էօզպէքեան 800 Ֆր.:

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՒՅՑ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՈՒՐԲԱԹ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 7,
Բ. ՕՐ ԾՆՆԴԵԱՆ: ՅԻՇԱՏԱԿ ՄԵՌԵԼՈՑ
ժամը 10·30–ին պատարագ կը մատուցուի, որու աւարտին հոգեհանգիստ կը կատարուի «Վասն հանգստեան հոգւոյ»:
Կը պատարագէ՝
ԱՒԵՏԻՍ Ա. ՔՀՆԱ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ

*
**

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 9
Դ. ՕՐ ԾՆՆԴԵԱՆ
Կը պատարագէ՝
ԳԱՌՆԻԿ ՔՀՆԱ. ԳՈՑՈՒՆԵԱՆ

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ՈՒՐԲԱԹ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 7,
Մեռելոց
ժամերգութիւն՝ ժամը 9·30–ին,
Պատարագ՝ ժամը 10·30–ին:
Յաւարտ պատարագի հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց:

Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻՒ

ՈՒՐԲԱԹ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 7,
Մեռելոյի պատարագ՝ ժամը 10–ին,
Հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց՝ ժամը 12–ին:

Ս· ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ՈՒՐԲԱԹ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 7
ՄԵՌԵԼՈՑ
ժամը 10–ին պատարագ:
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆԱ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՈՒՐԲԱԹ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 7,
Մեռելոց
Պատարագ՝ ժամը 10–ին:
Կը պատարագէ՝
ՉԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

*
**

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 9
Պատարագ՝ ժամը 10–ին:
Կը պատարագէ՝
ՉԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

CABINET TERZIYAN

Toutes Assurances — Toutes Compagnies

MEILLEURS PRIX — MEILLEURES CONDITIONS
AUTO — MULTIRISQUES HABITATION ET COMMERCE
MALADIE — PREVOYANCE RETRAITE VIE CAPITALISATION

13, rue Lamartine, 75009 PARIS
Tél. : 01. 42. 82. 01. 41 +

présente ses meilleurs vœux pour l'année 2000
et souhaite une bonne fête de Noël

ԹԷՐԶԵԱՆ ապահովագրական գրասենեակը լաւագոյն մաղթանքներով կը շնորհաւորէ Ձեր Նոր Տարին եւ Ս. Ծնունդը

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section
«Djavo Chant/St Jérôme Marseille»

NOEL ARMENIEN

Samedi 8 Janvier à 20 heures 30

REPAS & AMBIANCE
Animation Disc Jockey V A N I C K
Hôtel ***LE CAESAR
Avenue Georges Pompidou —
13380 PLAN DE CUQUES

Renseignements et réservations :
Tél. : 04 91 06 77 93 (après 20h)
ou 04 91 61 10 82.

*
**

Dîner Dansant

La Section AGNOUNI d'Asnières, Bois-Colombes, Argenteuil organise comme chaque année un **dîner dansant** à l'occasion du Noël arménien

le Samedi 8 Janvier

animé par **M a r t e n Y o r g a n t z et son Orchestre**

dans la salle Robert Lavergne
11, rue Robert Lavergne, 92600 Asnières
Participation : 250 F par personne.

Réservation:
— **Mme Himinian : 01 40 11 19 33**
— **Mme Kaichian : 01 47 99 92 35**

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի եւ Շրջակայից Հայոց Առաքելական Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան Վարչութիւնը, Եկեղեցւոյ պայծառութեան համար չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.–

Տիկին Աթթիլա Տէր–Պարսամեան 400 Ֆր., Տիկին Մելինէ Նահապետեան 1·000 Ֆր., Ս. Հեղինէի տօնին առթիւ, մօրը յիշատակին՝ Տիկին Սիլվա Սերոբեան 1·000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Մելքոնեան 1·400 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Խտուար Ադամեան 2·000 Ֆր., Գնէլ Գեւոնեանի յիշատակին՝ Տիկին Նէլլի Գաբրիէլեան 300 Ֆր., Տիկին Սաթենիկ Ֆիրէնկիւլեան 1·000 Ֆր., Պ. Վարդգէս Տակաեան 1·000 Ֆր., Գավիար Պետրոսեան 5·000 Ֆր., իրենց Թոռնիկին՝ Սոնիայի յաջողութեան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Սահակեան Տամլամեան 1·000 Ֆր., Տիկին Ալիս Խրայէլեան 1·000 Ֆր., Տիկին Սիրանոյշ Փանոսեան 500 Ֆր., Օր. Մոնիք Փանոսեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Մ. Քիւչիւկեան 200 Ֆր., Տիկին Նորա Քոչարեան 5·000 Ֆր., Տիկին Ալիս Մոմճեան 3·000 Ֆր., Տիկին Աչխէն Սոզոմոնեանց 1·000 Ֆր., Պ. Ռուբէն Մելիք–Մինասեանց 400 Ֆր., Պ. Երուանդ Պէրպէրեան 5·000 Ֆր., Պ. Գեղամ Թորոսեան 5·000 Ֆր., Պ. Մխրպա Մխրպայեան 1·000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Մխքայէլ Յակոբեան 10·000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Վահէ Թորոսեան 500 Ֆր., Պ. Տխրիէ Թէքեան 1·000 Ֆր., Մարի Գոզողլանեանի մահուան առթիւ՝ Պ. Ազարատ Մելոնեան 300 Ֆր., իրենց՝ Թոռնիկին Ռեմի–Մկրտիչի մկրտութեան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Մարք Ջէլվէեան 1·500 Ֆր., Ժոզէֆ եւ Այտա Գասարճեան 10·000 Ֆր., Մարսէյլէն Տէր եւ Տիկին Մխրան Պօյաճեան 1·000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժան–Արա եւ Լիւսէթ Մինասեան 3·000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժան–Փիէր Խաչիկեան 4·000 Ֆր.:

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 7
VENDREDI
7 JANVIER
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՀԱՐԸ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·812 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.812

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌՈՒՍԵՐԸ սախպուեցան խոստովանիլ թէ լուրջ դժուարութիւններու կը բախին Գրոզնիի մէջ, ուր աւելի մը ի վեր տեղքայլ կ'ընեն, ծանր կորուստներ կրելով: Մոսկուա մերժեց նախագահ Մասխադովի եօթեայ հրադադարի մը առաջարկը: Յարդ, Ռուսերը 475 մեռեալ եւ աւելի քան 1000 վիրաւոր ունեցած են: Ռուս պինուարներու համաձայն 2000 չէչէն մարտիկներ կը կռուին Գրոզնիի մէջ: Ատոնք կ'անդիտանան վախը եւ վճռած են առաւելագոյն չափով Ռուս սպաննել նախքան մեռնիլը: Վերջին լուրերու համաձայն, Չէչէնները յաջողած են վերջ տալ Գրոզնիի լրիւ շրջափակման եւ զօսի մըն ալ բանալ ուրիկ կրնան պինամթերք հասցնել: Ամէն պարագայի մէջ, եթէ Ռուսին ժողովրդական զարձաւ եւ իր իշխանամէտ չարժումն ալ յաղթեց երեսփոխանական ընտրութիւններուն՝ չնորհիւ Չէչէնիոյ, կրնայ նաեւ նոյն պատճառաւ ելոյնի չյաջորդել, եթէ մինչեւ երեք ամիս վերջնական ելքի չյանդի:

ԹՈՒԱԼՖԻՆԱ, ի վերջոյ ընդունեցաւ որ –զոնէ– բարոյական պատասխանատուութիւն մը ունի էրիքա քարիւզանեան զործած աւերին մէջ: Յունուար 5–ին, նախագահ–տնօրէնը՝ Թիէրի Տէմարէ մամուլի ասուլիս մը տուաւ եւ յայտնեց թէ իր ընկերութիւնը աւելի լայն օժանդակութիւն մը պիտի բերէ ապականութեան դէմ տարուած աշխատանքներուն եւ յանձն կ'առնէ բարելաւել ծովային ապահովութիւնը: Պիտի ստեղծուի «ծովի հիմնադրամ» մը որու համար Թոթալֆինա արդէն իսկ 50 միլիոն Ֆր· կը տրամադրէ: Անցեալ չաբթու արդէն 440 միլիոնի մասնակցութիւն մը բերած էր զործուած աւերին դարմանի մասնակցութիւնը: «Ծովի հիմնադրամ»ը առաւելաբար երեք մարզերով պիտի զբաղի· ա) տեսարժան վայրերու վերանորոգում, մասնաւոր ուշադրութիւն յուցաբերելով կղզիներուն եւ դժուար մատչելի զօտիներուն, բ) վերահաստատում թռչուններու բնակութեան չրջապատին, զ) հուսկ՝ ծովափնեայ պաչտպանութիւն:

ԳԱՄԱՐի քաղաքապետը՝ Ժան–Փիէր Ֆուչէ հրաժարեցաւ իր պաչտօնէն, որու պլուին էր 1987–էն ի վեր: Կ'ըսէ թէ դըժուար է միաժամանակ քաղաքապետ եւ երեսփոխան ըլլալ, առանց վնասելու պաչտօններէն մէկուն:

«ԴԱՐՈՒՄ ԻՐԵՆՑ ՄԵԾ ՄԱՐԴԸ», ըստ հարցախոյգներու եւ պատմաբաններու կարծիքին, Զըրչիլն է Անգլիացիներուն համար եւ Տը Կոլ՝ Ֆրանսացիներուն: Բայց, նոյն առթիւ, հետաքրքրական յայտնութիւններ երեւան կ'ելլեն փաստաթուղթերու չնորհիւ: Այսպէս, 1943–ին, Զըրչիլի Ուաչինկթըն կատարած մէկ այցելութենէն մնացած փաստաթուղթերու համաձայն Զըրչիլ կ'ուզէր «քաղաքականօրէն մէկդեղէն վերցնել Տը Կոլը»: Երկուքին միջեւ կռիւները չատոնց ծանօթ էին, բայց, բրիտանական կառավարութիւնը (Մէյֆըրի) 1993–ին չէր ուզած խանգարել ցամաքահանման ծրագիրներու վերանորոգում, մասնաւոր ուշադրութիւն յուցաբերելով կղզիներուն եւ դժուար մատչելի զօտիներուն, բ) վերահաստատում թռչուններու բնակութեան չրջապատին, զ) հուսկ՝ ծովափնեայ պաչտպանութիւն:

ԳԱՄԱՐի քաղաքապետը՝ Ժան–Փիէր Ֆուչէ հրաժարեցաւ իր պաչտօնէն, որու պլուին էր 1987–էն ի վեր: Կ'ըսէ թէ դըժուար է միաժամանակ քաղաքապետ եւ երեսփոխան ըլլալ, առանց վնասելու պաչտօններէն մէկուն:

«ԴԱՐՈՒՄ ԻՐԵՆՑ ՄԵԾ ՄԱՐԴԸ», ըստ հարցախոյգներու եւ պատմաբաններու կարծիքին, Զըրչիլն է Անգլիացիներուն համար եւ Տը Կոլ՝ Ֆրանսացիներուն: Բայց, նոյն առթիւ, հետաքրքրական յայտնութիւններ երեւան կ'ելլեն փաստաթուղթերու չնորհիւ: Այսպէս, 1943–ին, Զըրչիլի Ուաչինկթըն կատարած մէկ այցելութենէն մնացած փաստաթուղթերու համաձայն Զըրչիլ կ'ուզէր «քաղաքականօրէն մէկդեղէն վերցնել Տը Կոլը»: Երկուքին միջեւ կռիւները չատոնց ծանօթ էին, բայց, բրիտանական կառավարութիւնը (Մէյֆըրի) 1993–ին չէր ուզած խանգարել ցամաքահանման ծրագիրներու վերանորոգում, մասնաւոր ուշադրութիւն յուցաբերելով կղզիներուն եւ դժուար մատչելի զօտիներուն, բ) վերահաստատում թռչուններու բնակութեան չրջապատին, զ) հուսկ՝ ծովափնեայ պաչտպանութիւն:

«ՃՐՄՔՆՓՐԷՍ»

ՉՈՒՐԲԱԲԵԱՆԻ ՀԵՏԱՔՆՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Դեկտեմբեր 29–ին Ներքին զործերու նախարարութեան պաչտօնեաներուն դիմադրութիւն ցոյց տալու, հանրային կարգը խանգարելու եւ խուլիկանութեան պատճառով ձերբակալուած է Կեդրոն համայնքի զեկավար, ՀՀՇ վարչութեան անդամ Արարատ Չուրարեանը: Յունուար 4–ին նախաքննութեան մարմինը պինքը ազատ արձակած է, ստորագրութիւն առնելէ եւք թէ քաղաքէն պիտի չհեռանայ:

անձնասպանական նոր ոճրափորձ մը զործուած է վարչապետին դրասենեակներուն մօտ: 13 մեռեալ կայ եւ 27 վիրաւոր: Արարքը զործած է կին մը, որ մեռելներուն մաս կը կազմէ: Կիներու օգտագործումը որպէս բամիքազ թամուլ անջատողականներու զործն է:

ԵԼՑԻՆ Իսրայէլ զնաց մասնակցելու համար օրթոտոքս Ծնունդի հանդիսութիւններուն: Ինք եւ ընտանիքը չատ հանգիստ են, քանի որեւէ հետապնդումի չեն կրնար ենթարկուիլ եւ կը չարունակեն վայելել բոլոր առանձնաչնորհումները զորս ունէին, Ելցինի նախագահութեան չրջանին:

ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6–ին, Ֆրանսայի մէջ դեռ 250 հազար բնակարաններ զրկուած էին ելեկտրական հոսանքէ եւ հեռաձայնէ: Ասոնք, ընդհանրապէս, կորսուած դիւղերու չրջաններուն կը պատկանին:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ մէջ, աւելի քան 20 միլիոն հոգի առձեռն հեռաձայն կը զործածէ, այսինքն բնակչութեան մէկ երրորդը: Այս տարի, ասոնց թիւը պէտք է անցնի մնայուն դիծերը (34 միլիոն):

ՓԱՓՈՆ, որ Սանթէլի բանտը իր պատիժը կը կրէր, սրտի անհանգստութեան հետեւանքով Յունուար 5–ին փիթ–Սալփէթրիէրի հիւանդանոցը փոխադրուեցաւ:

ԳԼԻՆԹՐՆի դէմ ծանր արտայայտութիւն մը ունեցած է յոյն օրթոտոքս եկեղեցւոյ պետը՝ Խրիսթոտուլոս Եպիսկոպոսը որ ամերիկեան տիրակալութիւնը նմանցուցած է նացիականութեան եւ ամբաստանած է Գլինթընը որ «արիւն ունի ձեռքերուն վրայ»:

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՀԱԿԱՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

«Թրիպիւն» օրաթերթին Յունուար 5–ի թիւին մէջ երկու էջ զրաւած է Կովկասի նիւթը: Սիրիլ Դորոլէֆ յօդուածը խորացած է «Քարիւղին եւ հակամարտութիւններու միջեւ Կովկաս կայունութեան կը ձգտի»: Նման նիւթ մը մշակելու համար ան բաւարարուած է Թիֆլիս եւ Բաքու կատարուած այցերով, թէեւ ամենայն հանգստութեամբ կը զրէ Ադրբեջանի մասին թէ «Բաքուի բարօրութեան եւ երկրին մնացեալ մասին թշուառութեան միջեւ մեծ է հակասութիւնը եւ թէ մշակոյթի յարմար համեմն հարուստ հողերը կը գտնուին Լեռնայինի Ղարաբաղի մէջ· շրջան ուր երկրին տարածքին մէկ հինգերորդը կը կազմէ, մեծ մասով քնակուած Հայերէ, կը շարունակէ «գրաւուած» մնալ Երեւանի ուժերուն կողմէ ռոնիք ոչ բացայայտ կերպով Մոսկուայի ներգուկը կը վայելեն»:

Ինչ որ հետաքրքրական է զոյդ էջերուն մէջ, Ղարաբաղի հարցը իր մեկնումէն առաջ լուծելու Հ· Ալիեւի տրամադրութեան կը վերաբերի· յօդուածագիրը կ'ըսէ· «Եթէ նախագահ Ալիեւի մասին կասկածներ կան թէ Ամերիկացիներուն եւ հայկական լոպիին ճնշումներուն տեղի տայու մօտ է Ղարաբաղի հարցին մէջ, ճոյնիսկ գէշ համաձայնութեան մը յանգելու համար, ատիկա նաեւ այն պատճառով է որ խորհրդային նախկին ապարաչիկը կ'ուզէ խաղաթական բեմէն հեռանալէ առաջ փակել այդ թղթածրարը»:

Ալիեւի առողջական խախուտ կացութիւնը գաղտնիք չէ եւ 2003–ի նախագահական ընտրութեան հաւանական իր թեկնածութիւնը ոչ ոք կրնայ խաբել: Սակայն, ան կ'ուզէ պատմութեան մէջ տեղ գրաւել որպէս այն դէմքը որ Ղարաբաղեան այս հարցին լուծում մը գտած է, մինչ այնպէս կը թուի որ ոչ մէկ ելք կայ անոր:

Ալիեւի անձէն թելադրուած անստուերները քերած եմ: Ամէն մէկդ պարտաւոր էք հատ մը գնելով երթալ դիտել: Իսկ դուն, Արշակ, իբրեւ կուսակցական՝ պէտք է երկու հատ գնես. ճեզի ու նշանածիդ:

«Հայի Համը» չարժանկարային մարմնացումն էր Բրեժնեւի գրած (այսինքն՝ գրել տուած) վէպերէն մէկուն:

Լեւոն Ներսիսեան լուռ կը դիտէ այս բոլոր վաճառքը, եւ դէմքին ոչ մէկ մկանը կը խաղայ:

Երբ կը զարնէ գաւազանի վերսկսելու զանգակը, վերահաստատուած լռութեան մէջ կը թաւալի իր բարձ ձայնը.

– Ձեր աչքերուն առջեւ կատարուածը լաւագոյն ապացոյցն է մտքիս· պաշտպանել արուեստը ժողովուրդէն:

Եւ ըսելուն պէս դուրս կ'ելլէ: Դասը աւարտած է ու պիտի չմոռնայ: Իր նպատակը 45 վայրկեան սպառելը չէ, այլ հաղորդել իր կայծակաթեւ միտքը: Նման պահերուն գանակ սրողի կը նմանիմ, որու անգութ ձեռքերուն տակ կը կաղկանձէ երկաթը, մինչ կայծերու չաղացիչ հեղեղը կը ժայթքէ: Սակայն չաղնելու համար չէ, որ կը տքնի: Ի՞նչ կ'ըսէ իր նայուածքը, երբ կը հալի մատով խայթող չեղրին:

Ի՞նչ գիտէք Համլեթի մասին· ևիհար ու գունատ երազո՞ղ մըն էր··· Ո՛չ: Իր մայրն իսկ կը վկայէ վերջին արարին մէջ, որդիս զէր է:

Օֆելիայէն զատ սիրածներ ունեցա՞ծ է: Ո՞չ: Իսկ ատա՞կ էր մարդ մը մեռցնելու, առանց երկար – բարակ մտածելու: Դարձեա՞լ ոչ: Այն ատեն ո՞ւր սորված էր ան սուսերամարտի գաղտնիքները· այսօրուան մարզարաններո՞ւ մէջ, թէ՞ կէօթինկըն քաղաքի նեղ փողոցներուն մութ անկիւնները:

Կը յիչեմ՝ մեզի տուած իր վերջին դասախօսութիւնը: Հինգ վայրկեան կը մնար աւարտին, հրաժեչտի պահն էր: Ներսիսեան արտասանեց Պասթեռնակի «Համլէթ» քերթուածը: Ծափահարեցինք:

– Սակայն արքայզնի դերը չէ, որ ուզած եմ խաղալ ձեր առջեւ, այլ՝ իր հօր ուրուականին դերը: Եւ սպաննուած արքայի խօսքը կ'ուղեմ ձեզի· գացէ՛ք ու իմ վրէժս առէ՛ք:

··· Հիմա, քանի տարի ետք, չատ բան փոխուած է: Սակայն նո՛յն է դրչութիւնը, որ նոր դրօչներու տակ եւ նոր կարգախօսներու ետին կը չարունակէ իր առաջնան արչաւը:

Եւ մենք՝ Լեւոն Ներսիսեանի չուքին առջեւ Համլեթօրէն անճրկած՝ իր սրած գինքը ձեռքերնուս մէջ՝ կը հարցնենք·

– Վրէժդ ի՞նչպէս առնենք, ըսէ՛:

ԵՆՈՎՔ ԼԱԶԵԱՆ

ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ

L'ACTUALITE DU GENOCIDE DES ARMENIENS

Գրեց՝ Ա. ՊԻՃԼԻՐԵԱՆ

Տոքթ. Թէրնոնի (պատմաբան, Փարիզ) մասնակցութեան նիւթն է «Փաստաթուղթերու պատմական արժէքը եւ Հիթլէրի նախադասութիւնը»: Ան նախ եւ առաջ, Արամ Անտոնեանի ներկայացուցած փաստաթուղթերու վաւերականութեան կ'անդրադառնայ: Կը յայտնէ թէ այդ փաստաթուղթերէն հինգը առնուօք Թէհլիրանի Պէրլինի մէջ տեղի ունեցած դատավարութեան ընթացքին ընդունուած են իբր ատոյդ եւ վաւերական վկայութիւն: Յետոյ, այդ օրերուն Պէրլին գտնուող Հիթլէրի եւ էրզրումի նախկին հիւպատոս Շէօպնէր-Րիխթէրի հետ բարեկամական յարաբերութիւններուն ակնարկելով կը զրէ թէ՝ «չատ բնական է որ Հիթլէր հայկական ջարդերուն տեղեակ էր եւ ոճրագործներուն անպատիժ մնալը յետագային իր ծրագիրներուն գործադրութեան ընթացքը քաջալերեց»: Ծանօթ է թէ Հիթլէր, նախքան Լեհաստանի դէմ զրոհը (1939 Օգոստոս 22), բազմաթիւ նացի առաջնորդներու առջեւ արտասանած ճառի մը ընթացքին կը յայտարարէր. «Ո՛վ կը յիշէ այսօր հայկական ջարդերը»:

Ռիչըրտ Յովհաննէսեան (պատմաբան, Գալիֆորնիա) մանրամասն կերպով քննութեան կ'ենթարկէ «ցեղասպանութեան ժխտումի մեթոտները»: Ան բաղդատականը կ'ընէ Հրեաներու ցեղասպանութիւնը մերժողներու եւ հայկական ցեղասպանութիւնը ուրացողներու: Յովհաննէսեանի զեկուցումը մեզ մանաւանդ կը լուսաբանէ այն այլազան պատճառներուն եւ միջոցներուն մասին որոնք դեր ունեցան եւ ցարդ ալ արգելք կը հանդիսանան Միացեալ-Նահանգներու կողմէ հայկական ցեղասպանութեան ճանաչման: Յովհաննէսեան պատասխանելով կարգ մը ժխտողներու, թէ՝ Օսմանեան կայսրութիւնը հայ բնակչութիւնը բնաջնջելու ծրագիր չէ մշակած, այլապէս «բնաւ վերապրող պիտի չգտնուէր», հարց կու կու տայ. «Բ. Համաշխարհային պատերազմին ընթացքին Հրեաներու դէմ գործուած ցեղասպանութենէն ալ վերապրողներ եղած են Եւրոպայի մէջ, արդեօք այս պատճառաւ կարելի՞ է ըսել թէ նացի Գերմանիան Հրեաներու ցեղասպանութիւնը չէր ծրագրած»: Յովհաննէսեանի զեկուցումը յստակ կերպով կը լուսաբանէ այն թաքուն գործունէութիւնը, զոր Թուրք կառավարութիւնը ամէնուրեք ի գործ կը դնէ պատմական մեծ ոճիրը խեղաթիւրելու, պատեհապաշտ քաղաքական դէմքեր ձեռք ձգելու, նենգամիտ եւ խարդախ պատմաբաններ կաշառելով միջազգային հասարակական կարծիքին առջեւ ոչ միայն ինքզինք արդարացնելու, այլև՝ նոյնիսկ իբրեւ զոհ ներկայացնելու համար (տե՛ս. էջեր 143–176):

Ռեմոն Ց. Գէորգեան (պատմաբան, Փարիզ) յատկապէս յետ եղեռնի տարիներուն վերապրողներէ Ա. Անտոնեանի հաւաքած վկայութիւններուն յենլով այնպիսի լրացուցիչ եւ հետաքրքրական տեղեկութիւններ դրի առած է որ եթէ անոնք առենօք հաւաքուած չըլլային, այսօր անհնար պիտի ըլլար Միջագետքի եւ Սուրիոյ անապատներուն մէջ ծուարած տարագրեալներու առօրեայ կեանքին ծանօթանալ: Մինչդեռ օսմանեան կառավարութիւնը իբր թէ զանոնք տեղահան ըրած էր, պարզապէս պատերազմի մերձակայ գաւառներէն հեռացնելու համար. իսկ, արդեօք ինչո՞ւ մինչեւ իսկ պոլսոյ մօտալուտ գաւառներու հայ բնակչութիւնը տեղահան եղած էր: Ընդամքով պատրաստուած քարտէս մը ցոյց կու տայ աքսորեալ կարաւաններու պարտադրուած ճամբարները (տե՛ս. էջեր 177–218): Թրքական դիւաններու պաշտօնական հրատարակութիւնները զոռս կը նշէ, կը ձգտին մեծ ոճիրը մեղմացնել:

Տիգրան Գուլումճեանի (Ֆրէզնոյի Համալսարանի Հայկական Ամպիոնի վարիչ) նիւթն է «Գոյքերու գրաւում եւ պատմական յուշարձաններու քանդում»: Այս նիւթը, ըստ մեզի ցարդ ամէնէն նուազ ուսումնասիրուածն է, բայց ոչ՝ նուազ կարեւորը: Արդարեւ, ի՞նչ կը ներկայացնէր հայ ժողովուրդին ընդհանուր հարստութիւնը. եկեղեցիներ, վանքեր, դպրոցներ, չարժուն թէ անշարժ կալուածներ, ազգային թէ անհատական: Տարակոյս չկայ թէ Թրքական դիւանները մէյ մըն կրնան –եթէ ոչ լրիւ, գէթ մասամբ– մեզ լուսաբանել, նկատի առնելով թէ չարժուն արժէքաւոր իրերէն չատեր թալանի զոհ գացին եւ նոյնիսկ երիտթուրք վարիչները չկրցան ձեռք դնել: Պատերազմէն ետք, Պօղոս Նուպար Փաշայի գլխաւորած Ազգ. Պատուիրակութիւնը թէեւ այս հարցին մասին Փարիզի Խաղաղութեան Խորհրդաժողովին յղած յուշագրին մէջ 19 միլիառ ոսկի ֆրանք կը գնահատէ հայ ժողովուրդին ընդհանուր նիւթական կորուստը, բայց իսկապէս դժուար է ատոյդ գաղափար մը ունենալ:

Գուլումճեան կը յիշեցնէ թէ այսօր իսկ, երբ Թուրքիա միջազգային համաձայնութիւններ ալ ստորագրած է, դեռ կը չարունակէ հայկական յուշարձաններու քանդումի իր քաղաքականութիւնը: Ասոր համար իբր միջոց կը գործածէ երեմն ճամբու չինութեան պատրուակը, կամ բնութեան պայմանները: Մինչ այդ, իրականութեան մէջ, միջազգային համաձայնութիւններու տրամադրութիւններու պարտադրանքին եւ թուրք պետութեան որդեգրած քանդումի կամ իւրացումի քաղաքականութեան միջեւ տարբերութիւնը կարելի չէ եղած հարթել, քանի որ գաւառներու մէջ Հայոց պատկանող չարք մը եկեղեցիներ որոնք ատենօք պատրիարքարանի հոգատարութեան յանձնուած էին, այսօր նոր օրէնքներով իբր անտէր–անտիրական, կամ լքուած դոյզ, պետական դանձին կը փոխանցուին (տե՛ս. էջեր 219–230):

Անահիտ Տէր-Մինասեանի (փարիզահայ պատմաբան) զեկուցումը «Մուշ 1915–ին» խորագիրը կը կրէ: Ինչպէս ծանօթ է, տեղահանութիւնը նախ Արեւմտահայաստանի հայաչատ կեդրոններէն սկսաւ. անոնցմէ մին էր նաեւ Մուշը իր չրջակայ գիւղերով: Տէր-Մինասեան նախ Տարօն նահանգի աչխարհագրական դիրքը կը ներկայացնէ: Մուշ այդ թուականներուն Պիթլիսի կուսակալութեան ենթակայ է: Եթէ քաղաքին մէջ մահմետական տներու թիւը կը գերազանցէ Հայոց թիւը, չրջակայ գիւղերուն մէջ հայ բնակչութիւնը մեծամասնութիւն կը կազմէ: Քաղաքին առեւտրական եւ արհեստաւոր դասակարգը հոս եւս, ինչպէս փոքր Ասիոյ բազմաթիւ կեդրոններուն մէջ, Հայերն են որ կը ներկայացնեն: Կովկասի ճակատին մօտիկութիւնը եւ հայ բնակչութեան հոծ զանգուած մը ըլլալով զոյութիւնը դլխաւորն պատճառն է որ Մուշ եւս, ինչպէս մերձակայ միւս նահանգները՝ Խարբերդ, Էրզրում, Տիյարպէքիր կամ Տրապիզոն, ցեղասպանութեան դինը շատ սուղ վճարէ: Այս վայրերուն մէջ հայ ժողովուրդը աւելի տեղւոյն վրայ կոտորուեցաւ քան թէ տարագրութեան ենթարկուեցաւ: Տէր-Մինասեան մանաւանդ վերապրողներու վկայութիւններու չենլով կը ներկայացնէ այն անյոյս պայքարը զոր Մուշի եւ Սասունի հայ բնակիչները մղեցին նահատճակ վաչկատուն քիւրտ ցեղախմբերուն դէմ որոնք փոխանակ պատերազմի ճակատը թշնամիին դէմ կռուելու երթալու, նախընտրած էին տեղւոյն թուրք իչխանութիւններուն իսկ հաւանութեամբ, անզէն ժողովուրդ մը կոտորել, անոր ինչքին տիրանալու համար:

Գ. Նիսան խորագիրը ունի «Ժխտում եւ ուրացում. Անցեալի մը չաղթել»· տեղի կ'ունենայ մաթեմաթիկոս եւ պատմաբան Գլօտ Մութաֆեանի նախագահութեան տակ: Ան իր բացման խօսքին մէջ համառօտ կերպով կը ներկայացնէ թուրք իչխանութիւններու կողմէ մանաւանդ Միացեալ-Նահանգներու եւ Ֆրանսայի մէջ հայկական ցեղասպանութիւնը մերժելու համար տարուած թաքուն թէ բացայայտ գործունէութիւնները:

Ալա Նիսանին առաջին խօսքը կը տրուի Վարուժան Ադդարեանի (Ճարտարապետ, Ժընեւ): Անոր նիւթն է «Ճիչողութիւնը Սփիւռքի մէջ· Ցեղասպանութեան ճանչման համար նախաձեռնութիւններ»: Ան հակիրճ բայց յստակ կերպով կը ներկայացնէ ցեղասպանութեան ճանաչման համար Սփիւռքի մէջ, պիտական թէ քաղաքական մարզերու մէջ տարուած աչխատանքը: Թէպէտ սոյն աչխատանքները բոլորովին դեռ յաջողութեամբ չեն պսակուած, բայց կ'եզրակացնէ թէ այդ չանքերուն չնորհիւ է որ Ուրուկուէյ (1965), Ռուսաստանի Դուման (1995), Յունաստանի եւ Կիպրոսի Ազգային Ժողովները (1996), Պելժիոյ Ծերակոյտը, Ֆրանսայի Ազգ. Ժողովը եւ Իտալիոյ մէջ ալ կարգ մը քաղաքապետութիւններ արդէն ճանչցած են ցեղասպանութիւնը:

Բ. զեկուցումը կը պատկանի Գլէր Մուրատեանի (պատմաբան, Փարիզ): Իր ուսումնասիրութեան խորագիրն է «Ցիչողութիւնը Հայաստանի Հանրապետութեան մէջ»: Նիւթ մը որ երբեմն ալ օրուան քաղաքական փափուկ պայմաններուն պատճառաւ հակասական ուղղութիւն որդեգրած է: Ան աւելի քան երեսուն էջերու մէջ կ'ամփոփէ Հայաստանի մէջ որդեգրուած քաղաքականութիւնը, թէ՛ Ս. Հանրապետութեան, թէ՛ սովետական իչխանութիւններու չրջանին եւ թէ մեր օրերուն: Արդարեւ, Հայաստանի մէջ Մեծ Եղեռնի առաջին սգաժօնը տեղի կ'ունենայ 1919–ին, մինչդեռ խորհրդարանական ամբողջ 25 տարի լրիւ մոռացութեան ենթարկուած է ան, յանուն Թուրքեւխորհրդային բարեկամական դաչինքին: Հայկական հարցը 1945 – 1947 տարիներուն կրկին օրակարգի կու գայ երբ պատերազմէն ետք Խորհրդային Միութիւնը կը տիրապետէ Արեւելեան Եւրոպային: Ասկէ յետոյ կրկին հայկական պահանջները եւ ցեղասպանութիւնը լռութեան պիտի մատնուին մինչեւ 1965 Թուականը երբ Երեւանի մէջ իչխանութիւններու իսկ արտօնութեամբ, եթէ ոչ թելադրութեամբ, ժողովրդական մեծ ցոյցերու առարկայ պիտի ըլլան: Մուրատեանի զեկուցումը ընթերցողին մանրամասնօրէն կը ծանօթացնէ հայկական հարցին եւ ցեղասպանութեան նկատմամբ Հայաստանի իչխանութիւններու կողմէ սա վերջին մօտ ութսուն տարիներուն որդեգրուած քաղաքականութեան ներքին ծալքերը (տե՛ս. էջեր 269–305):

Ժանին Ալթունեան «Ցեղասպանութիւնը չճանչցուած ժողովուրդի մը հոգեբանութիւնը» կը վերլուծէ: Երբ ոճիրին հեղինակին ժառանգորդը ոճիրը չի ճանչնար եւ ականատես ու վկայ տէրութիւններն ալ իրենց տնտեսական չահերուն եւ ռազմավարական նպատակներուն համար կը դժկամակին զայն ճանչնալ, տակավին ի՞նչ հեռեւանք կրնայ ունենալ վերապրողներու յաջորդ սերունդներուն որոնք իրենց ինքնութեան պրպտումին մէջ են: Այս հոգեբանական անկիւնէն է որ Ալթունեան կը չահայ պատասխան մը դրտնել:

Միրէյ Պարտաքճեան (պատմաբան եւ աչխարհագէտ, Փարիզ) «Հայկական չիշողութեան մէջ ցեղասպանութիւնը» խորագիրը կրող զեկուցումով մը կը մասնակցի գիտաժողովին: Ան կը վերլուծէ վերապրողներու մօտ տարագրութեան ընթացքին եւ անկէ յետոյ իրենց առօրեայ ապրելակերպին հոգեբանական հեռեւանքները: «Անոնք, կը զրէ, իրարու հետ անցեալը մէյտ կը յիչէին, բայց կը խուսափէին յաջորդ սերունդներուն փոխանցելէ իրենց դժնդակ եւ տառապանքի կեանքը»: Արդարեւ, մենք ալ քանիցս անձամբ հաստատած ենք նոյն հոգեբանական վիճակը բազմաթիւ վերապրողներու մօտ: Այս պատճառաւ է որ յաջորդ սերունդները քիչ տեղեակ եղան այն բոլոր թշուառ պայմաններուն որոնց իրենց ծնողքները ենթարկուեցան 1915–էն 1920–ական տարիներու մէջեւ: Ինչպէս վերեւ ըսինք, Ռեմոն Գէորգեանի զեկուցումը մանաւանդ, ատոյդ լուսաբանութիւն մը կու տայ ընթերցողին, տարագրութեան տարիներու ընթացքին աքսորականներու առօրեայ կեանքին չուրջ:

Հելէն Փիրալեան՝ (հոգեբան, Փարիզ) «Հայոց ցեղասպանութեան ժխտում. Օրինաւոր պաչտպանութիւն» խորագիրը կրող ուսումնասիրութեան մը մէջ կ'եզրակացնէ թէ 1915–16 տարիներու հետեւանքները այնքան խորապէս ազդած են հայ ժողովուրդին հոգեբանութեան վրայ որ նոյն ճակատագիրը չունենալու համար ի դին ամէն զոհողութեան, ան Ղարաբաղի մէջ պայքար մղեց: Կ'անդրադառնայ նաեւ վերջին տարիներուն Թուրք իչխանութիւններու Քիւրտերու դէմ վարած քաղաքականութեան, զոր, այսպէս կոչուած՝ «մարդասիրական ընկերակցութիւններու դրօչակակիր» Արեւմուտքը իր կրաւորական ընթացքով կը քաջալերէ (տե՛ս. էջեր 339–351):

Հելէն Սթրաբոլիաս (Երկրորդական վարժարանի ուսուցչուհի, Փարիզ) նիւթ ընտրած է «Հայկական ցեղասպանութեան երկրորդական վարժարաններու պատմութեան դասագիրքերու մէջ գրաւած տեղը»: Այս խնամ չահեկան ուսումնասիրութենէն կը տեղեկանանք թէ Փարիզի ութ դպրաւոր հրատարակչատուներէն միայն երկուքն են –Հաշէթ եւ Պրէալ– որ մէկ-երկու բառով հայկական ցեղասպանութեան կ'անդրադառնան, մինչ միւսները լրիւ անդիտանալ կը ձեւացնեն: Եթէ նկատի առնենք որ մօտ քառորդ դարէ ի վեր հայկական ցեղասպանութիւնը միջազգային մամուլին մէջ չատ չաճախ յիչուած է, անկարելի է մտածել թէ դասագիրքերը պատրաստող համապատասխան փրոֆէսէօրները զայն կ'անդիտանան մինչ Օրլէան ճաղի երգերու կամ նկարչութեան զանազան դպրոցներու մասին ամբողջ էջեր կը գրեն իբր չատ կարեւոր նիւթեր: Հետեւաբար կարելի է հետեւցնել որ հրատարակչատուները կամ հրահանգ ստացած են եւ կամ ճնշումի ենթակայ եղած են որպէսզի հայկական ցեղասպանութիւնը մոռացութեան մատնուի:

Գիտաժողովի Դ. նիստը խորագիր ունի «Հայկական ցեղասպանութեան տեղը ի. դարուն. Բաղդատական մօտեցում»: Այս նիստը տեղի կ'ունենայ Երուսաղէմի Հոլոքոստ եւ Ցեղասպանութեան Հիմնարկի տնօրէն Իսրայէլ Չարնիի նախադահութեան տակ:

Առաջին զեկուցումը կը պատկանի Ռոպէր Մելսընի որ կը պաշտօնավարէ Ս. Մերիկայի Բիւրոիւ համալսարանը, Ինտիանա նահանգը, իբր քաղաքական գիտութեանց դասախօս: Ան բաղդատականը կ'ընէ հայկական ցեղասպանութեան եւ Հոլոքոստին: Երկուքն ալ կ'որակէ «լրիւ» ցեղասպանութիւն: Մինչ Նիժերիայի մէջ 1967–ին եւ Պոսնիոյ մէջ 1992–էն 1996–ի մէջեւ կատարուած ոճիրները կ'որակէ բնաջնջումի «մասնակի» արարքներ (տե՛ս. էջեր 374–375):

Օսմանեան կայսրութեան մէջ Հայերը Համայնք կը նկատէ որ բոլորովին սըխալ մեկնաբանութիւն մըն է: Հայերը Օսմանեան կայսրութեան մէջ իբր համայնք ապրեցան կը զրէ (տե՛ս էջ 375): Հայերը Օսմանեան կայսրութեան մէջ ոչ թէ իբր համայնք այլ իբր «ազգ» մինչեւ Ժթ. դարու սկիզբը իրենց գոյութիւնը պահեցին, ինչպէս Պուլկարները, Վրացիները, նոյնիսկ Քիւրտերը, եւլն.: Արեւմտահայաստանի պաշտօնական անունը այդ ժամանակներուն Հայաստանի նահանգ էր: Մենք այս հարցին զանազան առիթներով մեր ուսումնասիրութիւններուն մէջ անդրադարձած ենք(5):

Մելսըն կը վերլուծէ նաեւ թէ ինչպէ՞ս պայմաններ թոյլատրեցին որպէսզի Օսմանեան տէրութիւնը եւ նացի Գերմանիա հայ եւ հրեայ ժողովուրդներու դէմ կարենան աննախընթաց ոճիրներ գործել:

(Շար. 2)

(5) Տե՛ս. մեր յօդուածները Revue d'histoire diplomatique, 1973, թիւ 1-2, էջ 143; Relations internationales, 1975, թիւ 3, էջ 22:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՍԿ
Պաշտօնական Ամսագիր
Կաթողիկոսութեան Հայոց
Մեծի Տանն Կիլիկիոյ

Թիւ 8–9–10, Օգոստոս, Սեպտեմբեր, Հոկտեմբեր 1999

Անթիլիաս, Լիբանան, 1999

ՀԱՆԴԻՊՄԱՆ ՎԱՅՐԸ
Ուղեւորութիւն հայութեան մէջ

ՖԻԼԻՓ ՄԱՐՍՏՐՆ

Թարգմանեց՝
Լուսիկ Կիւլոյեան-Սրապեան

Անթիլիաս, 1999

ԱՌԱՆՑ ՍԱՀՄԱՆԻ ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐՈՒ 1999-Ի ՏԵՂԵԿԱՏՈՒԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԷՋԸ

Ինչպէս ամէն տարի, 1999–ի վերջին օրերուն ալ լոյս տեսաւ Առանց սահմանի լրագրողներու տարեկան տեղեկատուն որ աշխարհի բոլոր երկիրներուն մէջ լրատուներու, մամլի ազատութեան դէմ գործուած ոտնձգութիւնները կը նշէ։ Այս տարուան հատորը 335 էջէ կը բաղկանայ։ Տրուած է 132 երկիրներու պարզած պատկերը։ Կան երկիրներ որոնք քանի մը տողի «արժանացած» են, ուրիշներ լման էջերու։ Երկիրները դասաւորուած են ցամաքամասերով եւ այբբենական կարգով։

Հատորին ընդհանուր նախաբանի էջերէն իսկ ուշադրաւ է Թուրքիոյ պարագան որուն համար ըսուած է թէ Սուրիոյ հետ կը մրցի խոչոտանգուած ոտնձգութիւով լրագրողները ունենալու մարզին մէջ։ Եւրոպայի եւ նախկին Խորհրդային Միութեան յատկացուած գլուխին նախաբանն ալ կը սկսի Թուրքիան դատապարտող տողերով, քանի որ ինչպէս կ'ըսուի, հակառակ նախկին վարչապետներու տուած խոստումին, թուրք իշխանութիւնները տակաւին վերջ չեն տուած ոստիկանութեան անպատժելիութեան եւ ազատ կը ձգեն լրագրողներու դէմ ամենադէշ ընթացքները։ Բան մը որ միացած՝ լրագրողներու վրայ գործուած ոճիրները հետաքննելու դժկամութեան, կը քաջալերէ նորանոր ոճիրներ։

Հայաստանը մէկ էջէն քիչ մը աւելին դրաւած է հատորին մէջ։ Առաջին հատատումը այն է որ հակառակ Ռ. Քոչարեանի հաւաստումին թէ Հայաստան չրջանին ամէնէն ժողովրդավար երկիրը պիտի ըլլայ, թապուները եւ արգելքները կը չարունակեն տեղ ունենալ, յատկապէս Ղարաբաղի մէջ որ տեղեկատուութեան մարդին համար արգիլեալ գօտի է։ Էջին մէջ թէեւ առանց անուն տալու, կրկին կը յիշուի Ազգ. Ժողովի նախագահութեան չրջանին Ն. Ցարուքիւնեանի արտայայտութիւնը թէ ազատ լրատուները դոյութիւն պէտք չէ ունենան, քանի որ անպատասխանատու են, թէ պաշտօնական մամուլը լայնօրէն բաւարար է։ Այս մտայնութիւնը քաջալեր ազդակ կը նկատուի մամուլի մարդոց դէմ ճնշումներու, բռնութեան. կ'ըսուի թէ առնուազն երեք լրագրողներ ոստիկանութեան կողմէ ձերբակալուած են, ուրիշներ սպառնալիքներ ստացած իրենց գործունէութիւններուն կամ կեցուածքին համար։

Հակողութեան տակ առնուած լրագրողներ եղած են Գայեանէ Ճակոբեան, Նայիրի Ցարուքիւնեան եւ Արթիւր Սաֆարեան որոնք հեռատեսիլի Հրազդան կայանին համար նոյն վայրին ոստիկանատան մասին հաղորդում մը կը կատարէին։ Ժամերով հարցաքննուած են ու սպառնալիքներու թիրախ եղած։

Նախագահական ընտրութեան օրը նոյնպէս սպառնալիքներ ստացած է հեռատեսիլի ուրիշ կայանի մը «Ա1+»ի լրագրողներէն Ռուզաննա Ամիրջանեան երբ տեսագրութիւններ կ'ընէր ընտրութեան մասին։ Կը նշուի պարագան ալ «Իրաւունք»ի գլխաւոր խմբագիր Հայկ Բաբուխանեանի որ յայտարարած է թէ Ազգային ժողովը դործօն չէ եւ թէ անոր անդամները սերտ կապեր ունին մաֆիային հետ ու Ն. Ցարուքիւնեանի կողմէ դատարան յանձնուելու սպառնալիքին արժանացած։

1998 Մարտին լրագրող Մարիամ Սաթխանեանի հաղորդումը արգիլուած է. ան նիւթ առած էր վարչապետ Ռ. Քոչարեանի մրցակիցներուն արտայայտութիւններուն, նախագահական ընտրութեան ընթացքին։ Սեպտեմբերի վերջաւորութեան հեռաձայնի ընկերութեան կողմէ երեք թերթի՝ «Ազգ», «Այժմ», «Ռեսփուպլիքա Սրմէնիէ» ու լրատու «Նոյեան-Տապան» գործակալութեան հեռաձայնները խզուած են, անվճար մնացած հաշուեցոյցերու պատրուակով, ինչ որ հերքուած է նոյն խմբագրութիւններուն կողմէ։ Լրագրողները կը պնդեն թէ հեռաձայնի Արմէնթէլ ընկերութիւնը որ պետական հակակշռին տակ է, կը չարաչահէ իր մենաշնորհը որոշ լրատուներու վրայ ճնշում բանեցնելու համար։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳԱՂՈՒԹՆԵՐ

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ՀԱՅՈՒԹԻՒՆԸ ՌՈՒՍԱԿԱՆ 1905-1907Ի ԵՒ 1917Ի ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆՑ ԺԱՄԱՆԱԿԱՇՐՋԱՆԻՆ

(Բ. եւ Վերջին Մաս)

1917–Ի ՓԵՏՐՈՒԱՐԵԱՆ ԵՒ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԵԱՆ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆՑ ԺԱՄԱՆԱԿ

Ռուսական առաջին յեղափոխութեան ճնշումէն եւ կարգ ու կանոնի վերահաստատումէն ետք Ս. Պետերբուրգ չարունակեց իր տնտեսական վերելքը, եւ հետզհետէ դիւղական չրջաններէն աւելի մեծ զանգուածներ սկսան հոսիլ մայրաքաղաք. 1910–ի տուեալներով, Ս. Պետերբուրգի բնակչութիւնը մօտաւորապէս երկու միլիոնի հասաւ, որուն սակայն հազիւ մէկ երրորդը հոն ծնածներն էին. 1917–ին բնակչութեան թիւը հասաւ երկուքուկէս միլիոնի։ Այս ժամանակաչրջանին հայութեան թիւը եւս բաւական աճեցաւ։

1914–ի ամրան սկսաւ Առաջին Աշխարհամարտը. այդ օրերուն գերմանական հնչումով Ս. Պետերբուրգի անունը փոխուեցաւ եւ ռուսերէն հնչումով Պետրոգրադ վերակոչուեցաւ։

Պատերազմի այդ տարիներուն, 1917 Փետրուար 26–ին (Մարտ 11) Պետրոգրադի մէջ սկսաւ ռուսական յեղափոխութիւնը. կառավարութիւնը կորսնցուց իր հեղինակութիւնը եւ յաջորդ օր կազմուեցաւ աշխատաւորներու եւ գինուորներու ներկայացուցիչներու սովետը. իսկ Մարտ 2 (15)ին Նիկոլա Բ. ցարը հրաժարեցաւ գահէն։ Կազմուեցաւ ժամանակաւոր կառավարութիւն՝ իշխան Լվովի գլխաւորութեամբ։

Լենին Ապրիլ 3 (16)ին վերադարձաւ Զուիցերիայէն եւ սկսաւ կազմակերպել համայնավար յեղափոխութիւնը։

Այս ժամանակ Պետրոգրադի մէջ կը գործէին հայ համայնավարներ, որոնք գործօն մասնակցութիւն բերին համայնավար յեղափոխութեան պատրաստութեան աշխատանքներուն մէջ։

Ժամանակաւոր կառավարութեան եւ համայնավարներուն միջեւ յարաբերութիւնները հետզհետէ սրեցան. Յուլիս 3 (16)ին համայնավարներ զինեալ ապրոտամբութեան ձեռնարկեցին՝ իշխանութեան տիրանալու համար. քանի մը օր չարունակ բուռն կռիւներ մղուեցան Պետրոգրադի փողոցներուն մէջ, մինչեւ որ համայնավարներու խռովութիւնը ճգմռեցաւ եւ Լենին ձերբակալութենէ խուսափելու համար թաքնուեցաւ։ Իշխան Լվով հրաժարեցաւ եւ զայն փոխարինեց Ալեքսանդր Կերենսկի։

Համայնավարներ Սեպտեմբերին Պետրոգրադի մէջ Ռազմա – յեղափոխական Կոմիտէն կազմեցին, որ ապստամբութեան նախապատրաստութեան կեդրոնը դարձաւ. Հոկտեմբերին արդէն համայնավարները 240 հազար կռուող ունէին։

Հոկտեմբեր 24–ի երեկոյեան, «Աւրորա» յածանուն թնդանօթային համազարկով սկսաւ Ձմեռնային պալատին վրայ գրոհը։ Ապստամբ բանուորները, գինուորներն ու նաւաստիները մէկը միւսին ետեւէն գրաւեցին քաղաքին ռազմավարական դիրքերը, կառավարական չէնքերը, փոստը, հեռագրատունը, կամուրջները եւ երկաթուղային կայարանները։ Հոկտեմբեր 25 (Նոյեմբեր 7)ի արեւածագին արդէն տապալած էր ժամանակաւոր կառավարութիւնը եւ համայնավարներ տիրացած՝ իշխանութեան։

Պետրոգրադի մէջ համայնավար յեղափոխութեան յաղթանակին մէջ կարեւոր դերակատարութիւն ունեցած Հայերէն յիշենք Սիսակ Բաբախանեանը, Գրիգոր Ախանեանը, Ալեքսանդր Վերմիչեւը, Միքայէլ Տէր-Ցարուքիւնեանցը, Լեւոն Կարախանը, Սարգիս Բաղդատեանը եւ Միրոն Օհանեանը։

Այսպէս կոչուած ժողովուրդներու եղբայրութեան գաղափարով տոգորուած, Համայնավար կուսակցութեան անդամ եւ այդ հիմամբ ալ համայնավար յեղափոխութեան մասնակցած այս գործիչները ընդհանրապէս բնիկ պետրոգրադցիներ չէին, թէեւ անոնց մէջ կային տարիներ չարունակ հոն բնակողներ. անոնք ընդհանրապէս հոն հաստատուած ուսանողներ, բանակ զօրակոչուածներ կամ ժամանակաւոր կերպով հոն աշխատողներ էին։ Անոնցմէ ոմանք մասնակցեցան ցարի ձերբակալման, համայնավարներու Յուլիսի ապստամբութեան, եւ այնուհետեւ ալ գործօն մասնակցութիւն բերին Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան, մասնակցելով կայազօրներու գրաւման, Ձմեռնային պալատին վրայ գրոհին, Պետրոպաւլովեան ամրոցի գրաւման, Քշինսկայայի պալատի գրաւման եւ այլն. ոմանք ալ այդ օրերուն հրամանատարական պաշտօններ ստանձնեցին։

Յիշենք, որ բնիկ պետերբուրգցի Հայերը ընդհանրապէս աղնուական, հարուստ կամ բարեկեցիկ ընտանիքներ էին եւ բնականաբար դէմ՝ համայնավար յեղափոխութեան։ Ընդհանուր առմամբ, կարելի է ըսել որ բնիկ պետերբուրգցի Հայերը, ինչպէս նաեւ պետերբուրգցի Ռուսերը մասնակցութիւն չբերին ամբողջ երկիրն ու մայրաքաղաքը տակնուվրայ ընող համայնավար յեղափոխութեան։

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐՈՒ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ ՏԻՐԱՑՈՒՄԷՆ ԵՏՔ

Համայնավարներու իշխանութեան տիրացումով, մայրաքաղաք Պետրոգրադ եւ ամբողջ Ռուսաստան տակնուվրայ եղան ահաւոր քաոսի ու անիշխանութեան մատնուեցան։ Համայնավար նորահաստատ իշխանութիւնը անխնայ սկսաւ քանդել, կոտորել, ոչնչացնել այն ինչ որ գոյական էր Ռուսաստանի մէջ։ Ագնուականները սկսան ջարդուիլ ու հալածուիլ, հարուստներուն, բարեկեցիկ ընտանիքներուն ինչքերը, հողերը, տուներն ու հարստութիւնները բռնագրաւուեցան եւ պետականացուեցան, ընդդիմադիրներ բանտերը լեցուեցան կամ զանգուածարար գնդակահարուեցան։

Համայնավար իշխանութեան դէմ պայքարի դաշտ իշան նախկին վարչակարգին համակիրները, հակահամայնավար տարրեր եւ այլն։ Ամբողջ Ռուսաստանը անխնայ պատերազմի դաշտ դարձաւ. սկսաւ նաեւ սովը, որ 1918–ին ահաւոր համեմատութիւն ստացաւ։

Այդ օրերուն ահաւոր կացութեան մատնուեցաւ նաեւ Պետրոգրադի հայութիւնը. նախկին հարուստ, ագնուական, ազդեցիկ դասակարգի ներկայացուցիչները, որոնք սերունդէ սերունդ պետրոգրադցիներ էին, ռուսական ընկերութեան ու մշակոյթին մէջ մերուած էին եւ ռուսական ընկերութիւնը յատկանշող ապրելակերպ ու քաղաքակրթական որոշ մակարդակ ունէին, հրապարակէն անհետացան. անոնց ապրանքները, բնակարանները, դործատուներն ու կալուածները բռնագրաւուեցան։ Հայոց եկեղեցիները փակուեցան եւ ազգային կալուածներուն ու հարստութիւններուն հետ բռնագրաւուեցան ու պետականացուեցան։

Այսպէսով Պետրոգրադի ազգ. կեանքը մարեցաւ, եկեղեցական, հասարակական և մշակութային կազմակերպութիւնները լուծարքի ենթարկուեցան եւ գաղթեցուին իրենց գործունէութիւնը։

Յիշենք, որ Պետրոգրադ 1924–ին, Լենինի մահէն ետք վերակոչուեցաւ Լենինգրադ։

Խորհրդային Միութեան ժամանակաչրջանին կարեւոր թիւով Հայեր հաստատուեցան Լենինգրադի մէջ. անոնց մէջ կային ակադեմիկոսներ, գիտնականներ, մշակոյթի երախտաւորներ, բժիշկներ, ճարտարագէտներ եւ այլն. անոնցմէ յիշենք ակադեմիկոսներ Լեւոն եւ Յովսէփ Օրբելին եւ Արմէն Թամրաճեանը, երաժշտահան Լեւոն Ղոլա-եը-նաթեան, Ծովակալ Ցովհաննէս Իսակով, եւ այլն։ Նաեւ Լենինգրադի համալսարանը ուսած Հայեր իրենց նպաստը բերին Հայաստանի գիտութեան ու արդիւնաբերութեան տարբեր բնագաւառներու զարգացման մէջ։

Խորհրդային Միութեան քայքայման վաղորդայնին եւ այնուհետեւ գաղթօճախը սկսաւ վերակազմակերպուիլ, եկեղեցիները վերադարձուեցան Հայ համայնքին, կազմուեցան մշակութային եւ բարեսիրական միութիւններ, բացուեցան կիրակնօրեայ դպրոցներ։ Ս. Պետերբուրգ սկսան հաստատուիլ նաեւ Հայաստանէն ժամանող գաղթականներ։

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

ԵՇԻԼԳԻՒՂԻ (Պոլիս) Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ, Դեկտ. 19–ին տեղի ունեցած է տարւոյն վերջին մատաղօրհնութիւնը, որուն յաջորդած է տեղւոյն վարժարանին ի նպաստ սիրոյ սեղան մը։ Եկեղեցական արարողութենէն ետք Եշիլգիւղի ընդարձակ սրահը ծայրէ ծայր լեցուած է։ Օրուան հանդիսավարը՝ Նազարէթ Պալ, կարճ ուղերձէ մը ետք գործադրութեան դրած է օրուան յայտագիրը։ Մատաղի յանձնախումբի առենապետ եւ ծանօթ բարերար՝ Տիգրան Կիւլմէզկիլ բացումը կատարած է եւ հրաւիրած ներկաները որ իրենց պարտականութիւնը կատարեն։ Թաղային խորհուրդի առենապետը՝ Ցովհ. Կարապետեան կարդացած է տեղեկագիրը և հետաքրքրական տեղեկութիւններ տուած թաղէն ներս կատարուած աշխատանքներու մասին։ Այս ընթերցումէն ետք, պատրիարքին ձեռամբ մեծաւներ յանձնուած են բարերարները՝ Պետրոս Շիրինօղլուի եւ Ֆերտինան Մանուկեանի, ինչպէս նաեւ յուշատախտակները՝ թաղային խորհուրդէն հեռացող անդամներուն։ Գեղարուեստական բաժնի աւարտին, արդէն ակնկալուած գումարը հաւաքուած ըլլալով, վերջին խօսք արտասանողները եղած են Տիրայր Ալբ. եւ Մեսրոպ Պատրիարք։

*
**

ՊՈԼՍՈՑ կեդրոնական Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Դեկտ. 21–ին, կազմակերպութեամբ Սայաթ-Նովա երգչախումբին եւ կեդրոնական Սանուց Միութեան համերգ մը տրուած է, որու ընթացքին կարելի եղած է լսել Հայաստանի ծանօթ քանոնահարուհի՝ Անժելա Ամատպէկեանը որու կ'ընկերանային քանի մը արուեստագէտներ։ Ընկերացողներն էին իր քոյրը՝ դաշնակահարուհի Եղիսաբէթ Ամատպէկեան, երգիչ եւ աքորտէոնիստ՝ Հենրիկ Արեւշատեան, երգչուհի Անժելա Բարսեղեան եւ տոհոլի նուագածու Մարգար Էլէֆթէրով։

ԼՐԱՏՈՒ ԱՂԱՒԱՍՊԻ

ԷՕԺԷՆԻ Ա. ԼԵՍԵԱՆ

Դաշնակահարուհին Շօփէնի համերգ մը կու տայ Երեքշաբթի, Յունուար 18–ին, ժամը 20–30–ին, Գուրպըլըլուայի նախկին Օթէլ տը Վիլի հարթակին սրահը։

ՀԻՆ ՊՈԼՍԵՑԻՆ

«Մխիթարեան»ի կազմէն ծանօթ լրագրող Ա. Սիրմէն թաքուի մը չարժավարին հետ խօսակցութեան կը բռնուի. այս վերջինը կը հարցնէ.

– Ո՞ւրտեղացի ես, աղբարիկ։

– Պոլսեցի եմ։

– Ո՞ր չրջանէն։

– Մէջէն։

– Հասկցայ, բայց բնիկ ո՞ւրտեղացի ես։

– Բնիկ պոլսեցի եմ. 200 տարուան պոլսեցի...։

Շարժավարը երկար կը նայի յաճախորդին, ապա կ'ըսէ.

– Հասկցա՛յ, աղբարիկ, Հա՛յ ես դուն...։

Տիկին Մարիամ Ասատուրեան,
Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Ասատուրեան,
Հրայր Ասատուրեան,
Վալերի Ասատուրեան,
Ստեփան Ասատուրեան
եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները

խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ հօր եւ ազգականին՝

ՎՐԹԱՆԷՍ ԱՍԱՏՈՒՐԵԱՆԻ

(գրական անունով՝ Սերովբէ Մխիթարեան)

մահը որ պատահեցաւ Յունուար 4-ին, 92 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Շաբաթ, Յունուար 8, ժամը 9·30-ին Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցին

15, rue Jean-Goujon, 75008 PARIS

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Փէռ - Լաչէզի գերեզմանատունը ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը։

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

Փոխան ծաղիկի նուէրները կրնել «Հայաստան» հիմնադրամին։

23, rue Pixericourt — 75020 PARIS

«ՅԱՌԱՋ»· - Մեր ցաւակցութիւնները Ասատուրեան ընտանիքին։

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Հինգշաբթի, Յունուար 13

Ը· ՕՐ ԾՆՆԴԵԱՆ

ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԻՒՆ ՏԵՍՈՒՆ

ժամը 10·30-ին պատարագ կը մատուցուի որու աւարտին Առաջնորդարանի ՏՆՕՐՀՆԷՔը կը կատարուի։

Կը պատարագէ՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆԱ· ԹԱՇՃԵԱՆ

***

Շաբաթ, Յունուար 15

ՏՕՆ ԾՆՆԴԵԱՆ

ՍՐԲՈՑՆ ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ ԿԱՐԱՊԵՏԻՆ

ժամը 10·30-ին պատարագ կը մատուցուի, որու աւարտին Մայր Տաճարի Անուանակոչութեան Տօնին առիթով Հոգեհանգիստ կը կատարուի Եկեղեցւոյ Հոգեբարերար՝ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆի եւ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆ ընտանիքի հանգուցեալներուն համար։

Կը պատարագէ՝

ՄԵՍՐՈՊ Ա· ՔՀՆԱ· ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

Ս· ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Հինգշաբթի, Յունուար 13

ՏՕՆ Է ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի։

Յաւարտ պատարագի Եպիսկոպոսարանի Տնօրհնէքը կը կատարուի։

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐ

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Լիոն - Վիլէօրպան Արաքս մասնաճիւղը կը հրաւիրէ բոլոր մանուկները անգամ մը եւս տօնելու Նոր Տարին Վիլէօրպանի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, ուր զիրենք պիտի դիմաւորէ եւ զուարճացնէ Կաղանդ Պապան, Շաբաթ, Յունուար 8, ժամը 15·30

M C A V — 68, avenue Marcel Cerdan
69100 VILLEURBANNE
Tél. : 04 78 26 28 71

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԾՆՈՒՆԴ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Ինչպէս ամէն տարի, Տէսինի Հայ Մշակոյթի Տան եւ Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի դպրոցը կը տօնէ Հայկական Ծնունդը՝

Կիրակի, Յունուար 9, ժամը 15·30-ին Տէսինի Քաղաքապետարանի սրահին մէջ

Հելէն ՓԱՆՈՅԵԱՆ թատերախումբը մանուկներու յատուկ ներկայացում մը կու տայ։ Կաղանդ Պապան անակնկալներով կ'ուրախացնէ բոլոր ներկայ մանուկները։

Հանդէսի վերջաւորութեան բոլորը հրաւիրուած են անուշեղէններու և խմիչքներու ճոխ սեղանի մը շուրջ Նոր Տարին տօնելու։

Մուտքը ձրի է մանուկներուն եւ 30 Ֆր· մեծերուն։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի «Արշալոյս Թադէոսեան» մասնաճիւղի անդամական ժողովը՝ Շաբաթ, Յունուար 8, ժամը 16-ին, սովորական հաւաքատեղին։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE



SÉJOUR D'HIVER

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 6 au 13 février 2000 pour les enfants de 8 ans révolus à moins de 15 ans.

Prix : 2.700 F comprenant

— Transport
— Hébergement
— Location et cours de ski
— Remontées mécaniques
— Assurance

Renseignements et inscriptions :

C.B.A.F. — Conseil d'Administration:
17, rue Bleue — 75009 PARIS
Tél. : 01 48 24 46 57

Date limite d'inscription : 15 Janvier

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section
«Djavo Chant/St Jérôme Marseille»

NOEL ARMENIEN

Samedi 8 Janvier à 20 heures 30

REPAS & AMBIANCE
Animation Disc Jockey V A N I C K
Hôtel ***LE CAESAR
Avenue Georges Pompidou —
13380 PLAN DE CUQUES

Renseignements et réservations :
Tél. : 04 91 06 77 93 (après 20h)
ou 04 91 61 10 82.

***

Dîner Dansant

La Section AGNOUNI d'Asnières, Bois-Colombes, Argenteuil organise comme chaque année un **dîner dansant** à l'occasion du Noël arménien

le Samedi 8 Janvier

animé par **M a r t e n Y o r g a n t z et son Orchestre**

dans la salle Robert Lavergne
11, rue Robert Lavergne, 92600 Asnières
Participation : 250 F par personne.

Réservation:
— Mme Himinian : 01 40 11 19 33
— Mme Kaichian : 01 47 99 92 35

***

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ
ՓԱՐԻԶԻ ՄԻՕՐԵԱՅ ԴՊՐՈՑԻ

ԲԱՐԵԿԵՆԴԱՆ

Դպրոցասէր, Թարգմանչաց եւ Ս· Մեսրոպ դպրոցներուն աշակերտները, Միօրեայ դպրոցներու աշակերտները ինչպէս նաեւ բոլոր հետաքրքրուղ երախաները, սիրով հրաւիրուած են Մեծ Պահքին առաջ առանդական, դուարթ

Բարեկենդան

տօնելու։

Ծպտում, երգ, խաղ, արտաքնութիւն, վիճակահանութիւն եւլն·։

Կիրակի, Փետրուար 6, ժամը 14·30
S a l l e V a l e y r e
24, rue Rochechouart — 75009 PARIS
— Métro : Cadet —

Ձայտարկին մասնակցելու համար հեռաձայնել՝

01 - 64 - 03 - 53 - 05

Թիւին
կամ Փարիզի մասնաճիւղի գրասենեակը Շաբաթ ժամը 15 - 19

01 - 42 - 46 - 88 - 36

Մուտքը ազատ է։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

MANOUGNEROU OR

Le Conseil d'Administration et ses sections parisiennes vous invitent à fêter le **MANOUGNEROU OR**

Le Dimanche 16 janvier à 14h30

au CENTRE VALEYRE
24, rue Rochechouart — 75009 PARIS

Au programme : **Les élèves des écoles de la CBAF**
Théâtre Berlingot
Et le Père Noël

Tous les enfants sont conviés à venir les accueillir et les applaudir.

Bar — Buffet

CHAVILLE

DONADZAR 2000

6 JANVIER, C'EST NOEL !

Nous vous invitons à venir nombreux
le Dimanche 9 Janvier à 15h30,
dans la salle de l'église
pour fêter avec les élèves de notre école,
la nouvelle année et le Noël arménien.
Partie artistique assurée par les élèves, jeux puis goûter. Le Père Noël videra sa hotte devant les enfants présents.



LE PERE NOEL

vous attend à

L'Arbre de Noël de l'Ecole Tebrotzassère

le Dimanche 9 Janvier à partir de 12h

à la Salle des Fêtes «*Thierry-Le-Luron*»
9, Bd du Midi — 93340 Le Raincy

SPECTACLE DES ENFANTS
ANIMATION MUSICALE
BUFFET
TOMBOLA
DISTRIBUTION DES CADEAUX PAR LE PERE NOEL
SPECTACLE SURPRISE

Renseignements à l'Ecole Tebrotzassère — 01 43 81 01 72
Accès autoroute A3 : Sortie Villemomble Le Raincy
Accès RER «E» — Station Villemomble Le Raincy
Salle à 200 mètres

ENTREE GRATUITE

ՇԱԲԱԹ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 8
SAMEDI
8 JANVIER
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում) 1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·813 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 75e ANNEE — N° 19.813

ՕՍՄԱՆԵԱՆ ԴԻՒԱՆՆԵՐԷ ՅԵՂԱՑԻՆ ՍՏՈՒԳՈՒՄՆԵՐ

Անգարայի կալուածային դիւաններուն մէջ ցեղային պրպտումներ սկսած են կատարուիլ, նկատի առնելով որ Օսմանեան չրջանին հարկահաւաքի տոմարներուն մէջ արձանագրուած են նաեւ բնակչութեան ցեղային եւ կրօնական տուեալներն ալ: Լուրը տալով «Հիւրրիյէթ» (Յունուար 6) կը տեղեկացնէ թէ արդէն Թրքերէնի Թարգմանուած են Տէյարպէքիրի վերաբերող 1564–1568–ի դիւաններըը եւ հոն, ինչպէս կ'ըսէ Պետական նախարար Շ· Իւչէնմէզ՝ «Այդ շրջանի արձանագրութիւններուն մէջ պրպտողները էրտական ամուսիններու եւ էիւրտ ազգատոհմերու չեն հանդիպած: Յայտնուած է թէ Քիւրտ նկատուածները իսկութեան մէջ թրքական ցեղեր են: Պատմական այս իրականութիւնները ցոյց պիտի տանիք բոլոր անոնց որոնք կը պնդեն թէ այս երկրին մէջ Քիւրտերը փոքրամասնութիւն են»:

Նոյն նախարարը յայտնած է նաեւ թէ յետագային պիտի հրատարակուին Մարտինի, Ուրֆայի, Պիրէճիքի, Այնթէպի, Ճապաղջուրի, Էրճիւճի, Փասինի, Քղիի, Կարսի, Պայազէտի, Խնուսի, Արաբկիրի, Զմշկածագի եւ Էրզրումի կալուածային տոմարներուն Թրքերէն Թարգմանութիւնները ալ: Օսմանեան չրջանի այդ տոմարները 254 հատոր կը կազմեն: Իւչէնմէզ կ'աւելցնէ թէ անոնց պրպտումը կարեւոր է ոչ միայն Թուրքիոյ, այլ նաեւ Սուրիոյ, Իրաքի, Լիբանանի, Հայաստանի, Վրաստանի, Պուլկարիոյ, Ռումանիոյ, Ալպանիոյ, Հունգարիոյ եւ չարք մը ուրիշ երկիրներու ընկերային, մշակութային, տնտեսական, գիտական եւ քաղաքական պատմութեան լուսաբանումին համար:

Օսմանեան տոմարներու վրայ այս աշխատանքը պահանջած է Ազգ· Ատենաւոլեան Մորհուրդը· նպատակը՝ ճշդելն է յատկապէս արեւելեան եւ հարաւ-արեւելեան Անատոլուի քաղաքներու բնակչութեան, ընկերային, մշակութային, տնտեսական կառոյցները: Աշխատանքները սկսած են 1981–ին:

ՀԱՑԱՍՏԱՆ

ՆՈՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27-Ի ՋԱՐԴԻՆ ԱՌԸՆՉՈՒԹԵԱՄԲ

Էնթէրֆաս գործակալութեան համաձայն, Յունուար 5–ին, ձերբակալուած է պետական հեռատեսիլի փոխ – տնօրէնը՝ Յարութիւն Յարութիւնեան, որուհետեւ կասկածներ կան որ դեր ունեցած է Հոկտեմբեր 27–ին Մարհրդարանի յարձակման մէջ: Լուրը գործակալութեան հաղորդած է պինուորական դատախազութեան մէկ պատասխանատուն՝ Արտակ Յարութիւնեան: Նոյն աղբիւրին համաձայն ենթական մերժած է վճռատարանի մը օժանդակութիւնը: Առայժմ դիպակ կը մնայ (96 ժամ), Յունուար 7–ին դեռ մեզադրանքի տակ առնուած չէր: Արտակ Յարութիւնեան ըսած է նաեւ թէ ձերբակալութիւնը մխրճն Նայիրի Յունանեանի ցուցմունքներու վրայ չէ որ եղած է, այլեւ լուրջ փաստեր կան:

Յարդ, Հոկտեմբեր 27–ի դէպքերու կապակցութեամբ 14 անձեր բանտն են:

ՎԱՂԸ՝

«ՅԱՌԱՋ - ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ – Միտք եւ Արուեստ»ի նոր (255) թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ· –

Աւվերճագիր ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Autour de la publication
du dernier livre d'Yves Ternon
RAYMOND H. KEVORKIAN

Les Arméniens en Italie
CLAUDE MUTAFIAN

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԿԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԲԵԹԼԵՀԷՄ հաւաքուած են, Յունուար 7–ին, օրթոտոքս եկեղեցիներու պատրիարքները տօնելու համար Քրիստոսի Ծնունդը, բացառիկ չուքով: Ներկայ եղած են նաեւ Ելցին, Է· Շեվարնատզէ, Լ· Կուչմա (Ուկրանիա), Լուչինսկի (Մոլդովա), Է· Կոնստանտինեսկու (Ռումանիա): Ընդունուած են Երուսաղէմ օրթոտոքս պատրիարք՝ Թէոտորոս Ա·ի եւ Ազաֆաթի կողմէ: Առաջին անգամն է որ նման մակարդակի հանդիպում մը տեղի կ'ունենայ սրբազան վայրերը: Այս առնախընթաց դէպքին առթիւ, Թէոտորոս Պատրիարքը Ս· Ցարութեան օրթոտոքս տապեանները կարգի չքանչանով պարգեւատրեց Ելցինը: Այս վերջինը մտահոգ է եկեղեցիներու բաժանումէն եւ պիտի աշխատի խաղաղութիւն հաստատելու համար չրջանին մէջ: Կ'ըսէ թէ Երուսաղէմ ժամանած պահուն իսկ ինքզինք սրբացած զգացած է: 130 հոգի իրեն կ'ընկերանան, որոնց կարգին նաեւ Ալեքսէյ Բ· Պատրիարքը, հետը տարած է նաեւ երեք զրահապատ լիմուզին, հաղորդակցութեան երեք թոն սարքաւորում եւ կէս թոն խմիչք եւ ուտելիք: Պանդոկին մէջ, կը գրաւէ Գլինթըն զոյգի յարկաբաժինը, իրեն տրամադրուած է ռուսախօս անձնակազմ մը եւ Եւրոպայէն կեռաս բերուած է, քանի չատ կը սիրէ: Արգիլուած է տուրմը (շոճոլա): Յայտարարած է թէ մինչեւ երկու ամիս ռուսական դրօշակը պիտի ծածանի Զէյթնիա:

Շ· ՓԱՄՓՈՒՆ, 72 տարեկան, հիմնադիր-նախագահ էՒ – Փէ – էֆ-ի (Համահմբաղմ Ֆրանսայի համար), պաշտօնապէս յայտարարեց Յունուար 6–ին թէ նախագահութեան թեկնածու է 2002–ի ընտրութեան, որովհետեւ դիտէ թէ իրմէ զատ ոչ ոք կրնայ պաշտպանել իր դաղափարները:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ որոշ նահանգներուն մէջ (Շարանթ-Մարիթիմ, Տորտոնը, Լուառ-Ատլանթիք) դեռ 150 հազար տուներ զըրկուած էին էլեկտրական հոսանքէ, Յունուար 7–ին: Բազմաթիւ դրացի կամ ոչ երկիրներ իրենց օժանդակութիւնը կը չարունակեն բերել կազմածով թէ մասնագէտներով: Կազմածի պետնին վրայ առաւելագոյն ապրանքը հայթայթած է Իտալիա, օգնութեան հասած է մինչեւ իսկ Անտորա՝ չորս մասնագէտ ղրկելով: Դեկտեմբեր 26–ի փոթորիկին ստեղծած այս աննախընթաց կացութիւնը պատճառ է որ Ելեկտրականութեան տնօրէնութիւնը ծրագրէ, յառաջիկայ տարիներուն թաղել ելեկտրական պիծերը, ինչ որ արդէն ըրած են այլ երկիրներ, ինչպէս՝ Գերմանիա, Հոլանտա եւլն·: Հարցն այն է որ սուղի կը նստի եւ թէ խանդարումներու պարագային, նորոգութիւններու աչխատանքները աւելի դժուար են:

Լ· ԺՈՍՓԷՆի Թունուզ այցելութիւնը որ տեղի պէտք է ունենար Յունուարին, յետաձգուած է, երկու երկիրներու յարաբերութիւնները վատթարացած ըլլալով Պէն Ալիի նախագահ ընտրուելէն ի վեր, 1999–ին: Յարդ, տնտեսական հետեւանքներ չկան, բայց, Ֆրանսական մամուլը արգիլուած է տէ ֆաքօ, նախագահը կը գտնէ որ իրեն դէմ եղած քննադատութիւնները Լ· Ժոսփէնի ձախ կառավարութենէն ներչնչուած են: Ինք ընտրուած է «ա ալ սովիէթիֆ», ձայներու 99%–ով:

ՄԱՑԱՄԻի դատարանը 1,45 միլիոն տոլար երաչխաւորագին պահանջած է Ս· Սողանալեանի համար որ Դեկտ· 22–ին նոյն վայրի օդակայանին մէջ ձերբակալուած էր Փարիզէն ժամանումի պահուն: Իրեն դէմ կան դրամատնային գողծարարութեան եւ ապօրինի դրամատներու օրինականացումի ամբաստանութիւններ: Իր փաստաբանը յայտնած է թէ 70–ամեայ ամբաստանեալը կրնայ ազատ արձակուիլ ելեկտրոնիկ ապարանքի մը կրելու պայմանով, սակայն պիտի չճապարէ, քանի որ Գալիֆորնիոյ իր հակառակորդները յայտնած են թէ վճիռի վերաքննութիւն պիտի պահանջեն:

ԷԼԻԱՆ ԿՈՆՍԱԼԷՋ, վեց տարեկան, ճակատումի մը առարկան եղաւ Միացեալ-Նահանգներու եւ Գուպայի միջեւ վերջին չրջանին: Մանուկը մօրը հետ, Ամերիկա կ'երթար նաւով որ ընկղմած է, մայրն ալ խեղդուած (Նոյեմբերի վերջ): Երախան ապաստան գտած էր Ամերիկա, փրկուած ըլլալով ամերիկացի ձկնորսներու կողմէ: Տեղւոյն Գուպացիները, Գասթրոյի հակառակորդ, խորհրդանիչի վերածած էին մանուկը եւ չափազանցեալ ձեւով չփացուցած: Որդեզրող ընտանիքը Լանք չէր խնայեր ցոյց տալու համար այս «նահատակը»: Բայց, կար հայր մը որ Հաւանա էր, անտեղեակ կինոջը ծրագիրներէն, որմէ բաժնուած էր եւ ուրեմն անմիջապէս պահանջեց զաւակը: Գասթրօ ալ զանդուածային զօրակոչի մը դիմեց, ցոյցերով եւ դիւանագիտական դիմումներով: Ի վերջոյ ԻՆՍ-ը (Իմիկրէյչընը էնտ Նաթիւրալիզէյչըն Սըրվիս) քննելէ ետք կացութիւնը մանրամասնօրէն, տուաւ իր վճիռը՝ միայն հայրն է, Խուան Կոնսալէզ, որ իրաւասու է օրինաւոր կերպով խօսելու իր զաւկին անունով եւ պէտք է հօրը քով վերադառնայ: Գասթրօ չուզեր յաղթանակի մասին խօսիլ եւ յայտարարեց որ մանուկին վերադարձը առանց մեծ ազմուկի կ'ըլլայ: Հարցը սակայն չէ փակուած, Մայամիի ժողովուրդը բոլորովին դէմ ըլլալով տրուած վճիռին եւ փողոց ելած է բողոքելու համար: Լոզունգներն են՝ «Գլինթըն՝ դժոխք», «Գլինթըն եւ Գասթրօ պատմութեան աղբամանը» եւայլն, եւայլն: Որոշուած է չթողուլ որ մանուկը Գուպա տարուի:

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ մէջ, գործազրկութիւնը զգալի նուազում մը արձանագրած է Դեկտեմբերին եւ գործազուրկներու թիւը չորս միլիոնի իջած է: 2000–ի սկիզբն ալ նախատեսութիւնները լաւ են եւ հաւանական է որ 200 հազար նոր աչխատանք ստեղծուի:

ԵԼՑԻՆԻՆ պէտք չէ նախկին նախագահ ըսել, այլ՝ առաջին նախագահ: Այս է հրահանգը զոր տուած է իր նախկին բանբերը՝ Եակուչին:

ԼԻՄԹԵՐԻՈՅԻ պարագաներ երեւան եկած են Ֆրանսայի զանազան չրջանները եւ երկու հոգի ալ մեռած է, նորածին մը (մօրմէն վարակուած) եւ 75–ամեայ կին մը: Հիւանդութիւնը, որ մահացու է, հետեւանք է ռիյէթի եւ խոզի լեզուի որոշ վաճառանիշ մը կրող ապրանքին: Սարթ նահանգի Գուտրէ ընկերութիւնն է արտադրողը, բայց ծախուած է մեծ վաճառատուներու մէջ, զանազան այլ մակնիշներու տակ: Ապրանքը հրապարակէն քաչուած է եւ անոնք որոնք գնած են պէտք է նետեն:

ԵՐԿՈՒ ՉԻՆՈՒՈՐՆԵՐ որոնք Հօթ – Մարնի աղէտեալներու օգնութեան փու-

(Շար·ը Դ· էջ)

ԹՈՒՐՔԻՈՑ ՕՐԱԿԱՐԳԻՆ ԳԼԽԱՒՈՐ ՆԻՒԹԸ՝ ԷՕՃԱԼԱՆԻ ՄԱՀԱՊԱՏԻԺԸ

ՓՔՔ–ի ղեկավար Ա· Էօճալանի տրուած մահավճիռին գործազրկութեան հարցը գլխաւոր նիւթերէն է Թուրքիոյ օրակարգին: Բացայայտ է որ իշխանութեան համար բաւական դժուար է որոշում տալ այդ մասին երբ երկիրն Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան համար պայման դրուած է մահապատիժին ջնջումը· մին կողմէն՝ թէ՛ հանրային կարծիքի կարեւոր տոկոս մը, թէ՛ քաղաքական որոշ կազմակերպութիւններ կը պահանջեն որ ամէն գնով գործազրուի արձակուած վճիռը:

Յունուար 7ի Թուրք մամուլը կը յայտնէ թէ նախագահ Ս· Տէմիրէլ այդ հարցին մասին յատուկ տեսակցութիւններ ունեցած է Ազգ· ժողովի նախագահին, վարչապետին, Սպայակոյտի նախագահին, Սահմանադրականատեանի անդամներու, նախարարներու եւ մահապատիժին գործադրութեան կողմնակից կուսակցութիւններու ներկայացուցիչներուն հետ:

Ս· Տէմիրէլի կարծիքով՝ գժուար որոշում մըն է տրուելիքը, պէտք է լաւ մըտածել· «Պետութիւնը թշնամութեամբ, ոխով չի չարժիր· միտքն է որ պէտք է որոշէ» կ'ըսէ ան, աւելցնելով որ հարկ է սպասել Մարդկային իրաւունքներու միջազգային ատեանին որոշումին, հակառակ պարագային Թուրքիա կը խզուի Եւրոպայէն:

Տէմիրէլի հանդիպումները Թուրք մամուլին կողմէ մեկնաբանուած են որպէս մահավճիռը չգործադրելու ուղղութեամբ ընդդիմադիրները համոզելու ջանք:

ՓՔՔ–ի նախագահական խորհուրդն ալ հարցին առընչութեամբ կոչ մը ուղղած է Անգարայի, Թելադրելով որ ողջմտութեամբ չարժին նկատի առնելով Թուրքիոյ ապագան: Կոչին մէջ ըսուած է թէ Էօճալանի մահապատիժին գործադրութիւնը անխուսափելի նոր ողբերգութեան մը դուռ կը բանայ:

ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ

L'ACTUALITE DU GENOCIDE DES ARMENIENS

Գրեց՝ Ա. ՊԷՃԼԷՐԵԱՆ

Բ. զեկուցումը որ Ռոժէ Սմիթի (պատմաբան) կը վերաբերի, «Ի. դարուն ցեղասպանութեան տրամաղրութիւնները եւ գործադրութիւնները» խորագիրը կը կրէ: Ան համառօտ կերպով պատմականը կ'ընէ անցեալին եւ ներկային մարդուն մարդու դէմ կատարած համատարած ոճիրներուն ու կ'եզրակացնէ թէ թէեւ նախորդ դարերուն եւս մեծ կոտորածներ տեղի ունեցած են, բայց երբեք համատարած եւ կազմակերպուած ծրագիր մը չէ եղած (տե՛ս. էջեր 387–396), ինչպէս Ի. դարուն տեղի ունեցածները:

Իրաւապէտ Ժակ Ֆրանսիյոն (Փարիզ) «Իրաւագիտական երեւոյթներ մարդկութեան դէմ ոճիրներու» խորագիրը կրող ուսումնասիրութիւնով մը կը բացատրէ թէ ցեղասպանութեան դատապարտումի եւ պատժումի օրէնքը Բ. Համաշխարհային պատերազմէն յետոյ Միացեալ Ազգերու կողմէ քուէարկուած է, մինչդեռ Հայկական ցեղասպանութիւնը անկէ մօտ երեսուն տարիներ առաջ տեղի ունեցած է: Այս բացատրութիւնը ըստ մեզի բաւարար եւ արդարացուցիչ պարագայ մը չէ, այլ պարզապէս բաց դուռ մը կը ձգէ որպէսզի մեծ պետութիւնները իրենց անտարբերութիւնը օրէնքի վահանին տակ պահելով, կարենան պատասխանատուութենէ խուսափիլ: Ժմոռնանք որ դաշնակից տէրութիւնները 1915 Մայիս 24–ին Միացեալ–Նահանգներու Woլսոյ դեսպան Մորկընթաուի միջոցաւ Մեծ Եպարքոս Սայիտ Հալիմ Փաշայի բողոք մը ներկայացուցին ուր կը յայտնէին թէ «պատերազմէն ետք մարդկութեան դէմ գործուած այս ոճիրներուն պատասխանատուները պիտի պատժուին»: Գիտենք թէ պատերազմէն յետոյ ցեղասպանութեան պարագլուխները Պէրլին ապաստանեցան իսկ իրենց արբանեակներէն շատեր ձերբակալուելով, իբր թէ դատուելու համար, Մալթա կղզին աքսորուեցան: Դաշնակից տէրութիւնները Պէրլին ապաստանած ոճրագործները չէ՞ին կըրնար ձերբակալել: Նոյնիսկ գիտենք թէ միջոց մը թալաթ անդլիական գաղտնի սպասարկութիւններու հետ չփում ալ ունեցաւ: Եթէ այսօր կէսօ օրէնքը հայկական ցեղասպանութեան ճանաչումը կ'ուզէ անտեսել, որովհետեւ ոճիրը չատ աւելի առաջ գործուած էր, ասիկա պարզապէս կեղծիք մըն է: Իրականութեան մէջ, հայկական ցեղասպանութեան հանդէպ հակառակ անհերքելի փաստերու գոյութեան, պետական չրջանակներու մէջ կը տիրէ նոյն մտայնութիւնը, ինչպէս 1918–1922 տարիներուն, երբ կարելի էր ամէն բան ընել, բայց ոչինչ կատարուեցաւ:

Ֆիքրէթ Ատանըր (պատմաբան, Գերմանիա) ծագումով Թուրք այս պատմաբանը «Հայկական ցեղասպանութի՞ւն. Վերազնահատում» խորագիրը կրող զեկուցումով մը ամփոփ կերպով կը ներկայացնէ նախորդ դարու երկրորդ կէսէն սկսեալ մինչեւ Ա. Մեծ պատերազմը հայ–թուրք յարաբերութիւնները: Մանաւանդ երկրին անտեսական թէ մշակութային կեանքի մէջ Woլսոյ հայ համայնքին ղերին ակնարկելով, պաշտօնական հրատարակութիւններէ քաղուած փաստերէ մեկնելով կը յայտնէ թէ եթէ մահմետականները թիւով գերակշիռ էին «երկրին փոխադրական միջոցներուն ետեւ առ հարիւրին, առեւտրական գեղնի վրայ (մեծաքանակ) 15 առ հարիւրին հազիւ տէրն էին. մնացեալը ոչ–իսլամ հպատակներու կը պատկանէր»: Ըստ Ատանըրի, 1876–ին Woլիս լոյս տեսնող 47 օրաթերթերուն կամ պարբերաթերթերուն(6) 13–ը թրքերէն լեզուով, իսկ 9 հատը հայերէն լեզուով լոյս կը տեսնէր (տե՛ս. էջ 407): Ատանըր իր գրութեան մէջ հայ կուսակցականներու եւ երիտթուրք պարագլուխներու յարաբերութիւններուն մասնաւոր տեղ տուած է: 1914 Յունիսին Թալաթի եւ Ա.րմէն Գարոյի մէկ տեսակցութեան ընթացքին այս վերջինին տուած պատասխանը խիստ յատկանշական է երբ կ'ըսէ. «Մենք, հայ յեղափոխականներս, ձեզի պիտի չծոյլատրենք որ իր հայրենական հողին վրայ աշխատող մեր ժողովուրդը ի նպաստ Քրիւթերուն վտարէք» (տե՛ս. էջ 411):

Ատանըր տարագրութեան օրէնքը, ամերիկահայ պատմաբան Ռոնալտ Սիւնիի մէկ ուսումնասիրութենէն մեկնելով, Սարըղամըշի պարտութեամբ ռուսական զօրքերու յառաջխաղացումին պատճառած խուճապին կը վերագրէ (տե՛ս. էջ 413): Ա.յս տեսակէտը, ինչպէս քանիցս մեր հրատարակած ուսումնասիրութիւններուն մէջ անդրադարձած ենք, իրականութեան չի համապատասխաներ: Որովհետեւ՝

Ա.) Տարագրութիւնը օրէնքի յայտարարութենէն առնուազն երկու ամիս առաջ սկսած էր:

Բ) Եթէ Դաշնակիցները 1915 Մայիս 24–ի իրենց հաւաքական բողոքագիրը չներկայացնէին Բարձր Դրան, ան իր ոճիրները անճամբ–անշշուկ պիտի չպրունակէր:

Գ) Եթէ իրօք խուճապի պատճառաւ տարագրութեան օրէնքը ի գործ դրուեցաւ, Woլսոյ մերձակայ գաւառներէն՝ Նիկոմիդիայէն, Պրուսայէն կամ Թրակիայէն ինչո՞ւ տեղահանութիւն կատարուեցաւ:

Դ) Վերջապէս, տարագրութեան օրէնքը պարզապէս երեւոյթները փրկելու եւ արդարացումի միջոց մըն էր:

Ամէն պարագայի մէջ, հետաքրքրական զեկուցում մըն է ուր թուրք պատմաբանը կը ջանայ պատասխան մը գտնել հայ ժողովուրդին դէմ գործուած ոճիրին:

Վերջնաբեր զեկուցումը որ գիտաժողովին ներկայացուած է, կը պատկանի Թէլ–Ավիվէն պատմաբան Եէր Օրոնի: Իր նիւթն է «Սիոնիսթ չարժումի գերքօրոյքումը Հայերու ցեղասպանութեան հանդէպ»: (տե՛ս. էջեր 419–428): Պատմաբան Օրոն ծանօթ անուն մըն է: Ան է որ վերջին տարիներս Իսրայէլի մէջ հայկական ցեղասպանութիւնը ժխտող քանի մը լրագրողներու խիստ յօդուածներով պատասխանեց: Շուրջ տասը էջերու մէջ Օրոն կը ներկայացնէ Սիոնիսթ չարժումի առաջնորդ Թէոտոր Հէրցլի եւ իր գործակիցներուն ԺԹ. դարու 90–ական թուականներէն սկսեալ մինչեւ Ա. Պատերազմին վերջը որդեգրած քաղաքականութիւնը: Օրոն Հէրցլի 1896–ին կարմիր Սուլթանին մօտ ձեռնարկներուն կ'անդրադառնայ ու զայն կը քննադատէ: Բայց պէտք չէ մոռնալ որ Հէրցլ առանձին չէր եւ այդ ժամանակները, մինչեւ իր վաղահաս մահը՝ 1904, թէ՛ Woլիս եւ թէ Եւրոպա ունէցաւ չերմ դաղափարակիցներ որոնք բաժնեցին իր ծրագիրը: Այսուհանդերձ, երբ 1901–ին Զուիցերիոյ Պալ քաղաքին մէջ տեղի ունեցող տարեկան ժողովին Հէրցլ Ապտուլ–Համիտը գովաբանող յայտարարութիւն մը կատարեց, հրեայ մտաւորական եւ լրագրող Պէրնար Լազարէ զայն խստիւ քննադատեց:

Օրոն Ա. Համաշխարհային Մեծ պատերազմին Հրեաներու եւ Հայերու դործակցութեան կ'անդրադառնայ (տե՛ս. էջ 421): Արդարեւ, Woզոս Նուպար փաշա Սիոնիսթ կազմակերպութեան պարագլուխ Սոկոլովի հետ գործակցած է: Օրոն որ իր հաղորդագրութեան մէջ հրէական դիւաններու մէջ Հայոց ցեղասպանութեան վերաբերեալ կարեւոր վկայութիւններու կ'անդրադառնայ, կը յայտնէ թէ հրեայ լրտեսական կազմակերպութեան պետ Ահարոն Ահարոնսոն 1916 տարուան Նոյեմբերին Անգլիոյ պատերազմական նախարարութեան ուղարկեց խիստ կարեւոր փաստաթուղթ մը որ Մեծ Եղեռնի համար անհերքելի ապացոյց մըն է (տե՛ս. էջ 422): Ինդրոյ առարկայ զգայացունց վկայութիւնը իր աղջկան՝ Սարայի Woլսէն դէպի Պաղեստին 1915 Դեկտեմբերին կատարած ճամբորդութեան ընթացքին հայ տարագրեալներու ողբալի վիճակը պատկերացնող ականատեսի վկայութիւնն է զոր մենք առեղօք հրատարակած էինք(7):

Կը յուսանք որ Օրոն միշտ նոյն թափով Հայ Դատին իր նպաստը կը բերէ:

Գիտաժողովի Դ. նիստին վերջին զեկուցումը կը պատկանի տոքթ. Թէրնոնի: Ան որ տարիներէ ի վեր աշխարհի զանազան երկիրներուն մէջ տեղի ունեցած ցեղասպանութիւններու ուսումնասիրութիւններուն կը մասնակցի, այս անգամ «Դարու սկիզբին տեղի ունեցած հայկական ցեղասպանութեան եւ դարավերջին տեղի ունեցած Ռուանտայի ցեղասպանութեան բաղդատականը» կ'ընէ: Տոքթ. Իվ Թէրնոն կը յայտնէ թէ ուր որ ոճիր մը գործուի, նպատակը եւ գործադրութիւնը նոյն կերպով տեղի կ'ունենայ եւ միշտ ալ ոճրագործը պատիժէ խուսափելու համար պիտի ուրանայ իր յանցանքը: Ան խոսիւ կը դատապարտէ արեւմտեան տէրութիւնները ուրանք առնին հայկական ցեղասպանութեան հեղինակները չպատժեցին եւ մեր օրերուն ալ երբ կրնային Ռուանտայի մէջ տեղի ունեցած ցեղասպանութեան արգելք ըլլալ, չեղան ու հանդիսատես մը նացին: Աւսոր գլխաւոր փաստը կը նկատէ տոքթ. Թէրնոն այն պարագան թէ Գերմանիա Ա. Մեծ պատերազմին իր դաչնակից օսմանեան տէրութեան կրնար լրջօրէն ազդարարելով արգելք ըլլալ, բայց անոր բերած գինուորական օգնութիւնը նախամեծար համարեցաւ եւ լռեց ի տես հայկական եղեռնին:

Գիտաժողովի մասնակիցներուն ներկայացուցած զեկուցումները չանացինք ցաոայլ–ի ընթերցողներուն համառօտ կերպով ներկայացնել, մերթ մեր դիտողութիւնները աւելցնելով, մերթ ալ ճշդումներ կամ լրացուցիչ տեղեկութիւններ տալով: Հայ Դատի Ցանձնախումբը հատորին աւելցուցած է նաեւ Փարիզէն համալսարանի դասախօս Գաթրին Գոքիոլի մէկ գրութիւնը: Գաթրին Գոքիօ անցեալ տարի, Գոլէժ տը Ֆրանսի անդամակցութեան թեկնածու Օսմանեան պատմութեան ԺԶ. – ԺԸ. դարերու մասնագէտ Ժիլ Վայնշթայնի հայկական ցեղասպանութիւնը կասկածի ենթարկող մէկ գրքոյկի առթիւ յանդուգն յօդուածներով գայն խստիւ քննադատած է: Հատորը կը վերջանայ Ժերար Շալեանի համառօտ մէկ գրութիւնով ուր ան իրաւացիօրէն կը յայտնէ թէ «հակառակ մարդկային իրաւունքներու ճանաչման համար տարուած բոլոր ջանքերուն, աշխարհի գանազան չրջաններուն մէջ դեռ կան ահրութիւններ ուր մարդկային իրաւունքներու գոյութեան ճանաչման համար դեռ ոչ մէկ յառաջդիմութիւն արձանագրուած է»:

***

Այս հատորին հրատարակութիւնը կը զուգադիպի միջազգային քաղաքական կարեւոր որոշումներու նախօրեակին: Արդարեւ, Թուրքիա որ 1963–էն ի վեր Եւրոպական Միութեան միանալու համար չանք կը թափէր եւ քանի մը տարի առաջ ալ Լիւքսանպուրկի մէջ երբ կրկին դուռը փակ գտաւ, սրդոդած՝ երկու նաւերով 2·500–ի մօտ Քիւրտեր «մարդահէր» Եւրոպային նուէր ղրկեց, այսօր, Հելսինքիի մէջ, Միացեալ–Նահանգներու նախագահ Գլինթընի բարձր յանձնարարականով պաշտօնապէս 2004 թուականին թեկնածու կը ներկայանայ: Այսուհանդերձ, նախքան անդամակցութեան վաւերացումը, ան պարտաւոր է փաստել որ 1839–ի եւ 1856–ի Հաթթը չէրիֆներէն մինչեւ մեր օրերու կիսատ մնացած բոլոր բարենորոգումներու խոստումները լրացուցած պիտի ըլլայ: Բայց կը թուի թէ այս անգամ Թուրքիա իրօք չատ լուրջի առած է մարդկային իրաւունքներու պաշտպանութեան սկզբունքները: Ասոր փաստը անմիջապէս տեսանք երբ իսկոյն Հելսինքիէն վերադարձին, Էճեվիթ Քաւեակէր թէ այսուհետեւ ոչ–իսլամները իրենց ազգային կալուածներու նորոգութեան համար արտօնութեան պէտք պիտի չունենան: Բայց մենք աւելի հետաքրքրական գտանք երբ Թուրք մամուլին մէջ կարդացինք որ Թուրքիոյ Հանրապետութեան նախագահը առաջին անգամ ըլլալով 76 տարիներու հանրապետական չրջանին մէջ, երկրին քրիստոնեայ հոգեպատակները Ծնունդի առթիւ ուղերձով մը չնորհաւորած է(8): Ի տես այս բացառիկ բարեբաստիկ լուրին, բարեկամ մը դիտել կու տար որ կարելի է նախագահը Ք'անգիտանայ իսկ թէ Woլսոյ կաթողիկէ համայնքը, Եւրոպացիներն ալ միասին հաշուելով, 4·000 հոգի անգամ չի ներկայացներ, իսկ Հայոց չուրջ 60·000 հոգի ներկայացնող համայնքին եւ այսօր հազիւ թէ 2·000 հոգի մնացած յայն համայնքին Ծնունդի մօնը ոչ թէ Դեկտ. 25–ին, այլ Յունուար 6–ին է:

Հոս պարտք կը համարինք Հայ Դատի Ցանձնախումբը չերմօրէն չնորհաւորել նախ գիտաժողովը պատրաստող մեզուացի գործունէութեան համար: Յետոյ, նաեւ կարճ ժամանակի ընթացքին այս հատորը հրատարակելով միջազգային հանրային կարծիքին ուշադրութեան յանձնելուն որ դարուս սկիզբը տեղի ունեցող ցեղասպանութեան մը դէմ յուղուած մը Ի.Ա. դարը կը թեւակոխէ միշտ

ՃԱՆՉՆԱՆՔ ՄԵՐ ԳԻՏՆԱԿԱՆՆԵՐԸ

Շատ չատեր իմացած կամ հիւանդութեան պատճառաւ անճամբ կրած ըլլալու են I.R.M.–ի քննութիւնը (Image de Résonance Magnétique Nucléaire):

Միջուկամագնիսական արձագանգի ընկերգունքով մարդկային մարմնի ներքին օրկանները տարբերնելու եւ նկարահանելու այս միջոցը որ ներկայիս կ'օգտագործուի աշխարհի ամէն կողմը, բաւական փուլերէ անցած է:

Նախ ըսենք թէ մեթոտին գիւտարարներն են Ամերիկացի Edward Purcell եւ Felix Bloch, որոնք ֆիզիքական գիտութիւններու 1962 տարուան Նոպէլ մրցանակով վարձատրուած են: Բայց վերյիչեալ ֆիզիկոսներուն լապորաթուարի փոքրիկ թիւպի մը մէջ դրուած անճանօթ նիւթի մը I.R.M.–ի մեքենային մագնիսաստաչին մէջ դրուելով ռատիօ–սիխնալներուն ալասելուն եւ ողջ մարդու մը մեքենային մէջ դրուելով, անոր մարմնին ներքին կազմին ու քիմիական բաղադրութեան մասին գունաւոր պատկերացումներ ստանալուն միջեւ դեռ նեռուելիք մեծ քայլ մը կար:

Ահաւասիկ այս քայլն է զոր կատարելագործեց մեր ազգակից Ռեմոն Տամատեան իր տարիներու անխոնջ աշխատանքին չնորհիւ: Ան իր փորձերը սկսաւ 1969–70 տարիներուն, բայց յարմար էլեկտրամագնիս մը ստեղծելու համար դեռ 7–8 տարիներ անցան ու 1977 տարուան ամրան կրցաւ կատարել մարդու մարմնի առաջին էլեկտրամագնիսական պատկերացումը:

Նախ ան ստեղծեց սքանէրի համար 500 կաուս ուժով մագնիսաղաչաչ մը, իսկ ռատիօհաղորդիչը աշխատցուց 5 վաթնոց ուժով մը, որ մարդկային մարմնին վնասի սահմանին հինգ անգամ աւելի ցած էր:

Մարդկային մարմնի բաղադրիչ որոչ աթոմներու ազդանչանները իրարմէ տարբեր ըլլալով դիւրին եղաւ զատորոչել օրինակ հիտրոժէն, փոսփոր, ազոթ, սոտիում պարունակող բջիջներէ եկած ազդանչանները:

Միջուկամագնիսական արձագանգի ազդանչանները կը հասնէին մասնաւոր կամակի մը, ուրկէ անոնք կ'անցնէին էլեկտրոնիկ հաշուիչ մեքենայի, իսկ այս վերջինը զանոնք կը փոխակերպէր գունաւոր պատկերներու զոր կարելի կ'ըլլար տեսնել հեռատեսիլի պաստառին վրայ:

Այսպէս ուրեմն I.R.M.–ի թէքնիքով կարելի եղաւ իրարմէ զանազանել առողջ ու ուռուցքային հիւսուածները ու յայտնել խլերգներու կանխաճանաչումը:

Գալով ուղեղային հիւանդութիւններուն՝ ինչպէս ինֆարքթ, ներքին արիւնահոսութիւն կամ պռպոչներ, նոյնպէս կարելի եղաւ I.R.M.–ի չնորհիւ կանխահաս ախտաճանաչում: Ռեմոն Տամատեան 1972–ին ստացաւ իր Patente–ը որ կը կոչուէր՝ «Խլերգային հիւսուածներու ախտաճանաչման համար մեթոտ եւ գործիք»:

Ապա ան հիմնեց «Ֆոնար» ընկերութիւնը 600–է աւելի աշխատաւորներով, կատարելագործելու համար I.R.M.–ի մեքենան: 1980 Հոկտեմբերին, առաջին FONAR–QED–80–ը Cleveland–ի հիւանդանոցին ծախուեցաւ, յաջորդը՝ Monterey–Mexico: Իսկ Եւրոպայի մէջ առաջին մեքենան ունեցաւ Շուէտ, Uppsala–ի Ակադեմիքա հիւանդանոցին մէջ: Ապա Ֆոնար–ներ ծախուեցան աւելի քան 150 երկիրներ:

Յետագային ուրիչ ընկերութիւններ եւս ընդօրինակելով չինեցին ու կատարելագործեցին I.R.M.–ի աւելի կոկիկ մեքենաներ, որով ներկայիս աշխարհի գրեթէ բոլոր մեծ հիւանդանոցները օժտուած են:

Ներկայիս ո՞վ կը խօսի Հայ Տամատսպասելով առկախ մնացած իր արդար դատին դրական վճիռին...:

(Շար. 3 եւ վերջ)

(6) Օսմանեան *Սալնամէն* (տարեգիրքը), 1292 (1876) տարուան համար 15 քրիեերէն, 10 հայերէն, 14 փրանսերէն եւ 10 յունարէն լեզուով լոյս տեսնող թերթերու անուններ կը յիշէ:

(7) Տե՛ս. Arthur Beylerian, «*Les Grandes Puissances, l'Empire ottoman et les Arméniens dans les archives françaises*», Paris, Publications de la Sorbonne, 1983, էջեր 286–290:

(8) Տե՛ս. *Հիւրրիյէթ* 1999, Դեկտ. 24:

ԱՌԱՆՑ ՍԱՀՄԱՆԻ ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐՈՒ 1999-Ի ՏԵՂԵԿԱՏՈՒԻՆ ԹՈՒՐՔԻՈՑ ԷՋԵՐԸ

Այս երկիրը հատորին մէջ ամէնէն լայն տեղը գրաւածներէն մէկն է: Աւելի քան ութ էջի մէջ արուած է հակողուքեան տակ խոշտանգուած, մահացած լրագրողներու երկար ցանկը: Նշուած առաջին անունը Մ. Կէօքթէփէլինն է որուն ապանութեամբ մեղադրուած ոստիկաններու դատը երրորդ տարին բոլորած է, իսկ մեղադրեալները առժամապէս ազատ արձակուած են: Ապա դատապարտուած 7·5 տարուան:

Գրաքննութիւնը կը զործէ դլխաւորապար ձախակողմեան եւ քրտամէտ թերթերու, լրագրողներու համար: Այս վերջիններէն չատեր ձերբակալութեան վիճակի մէջ բազմաթեակ բրտութիւններու, նախատինքներու, սպառնալիքներու թիրախ եղած են: Քրտամէտ արտայայտութիւններով զրութիւնները «անջատողական քարոզչութիւն» կը պիտակուին ու անոնց հեղինակները արդելափակման ու դրամական լուրջ պատիժներ կը կրեն:

Կան մամուլի ներկայացուցիչներ ալ որոնք յարձակումներու թիրախ եղած են հրապարակաւ: Անոնք խոշտանգուած են հրապարակային ցոյցերու, կամ օրինակ՝ քրտական ոտնախմբութիւններու, հաւաքոյթներու առթիւ:

Լրագրողներ զանազան ամբաստանութիւններով առաջնորդուած են դատական առեանները, թերթեր, հեռատեսիլի կայաններ փակուած, կամ որոշ ժամանակի համար արգիլուած են: Խախտնարարական յատուկ վերաբերումի թիրախ եղած է հեռատեսիլի քրտական կայանը որ յաճախակի կերպով ամբաստանուած է երկրին ամբողջականութիւնը վտանգի ենթարկելու մեղքով:

եանի մասին, I.R.M.–ի մեքենան մարդկութեան բարիքին համար օգտագործող բժիշկներէն քանի՞ հատը պիտի կամ կը յիշէ անոր անունը:

Տամատեանի «Ֆոնար» մեքենան 1980–ին Եւրոպայի մէջ առաջին անգամ ստացող Շուէտի «Lakartidningen» պատկերազարդ յօդուածով մը կը ծանօթացնէր երկրին բժշկական դասուն, այս «հանճար, génie, enfant prodige» Հայը:

Ան զաւակն է կեսարացի Վահան Տամատեանի որ 1915–ի Եղեռնին Տէր–Զօր հասած ու հրաշքով փրկուած որբերէն մէկն էր որ 15 տարեկանին Ամերիկա տարուած է հաւանաբար Near.East Relief–ի կողմէ:

Մայրը Օտէթ Եագըճեան կէս Հայ կէս Ֆրանսուհի է. իսկ ինքը՝ Ռեմոն ծնած է 1936 Մարտ 16–ին, Նիւ–Եորք:

Ան յաճախած է նշանաւոր Juillard երաժշտական վարժարանի ջութակի ճիւղը. 15 տարեկանին, իր տոյժ տուած յաջողութիւններուն համար ստացած է FORD հիմնարկութեան կրթաթոշակը: Ապա ան մտած է Viscons համալսարանը ուր աւարտած է ֆիզիքական գիտութիւններու ճիւղը: Վերջապէս ան ուսած է Նիւ–Եորքի Ալպէր Այնչթայն բժշկական գոլէճը: 1963էն սկսեալ աշխատած է Հարուարտ Համալսարանի հետազօտութիւններու բաժնին մէջ, ուրկէ ստացած է 1967–ին Docteur en biophysique աստիճանը: Ուրեմն այս չրջանին է որ Townstate–ի բժշկական կեդրոնին մէջ ան կը յղանայ միջուկամագնիսական արձագանգը բժշկութեան մէջ կիրարկելու գաղափարը:

Ռ. Տամատեան, ունի 65–է աւելի գիտական հրատարակութիւններ ու գիրքեր: Ան 1980–ին պարգեւատրուած է Ա.Մ.Ն–ու գիտութեան եւ թէքնոլոժիի ազգային մեդալով:

Զմոռնանք յիշել. Նոյեմբեր 1988–ին Եւրեան այցին ան յայտարարած է որ ինք բնաւ կարուած չէ հայութենէ եւ հայկական կեանքէն: Հոն հանդիպում ունեցած վարչապետ Ոլոֆ Փալմէի հետ, փափաքած է «Ֆոնար»ի չինութեան համար համագործակցիլ, բայց դժբախտաբար, այն ատեն Մոր. Միութեան մէջ տիրող պայմանները չեն թոյլատրած:

ԲԺՇ. ՇԱՊՈՒՀ ԿԻՏԻԿ

Նիս

ՔՍԱՆ ԴԱՐԵՐՈՒ ՀԱԿԻՐԱ ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԸՍՏ «ԼԻՔՍՓՐԷՍ»Ի

Ա. ԴԱՐ

Հրէաստանի հռովմէական զաւառի կառավարիչը՝ Պիղատոս ձեռքերը լուաց, անտարբեր Քրիստոսի ճակատագրին: 30 թուականի Ապրիլ 7–ին, ձգեց որ խաչուի ան որ Աստուծոյ զաւակն ու բանագնացն էր: Հռովմէացիները կը սխալին, փոխանակ միաստուածութեան միակ կրօնքի մը որ Հռոմի պաշտօնական բազմաստուածութեան կրօնքի անչեղ հետեւորդ կայսրերու եւ կառավարիչներու աչքին փուչն էր, երկու թիրախ պիտի ունենային պայքարի: Բեթղեհէմ ծնած Յիսուս, մկրտուեցաւ Յովհ. Մկրտիչի կողմէ Յորդանանի մէջ: Իր մահը եւ յարութիւնը ծրնունդ տուին նոր կրօնքի մը զոր տարածեցին իր առաքեալները, նախ արեւելք, ապա Օսթիայի նաւահանգիստը, Հռոմի թաղերը, այն ատիճանի որ, 64–ին, քաղաքին հրդեհը պատրուակ կը ծառայէ Ներոնի հալածանքին: 79–ին, կը թուի որ Վեսուվի ժայթքումը, Պոմպէոսի կործանումին հետ, հին ժամանակներու վախճանը կը յայտնէ:

Բ. ԴԱՐ

Տպագրութիւնը դեռ չէ հնարուած, բայց, հնարուած է թուղթը, հնարողներն են Զինացիները 100 թուականին: Զինական խաղաղութիւն կը տիրէ Արեւելք, հռոմէական խաղաղութիւն արեւմուտք, Տրայիանոսի օրով, 116–ին, Հռոմ կը վերագտնէ իր ամբողջ զօրութիւնը չահագործելով ոսկին եւ Դակիոյ (ներկայ Ռումանիան) գործերը, արեւելքի մէջ ապահովելով ճամբաներ դէպի Հնդկաստան եւ Զինաստան: Սպանացի Մարկոս – Աւրելիանոս, կայսր 161–ին, կը չարունակէ արեւելքի նուաճումը, բայց կը վերջատանձնէ Տրայիանոսի հալածանքը քրիստոնեաներու դէմ, որմէ ան հրաժարած էր: Փիլիսոփայ կայսրը, ստոյիկեան, տարուած՝ Սենեկայով քրիստոնէութիւնը կը նկատէր վտանգաւոր մանրէ մը որ անհնազանդութեան կը տանի հնազանդեան միտքը եւ իշխանութեան կրօնական հիմերը: Իր ողջութեան իսկ, Հռոմի մէջ 173–ին բարձրացած արձանը, կը յիշեցնէր Հռովմէացիներուն, որ ամենակարող կայսրը չէր հանդուրժեր, նոյնիսկ զաւառը, քրիստոնէական վարակումը: Կայսրը երկու թշնամի ունէր՝ քրիստոնեաները եւ բարբարոսները:

Գ. ԴԱՐ

Գ. դարու կրօնափոխութեան զօրաւոր չարժումը, անդիմադրելի կը դարձնէ քրիստոնէական յառաջխաղացումը Միջերկրականի չուրջ: 210–ին, Հռոմի քրիստոնեաները արդէն իսկ կը զարդարէին պետնազամբանները, ուր կը պատարագէին նախքան իրենք զիրենք հոն թաղելը: Կարակալլայի հրովարտակէն ի վեր (212) կայսրութեան բոլոր բնակիչները կրնային հռովմէացի քաղաքացի դառնալ, նոյնիսկ եթէ Իսիսը կամ Միհրը պաշտէին: Հռովմէացիք իրենք ալ արեւելեան ծէսերու խորհուրդին մէջ կը վնտռէին վերկութիւնը: Աղանդները սունկի պէս կը բազմանային:

Դ. ԴԱՐ

Ի տես քրիստոնէութեան տեւական յառաջդիմութեան կայսերական քաղաքներու մէջ, կայսրութեան համար տրամաբանական լուծումն էր քրիստոնեայ դառնալ, պահպանելու համար իր միութիւնը: Այսպէս, 312–ին, Կոստանդիանոս ընդունեցաւ քրիստոնէութիւնը: 313, Միլանոյի հրովարտակը պաշտօնապէս կը կազմակերպէր հանդուրժողականութիւնը: 325–ին, կայսրը որ բնաջնջած էր իր մրցակիցները եւ վերահաստատած կայսերական միասնականութիւնը, համոզուած որ խաչը իրեն յաղթանակ պարգեւած էր, կը նախագահէր Նիկիոյ առաջին տիեզերական ժողովին որ եկեղեցին կը հաստատէր Պետութեան մէջ եւ պետութիւնը՝ եկեղեցւոյ մէջ: Մայրը՝ Հեղինէ, կը հիմնէր սրբազան վայրերը, երեւան կը հանէր Երուսաղէմի Ս. գերեզմանը: Կոստանտիանոս յունական Բիւզանդիոն քաղաքը, իր կայսերական մայրաքաղաքը կը դարձնէր՝ Կոնստանդնուպոլիս, 330–ին, չնորհիւ 40 հազար գոթ հոզակիրներու: Մայրաքաղաքը, իր դիրքով, կոչուած էր բարգաւաճ ըլլալու: Հռոմի մէջ է, սակայն, որ եկեղեցին կը հաստատէր Ցուլիոս Ա.ը, որպէս քրիստոնէութեան առաջին եպիսկոպոսը 343–էն իսկ: Եթէ, Հռոմի եպիսկոպոսը ծանօթ էր ծայրայեղ – արեւելքի գոյութեան, իր աշխարհը կը սահմանափակուէր Միջերկրականով: Ծանօթ չէր Խաղաղականի եւ Հնդկական ովկիանոսի նաւարկութիւններուն որոնք կը բացատրէին, հաւանաբար, Զինպապուէի հարստութիւնը, բեռ չենք ըլլար մեր հայրենիքին վրայ, ընդհակառակն, կը կրնանք զայն չէնցընել: Մի՞թէ աղէկ չէ մեր ըրածը:

– Շատ աղէկ է, շատ աղէկ, – գոչեց Բարսեղ աղա խանդավառուած, – ա՛խ, իմ ալ նպատակս, երազս այդ էր, բայց չեղաւ ու այսպէս թափառական, ցիր ու ցան մնացինք. գացէ՛ք, զաւակներս, գացէ՛ք, ու Աստուած հետերնիդ ըլլայ:

– Մեր եռեւէն դեռ ուրիշ որբեր ալ պիտի գան, մենք մեր մէջ միութիւն մը կազմած ենք այս նպատակով, ամէն արհեստաւոր որբ կը պատրաստուի երթալու... պիտի ազատինք օտարներու բերնին հոտէն: Հայաստանի մէջ միայն կըրնանք մեր արդար վաստակը հպարտութեամբ ուտել:

– Շատ չխտակ կը խօսիս... ո՛ւր էր, թէ ձեր տարիքը ունենայի ու միասին երթայինք, բայց ափսոս, մենք չարչարուեցանք, տառապեցանք, թափառեցանք, ճակատագիրնիս այս է եղեր, Հայաստանը երազեցինք, բայց չկրցանք վայելել... դուք գացէք, վայելեցէք, երջանիկ եղէք, մեզի պէս մի՛ ըլլաք... Աստուած հետերնիդ, զաւա՛կս:

– Շնորհակալ եմ, մնաք բարով, – ըսաւ Գարեգին ու Բարսեղ աղայի ձեռքը համբուրեց, ու ծերունին իր համբոյրը դրոշմեց անոր ճակատին:

Ու մինչ ԱՊԱԳԱՆ գուարթ, կայտառ եւ յուսալից կը հեռանար, կ'երթար, Բարսեղ աղա գլուխը հակեց եւ լուր արտասուեց:

Վ Ե Ր Ջ

Պէյրութ, 1925 Սեպտ· 22

ԳՈՂՈՒԹԼԻ ԳՈՂՈՒԹ

ՔԻՖԻՍԻԱՑի (Յունաստան) քաղաքապետարանի Մշակութային Կեդրոնի սրահին մէջ, դաշնակի ունկնդրութիւն մը տուած է Քրիստին Թոդաթլեան: Ան, 1995–ին աւարտած է Յունաստանի ամերիկեան Տիրի գոլէճը, 1996–ին ալ երաժըշտական իր ուսումը կատարելագործած է Լոնտոնի «Ռոյըլ գոլէճ օֆ միուզիք» կեդրոնը, ուրկէ վկայուած է որպէս դաշնակահարուհի: Երկու տարի է դասախօս է Գեմպրիճ քաղաքի գոլէճին մէջ: Ք. Թոդաթլեանի յայտագրին մաս կը կազմէին Սքարլաթի, Հայտըն, Պէթհովըն, Ռաւէլ եւ Շոփէն:

*
**

ԱԹԷՆՔի «Մեծն Բրիտանիա» պանդոկի սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 18–ին տեղի ունեցած է Եւրոպական Խորհրդարանի ընկերվարական խմբակցութեան կազմակերպած երեկոյթը որու դեղարուեստական բաժինին իրենց մասնակցութիւնը բերած են Տիկին Եղիս Պատմաճեան արտասանելով Սիամանթոյի «Ափ մը մոխիր հայրենի տուն»ը եւ Համազգայինի «Մարալօ» պարախումբը հայկական տարազներով: Հանդիսութեան ներկայ եղած են նախարարներ, դեսպաններ, ասոնց կարգին Հայաստանի դեսպանը՝ Արմէն Պետրոսեան:

ՍՏԱՑԱՆՔ

100–ԱՄԵԱՅ ԱՊՐՈՂ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԸ
ԱԼԵՔ ԳԼԸՃԵԱՆ

*
**

ԿԵԱՆՔԻ ԿԵՌՄԱՆՆԵՐՈՎ
Պատմուածքներ

ԹՈՐՈՍ ԹՈՐԱՆԵԱՆ

Հալէպ, 1999

Հարաւ – ափրիկեան քաղաքակրթութիւն մը որ, 350–էն իսկ, կրնար քարէ արձաններ բարձրացնել:

354–ին, Հռոմի մէջ կը ծնուէր Ծնունդը, փոխարինելու համար Աւրելիանոս կայսեր հաստատած արեւի պաշտամունքը: Հետզհետէ կը ծնուէր նաեւ արեւելք:

(Շար· 1)

ՀԱՑ ՏԻԱՄՓՈՐԱՆ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԱՍՏԱՆԴԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

– 1924 - 1925 –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Վ Ե Ր Ջ Ա Բ Ա Ն

– Ի՞նչպէս է նայինք Սուրբիկը, անունը Սուրբիկ էր, այնպէս չէ՞:

– Շատ աղէկ է, ձեռագործի մէջ չատ յառաջդիմութիւն ըրած է:

– Շատ աղէկ, չատ աղէկ, քուրիկդ Աբէլոյսը ի՞նչպէս է:

– Ան ալ աղէկ է, միասին կ'աշխատին ու ապրուստին կը ճարեն, նոյնիսկ խնայողութիւն ալ ըրած են:

– Ափէրիմ, – գոչեց Բարսեղ աղա, որ Գարեգինի երեւումէն ի վեր պահ մը մոռցած էր իր տխուր խոհերը:

Ցետոյ աւելցուց·

– Էյ, դուն ի՞նչ կ'ընես կոր նայինք:

– Ես ալ աղէկ եմ, կ'աշխատիմ, արհեստս առաջ տարի, հիմա վարպետ կօչակար մը եղած եմ ու կրնամ առանձին խանութ մը բանալ:

– Աւոր համար դրամագլուխ պէտք է:

– Ես ալ բաւական խնայողութիւն ըրած եմ, բայց մեր միտքը ուրիշ է:

– Ի՞նչ է տեսնենք:

– Ես եթէ ձեզի հոս չտեսնէի արդէն վաղը յատկապէս գրասենեակ պիտի գայի՝ մնաք բարով ըսելու:

– Ո՞ւր կ'երթաս կոր, – հարցուց Բարսեղ աղա հետաքրքիր:

– Հայաստան պիտի երթանք, – պատասխանեց Գարեգին՝ գլուխը հպարտութեամբ բարձրացնելով:

– Ի՞նչ կ'ըսես, ի՞նչպէս... դուն առանձի՞ն, թէ՞ քոյրդ ալ միասին:

– Ոչ թէ միայն քոյրս, այլ Սուրբիկն ալ միասին, ամէնքս ութ հոգի ենք:

– Մի՞ւսները որո՞նք են:

– Ինծի տարեկից չորս որբեր, ամէնքն ալ արհեստաւոր, մէկը ղերձակ է, երկրորդը կօշկակար, երրորդը սափրիչ ու չորրորդն ալ ատաղձագործ... երկու տարիէ ի վեր մտքերնիս դրինք Հայաստան երթալ, աշխատեցանք, դրամ հաւաքեցինք, պէտք եղած դիմումները ըրինք ու հիմա ամէն բան պատրաստ է... Զորեքշաբթի օրը ճամբայ կ'ելլենք:

Բարսեղ աղա զարմացած, աչքերը խոր–խոչոր բացած, Գարեգինին կը նայէր՝ չկրնալով իր ականջներուն հաւատալ:

– Այո, մենք կ'ուզենք մեր երկիրը, մեր հողին վրայ ապրիլ, օտարներէն խեր չկայ մեզի, հոն պիտի կազմենք մեր ընտանիքները, հոն պիտի զարգացնենք, հոն պիտի բազմացնենք... Զմոռնամ ըսելու, որ Սուրբիկը իմ նչանածս է, քոյրս ալ մեր ընկերներէն մէկուն նչանեցի, բայց մեր հարսնիքը Հայաստանի մէջ պիտի ընենք... քանի որ երիտասարդ ենք, առողջ ենք, արհեստ ունինք,

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻԻ

ՓԱՐԻԶ. – Ոմն 600 Ֆր.։

***

ԳԱՇԱՆ. – Խաչիկ Խանթեմուրեան 200 ֆրանք։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ Ազգային Մխիթեան Վարժութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները։

Եկեղեցւոյս անուանակոչութեան տօնին առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Կարպիս եւ Սոնիա Պապիկեան մատաղցու մխերը։ Տէր եւ Տիկին Ժան Մխիտարեան (Փարիզէն) 3000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Զարզավաթճեան (Փարիզէն) 2500 Ֆր., Օրիորդ Զմրուխտ Օպոզեան 2000 Ֆր., Պր. Ալեքսանտր Ալեքսանեան, Տէր եւ Տիկին Արման Պահատուրեան, Տէր եւ Տիկին Մօրիս Քրաճեան, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Ճնկըլարեան, Ժ. Ժ. Գ. Մասթէրինք, եւ Տէր եւ Տիկին Կապրիէլ Բէքմէզեան 1000-ական ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Հայկուհ Փափազեան, Տիկին Մատլէն Պասմաճեան, Տիկին Յասմիկ Դանիէլեան 500-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Կավրիէ, Պր. Արա Պահատուրեան, Տէր եւ Տիկին Արմուտեան, Տիկին Մարի Ապրահամեան, Տիկին Ազնիւ Աճէմեան 200-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Քէլէքլեան (Թարարէն), Տիկին Մարի Ազատեան, Տէր եւ Տիկին Օհաննէս Սօմունեան 150-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Օննիկ Աբրահամեան, Տէր եւ Տիկին Ճենկճեան, Տէր եւ Տիկին Պաղտասրեան, Տէր եւ Տիկին Պէչիկթաշլեան, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Արմուտեան, Տիկին Սիլվա Աղատամլեան, Տէր եւ Տիկին Մահէսեան, Տէր եւ Տիկին Անթըլըզեան, Տիկին Մերի Դանիէլեան, Տիկին Տիանա Ռիպայէ, Տիկին Էլիզապէթ Տայմ, Տէր եւ Տիկին Աբգարեան, Տէր եւ Տիկին Արամ Փաշապէզեան, Տէր եւ Տիկին Միքայէլ Փաշապէզեան, Տէր և Տիկին Արմէն Մահսեան, Նաթալի եւ Կրէկօրի, 100-ական ֆրանք, Տիկին Պայծառ, Տիկին Ժերոմ Թալարօն, Մ. Ոմն 50-ական ֆրանք։

Մատաղօրհնութեան առթիւ ճաշին մասնակցութիւններն բերին նաեւ՝ Տէր եւ Տիկին Լեւոն Մարկրիթ Փաշապէզեան, Մ. Ոմն, Թագուհի Ղազարեան, Լիոնահայ Տիկնանց Միութիւնը, Լիոնի Կապոյտ Խաչուհիները, Լիոնի Կարմիր Խաչուհիները, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Փաշապէզեան եւ Տէր եւ Տիկին Օհաննէս Սմմաթեան։

(Շար. Ա. էջէն)

թացած են, մեռած են Յունուար 6-ին։ Շնչահեղձ եղած են ջերմութեան զօրձիքէ մը այն պրնկալոյին մէջ որ օրպէս բնակարան կը ծառայէր։

ՖՐԱՆՍԱՑԻ մէջ, հիւանդները այլեւս իրաւունքը պիտի ունենան գիտնալու թէ ի՞նչ վտանգներ կը սպառնան իրենց վիրաբուժական գործողութեան մը կամ պարզ քննութեան հետեւանքով։ Այս է Պետութեան խորհուրդին տուած որոշումը։

Ս. ՊԵՏԵՐՍԲՈՒՐԳԻ քաղաքապետը՝ Վ. Եակովլեւ եւ նախկին վարչապետ Պրիմակով որոշեցին զօրավիգ կանգնիլ Պուտինի նախագահական թեկնածութեան։ Երկուքն ալ դաս մը քաղած են ելեւմտահանական վերջին ընտրութեանց կրած իրենց պարտութենէն։ Պրիմակովի պարագան թէեւ չատ որոշ չէ տակաւին։ Թեկնածու են նաեւ Ժիրինովսկի եւ Զիւգանով (համաչնաւոր)։

ԳԼԻՆԹՐԷՆ ամոլը, Յունուար 5-ին Նիւ-Եորքի չքեղ արուարձանին՝ Շափաքուայի իր ապարանքը վոխադրուեցաւ։ Այլեւս հոս պիտի մնայ Հիլարի Գլինթըն ծերակուտական աթոռի իր ընտրապայքարը տանելու համար։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Նորայր Տիլանի մահուան առթիւ, Տիկին Սաթենիկ Փիրէնկիւլեան վոխան ծաղիկի 500 Ֆր. կը նուիրէ կեդրոնական Սանուց Միութեան (ստանալ «Ցառաջ»էն) եւ 500 Ֆր. «Ցառաջ»ին։

UGAB - LYON

Le Repas mensuel de l'U.G.A.B.

LE REPAS MENSUEL DE L'U.G.A.B. ?
C'est assurément
une cuisine arménienne
savoureuse et traditionnelle.

LE REPAS MENSUEL DE L'U.G.A.B. ?
C'est le plaisir de partager
des instants gourmands
où vous ne serez jamais déçu
car l'amitié et la convivialité
sont toujours au menu.

LE REPAS MENSUEL DE L'U.G.A.B. ?
C'est au 12, rue Emile Zola —Lyon 2e
Métro : Bellecour ou Célestins
Prix du repas: 70 F — Etudiants: 30 F
Prochain rendez-vous :
Le Dimanche 16 Janvier à midi
Confirmez votre venue au :
04 78 35 06 56

ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐ ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանի Հանրապետութեան Կրթութեան եւ Գիտութեան նախարարութիւնը նախատեսում է կազմակերպել ընփիւռքահայ ուսուցիչների վերապատրաստման մէկամսեայ դասընթացքներ համապատասխանաբար՝ նախակրթարանների, միջին դասարանների եւ աւագ դպրոցի ուսուցիչների համար։

Դասընթացքները կազմակերպելու է Կրթութեան եւ Գիտութեան նախարարութիւնը, «Սփիւռք» գիտատեսումնական կենտրոնում, որ իրրեւ առանձին ուսումնական ստորաբաժանում հիմնադրուել է Խաչատուր Աբովեանի անուան հայկական պետական մանկավարժական ինստիտուտի չրջանակներում։ Դասընթացքների պատասխանատուն է կենտրոնի տնօրէն, բանասիրական գիտութիւնների տոքթ. փրոֆ. Ս. Դանիէլեանը։

Դասընթացքները վարուելու են արեւմտահայերէնով, Հայաստանի և Սփիւռքի լաւագոյն մասնագէտների ներգրաւմամբ։ Սփիւռքահայ ուսուցիչների վերապատրաստման ծրագիրը՝ աշակերտութեան ակնկալիքով, ներկայացուած է նաեւ «Հայաստան» Հիմնադրամի քննարկմանը։

Դասընթացների կազմակերպական աշխատանքներն իրականացուելու են Կրթութեան եւ Գիտութեան նախարարութեան Միջազգային ծրագրերի համադրման կենտրոնի միջոցով։ Սփիւռքի կազմակերպութիւնները եւ կրթօճախները կարող են իրենց յայտերը ներկայացնել նախարարութիւն՝ ուսուցիչների քանակի, նախընտրելի ժամկէտների նչումով։

Հրաւիրուող ուսուցիչների կեցութեան պայմանները, դասընթացքների ուսումնական ծրագրերը եւ դասատախտակը կը ներկայացուեն համապատասխան յայտերի առկայութեան դէպքում։

Լրացուցիչ տեղեկութիւնների համար դիմել ՀՀ Դեսպանութիւն՝
9, rue Viète — 75017 PARIS
Tél. : 01. 42. 12. 98. 00
Fax : 01. 42. 12. 98. 03.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԴԵՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Հինգշաբթի, Յունուար 13
Ը. ՕՐ ԾՆՆԴԵԱՆ
ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԻՒՆ ՏԵԱՌՆ

Ժամը 10·30-ին պատարագ կը մատուցուի որու ատարին Առաջնորդարանի ՏՆՕՐՀՆԷՔԸ կը կատարուի։

ԿՐ ՊԱՏԱՐԱԳԷ՝
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԿՀՆՑ. ԹԱՇՃԵԱՆ

***

Շաբաթ, Յունուար 15
ՏՕՆ ԾՆՆԴԵԱՆ
ՍՐԲՈՑՆ ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ ԿԱՐԱՊԵՏԻՆ

Ժամը 10·30-ին պատարագ կը մատուցուի, որու ատարին Մայր Տաճարի Անուանակոչութեան Տօնին առիթով Հոգեհանգիստ կը կատարուի Եկեղեցւոյն բարերար՝ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆի եւ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆ ընտանիքի ննջեցեալներուն համար։

ԿՐ ՊԱՏԱՐԱԳԷ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ԿՀՆՑ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Հինգշաբթի, Յունուար 13
ՏՕՆ Լ. ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի։

Յաւարտ պատարագի Եպիսկոպոսարանի Տնօրհնէքը կը կատարուի։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section PARIS

séjour familial

La Section «Archalouys TATHEOSSIAN» de Paris organise son séjour familial du **dimanche 13 au dimanche 20 Février** à Bellefontaine (JURA). Prix compétitifs!!! Ambiance arménienne assurée !!!

Sourtout, n'hésitez pas, venez avec vos enfants, petits-enfants ou amis et rejoignez-nous sur les pistes de ski, de luge ou tout simplement dans le Centre !!!

Renseignements et inscriptions auprès de :
— Araxie: **01 39 83 71 19** (de 19 à 21h)
— Marie: **01 47 80 71 73** (de 9 à 19h)
— Séta: **01 64 03 53 05** (de 10 à 20h).

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ
ՓԱՐԻԶԻ ՄԻՕՐԵԱՑ ԴՊՐՈՑԻ

ԲԱՐԵԿԵՆԴԱՆԸ

Դպրոցասէր, Թարգմանչաց եւ Ս. Մեսրոպ դպրոցներուն աչակերտները, Միօրեայ դպրոցներու աչակերտները ինչպէս նաեւ բոլոր հետաքրքրուող երախաները, սիրով հրաւիրուած են մեծ պահքէն առաջ աւանդական, զուարթ

Բարեկենդանը

տօնելու։

Ծպտում, երգ, խաղ, արտասանութիւն, վիճակահանութիւն եւլն.։

Կիրակի, Փետրուար 6, ժամը 14·30
Salle Valeyre
24, rue Rochechouart — 75009 PARIS
— Métro : Cadet —

Ցայտապրին մասնակցելու համար հեռաձայնել՝
01 – 64 – 03 – 53 – 05

Թիւին
կամ Փարիզի մասնաճիւղի գրասենեակը
Շաբաթ ժամը 15 – 19
01 – 42 – 46 – 88 – 36

Մուտքը ազատ է։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SÉJOUR D'HIVER

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 6 au 13 février 2000 pour les enfants de 8 ans révolus à moins de 15 ans.

Prix : 2.700 F comprenant
— Transport
— Hébergement
— Location et cours de ski
— Remontées mécaniques
— Assurance

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration:
17, rue Bleue — 75009 PARIS
Tél. : 01 48 24 46 57
Date limite d'inscription : 15 Janvier

les Coupons d'Alsace
21, av. d'Helvétie
25203 MONTBÉLIARD
Tél. 03 81 94 38 10
Z.I. Les Arbletiers
25400 AUDINCOURT
Tél. 03 81 35 51 93
65, avenue Jean Jaures
90000 BELFORT
Tél. 03 84 21 62 66

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

MANOUGNEROU OR

Le Conseil d'Administration et ses sections parisiennes vous invitent à fêter le **MANOUGNEROU OR**

Le Dimanche 16 janvier à 14h30

au CENTRE VALEYRE
24, rue Rochechouart — 75009 PARIS

Au programme : **Les élèves des écoles de la CBAF**
Théâtre Berlingot
Et le Père Noël

Tous les enfants sont conviés à venir les accueillir et les applaudir.

Bar — Buffet

ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 9
DIMANCHE
9 JANVIER
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Թիւ 255

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·814 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.814

Autour de la publication du dernier livre d'YVES TERNON

Du négationnisme, mémoire et tabou

(éd. Desclée de Brouwer)

par Raymond H. KEVORKIAN

Dès sa parution, le dernier ouvrage d'Yves Ternon, essentiellement consacré à l'élection contoversé du turcologue Gilles Veinstein au Collège de France, n'a pas, c'est le moins que l'on puisse dire, laissé indifférent la communauté universitaire et les plus attentifs des observateurs de la presse parisienne. On a même constaté, dans l'article publié en guise de réponse à ce livre par Pierre Vidal-Naquet dans **Le Monde** daté du 3 décembre qu'Yves Ternon avait fait mouche en appuyant là où cela fait mal. Alors que le chantre du négationnisme avait pris, quelques mois auparavant, au plus fort de la polémique concernant G. Veinstein, des positions en contradiction avec le combat qu'il a lui-même mené toute sa vie, sa «réponse» apparaît, plus qu'une critique de l'ouvrage d'Yves Ternon, comme une tentative de correction de la ligne adoptée précédemment. Trop manifestement incohérent, amalgamant les bons et les mauvais arguments, son premier article n'avait, en effet, aucunement convaincu les observateurs connaissant le dossier, mais tout au plus révélé la fidélité de Pierre Vidal-Naquet à des amis défendants une mauvaise cause. Des contacts avec de jeunes collègues —nous pensons à l'interview accordée à Mikaël Nichanian pour le journal du Nor Seround, **Hayastan**— lui ont fait semble-t-il prendre conscience des dégâts qu'il avait ainsi commis, dont les conséquences ont été d'autant plus graves que sa démarche émanait d'une personne respectée dont les avis étaient pris très au sérieux. Si nous avons été nombreux à ressentir comme une trahison sa «défense» de Gilles Veinstein, nous imaginons aussi à quel point sa propre bévue a dû ulcérer ce savant distingué. Nous notons cependant, avec une certaine tristesse, que dans sa «Réponse à Yves Ternon» publiée dans le **Monde** du 3 décembre, Pierre Vidal-Naquet s'est enfoncé un peu plus. Tout en voulant rectifier le tir sur quelques points indéfendables, pour acquérir une position évidemment plus conforme à son image, il conteste l'analyse d'Yves Ternon, accusé de ne pas faire «précisément dans la nuance», lui reprochant de considérer les propos de Gilles Veinstein comme ceux d'un négationniste. Pierre Vidal-Naquet fait notamment une distinction majeure entre les positions de Bernard Lewis, qu'il considère comme motivées par le double soucis de maintenir serré «le grand cordon de l'extermination majeure» et les bonnes relations entre la Turquie et Israël, et l'argumentation développée par Gilles Veinstein, qui lui semble «ne pas mériter l'épithète de négationniste». Loin de mettre les deux hommes dans le même sac, Yves Ternon se contente pourtant de montrer qu'avec une formulation plus précautionneuse —qui, nous semble-t-il, est plus le fruit d'une prudence induite par la condamnation de Bernard Lewis, qu'une différence de fond— Gilles Veinstein reprend, volontairement ou pas, l'argumentation que l'on trouve dans les publications des officines turques d'Ankara directement rattachées aux services du premier ministre turc. Ajoutons que la position adoptée par Gilles Veinstein en 1995 est aujourd'hui devenue intenable, mais qu'en définitive on exige de nous de considérer qu'il ne s'agit pas de négationnisme, mais des scrupules d'une historien subtil qui a besoin de toucher pour croire.

Outre l'article de Pierre Vidal-Naquet, accompagné d'un texte très neutre du médiateur du **Monde,** une seconde attaque a visé Yves Ternon de façon encore plus personnelle dans un éditorial de la revue l'**Histoire,** celle-là même qui suscita l'article de 1995 sur lequel s'appuie «l'accusation» pour démontrer la nature négationniste des propos de Gilles Veinstein. En guise de débat, le ou les auteurs de l'éditorial commence par qualifier Yves Ternon de «champion de la cause arménienne». Pour qui connaît l'œuvre d'Yves Ternon, qui ne se limite pas à la seule étude du génocide arménien, mais embrasse plus généralement le phénomène génocidaire durant tout notre siècle, ce qualificatif ne peut que faire sourire. On utilise là le bon vieux procédé du discrédit à appliquer à celui qui dérange une communauté d'individus qui ne semblent pas trop aimer rendre des comptes pour ce qu'ils font. Car on confond allègrement débat universitaire et liberté de l'historien avec la responsabilité de celui-ci. Porteur de légitimité, il peut évidemment s'exprimer sur des sujets qu'il ne maîtrise pas, mais dans ces conditions, il doit s'attendre à trouver face à lui des gens qui dénoncent non sa liberté d'opinion, mais l'usage malveillant qu'il en fait. Notons que la loi Gayssot, dont l'**Histoire** semble si mécontente, a tout de même permis de faire cesser des abus humiliants pour les descendants des victimes. Mais il est vrai que ceux qui n'ont pas lu la prose négationniste diffusée par Ankara ne peuvent pas faire de parallèle avec le texte incriminé de Gilles Veinstein. Comme le rappelle opportunément Yves Ternon, l'essentiel de l'argumentaire développé par l'Etat turc s'y trouve joliment agencé —mais peut-être est-il permis de penser qu'il s'agit là d'un simple hasard, comme l'est sans doute l'utilisation de sources aussi douteuses que le livre de Kamuran Gürün et les travaux de H. Lowry, dont le premier est connu comme travaillant directement sous les ordres de l'armée turque, tandis que le second a été pris par ses pairs américains en flagrant délit de collaboration avec l'ambassade turque aux Etats-Unis sur justement un dossier négationniste (l'affaire a fait grand bruit dans les milieux universitaires).

Comment interpréter ces deux réactions à la publication du dossier constitué par Yves Ternon? Parmi les nondits, je pense que sa contribution publique — comme celle de Catherine Coquio voici un an — a dérangé ceux qui voulaient que les «cercles arméniens» ou les «historiens amateurs» soient isolés dans leurs protestations contre le cynisme et la malveillance et exclus du droit de tenir un discours universel sur le négationnisme d'Etat et ses avatars en millieu universitaire. Le qualificatif de «champion de la cause arménienne» employé par l'**Histoire** pour désigner Yves Ternon est à cet égard révélateur de l'intention de l'éditorialiste de renvoyer l'historien des génocides à un statut de militant pour vider son discours de toute légitimité. Cette même légitimité que revendiquent notamment certains de ceux qui ont défendu la réputation de G. Veinstein. Si l'on y regarde de plus près, on constate que pour défendre cette légitimité, qui ne devrait s'affirmer que par la qualité de ses travaux, cette école n'hésite pas à employer des moyens douteux, comme la rédaction d'une pétition qui est en flagrante contradiction avec les positions de G.V. — Yves Ternon a justement mis en évidence cette «contorsion» — pour faire signer des collègues dont il est probable que la plupart ignoraient le fond du dossier, mais ont néanmoins signé un document qui prend la défense de l'honneur baffoué d'un collègue.

Ceci dit, on notera aussi, en marge de cette affaire, qu'au sein de l'école de turcologie française on ne trouve pas un seul chercheur qui se soit sérieusement penché sur le «dossier arménien» et ait fait l'effort de consulter les sources multiples qui l'éclairent. Ce qui revient à dire que l'école légitimée, dont Gilles Veinstein est l'un des leaders, si ce n'est le principal inspirateur, n'a pas à avoir d'avis autorisé sur la question arménienne, préférant traditionnellement se retrancher dans un silence presque absolu — on note quelques timides signes d'intérêt — sur une affaire arménienne qui n'est pourtant même plus totalement tabou en Turquie aujourd'hui.

Une seconde pétition de soutien à Gilles Veinstein, plus encourageante, est présentée dans l'ouvrage d'Yves Ternon. Elle invite notamment les autorités turques à ouvrir leurs archives — sous-entendu de ne plus faire semblant comme cela est le cas depuis 1990 — sans restriction aucune. Nous suggérerions à cet égard les dossiers de la Commission Mahzar qui a instruit le procès des chefs jeunes-turcs, lesquels contiennent tous les télégrammes et documents confidentiels envoyés par le ministère de l'Intérieur aux valis locaux et conservés malgré les ordres de destruction. Les signataires semblent ainsi indiquer que le moment est venu de se pencher sur le dossier. Peut-être peut-on espérer alors, malgré les réticences multiples, qu'on cessera en France de gérer politiquement le génocide des Arméniens pour faire une place à l'étude du processus d'extermination à laquelle nous avons droit. A ce jour, l'université française ne s'est malheureusement pas démarquée nettement des politiques sur ce sujet. Elle tient toujours pour suspecte toute personne qui voudrait, si l'on peut dire, institutionnaliser ce sujet d'étude, le légitimer. Mais, comme le rappelle Yves Ternon dans sa conclusion, cette affaire a eu le mérite d'interpeler la communauté universitaire française, qui est ainsi sortie de son ignorance ou de son indifférence.

Le livre de Yves Ternon est paru en même temps qu'était diffusé un dossier intitulé «l'affaire Veinstein-Dagron», qui reprend les principaux documents illustrant les débats. Brièvement introduit par Claude Mutafian, ce livret constitue une mine d'enseignements pour ceux qui s'intéressent aux méthodes de désignation pratiquées parfois au Collège de France. En soutenant contre vents et marées la candidature de Gilles Veinstein, l'administrateur du Collège de France s'est semble-t-il impliqué dans une mauvaise affaire qui ternit l'image de ce savant byzantiniste. On notera ainsi que c'est en enfreignant, volontairement ou non, le règlement intérieur du Collège que Gilles Veinstein a été «élu» à la majorité simple des professeurs présents, alors qu'une majorité absolue était requise. Ce qui revient è dire qu'on a, en la circonstance, fait peu cas des votes contre l'élection. Quand l'institution décide..., il semble que les règles démocratiques soient parfois enfreintes par ceux qui sont précisément chargés de les faire respecter.

ԱՆՎԵՐՆԱԳԻՐ

Գրեց՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Ամէնուր թատրոնը լաւագոյն միջոցն է որեւէ հասարակութեան մօտ, նրա կեանքի մտաւոր, բարոյական ու քաղաքական հասունութեան մակարդակն հասկանալու, ուսումնասիրելու եւ եզրակացութիւններ հանելու համար: Հասարակական կեանքն առողջ է, երբ թատրոնում արտացոլւում են նրա կեանքի բոլոր հակադիր ուղղութիւնները: Զանազան իրարամերժ դրօշներից ստեղծուած, իմաստաւորուած, ի մի բերուած ամբողջութիւնը բեմում, չփոթի մատնուած մտքերն ու գործողութիւնները ազատագրել, մաքրել է կարող: Թատրոնի մշակութային դերը հարկաւոր է գիտակցել իրրեւ այդպիսին: Տիրող հիւանդագին հոգեվիճակների բերումով, թէ՛ Սփիւռքում, եւ թէ՛ Հայաստանում, հայ բեմը միշտ անկարող է եղել առարկայօրէն քննելու իր հասարակական հարցերը:

Հայ թատրոնը, վերջին մի քանի տասնամեակներում, պարտադրաբար միջազգային «սառն պատերազմի» ենթական լինելով՝ թերացել է իր կեանքի հիմնական խնդիրների ճշմարիտ պատկերը ներկայացնելու եւ դրա իւրայատուկ վիճակն արտայայտելու մէջ: Այս է պատճառը, որ մինչ օրս նրա ամենակարեւոր ու արժէքաւոր թատերագիրները, իրենց հերոսների բուն բովանդակութեամբ, երբեք բեմ չեն հանուել: Ամէնուր նրանց յարմարեցրել են: Հայաստանի բեմերի վրայ աշխատող թատերական գործիչները, նշուած իրավիճակի՝ «սառն պատերազմի», դեռ միամիտ դիներ են, որոնք հասատատուած ու բնաւորութիւն դարձած ընթացքի գոհը դառնալով, կորցրել են իրենց անաչառ դատողութիւնը: Նրանց զգայուն բնաւորութիւնը, չփոթուած է թերագնահատութեամբ, կամ չափազանց չոյանքով, տիպրոսներով ու չքանչաններով՝ անտեղի ու անհիմն ամբոխային ծափահարութիւններով: Այսօր նրանք անկարող են ըմբռնելու, որ հիմնաւոր քննադատու-

(Շար.ը Գ· էջ)

Les Arméniens en Italie

(jusqu'au XVIIIe siècle)

Les colonies arméniennes en Occident sont pour leur grande majorité relativement récentes, constituées par les descendants des rescapés du génocide de 1915. En Europe, la plus importante est de loin celle de France, environ cent fois plus grande que celle d'Italie. Mais tout au long de l'histoire c'est ce dernier pays qui eut les liens les plus étroits avec l'Arménie: les rapports arméno-italiens sont d'une richesse incomparable avec ceux que les Arméniens ont pu avoir avec d'autres peuples européens. Parmi les nombreuses raisons de cette situation privilégiée, on peut citer l'ancienneté des contacts entre l'Arménie et les possessions romaines d'Asie, la christianisation étatique de l'Arménie et l'attrait de Rome qui en découla, ou encore les relations commerciales tissées avec les cités marchandes italiennes qui sillionnaient la Méditerranée au Moyen Age.

L'Arménie et l'Empire romain

Le premier contact entre Arméniens et Italiens eut lieu en Asie Mineure, lorsqu'au 1er siècle av. J.C. l'expansion romaine à l'est se heurta à une coalition arméno-pontique, scellée entre le roi Tigrane le Grand et son beau-père Mithridate Eupator, roi du Pont. Tigrane fut vaincu par Pompée mais conserva son royaume. Ces événements sont abondamment rapportés par plusieurs historiens grecs et latins.

Dès cette époque, la littérature latine se fit l'écho de plusieurs mythes liés à l'Arménie, comme celui de l'Araxe fleuve indomptable évoqué dans la description du bouclier d'Enée. Au IIe siècle, Juvénal rapporte même la présence de mages arméniens à Rome, probablement ceux qui, selon Pline l'Ancien, ont accompagné le roi d'Arménie. Entre-temps avait en effet eu lieu un important événement: suite à un accord romano-iranien, le frère du roi parthe inaugura la dynastie des rois arsacides arméniens, mais à la condition d'aller recevoir l'intronisation à Rome des mains de Néron. Plusieurs historiens nous ont laissé la description de ce spectaculaire voyage, en 66 ap. J.C. : le roi Tiridate Ier était accompagné d'une nombreuse suite, et peut-être faut-il voir là la première ébauche d'une population arménienne à Rome.

L'un de ses descendants, Tiridate III, imposa le christianisme à l'Arménie avant que l'Empire romain ne devienne lui aussi chrétien. Bien entendu, cette parenté religieuse favorisa les échanges, d'autant plus qu'en 387 le royaume d'Arménie fut partagé entre ses deux voisins; l'Armenia Minor, à l'ouest de l'Euphrate, intégra l'Empire romain. On trouve au IVe siècle plusieurs témoignages d'Arméniens citoyens romains en Italie : le fameux rhéteur Prohaeresios, le Cappadocien Quirillus, l'eunuque Aedesius. Le pouvoir d'attraction de Rome, lieu des martyrs de saint Pierre et saint Paul, n'allait dès lors jamais cesser: voyageurs ou pèlerins rêvaient de se rendre dans la Ville éternelle — ainsi le «père de l'Histoire» arménien, Moïse de Khorène, signale lui-même son passage—, et il est probable que certains d'entre eux restaient dans la péninsule.

Les Arméniens en Italie byzantine (VIe-XIe siècle)

Au Ve siècle l'Arménie se retrouva divisée entre la Perse sassanide et l'Empire byzantin. Lors de la reconquête de l'Italie sous Justinien, au VIe siècle, de nombreux contingents arméniens intégraient l'armée byzantine, et l'un des deux grands généraux de l'Empire, Narsès, était lui-même arménien. Plusieurs papyrus de Ravenne, datés de la fin du VIe et du début du VIIe siècle, parlent du «Numerus armeniorum» de l'armée byzantine, et le quartier de Classe s'appelait alors Armenia.

Le peuplement arménien concerna encore plus l'Italie du Sud et la Sicile, restées longtemps byzantines. Parfois on assista même à une installation forcée; Constantin VI déplaça en Sicile des habitants du «thème des Arméniaques», parmi lesquels il devait y avoir bien des Arméniens, en 792, et le général Nicéphore Phocas installa en 885 des populations arméniennes en Calabre. Plusieurs de ces Arméniens d'Italie méridionale laissèrent une trace dans l'histoire : citons l'usurpateur Mjej (Mezezios) au VIIe siècle, le gouverneur de Sicile Mouchegh (Musele) et le vainqueur de Bénévent Smbatik (Symbathicius) au IXe siècle.

De manière plus globale, on possède une série de faits et de documents prouvant une présence arménienne conséquente en Italie du Sud dans le haut Moyen Age, qui s'explique très probablement par l'héritage de cette reconquête byzantine. Ainsi le fondateur de l'Eglise arménienne, saint Grégoire l'Illuminateur, est vénéré à Nardo, à Naples et à Palerme. Une partie de ses reliques aurait été transférée dans la première ville dès le VIIIe siècle et sa statue domine encore une façade de la place centrale. Quelques siècles plus tard, son crâne aurait été transféré à Naples, où existent encore le quartier et l'église «San Gregorio armeno», cette dernière offrant dans sa décoration intérieure des épisodes de la vie du saint. Plus concrètement, on mit à jour en 1742 un énorme calendrier lapidaire où il est mentionné à trois reprises, avec en plus une mention des vierges martyres d'Arménie Hripsimé et Gayané: daté du IXe siècle, c'est un témoignage indubitable d'une présence arménienne dès cette époque dans la capitale de Campanie.

Les Pouilles et la Basilicate ne sont pas en reste. Un document notarié de Bari, daté de 990, porte une signature en arménien, et une église arménienne, Saint-Georges, y est signalée dès le

par

Claude MUTAFIAN

XIe siècle. Une telle église correspond bien sûr à l'existence d'une communauté arménienne. En ce même siècle sont documentées les églises S. Maria de Armenis de Matera et de Forenza. L'une des églises de cette dernière ville possède encore un tableau du XIe siècle représentant la «Madonna dell'Armenia». L'église arménienne de Matera existe toujours, de même que S. Andreas de Armenis à Tarente, mentionnée au XIVe siècle.

Les Arméniens à Rome

Rome constitue un cas à part à cause de toute la symbolique chrétienne qui s'y attache. Les actes du concile du Latran de 649 font état d'un «monastère des Arméniens» et d'un «monastère des Ciliciens». Ce dernier est situé sur le lieu du martyre de saint Paul, et la chronique de Benoît de Saint-André en attribue la fondation à Narsès. Sur cet emplacement se dresse maintenant l'abbaye trappiste des Trois Fontaines, qui possède dans son cloître deux inscriptions arméniennes, de 1267 et de 1305. Y a-t-il eu continuité de la présence arménienne? On ne peut l'affirmer.

Au XIIIe siècle en tout cas, la présence arménienne à Rome est amplement documentée: une inscription de 1246 au Quirinal, actuellement aux Musées du Vatican, plusieurs manuscrits copiés et enluminés dans la Ville éternelle —le plus ancien connu est daté de 1239—, et une église, Saint-Jacques-des-Arméniens, sur l'emplacement de la place Saint-Pierre. Cette église ayant dû être détruite, les Arméniens reçurent au XVIe siècle l'église de Santa Maria Egiziaca, ex-Temple de la Fortune virile, qui fut échangée au XIXe siècle contre l'église Saint-Blaise. A cette époque aussi fut fondé le Collège pontifical arménien, qui reste une sorte d'héritier de cette «Rome arménienne».

Les Arméniens en Italie centrale et septentrionale (XIe-XIIIe siècle)

En Italie du Nord, deux témoignages isolés au XIe siècle peuvent correspondre à des installations de petites communautés monastiques. Ce sont deux ermites arméniens émigrés en Italie, canonisés peu après leur mort et devenus saints protecteurs de leurs villes d'accueil : San Simeone à Mantoue et San Davino à Lucques.

C'est toutefois un peu plus tard, à partir du XIIIe siècle, qu'allait prendre son essor la présence de communautés arméniennes en Italie du Nord et du Centre, reflétée par tout un réseau d'églises et de «domus», ou «maisons», jouant le rôle d'auberge et de lieu de rassemblement. On possède ainsi dès 1210 la mention du testament d'un riche habitant de Pontecurone, un bourg situé à mi-chemin entre Gênes et Milan sur la via Postumia romaine. Il léguait ses biens à des moines arméniens, à charge d'y construire un hospice pour les malades et les voyageurs. On voit ici le double rôle, religieux et commercial, qui allait caractériser tous ces établissements arméniens en Italie. Les légataires sont appelés: «Révérends pères de Saint Pierre de l'ordre de Saint Basile». Ce terme de «Brasiliens» s'appliquait alors à tous les religieux orientaux, supposés suivre la règle de Basile de Césarée. La situation de Pontecurone sur la route de Gênes vers l'intérieur, et le fait que cette donation suit de peu le privilège accordé aux Génois par le roi arménien de Cilicie Léon Ier en 1201, mettent l'accent sur le rôle commercial de cet établissement.

Les «domus» suivantes dont la mention nous est parvenue au XIIIe siècle ont une position géographique qui va dans le même sens. On trouve ainsi une «Armenis Domus» à Ancône en 1248, sous la protection d'Innocent IV. Peu après, en 1253, c'est encore par un testament que les Arméniens de Venise reçurent une «domus». Sur la même côte adriatique, à Rimini, une église arménienne Saints-Jean-et-Matthieu est signalée sur un colophon de 1254. Du côté tyrrhénien, on note en 1263 l'église Sainte-Croix des Arméniens de Sienne, et vingt ans plus tard un colophon mentionne l'église et l'hospice Saint-Matthieu à Salerne. A l'appui des motivations commerciales dues à des évidences géographiques manquent des noms de marchands arméniens. Les actes notariés sont muets sur ce point, et il faut supposer que ces marchands ont laissé peu ou pas de traces nominales.

Toujours au XIIIe siècle, Pérouse, et éventuellement Orvieto, constituent des cas à part. Orvieto avait en 1288 une église arménienne du Saint-Esprit. Quant à Pérouse, on possède plusieurs manuscrits arméniens qui y furent copiés dès le début du XIVe siècle. Mais auparavant l'église San Matteo degli Armeni est mentionné en 1272, et en 1279 le roi arménien de Cilicie Léon II lui offrit un bréviaire, ce qui suppose que cette communauté arménienne était déjà bien connue. Sa raison d'être n'est certainement pas commerciale, elle est probablement à chercher plutôt du côté franciscain. Nous sommes là en pleine terre franciscaine, et les frères mineurs étaient entrés en contact avec le monde arménien, en Cilicie et en Arménie, dès l'approche du milieu du XIIIe siècle. On peut donc supposer que ces contacts ont engendré une émigration, essentiellement monacale au début, d'Arméniens dans la région ombrienne.

Les implantations arméniennes en Italie au XIVe siècle

Le XIVe siècle fut indubitablement l'âge d'or de l'émigration arménienne en Italie. L'une des raisons essentielles en était la décadence du royaume arménien de Cilicie, due à la fin de l'alliance mongole. L'intensification des attaques mameloukes à partir de la Syrie provoqua la fuite de populations entières, en particulier des régions ciliciennes proches de la Syrie. La frontière était l'Amanus, appelé par les Francs «Montagne Noire», parsemé de couvents arméniens et syriens dont l'existence devenait de plus en plus précaire. D'où cette émigration des «Basiliens de la Montagne Noire» vers des terres dont les habitants étaient familiers, c'est-à-dire essentiellement en Italie; tant les missions catholiques que la fréquentation des ports ciliciens par les navires génois ou vénitiens avaient en effet favorisé les contacts arméno-italiens.

Le premier jalon important fut posé à Gênes, où en 1307 un banquier offrit un terrain à deux frères de «l'ordre de Saint Basile en Arménie, originaires de la Montagne Noire d'Arménie». Dès l'année suivante fut posée la première pierre de l'église San Bartolomeo degli Armeni, qu'on peut encore voir dans la capitale ligure. Les «moines barthélémites» devinrent célèbres dans la péninsule.

Après Gênes, une fondation basilienne est attestée en 1308 à Padoue, avec sa «maison arménienne». Peu après, en 1321, les communautés arméniennes de Parme, Florence et Bologne font l'objet de recommandations de Jean XXII dans trois lettres datées du 8 octobre. A cette époque la papauté voyait d'un œil très favorable ces installations, allant jusqu'à prendre le parti des Arméniens contre les Latins au cours de certains différends, comme ce fut le cas en 1312 à Fasioli (Manfredonia).

L'Archivio di Stato de Venise possède le testament, daté de 1341, d'une «Maria armena» qui fit bénéficier les «maisons arméniennes» de Bologne, Pérouse, Sienne, Gênes, Orvieto et Venise. A la même époque existaient aussi un couvent arménien à Milan et un monastère à Pise; peu après, en 1374, on trouve des Basiliens arméniens installés à Faenza, entre Bologne et Rimini.

Une telle prolifération nécessitait une structure institutionnelle. En 1356, Innocent VI donna son accord à la création d'un prieuré général des Basiliens arméniens, à condition de passer à la règle de saint Augustin et d'adopter les constitutions dominicaines. Dès lors se réunirent régulièrement des chapitres généraux. La «catholicisation», suivie d'une inévitable «italianisation», en traîna trois siècles plus tard la suppression de l'ordre. Celle-ci fut promulguée par Innocent X en 1650, alors qu'il ne restait plus que quatre maisons (Gênes, Pontecurone, Milan, Pavie) et pratiquement aucun frère arménien.

Quelques aspect culturels arméniens en Italie

De nombreux indices montrent qu'une telle population immigrée a laissé des traces en Italie. Près de Pise par exemple, la belle Chartreuse de Calc a été construite grâce au legs d'un marchand arménien de Pise, Mirantus (en arménien Mihran), en 1366. C'est là un bon exemple qui prouve que ces marchands arméniens, aux XIIIe et XIVe siècles, ont pu exister sans laisser de trace dans les archives : on ne connaît ce marchand, pourtant très riche, que par cette donation.

Dans un autre domaine, on a du mal à interpréter les nombreuses références à l'Arménie parsemées dans divers manuscrits de Léonard de Vinci. La plus spectaculaire figure dans les «Lettres arméniennes» que renferme le Codex Atlanticus de la Biblioteca Ambrosiana milanaise(1487). On y lit entre autres : «Me retrouvant moi-même dans ces parties d'Arménie», et il est fortement question du mont Taurus. Ce voyage supposé de l'auteur en Arménie reste très controversé. Comme il parle ailleurs de Chypre et de la Cilicie, il n'est pas exclu qu'il ait voyagé dans cette région, la Cilicie ayant continué à s'appeler souvent «Arménie» même après la chute du royaume. Quoi qu'il en soit,

ԱՆՎԵՐՆԱԳԻՐ

(Շար. Ա. էջէն)

թիւնը, իր մէջ չատ աւելի սէր, գնահատանք ու յարգանք է կարող պարունակել, քան թատրոնի նկատմամբ ընդհանրապէս արտայայտուած, բովանդակազուրկ, պատեհիկ, հիստերիկ ու անտեղի չռայլուած ծափահարութիւններն ու գովեստները, որոնք միայն չոյում կամ զարդացնում են փառասիրութիւնն ու ինքնակամ, ոչ հաւաքական ոգու դրսեւորումը եւ թունաւորում ու հիմնայատակ աւրում առողջ թատրոն ունենալու հնարաւորութիւնները:

Ամփոփելու դէպքում, պիտի եզրակացնենք:

Վերջին տասնամեակում հայ թատրոնը քառասային հոգեվիճակ է ապրել: Թատրոնների խաղացանկերը ոչ մի բովանդակալից, դիտակից կեցուածք չեն ներկայացրել: Ընդհանրապէս հիմնուած են եղել պատահականութեան կամ արհեստական կերպով ամեակներ նշելու հիման վրայ: Բեմ են հանել դասական ու ժամանակակից գործեր, առանց մէկի կամ միւսի ղրկիչն յարգելու: Թատերական երկերը բեմ են հանուել քմահաճ կրճատումներով ու փոփոխութիւններով: Այդ կեցուածքի չատապովն են եղել նաեւ թատրոնի կրթական հաստատութիւնները՝ ինչպէս օրինակ Երեւանի Թատերական Ինստիտուտը: Այն ճշմարտապէս խոհեմ ու գործնական կրթական ծրագիրը չի ունեցել: Մի քանի հազուագիւտ բացառութիւններից զատ, այն զուրկ է եղել նաեւ յարմար դաստիարակներից: Ամէն մի թատրոնի դեղարուեստական ղեկավար, աւելի նախանձախնդիր է եղել իր անունը մեծատառ որմադրերում տեսնել, քան իրապէս թատրոնին ծառայել: Թատերական քննադատութիւնը մամուլում, վեր է ածուել բեմական գործիչներին զանազան ածականներով գերագնահատելու կամ թերագնահատելու:

Այս բոլորը չպէտք է միայն վերագրել անտեսական դժուար պայմաններին կամ նմանօրինակ հարցերին: Տնտեսական, քաղաքական կամ այլ բազմաթիւ բարդ վիճակների մէջ են աշխատել հայ բեմի կարեւոր ու նշանակալից հեղինակներից ու գործիչներից չատերը:

Վերջին տասնամեակի վիճակին անդրադառնալով, ընդհանրապէս խառնաչըփոթ, տխուր ու ծուռ պատկերն է դրսեւորւում քանի որ «սառն պատերազմ»ի հերկած հողի վրայ են դեռ դրուած այսօրուայ հայ թատրոնը եւ մշակութային այլ հարցերի առընչութեամբ առնուող բոլոր քայլերը: Ամէն անգամ մի նոր քայլ տեսնելով յուսադրւում ենք, սակայն ցաւօք սրտի, արդիւնքը միշտ նոյն է մնում: Այժմ որոշեցինք դրութիւնը մօտից չօշափելու համար ընթերցողների ուշադրութեանը յանձնել մի քանի ցայտուն եւ խօսուն, դրական ու բացասական երեւոյթներ:

ԵՐԿՈՒ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍ

ԲԵՄ

Հայաստանի Թատերական Գործիչների Միութիւնը եւ ՀՍՍՄ «Թատրոն Միութեան» հայկական բաժանմունքը, Անելկա Գրիգորեանի գլխաւոր խմբագրութեամբ՝ 1990 թուի Յուլիսին, հրատարակեցին ԲԵՄ Թատերական–վերլուծական դրական, դեղարուեստական պատկերազարդ երկամսեայ հանդէսը: ԲԵՄ–ը պաշտօնական մարմինների կողմից լոյս ընծայուած առաջին հրատարակութիւնն էր ուր կիրառուած էր հայերէնի դասական ուղղագրութիւնը: Երեւոյթն անսպասելի էր: Առնուած քայլն, թէ՛ իր բովանդակութեան եւ թէ՛ իր կերպառած կեցուածքի համար, խիստ ողջունելի էր: Ծանր պայմանների մէջ ԲԵՄ–ը յաջողեց գոյատեւել: Երկամսեայ լինելու փոխարէն, հրատարակուեց տարին մէկ անգամ, ընդամէնը երեք թիւ: 1991–ի եւ 1992–ի թուերը, համարձակ բովանդակութեամբ փորձեցին բացուել դէպի ազատ աշխարհ. նշանակալից կապ հաստատեցին Սփիւռքի մէջ աշխատող մտաւորականութեան հետ: ԲԵՄ–ի հրատարակչական մարմինների համար ծանր էր հանդէսի տպագրական ծախքը: Սփիւռքից մի խումբ մտաւորականներ, յանձն առան մնայուն բաժանորդագրութեամբ եւ նիւթական նպաստներով ապահովել 1993 թուի հանդէսը եւ ապագային եւս օժանդակել: Հակառակ առնուած քայլերին, առանց որեւէ բացառութեան, ԲԵՄ–ը դադարեց: Այս մասին մինչ օրս, որեւէ մի տեղ ոչ մի մատնոգութիւն չի արտայայտուել:

ԱՐԱՐ

ԱՐԱՐ Մշակութային Թատերական ամսաթերթը 1993–ին յաջորդեց ԲԵՄ–ին: Այն սկզբում չունէր պետական մարմինների հովանաւորութիւնը: Գլխաւոր խմբագիրն էր՝ Գէորգի Վանեանը: Հակառակ ամսաթերթ լինելուն, ԱՐԱՐԸ–ը յաջողեց միեւնոյն տարուայ մէջ հրատարակել հինգ թիւ, չորսը հովանաւորուած «Մանթաչեանց» համահայկական բարեգործական հաստատութեան կողմից: 1994–ին լոյս ընծայուեց մէկ թիւ. հովանաւորն էր՝ Էդուարդ Պալասանեան: 1995–97 հրատարակուեց երեք թիւ: Դրանք կրում էին նախ՝ ՀՀ Մշակոյթի Նախարարութեան եւ ապա ՀՀ Մշակոյթի, Երիտասարդութեան հարցերի եւ Սպորտի Նախարարութեան հովանաւորութիւնը: ԱՐԱՐ–ի տաս թուերն էլ լոյս տեսան, ներկայիս պետական համարուող, սովետական ուղղագրութեամբ:

Ընդհանրապէս, սկսեալ 1998 թուից, ամբողջովին թատրոնին նուիրուած, որեւէ հայերէն պարբերական չի հրատարակւում:

ԵՐԿՈՒ ԳԻՐՔ

ԴԵՐԱՍԱՆԻ Ա.ՇԽԱՏԱՆՔՆ ԻՐ ՎՐԱՑ

Վերջին տասնամեակում, թատրոնի կապակցութեամբ, երկու կարեւոր հայերէն գիրք է հրատարակուել: Առաջինը, Կոնստանտին Սերգեւիչ Ստանիսլաւսկու ԴԵՐԱՍԱՆԻ Ա.ՇԽԱՏԱՆՔՆ ԻՐ ՎՐԱՑ հատորն է ուր հեղինակը յիշել է՝

– Զափազանից շատ են եղել հիասթափութիւնները: Ես թատրոնում վաղուց եմ աշխատում, իմ ձեռքի տակով հարիւրաւոր աշակերտներ են անցել, բայց ընդանցից մի ֆանիսին միայն կարող եմ իմ հետեւորդները համարել, որոնք հասկացել են այն ամէնի իմաստը, ինչին նուիրել եմ կեանքս:

– Իսկ ինչո՞ւ այդքան քիչ:

– Որովհետեւ ամենաէլի էլ բոլորը չեն, որ իսկական արուեստին հասնելու կամքն ու յամառութիւն են ունենում: Միայն «սիստեմն» իմանալը քիչ է: Պէտք է կարենալ եւ լի վիճակի լինել: Դրա համար, ողջ արտիստական կարիերայի ընթացքում ամէնօրեայ, հետեւողական մարզում, վարժանք է անհրաժեշտ(1):

Փրոֆ. Ռաֆայէլ Զրբաչեանի աշխատութեամբ հայերէնի թարգմանուած այս յոյժ կարեւոր հատորը, աւարտում է թարգմանչի վերջաբանով: Բերում ենք դրա առաջին պարբերութիւնը:

Կ. Ստանիսլաւսկու «Դերասանի աշխատանքն իր վրայ» գիրքը յիրաւի կոթողային աշխատութիւն է դերասանական արուեստի տարրերի ու բաղկացուցիչների բացայայտման, ուսուցման, մեթոդական ցուցումների մասին: Աշխարհի տարբեր ծայրերում այսօր գործում են դերասաններ ու ռեժիսորներ դաստիարակող բազմաթիւ կրթօճախներ, որոնք առաջնորդւում են նրա առաջարկած ստեղծագործական – մեթոդական համակարգով՝ «սիստեմով»: Գիրքը թարգմանուել է բազմաթիւ լեզուներով: Մեզանում նրա թարգմանութիւնը օրակարգի հարց էր Երեւանի Թատերական Ինստիտուտի հիմնադրման տարուանից՝ 1944–ից(2):

Թատրոնի տեսաբանութեան եւ դերասանի համար կարեւոր է համաշխարհային գիտական միտքը հնարաւորին չափ իւրացնել, մերձեցնել՝ մայրենի լեզուով եւս գիտակցիլ ու բանեցնել: Հայ թատրոնի գործիչները այժմ հնարաւորութիւն ունեն հայերէնով հազորդակցուելու, հին ռուսերէնով, ոչ միշտ ռուսերէն բառապաշարով չարադրուած, Ստանիսլաւսկու «սիստեմ»ի հետ: Հակառակ այն պարագային, որ փրոֆ. Ռ. Զրբաչեանի թարգմանութիւնը, երբեմն խորթ է թուում ընդհանրապէս ընդունուած հայերէնի արտայայտչաձեւերին, այնուամենայնիւ առնուած քայլը, անտարակոյս մեծ նպաստ է կարող բերել թատերական ինստիտուտում, դերասանի վարպետութեան մասին դասաւանդուող նիւթերի էական հարցերը պարզաբանելու գործում:

Կարեւոր է յիշել՝ անգլերէնի ու ֆրանսերէնի թարգմանուած, ԴԵՐԱՍԱՆԻ Ա.ՇԽԱՏԱՆՔՆ ԻՐ ՎՐԱՑ հատորները, որոնք տարածուած են ամէնուր, դեռեւս ամբողջական չեն: Ներկայ թարգմանութիւնը, սակաւաթիւ հրատարակութիւններից է, որ երկն պարունակում է իր ամբողջութեամբ: Այս բոլորով հանդերձ, Երեւանի Թատերական Ինստիտուտի կրթական կազմի պատասխանատուները, դեռեւս չեն իրագործել ու պարտադիր դարձրել, հայերէն հատորի օգտագործումը:

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

XIX–րդ դար

Երկրորդ ուշադրաւ հատորը, ՀՀ Մշակութային Նախարարութեան կողմից հրատարակուած, Հենրիկ Յովհաննիսեանի ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ – XIX–րդ դար աշխատութիւնն է: Աշխատանքը կատարուած է Հայաստանի Գ.Ա.Ա. Արուեստի Ինստիտուտում եւ հրատարակուել է պետական խորհրդի որոշմամբ: Յառաջաբանում կարդում ենք՝ «գրաւոր վկայութիւններով աւանդուածը իրականութիւն չէ, եթէ ներկան մղումներ չի տալիս, եթէ պատմութիւնը չի խօսում արդիականութեան հետ, չի ընկալւում որպէս ներկայ: /.../ 1988–ի փետրուարեան օրերից շրջուեց մեր դիրքն աշխարհի ու պատմութեան հանդէպ: Յանկութիւն առաջացաւ վերըստին խօսել մեր հոգեւոր եւ հասարակական ձգտումների մասին, զննել երէկուայ անցած ճանապարհը, հանդիսականը լինել այն չտեսած իրականութեան, որը կոչւում ենք թատրոն, մտածելով, թէ այդ է եղել մեր ազգային երազների ամենաշքեղ լուսամուտը»(3):

Հ. Յովհաննիսեան, թատրոնը դիտում է հասարակական ու դեղարուեստա–մշակութային դերերի միասնութեան մէջ: Փորձում է ներկայացնել, որպէս ժողովրդի ու քաղաքական կեանքի խորհրդանիշ: Բաւական ծաւալուն կերպով խօսում է ժամանակի բեմական դրականութեան մասին. իր կարծիքներն յայտնում: Բացայայտում է թատերական միտքը և դերասանական արուեստը ու աշ–

խաւում, մինչ այժմ Հայաստանում ընդհանրացած, սովետական ոճի թատերագիտութեան ընթացքից տարբերուող մօտեցում՝ կեցուածք ձեւակերպել: Դրանից են ծնուել հետեւեալ տողերը: «Թատրոնն իր իտէալական վիճակով ժամանակի հոգեւոր խորհրդարանն է, հասարակական յառաջդիմութեան ծանրաչափը: Բայց թատրոնը նաեւ իմահաճ ասպարէզ է, կենցաղ, արուեստական կեանք, ծուռ հայելի: Կեանքի մակերեսային պահանջները հետապնդում են թատրոնին, եւ բաղձութիւնն էլ չի հեռանում նրա դռներից»(4):

Հեղինակն ընդհանրապէս 19-րդ դարի հայ թատրոնը համարում է լուսաւորական չարժում եւ ազգային-քաղաքական ոմանթիզմի արտայայտութիւն: Նկատում, որ այսօր թատրոնն ընդհանրապէս որեւէ ազդեցութիւն չունի հասարակութեան մտքի ու զգացմունքի վրայ: Յուշում, որ թատրոնն յստակ տեղ չունի մեր կեանքում ու եզրակացնում է՝ «Հասարակական գիտակցութեան նոր նախահիմքը, որ դեռ չկայ եւ յայտնի չէ՝ ինչ է լինելու, ստեղծելո՞ւ է արդեօք անհատի նոր տիպ: Եթէ այո, ապա կը ստեղծուի մի նոր թատրոն, որի յարկի տակ թերեւս ի յայտ գայ հայ մարդու բաղաքացիական դիմագիծը:

Ի՞նչ ունեցիք այսօր, որ լինի աւելի վեր, քան հանգամանքների բերումով մեզ վիճակուած բաղաքական հայրենիք: Այն, ինչ պատմութիւն է, յիշեցնում է պարտք: Եւ ունեցիք վերջապէս հաստատագրուած մէկ պայման՝ լեզուն, որպէս ազգային կեցութեան տուն: Մնում է հաւատալ ազգի կենսաբանական զօրութեանը եւ կեանքի բնական ինքնաճորոգման ուժին:

Այսքանը, ուրիշ ոչինչ»(5):

Սակայն՝ Հենրիկ Յովհաննիսեան, չի բաւարարւում իր նշածով: Շարունակում է՝ «Անցեալի մասին պատմող ամէն խօսք ներկայի համար է եւ կտակ է ապագային: Թող, ուրեմն, այդ դերն ունենան այս անկոչ օրերում գրուած էջերը ընթանց համար, ում վիճակուած է ապրել աւելի ազատ ու ներդաշնակ հասարակութեան մէջ»(6):

Հազար օրինակ տպաքանակ ունեցող, այս խոհուն, երբեմն վրդովիչ, բայց միշտ արժէքաւոր աշխատութիւնը, հարց է թէ այսօր՝ հրատարակութիւնից հինգ տարի յետոյ, թատերական մարզում աշխատող քանի ընթերցող է ունեցել. դեռ միւսների մասին չենք հարցնում:

Վերը նշուած երկու հատորները հրատարակուել են սովետական ուղղագրութեամբ:

«ՀԻՆ ԱՍՏՈՒԱԾՆԵՐ»Ի ԲԵՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՐԵՒԱՆՈՒՄ

Շանթ միշտ մեծապէս չահել է երբ բեմադրուել է պարզութեամբ: Բեմի վրայ տառապել ու զոհուել է, երբ ծանրաբեռնուել է կեղծ չքեղութեամբ, պաթոսով եւ մտացածին բեմայարդարումով, բեմավիճակներով: Թատրոնի հնամաշ, ամենափոշոտ բեմադրութիւնների տպաւորութիւնը թողնող, հայ բեմի «չքեղ» կոչուող անճաշակ բեմադրութիւնները, միշտ էլ Շանթի, պատմական հատուստ կրող թատերկների բուն խմաստն ու գործողութեան զսպանակը աւրել ու խաղը ամուլ, անըմբռնելի ու դժուարամարս են դարձրել: Թատերականներից, բեմի վրայ ամէնից շատ տառապածը «Հին Աստուածներ»ն է: Երկը, առաջին բեմադրութեան օրից, զոհուել է արհեստականօրէն ներկայացած «չքեղ» բեմադրութիւնների բերումով: Անձամբ տեսել եմ առնուազն վեց տարբեր բեմադրութիւն: Խաղի խորքը, խօսքը, հոգեբանական կառոյցը, բացի մի քանի պատկերներում, ամբողջութեամբ չի իրագործուել:

Հայ թատրոնի պատմութեան մէջ, ամենահաստատուած ու «յաջող» համարուող բեմադրութիւնների պարագան եւս նոյնն է: Պարզապէս միշտ յիշուել են մէկ կամ երկու տեսարաններ՝ «Վանահայր ու Իշխանուհի», «Աբեղայ ու Սեդա», «Ճգնաւոր, Աբեղայ ու Քօղաւոր» եւ նման հատուածներ: Միշտ էլ մեհեանի, միքանուշների ու հովիւների կամ վանականների տեսարանները, միջանկեալ, անպողիկ, երբեմն պարային կամ մասսայական, ոչ դրամատիկ, թոյլ բաժիններ են եղել: Դրա պատճառը Շանթի երկի կառոյցի մէջ գործող, թաքցուած ողնայարը չնըկատել, բեմականօրէն չըմբռնել ու դործի չառնելն է: Ոչ մի բեմադրութեան մէջ, վանահօր ժխտական կեցուածքը (Զորրորդ Աբար, երկրորդ տեսարան), եւ Աբեղայի ծովի դիրկն անցնելը (Զորրորդ Աբար, երրորդ տեսարան), իրրեւ միաժամանակ, դիտակցուած կերպով, աչխարհիկ կեանքին հրաժեչտ տալու երկու տարբեր ձեւեր, երկու իրար լրացուցիչ տարրեր ձեւեր, նոր ու բացատրող չարժումներ, չեն դիտուել ու մարմնաւորուել:

Առանց ներհուն ու խոհուն ընթացքի, առանց Վանահօր միայնակ վեր բարձրանալու, Աբեղայի վայր սուզուելու եւ կոյր Վանականի խորհրդաւոր տիպարն այդ երկուսի միջեւ թատերայնօրէն դործողութեան դաշտ հանելու, հանդիսատեսը երբեք պիտի չկարողանայ իր հոգու աչքերով տեսնել ու ապրել այն պահն ու իրավիճակը որն ստեղծւում է, ծովի ջրերի մէջ խարսխուղ անհերեւոյթ ուղղահայեաց սիւնի կերտմամբ: Այն է, որ ժխտման ճամբով, կանդուն է պահում ու հաստատում, ամբողջացուած խաղի մէջ անհերեւութօրէն կերտուած, սրբութիւնն ընդդրկող, մարմին առած տաճարը: Ճիշդ այնպէս ինչպէս կէսօրին արեգակն իր դագաթնակէտին հասնելով, ինքն է յաղթում իր ստուերին ու ուղղահայեաց կանգնում իր վրայ, այդպէս եւս վեր սլացող սիւնը, այդ պահին ղրկւում է ստուերից ու հաստատ սրբանում: Այս է Շանթի «Հին Աստուածներ»ի բուն պատգամը՝ տաճարական մտածողութեան խորհուրդը:

Սունդուկեան թատրոնի բեմում 1999 Յուն Մարտ 27-ից ներկայացուող «Հին Աստուածներ»ը ձգում է, «մոտերն» լինել, բայց փոխարէնը աւելի յետադիմական է քան մինչ այժմ դիտուած բեմադրութիւնները: Անճաշակ երեւակայութեան բերումով խաղի նիւթը վեր է ածուել «Հոլիվուտեան» սիրավէպի ուր բեմադրիը՝ վերելակի օգնութեամբ, Աբեղային ու Սեդային երկինք է թռչեցնում եւ իր «գիւտի» համար, հասարակութիւնից ծափահարութիւններ խլում:

Սեդան Շանթի մօտ ներկայացուած է արթուն երազի ու երեւակայութեան ճամբով: Նա բեմ է դալիս իրրեւ պատրանք: Սեդան՝ Համլէթի հօր պէս, բեմի վրայ իրրեւ չօչափելի ապրող մարմին, երբեք դոյութիւն չունի: Սա յոյժ կարեւոր է: Պէտք է հապէս ըմբռնել: Նա Աբեղայի կողմից չօչափուել է միայն ծովի ջրերի մէջ: Շանթի մօտ Աբեղան երբեք հնարաւորութիւն չունի կղզում՝ հողի վրայ, չօչափերու Սեդային: Սունդուկեանի բեմում, նրանք հէնց առաջին անդամ միմիանց դէմ դանուելով, դրկախառնւում ու սիրաբանում են:

Երբ խախտւում է երկի հիւսուածքն եւ մտապատրանքի երեւման համար սահմանուածը, բեմի վրայ ոչ մի հոգեպեղում չի զարգանում: Շանթ խիստ նրբութեամբ ու զգոյշօրէն է հիւսել չօչափելի եւ անչօչափելի աշխարհների հանդիպումը:

Վանահօր եւ Իշխանուհու պարագային եւս նոյնն է խնդիրը: Նրանք հակառակ որ ներկայանում են իրրեւ չնչող ու ապրող էակներ, երբեք մարմնով միմիանց հետ հաղորդակցուելու առիթը չունեն: Աչխարհիկ մարմնի արտայոլմամբ, հոգեւոր մարմին կերտելը, իր յատուկ օրէնքներն ու խորհուրդներն ունի: Թէ հեթանոսական, թէ քրիստոնէական տաճարներում, միշտ էլ հաստատ է սրբութիւնը: Առանց այս ըմբռնելու, առանց հոգեւոր սրբացած մարմին արարելու մասին գաղափար ունենալու, անհնար է «Հին Աստուածներ»ը բեմի վրայ իրագործել:

Վահէ Շահվերդեան ձախողում է հէնց առաջին պատկերից: Նա իր արարած մըտացածին առաջին պատկերով, իր առաջին բեմվիճակով բարձրաձայն յայտնում է, որ ունակ չէ Շանթեան աչխարհն ըմբռնելու, սրբութեան գաղափարն թատերայնօրէն վերծանելու: Նա, էժանադին էֆէկտներից զատ, այլ բան չունի դերասաններին փոխանցելու: Այս բանով է, որ Շանթի տողերը Սունդուկեանի բեմից արտասանւում ու հընչում են իրրեւ հասարակ կոչեր, զգաստարախտութիւններ, լոզունգներ: Նրանք տիպարների հոգեկան ապրումներն փոխանցելու փոխարէն, «պլակատային» յայտարարութիւնների են վերածուել: Դերասանները, որոնք մեծամասնութեամբ յարմար չեն իրենց դերերին, հոգեւոր սրբացած մարմին արարելու մասին գաղափար ունենալու, անհնար է «Հին Աստուածներ»ը բեմի վրայ իրագործել:

Վահէ Շահվերդեան ձախողում է հէնց առաջին պատկերից: Նա իր արարած մըտացածին առաջին պատկերով, իր առաջին բեմվիճակով բարձրաձայն յայտնում է, որ ունակ չէ Շանթեան աչխարհն ըմբռնելու, սրբութեան գաղափարն թատերայնօրէն վերծանելու: Նա, էժանադին էֆէկտներից զատ, այլ բան չունի դերասաններին փոխանցելու: Այս բանով է, որ Շանթի տողերը Սունդուկեանի բեմից արտասանւում ու հընչում են իրրեւ հասարակ կոչեր, զգաստարախտութիւններ, լոզունգներ: Նրանք տիպարների հոգեկան ապրումներն փոխանցելու փոխարէն, «պլակատային» յայտարարութիւնների են վերածուել: Դերասանները, որոնք մեծամասնութեամբ յարմար չեն իրենց դերերին, հոգեւոր ապրում կամ աչխարհ փոխանցելու համար, անճարակօրէն դիմում են չինծու ռոմանթիկ աստուածապաչտութեան. իրենց աչքերն են դէպի վեր յառնում, ձեռքի ափերն են իրար միացնում: Իսկ խաղի վերջում, ծափահարութիւնների պահին, երբ դերասանները կրկին բեմ են դուրս գալիս, Վանահայրը (Արմէն Մարութեան), ձեռքն իրր սուրբ-ալ բանեցնելով՝ «մայր Թատրոնի» բեմից, օրհնում է հանդիսատեսին...

Բեմադիրը իր առաջին պատկերում, երկնագոյն չղարչներով պատկերում է անհանգիստ լճի ալիքները եւ փաստում, որ «Հին Աստուածներ»ը չփոթել է Շէյքսպիրի «Փոթորիկ»ի հետ: Շանթի խաղը սկսւում է փոթորիկն դադարելուց յետոյ. նա փոթորիկն պատկերող տեսարան չունի: Հակառակը անելով, խաղը վեր է ածւում պարզապէս «իլուստրացիա»յի: «Հին Աստուածներ»ը բացայայտուելու համար ունի իր իւրայատուկ բանալին: Առանց դրա բանեցման, հնարաւոր չէ, որ մեհեանի աւերակների մօտ Վանահայրը նախ լսի ու ապա տեսնի Ձերմակաւորին: Վ. Շահվերդեան, խախտել, տեղահանել, անիմաստ է դարձրել խաղի առաջին տեսարանը: Բեմադիրը այնքան ոգեւորուած է իր չղարչէ ալիքով, որ այն ծաւալել է գրեթէ ամբողջ խաղի վրայ: Միքանուշներն ու Հովիւները, Սունդուկեանի բեմում վրնտում են անտեղի, չղարչները փռում, թափ տալիս ու հաւաքում: Այնքան չափազանցուել է այս գործողութիւնը, որ Միքանուշներ ու ալիքներ տեսնելու փոխարէն՝ «լուացք» փռող ու հաւաքող կանայք ես տեսնում:

Մի ուրիշ արտառոց երեւոյթ է բեմադրութեան երաժշտական ձեւաւորումը. դործ՝ Աչոտ Աստարեանի: Խաղի ընթացքում հնչում են դերմանական դասական երաժշտութեան հատուածներ՝ Մահլէր, Մոցարթ... Ինչո՞ւ: Երեւի բեմադիրը մի տեղ կարդացել է այն թեզի մասին, թէ Շանթի իմացական աչխարհը կրկնում է դերմանական՝ Նիչէական մտածողութիւնը: Փոխանակ հեղինակի երկին ականջ կախելու եւ լսելու նրա ձայնային, հնչունային ու երաժշտական կառոյցը, փոխանակ թատերկի մէջ առաջարկուած բնութեան ձայնը՝ կղզու լռութիւնը, հանդիստ ու փոթորկոտ ջրերը, դրաբարեան չարականների հետ մերուեն, ներչնչման աղբիւր դառնան ու դրսեւորեն «Հին Աստուածներ»ի խորապէս ազգային հնչունային համակարգը եւ խաղի խօսք բանին, ուղղակի բացայայտի իր հիանալի երաժշտական կառոյցը՝ կիրառուած երաժշտութիւնը չփոթի է մատնում հանդիսատեսի լսողութիւնն ու զգացումները եւ Շանթ զրկւում է իր իւրայատուկ հնչիւնային նկարագրից:

Միանգամայն թերըմբռնուած է նաեւ կոյր Վանականի տիպարը: Այն բեմ է մտնում, աչքերը սեւ թաչկինակներով կապուած ողանների հետ, իջնելով մեհեանի աստիճաններից: Անհեթեթ այս լուծումը, Մատենական ծէս է յիչեցնում. խախտում է հեղինակի նախատեսած, Աբեղայի խուցի մէջ՝ փակ տարածքի մէջ տեղի ունենալիք, հոգեւոր աչքերով Սեդային տեսնելու հնարաւորութիւնը: Բեմադիրը այնքան անզգայուն է Շանթի բովանդակութեան նկատմամբ, որ ճգնաւորին, անապատի փոխարէն, մեհեանի աստիճանների վրայ է բեմ հանում: Վ. Շահվերդեան յանձին Եւգենի Սաֆրանովի, բեմական գործողութիւնների համար միանգամայն անյարմար ու անճաշակ տարածք է ըստեղծել: Խախտել է մեհեանի ու եկեղեցու, դրսի ու ներսի, պալատի եւ խցի մէջ ծաւալուող բովանդակութիւնը: Ոչ մի խօսք, որ անպայման կարիք չկար տառացիօրէն ներկայացնել Շանթի տեսարանների բացատրութիւնները, սակայն դրանց գործողութեան դերն ու խմաստը պէտք է, որ ըմբռնուէր նախ բեմադիրի եւ ապա դերասանների կողմից, որպէսզի մեզ փոխանցուէր այդ դրոյթների մէջ ստեղծուող հոգեկան ապրումն ու ընթացքը:

Երկը բազմիցս մկրտուել, «մեկնաբանելու» համար տեղաչարժի է ենթարկուել. յօշոտուել է խաղի սիրտը: Խօսքս վերաբերում է թատերկի երկրորդ արարի երրորդ տեսարանին, երբ Վանահայր ու Իշխանուհի, նոր կառուցուող եկեղեցու բերումով, կրկին հանդիպում են իրար եւ Իշխանուհու մօտ բոցավառւում է անցեալի սէրը: Ճիշդ այդ հանգոյցային զգայուն պահին, բեմադիր ու դերասանուհի որոշել են, լաւ կը լինէր եթէ Շանթ Քօղաւորի տողերը Իշխանուհուն չնորհած լինէր: Ու այսպէս՝ յանկարծ, Վանահօր խրոխտ ու հաստատ պատասխանի դիմաց, Իշխանուհին «Ցովհաննէ՛ս, Ցովհաննէ՛ս, հայր սո՛ւրբ...» է կանչում ու ձեռքերն վեր բարձրացնելով սկսում է արտասանել՝

«Իջէ՛ք, իջէ՛ք
երազներ,
իջէ՛ք զգո՛յշ,
երազներ,
շոյող, անո՛յշ
երազներ,
իջէ՛ք քնքո՛յշ
երազներ»:

Եւ վարագոյրը փակւում է այս «քրոնաբարութեան» վրայ, նախատեսուած ընդմիջման համար:

Բառիս բուն իմաստով, նչուած բռնաբարութեան համար, անցեալ Յուլիսի 1-ին, բեմադրութեան ընթացքում, անտեղի հնչուող բանաստեղծութեան հէնց առաջին բառերն լսելով, անմիջապէս սրահից բողոքի ձայն բարձրացրի եւ բեմադիրից պատասխանատուութիւն պահանջեցի: Երկի նկատմամբ բանեցուած կեցուածքն այնքան պախարակելի, խեղաթիւրումն այնքան կոպիտ էր, որ այդ մասին անկարելի էր լռել: Ինդիրն լուրջ էր: Պէտք էր, որ երիտասարդութեան՝ թատրոնի ուսանողութեան եւ դերասանական կազմի ուչադրութեանը յանձնուէր: Այդ բերումով, որպէսզի հարցերն ու խնդիրներն պարզաբանուեն, Սունդուկեան թատրոնի գեղարուեստական ղեկավար՝ Վահէ Շահվերդեանին առաջարկեցի հանդիպում կազմակերպել: Համաձայնուեց եւ խոստացաւ առնել պէտք եղած քայլերն ու ինձ տեղեկացնել օրը: Այդ օրը, հակառակ Թատերական Ինստիտուտի աչակերտութեան եւ մի քանի բանասէրների ցանկութեան, երբեք չհասաւ: Փոխարէնը աչնանամուտին՝ Հայաստան – Սփիւռք համահայկական խորհրդաժողովի օրերին, «Հին Աստուածներ»ի բեմադրութեան ժամանակ, հէնց այդ խիստ պախարակելի բաժնի համար, բեմադիրը «ծափահարութիւններ» նախատեսեց ու կազմակերպեց: Մինչ այսօր, այդ ծափահարութիւնը բեմադրութեան անրաժան մասն է համարւում ու չարունակւում է:

Հարց է այսօր:

Գ. Սունդուկեան թատրոնը կոչւում է նաեւ ազգային ու ակադեմական: Ազգայինը ներկայիս դժուար է բնորոչել, սակայն Ակադեմիան կառոյց է ու հաստատութիւն: Սունդուկեան թատրոնը ո՞ր Ակադեմիային է ենթակայ: Եթէ այն իրրեւ ակադեմական դասւում է Հայաստանի Հանրապետութեան Գիտութիւնների եւ Արուեստի Ակադեմիայի կառոյցի մէջ, ինչպէ՞ս է որ Ակադեմիան, դասական հեղինակների երկերն ներկայացնելիս, նման խեղաթիւրումներ է թոյլատրում: Շանթի պարագային հարցն էլ աւելի զգայուն է, քանի որ նա դեռեւս միանգամայն «չպեղուած ու անծանօթ» հեղինակ է Հայաստանի հասարակութեան մօտ:

1993 Յունին նկարահանուած՝ «ըստ կ. Շանթի համանուն գործի» պիտակն կրող Ա. Քալնոյեանի «Հին Աստուածներ» ֆիլմով եւ Վ. Շահվերդեանի «մեկնաբանութեամբ» Գարբիել Սունդուկեան Ազգային Ակադեմական Թատրոնում բեմադրուած ներկայացումով, Հայաստանում սկսուել է՝ Լեւոն Շանթի «ազատագրուած թատերկներ»ի խեղաթիւրումը:

Ա. Ց.

Փարիզ

Ծանօթ. –

(1) Կ. Ս. Ստանիսլաւսկի, ԴԵՐԱՍԱՆԻ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆ ԻՐ ՎՐԱՅ. Թարգմանութիւնն ու վերջաբանը՝ փրոֆ. Ռափայէլ Զրբաշեանի. ՀՀ «Մխիթար Սեբաստացի» կրթահամալիրի «Շաղիկ» հրատարակութիւն: Երեւան. 1996: Էջ 374:

(2) Նոյն. Էջ 421:

(3) ՀԵՆՐԻԿ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ, ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ, XIX-րդ դար: Հրատարակութիւն ՀՀ Մշակոյթի Նախարարութեան: Երեւան. 1996: Էջ 5:

(4) Նոյն. Էջ 6:

(5) Նոյն. Էջ 533–534:

(6) Նոյն. Էջ 534:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris Commission Paritaire: N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 11
MARDI
11 JANVIER
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·815 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 75e ANNEE — N° 19.815

ՔԱՆ ԴԱՍԱԿԱՐԳԻՆ ԵՒ ՈՒՆԵՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ՏՈՒՐՔԻՆ ՄԱՍԻՆ

Թուրք մամուլի որոշ հատուած մը այնպէս կը թուի որ վճռած է անդադար մութ մնացած էջերը կարելիութեան սահմանին մէջ լոյսին բերել: Այդ էջերուն վերաբերող նիւթեր այլեւս գրեթէ մշտական ներկայութիւն կ'ունենան մամուլի անուններու մէջ:

Անոնցմէ է Դեկտեմբեր 19-ի «Ճումհուրիյէթ»ը որ տեղ տուած է թէ՛ քան դասակարգի զրահակոչին, թէ՛ Ունեւորութեան տուրքին («Ակօս», Դեկտեմբեր 24): Առաջինին մասին գրած է Ռ. Պալը· կ'ըսէ թէ Բ. աշխարհամարտի ամէնէն փափուկ չրջանին երբ Գերմանացիները կը մօտենային Թուրքիոյ սահմանին, իբրեւց զինուորական ծառայութիւնը արդէն կատարած քան դասակարգ քաղաքացի կրկին զօրակոչուեցաւ· անոնց բոլորն ալ ոչ մահմետական էին: Որոշումը տրուած էր 1941 Մայիսին:

Յօդուածագիրը իրաւ ամբողջացնող երեք պատճառներով կը բացատրէ կրկնակի այդ զօրակոչը· առաջին նպատակը ոչ մահմետական տարրը առեւտրական ասպարէզէն հեռացնելով մահմետական քաղքենիութեան մը ծագումը դիւրացնել էր: Երկրորդը՝ չէզոքացնել էր ոչ մահմետական քաղաքացիները որոնք անվստահութեան թիրախ էին ու կրնային վնասակար գործունէութիւն ունենալ եթէ Թուրքիա պատերազմի մտնէր: Երրորդը՝ կատարել էր նացիներու կողմէ Արեւելքի գործերու նախարարութեան ուղղուած դիմումը որ փոքրամասնութիւնները ճամբարներու մէջ կեդրոնացուին:

Քան դասակարգը զօրացրուած է 1942 Յուլիսին, քանի մը ամիս ետք կրելու համար Ունեւորութեան տուրքին հարուածը:

Թէեւ այդ տուրքին առընչութեամբ հարցազրոյց մը հրատարակած է, կատարուած՝ այդ չրջանի եւմտական քննիչ Ճ. Գայրալի հետ· ան տուրքին կիրարկումին սխալը կը նկատէ այն որ փոքրամասնութիւններէ պահանջուածը Թուրքերէ պահանջուածէն 50% աւելի էր: Այսուհանդերձ, կ'ըսէ· «Սակայն փոքրամասնութիւնները հարուստ էին: Ամենայն հանգստութեամբ կրնային աւելի տուրք վճարել, որովհետեւ չվճարեցին, դրուեցաւ Ունեւորութեան տուրքը: Պէտք է քացայայտօրէն ըսել որ այդ տուրքին մէջ յայտնի ցեղապաշտութիւն կար»: Ապա կը բացատրէ որ աշխարհամարտին պատճառով մեծ թիւով մարդիկ զօրակոչի ենթարկուած էին եւ չուրջ միլիոն մը մարդ քաշուած էր արտադրական կեանքէն ու վերածուած սպառողի: Այդ պայմաններուն մէջ, կառավարութիւնը պարտաւոր էր նիւթական հայթայթել· սակայն, սըխալ եղաւ այդ կարգադրութիւնը:

Ճ. Գայրա ըսելէ ետք թէ մեծ կամայականութիւններ կատարուած են այդ չրջանին, անմարդկային արարք կը նկատէ մարդիկը ղրկել Աչքալէի նման կեդրոնացման ճամբար մը: Չի կրնար բացատրել թէ ինչպէս նման սխալ մը եղած է, բայց կը կրկնէ թէ ոչ մէկ պատճառ կրնայ ցեղապաշտ կեցուածք մը արդարացնել:

«Պիրիճիմ» ամսաթերթին Դեկտեմբերի թիւին մէջ ալ Ա· Էօ· Թուրքէշ «Անատոլի մոայլ դարը» խորագրուած գրութեան մէջ հարց կուտայ թէ Թուրքիոյ Եւրոպա մուտքը որպիսի՞ ինքնութեամբ, հաւաքական ի՞նչպիսի յիշողութեամբ մը պիտի ըլլայ· ապա կ'ըսէ· «Տեղահանութեան, բռնագաղթի, ոճիրի, չարչարանքի, առանց դատ – դատաստանի պատիժի գործադրութեան նման ամօթալի դէպքերու մեծ մասը հաւաքական մեր յիշողութեան մէջ թաղած կ'ապրինք: Սեպտեմբեր 6 – 7-ի դէպքերը, Ունեւորութեան տուրքի խայտառակութիւնը, Աշքալէի կեդրոնացման ճամբարները, մնացած են գիրքերու մէջ որոնց միայն հետաքրքրողներ կրնան ձեռք երկարել: Անգիտացնել կը ձեւացնենք թէ հանրապետութեան հոչակումէն ետք Անատոլուի մէջ անընդհատ կրնկալօրէն յայտնուող հարուստներու ունեցածը հիմնուած է բռնագաղթի մղուած կամ սպանուած փոքրամասնութիւններու ձգած հարստութեան վրայ: Գիծ մը հաշելով բրտութեան դարաւոր մշակոյթին, մահուան փէթիշիզմին վրայ, մեր ժողովրդավար հիմնութիւններով կրնա՞ինք ևստիլ Եւրոպայի սեղանը»:

Դեկտեմբեր 19-ի «Ռատիքալ»ն ալ որպէս կենդանի վկայ Ունեւորութեան տուրքին եւ Սեպտեմբեր 6 – 7-ի դէպքերուն, ներկայացուցած է Կրոնթէս Արբակը:

ՀԱՑԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27-Ի ՋԱՐԴԻՆ ԿԱՊԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԵՒՍ

Հոկտ· 27-ի Զորհրդարանի դէպքերուն կապակցութեամբ, Շաբաթ, Յունուար 8-ին, Երեւանի մէջ ձերբակալուած է Արթուր Յակոբեան, Ներքին Նախարարութեան պաշտօնական չէնքերու պահպանման բաժնի պատասխանատու, «պաշտօնական անփութութեան» մեղադրանքով: Իր փաստաբանն է՝ Մայիս Ղուկասեան:

Մինչ կողմէ, պետական հեռատեսիլի փոխ–տնօրէնը՝ Յարութիւն Յարութիւնեան որ ձերբակալուած էր Յունուար 5-ին եւ դիպահ էր (96 ժամ) մեղադրանքի առիթ առնուելու եւ բանտարկուելու: Իր փաստաբանը՝ Ժորա Պաչատրեան դարմանալի կը գտնէ այս բանտարկութիւնը, առարկելով որ հարկ եղած փաստերը չկան:

Այժմ, Հոկտ· 27-ի չարդին կապակցութեամբ 16 հոգի բանտը կը դանուին:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

ԼՂՀ

ՍԷՅՐԱՆ ՕՀԱՆԵԱՆ՝ ԲԱՆԱԿԻ ԸՆԴՀ· ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐ

Նախագահ Արկադի Ղուկասեանի Յունուար 7 թուակիր հրամանագրով ԼՂՀ Պաշտպանութեան Նախարար գեներալ–մայոր Սէյրան Օհանեան նշանակուած է երկրին պաշտպանութեան բանակի հրամանատար:

*
**

ՆԱԽԱԳԱՀ Ռ· ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ԱՐՑԱԽԵԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ

Ոչ պաշտօնական այցով Արցախ գացած նախագահ Ռ· Քոչարեան Յունուար 7-ին հանդիպումներ ունեցած է ԼՂՀ բանակի հրամանատար կազմին հետ եւ ծանօթացած սահմանները ամրող իրավիճակին: Նոյն օրը, Հայաստանի նախագահը Ա· Ղուկասեանի եւ վարչապետ Ա· Դանիէլեանի ալ ներկայութեան հանդիպում ունեցած է ԼՂՀ կառավարութեան անդամներու եւ վարչակազմի ղեկավարներու հետ: Տեսակցութիւնը Ռ· Քոչարեանին առիթ ընծայած է ծանօթանալու յատկապէս Արցախի ընկերա–տնտեսական վիճակին, նախարարութիւններու եւ գերատեսչութիւններու առջեւ ծառացած խնդիրներուն, լուծումի համար առնուած քայլերուն: Ան ընդգծած է երկու հանրապետութիւններու գործակցութեան կարեւորութիւնը:

*
**

ՋԱՆՔԵՐ ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԻ ՄԸ

Վրաստան աշխոյժ բանակցութիւն մը վարէ Հայաստանի ու Ադրբեջանի հետ որպէսզի կարելի ըլլայ Կովկասի երեք նախագահներու հանդիպում մը: Այս մասին յայտնած է Արտաքին գործերու նախարար Ի· Մենագարիշվիլի, աւելցնելով թէ Վրաստանը կը մեկնի այն համոզումէն որ Կովկասի երկիրները միասին պէտք է կերտեն չրջանի ապագան: Ան կը կարծէ նաեւ որ նման համաժողով կրնայ դեր խաղալ Ղարաբաղի հարցը կարգաւորելու գործին մէջ:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

Ա. ԷԼՉԻՊԷԻ– «ՂԱՐԱԲԱՂԸ ԱՆՊԱՏՃԱՌ ԵՏ ՊԷՏՔ Է ԱՌՆՈՒԻ»

Ադրբեջանի ժողովրդական ճակատի դեկավար ու նախկին նախագահ Ա· Էլչիպէյ Թրքական «Հիւրրիյէթ» (Յունուար 10) օրաթերթին տրուած հարցազրոյցով մը նիւթ ըրած է Ղարաբաղը: Ըսելէ ետք թէ այսօր չրջանին մէջ Ռուսաստանէն աւելի հզօր երկիր է Թուրքիան ու պէտք է այս հարցին մէջ վճռական դեր կատարէ, Էլչիպէյ յուսահատութիւն յայտնած է որ Օ–ԷՍ–ՍԷ–Ը–ի Պոլսոյ Դեկտեմբերի վեհաժողովին մասնակից Թուրք դեկավարներէն ոչ մէկը հետաքրքրուած է Ղարաբաղի եւ Ադրբեջանի դրաւեալ հողերուն ճակատագրով:

Էլչիպէյ ծանր կերպով քննադատած է երկրին ներկայի նախագահ Հ· Ալիեւն ալ, անյարմար դատելով Անգարայի կողմէ անոր տրուած Աթաթիւրքի խաղաղութեան մրցանակը: Ըսած է թէ ան պատրաստ է Ղարաբաղը Հայերուն յանձնելու, Լաչինէն բացուելիք անցքով մը Ադրբեջանն ու Նախիջեւանը միացնելու հեռանկարին փոխարէն: Ինք կ'ըսէ թէ իր երկիրը Ղարաբաղի համար 30 հազար զոհ տուած է ու այսօր անընդունելի է որ այդ չրջանը Հայերուն յանձնուի: Էլչիպէյ նման պարագայի մը վճռած է լեռ բարձրանալ ու կռիւի ձեռնարկել· կը սպառնայ ըսելով· «եթէ մեր հողերէն թիզ մը Հայերուն յանձնուի, Ադրբեջան Չէչէնիոյ եւ Աֆղանիստանի կը վերածուի»:

ԲԱԿՈՒԻ ՅՈՅՍԵՐԸ ՀԱՊ-Ի ՎԵՀԱԺՈՂՈՎԻՆ

Յունուար 25 – 26-ին Մոսկուայի մէջ տեղի կ'ունենայ ՀԱՊ–ի վեհաժողովը որուն ընթացքին կրնայ համաձայնութիւն գոյանալ Հայաստանի, Ադրբեջանի ու Վրաստանի նախագահներուն մասնակցութեամբ կովկասեան համաժողովի մը մասին: Ադրբեջանի նախագահի աշխատակազմի ներկայացուցիչը ըսած է թէ այդ համաժողովին մասնակցելու պատրաստակամ է Ռուսաստանն ալ, քանի որ Կովկասի հակամարտութիւնը ցաւ կը պատճառէ նաեւ անոր:

*
**

ՋԱՆՔԵՐ ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԻ ՄԸ

Վրաստան աշխոյժ բանակցութիւն մը վարէ Հայաստանի ու Ադրբեջանի հետ որպէսզի կարելի ըլլայ Կովկասի երեք նախագահներու հանդիպում մը: Այս մասին յայտնած է Արտաքին գործերու նախարար Ի· Մենագարիշվիլի, աւելցնելով թէ Վրաստանը կը մեկնի այն համոզումէն որ Կովկասի երկիրները միասին պէտք է կերտեն չրջանի ապագան: Ան կը կարծէ նաեւ որ նման համաժողով կրնայ դեր խաղալ Ղարաբաղի հարցը կարգաւորելու գործին մէջ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԶԷՉԻՆԻԱ

ՌՈՒՍԵՐԸ ՆԵՂ ԿԱՑՈՒԹԵԱՆ ՄԱՏՆՈՒԱԾ

Ռուսերը դաղար մը հոչակած էին Յունուար 7-ին, օրթոտոքս Ծնունդին առթիւ եւ միաժամանակ փոխարինած Չէչէնիոյ գործողութիւններուն պատասխանատու երկու զօրավարներ: Պուտին այդ դադարը բացատրեց այն մտահոգութեամբ որ կ'ուզեն խնայել բնակիչները, զոր Չէչէնները կը գործածեն որպէս «մարդկային վահաններ»:

Խորքին մէջ, աւելի հաւանական եւ տրամաբանական կը նկատուի որ Ռուսերը այդ դադարի ժամանակաչրջանը կ'ուզէին օգտագործել վերակազմուելու համար: Բայց, պարզուեցաւ որ այդ դադարէն օգտուողներն եղան Չէչէնները, որոնք հակայարձակման անցած են եւ չատ նեղ կացութեան մատնած Ռուսերը, Չէչէնիոյ արեւելեան կողմը, վերադրաւելով Ռուսերու ձեռքը անցած քաղաքներ: Յունուար 10-ին, Չէչէնները տէր դարձած են Շալի, Արգուն, Աչխոյ – Մարտան գիւղերուն: Յարձակում գործած են նաեւ Գուդերմէսի (երկրին 2-րդ քաղաքը) ռուսական ուժերու հրամանատարութեան կայանները վրայ:

Նախապէս, օրթոտոքս Ծնունդի նախօրեակին է որ Պուտին պաշտօնազրկած էր զօրավար Շամանովն ու զօրավար Տրոչեւը եւ զանոնք փոխարինած իրենց կցորդներով:

*
**

Վ· Պուտին իր վեթօն դրած է Դումայի մէկ օրինագիծին, կենդանիներու պաշտպանութեան վերաբերող: Մրեւնոյն առեն, նամակով մը պատասխանած է Պրիժիթ Պարտոյի որ իրեն ուշադրութեան յանձնած էր կենդանիներու իրաւունքներու պաշտպանութիւնը եւ զայն չնորհաւորած իրեն տարած պայքարին համար այդ ուղղութեամբ:

ԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՂՈՎ

Պելժիա վերահաստատեց ստուգումներու իր սահմանապլուխներուն վրայ, զսպելու համար ապօրինի մուտքերը: Ներքին նախարարութիւնը չէ ճչգած թէ որքա՞ն ժամանակի համար է: Լիւքսանպուրկ կը հետեւի պելժիական օրինակին: Սկզբունքով նման ստուգումները չնչուած էին Շէնկէնի պայմանագիրը ստորագրած 9 երկիրներու ներքին սահմանապլուխներու մէջեւ (Պելժիա, Գերմանիա, Իտալիա, Ֆրանսա, Լիւքսանպուրկ, Հոլանտա, Աւստրիա, Փորթուկալ, Սպանիա):

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Հանրապետութեան նախագահը որոշած է գործօն դեր ստանձնել Կովկասի քաղաքական կեանքին, յատկապէս չէչէնական հարցին կարգաւորման մէջ որ կը սպառնայ Բաքու – Ճէյհան քարիւղատարին բանակցութիւններուն: Տէմիրէլ Յունուար 14 – 15-ին Վրաստան կ'այցելէ, իսկ ատոր նախօրեակին, Յունուար 8 – 9-ին Անգարայի մէջ հանդիպումներ ունեցած է Ադրբեջանի նախագահ Հ· Ալիեւի հետ: Գլխաւոր նիւթերը եղած են քարիւղատարը եւ չէչէնական հարցը: Անգարա մեկնումէն առաջ Ալիեւ ըսած է թէ Ս· Տէմիրէլի հետ պիտի չօչափէ Հայաստան – Թուրքիա սահմանը բանալու հարցը որ սեղան եկած է Ռ· Քոչարեանի

(Շար·ը Դ· էջ)

Ս. ԲԱԲԱՅԵԱՆԻ ԿԱՊՈՒԱԾ ՀԱՐՑԱԿԱՆՆԵՐ

Հոկտեմբեր 27–ի Ազգային ժողովի պատահարէն ետք տարաբնոյթ հարցականներու կարեւոր մէկ մասը կ'առընչուէր ԼՂՀ Պաշտպանութեան նախկին նախարար եւ բանակի հրամանատար Սամուէլ Բաբայեանին: Հայաստան – Ղարաբաղ ամբողջութեան զօրաւորագոյն ղէմքերէն այդ ղեկավարը հետաքրքրութիւն կը չարժէր նախ պատահարին նկատմամբ ունեցած կեցուածքին, ապա ԼՂՀ իշխանութեան մէջ առնէ մը ի վեր տիրող պառակտումին տեսանկիւնէն: Մանաւանդ երբ Հոկտեմբեր 27–էն կարճ ժամանակ ետք, Դեկտեմբեր 20–ին, իրմէ առնուեցաւ բանակի հրամանատարի պաշտօնն ալ, քաղաքական յետագայ զարգացումները կռահելու ուղղութեամբ անչրջանցելի եղաւ անոր մինչեւ այսօր կատարած ու ասկէ ետք կատարելիք դերին նկատառումը: Զանազան առիթներով Ս. Բաբայեանի մասին զրուածները, յատկապէս զինքը բնութագրող էջերը, անձամբ չճանչցողին համար դժած են բաւական անկիրթ ու դիւրութեամբ չենթարկուող անձի մը պատկերը: Այս տուեալը չատերու մտածել կուտայ, թէ իսկապէս փակուած էր ԼՂՀ ներիշխանական պառակտումը եւ կարելի՞ էր խաղաղացած նկատել Հոկտ. 27–ի պատահարէն ծայր առած ալեկոծումը որուն արձագանգն էր ան:

«Երկիր»ի մէջ (Դեկտեմբեր 22) լոյս տեսած հարցազրոյց մը, կատարուած՝ Շուշանիկ Աբրահամեան – Հայրապետեանի կողմէ, բաւական տուեալ ունի զոհացնելու համար այս կարգի հետաքրքրութիւնները: Ս. Բաբայեան իրմէ մինչեւ այսօր տրուած պատկերին համաձայնութեամբ՝ կը ներկայանայ որպէս անխռով, վճռակամ ղեկավարը: Հանդիսատ պատասխանելու դիրքին մէջ է մինչեւ այսօր ըրածներուն մասին հարցումներու եւ որոշած ընելիքը:

Առաջին խօսքերէն կը յայտնէ թէ լուռ կը մնայ, աւելորդ կիրքեր չրորբոքելու համար: Գոհ է որ 1992–ին երբ իր ուսերուն դրուած է «ազգի համար ճակատագրական ծանր բեռը» զոր պատիւով տարած է: Առիթ իրեն վատահութիւնը կը ներշնչէ թէ հակառակ իր ղէմ այսօր տարուած հեռացումի քաղաքականութեան, «որոշ ժամանակ անց՝ ժողովուրդը ինքը կ'իմանայ ո՛վ ով է»: Ցետոյ կ'ընէ կարեւոր յայտարարութիւնը թէ մարտադաշտէն կ'իջնէ քաղաքական դաշտ, քանի որ Ղարաբաղի հարցին լուծումը անցած է դիւանագիտութեան ձեռքը:

Այս յայտարարութիւնը վրէժի ներքին երանգ մըն ալ ունի, անցեալին իր անձը թերագնահատողներու հասցէին: «Ժամանակին ասում էին թէ պատրաստ չեմ վարչապետ դառնալ, բանի որ տնտեսութիւնը չգիտեմ» կ'ըսէ ան, աւելցնելով՝ «Ներանձ մի քանի չգիտէին կամ չէին ուզում հասկանալ որ բանակի պիտնեն աւելի մեծ էր, բան հաներապետութեանը: Եւ այդ ամէնը ես յաւուր պատշաճի տրուօրինում էի եւ բանակում ամէն բան ենթարկուում էր» :

Ս. Բաբայեան հաւանօրէն իր անձին դէմ անուղուած ու ցոյց տրուած թշնամանքներուն ազդեցութեան տակ, առենին դիմած է որ պաշտօնէն ազատ արձակեն. չեն ըրած: Իսկ Վ. Սարգսեանի մահէն ետք նման բան դաւաճանութիւն համարած է: Այսօր ինքզինք կը կոչէ «Ազգի դինուորը». կ'երթայ հոն ուր պէտք ըլլայ, որպէս չարքային դինուոր: Ինչ կը վերաբերի Վազգէն Սարգսեանի կորուստին, անոր մեծութեան յետոյ պիտի գիտակցի ժողովուրդը: Ճիշդ է որ 1998 Մայիս 26–ին ինք նամակ մը գրած է անոր. երբ ժամանակը գայ, պատճէնը պիտի հրատարակէ: Իսկ այսօր կատարուածին մասին կ'ըսէ՝ «Հայաստանը թուլացնում են ներսից»:

Զրոյցը ապա կ'առընչուի ԼՂՀ ներքին հակադրութեան. ճիշդ է որ ինք ապատրած է վարչապետ Ա. Դանիէլեանը, բայց առիթ չէ իր հեռացման պատճառը. հեռացումը արդէն որոշուած էր: Ինք զգուշացուցած է վարչապետը թէ «հիւրը տանտիրոջը չի կարող յիմարի տեղ դնել»: «Հիւրը» Ա. Դանիէլեանն է անշուշտ որ Ղրիմէն հոն գացած է վարչապետի աթոռը զրաւելու: Ս. Բաբայեան չէ յօժարած որ ան վիրաւորէ տեղի գիւղապետները որոնք «իրենց որդիներին դրեցին Ղարաբաղի ազատագրութեան գոհասեղանին»: Իսկ վարչապետութեան վեց ամսուան ընթացքին «նա իր անձնական պիզնէսն է իրագործում, օբէնքներ խախտելով»:

Երբ զրուցավարը դիտել կուտայ թէ իր մասին ալ բանակին գումարները անձնական շահերու համար ծպտազործելու տարածայնութիւններ չրջած են, վախաք կը յայտնէ որ իր նախարարութեան մէջ ստուգումներ կատարած երեւանեան յանձնախումբերը հրապարակեն իրենց եզրակացութիւնները: Ինչ կը վերաբերի ղեկավար ղէմքի մը տրուած ապտակին հետեւանքներուն, թէ կրնան զատել, եւ այլն, նոյն անվրդով չեչտով կ'ըսէ. «1991-ը ադրբեջանական բանտերում եմ անցկացրել, հիմա էլ թող այստեղ դատի տան, չեմ վախենում: Հաւատում եմ մեր ժողովրդին. ես միայն նրա դատից եմ վախենում»:

Սխալ է կարծել թէ ցոյց տրուած պաշտպանութիւնը անտարբերութիւն կը նշանակէ այլեւս բանակին նկատմամբ: «Սիրում եմ երեխային նման: Եթէ ասեմ՝ հեշտ եմ բաժանուել, սուտ կը լինի» կ'ըսէ. ապա կը կրկնէ թէ քաղաքական պայքարին մէջ կը մտնէ. կը մաղթէ մէկ բան՝ որ իրեն փոխարէն բանակը ղեկավարէ ան որուն «սիրտը կը ցաւի եւ՛ զինուորի, եւ՛ ամէն մի թիզ հողի համար»:

Քաղաքական ասպարէզ իջնելը առանձին արարք չէ: 2000 Թուականին պէտք է պաշտօնապէս արձանագրուի իր նախաձեռնած «Միացեալ Հայաստան» կուսակցութիւնը: Կը հրաւիրէ անդամագրուելու ամէն անոնք որոնք կ'ուզեն չօչափելի դարձնել այս տեսիլքը: Ինչ կը վերաբերի ժողովրդավարութեան, խօսքով չէ, օրինապահութեամբ կ'իրագործուի:

Վերջին հարցով զրուցակիցը մաղթանքներու կը մղէ Ս. Բաբայեանը: Ան Հայոց բանակին կայունութիւն եւ արիութիւն կը մաղթէ, ժողովուրդին ալ համբերութիւն: Կը հաւատայ ժողովուրդին կամքին, ըսելու համար թէ 2000 Թուականը կ'ըլլայ տնտեսական եւ ընկերային բարգաւաճումներու տարի:

Ինչ որ ամէնէն ուշագրաւն է զրոյցին մէջ, քաղաքական մարզ անցնելու որոշումն է Ս. Բաբայեանի մօտ: Ատիկա կը նշանակէ թէ հարցը փակուած չէ ու հակամարտութիւնը կրնայ տեւել նախագահ – վարչապետ ճակատին հետ. ու այս անգամ նոյն՝ քաղաքական դաշտին վրայ եւ ո՛չ նախկինին պէս բանակ – քաղաքականութիւն տարբեր հարթակներու վրայ: Բան մը որ լարումի նոր զրուագներ նախատեսել կուտայ առաջին ակնարկով: Կը մնայ տեսնել սակայն թէ նոր կուսակցութիւնը՝ Միացեալ Հայաստանը, ի՛նչ ընկալում պիտի գտնէ քաղաքական մարզէն: Եթէ Ս. Բաբայեանի յոյսերը իրականանան ու մեծ թիւով անդամակցութիւն ըլլայ, անկարելի չէ որ ան քաղաքական բեմին վրայ աւելի մնայուն տեղ ունենայ նախ որպէս լուրջ ընդդիմադիր ուժ, ապա... ո՛վ գիտէ: Այսօրուան համար առողջ ընդդիմութիւնն ալ արհամարհելի ստացուածք չէ ոչ միայն ԼՂՀ–ի նման պետութեան մը համար:

ԱՐՓԻ ԹՈՒԹՈՑԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԾՆՆԴԱՆՇԱՆ
ամերիկահայ անգլիագիր
բանաստեղծութեան երկլեզու ժողովածու

«Բայ Նամակ», Մատենաշար Թիւ 3, 1999
Կլենտէյլ, Գալիֆորնիա

ՔՍԱՆ ԴԱՐԵՐՈՒ ՀԱԿԻՐՃ ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԸՍՏ «ԷՔՍՓՐԷՍ»Ի

Ե. ԴԱՐ

410–էն Գերմանները կը խորտակէին Հռենոսի եւ Դանուբի սահմանային ամրոցները: Զէին անգիտանար քրիստոնէութիւնը, բայց Արիոյ քահանան, զիրենք զարձի բերողը, իրենց մտքին մէջ զրոշմած էր հերետիկոս հաւատք մը, քանի որ կը մերժէին Քրիստոսի աստուածութիւնը: Եւ Ալարիկոս Վիզիկոթը չէր վարանած թալանի տալու Հռոմը 410–ին, առանց ակնածանքի անոր եպիսկոպոսին՝ Իննովկենտիոսի նկատմամբ: Ալ աւելին կ'ընէին Ասիայէն Աստիղաս եւ Հոները: Եթէ չէին յաջողեր Օրլէանը ձեռք ձգել, փրկուած իր եպիսկոպոսին չնորհիւ, ոչ ալ Փարիզը, Պաշտպանուած Սէնթ-Ժընըվիէվի կողմէ, կ'աւերէին սակայն Կալիան եւ Իտալիան: Աստիղաս զրաւած կ'ըլլար Հռոմը եթէ Մեծն Լեւոն Պապը յաջողած չըլլար վճարել որպէսզի Բանոնիա վերադառնայ, ուր եւ կը մեռնէր հարնիքին պիչերը, երբ կը պատրաստըւէր կրկին Արեւելքի վրայ յարձակելու:

Այլեւս միայն եպիսկոպոսներն էին որոնք կը պաշտպանէին հաւատացեալները, կը կազմակերպէին քաղաքներու դիմադրութիւնը յարձակողներու դէմ, որոնք իրենց մէջ կը բաժնէին արեւմուտքը: Հռոմ դադրած էր կայսրութեան մայրաքաղաքը ըլլալէ: Արեւմուտքի վերջին կայսրը՝ Հոնորիոս քաչուած էր Ռավենայի իր պալատին մէջ, զինուորական նաւահանգիստ մը որ թոյլ կուտար իրեն ապաստան գտնել Կ. Պոլիս:

Վերջ՞ն էր կայսրութիւններու:

480–ին պառակտուած Չինաստանը թուրք – մոնղոլներու սպառնալիքին տակ էր: Արեւմուտքը բարբարոս միապետութեանց անիշխանութեան ձեռքն ինկած էր, որոնցմէ միայն մէկը, Գլովիսի միապետութիւնը, Եկեղեցւոյ ձեռքը պիտի անցնէր: 496–ին է հաւանաբար, որ Ռեմի եպիսկոպոսը կրցած էր յաջողցնել թագաւորին մկրտութիւնը:

Զ. ԴԱՐ

Արեւմուտքի մէջ Գլովիսի կալիան պահին ու Եկեղեցին միակ յոյսն էր: Հոն 507–ի օրէնք մը կիներու առջեւ կը փակէր գահակալութեան ճամբան: Այսուհանդերձ, ատիկա բաւարար չեղաւ որ Գլովիսի մահէն ետք ժառանգորդներուն մէջեւ բաժան բաժան չըլլայ թագաւորութիւնը: Նոյն ժամանակներուն ո՞վ կրնար դիտնալ թէ կեդրոնական Ամերիկայի մէջ Մայաները քաղաք – պետութիւններու քաղաքակրթութիւն մը կը զարգացնէին: Արշաւանքներու զոհ Իտալիոյ մէջ հարաւային լեռները հաւատացեալներու ապաստան կ'ըլլային. Նուրսիոյ Ս. Բենեդիկտոսը 530–ին կը հիմնէր Բենեդիկեան միաբանութիւնը որուն նպատակը պիտի ըլլար զարձի բերել Եւրոպան: 537–ին Յուստինիանոս կայսրը բացումը կը կատարէր Այա Սոֆիա տաճարին: Դարը կ'աւարտէր Եկեղեցիին արեւելեան եւ արեւմտեան թեւերուն անջատումով երբ Հռոմ կը ձեռնարկէր բարբարոսները զարձի բերելու քաղաքականութեան մը եւ կը մերժէր ենթարկուիլ Կ. Պոլսոյ կայսրին:

Է. ԴԱՐ

Դարը կը յատկանչուի Արաբիոյ մէջ նոր կրօնքի մը յայտնութեամբ որուն մարգարէն Մոհամէտ կը կոչուի: Անոր մարտիկները կ'արշաւեն ամբողջ Արեւելքի տարածքին, կը հասնին մինչեւ Միջին Ասիա եւ Հնդկաստան: Բիւզանդիոնը պատուար կը հանդիսանայ անոնց, բայց անոնք կ'արշաւեն մինչեւ Մարմարա: Կալիան որ Տակոպէրի ղեկավարութեան տակ է եւ 631–ին կցած է Աքիթէնը, կը կարծէ պատասպարուած ըլլալ մահմետական արշաւանքէն: Այդ արշաւանքը դադարի պահ մը կ'արձանագրէ երբ 661–ին կը սպանուի մարգարէին փեսան Ալի ու անոր չիի հետեւորդները կը մերժեն ենթարկուիլ սիւննի Օմէյեաններու: Մահմետական տիրակալութիւնը կ'արտօնէ որ քրիստոնեաները ու Հրեաները ունենան կրօնքի ազատութիւն, այնքան ատեն որ խալիֆային կը վճարեն իրենցմէ պահանջուած հարկը: Եկեղեցիներու կողքին մզկիթներ կը սկսին բարձրանալ: Երուսաղէմի մէջ, 691–ին, կառուցումը կը սկսի Օմարի մզկիթին, Հռովմէացիներու կողմէ քանդուած տաճարին տեղը: Մահմետականները կը պնդեն որ Երուսաղէմը իրենց համար եւս սրբազան վայր է ուր դանուած է Մոհամէտ. զինքը կը դասեն Աստուածաչունչով յայտնուած մարգարէներու չարքին: Բայց կը մերժեն մարդարէներու – Աստուծոյ քրիստոնէական վարդապետութիւնը: Քրիստոսը կը նկատեն միայն մարգարէ մը: 683–ին անոնց արշաւանքը կը վերսկսի. կը նուաճեն Աֆրիկէի հիւսիսային չրջանը, ապառնալով քրիստոնեայ Արեւմուտքին:

Ը. ԴԱՐ

Ամբողջ աշխարհը մահմետական պիտի դառնայ: 711–ը Թոլէտո զարձին անկումը կը նչէ: Հոն ուր քրիստոնէութեան լատագոյն թուրերը կը դարբնուէին լատինական խաչին ձեւով, այլեւս արաբական տիրապետութիւն հաստատուած է: Լեւոն Գ. կայսրը որ 717 – 718–ին պաշարուած Բիւզանդիոնը կը փրկէ, կայսրութիւնը բարեկարգելու եւ Եկեղեցին իր տիրակալութեան ենթարկելու համար 730–ին կ'արգիլէ սրբապատկերներու վաճառքը եւ պաշտամունքը: Իսկ Գրիգորիոս Գ. կը բանադրէ այդ հրահանգին հպատակողները:

732–ին արաբական արշաւանքները կը հասնին Փուաթիէ, կը գրաւեն Նարպոնը եւ կը թալանեն Մարսէյլը, Ավինեան չըրջանն ու Պուրկոնեը, բայց չեն կրնար տիրել Փուաթիէի եւ Թուրի հարուստ սրբավայրերուն: Այդ ձեւով Ֆրանքները քրիստոնէութեան փրկիչները կը դառնան: Արեւմուտքի մէջ չկարենալով աւելի յառաջանալ, մահմետականները 751–ին կրկին կը դառնան Արեւելք. Չինացիներէն կը խլեն կեդրոնական Ասիան, մինչ արեւնալի կռիւներ վերջ կուտան Օմայեաններու գերդաստանին որոնցմէ միակ ճիւղ մը կը յաջողի վերապրիլ Սպանիոյ մէջ: Ապպասիները որոնք 750–էն ի վեր իշխանութեան տէր են ոսկեդար մը պիտի ապրին Պաղտատի մէջ: Արեւմուտքի մէջ յառաջանալու անոնց ջանքին դէմ կանգնած է Մեծն Գարլոս որ 800–ին կայսր օծուած է Հռոմի Ս. Պետրոս Տաճարին մէջ, Լեւոն Գ.ի կողմէ:

Թ. ԴԱՐ

Նախորդ դարուն վերջին տասնամեակին Եւրոպայի վրայ սկսած են Վիքինկներու յարձակումները: Անգլիոյ մէջ կը յաջողին դանիացի արշաւողներու պատուար կանգնել, բայց Նորմանտիոյ եպիսկոպոսները չեն յաջողիր դիմադրել Վիքինկները հոն մուտք կը զործեն ու նարզել:

Ֆրանքներու կայսրութիւնը նոր բաժանումներու բեմ է. 842–ի Սթրազպուրկի ուխտէն ի վեր արեւմուտքի մասը romanեցին կը խօսի, արեւելքը՝ թիւտէսքներու լեզուն: Ծնած են Ֆրանսերէնն ու գերմաներէնը: Արեւելքի մէջ միսիոնարները զարձի կը բերեն սլաւները որոնց Ս. Կիւրեղը եւ եղբայրը սլաւներէն լեզուով կը զրոզեն: 860–ին իրենց ազդեցութիւնը զօրացնելու նպատակով անոնք կը ստեղծեն Կիւրեղեան այբուբենը որ մինչեւ այսօր կը զործածուի:

Վիքինկները Վոլգայի երկայնքին կը թալանեն արեւելքի եկեղեցիները: 885–ին կը պաշարեն Փարիզը: Թագաւորը անոնցմէ փրկուելու համար կը ձգէ որ թալանեն Պուրկոնը:

Ժ. ԴԱՐ

Միջերկրականեան երեք քաղաքներ ուշադրութիւն կը գրաւեն. առաջինը Գլիւնին է որուն 910–ին հիմնուած աբբայրանը ծագկած է Եւրոպայի մէջ, կազմելով 10 հազար վանականներով կայսրութիւն մը: Երկրորդ քաղաքը Հռոմն է ուր Հռոմէականեւգերմանի կայսրութիւնը կը ձգտի իր հովանաւորութեան տակ առնել պապական աթոռը եւ նոյնիսկ ինք նչանակել զահակալը: Այդ հանգրուանին կը սկսի կայսրին ու պապին միջեւ երկարատեւ հակադրութիւն մը: Երրորդ քաղաքը Գահիրէն է որ Ֆաթիմի խալիֆա ալ – Մուիզի կողմէ հիմնադրուած է 969–ին: Շիի խալիֆաները Ափրիկէի

հիւսիսային չրջանին իշխելէ ետք տիրած են Նեզոսի հովիտին։

Քրիստոնեայ աշխարհին միւս ծայրամասին մէջ կիեւը չնորհիւ ցորենի բերքին, հարուստ ու բարգաւաճ մայրաքաղաքը կ'ըլլայ վիքինկ զեկավարներու եւ ոսկեայ առաջին քաղաքակրթութեան ոստանը։ Վլադիմիր իշխանը այնքան հզօրութեան տէր է որ 988-ին քրիստոնէութիւնը ընդունելէ ետք կը յաջողի ամուսնանալ Բիւզանդիոնի կայսրին քրոջը հետ։

Թ.Ա. ԴԱՐ

1009-ին Արեւելքը կը բռնկի երբ Ֆաթիմի եւ չիի խալիֆան՝ ալ-Հաքիմ Նեզոսի հովիտին քրիստոնեաները հալածել կը սկսի, կը քանդէ Ս. Յարութեան տաճարը եւ կը սպաննէ Երուսաղէմի բնակիչները։ Նոյնիսկ երբ Պաղտատի սիւննի խալիֆան կը դատապարտէ կոտորածը, 50 մլիոն կաթոլիկները կը տեղեկանան թէ սրբազան վայրերը յարձակումի թիրախ են։ Օմար Խայամ որ 1050-ին Իրան ծնած է, ամբողջ կեանքը կ'անցընէ կրօնամոլներու նեղմտութեան թիրախ ըլլալով։

Ասիա այդ չրջանին ունի աշխարհի 300 մլիոնոց բնակչութեան 65%-ը։ Դարուն կարեւոր թուականներէն է 1050ը երբ տերպարանի առաջին զաղափարը կը ծնի Զինաստանի մէջ։

Արեւելքի եւ Արեւմուտքի յարաբերութիւնները կ'ընդհատուին։ Պատակաում մը կը հակադրէ Հռոմի պապն ու օրթոտոքս պատրիարքը։ Արեւելքի քրիստոնեաները երբեք չեն կիրարկեր լատինական ծէսերը։

1071-ին Ալփ Արսլանի հեծեալները կը մտնեն Անատոլու, Մանազկերտի մէջ յաղթանակ տանելէ ետք Բիւզանդացիներուն դէմ։ 1095-ին պապը Կլէրմոնի մէջ խաչակրութեան կոչ կ'ուղղէ, քանի որ չի կրնար Հռոմ մտնել հոն հակապապի մը գոյութեան պատճառով։ Խաչակիրները կը մեկնին Երուսաղէմ, Քրիստոսի վերադարձին ու աշխարհի վախճանին ներկայ գտնուելու։ 1099-ին կը գրաւեն քաղաքը եւ բնակիչները կը կոտորեն։

Ժ.Բ. ԴԱՐ

Սէն Պերնար կը քարոզէ Բ. խաչակրութեան մը ի նպաստ որպէսզի պահուին սրբազան վայրերը եւ քրիստոնէութիւնը վերածազգի Արեւելքի մէջ։ Ան պապերուն եւ թագաւորներուն խորհրդականն է։ Կ'ուզէ վանական զինուորներու բանակ մը կազմել։ Սակայն անոր խաչակիրները ծանօթ չեն վառօդին որուն գիւտը եղած է 1161-ին, Զինաստանի մէջ։ Կը ձախողի Գ. խաչակրութիւնն ալ։ 1171-ին Վենետիկի մէջ կը հիմնուի առաջին դրամատունը որ նիւթականը պիտի հայթայթէ չորրորդին։ Մինչ այդ Սելճուքեաններու ծառայութեան մէջ գտնուող քիւրտ պատերազմիկի մը որդին՝ Սալայէտտին, Ֆաթիմիները կը վտարէ Եգիպտոսէն։ Կը տիրէ Արաբիոյ եւ Եգիպտոսի ու 1171-ին սուլթան կը յայտարարուի։ Կը տիրէ Ասպասեաններու իշխած Սուրիոյ եւ կ'ապահովէ իսլամական միութիւնը։ Կ'արձանէ որ Երուսաղէմի ուխտագնացութիւնները տեղի ունենան եւ արգելք կ'ըլլայ որ մոլեռանդներ քանդեն Յարութեան տաճարը։

ԺԳ. ԴԱՐ

Արեւմուտքը կը զարգանայ, չնորհիւ Արեւելքի հետ առեւտրական յարաբերութիւններու, կը բարգաւաճին իտալական քաղաքները, մինչ այդ, Դ. խաչակրութիւնը 1204-ին կը տիրէ Կ. Պոլսոյ, երեք օր թալանելէ ետք, քաղաքը արեւելքի լատինական կայսրութեան կեդրոնը դարձնելու նպատակով։ Նոյն միջոցին Մոնղոլներու ձէնկիզ խանը կը հռչակուի համաշխարհային արքայ։ Կը տիրէ Զինաստանի հիւսիսին, Թիւրքիստանի եւ Ասիոյ մէկ մասին։

Ծայրագոյն արեւելքը պատերազմներու աւերիչ հետեւանքները կը կրէ։ Վենետիկցիները եւ ձենովացիները ծովային առեւտուր կ'ընեն արեւմուտքի մէջ։ Հաբըստացումը թափ կու տայ մայր տաճարներու կառուցումին։

1214-ին Ֆիլիփ-Օկիւստ կը թելադրէ որ իր պատուիրները թալանեն հարաւի չբջանները։ Հողերը այն հերետիկոսներուն որոնք կը մերժեն իրենց հարկերը վճարել պապին։ Լուի Թ. արքան 1229-ին կը ժառանգէ Լանկըստրը։ 1271-ին Թուլուզի իշխանութիւնը կը կապուի գահուն։

Կը ձախողին Փրուսիոյ նուաճողները որոնք խաչակրութեան պատրուակով փորձած են կցել սլաւական տարածքները։ Սպանացի կաթոլիկ պատուիրները 1262-ին կը յաջողին ետ առնել Գատիքսը եւ 1270-ին մահմետականները միայն Կրանատան կը պահեն իրենց ձեռքը։

Դարավերջին մօտ Վենետիկի ճանապարհորդ Մարքօ Փօլօ չատ չերմ ընդունելութիւն մը կը գտնէ Փէքինի մէջ, մոնղոլ տիրակալ Քուպիլայ խանի կողմէ։

(Շար. 2)

ԱՌԱՆՑ ՍԱՀՄԱՆԻ ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐՈՒ 1999-Ի ՏԵՂԵԿԱՏՈՒՆ

ԱԴՐԲԵՋԱՆ

Երկրին մէջ գրաքննութիւնը պաշտօնապէս ջնջուած ըլլալով հանդերձ, լրատուիչները իսկական ազատութիւն չեն վայելեր։ Անկախ եւ ընդդիմադիր մամուլը, անոնց աշխատակիցները ոստիկանութեան բռնութեան թիրախ կ'ըլլան։ Նախագահ Ալիեւ ուզած է որ պետական դաղտնիքներու պահպանութեան պարտականութեամբ յատուկ մարմին մը կազմուի, իսկ Խորհրդարանը կոչ ըրած է որ լրատուիչներու վրայ աւելի դժալի հակակշռի հաստատուի։

Մեծ թիւով նիւթեր կան որոնք թաղուած են եւ իշխանութիւններն ալ չատ ժըլատ կը գտնուին լրատուիչներուն տեղեկութիւն փոխանցելու մէջ։ Մամուլի աշխատակիցներ երբ բողոքելու համար հացադուլի դիմած են Գերադոյն Ատեանի չէնքին առջեւ, ոստիկանութիւնը բռնաւորէն ցրուած է զիրենք ու անոնցմէ չատեր խոչտանգած։

Հոն եւս «անջատողական քարոզչութիւն»ը, «իշխանութեան անարգումն ու վարկաբեկումը» լրատուիչներու դէմ յաճախ գործածուած մեղադրանքներ են։ Ամբաստանեալները կը խոչտանգուին, կը բանտարկուին, կամ յարձակումի թիրախ կ'ըլլան։

Գրաքննութեան կ'ենթարկուին նախագահին չրջապատին, ընդդիմադիր որոշ զեկավարներու, երկրին ընկերա – տնտեսական, մարդկային իրաւունքներու յարգանքին, կաշառակերութեան, Ղարաբաղի հակամարտութեան, Հայաստանի հետ յարաբերութիւններու առընչուղ նիւթերը։

Ադրբեջանի գրաքննութեան զոհ դարձած է Ազատութիւն ռատիոկայանի ադրբեջաներէն հաղորդումն ալ։ Այն պատճառաբանութեամբ որ կայանը պէտք է կանոնակարգուի։

ՎՐԱՍՏԱՆ

Լրատուիչներու աշխարհի 1998ի վերաբերող տեղեկատուին մէջ մեզ հետաքրքրող երկիրներէն նուազագոյն տեղը գրաւածն է Վրաստանը։ Հազիւ կէս էջ։ Ս. Նըշումը, սակայն, կը վերաբերի Աբխազիոյ մէջ լրագրողի մը սպանութեան։ Երիտասարդը հետեւած է վրացի զինեալ խումբի մը որ աբխազ ապստամբներու ծուղակը ինկած է ու անոնց հետ մահացած։ Աբխազիան ինքնավար այն հանրապետութիւնն է որ 1992-էն ի վեր, հակառակ 1994-ին ստորագրուած հրադադարի մը, ճակատումներու բեմ կ'ըլլայ։ Պետական երկրորդ պարագան որ նշուած է, հետաեսիլի մը թղթակիցին առընչուած է։ Ան հարցազրոյց մը կատարած է նախկին Ներքին նախարարին հետ որ կ'ամբաստանուի նախագահին դէմ թակարդ կառքով մահափորձի մը մասնակցութեամբ։ Հարցազրոյցը կատարելէ ետք լրագրողը կը հրաւիրուի ընդհ. դատախազութիւն ուր կը հարցաքննուի, քանի որ վերոնշեալ նախկին նախարարը խոյս տուած է երկրէն։

Երկու ուրիշ լրագրողներ ալ որոնք մաս կը կազմեն ոչ-կառավարական կազմակերպութեան մը թերթին խմբագրութեան, ոստիկաններու սպառնալիքներուն ենթարկուած ու խոչտանգուած են երբ կը չանային Թիֆլիսի կեդրոնը ապահովութեան ուժերու մէկ միջամտութիւնը տեսագրել։

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԵԼԵՍԻ ՄԷՋ

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՄԻԱՑԵԱԼ ՄԱՐՄՆԻ ԿԵԴՐՈՆԻՆ ԹԱՑՈՒՄԸ

Կլէնտէյլի մէջ, Դեկտեմբեր 23-ին, տեղի ունեցած է Հայրենակցական Միութիւններու Միացեալ Մարմնի կեդրոնին պաշտօնական բացումը, ներկայութեամբ միութիւններու վարչականներու, Հայաստանի ւազգ հիւպատոսին եւ Կլէնտէյլի Թաղապետական Խորհուրդի անդամ Բաֆֆի Մանուկեանին։ Բացման իր խօսքին մէջ Մարմնի տեսչական Խորհրդի անդամ Շէյնեան, նշած է թէ ծրագրուած է կեդրոնին մէջ կազմակերպել դասախօսութիւններ եւ հանդիպումներ, դաղութը հետաքրքրող այլազան հարցերու մասին։ Բանախօսած է Երուանդ Պապայեան, ներկայացնելով Հայրենակցական Միութիւններու ծագման պատճառները, անոնց գործունէութիւնը՝ Հայաստան թէ ըմիւրեքի տարածքին։ Շնորհաւորանքի խօսքեր արտասանած են ւազգ հիւպատոս Արմէն Մելքոնեան, Բաֆֆի Մանուկեան, Տօքթոր Յարութիւն Սաղրեան, Տիգրան Էքիզեան եւ Նուպար Յակոբեան։ Հուսկ՝ տեղի ունեցած է ընդունելութիւն մը։ Կեդրոնը կը բաղկանայ 100 հոգինոց սրահէ մը, երկու ժողովասենեակներէ եւ մէկ վարչական սենեակէ։ Ունի նաեւ ճոխ գրադարան մը»։

*
**

«ԱՆՁԱ» ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ

Սան Ֆրանսիսքոյի «Գուադեան – Զաքարեան – Վասպուրական» Ազգային վարժարանի Տնտեսական Մարմինը հիմնած է «Անչա» անունով հասութաբեր հիմնադրամ մը, է յիչատակ Ճորճ Մարտիկեանի եւ Սուրէն Սարոյեանի։ 80 հազար տոլար դրամագլուխով հիմնադրամին տարեկան եկամուտը կը յատկացուի կարիքաւոր հայ աշակերտներու կրթաթոշակին։

*
**

ՍԱՑԱԹ ՆՈՎԱՑԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԵՐԵԿՈՑԹ

Լա Քրեսենթա Հովիտի Հայ կեդրոնին մէջ, Դեկտեմբեր 11-ին, տեղի ունեցած է Սայաթ Նովայի նուիրուած խրախճանք – երեկոյթ մը, կազմակերպութեամբ Համազգայինին։ Բացման իր խօսքին մէջ Յակոբ Տաթպաղեան ներկայացուցած է Սայաթ Նովայի կեանքը եւ անոր ստեղծագործութիւններուն արժէքը։ «Զուարթնոց» ժողովրդական նուագախումբին համոյթը մեկնաբանած է Սայաթ Նովայի եւ այլ դուսաններու գործերը։ Հանդէս եկած է երգչուհի Անահիտ Շահնազարեան։ Վրէժ Տէր – Պետրոսեան խօսած է Սայաթ Նովայի տաղանդին, ինչպէս նաեւ Պարսկաստան ապրած հայ դուսաններու մասին։

*
**

50 ՀԱԶԱՐ ՏՈԼԱՐ ՆՈՒԷՐ ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻՆ

Նոր տարուան եւ Ս. Ծննդեան տօներուն առթիւ Տէր եւ Տիկին Ռիչըրտ եւ Թինա Գարոլան 50 հազար տոլար նուիրած են Ամերիկայի Արեւմտեան Թեմի Ազգային Առաջնորդարանին։ Բարեբարեացներուն փափաքով սոյն գումարին կէսը յատկացուած է Առաջնորդարանի նոր չէնքի հիմնադրամին։

*
**

50 ՀԱԶԱՐ ՏՈԼԱՐ ՆՈՒԷՐ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ

Տէր եւ Տիկին Բաֆֆի եւ Ճուան Մանուկեան 50 հազար տոլար նուիրած են Լոս – Անճըլըսի Հայ Մշակութային Հիմնարկութեան, յատկացուելու համար Հայ Դատի Հետապնդման աշխատանքներուն։ Ցիշենք թէ Մանուկեան ամոլը «Հորիզոն» հետաեսիլի 10-ամեակին առիթով 100 հազար տոլարի նուիրատուութիւն մը կատարած էր, առաւել եւս խթանելու համար յիշեալ հետաեսիլի ափոսումները, արդիական կազմածներով։

*
**

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴԵՍՊԱՆԻՆ ԱՑՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ԼՈՍ – ԱՆՃԸԼԸՍ

Դեկտեմբերի վերջին չարաթը Լոս – Անճըլըս այցելած է Հայաստանի Ուսչինկթընի դեսպան Արման Կիրակոսեան եւ հանդիպումներ ունեցած հայ յարանուութեանց հոգեւոր պետերուն, պատասխանատու մարմիններուն եւ քաղաքական կազմակերպութեանց ղեկավարներուն հետ։

ԼՐԱՏՈՒ

ՀԱՑԱՍՏԱՆԵԱՆ ՃԱՊԻՏ

– Հայրիկ, ներքինին ի՞նչ բան է։

– Դա այնպիսի մի զինուոր է, որից խլել են անճնական զէնքը։

*
**

– Երէկ կնոջս բռնեցրի սիրեկանի հետ։ Հարցը չատ կարուկ դրեցի. կամ՝ ես, կամ՝ նա։

– Եւ ի՞նչ։

– Ամէն ինչ կարգին է։ Հիմա նա է աղբով դոյլը դուրս տանում։

*
**

Երկու տղամարդ զրուցում են։ Մէկը հարցնում է.

– Ի՞նչ կ'ասես, եթէ հանդիպես մի կընոջ, որը քեզ կը ների ամէն ինչ, բարի ու հոգատար կը լինի քո նկատմամբ եւ որի համար դու կը լինես ամենա-ամենալաւը։

Միւսը երկար մտածելուց յետոյ պատասխանում է։

– Կ'ասեմ, «Բարեւ, մայրիկ»։

*
**

Փարաչիւթիստը որոչում է ամուսնանալ։ Հայրը նրան խորհուրդներ է տալիս.

– Որդիս, դու գիտե՞ս, թէ կնոջդ ի՞նչ չպէտք է թոյլ տաս անել։

– Գիտեմ, չպէտք է թոյլ տամ վրիս նստել։

– Դա չէ գլխաւորը, որդիս։

– Հասկացայ, չպէտք է թոյլ տամ ընտանեկան պիւտճէն տնօրինել։

– Դա էլ ամենագլխաւորը չէ որդիս։

– Այդ դէպքում, ինքդ ասա։

– Քո դէպքում, որդիս, վերոյիշեալը իմաստ չունի։ Գլխաւորը՝ երբեք թոյլ չտաս, որ քո փարաչիւթը կինդ հաւաքի։

*
**

Երիտասարդն ամուսնանում է։ Որոչ ժամանակ անց ընկերները նրան յայտնում են, որ կինը նախկինում պոռնիկ է եղել։ Դէ, տղան էլ որոչում է բաժանուել։ Կինը հարցնում է նրան.

– Մի՞թէ ես վատ եմ վերաբերւում քեզ։

– Ոչ, բայց...

– Մի՞թէ վատ եմ վերաբերւում ծնողներիդ, բարեհամբոյր չեմ ընկերներիդ նկատմամբ։

– Ոչ, բայց...

– Մի՞թէ վատ եմ եփում։ Վատ տե՞սք ունեմ։ Անկողնում վա՞տն եմ։

– Ոչ, բայց...

– Իսկ մի՞թէ դու կարծում ես, թէ այդ ամէնը կարելի է սովորել հեռակայ կարգով...

*
**

Զրուցում են երկու ընկեր։ Մէկն ասում է.

– Լսիր, հանդիպել եմ մի աղջկայ, որը խոստանում է ինձ չրջապատել սիրով, հոգատարութեամբ եւ քնքշանքով։ Ի՞նչ ես մտածում այս մասին։

– Մտածում եմ, թէ ինչպէս ես դուրս գալու չրջափակումից։

*
**

Դատաւորը՝ ատամնաբոյժի մօտ.

– Այ ձեռքը դրէք Աստուածաչնչի վրայ եւ երդուէք, որ կը հեռացնէք ատամս, միայն ատամս եւ ոչինչ՝ բացի ատամիցս։

համար յիշեալ հետաեսիլի ափոսումները, արդիական կազմածներով։

*
**

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴԵՍՊԱՆԻՆ ԱՑՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ԼՈՍ – ԱՆՃԸԼԸՍ

Դեկտեմբերի վերջին չարաթը Լոս – Անճըլըս այցելած է Հայաստանի Ուսչինկթընի դեսպան Արման Կիրակոսեան եւ հանդիպումներ ունեցած հայ յարանուութեանց հոգեւոր պետերուն, պատասխանատու մարմիններուն եւ քաղաքական կազմակերպութեանց ղեկավարներուն հետ։

ԼՐԱՏՈՒ

(Շար. Ա. էջէն)

հետ իր հանդիպումներուն: Ինչ կը վերաբերի Ղարաբաղի մասին ուղղակի բանակցութիւններու, Ազրբէջանի նախագահը յայտնած է թէ Յունուարի վերջաւորութեան հատնական է անոնց վերսկսիլը ՀԱՊ–ի Մոսկուայի վեհաժողովին եւ Տաւոսի Համաշխարհային տնտեսական Ֆորումին:

ՈՒԶԲԵԿԻՍՏԱՆԻ նախագահը՝ Իսլամ Կարիմով վերընտրուեցաւ Յունուար 9–ին: Քուէներու հաշիւը դեռ չտեսնուած, յայտարարուած էր իր յաղթանակը: Ընտրական յանձնախումբին նախագահը, քուէարկութեան փակումէն ժամ մը ետք յայտարարած է.– «կասկած չկայ որ ներկայ նախագահը կը յաղթէ»: Իր մրցակիցն իսկ՝ Ա. Ճալալով իրեն ի նպաստ քուէ տուած է: Վերջին հարցախոյզներու համաձայն պիտի ընտրուէր ձայներու 99%–ով:

ԷՖ–ՓԷ–ԷՖ–ի նախագահուհին՝ Միշէլ Ալիօ – Մարի, ի մօտոյ, պիտի նշանակէ կուսակցութեան նախագահին նոր քարտուղարը Օ–ուը–Սէնի մէջ, փոխարինելու համար Շ. Փասքուան, որ այդ պաշտօնին դլուխն է սկիզբէն ի վեր: Սկզբունքով, այդ պաշտօնը Փաթրիք Տէվէճեանի պէտք է չնորհուի եւ այդ պարագային ճակատում մը կը նախատեսուի Փասքուայի եւ Տէվէճեանի միջեւ:

ՔՐԻՖ–ի (Ֆրանսայի հրէական կազմակերպութեանց ներկայացուցչական Խորհուրդ) նախագահը՝ Ռնրի Հաժոնպերկ ընտրուեցաւ «Եւրոպական հրէական համագումար»ի նախագահ: Այս համագումարը Եւրոպայի 38 հրէական համայնք կը ներկայացնէ, այսինքն չուրջ 2 միլիոն հրեայ: Միակ թեկնածուն էր եւ ընտրուած է երկուեւկէս տարուան համար: Ժողովը դումարուած էր Պրիւսէլ:

ՍՈԼՖԷՐԻՆՕ կամրջակը որ կը կապէ Օրսէյի թանգարանը Թիւիլըրիներուն եւ որուն բացումը կատարուած էր Դեկտեմբեր 11–ին, փակուեցաւ անցորդներուն, որովհետեւ պարզուեցաւ որ ապահով չէ եւ ցնցումներ ըզգալի են: «Լիպերասիոն» (Յունուար 8) կը յիշեցնէ այս առթիւ որ ճարտարապետը՝ Մարք Միմրամ այս առթիւ պարզեւատրուեցաւ «Արծաթեայ էքէո»ի չքանչանով: Այս հարցին նուիրուած յօդուած մը ունէր «Ժուռնալ տիւ Տիմանշ» (Յունուար 9) ուր, «Սոլֆէրինօ կամրջակին առեղծուածները» խորագրին տակ, կը պատմէր թէ բանավէճեր կան Փարիզի քաղաքապետութեան եւ Պետութեան միջեւ: Ճարտարապետը կը խոստովանի որ կամրջակը փակ պիտի մնայ երկար տարի, չարաշահներ, թերեւս ամիսներ: Գործածուելը է խիէ վայր մը, այն նոյն վայրը որ գործածուած է Ֆրանսայի Գրադարանին (Միթերան) բակին համար եւ զոր հրէականները մկրտած են «լ'Էսփլանատ տէ գ'Էնվալիտ» այն աստիճանի սահումներ կը պատճառէ: Բնապահական Ընկերակցութիւնը դէմ է այդ արեւադարձային վայրին գործածութեան:

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՄԱՖԻԱՅԻՆ գործունէութիւնը եւ ապարանքներու մեծ թիւով գնումները սկսած են մտահոգել Ֆրանսական իշխանութիւնները: Դեռ աւելին, գործակցութիւն մը ծայր տուած է իտալական մաֆիային հետ: Այս գնումները (ապարանքներ կան որոնք մինչեւ 350 միլիոն Ֆրանքի ծախուած են) կը ծառայեն մանաւանդ դրամ օրինականացման: Ներքին նախարարութեան մէկ զգանի տեղեկագիրը («Ժուռնալ տիւ Տիմանշ», Յունուար 9) կը նշէ որ այդ Ռուսերուն ախորժակը կ'երթայ մինչեւ քաղաքական, մշակութային եւ մարզական չրջանակները:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Այրի Տիկին Զուարթ Տիլան, Դարբին, Գամպէր եւ Տիլան ընտանիքները իրենց սիրեցեալ ամուսնոյն եւ հօր՝

ՆՈՐԱՅՐ ՏԻԼԱՆ–Ի

մահուան առթիւ հեռեւեալ նուէրները ըրած են.–

2000 Ֆր. «Հայաստան» հիմնադրամին, 2000 Ֆր. Համազգայինի Մարսէյլի ըղձրոցին եւ 1000 Ֆր. «Յառաջ»ի բարդաւաճման:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻՋ

Հինգշաբթի, Յունուար 13

Ը. ՕՐ ԾՆՆԴԵԱՆ

ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԻՒՆ ՏԵԱՌՆ

Ժամը 10·30–ին պատարագ կը մատուցուի որու աւարտին Առաջնորդարանի ՏՆՕՐՀՆԷՔԸ կը կատարուի:

Կը պատարագէ՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆՑ. ԹԱՇՃԵԱՆ

***

Շաբաթ, Յունուար 15

ՏՕՆ ԾՆՆԴԵԱՆ

ՍՐԲՈՑՆ ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ ԿԱՐԱՊԵՏԻՆ

Ժամը 10·30–ին պատարագ կը մատուցուի, որու աւարտին Մայր Տաճարի Անուանակոչութեան Տօնին առիթով Հոգեհանգիստ կը կատարուի եկեղեցաչէն հարբեր՝ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆի եւ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆ ընտանիքի ննջեցեալներուն համար:

Կը պատարագէ՝

ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՑ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Հինգշաբթի, Յունուար 13

ՏՕՆ Ի ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

Յաւարտ պատարագի Եպիսկոպոսարանի Տնօրհնէքը կը կատարուի:

մշակութային եւ մարզական չրջանակները:

ՄԱՄՈՒԼ

«L'EXPRESS»

(6-12 Janvier)

Les chiites arméniens...

Էֆսիբէս *չաթաթաթերթը յաւելուած մը ունի (մակազին) որու քանի մը էջերը նուիրուած են Պոլսոյ: 28–րդ էջին նկարին վրայ նկարագրութիւն մը կայ որ սապէս կը վերջանայ.–*

«Puis on parvient à la mosquée sans minaret ouverte aux chiites arméniens»...

Այս տողերուն հեղինակն է խո՛ր զարհուրանք ազդեր ոմն Էլիա Իմպէրթոս: Նման պարագաներու Անգլիացիք կ'ըսեն No comment:

***

Ֆրանս–Սուարի (*Յունուար 10*) նամականիի բաժնին մէջ, Թրուվիլէն Գլօտէթ *ժաւանս դիտել կու տայ որ 1987 Յունիս 18–ին, Եւրոպական Խորհրդարանը ճանչցաւ Հայոց ցեղասպանութիւնը եւ Թուրքիոյ Եւրոպայի անդամակցութեան համար դրուեցան որոշ նախապայմաններ. ինչպէս ժողովրդավարութեան վերահաստատումը, Կիպրոսի հարցը, Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչումը, Քիւրտերու ջարդին դադրեցումը եւլն.: Եւ հարց կուտայ Թէ ո՞ր Եւրոպային անդամ կրնայ ըլլալ Թուրքիա, որու մեծ մասը Ասիա է:*

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

MANOUGNEROU OR

Le Conseil d'Administration et ses sections parisiennes vous invitent à fêter le **MANOUGNEROU OR**

Le Dimanche 16 janvier à 14h30

au CENTRE VALEYRE
24, rue Rochechouart — 75009 PARIS

Au programme : **Les élèves des écoles de la CBAF**
Théatre Berlingot
Et le Père Noël

Tous les enfants sont conviés à venir les accueillir et les applaudir.

Bar — Buffet

ԷՄԱԵԱՆի ԲԱԺԱԿի ՊԱՀԸ

Էմաեանի սաներուն աւանդական «Բաժակի Պահը» տեղի պիտի ունենայ Կիրակի, Յունուար 23, ժամը 12·30–ին

ARARAT
ճաշարանին մէջ

16, rue du Roule, Paris 1er
M° Chatelet ou Louvre

Սիրով կը հրաւիրուին Էմաեանի սաներն ու համակիրները սոյն հանդիսութեան, հաւաքարար բաժակ բարձրացնելու հայ վարժարաններուն կենացը:

Տեղերը ապահովել հեռաձայնելով՝
01 _ 43 – 08 – 12 – 06
կամ՝
01 – 47 – 80 – 42 _ 76
Թիւերուն:

Ճաշկին՝ 200 *Ֆր.:*

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ
ՓԱՐԻՋԻ ՄԻՕՐԵԱՑ ԴՊՐՈՑԻ

ՔԱՐԵԿԵՆԴԱՆԸ

Դպրոցասէր, Թարգմանչաց եւ Ս. Մեսրոպ դպրոցներուն աշակերտները, Միօրեայ դպրոցներու աշակերտները ինչպէս նաեւ բոլոր հետաքրքրուղ երախաները, սիրով հրաւիրուած են Մեծ Պահքէն առաջ աւանդական, զուարթ

Բարեկենդանը

տօնելու:

Ծպտում, երգ, խաղ, արտասանութիւն, վիճակահանութիւն *եւլն.:*

Կիրակի, Փետրուար 6, ժամը 14·30
Salle Valeyre
24, rue Rochechouart — 75009 PARIS
— Métro : Cadet —

Ձայտագրին մասնակցելու համար հեռաձայնել՝
01 _ 64 – 03 – 53 – 05
Թիւին
կամ Փարիզի մասնաճիւղի գրասենեակը Շաբաթ ժամը 15 _ 19
01 _ 42 – 46 – 88 – 36

Մուտքը ազատ է:

ՓՈՒԹՊՈԼ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ _ ԿՈՒԱԹԷՄԱԼԱ 1 _ 1

Հայաստանի Փութպոլի հաւաքականը Լոս–Անճըլըս կատարած մարզահաւաքի չրջանակին մէջ «բարեկամական» մըրցում մը խաղացած է Կուէթեմալայի դէմ որու ընթացքին երկու կողմերէն երեք խաղացող վտարուած են եւ հինգ ուրիշներ ալ դեղին քարտի ազդարարութիւն ստացած: Մրցումը տեղի ունեցած է Յունուար 7–ին, Լոս–Անճըլըսի Գոլիզէում մարզադաշտին վրայ: Ա. կէտը նշանակած է Գ. Մանուկեան, 20–րդ վայրկեանին, որուն յաւին Ամերիկացիները փոխադարձած են 41–րդ վայրկեանին Ճերման Ռուանոյի միջոցով:

UGAB - LYON

Le Repas mensuel de l'U.G.A.B.

LE REPAS MENSUEL DE L'U.G.A.B. ?
C'est assurément
une cuisine arménienne
savoureuse et traditionnelle.

LE REPAS MENSUEL DE L'U.G.A.B. ?
C'est le plaisir de partager
des instants gourmands
où vous ne serez jamais déçu
car l'amitié et la convivialité
sont toujours au menu.

LE REPAS MENSUEL DE L'U.G.A.B. ?
C'est au 12, rue Emile Zola —Lyon 2e
Métro : Bellecour ou Célestins
Prix du repas: 70 F — Etudiants: 30 F
Prochain rendez-vous :
Le Dimanche 16 Janvier à midi
Confirmez votre venue au :
04 78 35 06 56

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SÉJOUR D'HIVER

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 6 au 13 février 2000 pour les enfants de 8 ans révolus à moins de 15 ans.

Prix : 2.700 F comprenant

— Transport
— Hébergement
— Location et cours de ski
— Remontées mécaniques
— Assurance

Renseignements et inscriptions :

C.B.A.F. — Conseil d'Administration:
17, rue Bleue — 75009 PARIS
Tél. : 01 48 24 46 57

Date limite d'inscription : 15 Janvier

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section PARIS

séjour familial

La Section «Archalouys TATHEOSSIAN» de Paris organise son séjour familial du **dimanche 13 au dimanche 20 Février** à Bellefontaine (JURA). Prix compétitifs!!! Ambiance arménienne assurée !!!

Sourtout, n'hésitez pas, venez avec vos enfants, petits-enfants ou amis et rejoignez-nous sur les pistes de ski, de luge ou tout simplement dans le Centre !!!

Renseignements et inscriptions
auprès de :

— Araxie: **01 39 83 71 19** (de 19 à 21h)
— Marie: **01 47 80 71 73** (de 9 à 19h)
— Séta: **01 64 03 53 05** (de 10 à 20h).

ՀԱՅՐԱՏԻ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

ՀԱՅՐԱՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 12
MERCREDI
12 JANVIER
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·816 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.816

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունուար 10 / 11)

ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ԼՈՆՏՈՆ ՄԵԿՆԱԾ

Վարչապետ Ա. Սարգսեան Յունուար 10–ին աշխատանքի այցով Մեծն Բրիտանիա մեկնած է, ընկերակցութեամբ կառավարական պատուիրակութեամբ մը։ Մինչեւ Յունուար 13 ան ի միջի այլոց հանդիպումներ կ'ունենայ Վերակառուցման եւ զարգացման եւրոպական դրամատան ղեկավարներուն հետ։ Պատուիրակութեան մէջ են Գիւղատնտեսութեան նախարար Գ. Շահպազեան, կեդրոնական դրամատան տնօրէնը, վարչապետին խորհրդականը։

*
**

ԴԺԳՈՀՈՒԹԻՒՆ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27–Ի ՊԱՏԱՀԱՐԻՆ ԱՒՐՆՉՈՒԹԵԱՄԲ ԱԶԳ. ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԻՆ ԸՆԹԱՑՔԻՆ

Հոկտ. 27–ի պատահարին հետաքննութեան աւարտչութեամբ վրդովմունքներ յայտնուած են Երեւանի մէջ։ Դժգոհութիւն կայ յատկապէս հեռատեսիլի ընթացքէն որ «կասկածի մթնոլորտ» ու «անհարկի լարուածութիւն» ստեղծած է որոշ շրջանակներու մէջ։ Այս ուղղութեամբ ուշադրաւ են «Միասնութիւն» դաշինքին եւ «Շամիրամ»ի յայտարարութիւնները։ Առաջինը կը քննադատէ հեռատեսիլին հետ շարք մը այլ լրատուներու եւ քաղաքական կազմակերպութիւններու ղեկավարներուն մեկնաբանութիւնները որոնք կը չահարկեն ժողովրդավարութիւնն ու խօսքի ազատութիւնը։ Դաշինքը կը պահանջէ որ քննիչ խումբը տեղի չտայ ճնշումներու եւ չբունակէ քննութեան բնականոն ընթացքը, կը պահանջէ նախագահէն եւ վարչապետէն որ այդ ընթացքը ապահովուի եւ ազգային հեռատեսիլին դէմ վճռական քայլերու ձեռնարկուի հանրութիւնը անհարկի լրատուութեամբ կասկածի ու սարսափի չմատնելու համար։

Ինչ կը վերաբերի «Շամիրամ»ի յայտարարութեան, ան թիրախ ունի հեռատեսիլի «Հայլուր» լրատուական ծրագիրին ընթացքը որով կ'ըսուի թէ ամբաստանեալ Յ. Յարութիւնեանի (պետ. հեռատեսիլի փոխ–տնօրէն) «պաշտպանութեան բարոգարշաւ» կը կատարուի։ «Շամիրամ»ը եւս անընդունելի կը նկատէ որոշ լրատուներու «լրագրողական համերաշխութիւնը» որով «հակակրանք» եւ «չփաստարկուած անվստահութիւն» կը սերմանեն քննիչ մարմիններու գործունէութեան հանդէպ։

*
**

Վ. ՍԻՐԱԴԵՂԵԱՆԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Յունուար 10–ին վերսկսած է Վ. Սիրադեղեանի, ներքին գործերու հրամանատար Վ. Յարութիւնեանի ու միւս 10 ամբաստանեալներու դատավարութիւնը։ Վ. Սիրադեղեանի ուղղուած ամբաստանութիւնն է Ներքին գործերու նախարարութեան չրջանին Արմէն Տէր – Սահակեանի գլխաւորութեամբ չարագործ խմբակ ըստեղծել եւ գլխել։ Իր հրամանով այդ խումբը յարձակումներ գործած է քաղաքացիներու, պաշտօնատարներու վրայ, ապտնութիւններ, մահափորձեր կատարած։ Այդ խմբակին կը վերագրուին Ազատարակի չրջանային գործկոմի նախկին նախագահ Յ. Սուքիասեանի, երկաթուղիի նախկին պետ Հ. Ղանդիլեանի սպանութիւնները, մահափորձեր։ Դատախազութեան քննիչ վարչութեան նախկին պետ Վ. Գրիգորեանի մահափորձէն ետք Վ. Յարութիւնեան համակարծիքն հեռացուցած է խմբակը։ Այս վերջինը ամբաստանուած է Մոսկուայի հայ համայնքէն Ս. Ջիլաւեանի սպանութեան պատրաստութեամբ։

Պատասխանելով դատարանին, Վ. Սիրադեղեան ըսած է թէ իրեն ուղղուած մեղադրանքներուն մէջ ինքզինք յանցաւոր չի նկատեր։ Վ. Յարութիւնեան ինքզինք մասամբ մեղաւոր նկատած է։ Դատը կը շարունակուի Յունուար 12–ին։

*
**

Ա.ԴՐԲԵՋԱՆԻ ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾՈՑ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՄԱՍԻՆ

Վ. Գուլիեւ Բաքուի մէջ յայտնած է թէ պէտք է իրատես ըլլալ եւ թէ անկարելի է Ղարաբաղը նախկին վիճակին վերադարձնել։ Ներկայիս կրնայ իրավիճակը բնականոնացնելու հարցը ըլլալ, ի հաշիւ որոշակի զիջումներու, ըսած է ան։ Գուլիեւ չէ խօսած զիջումներու բնոյթին մասին։ Բանակցութիւններու ձգձգումն ալ նախարարը բացատրած է փոխադարձ զիջումներու հարցին մէջ համաձայնութեան գալու կողմերուն անկարողութեամբ։

*
**

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ՉԻ ՀՐԱԻԻՐՈՒԱԾ ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻՆ

Շուէտի նախաձեռնութեամբ Յունուար 25–28 Սթոքհոլմի մէջ Հրեաներու Ողջակէզին նուիրուած միջազգային ժողովին հրաւիրեալ 40 երկիրներու ցանկին մէջ տեղ չէ տրուած Հայաստանին։ Շուէտի հայկական միութիւնները համագործող կեդրոնին դիմումին որ Հայաստան եւս հրաւիրուի, Արտաքին գործերու նախարարութեան պատասխանը այն եղած է որ հրաւիրուած են այն երկիրները որոնք մասնակցած են Հրեաներու Ողջակէզին մնացած ժառանգութեան մասին Լոնտոնի եւ Ուաշինկթընի ժողովներուն։

*
**

ԹԻՖԼԻՍ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՆ ԱՅԼԵՒՍ ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ՉԻ ՏԱՆԱՐ

Հայաստան Յունուար 7–էն ի վեր ելեկտրականութիւն չի տար Վրաստանի։ Տարեմուտի նախորդող օրերէն մինչեւ այդ թուականը Թիֆլիսին տրուած է օրական 100 մեկավաթ ելեկտրականութիւն որուն չնորհիւ մայրաքաղաքի որոշ թաղեր օգտուած են։ Թիֆլիսի ուժանիւթի բաժնի ղեկավարը ըսած է թէ հանւանօրէն հայկվրացական բանակցութիւնները կը չարունակուին ուժանիւթի մատակարարումը վերսկսելու մասին։

*
**

ԲԱՔՈՒԻ ԿՈՉԸ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻՆ

Ադրբեջանի Արտաքին գործերու նախարարութիւնը մտահոգութիւն եւ վրդովում յայտնած է Ռուսաստանի Պաշտպանութեան նախարարութեան յայտարարութեան թէ Ադրբեջան յենակէտ կը ստեղծէ Չէչենիոյ ձգձգուող պատերազմը վարելու համար։ Յայտարարութիւնը որակուած է «բիրտ սպրանք և կեղծարարութիւն»։ Ադրբեջանի նախարարութիւնը առիկա հանրային կարծիք պատրաստելու արարք մը կը նկատէ, որպէսզի Ադրբեջան ներքաչուի հիւսիսային Կովկասի հակամարտութեան մէջ։

*
**

ԾՆԱԾ՝ 2000 ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1–ԻՆ

Ամանորի գիշերը Երեւանի մէջ ծնած առաջին երախան կը կոչուի Սերգէյ Աբրահամեան. ծնած է ժամը 2–ին, Երեւանի մէկ ծննդատան մէջ։ Ծնողքը զործաղուրկ է։

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

«ԱԼԻԵԻԻ ԱՆԱԿՆԿԱԼԸ»

Յունուար 11–ի «Հիւրիյէթ»ը այս խորագիրով տուած է լուրը թէ Ազրբեջանի նախագահը Անգարա երկօրեայ այցեն յայտնած է թէ կրնայ հրաժարիլ Հայաստան – Թուրքիա սահմանային անցքը Ղարաբաղի ազգակով պայմանաւորելու կեցուածքէն։ Ծանօթ է որ Բաքու մինչեւ այսօր կը պնդէր որ Անգարա չբանայ այդ անցքը այնքան ատեն որ Հայկական զօրքերը չեն քաշուիր «դրաւեալ» տարածքներէն։ Թրքական օրաթերթը կ'ըսէ թէ Ալիեւ ունի այն մօտեցումը թէ Հայաստանի նկատմամբ Թուրքիոյ աւելի ճնշում բանեցնելը ապարդիւն է, թէ Ղարաբաղի հարցին լուծումին համար Թերեւս աւելի օգտակար կ'ըլլայ Հայաստանի ու Թուրքիոյ միջեւ հաւասարակշռուած երկխօսութեան մը սկիզբը։

Անգարա մեկնումէն առաջ ան Բաքուի մէջ ալ յայտնած է թէ Ս. Տէմիրէլի հետ իր հանդիպումներուն կարեւոր նիւթերէն պիտի ըլլայ Հայաստանը, եւ թէ Ազրբեջան կրնայ հայեւթուրք սահմանազլխուն անցքին գործածութեան դէմ իր վէթոն վերցնել։

Թերթին Մոսկուայի թղթակիցը կը տեղեկացնէ նաեւ թէ Ս. Տէմիրէլ է. Շեվարնաձէի հետ ունենալիք հանդիպումին ալ սեղան պիտի բերէ Հայաստանի նիւթը, ջանալով որ Հայաստան չբլանին մէջ մեկուսացած ու մարտական հակումով երկրի մը չվերածուի։ Նոյն աղբիւրին համաձայն կը սպասուի որ Անգարա առաջին առիթով Հայաստանի հետ սահմանը բանալու նիւթը կառավարութեան եւ Խորհրդարանին վաւերացման յղէ։

ՏԵՐՈՒՆԻ

ՆՈՒԱՐԴ ԹԻՐԵԱՓԵԱՆ

Մոնրէալի մէջ, Յունուար 7–ին, իր մահկանացուն կնքած է Նուարդ Թիրեաքեան։ Ողբացեալը զաւակն էր Հ. Ց. Դ. առաջին սերունդի ծանօթ դէմքերէն՝ Հայկ (Հրաչ) Թիրեաքեանի։ Ծնած էր Պոլիս 1910–ին, կանուխէն փոխադրուած Եգիպտոս, իր հայեցի դաստիարակութիւնը ստացած է Աղեքսանդրիոյ Պօղոսեան Ազգային Վարժարանը աչակերտելով Լեւոն Շանթի ու Նիկոլ Աղբալեանի, մանկավարժական ուսման հետեւած է Զուիցերիա, ապա տարիներ ուսուցչական պաշտօն վարած Աղեքսանդրիոյ եւ Գահիրէի հայկական վարժարաններուն մէջ, կանուխէն սկսած է իր գրական փորձերը «Ցուսաբեր»ի էջերէն, եւթը չարունակած է աշխատակցիլ Պոսթընի «Հայրենիք»ին ու Մոնրէալի «Հորիզոն»ին։ Զուգահեռաբար ծառայած է հայ բեմին, իբր բեմադիր ու դերուհւոյց, այլեւ իբր թարգմանիչ միջազգային ծանօթ բազմաթիւ թատերախաղերու, Եգիպտոս ու Գանատա, ուր հաստատուած է 1965–ին։ Իր գրական հարիւրաւոր էջերէն ոմանք ամփոփուած են «Հովահարի եւթին» (1960, Գահիրէ) եւ «Իմ ճամբան ոլոր մոլոր) (1992, Մոնրէալ) հատորներուն մէջ։

Կանոնաւոր կերպով կ'աշխատակցէր «Հորիզոն»ի, գլխաւորաբար անոյշ յուշեր պատմելով Եգիպտոսէն։ Նուարդ ստորագրութեամբ այդ գրութիւնները հրատարակած ենք նաեւ «Յառաջ»ի մէջ։

Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է Յունուար 10–ին, Մոնրէալի Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ մէջ եւ մարմինը ամփոփուած է Սէն – Լօրան գերեզմանատունը։ Դամբանականներ խօսած են Վրէժ – Արմէն Արթինեան (Համազգային), Վարդէս Քիւրէղեան (Հ. Ց. Դ. Միհրան Փափազեան Կոմիտէ), Վիգէն Թուֆէնքճեան եւ Արմէն Ա. Քհնյ. Իշխանեան։

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՌԱ, որ աշխարհի առաջին հայթայթիչն է համացանցի ապատարկութիւն տրամադրող, դնեց Թայմ Ուարնըրը որ մետիաներու հսկան է։ Այս ճուլումը կարելի դարձած է որովհետեւ Առ 165 միլիառ տոլար կ'արժէ սակարանը եւ Թայմ Ուարնըր միայն 83 միլիառ։ Ծնած է նոր հսկայ մը որ 350 միլիառ տոլար կը կշռէ սակարանը եւ ամերիկեան պատմութեան մեծագոյն ճուլումն է։

ՖՐԱՆՍԱՑԻ Հաշուեքննիչ Ատեանը չատ խիստ տեղեկագիր մը հրապարակեց Պետութեան մախտմներուն մասին, մանաւանդ որպէս «գործատէր»։ Իր քննութիւնը ցոյց կուտայ որ մանաւանդ ելմտական նախարարութիւնը չատ անկանոն եւ մութ գործելակերպ մը ունի, աշխատավարձերու իր վճարումներուն գրութեան մէջ։ Բազմաթիւ պաշտօնատարներ գերծ են տուրքի վճարումէ իրենց ստացած գումարին մէկ քառորդին վրայ, աշխատավարձի մէկ մասը պարգեւի կամ այլ ձեւերով կը տրուի։ Նոյն ձեւով կը մեղադրուին արդարադատութեան, ներքին, աշխատանքի եւ զօրակցութեան, կրթական եւ գիւղատնտեսութեան նախարարութիւնները։ Անկանոնութիւնները, չյայտարարուած վճարումները, պաշտօնատարներու բուն թիւի քօղարկումը գայթակղութիւն մը հրապարակ կը հանեն, բայց, պարզ է որ քանի մը օր մամուլը զբաղեցնելէ ետք, ոչ մէկ բանի կը ծառայէ։

ԳԵՐՄԱՆ Ե�պԻՍԿՈՊՈՍՆԵՐՈՒ նախագահը՝ գերպ· Կարլ Լեհման, Յունուար 9–ին ակնարկած է Պապին հրաժարման, առողջական պատճառներով։ Չի կասկածիր Պապին «քաջութենէն եւ բարոյական ուժ»էն նման որոշումի մը համար, բայց, կը խորհի որ իր չբջապատը չի համաձայնիր։ Աւելցուցած է որ մէկ միլիառ հոգինոց Եկեղեցի մը պէտք է առաջնորդուի «զօրաւոր անձի մը» կողմէ։ Առաջին անգամն է որ նման վարկած մը հրապարակաւ կ'ոգեկոչուի պաշտօնի գլուխ եպիսկոպոսի մը կողմէ։ Կանոնագիտութեան Թիւ 332 յօդուածին համաձայն, պապ մը ազատ է հրաժարելու իր պաշտօնէն։ Վերջին պարագան տեղի ունեցած է 1294–ին կեղեստինոս Ե·ի հրաժարումով։ Ճիշդ է որ Յովհ· Պօղոս Բ·ի առողջական վիճակը կը մտահոգէ եւ այն կարծիքը կայ նաեւ որ չի խնայեր, ինչպէս Յունուար 10–ին, երբ, ոտքի 3 քառորդ ժամ խօսքն ուղղեց 171 դեսպաններու Ամանորի առթիւ։ Կաթողիկէ դրագէտ՝ Վիթթորիօ Մեսորի, որ հեղինակն է Պապին հետ խօսակցութիւններու հատորի մը, կը խորհի որ պապը կ'ուզէ Լեհաստանի վանք մը քաչուիլ, եթէ կարենար ազատօրէն որոշում տալ։

ՎՐԱՍՏԱՆի նախագահը տարեմուտի առանգական հարցազրոյցի մը ընթացքին յայտնած է թէ իր երկրին յատուկ ծառայութիւնները տեղեկութիւններ ունին թէ որոշ ուժեր ծրագիրներ կը նիւթեն ներ–

(Շար·ը Դ· էջ)

ԾՈՒՌ ԽՕՍՔ՝ ԿԼՈՐ ՍԵՂԱՆԻ ՃՈՒՐՋ

Երեւանի Գրողներու Միութեան Տան մէջ 1999 Սեպտեմբեր 24–ի կլոր սեղանին մասին կարդացի «Յառաջ»էն արտատպուած Արփի Թոմոյեանի յօդուածը: Պերճախօս վերտառութիւն մը. «Կլոր սեղան բուռ անկիւններով»: Քանի մը տող կարդալ կը բաւէր գտնելու համար «բուռ»ն ու բթամտութիւնը:

Յատկանշական է, որ Ստալինի մահուընէ ետք եւ ի մասնաւորի Խորհրդային Միութեան քայքայումէն յետոյ, հակաստալինացումի կամ ըսենք ապաստալինականացումի (déstalinisation) չարժումի մը ծայր տուաւ անջատուած երկիրներու մէջ. վար առնուեցան նկարներ եւ արձաններ, փչրուեցան կիսանդրիներ, իրենց հին անուանները վերագտան փողոցներ եւ աւաններ: Զարթօնք արձանագրեցին կրօնական եւ ազգային դիտակցութիւն: Սակայն Հայերու համար անփոփոխելի եւ անայլայլելի մնացին երկու ըսկզբունք. Ղարաբաղի անբաժանելիութիւնը Ազրբեջանէ եւ Մեսրոպեան ուղղագրութեան անվաւանական կերպարանափոխութիւնը: Հայաստան չկրցաւ անդրադառնալ, որ Ստալինի նենգամտութեամբ եւ չարախոհութեամբ գործնուած այս զոյգ արարքները, հաւասարապէս ուղղուած նոյն թիրախին՝ կը միտէին բաժնել հայ ժողովուրդը, հեռացնել իր արմատներէն եւ հետզհետէ ուծացումի տանելով լուծարքը դիւրացնել:

Հայաստան կռուեցաւ Արցախի համար: Թէեւ գիտցաւ ապահովել զօրակցութիւնը իր ուժեղ դրացիին եւ օգտուիլ նաեւ Սփիւռքի ոչ արհամարհելի կարելիութիւններէն, սակայն բնիկ հայաստանցի եւ զարաբաղցի հայ բնակչութեան զոհողութեամբ եւ արեան գնով է որ կըրցաւ չահիլ պատերազմը: Արցախը մնայ անկախ կամ դառնայ կիսանկախ՝ ճամբաներով, լեզուով եւ մշակոյթով այլեւս կապուած է Մայր Հայրենիքին: Մինչդեռ Հայաստանի մտաւորականութիւնը չկըրցաւ տեսնել եւ այսօր ալ կը յամառի անտես առնել երկրորդ իրականութիւնը, որուն կառչած է գեռ յուլօրէն եւ չի կըրնար պրծիլ Ստալինի խորամանկօրէն լարած թակարդէն, այլինքն իրեն պարտադրուած աբեղեան ուղղագրութենէն:

Ես տեսայ ու լսեցի Հրանտ Մաթեւոսեանը նախ քան Գրողներու Միութեան նախագահի տիտղոսին տիրանալը: Ռազմիկ Դաւոյեանի հետ Մոնրէալ հրաւիրուած էր եւ միասնաբար տուին դասախօսութիւն մը: Ցետոյ պատասխանեցին ներկաներու հարցումներուն, որոնք բերնէ բերան լեցուցած էին Համազգայինի մեծ սրահը: Տակաւին կարեւոր աթոռներ գրաւած չէին թէեւ, բայց ունէին արժէքաւոր գրողի համբաւ: Հրանտ Մաթեւոսեան նուազ խօսողն էր: Թերեւս ազգկանս եւ փեսիս գըներահատական խօսքերն ալ օգնեցին, որ իր անհամարձակ եւ համեստ արտայայտութիւններուն ետին տեսնել կարծած ըլլամ ծայր աստիճան խոնարհ եւ համակրելի գրագէտ մը, որ վստահաբար լաւ գիտէր թէ ի՞նչ բանի պէտք ունէին իր հայրենիքը եւ ժողովուրդը:

Ինչ մեզք, որ ուղղագրութեան մասին իր կեցուածքը եւ կլոր սեղանի չուրջ արտասանած իր խօսքերը կոչուած էին պատրանաթափ ընել զիս: Մինչդեռ Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահ, վարչապետ, Արտաքին գործերու նախարար եւ Նորհրդարանը ամբողջ ամէն ոգեւորով եւ ամէնուրեք կը կրկնեն նոյն յանկերգը, թէ Հայրենիք եւ Սփիւռք միասնաբար պիտի աշխատին. երբ մեր Առաքելական Եկեղեցւոյ զոյգ կաթողիկոսները չեն յոգնիր քարոզելէ մէկ Ազգ, մէկ Եկեղեցի, մէկ Հայրենիք՝ անհանդուրժելի է լսել Գրողներու Միութեան նախագահական աթոռէն եկող այն խորթ ձայնը, որ կը ջանայ խափանել քաղցրահնչիւն բոլոր պատգամները եւ մեզ կը դնէ երկընտրանքի մը դէմ: «Սփիւռքը պարտաւոր է հետեւիլ Հայրենիքին» կը վճռէ Հրանտ Մաթեւոսեան: Եթէ ականջ տանք այս խօսքերուն, պէտք է հաւատալ, որ երկրի բոլոր աւազանին, իր խորհրդարանով, կառավարական լրիւ կազմով եւ եկեղեցական դասով, անլուրջ հրապարակախօսութիւններ կ'ընեն, մխանաբար եւ ծածկամտօրէն Սփիւռքը շլացնելու եւ սիրաչահելու համար: Բարեբախտաբար Գրողներու Միութեան կարեւոր մէկ մասը համախոհ չէ իր նախագահին եւ ներառեալ քարտուղար Աբգար Ափինեանը, չատեր չեն բաժներ իրենց նախագահին կարծիքը:

Ո՛չ, սիրելի Պր. Մաթեւոսեան, երբ բոլոր ղեկավարները երկրին կը ճգնին Հայրենիք եւ Սփիւռքը միացնելու բարեգործ հոսանք մը ստեղծել, դուք իրաւունք չունիք հայութիւնը բաժնելու հակահոսանք մը նիւթերու, ենթադրելու 2 զանգուածներ՝ մին քշող եւ իշխող, միւսը լուռ ենթարկուող: Եթէ նոյնիսկ Սփիւռքն ու Հայրենիքը միահամուռ զօրելու փափաքը որոշ չափով վարկածային բնոյթ ունենայ, ընդմիշտ օգտակար պիտի ըլլայ ան, պայմանաւ որ ձեր կարճատես մտայնութիւնը հետեւորդ չունենայ: Սա հաստատ իրականութիւն է, որ ոչ Սփիւռքը պարտաւոր է հետեւելու Հայրենիքին, ոչ ալ այս վերջինը Սփիւռքին: Սփիւռքը պիտի չընդունի աբեղեան ուղղագրութիւնը եւ պիտի չարունակէ ապրեցնել եւ գարգացնել Մեսրոպեան հարազատը, ինչպէս մօտ 80 տարիներէ ի վեր ըրաւ, այն յոյսով, որ օր մը Հայաստան պիտի թօթափէ սովետական լուծը, պիտի դառնայ ազատ եւ տէր պիտի կանգնի Սփիւռքին իրեն փոխանցելի աւանդին, 1600–ամեայ հարուստ ժառանգութեան: Սփիւռքը կըրնայ ուժասպառ ըլլալ, կորսնցնել իր ինքնութիւնն ալ, իր լեզուն ալ եւ իր ուղղագրութիւնն ալ ասոնց հետ: Բայց պիտի չհետեւի Հայրենիքին տակաւին միւս ուներէն՝ կաշառակերութեան, մաֆիական եւ անխոտովանելի ամէն տեսակ մոլութիւններու:

Ինչպէս որ Հոկտեմբեր 27–ի ոճիրներէն ետք հարցաքննութիւններ կատարուեցան դէպքին եռեւ թաքնուած մղիչ ուժերը ճշդելու հնարաւորութիւն տեսնելով, Սփիւռքն ալ իրաւունք ունի այնքան բանիմաց եւ լուրջ ճանչցուած Գրողներու Միութեան նախագահին ետին պահուած մութ չրջանակներու մասին խորհելու: Կը կարծեմ, որ եթէ Հ. Մաթեւոսեան որոշ հոսանքի մը զաղափարականութիւնը առաջ քչելու պարտադրանքի տակ մնացած չըլլար, պիտի չկարենար իր խոչընդոտ գոյց տալ 70 տարուան զրական վաստակը եւ աչք գոցել 15 զարերու մշակութային ժառանգին թանգարան դրկուելուն: Մինչդեռ Գրողներու Միութիւնը ստիպողական ծանր աշխատանք ունի ընելիք, մաքրելու համար վերջին երեք քառորդ զարու հըրատարակութիւնները՝ զպրոցական դիրքերէ մինչեւ հանրագիտարանները, բանասիրական, պատմական կամ գիտական աշխատասիրութիւններէ մինչեւ բանաստեղծական հատորները, որոնք պէտք է մաղուին եւ դուրս հանուին պարտադրաբար զրուած Լենինները ու Ստալինները, տրակտորն ու սովետականը: Հարկաւ թէ այս մաքրութենէն առաջ հարկ է վերադարձած ըլլալ Մեսրոպեան ուղղագրութեան: Ասիկա Հայրենիքի եւ Սփիւռքի մրցակցութեան հարց չէ, համահայկական արժանապատուութեան հարց է: Սա ալ իրողութիւն է, որ այս գործը պետական անտուկէն – գոնէ առայժմ – կարելի չէ իրագործել. սփիւռքեան մեկենասներու եւ հիմնարկներու ձեռնտուութեամբ պէտք է իրականանայ:

Հիմա ներեցէք, որ փոքր չեղում մը ընեմ եւ վակապիծ մը բանամ: Մեր ուսուցիչները կը պարծենային, որ հայերէնն լեզուն ձեռնտուութիւն կուտայ ամէն կարգի նոր բառերու կազմութեան՝ ածանց կամ բարդ եւ այս մասին կը բերէին օտար նշանաւոր լեզուաբաններու վկայութիւնները: Փրոֆ. Յակոբ Մարթայեան եւս հպարտութեամբ ի վեր կը հանէր հայ լեզուի ընձեռած այս դիւրութիւնը: Զարմանքով տեսայ, որ գիտական մարզէ ներս հակառակը պնդողներ կան: Իմ մասնագիտութենէս բոլորովին դուրս է այս նիւթը, որուն մասին զաղափար յայտնելէ իսկ պիտի խուսափիմ: Միայն թէ աչքս ու միտքս կառչեցան բառի մը, որուն փըրանսերէնը գործածեր է, ըսելով. «Զի կարելի 2 – 3 անոպներէ պատճառով կրնակ զարձնել ժողովուրդին»: Ուշադրութի՛ւն, «անոպ» բառը ոչ իսկ գիտական կամ փիլիսոփայական բառ մըն է: Խորհեցայ, որ եթէ չկայ հայերէն փոխանակը, Գրողներու Միութեան նախագահը մէկն էր այն քանի մը իրաւասու անձերէն, որոնք կրնային կերտել հատ մը՝ տանի նման երկիր մը զեկավարելու: Վերջերս, ապրիլն էջ – էս – Պէ–ի (Նախկին ԲՄ – կէ – Պէ) անօրէնութեան կոչուելուն առիթով հաւանօրէն զիտակցելով իր կարողութեան սահմաններուն, մերժեց զօրավարի կոչումը: Մինչդեռ քանի մը ամիս եռք, անվարան ստանձնեց վարչապետի պաշտօնը, ապա նախագահի պաշտօնակատարի: Ատոնք ցոյց կուտան թէ ան պէտք է վարժ ձեռքերու կողմէ առաջնորդուի: Պէտք է ապասել, տեսնելու համար թէ ան պիտի գոհանա՞յ ենթակայի դերով մը, թէ պիտի զմբռնէ որ անհրաժեշտ են վարչակարգի հիմնական փոփոխութիւններ. նաեւ մեթոտներու, երկիրը վարելու կերպերու եւ պաշտօնատարներու:

Գորբաչով, հակառակ յայտնուած ընդհանուր կարծիքին, ստոյգ չի նկատեր Ռուսաստանի նախագահութեան աթոռին վրայ Պուտինի ներկայութիւնը, Մարտի ընտրութենէն եռք: Միշտ կարելի է, կ'ըսէ, որ ընդդիմութեան ուժերը որքան ալ տարանջատ ըլլան, միանան ու համախոհական ճակատով մը խմբուին տասրակաց թեկնածուի մը չուրջ ու յաղթեն ներկայի իշխանութեան կուսակցութեան:

Անդրադառնալով Զէյէնիոյ խնդրին որ Պուտինի մեծագոյն զրաւարկը կը նկատէ, Գորբաչով կ'ըսէ թէ նման պարագաներու միակ լուծումը զինուորականը չի կրնար ըլլալ ու զեկավարութիւնը պիտի պարտաւորուի քաղաքական լուծում փնտռելու: Իրեն զարմանալի ու աւելին՝ մտահոգիչ կը թուի տեսնել որ Պուտինի ամանորի զիչերը Գրոզնի գացած է, յարգանքը արտայայտելու համար ռուս զօրքերուն:

Կը կարծէ՞ որ ժողովրդավարական կ'ըլլայ նախագահական ընտրութիւնը. Գորբաչով կ'ըսէ թէ արդէն ժողովրդավարութեան փաստ մը չէ երեւոյթը որ այդ ընտրութիւնը որոշուած է հապճեպով, նըշանակուած յաջորդը զեկավարութեան զիրքի բերելու եւ իշխանութեան փոխանցումը փափաքելի ձեւով կատարելու համար: Կը յիշէ նաեւ Դեկտեմբեր 19–ի ընտրութեան մասին խարդախութիւններու արձագանգները:

Ռուսաստանի դժբախտութիւնը կը նըկատէ ժողովրդավարութեան իսկական փարտմէ զուրկ անձերու իշխանութեան հասնիլը, ժողովրդավարութիւնը պահպանելու պատրաստակով: Ատոր դէմ միակ ելքը կը նկատէ յամառօրէն պահանջել որ նախագահական անաչառ ընտրութիւն ըլլայ եւ ժողովուրդին առիթ տրուի արդատօրէն արտայայտելու իր կամքը: Հակառակ պարագային, փողոցը պիտի փնտռէ լուծումները, կ'ըսէ, աւելցնելով որ այսուհանդերձ, ոչ ոք իրաւունք ունի յուսալքուելու:

ՔԱՂՀԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ԳՈՐԲԱՉՈՎ ԵԼՑԻՆԻ ՄԵԿՆՈՒՄԻՆ ՄԱՍԻՆ

Նախագահ Ելցինի անակնկալ հրաժարականը կը չարունակէ զբաղեցնել միջազգային լրատուները: Զանազան դիրքերէ կատարուած մեկնաբանութիւններ ու նախատեսումներ տեղ կը գտնեն մամուլի էջերուն մէջ: Անոնց ուշադրաներէն է Ելցինի նախորդին՝ Մ. Գորբաչովի հետ կատարուած հարցազրոյց մը որ լոյս տեսած է «Նուվել Օպսէրվաթէօռ»ի Յունուար 6 – 12–ի թիւին մէջ:

Գորբաչով կ'ըսէ թէ զարմացած չէ Ելցինի հրաժարականին. ամիսներէ ի վեր արդէն ան կը փնտռէր անձը որ պահպաներ զինքն ու ընտանիքը, նաեւ ապահովելով իր վարչակարգին չարունակութիւնը: Այդ ընթացքին մէջ մեծ դեր կատարած է վախը. ան վախցած է որ օր մը երկրին ու ժողովուրդին դէմ ըրածներուն հաչիւը տալու պարտաւոր կ'ըլլայ: Ինչ որ զարմացուցած է զինքը, տեսնելն է թէ Ելցին հրաժարական ելոյթին մէջ գրածած է իր ոճը: Յատկապէս երբ ըսած է թէ սխալած է, ուզելով արմատական փոփոխութիւններ պարտադրել եւ կարծելով որ ուժի միջոցով կարելի է հսկայական հարցեր լուծել: Իշխանութեանը վերջին չրջանին որոշումները տրուած են Ելցինէն աւելի անոր չրջապատին կողմէ, իսկ երբ այդ չրջապատը նշմարած է թէ նախագահը իրեն պահապան ըլլալէ աւելի խոչընդոտ էր ու վտանգ մը վարչակարգին համար, անոր մեկնումը ստոյգ եղած է:

Պուտինի ընտրութիւնը գլխաւորաբար կը բացատրուի անով որ Ելցինի առաջին մտահոգութիւնը իր խմբակին ապահով վերապրումին երաշխիքը ունենալն էր: Այդ տեսանկիւնէն, Պրիմակով որ 1998 Սեպտեմբերին վարչապետ նշանակուեցաւ Նորհրդարանին ճնշումին տակ, չատ անկախ չարժեցաւ: Նաեւ աններելի մեղքը գործեց կաշառակերութեան դէմ պայքարի ձեռնարկելը, Թիրախ առնելով յատկապէս Բերեզովսկին. ու ատիկա պատճառ եղաւ որ փութով ճամբուի:

Ճիշդ է որ Պուտին քաղաքական մարզի փորձառութիւն չունի: Երբեք ընտրուած չէ, կամ քաղաք մը, չրջան մը զեկավարած: Ներկայիս պատրաստ չէ Ռուսաստանի նման երկիր մը զեկավարելու: Վերջերս, ապրիլն էՖ – էՍ – Պէ–ի (Նախկին ԲՀ – կէ – Պէ) անօրէնութեան կոչուելուն առիթով հաւանօրէն զիտակցելով իր կարողութեան սահմաններուն, մերժեց զօրավարի կոչումը: Մինչդեռ քանի մը ամիս եռք, անվարան ստանձնեց վարչապետի պաշտօնը, ապա նախագահի պաշտօնակատարի: Ատոնք ցոյց կուտան թէ ան պէտք է վարժ ձեռքերու կողմէ առաջնորդուի: Պէտք է սպասել, տեսնելու համար թէ ան պիտի գոհանա՞յ ենթակայի դերով մը, թէ պիտի զմբռնէ որ անհրաժեշտ են վարչակարգի հիմնական փոփոխութիւններ. նաեւ մեթոտներու, երկիրը վարելու կերպերու եւ պաշտօնատարներու:

Գորբաչով, հակառակ յայտնուած ընդհանուր կարծիքին, ստոյգ չի նկատեր Ռուսաստանի նախագահութեան աթոռին վրայ Պուտինի ներկայութիւնը, Մարտի ընտրութենէն եռք: Միշտ կարելի է, կ'ըսէ, որ ընդդիմութեան ուժերը որքան ալ տարանջատ ըլլան, միանան ու համախոհական ճակատով մը խմբուին տասրակաց թեկնածուի մը չուրջ ու յաղթեն ներկայի իշխանութեան կուսակցութեան:

Անդրադառնալով Զէյէնիոյ խնդրին որ Պուտինի մեծագոյն զրաւարկը կը նկատէ, Գորբաչով կ'ըսէ թէ նման պարագաներու միակ լուծումը զինուորականը չի կրնար ըլլալ ու զեկավարութիւնը պիտի պարտաւորուի քաղաքական լուծում փնտռելու: Իրեն զարմանալի ու աւելին՝ մտահոգիչ կը թուի տեսնել որ Պուտինի ամանորի զիչերը Գրոզնի գացած է, յարգանքը արտայայտելու համար ռուս զօրքերուն:

Կը կարծէ՞ որ ժողովրդավարական կ'ըլլայ նախագահական ընտրութիւնը. Գորբաչով կ'ըսէ թէ արդէն ժողովրդավարութեան փաստ մը չէ երեւոյթը որ այդ ընտրութիւնը որոշուած է հապճեպով, նըշանակուած յաջորդը զեկավարութեան զիրքի բերելու եւ իշխանութեան փոխանցումը փափաքելի ձեւով կատարելու համար: Կը յիշէ նաեւ Դեկտեմբեր 19–ի ընտրութեան մասին խարդախութիւններու արձագանգները:

Ռուսաստանի դժբախտութիւնը կը նըկատէ ժողովրդավարութեան իսկական փարտմէ զուրկ անձերու իշխանութեան հասնիլը, ժողովրդավարութիւնը պահպանելու պատրաստակով: Ատոր դէմ միակ ելքը կը նկատէ յամառօրէն պահանջել որ նախագահական անաչառ ընտրութիւն ըլլայ եւ ժողովուրդին առիթ տրուի արդատօրէն արտայայտելու իր կամքը: Հակառակ պարագային, փողոցը պիտի փնտռէ լուծումները, կ'ըսէ, աւելցնելով որ այսուհանդերձ, ոչ ոք իրաւունք ունի յուսալքուելու:

ՔԱՂՀԱՆ

ՄՏԱԾՈՒՄՆԵՐ

● «Հոն, ուր ուժ անհրաժեշտ է, պէտք է կիրարկուի յանդգնութեամբ, վճռակտութեամբ եւ ամբողջութեամբ: Սակայն հարկ է գիտնալ նաեւ ուժի սահմանափակումները. հարկ է գիտնալ, թէ ե՛րբ պէտք է ուժը միաձուլել խուսաւաւումի, հարուած մը՝ համաձայնութեան»:

Ռուս յեղափոխական Լէոն Տրոցկի: Ան զլուխէն մուրճով մահացու հարուած մը ստացաւ 1940 Օգոստոս 20–ին, Մեքսիքօ քաղաքին մէջ:

● «Թշուառական մըն եմ, նոյնիսկ՝ յաղթանակի պահուն, եւ միշտ կ'ըսեմ, որ կորսուած ճակատամարտի մը կողքին մեծագոյն դժբախտութիւնը յաղթանակով աւարտած ճակատամարտն է»:

Ուելինկթընի դուքսը՝ Ուաթըրլոյի ճակատամարտէն ետք: Դուքս պառնալէ առաջ ան իր բրիտանական ջոկատներով պարտութեան մատնած էր Ֆրանսացիները Վիթորիայի մէջ, 1813–ին:

● «Ձեզի կ'ըսեմ. այսօր, կանուխ առաւօտուն ստրագրեցի մահապատիժս: Միաժամանակ մտածեցի, թէ ինչ տարօրինակ ու ծիծաղելի էր. փամփուշտ մը նոյն գործը տեսած պիտի ըլար 5 տարի առաջ»:

Իրլանտացի յեղափոխական Մայքըլ Քոլինզ, 1921–ին ստորագրելէ ետք իրլանտական ազատ պետութիւն մը հիմնելու համաձայնագիրը: Քոլինզ սպանուած է դարանակալ յարձակումի մը ընթացքին, 1922 Օգոստոս 22–ին:

Բացի Լուսինեան բառարանը, ուր գտայ (անճնագով, անճնահաճ, անճնամոլ, ցուցամոլ). չարունակեցի պրպտել Մալխասեանց բառարանի մէջ, ուր կային տակաւին (անապարծ, անճնապարծ, ինքնագով, ինքնահաւան, եսամոլ, անափառ, նորաբան, նորաճեւ, նորասէր, նորելուկ): Այս տասնեւչորսէն ոչ մէկը սիրեր է նախադահը: Ինչպէս վերի հոմանիշներէն յայտնի կը դառնայ, «անոպ»ը ոչ թէ հինը, այլ նորը կապկողն է. եւ քանի որ ուղղագրութիւններէն աբեղեանն է նորապոյնը, կարելի է հետեւցնել, որ Հ. Մաթեւոսեանի անուան աւելի վայել է «անոպ»ը:

Գրութիւնս կ'ուզեմ աւարտել Շուշանիկ Կուրղինեանի մէկ բանաստեղծութեամբ, որուն տողերուն մէջէն պիտի գտնէք նաեւ իմ յուսախաբութիւնը կլոր սեղանի քերմամբ:

Սէրդ սրտիս ծաղիկ ցանեց
Սակայն չըթել մոռացաւ,
Գիժ կարօտն ալ մըրիկ հանեց
Ծիլ ծաղիկս չորացաւ:

Դեռ չհասած ցուրտ ու ձմեռ
Դեղին տերեւ ինձ տուիր,
Միթէ՞ սէրդ է չնչին թիթեռ՝
Օրից աւել չի ապրիր···

ԱՐԱՁ ԿԱՐՄԻՐԵԱՆ

Մոնրէալ, Դեկտեմբեր 1999

ՔՍԱՆ ԴԱՐԵՐՈՒ ՀԱԿԻՐՃ ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԸՍՏ «ԼԻՔՍՓՐԷՍ»Ի

ԺԹ· ԴԱՐ

Եւրոպան կազմուած է պետութիւններէ· քրիստոնէական միութիւն դոյութիւն չունի: 1309–ին Կղեմէս Ե· պապը կը հաստատուի Աւինեոն:

Ովկիանոսներու վրայ մեծ արշաւանքները սկսած չեն: Աշխարհը կ'անդիմանայ թէ Ամերիկայի մէջ Ազդեկներու կայսրութիւն մը դոյութիւն ունի:

1346–ին Էտուըրտ Գ·ի անգլիական բանակը Գրէսիի մէջ յաղթելով Ֆրանսականներն, սկիզբ կը դնէ հարիւր տարուան կործանիչ պատերազմին: Անոր աւերը, այսուհանդերձ, չի համեմատուիր 1348–ի ժանտախտի մեծ համաճարակին որ Եւրոպայի եւ Ասիոյ մէջ 25 միլիոն կեանք կը հնձէ:

Ֆրանսայի թագաւորութիւնը տագնապած է· պատերազմը կը պարտադրէ դրամական աղբիւրներ գտնել: Ժան Բ· ը Պոն որ Փուատիէի մէջ 1350–ին պարտուած է եւ տարուած Լոնտոն, երեք միլիոն ոսկի էքիւ նման հսկայական դումարի մը փոխարէն ազատ կ'արձակուի: Ան է որ կը ստեղծէ Ֆրանքը որ ոսկեդրամ մըն է (1360):

Թէ' Անգլիացիները, թէ' Ֆրանսացիները ամբողջովին անտարբեր են օսմանեան զօրքերու յամրաքայլ, այլ վճռակամ յառաջընթացին, պալքանեան թերակղզիին մէջ: 1389–ին ոչ ոք Սերպերու ժողովուրդին կը փութայ երբ քրիստոնեայ կութեան կը փութայ երբ քրիստոնեայ օրթոտոքս բնակչութիւնը Քոսովոյի մէջ սուլթան Մուրատ Ա·ի զօրքին ոտքին կոխան կ'ըլլայ: Թուրքերը Նիշի եւ Սկիւպի մէջ ապատօրէն մինարէներ կը բարձրացնեն ու Ալպանիոյ գիւղերուն մէջ գործի կը լծեն ենիչէրիները:

ԺԵ· ԴԱՐ

Չինաստանէն Իտալիա կը գործէ մեծ տաքսի ճամբան: 1409–ին Մինկ գերդաստանը կը վոնտէ մոնղոլները, կը վերագտնէ իր հին քաղաքակրթութիւնը: Անգլիացիներն ու Ֆրանսացիները կը չարունակեն իրար սպաննել: 1429–ին երբ Ժաննա տ'Արք Օռլէանը կ'ազատագրէ ու Ռէնսի վրայ կը քալէ գահ բարձրացնելու համար Շառլ Է·ը, մեծահարուստ Մետիչիները կը տիրեն Ֆլորէնցէ: Պրունէլէչքի 1420 – 1436–ի միջեւ կը կառուցանէ Ֆլորանսի մայր տաճարը որ արդիական ճարտարապետութեան Ա· իրագործումը կը նկատուի: 1440–ին Կիւթէնպէրկ Սթրազպուրկի մէջ կը հնարէ տպագրական գործիքը:

Տարուած իրենց ազգային կռիւներուն Արեւմուտքցիները անտարբեր են աշխարհի պատահարներուն: 1453–ին երբ Գասթիլյոնի Ֆրանսական յաղթանակը վերջապէս կ'աւարտէ Հարիւր տարուան պատերազմը, կը տեղեկանան թէ նոյն տարին Մէհմէտ Բ· Կ· Պոլիսը գրաւած է: Ոչ ոք այլեւս կը մտածէ Երուսաղէմը կրկին գրաւելու մասին: 1492–ին Գրիստոֆոր Կոլոմպոս Ամերիկա կը հասնի իր երեք նաւերով· բայց վերադարձին որոշ յուսախաբութիւն կը պատճառէ, քանի որ ո՛չ ոսկի, ոչ ալ համեմներ բերած է հետը: Կոլոմպոս մինչեւ վերջ կ'անդիմանայ թէ նոր հողամասի մը գիւտը ըրած է:

ԺԶ· ԴԱՐ

Քրիստոնէութեան հոգեւոր կեդրոնը Եւրասիայէ չէ այլեւս, այլ Հռոմը: Ճուլիոս Ժ· պապը Ս· Պետրոսը կառուցանել կուտայ եւ Միքէլանճեան մատուռը յարդարելու գործը կը յանձնէ Միքէլ Անճելոյի, 1508–ին: 1521–ին պապը կը բանադրէ օգոստինեան վանական Մարթէն Լուտէրը որ կը յաւակնէր բարեշրջել եկեղեցին:

Վենետիկի, Ֆիրէնցէի, Փիզայի, Ճէնովայի մէջ վերածնունդը ամբողջ թափով կը չարունակուի: 1534–ին Հանրի Ը· հիմը կը դնէ Անգլիքան եկեղեցիին: 1543–ին Կոպեռնիկ կը պնդէ որ Երկիրը կը դառնայ արեւուն չուրջ, իր վրայ հրաւիրելով բոլոր չանթերը: Ֆրանսա կը բօնական պատերազմներու կը ձեռնարկէ որոնք 40 տարի կը տեւեն: Նանթի ուխտը վերջ կուտայ անոնց:

ԺԷ· ԴԱՐ

Եւրոպան պատերազմներու դաշտ է: Ֆրանսացի Շամփըլէյն Փոռ Ռուայալը (1604) եւ Գէպէքը (1608) կը հիմնէ: Քաղաքակրթութիւնը կը ներքանայ, հակառակ պատերազմներու վայրագութեան: 1605–ին լոյս կը տեսնէ Սերվանթէսի Տոն Քիշոթը: Շէյքսփիր բեմ կը հանէ Մաքպէթը· ողբերգութիւն որ կը նախատեսէ այն վայրագութիւնը որուն զոհը պիտի ըլլայ Եւրոպան: Երեսուն տարուան պատերազմը կը սկսի 1618–ին: Անոր զոհ կ'ըլլան 12 միլիոն Եւրոպացիներ: 1631ին, մոնղոլ Շահ Ճիհան որ Թիմուրլէնկի չարաւիղներէն է եւ տիրած՝ հնդկական թերակղզիին մեծագոյն մասին, Թաճ Մահալը կը կառուցանէ:

ԺԸ· ԴԱՐ

Կալիլէի, Թորիչէլիի, Քէփլէրի եւ ուրիշներու գիւտերուն չնորհիւ գիտութեան ու թէքնիքի մեծ յաջողութիւն կ'արձանագրուի: Մեծն Պետրոս 1703–ին մայրաքաղաք կը դարձնէ Ս· Պետերբուրգը, աւելի մօտ ըլլալու համար նորաբար Արեւմուտքին: 1717–ին Լոնտոնի մէջ ազատ որմնադիրները կը սկսին իրենց գաղափարները տարածել ընտրանիին մէջ: 1720–ին ժանտախտը Մարսէյլի բնակչութեան կէսը կը զոհէ, բայց վերջին երեւումն է: 1721–ին Պախ Պրանտենպուրկեան քոնչէրթօն մարգկութեան երջանկութեան նոր շրջան մը կ'աւետէ:

Ուաթի 1763–ին հնարած շոգիի մեքենան ճարտարարուեստի մարզին նոր յեղափոխութեան մը յոյսերը կը ներշնչէ, 1751–ին առաջին հատորը կը տպուի Տիտըրոյի եւ Ալամպէռի հանրագիտարանին: Ճէնըը կը գտնէ հարսանիքին պատուասու: 1776 Յուլիս 4–ին Ամերիկայի անգլիական 13 գաղութները Ֆիլատելֆիոյ մէջ հաւաքուելով կը ծանուցանեն աշխարհի որ անկախ մեծ ազգ մը ծնած է:

Ֆրանսայի մէջ ազգային չարժումը Լուի ԺԶ·–ին ընդունիլ կուտայ Սահմանադրութիւն մը: 1789 Յուլիս 14–ին Պաստիլ կը գրաւուի:

ԺԹ· ԴԱՐ

Աշխարհի տիրապետութեան համար պայքար կը մղեն Մեծն Բրիտանիան ու Նափոլէոնի կայսրութիւնը: 1815–ին Ուաթըրլօն Անգլիոյ առջեւ կը բանայ առեւտրական առաջնորդութեան դար մը: Հարաւային Ամերիկայի մէջ սպանական գաղութները անկախութեան պայքար կը մղեն: Պրազիլիա կը խզուի Փորթուկալէն, 1825–ին: Անգլիա կը զօրակցի Յունաստանի: Իսկ 1833–ին կը ջնջէ գերութիւնը, նեղ կացութեան մատնելով Միացեալ – Նահանգները որոնց գերինեը բամպակի մշակութեամբ կը զբաղին հարաւի մէջ: Վիքթորիա թագուհին որ 1837–ին գահ բարձրացած է, կը տիրէ աշխարհին:

Անգլիա յիսուն տարուան առաւելութիւն ունի ճարտարարուեստի մարզին մէջ: 1825–ին կը բանայ առաջին երկաթուղին:

1848–ին Լոնտոնի մէջ կը հրատարակուի Համայնավար կուսակցութեան մանիֆեսթը որուն հեղինակներն են Մարքս եւ Էնկելս: Տարուին 1859–ին կը հրատարակէ բնական գոտումի մասին իր հատորը: Քաղաքական պատերազմ մը 1861 – 1865 կը փոթորկէ ԱՄՆ–ու հարաւը· կ'աւարտի գերութեան ջնջումով:

Ճարտարարուեստականացումը մեծ թափ կը ստանայ ԱՄՆ–ու, Ֆրանսայի, Ճափոնի մէջ: Ֆրանս կը հասնի Անգլիոյ գաղութատիրութեան եւ ճարտարարուեստի մէջ եւին կը ձգէ Գերմանիան: Եթէ Տէմլէր 1886–ին հեղուկ վառելանիւթով ինքնաշարժը հրապարակ կը հանէ, Ֆրանսացի Աւէրին էօլը 1890–ին երկինք կը բարձրանայ, Լիւմիէռ եղբայրներու սինեման կը գործէ 1895–ին: Կը հնարուին նաեւ գնդացիրը, անձուկ վառօդը որոնք սարսափելի վաղորդայններ նախատեսել կուտան:

Ի· ԴԱՐ

Դարը սկսաւ գիտութեան եւ արուեստի մարզերու լայն հեռանկարներով. 1900–ին Փրօյտ ենթագիտակցութիւնը պեղելու ձեռնարկեց, 1905–ին Այնչթայն յարաբերականութեան տեսութիւնը բանաձեւեց, իսկ Փիքասօ նկարեց «Աւինեանի օրիորդները»: 1911–ին Պէրիօ օդանաւով Մանչը կտրեց, Ամունսէն հարաւային բեւեռ հասաւ: Սակայն, աշխարհամարտը վերջ դրաւ քաղաքակրթութեան այս յառաջընթացին: Սարայեւոյի մահափորձով բռնկած հրդեհը զինքի տակ կանչեց 65 միլիոն հոգի որոնց 9 միլիոնը լինկառամատաչտին վրայ: 1915–ը այդ քաոսին մէջ արձանագրեց 1·5 միլիոն զոհերով Հայերու ցեղասպանութիւնը որ դարուն առաջինը պիտի հանդիսանար: 1917–ի բոլշեւիկեան յեղափոխութիւնը որ իշխանութեան բերաւ Լենինը, մեկուսացուց Ռուսաստանը: 1922–ին Իտալիոյ մէջ դործի գլուխ անցաւ Մուսոլինին, Գերմանիոյ մէջ ալ 1933–ին Ա· Հիթլէրը: Սպանիոյ 1936 – 1939–ի պատերազմը աւարտեցաւ Ֆրանքոյի յաղթանակով: Նոյն տարին Հիթլէրի զօրքերը մտան Լեհաստան ու Ֆրանսա: 1941–ին ԱՄՆ պատերազմի մտան: 1942–ին Սթալինկրադի դիմադրութիւնը ահաւասիկ հնչեցուց նայինէրուն որոնք կեդրոնացման ճամբարներուն մէջ 6 միլիոն Հրեայ բնաջնջեցին: Հիրոշիմայի վրայ նետուած ատոմական ռումբը Գերմանիայէն եւս ճափոնը ծունկի բերաւ 1945–ին: Սկսաւ չլսմարտը որ պիտի տեւէր 50 տարի: 1947–ին Հընդկաստան անկախացաւ, տարի մը ետք բաժանեցաւ Իսրայէլի պետութիւնը: 1949–ին Մաօ Չինաստանի ժողովրդական հանրապետութիւնը հռչակեց: Ֆրանսա իր կայսրութեան կորուստը աւարտեց 1962–ին, Ալժերիոյ անկախացումով:

Անջրպետին տիրելու ԱՄՆ – Սորհրդային Միութիւն մրցակցութիւնը առաջինին ի նպաստ կարեւոր քայլ մը առաւ 1969ին, առաջին աստղանաւորդին Լուանին վրայ առաջին քայլերով:

Համաչխարհ կայսրութիւնը սկսաւ տատանիլ· իսկ 1989–ին Պէրլինի պատին քանդումը նախ միասնական աշխարհի մը աւետիսը բերաւ, բայց որուն չուտով յաջորդեցին արիւնալի կռիւներ: Դարավերջը յատկանշուեցաւ համացանցին վայելած լայն ժողովրդականութեամբ· ան իր հիւսած կապերով համաշխարհային միասնութեան մը նոր չաշախը ըլլալ կը խոստանայ:

(Շար· 3 եւ վերջ)

ԱՒԱՆՑ ՍԱՀՄԱՆԻ ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐՈՒ 1999-Ի ՏԵՂԵԿԱՏՈՒԻՆ

ՖՐԱՆՍԱ

Որքան ալ զարմանալի ըլլայ նման հատորի մը մէջ Ֆրանսայի պէս երկրի մը ներկայութիւնը, ան գրաւած է մօտ երկու էջ: Բնականաբար, այդ էջերուն միջուկը համեմատելի չէ չատ այլ երկիրներու վերաբերողներէն, սակայն, լրագրութիւններու աշխատակիցներուն դէմ ցուցաբերուած որոշ ընթացքներ նիւթ հայթայթած են տեղեկատուին: Նչուած պարագաներուն մեծ մասը լրագրողներու դէմ ոստիկանական բռնութիւններու, յարձակումներու, նաեւ հսկողութեան տակ առնուելու արարքներու կը վերաբերին:

Այսպէս, մամուլի լուսանկարիչի մը աշխատանքը խանգարուած է երբ Լիլի մէջ գործազուրկներու չարժումը կը տեսագրէր, եգիպտացի եւ սաուտցի երկու լրագրողներ որոնք Ռ· կարօտիի դատավարութեան հետեւելու գացած են, փարիզի արդարադատութեան պալատէն ելքին խոչտանգուած են հրեայ ծայրայեղական երիտասարդութեան Պէթար կազմակերպութեան կողմէ: Հրատարակութեան տնօրէն մըն ալ տասը ամիս չետաձգումով բանտարկութեան դատապարտուած է Թմրեցուցիչի գործածութեան դրդող դրութեան մը համար: Դատապարտումը հետեւանք ունեցած է թերթին փակումը:

«Լիպերասիոն»ի եւ «Հիւմանիթէ»ի երկու լուսանկարիչ լրագրողներ հսկողութեան տակ առնուած են, ապօրինի կեցութեամբ Ֆրանսա գտնուողներու արտաքսումը տեսագրելու ընթացքին: Նըշուած են նման այլ պարագաներ ալ:

Եղած են լրագրողներ ալ որոնց բնակարանները խուզարկուած են տարբեր դատերու, խնդիրներու առընչութեամբ· անոնք գանգատ յայտնած են որ իրենց աշխատասեղանէն բազմաթիւ փաստաթուղթեր հասցէի ցանկեր, նոթեր գրաւուած են:

Նչուած պարագաներուն մեծ մասը աւարտած է կարճ առենէն, կան սակայն բացուած դատեր որոէք կը տեւեն:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԲԱՐԻ ՏԱՐԻ

ԲԱՐԻ ԴԱՐ

2000

(օրացոյց)

Մկնիկ Մատենաշար թիւ 53
Փարիզ, 1999

ԴԱՂԱՒԹԸ ԴԱՂԱՒԹ

Թեհրանի Սասուն քաղաքամասի «Նայիրի» սրահին մէջ, Դեկտ· 9–ին երեկոյթ մը տեղի ունեցած է նուիրուած Հ·Ց·Դ· Բիւրոյի բազմամեայ անդամ՝ Հրայր Մարուխեանի յիշատակին, անոր մահուան տարելիցին առթիւ: Կազմակերպիչ յանձնախումբին կողմէ բացուսմը կատարած է Ժ· Մեհրաբեան, անդրադառնալով անոր կեանքին եւ գործունէութեան: Օրուան բանախօսը եղած է «Ազիք» օրաթերթի արտօնատէր Ճարտ· Ալպէր Ամէմեան որ նաեւ ծանրացած է Հրայր Մարուխեանի կեանքին վրայ, յատկապէս անոր հանրային եւ կուսակցական գործունէութեան, չեշտելով թէ ան «դաշնակցական զեկավարի կատարեալ կերպարն էր»: Ա· Ամէմեանի խօսքէն ետք, ներկայացուած է չուրջ 40 վայրկեան տեւող տեսերիզ մը Հ· Մարուխեանի տարբեր երկիրներ ունեցած ելոյթներուն եւ հարցազրոյցներուն նուիրուած: Գործազրուած է գեղարուեստական պատչառ յայտագիր մը:

*
**

ՊԷՅՐՈՒԹի ԻՒՆԷՍԿՕ–ի գահլիճին մէջ, Դեկտ· 4–ին, տեղի ունեցած է Առողջապահութեան նախարարութեան եւ Միջազգային Առողջապահական Կազմակերպութեան հովանաւորութեամբ Ուսումնական, Երիտասարդական եւ Մարմնամարզութեան նախարար՝ Մոհամէտ Եուսուֆ Պայտումի մրցանակներու բաշխումը: Սիտայի համաչխարհային օրուան առթիւ, գծագրութեան մրցում մը հաստատուած էր Լիբանանի երկրորդական բոլոր վարժարաններու բարձրագոյն դասարաններու աշակերտութեան համար: Մասնակցած էին 1Օ№–ի (Լիբանանի Օգնութեան №աչ) Շրջ· Վարչութեան Առողջապահական Յանձնախումբը և «Ա· Պուղդուրճեան» ընկերաբժշկական կեդրոնի նախազգուշական բաժանմունքը: Մրցումին մասնակցող լիբանանեան վարժարաններու 400 աշակերտներէն 18–ը Հայեր եղած են, որոնք կը ներկայացնէին հետեւեալ վարժարանները.– Հայ Աւետարանական Գոլէճ՝ մէկ աշակերտ, Հայ կաթողիկէ Մեսրոպեան Վարժարան՝ ութ աշակերտ, ՀԲԸՄ Դարուհի Յովակիմեան Վարժարան՝ վեց աշակերտ, Մխիթարեան Վարժարան՝ մէկ աշակերտ, Ս· Հոիփսիմեանց Վարժարան՝ երկու աշակերտ: Մրցումին առաջնութիւնը չահած է Գոզէթ Աթէչեան, Հայ կաթողիկէ Մեսրոպեան Վարժարանէն, առաջին տասը լաւագոյններու կարգին էին նաեւ Սարօ Տէր–Գէորգեան (Մեսրոպեան Վարժարան) եւ Վիգէն Ակէհեան (Ս· Հոիփսիմեանց Վարժարան):

*
**

ԹԵՀՐԱՆի «Արարատ» մարզաւանը, Դեկտ· 9–ին, բացումը կատարուած է Հ· Մ· «Արարատ» կազմակերպութեան Արուեստից Միութեան նախաձեռնութեամբ տեղի ունեցող «Դարավերջի նըկարչական ցուցահանդէս»ին, մասնակցութեամբ իրանահայ նկարիչներու: Բացման խօսքը արտասանած է Մարինա Ղահրամանեան, որու յաջորդած է Նելլա Ղարիբեան որ բացատրած է ցուցահանդէսին տուն տուող պատճառները:

ՄԱՐՍԷՅԼ. –

Երեկոյին Խաթուն Գուլումճեան եւ զաւակները՝ Հրանդ եւ Խաժակ ցաւով կը գուժեն

Արժանապատիւ

ՏԷՐ

ՆՇԱՆ Ա. ՔՀՆՑ. ԳՈՒՑՈՒՄՃԵԱՆԻ

վախճանումը։

Անոնց որոնք կը փափաքին ալհամբոյր ընել, կը տեղեկացուի որ մարմինը կը փոխադրուի եկեղեցի, Ջորեքշաբթի, Յունուար 12, ժամը 15–ին։

Վերջին օծման եւ յուղարկաւորութեան կարգը տեղի կ'ունենայ Հինգշաբթի, Յունուար 13, ժամը 9·30–ին Հայց. Առաքելական Սուրբ Յակոբ Եկեղեցւոյ մէջ՝

7, boulevard Arthur Michaud,
13015 MARSEILLE
Tél. : 04. 91. 58. 18. 23

(Շար. Ա. Էջէն)

քին իրաւունքը ապահովացնելու։ Շեշտուեցաւ անհրաժեշտութիւնը որ Վրաստանի բնակչութիւնը սադրանքի պիտի չենթարկուի։ Խօսելով վերջերս իշխանութեան կողմէ բազմաթիւ մրցակիցներու չնորհուած ներումին մասին, Վրաստանի նախագահը յայտնած է թէ այդ ներումը ոչ թէ ակարութեան, այլ հզօրութեան ցուցանիշ է։

ՊՈՒՏԻՆ պաշտօնազրկեց Պաւէլ Բորոդինը որ կրեմլինի ինչքերու մատակարարութեան պետն էր եւ չատ մօտ Ելցինի ընտանիքին։ Միաժամանակ, փոխ–վարչապետի հանգամանք չնորհեց եմտական պատասխանատու՝ կասխանովի եւ Սոխպողական պարագաներու նախարար՝ Շօյկուի։ Ջնջեց նաեւ Ն. Աքսենենկոյի առաջին փոխ – վարչապետի պաշտօնը եւ կը մնայ միայն Երկաթուղիի նախարար։ Ենթական չատ մօտ էր Բերեզովսկիի։

ՆԱԽԱԳԱՀ Շիրաքի 2000–ի այցելութիւններու ցանկը ընդգրկած է նաեւ Թուրքիան։ Ա.յս մասին տեղեկացուցած էր Յունուար 10–ի Թրքական մամուլն ալ։ «Փիկարօ» կ'ըսէ թէ փետրուարի սկիզբը նախագահը կ'այցելէ Հոլանտա, ապա Շուէյտ։ Թուրքիոյ այցը նախատեսուած է Մարտին։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ բեռնավարները (ռուքիէ) Յունուար 10–ին սկսած են փակել սահմանագլուխները օտար բեռնակառքերու առջեւ։ Ա.յս ճիւղին մէջ, գործատէր եւ աշխատաւոր ձեռք ձեռքի տուած են եւ համաձայն են իրենց դժգոհութեան եւ բողոքին մէջ, որոնք կը վերաբերին 35 ժամերու պարտադիր դրութեան։ Դիտել կուտան որ այդ դրութիւնը չի կրնար կիրարկուիլ իրենց ճիւղին մէջ եւ պարտադրանքի պարագային, ասպարէզին մահն է։ Ա.րդարեւ, դրացի բոլոր երկիրները նման կանոնագիր մը չունին, բեռնավարներն ալ 45, 50, 60 ժամ ստիպուած են աշխատիլ։ Պրիւսէլի յանձնախումբն ալ բացատրութիւններ պահանջած է Ֆրանսայէն սահմաններու վրայ առեղծուած կացութեան համար։

Ս. ՊԵՏԵՐՍԲՈՒՐԳի մէջ, սպաննուած է Պալթիքա ընկերութեան թիւ 2–ը՝ Իլիա Վայցման, 35 տարեկան։ Պալթիքա Ռուսաստանի գործարքի ամէնէն հաստատուն ընկերութիւններէն մէկն էր։

«ՈՂՋ ՊՈՒՏՏԱՑԻՆ» փախուստը թիպէթէն Հնդկաստան, նեղ կացութեան մատնած է Չինաստանը։ 14–ամեայ, Թիպեթեան պուտտայականութեան երրորդ բարձրաստիճան անձը յաջողած էր խոյս տալ Լհասայի (Թիպեթի մայրաքաղաք) վանատունէն, իր քրոջ եւ երկու վանականներու հետ, քալելով անցած է Հիմալայան (1400 քիլոմեթր), ձմրան խիստ ցուրտին հասնելու համար Հնդկաստան։ Քարմափա չառաւիղի 17–րդ պուտտան է, հաստած է հնդկական ապաստանը, ինչ որ ապտակ մը կը նկատուի Փեքինի համար եւ Թիպեթի տարած իր քաղաքականութեան ձախողութիւնը։

1500 ԹՈՒՐՔ ԿԻՊՐԱՑԻՆԵՐ, Յունուար 9–ին անցած են բաժանման գիծը (հաստատուած 1974–ին Թրքական հիւսիսի եւ յունական հարաւի մէջեւ) ուխտագնացութեան երթալու համար Հալա Թեքքէ Սուլթանի մզկիթը, Լարնաքայի մօտ։

CROIX BLEUE
DES ARMENIENS DE FRANCE

MANOUGNEROU OR

Le Conseil d'Administration et ses sections parisiennes vous invitent à fêter le **MANOUGNEROU OR**

Le Dimanche 16 janvier à 14h30

au CENTRE VALEYRE
24, rue Rochechouart — 75009 PARIS

Au programme : **Les élèves des écoles de la CBAF**
Théatre Berlingot
Et le Père Noël

Tous les enfants sont conviés à venir les accueillir et les applaudir.

Bar — Buffet

COMITE DU 24 AVRIL

REGROUPEMENT DES ORGANISATIONS ARMENIENNES DE FRANCE

COMMUNIQUE

TOUS ENSEMBLE

L'année 1999 a été riche en événements et toutes les organisations où qu'elles se trouvent y ont pris une part capitale.

Afin d'aborder 2000 avec une meilleure stratégie d'union sur tout le territoire français, le Comité du 24 Avril a souhaité renouveler l'expérience très fructueuse d'une réunion nationale de coordination et de structuration des actions d'intérêt majeur et transversal.

Toutes les organisations, les média et tous ceux et toutes celles qui se sentent concernés par ces questions et actions communautaires sont donc invités à participer à une réunion

Le 23 Janvier 2000
à l'UGAB
6, rue Faventines — 26000 VALENCE
de 10h à 16h30

pour dresser le bilan des actions passées, déterminer tous ensemble une stratégie commune et cohérente pour la reconnaissance par le Sénat du génocide arménien et pour préparer les bases de réflexion d'une meilleure structuration communautaire sur des questions et principes majeurs.

Cette réunion sera précédée d'une conférence-débat, le 22 janvier 2000, à 20h30, à la Maison de la Culture Arménienne de Valence, sur «la reconnaissance du génocide arménien» avec la participation du Dr. Yves Ternon, auteur de nombreux ouvrages sur le sujet.

Ժամբորդութիւնը ըրած են 33 հանրակառքերով եւ ՄԱԿ–ի ուժերու ընկերակցութեամբ։

ՀՐԻԱԿԱՆ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ կ'ամբաստանուի «պատերազմական ոճիրներու» համար, Լիբանանի հարաւը։ Մարդկային իրաւանց պաշտպանութեան «Փեյեմ» իսրայէլեան խումբը Յունուար 9–ին հրատարակուած տեղեկագրով մը կ'ամբաստանէ Իսրայէլը որ կը բռնաբարէ մարդկային իրաւունքները Լիբանանի մէջ։ Կը դատապարտէ մարդոց ձերբակալութիւնը եւ բանտարկութիւնը առանց դատավարութեան Խիամի (հարաւային Լիբանան) արբելափակման կայանը եւ ծանրակշիռ չարչարանքները հարցաքննութեան ընթացքին։ Կը խօսի նաեւ 15 տարեկան մանուկներու բռնի զօրակոչին մասին, հարաւային Լիբանանի բանակին մէջ, կասկածելիներու բնակարաններու քանդումին եւ ֆոսֆորով ռումբերու գործածութեան։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

UGAB - LYON

Le Repas mensuel de l'U.G.A.B.

LE REPAS MENSUEL DE L'U.G.A.B. ?
C'est assurément
une cuisine arménienne
savoureuse et traditionnelle.

LE REPAS MENSUEL DE L'U.G.A.B. ?
C'est le plaisir de partager
des instants gourmands
où vous ne serez jamais déçu
car l'amitié et la convivialité
sont toujours au menu.

LE REPAS MENSUEL DE L'U.G.A.B. ?
C'est au 12, rue Emile Zola —Lyon 2e
Métro : Bellecour ou Célestins
Prix du repas: 70 F — Etudiants: 30 F
Prochain rendez-vous :
Le Dimanche 16 Janvier à midi
Confirmez votre venue au :
04 78 35 06 56

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ
ՓԱՐԻԶԻ ՄԻՕՐԵԱՑ ԴՊՐՈՑԻ

ՔԱՐԵԿԵՆԴԱՆ

Դպրոցասէր, Թարգմանչաց եւ Ս. Մեսրոպ դպրոցներուն աշակերտները, Միօրեայ դպրոցներու աշակերտները ինչպէս նաեւ բոլոր հետաքրքրուղ երախաները, սիրով հրաւիրուած են Մեծ Պահքէն առաջ առանգական, գուարթ

Բարեկենդանը

տօնելու։

Պտտում, երգ, խաղ, արտասանութիւն, վիճակահանութիւն *եւլն.։*

Կիրակի, Փետրուար 6, ժամը 14·30
Salle Valeyre
24, rue Rochechouart — 75009 PARIS
— Métro : Cadet —

Ցայտագրին մասնակցելու համար հեռաձայնել՝
01 _ 64 – 03 _ 53 – 05

Թիւին
կամ Փարիզի մասնաճիւղի գրասենեակը
Շաբաթ ժամը 15 _ 19
01 _ 42 – 46 – 88 – 36

Մուտքը ազատ է։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section PARIS

séjour familial

La Section «Archalouys TATHEOSSIAN» de Paris organise son séjour familial du **dimanche 13 au dimanche 20 Février** à Bellefontaine (JURA). Prix compétitifs!!! Ambiance arménienne assurée !!!

Sourtout, n'hésitez pas, venez avec vos enfants, petits-enfants ou amis et rejoignez-nous sur les pistes de ski, de luge ou tout simplement dans le Centre !!!

Renseignements et inscriptions
auprès de :
— Araxie: **01 39 83 71 19** (de 19 à 21h)
— Marie: **01 47 80 71 73** (de 9 à 19h)
— Séta: **01 64 03 53 05** (de 10 à 20h).

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Հինգշաբթի, Յունուար 13

Ը. ՕՐ ԾՆՆԴԵԱՆ
ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԻՒՆ ՏԵԱՌՆ

Ժամը 10·30–ին պատարագ կը մատուցուի որու աւարտին Առաջնորդարանի ՏՆՕՐՀՆԷՔԸ կը կատարուի։

Կը պատարագէ՝
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆՑ. ԹՈՇՃԵԱՆ

***

Շաբաթ, Յունուար 15

ՏՕՆ ԾՆՆԴԵԱՆ
ՍՐԲՈՑՆ ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ ԿԱՐԱՊԵՏԻՆ

Ժամը 10·30–ին պատարագ կը մատուցուի, որու աւարտին Մայր Տաճարի Առաջնորդարանի Տօնին առիթով Հոգեհանգիստ կը կատարուի Եկեղեցիէն բարբեր՝ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆԻ եւ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆ ընտանիքի ննջեցեալներուն համար։

Կը պատարագէ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՑ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Հինգշաբթի, Յունուար 13

ՏՕՆ Ի. ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի։

Յաւարտ պատարագի Եպիսկոպոսարանի Տնօրհնէքը կը կատարուի։



CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SÉJOUR D'HIVER

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 6 au 13 février 2000 pour les enfants de 8 ans révolus à moins de 15 ans.

Prix : 2.700 F comprenant
— Transport
— Hébergement
— Location et cours de ski
— Remontées mécaniques
— Assurance

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue — 75009 PARIS
Tél. : 01 48 24 46 57

Date limite d'inscription : 15 Janvier

«ՅԱՌԱԶ»ի ընթացիկ ազդարու սակագինը

Մահազդ	800	(964,80)
Հոգեհանգիստ	700	(844,20)
Շնորհակալիք	700	(844,20)
Հարսնիք–Նշանտուք	700	(844,20)
Ծննդ	700	(844,20)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 20,60% Թ.Վ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը)։

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵԻ ՄԷԿ ՔԱՌՕՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8–րդ (12–13 տող) մնացեալին։

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վար չուրթեան։

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 13
JEUDI
13 JANVIER
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօդեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·817 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 75e ANNEE — N° 19.817

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ՓԱՐԻԶ–ԵՐԵՒԱՆ ՕԴԱՆԱՒԻ ՀԱՄԱԿԱՐԳԻՉԻ ԹԱՆԳԱՐՈՒՄ

Երկուշաբթի, Յունուար 10–ին, Արմինիըն էռլայնզի էռ–պիւս օդանաւը օդը բարձրանալէն քիչ ետք համակարգիչի խանգարում ունեցած է եւ հարկ եղած է աշխատցնել թռուցածնային ապահովման անհատական համակարգը: Մէկ ժամ ետք, օդանաւը վերադարձած եւ էջք կատարած է Ռուասիի Շառլ տը Կոլ օդակայանը: 60 ճամբորդները փոխադրուած են պանդոկ: Ամէն ինչ կարգի մտած ըլլալով, օդանաւը մեկնած է երեքշաբթի կէսօրէ ետք:

⁂

Ա. ԲԼԷԵԱՆԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Կրթութեան նախկին նախարար, Մ. Սերթատացի կրթական համալիրի տնօրէն Աշոտ Բլէեանի դատը սկսած է Յունուար 11–ին: Ան ամբաստանուած է նախարարութեան օրով դումարները իւրացնելու մեղքով: Դատարանին յայտնած է որ նոր վարձած վաստաբանը թղթածրարին ծանօթանալու համար ժամանակի պէտք ունի, որով նիստը յետաձգուած է Յունուար 24–ին: Ատեանը մերժած է ազատ արձակուելու անոր դիմումը: Ա. Բլէեան արդէլափակուած է 1999 Մայիսէն ի վեր:

«ՔՐՄՔՆՓՐԷՍ»

(Յունուար 10/12)

ՔՈՉԱՐԵԱՆ – ՊՈՒՏԻՆ ՀԵՌԱՁԱՅՆԱՅԻՆ ԶՐՈՅՑ

Յունուար 10–ի իրիկունը նախագահ Ռ. Քոչարեան հեռաձայնային զրոյց մը ունեցած է Ռուսաստանի նախագահի պաշտօնակատար Վլ. Պուտինի հետ: Անոնք խօսած են ՀԱՊ–ի անդամ երկիրներու զինուորական հերթական նիստին նախապատրաստութեան, ինչպէս նաեւ երկկողմ յարաբերութիւններուն մասին:

⁂

ՍՏՈՐԵՐԿՐԵԱՅ ՅՆՅՈՒՄ

Յունուար 10–ին կէս գիշերուան մօտ երկրաշարժ մը արձանագրուած է: Վերնակեդրոնը գտնուած է Աչոցքէն 10 քմ· հիւսիս· ուժգնութիւնը եղած է 3–4 բալ:

⁂

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ ԴԱՓՆԵԿԻՐ ՊԱՏԱՆԻՆԵՐԸ ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒԱԾ

Յունուար 11–ին կրթութեան եւ գիտութեան նախարար Ե· Ղազարեան դրական պարգեւներ յանձնած է գիտական միջազգային ողիմպիականներու մասնակից 14 պատանիներու: 1999–ին Հայաստան մասնակցած է ուսումնութեան (երեք պրոնզ մետալ), տարրաբանութեան (մէկ վկայական) եւ բանակարդումի ճիւղերուն մրցումներուն: Այս տարի հայաստանցի աշակերտներ պիտի մասնակցին նաեւ «պատանի ֆիզիկոսներ»ու մրցումին:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ-ԹՈՒՐՔԻԱ ՍԱՀՄԱՆԸ ԿԸ ԲԱՑՈՒԻ՞

Ինչպէս յայտնած էր Անդարա մեկնումին նախօրեակին, Ս· Տէմիրէլի հետ հանդիպումին Ադրբեջանի նախագահը յայտարարած է թէ երենք կը վերցնեն Հայաստան–Թուրքիա սահմանային անցքին բացումը Ղարաբաղի հարցին լուծումին կապելու պարմանը: Հ· Ալիեւի այս յայտարարութիւնը մեծ դժունակութիւն պատճառած է յատկապէս Թուրք առեւտրական շրջանակներուն որոնք չուկայի նոր կարելիութիւններ ու փոխադրութեան ճամբաներու հեռանկարներ կը նշմարեն այդ որոշումին ետին:

Հայաստանի հետ սահմանային անցքը Թուրք առեւտրականներու թոյլ կու տայ կեդր· ասիական հանրապետութիւնները հասնելու համար ունենալ աւելի ուղիղ, կարճ ճամբայ, փոխանակ Հայաստանը շրջանցելու համար անցնելու Վրաստանէն կամ Իրանէն: Նոյնն է պարագան Երեւան ղրկուած Թրքական ապրանքներուն որոնք ներկայիս Վրաստանի վրայով տեղ կը հասնին: Թուրք առեւտրականները չնորհիւ Ալիեւի որոշումին, կարսի ու արեւելեան Սեւ Ծովեան շրջանին համար առեւտրական գործունէութեան փայլուն հեռանկար կը տեսնեն: Իզմիրի առեւտրական սենեակներու նախագահը շրջանի գործազրկութեան լաւագոյն դարման նկատած է սահմանային անցքին բացումը, աւելցնելով որ մօտ օրէն իրենց կողմէ պատուիրակութիւն մը Երեւան պիտի երթայ եւ թէ անհամբերութեամբ կը սպասեն նաեւ երկաթուղային երթեւեկին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԻՆՈՇԷ, չատ հաւանաբար չդատուի եւ առօք փառօք Չիլի վերադառնայ: Սըղարեւ, Լոնտոնի չորս մասնագէտ բժիշկներ միաձայնութեամբ վճռած են որ նախկին մենատէրին առողջական վիճակը թոյլ չի տար որ Սպանիոյ յանձնուի, դատուելու համար: Ներքին նախարարն ալ վաւերացուցած է այս վճիռը եւ յայտարարած թէ պատրաստ է ազատ արձակելու մենատէրը: 84 տարեկան, փինոշէ զանազան հիւանդութիւններէ կը տառապի, ի շարս որոնց շաքարախտէ: Սպանիա եւ մարդասիրական ու մարդկային իրաւունքներու պաշտպան կազմակերպութիւններ մէկ շարթի պայմանաժամ ունին վերաքննութեան դիմելու համար: Հաւանական չէ որ հետեւանք ունենայ: Այս կարգադրութիւնը մեծ հրճուանք պատճառած է տիկին Թաչըրի, որ սկիզբէն բուռն պաշտպանն էր Փինոշէի զոր «չատ արդար մարդ» կը գտնէ:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ բեռնատարներու գործադուլը եւ անոնց հաստատած պատնէշները սահմանագլուխներուն վրայ, վերջ կը գտնէին Յունուար 12–ին, համաձայնութիւն մը գոյացած ըլլալով Փոխադրութեան նախարարութեան հետ, վեց ժամ վիճաբանութիւններէ ետք, Յունուար 11–ին: Համաձայնութիւն ձեռք ձգուած է որպէսզի 35 ժամերու դրութիւնը տասացի կերպով չգործադրուի այս պարագային եւ յարմար կարգադրութիւններ ըլլան, կարգադրութիւններ նաեւ կազօյլի վերաբերեալ:

ԴՈՒՄԻ (կռիլ) համաձարակը կը տարածուի ամբողջ Եւրոպայի վրայ: Մեծն–Բրիտանիոյ հիւանդանոցներուն մէջ անկողին չէ մնացած, բժիշկ, հիւանդապահուհի չեն դիմանար եւ իրենք ալ կը վարակուին: Ֆրանսայի մէջ, համաճարակը հարաւէն հիւսիս կը բարձրանայ, իտալիա երկու միլիոն հիւանդ ունի եւ չա–

(Շար·ը Դ· էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ԹՇՆԱՄԻՆԵՐԸ ՄԵ՞ՐՆ ԱԼ ԷԻՆ

Հաւանօրէն միամտութիւն է, սակայն, հասկնալի մտահոգութեամբ ամէն առաւօտ նոր բան մը ըսող լուր կ'ակնկալենք Հոկտ· 27–ի պատահարին մասին: Մինչեւ այսօր լուսաբանումի սպասումները ոչ մէկ գոհացում գտան· պարբերական լուրերը նոր ձերբակալութիւններ կը ընշեն որոնց հասկցուցածը այն է որ նախագահին շրջանակը ուշադրութիւն կը գրաւէ: Անշուշտ, տակաւին կանուխ է եզրակացութեան համար երբ գործը դատարան հասած չէ ու «կասկածելի ըլլալ», «ամբաստանուիլ», «մեղադրուիլ», «դատապարտուիլ» իրարմէ անջատ բաներ են, շատ անգամ յաջորդականութիւն չպահող:

Մտահոգի, հետաքրքիրի մեր սպասումներուն մէջ ուշագրաւ «բար» մը ինկած է, ադրբեջանական ճակատէն: Շատ աւելի խօսուն է ան, քան՝ սա կամ նա ձերբակալութեան մասին երեւանէն տրբուած ցամաք լրատուութիւնը եւ շատ աւելի մտահոգիչ, քան՝ երեւանեան տուեալներուն մինչեւ այսօր ներշնչածը:

Դեկտ· 16–ին Բաքուի մէջ խանդավառ ցահակիրներու երթ մը տեղի ունեցած է, ինչպէս կը տեղեկացնէ «Իրաւունք» (Դեկտեմբեր 21–27)· այդ ցոյցին մասնակիցները պաստառներ կրած են, վրաները արձանագրուած՝ «Վազդէն կէթթի, Սամուէլ չըխտը, Ղարաբաղ պիզի՛միր» (Վազդէնը գնաց, Սամուէլը ելաւ, Ղարաբաղը մերն է): Ցոյցը լայն տեղ գտած է Բաքուի հեռատեսիլին լուրերու բաժնին մէջ ալ, ընկերացած այն կարծիքին թէ Ադրբեջան վերջապէս ձերբազատած է ամէնէն վտանգաւոր երկու թշնամիներէ եւ թէ այս առիթէն պէտք է օգտուին ադրբեջանական իշխանութիւնները:

Շաբաթաթերթին Ստեփանակերտի թղթակից Վ· Աղաջանեանի ստորագրութեամբ տրուած լուրը խորագրուած է «Ո՞ւմ է ձեռնտու»:

Ո՛չ ապահովաբար աւնոց որոնք Ազգ· ժողովին մէջ կատարուածը «բանի մը խելագարի գործ» նկատելով, կը փորձէին շարունակել տալ պահ մը ընդհատուած մեր բունը:

Թ· ԱՐՓԻ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ԳՐՈԶՆԻ՝ ՄԱՀԱՑՈՒ ՁԱԽՃԱԽՈՒՏԸ

Ռուս սպայ Քուխլովեց Գրոզնիի վերջին մարտերուն մասնակից պինուորականն մըն է: Երբ կը հարցուի մղուած կռիւներուն մասին, չի ծածկեր որ իր ջոկատը չէչէն ապստամբներու կրակին տակ կոտորակուած է, չանալով քաղաք մտնել: Մայրաքաղաքին մէջ իրենց հանդիպած ընդդիմութիւնը աննախընթաց գտած են անոնք, հակառակ անոր որ կռուած են Չէչէնիոյ բոլոր շրջաններուն մէջ:

Ռուս պինուորները թափանցած են չատ մը շրջաններ, բայց չեն յաջողած ձեռք անցընել մայրաքաղաքին կեդրոնական մասը: Այդ պարագան որ նախագահի նոր պաշտօնակատար Պուտինի համար գլխաւոր փորձաքարն է, կը չարունակէ զրաղեցնել կողմերը: Գրոզնիին տիրանալու համար անհրաժեշտ նկատուած էր տունեըը մէկ առ մէկ «մաքրել»· նաեւ փողոցները, անցքերը, գետնայարկերը· մէկ խօսքով՝ ապստամբ բոլո՛ր կէտերը: Պաշտօնական տուեալներով՝ Դեկտեմբերի վերջին չաբաթը Ներքին գործերու նախարարութեան 21 պինուորներ սպաննուած են, 56 ուրիշներ ալ վիրաւորուած: Սակայն, նախարարութեան բարձրաստիճան պաշտօնատարներ կը յայտնեն թէ այդ տուեալները մեծապէս լաւատեսական են: Ռուս պինուորներու կորուստները համարուած են այն պիակները որոնք գտնուած են եւ որոնց ինքնութիւնը ճշդուած է: Սակայն, կ'ըսուի թէ Գրոզնիի սահմանակից բախտումներուն ռուսական կորուստը օրական միջին հաշուով 10 հոգի եղած է երբեմն:

Գրոզնիի գրաւումին դժուարութիւնը անկէ կու գայ որ զայն պաշտպանողները բազմաթիւ պատսպարաններ չինած են, մինչեւ կեդրոնական մասին մէջ ու իրենք տեղափոխուելու մեծ կարողութիւն ունին: Մինչդեռ Կրեմլինը ռուսական հանրային կարծիքին ընդունիլ տուած էր պատերազմը, բանալով թէ պինուորներու միջեւ զոհերու թիւը չատ ցած պիտի ըլլար: Եւ եթէ կարելի չըլլար այդ խոստումը յարգել, վախ կար որ ժողովուրդին նեցուկը տկարանար թէ՛ պատերազմին, թէ՛ Պուտինի: Անհաւանական չի նկատուիր որ Ելցինի հրաժարականը երկարատեւ հակամարտութեան մը հեռանկարէն մեկնած էր, թոյլ տալու համար որ նոր ընտրութիւն կազմակերպուի:

Նոյն սպան կ'ըսէ թէ գիշերը չարժուն ամէն բանի վրայ կը կրակէին: Մութին իջնելուն հետ կողմերէն ոչ մէկը դուրս կ'ելլէր: Նոյնիսկ ճամբէ երթալու արտօնութիւն չկար: Քուխլովեց վստահ չէ թէ այդ խստութեամբ վերստին չարունակել կռիւները, արդիւնք կը բերէ: Անոր ու հաւանօրէն չատ մը ռուս պինուորներու միտքէն ելած չէ չէչէն մարտիկներու ծաղրական անարգանքները ուղղուած՝ «Իւան»ներուն եւ միւս «տխմար Ռուս»ուն որոնք մեռնելու դացած են Գրոզնի···:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE CANARD ENCHAINE»

(12 Janvier)

CASSE-TETE OTTOMAN

Այս խորագրին տակ, երգիծաթերթը արձագանգ կը հանդիսանայ կառավարութեան Յունուար 6–ի սեմինարին, որ դրեթէ ամբողջութեամբ նուիրուեր է Եւրոպական Միութեան ընդլայնումին: Գլխաւոր կէտը՝ Թուրքիոյ անդամակցութեան հարցը եղած է: Հեռանկարը դէմ առ դէմ կը հանէ համաձեցութեան ղեկավարները: Շիրաք նպաստաւոր է, Ժոսփէն դէմ է: Պաշտպանութեան նախարարը՝ Ա· Ռիշար դիտել կու տայ՝ «Թուրքիոյ մուտքը բնաւ ժողովրդական չըլլար Ֆրանսայի մէջ», իսկ Ժ·-Փ· Շեվէնմէնտ կ'աւելցնէ՝ ««Բազմաթիւ հարցերու ալ առնչութ կու տայ: Ի՞նչպէս մերժել Խորհ· Միութեան նախկին Հանրապետութիւններուն ինչ որ կ'ընդունինք Թուրքիոյ համար»: Վեարին կ'եզրակացնէ՝ «Այն–նէն պատասխանատու ձեւը գտանք յանձնառու ըլլալու համար մեր նախորդներուն անպատասխանատու յանձնառութիւններուն: Դժուար պայմաններ պարտադրեցինք Թուրքիոյ, զորս չի կրնար յարգել»:

Ու թերթը կ'եզրակացնէ՝ «Թուրքերը գոհ կրնան ըլլալ տեղեկանալով որ կառավարական սեմինարներու մէջ, Ֆրանսայի նախարարները ճիշդ հակառակը կ'ըսեն եւրոպական վեհաժողովներու մէջ իրենց ըսածին»:

ՏԻԳՐԻՍԻ ԱՓԵՐԷՆ

Պոլսոյ «Արաս» հրատարակչութիւնը որ ուշագրաւ գործունէութիւն կը ծաւալէ յատկապէս հայերէն հատորներու թրքերէնի թարգմանութեան ու հրատարակութեան գործով, անցնող տարուան վերջաւորութեան լոյս ընծայած է Մկրտիչ Մարկոսեանի ստորագրութեամբ հայերէն բ. հատոր մը. «Տիգրիսի ափերէն»: Անոր նախորդած էր Արամ Փէհլիվանեանի (Ա. Շաւարշ) գրական արտադրութեան արդէն տպուած ու անտիպ էջերը մէկտեղած թրքերէն գրքոյկ մը, «Անկախութիւնը քայլ մը անդին չէ» խորագիրով: Դատելով թուրք մամուլին մէջ գտած արձագանգէն, պէտք է ըսել որ լուրջ ուշադրութեան արժանացած է ան, ոչ հայկական շրջանակին մէջ ալ:

«Արաս» հրատարակչութիւնը հիմնուած է սիրողներու փոքր խումբի մը կողմէ ու կը գործէ նոյն խումբին ջանքով: Հայ գիրքն ու գիրը իսկապէս սիրողներ են անոնք եւ ուզած են այդ սէրը արտայայտել գործնապէս: Հրատարակչականը իրենց համար եղած է գործունէութեան ամէնէն յարմար ձեւը. ինչ որ առաջին քայլէն ուշադրութեան առարկայ ըրած է իրենց աշխատութիւնը եւ մանաւանդ արտադրութիւնը, հայ հեղինակներու թրքերէնի թարգմանութեամբ լոյս ընծայումն է: Այդ ճիւղին մէջ աւելի քան տասնեակ մը հատորներու կարեւորագոյններն են Յ. Մնճուրիի պատմուածքները, Զ. Պիպէեանի «Մրջիւններու վերջալոյսը» եւ Ա. Անտոնեանի «Պալքանեան պատերազմը»:

Հայ գրական արտադրութեան թրքերէն թարգմանութեամբ հրատարակութիւնը կրնայ զգացական հակազդեցութիւններու մղել բնականաբար, ենթադրելի միջուկներով: Սակայն, իրապաշտ մօտեցումով՝ անկարելի է անտեսել որ անհրաժեշտութիւն դարձած պարագայ մըն է ատիկա, ժամանակակից մեր կացութեան մէջ: Անհրաժեշտութիւն որուն չէին անդրադարձած, կամ չէին ուզած անդրադառնալ աւելի առաջ ուրիշներ: Անհրաժեշտութիւնը հոս կը քալէ զոյգ ուղղութեամբ. նախ, կայ հայութեան այն հատուածը որ Պէպէեան, Մարկոսեան, Մնճուրի, կամ ուրիշ որեւէ բան չի կրնար կարդալ հայերէնով, բայց բնաւ տրամադիր չէ խըզուելու այդ հարստութենէն. դոնէ տակաւին:

Պոլսոյ նման աւանդութեան պահպանումի բերդ նկատուած շրջանակի մը համար բաւական դժուար մարսելի այս իրողութիւնը այնպէս կը թուի թէ սըրբագրելու լուրջ հեռանկար չունի. առնուազն այսօր: Կարելի է ու նաեւ կենսական որ այդ վիճակը – հայերէնին կոխուածը – հարցադրումներու, քննութեան, խորհրդակցութեան, բանավէճի նիւթ ըլլայ ու մտածուի եթէ ոչ զարմանի, դոնէ տհամանափակումի մասին: Սակայն, ատիկա չի նշանակեր որ ձեռնածալ պէտք է սպասել կորուստին հրաշք դարմանին, անիւը կեցած տեղէն կրկին չարժելու համար: Ամէն ժամանակ ունի իր պայմաններէն ծագած յատուկ թելադրականութիւն. եւ անոր անտեսումը լուսանցքի վրայ կը ձգէ շատ բան, ինչպէս կը վկայէ ամէն շրջանի հայկական իրականութիւնը:

Թրքերէն հրատարակութեան գործը ունի հայկականը զանցող տարողութիւն մըն ալ որ նոյնպէս կոչտայ ներկային թելադրականութենէն: Թուրքիոյ այժմէականութիւնը յաղթահարած է այսօր որոշ թապուներ ու փոքրամասնութեան պատկանելիութիւնը նախկինին չափ արհամարհուած, անտեսուած բան չէ. թէ՛ հասարակական, թէ անհատական, թէ մշակութային գետնի վրայ: Կայ բացուելու յայտնի տրամադրութիւն մը, թերեւս տհամանափակումի մասին: Սակայն, ատիկա չի նշանակեր որ ձեռնածալ պէտք է սպասել կորուստին հրաշք դարմանին, անիւը կեցած տեղէն կրկին չարժելու համար: Ամէն ժամանակ ունի իր պայմաններէն ծագած յատուկ թելադրականութիւն. եւ անոր անտեսումը լուսանցքի վրայ կը ձգէ շատ բան, ինչպէս կը վկայէ ամէն շրջանի հայկական իրականութիւնը:

Թրքերէն հրատարակութեան գործը ունի հայկականը զանցող տարողութիւն մըն ալ որ նոյնպէս կոչտայ ներկային թելադրականութենէն: Թուրքիոյ այժմէականութիւնը յաղթահարած է այսօր որոշ թապուներ ու փոքրամասնութեան պատկանելիութիւնը նախկինին չափ արհամարհուած, անտեսուած բան չէ. թէ՛ հասարակական, թէ անհատական, թէ մշակութային գետնի վրայ: Կայ բացուելու յայտնի տրամադրութիւն մը, թերեւս

Հատորին մէջ առնուած գրութիւնները անտիպներ չեն. լոյս տեսած են Պոլսոյ հայ մամուլին մէջ. մեծ մասով «Մարմարա»յի, նաեւ «Ժամանակ»ի ու «Թօ»ի: կը կրեն 1959–էն 1989 թուականներ: Վերջին էջերուն մէջ զետեղուած է բառարան մըն ալ, չափազանց մեծամասնութեամբ յատկացուած Տիգրանակերտի բարբառէն գործածուած բառերուն կամ թրքերէն արտահայութիւններուն: Անջատ ցանկով մըն ալ ու այբբենական կարգով տրուած են գործածուած բոլոր յատուկ անունները:

Հատորը կը բացուի «Ձօն»ի յուզիչ էջով մը. լուսանկար մը հեղինակը ցոյց կուտայ Տիգրանակերտի մէջ Լիւսիէ պաճօյին խօսքերը ձայնագրելու պահուն: Ինչպէս կ'ըսէ Մ. Մարկոսեան, ան «վերջին շաւիղն էր այն «օրհնեալ» պաճուճներուն որուն մեզ սնուցին մեր մայրենիով՝ Տիգրանակերտի բարբառով»: Մինչեւ կեանքին վերջալոյսը չէ բաժնուած ծննդավայրէն, միայն ծանր վիճակի մէջ փոխադրուած է Պոլսոյ Ազգային հիւանդանոցը ուր 17 օր ետք մահացած է: Ըսելէ ետք թէ ներկայիս կը հանդչի Հալըճօղլուի Հայոց գերեզմանատունը, Մ. Մարկոսեան կ'ուզէ որ իր տողերով յիշուի ան, եթէ «անհետանան անցորդներն ալ որոնք չեն մոռնար «օղորմի էրթէ հոգուն» մը արտասանել այդ արագընթաց երթեւեկին մէջ, երբ հովէն կ'անցնին Հալըճօղլուի գերեզմանատան»:

ԱՐՓԻ ԹՈՒԹՈՑԵԱՆ

ՆՈՐԱՅՐ ՏԻԼԱՆԵԱՆ. ՄԵՐ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԱՆԱՆՈՒՆ ԵՒ ԱՆՁՆՈՒՐԱՑ ԶԻՆՈՒՈՐԸ

Հողին յանձնուեցաւ նաեւ Նորայր Տիլանեանը:

Եւ թէ ան հողին յանձնուեցաւ օտարութեան մէջ, թերեւս անհարազատ հողի մը մէջ, որ այնքան հեռու է իր պաշտելի Պոլիսէն: Այնքան հեռու՝ Պոլսոյ պաշտելի մշակութային ու կրթական կեանքէն, այնքան հեռու սիրելի իր կեդրոնականէն, Տատեան վարժարանէն, Իսթանպուլի բոլոր կրթական օճախներէն:

Նորայր Տիլանեան անուն մըն էր մեր մօտ, մեզի համար, բոլոր անոնց համար՝ որոնք առհմիկ հետաքրքրութիւններու ու առհմիկ ինքնութեան առաջին կայծերը ստացած էին ասկէ քառասուն, յիսուն տարի առաջ, Պոլսոյ հարուստ ու բերրի ենթահողէն: Նորայր Տիլանեան այդ սերունդի ամէնէն հեղինակաւոր ու վստահելի ներկայացուցիչներէն մէկն էր, որուն սիրտը կը բաբախէր միայն իր ժողովուրդին ու իր առհմիկ ինքնութեան համար: Երբ պարագաները ստիպեցին որ յառաջացեալ տարիքի մէջ իր կեանքի օրերուն մէկ մասը անցընէ իր սիրելի Պոլիսէն հեռու, ան չկրցաւ վերթիլ իր անցեալէն ու իր նախասիրութիւններէն, իր տաքուկ չունչը չարունակեց պահել մեր մօտ դիմելով զանազան միջոցներու ու բարերարութիւններու, ծածուկ ու անձայն, բայց հրաշագործ ու կենսատու:

Այսօր կրնանք հարց տալ: Մեր համայնքային ղեկավարներէն, մեր համայնքային կեանքին ուղղութիւն տուող մեր ազգայիններէն քանի՞ հոգի արդեօք կը ճանչնար, կամ բաւականաչափ կը ճանչնար Նորայր Տիլանեանը:

Նորայր Տիլանեանը անոնցմէ չատերուն համար անծանօթ մըն էր, հակառակ որ Տիլանեանին ալ սիրտը օրը քանըչորս ժամ կը տրոփէր ազգային այն հաստատութիւններուն համար, որոնք ուշադրութեան կիզակէտն են համայնքային մեր այսօրուան գործիչներուն: Աւա՛ղ, քիչեր միայն լրիւ կը ճանչնային Նորայր Տիլանեանը, եւ ատիկա այնքան ալ անբնական չէր, որովհետեւ Տիլանեանին ու մեր այսօրուան գործիչներուն միջեւ կար ո՛չ թէ մէկ սերունդի տարբերութիւն, այլ թերեւս քանի մը հարիւր տարիներու տարբերութիւն, թերեւս ալ ամբողջ յաւերժութիւն մը:

Ծայր աստիճան խոնարհ, ծանրախոհ, ամէն տեսակ չատախօսութենէ հեռու, հեռատես, զգաստօրէն հանրանուէր, եւ անպարտելիօրէն բարեսիրտ անձնաւորութիւն մըն էր ան, որ իր օժանդակութեան ձեռքը կ'երկարէր իր դիմացինին, առանց որ դիմացինը տեսնէր այդ ձեռքը: Ո՞վ զոյգն իսկ զգալիօրէն ունի արդեօք թէ այսօր այս համայնքը ինչերը կը պարտի Նորայր Տիլանեանին: Ո՞ւր արձանագրուեցան անոր ազնիւ իրագործումները, ո՞ւր էր որ մենք պիտի կարենայինք բարձրացնել Նորայր Տիլանեանի մէկ կիսանդրին: կարծես ան ամէն ինչ ըրաւ որպէսզի իր հրաշագործ նախաձեռնութիւններուն մէջէն միշտ բացակայի իր անունը, որովհետեւ հաւատաց, անկեղծօրէն հաւատաց, որ իր անունը չէ՛ր որ կարեւոր էր, այլ այն նախաձեռնութիւնը՝ որ պէտք էր իրականանար:

Նորայր Տիլանեան հաւատաց մեր դպրոցներուն, հաւատաց մեր պարոյններուն առաքելութեան, հաւատաց մեր աշակերտութեան, հաւատաց մեր հայատառ մամուլին, հաւատաց մեր մշակոյթին, հաւատաց մեր մշակոյթի մարդոց, հաւատաց հայ տիպ ու տառին: Սակաւաթիւ մարդիկ իրենց դրամը կրցած են այնքան առատօրէն պաղատարբի փոխակերպել, որքան ըրաւ Նորայր Տիլանեան, իրեն յատկանշական պաղատարակից մը գտնելով նաեւ իր վաղեմի գործընկերոջ, Հանդուցեալ Գեղամ Շահինեանի անձին մէջ, ուրիշ Նորայր Տիլանեան մը ահաւասիկ, նոյնքան պաղատարապաշտ, նոյնքան հանրանուէր, նոյնքան պատրաստ, նոյնպէս օտար հողի մը յանձնուած: Այսօր յամառ կ'ըսենք. դրամը այն առեն արժէք ունի, երբ կը փոխակերպուի ոգիի ու հոգիի: Նորայր Տիլանեան այդ հրաշագործներէն մէկն էր: Կրցաւ դրամը փոխակերպել ոգիի, կրթութեան, դաստիարակութեան, գիրքի, եւ տակաւին այնպիսի ոգեղէն արժէքներու, որոնք մեզ

ՉՕՐԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿ

ՄԱՄԼՈՑ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻԻՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ ՆՈՐ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՓՐՈՖԷՍԷՕՐ ՏԱՏՐԵԱՆԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԵԼՈՅԹՆԵՐԸ

Հրատարակութիւններ

Իսրայէլ Չարնելի գլխաւոր խմբագրութեամբ եւ հինգ գործակից խմբագիրներու աշխատակցութեամբ տարիներէ ի վեր պատրաստութեան մէջ եղող Ցեղասպանութեան Համայնագիտարան (Encyclopedia of Genocide) երկհատոր կոթողային գործը վերջապէս լոյս կը տեսնէ այս օրերս: Բացի Տոքթոր Ռուբէն Ատալեանէ, որ այդ հինգ գործակից խմբագիրներէն մին է եւ ունի հայկական ցեղասպանութեան առընչուող յօդուած մը, փրոֆ. Տատրեան այս գործին մէջ ի յայտ կուգայ երեք առանձին յօդուածներով որոնք են՝ ա) Յատուկ Կարմակերպութեան Դերը Հայկական Ցեղասպանութեան Մէջ, բ) Թրքական Պատերազմական Ատեանին Դատական Հետապնդումները Ցեղասպանութեան Հեղինակներուն Դէմ, գ) Գերմանիոյ Մեղսակցութիւնը Հայկական Ցեղասպանութեան Մէջ:

Անգլիական Արքայական Բժշկապիտական Հանդէսի ընթացիկ թիւին մէջ անդլիացի փրոֆ. Ճէրէմի Հիւկ Պր. «Ցեղասպան Բժիշկներ» մակդիրով յօդուած մը ունի, որուն Ա. մասը ամբողջութեամբ նուիրուած է Հայկ. Ցեղասպանութեան: Այս երկասիրութեան մէջ անգլիացի հեղինակը ամբողջութեամբ օգտուած է փրոֆ. Տատրեանի հրատարակած գործերէն յատկապէս Holocaust and Genocide Studies ակադեմական պարբերաթերթին մէջ իր հրատարակած գործէն, որ «Թուրք Բժիշկներու Դերը Հայկական Ցեղասպանութեան Մէջ» խորագիրը կը կրէ:

Նոյն պարբերաթերթի վերջին թիւերէն մէկուն մէջ ամերիկացի փրոֆ. Կապրիէլ Ռոզընֆիլտ վեր կը հանէ փրոֆ. Տատրեանի ուրիշ մէկ մենագրութիւնը ուր հայ ակադեմականը Հրէական Holocaust-ը անդուլական եւ անբաղդատելի հռչակող հրեայ պատմագէտներու կարգ մը գործերը քննութեան բովէն անցընելով այդ պնդումները խնդրական կ'որակէ: Փրոֆէսէօր Ռոզընֆիլտ, ինքն իսկ Հրէական ծագումով մէկը, Տատրեանի վերլուծումը «Հիմնական» կը յայտարարէ այդ յօդուածին մէջ:

Ցեղասպանագիտական նոր ակադեմական հանդէս՝ Journal of Genocide Research, իր Ա. թիւին մէջ վերջերս հրատարակեց փրոֆ. Տատրեանին մէկ երկարաշունչ գրութիւնը, որ ընդարձակուած մէկ տարբերակն է դասախօսութեան մը, զոր ան երկու տարի առաջ տուաւ աշխարհահռչակ Եէյլ համալսարանին մէջ:

Քրաֆովիա–Աուշվիցի մէջ Սեմինար մը

Նոյեմբեր 14 – 21 ժամանակաշրջանին փրոֆ. Տատրեան յատուկ հրաւէրով անդամ մը եւս մասնակցեցաւ 20–րդ դարու ընթացքին գործուած գլխաւոր ցեղասպանութիւններու վերլուծման գործին նուիրուած միջազգային սեմինարի մը: Եւրոպական զանազան համալսարաններէ

կանգուն կը պահեն ու պիտի պահեն միշտ:

Կարօտի զգացում մը մեզ արդէն կը համակէ Նորայր Տիլանեաններու նկատմամբ: Ու կը մտածենք. կը բաւէր որ այսօր մեր համայնքէն ներս ունենայինք քառասուն, յիսուն Նորայր Տիլանեաններ, որպէսզի հրաշքներ իրագործէինք, որպէսզի կասեցնէինք մինչեւ իսկ պատմութեան տխուր գնացքը եւ այդ պատմութեան տալինք նոր ու երջանկաբեր ուղղութիւններ:

Բայց մէկ հատ իսկ իրական Նորայր Տիլանեան մը պիտի կարենա՞նք ունենալ արդեօք յառաջիկայ տասը, քսան տարիներու ընթացքին:

Օտար հողը թեթեւ ըլլայ մեր սիրելի ու անմոռանալի Նորայր Տիլանեանին վրայ:

Ռ. Հ.

եկած էին չուրջ ութսուն ուսանողներ եւ ուսանողուհիները, որոնց մասնագիտութիւնը լրագրութիւն էր: Դասախօսական կազմը կը բաղկանար Ֆրանսայէն, Իսրայէլէն, Պելժիայէն եւ Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութենէն եկած մասնագէտներէ: Բացի ցլխաւոր իր դասախօսութենէն, որ ուղղուած էր բոլոր ներկաներու, ամբողջական նիստը մը մէջ, Տատրեան առաւ նաեւ երկու մասնայատուկ փոքր սեմինարներ ստորաբաժանուած երկու խումբերու. իսկ սեմինարի վերջին օրը, ընդառաջելով կարգ մը համալսարանականներու մասնաւոր փափաքին, ան ծրագրէն դուրս առաւ երրորդ սեմինար մը Հայկական Ցեղասպանութեան ուշագրաւ յատկանիշներուն մասին: Ինչպէս անցեալին, այս անգամ ալ բոլոր ներկաները ամբողջ օր մը յատկացուցին այցելելով եւ ուսումնասիրելով նպիներու ստեղծած Աուշվիցի եւ Պիրքընաուի երկու ամէնէն վատահամբաւ համակեդրոնացման ճամբարները: Սեմինարի մասնակիցներուն մէջ կային երկու թուրք ուսանողուհիներ, որոնցմէ մին Իսթանպուլի Գալաթասարայ, միւսն ալ Պրիւսէլի պետական համալսարանէն էին եւ երկուքն ալ յայտնեցին, որ ծանօթ էին Տատրեանի գործերուն եւ թէ ցլրնք անաչառ կերպով կ'ուզէին մօտենալ հարցին:

Դասախօսութիւններ

Նոյեմբեր 6–ին փրոֆ. Տատրեան, Սքոթսդէյլ, Արիզոնայի մէջ տուաւ հանրային դասախօսութիւն մը Հայկական Ցեղասպանութիւնը քնորոշող գլխաւոր ազգակներու մասին եւ այդ առիթով հետաքրքրական կայանի մը համար տուաւ հարցազրոյց մը եւ ապա մակագրեց իր գիրքերը: Աուշվիցի սեմինարէն յետոյ մեկնեցաւ Զուիցերիա և ժընեւի համալսարանին մէջ ֆրանսերէն լեզուով տուաւ երեքերկոյ երկու դասախօսութիւններ: Մին, Քաղաքական Աչխարհագրութեան կաճառին մէջ էր եւ կը չօչափէր հետեւեալ նիւթը՝ «Գաղթականական չարժումներու եւ ազգազրութեան ազգակները Հայկական Ցեղասպանութեան մէջ», միւսը՝ «Հայկական Ցեղասպանութեան փաստարկումի հարցերը» նիւթին մասին էր: Այս առիթիւ կաճառի փոխ–տեսուչը եւ դասախօսներ փրոֆ. Տատրեանը պատուհասին ճաշով մը:

Նախ քան Զուիցերիայէն մեկնիլը, դերմանական Զուիցերիոյ մէջ աչխատող Հայերու ակումբին մէջ Տատրեան տուաւ յատկելով դասախօսութիւն մը, որ բացառիկ հանդիսանք ունէր: Հոն գործի լծուած Հայերու ստուար մէկ մասը Անատոլուի զանազան վայրերէն եկած թրքախօս Հայեր են: Ընդառաջելով իրենց չեշտակի փափաքին փրոֆէսէօր Տատրեան Նոյեմբեր 25–ին Օպէրհոֆէլտրնի մէջ անգամ մը եւս թրքերէն լեզուով դասախօսեց Հայկական Ցեղասպանութեան մասին (նոյնը ըրած էր քանի մը տարի առաջ նոյն ակումբին մէջ, նոյն պայմաններու տակ):

Ամերիկա վերադառնալէ յետոյ, փրոֆ. Տատրեան, Դեկտեմբեր 6–ին Պոսթընի համալսարանին մէջ դասախօսեց իր վերջին գրքին բովանդակութեան մասին: Դասախօսներէ զատ, ներկաներու մէջ կային չատ մը աւարտական ուսանող եւ ուսանողուհիներ, որոնք եկած էին չրջանի Հարվարտ, Էմայթի, Թաֆթս եւ Նորթիսթըրն համալսարաններէն:

Հարց ու պատասխանի միջոցին թուրք ուսանողուհի մը հարց առաւ թէ դեռ մինչեւ ե՞րբ աւելութիւնը պիտի չարունակուի Թուրքերու դէմ: Փրոֆ. Տատրեան պատասխանեց ըսելով, թէ հարցը ամէն բանէ առաջ ոճիրի մը ուրացումի հարց է եւ հետեւաբար խնդրոյ առարկայ են արդարութեան եւ ճչմարտութեան անժամանցելի հարցեր: Իր ելոյթէն յետոյ, Տատրեան մակագրեց իր գիրքերը:

Հարցազրոյցներ

Զուրիցերիա իր կայքէ միջոցին փրոֆ. Տատրեան հարցազրոյցներու հրաւիրուեցաւ կարգ մը հրատարակիչներու կողմէ: Ցիւրիխի մէջ գերմաներէն լեզուով հրատարակուող հանդէսի մը խմբագրին ընծայած հարցումներուն պատասխանեց համապարփակ կերպով: Ցօդուածը լոյս կը տեսնէ այս տարուան Յունուարին: Ժընեւի մէջ, տուաւ երկու հարցազրոյցներ իր վերջին դասախօսութենէն յետոյ: «Լը Գուռիէ» օրաթերթը ըսյն հրատարակեց Նոյեմբեր 27 – 28 իր թիւին մէջ ատոր յատկացնելով գրեթէ կէս էջ: Իսկ «Լը Թան» որ մտաւորականներու կողմէ կարդացուող թերթ մըն է, Դեկտեմբեր 7–ի իր թիւին մէջ երեք լայն սիւնակներով, ինչպէս նաեւ Տատրեանի մեծ մէկ նկարով, արձագանգ եղած է Հայ ակադեմականին պարզած տեսակէտներուն, որոնք կ'առընչուին Թրքական ուրացումներուն, ատոնց դրդապատճառներուն եւ պնդնք ընդդրկող նենգափոխութիւններուն:

Անոնք որ կը փափաքին յաւելեալ տեղեկութիւն ստանալ մեր հիմնարկի ցեղասպանութեան Պրպտումներու Տնօրէնն՝ փրոֆ. Վահագն Տատրեանի հրատարակութիւններուն եւ յարակից գործունէութիւններուն մասին, կրնան դիմել՝

George Shirinian,
Zoryan Institute (416) 512.8600, Ext. 13
Դահլաայի մէջ՝
E.mail: zoryan@idirect.ca

եւ կամ՝

Prof. L. Chorbadjian, (617) 497.6713,
Cambridge, MA.,
Ամերիկայի մէջ:

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՊԷՅՐՈՒԹի «Կլիկիա» թանգարանին սրահին մէջ, Դեկտ. 13–ին, դինեճօն մը տեղի ունեցած է անգլիացի դրող Ֆիլիփ Մարսդընի «Հանդիպման վայրը. ուղեւորութիւն Հայութեան մէջ» հատորին հայերէն թարգմանութեան լոյս ընծայման առթիւ: Ձեռնարկին բացումը կատարած է կաթողիկոսութեան դիւանապետ՝ Խաչիկ Տէմէեան, որ ամփոփ դիտերով ներկայացուցած է հեղինակը, անոր դրդապատճառները դէպի Հայութիւն կատարած ուղեւորութեան մասին եւ հրաւիրած թարգմանիչը՝ Լուսիկ Կիւլոյեան–Սրապեանը որպէսզի խօսի հեղինակին եւ հատորին մասին: Ան, յիչելով թէ հատորը լոյս տեսած է իր բնագրին լեզուով, վեց տարի առաջ, չեչտած է Մարսդընի հայանպաստ աչխատանքը: Հեղինակը ծանօթացած է հայութեան նախ երուսադէմի «Կիւլպէնկեան» մատենադարանին մէջ, ապա, չրջած երկրէ երկիր՝ Վենետիկ, Կիպրոս, Լիբանան, Սուրիա, Թուրքիա, Պուլկարիա, Ռումանիա, Թրանսիլվանիա, Ղրիմ, Մոլդովա եւ Վրաստանի վրայով՝ Հայաստան: Այնուհետեւ, անդլերէն, իր գնահատականը յայտնած է Արամ Կաթողիկոս, հեղինակին եւ թարգմանիչին: Ընդգծելէ ետք անգլիացի դրողին գործին չորս գլխաւոր կէտերը, իր խօսքը վերջացուցած է ըսելով.– «1991–ին, դուն այս գիրքը սկսար որպէս Անգլիացի մը, բայց, երբ վերջացուցիր անոր գրառումը, այլեւս Անգլիացի չէիր, այլ Հայ՝ "Փիլիպպոս Մարսդընեան" անունով եւ հայացար դուն՝ գժուար քննութենէ մը յաղողապէս անցնելէ ետք, որովհետեւ դուն ոչ թէ հայութեան մասին խօսեցար, այլ այս գիրքով փոխաստացութեան մէջ մտար հայութեան հետ, անոր դարաւոր ինքնութեան, մչակութային եւ գոյատեւման գաղտնիքներուն հետ»: Վերջին խօսք առնողը եղած է Ֆ. Մարսդըն, որ յայտնած է թէ հաճոյքով կ'ընդունի իր հայկական անունը եւ դիտել տուած թէ գլխաւոր հարցումը, որ մղած է գինքը դէպի Հայաստան ու Հայութիւն ուղեւորութեան, սա է՝ «Ինչո՞ւ այս ժողովուրդը տակաւին ողջ է»: Անգլիացի հեղինակը պատասխանած է ներկաներուն հարցումներուն:

***

ՊՈՒՐՃ ՀԱՄՈՒՏԻ (Լիբանան) Ցակոբ Տէր–Մելքոնեան սրահին մէջ, Դեկտ. 24–ին տօնուած է Հ. Ց. Դաչնակցութեան 109–րդ տարեդարձը: Լիբանանեան եւ հայկական վառերդներէն ետք, բացման խօսքով հանդէս եկած է Կորիւն Քէլէչեան: Առաջին բանախօսը եղած է Հ.Ց.Դ. Հայաստանի Գերագոյն Մարմնի ներկայացուցիչ՝ Հրանտ Մարգարեան, որ ծանրացած է Հ.Ց.Դ.–եան Հայաստանի մէջ ծաւալած գործունէութեան վրայ, վերջին տասնամեակին: Ներկայացուած է Հ.Ց.Դ.–եան Հայաստանի Գերագոյն Մարմնի պատրաստած տեղեկիզը «Երդում» խորագրեալ, կուսակցութեան 109–ամեայ կեանքին մասին: Հանդիսութեան երկրորդ բանախօսը եղած է Հ.Ց.Դ.–եան Բիւրոյի անդամ՝ Մկրտիչ Մկրտիչեան: Ան խօսած է Հոկտ. 27–ի ոճրային ռմբարկուներուն մասին եւ անոնց ստեղծած վատառողջ մթնոլորտին ու տիրող մտահոգիչ կացութեան՝ Հայաստան թէ Արցախ: Հանդիսութիւնը փակուած է «Մըշակ Բանուոր» քայլերգով:

***

ՊԷՅՐՈՒԹի Վասպուրական սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 13–ին եւ 14–ին տեղի ունեցած է «Մարկօ Պապիկեան» երգի մրցումը, որու մասնակցած են ինը երգչուհիներ, Լիբանանէն, Սուրիայէն եւ Հայաստանէն: Մրցումը բաց էր նաեւ Կիպրոսի, Յորդանանի եւ Եգիպտոսի թեկնածուներուն: Բացումը կատարած է «Բարսեղ Կանաչեան» երաժչտական դպրոցի տնօրէն խորհուրդին անունով՝ Զաքար Քէչիչեան, որ նախ հրաւիրած է ներկաները յոտնկայս յարգելու յիչատակը երեսփոխան, նախկին նախարար եւ մրցումի հիմնադիր Պաչիկ Պապիկեանի, ապա ներկայացուցած է դատակազմի անդամները: Դեկտեմբեր 13–ին, ինը մասնակիցները յաջորդաբար կատարած են պարտադիր եւ ազատ ստեղծագործութիւնները: Դեկտեմբեր 14–ին, տեղի ունեցած է մրցումին աւարտական բաժինը, որու ընթացքին յայտնուած են յաղթողները՝ Բալիկ Գալէմքէրեան, Անոա Մնացականեան, Նունէ Մուրատեան, Քրիսթին Սահակեան եւ Լուսինէ Մարկոսեան: Դատակազմի անունով արտայայտուած է նախագահը՝ Դաւիթ Ղազարեան (Հայաստանէն): Դեկտեմբեր 19–ին ալ, ամերիկեան համալսարանի «Քըմփլի Հոլ»ի մէջ, տեղի ունեցած է դափնեկիրներու համերգը, հովանաւորութեամբ Տիկին Էմիլ Լահուտի եւ կազմակերպութեամբ Համազգայինի «Բարսեղ Կանաչեան» երաժչտական դպրոցին: Համերգին բացումը կատարած է Տիկին Քրիսթին Պապիկեան – Ասատք որ բացատրութիւններ տուած է մրցումին հիմնադրութեան եւ ընթացքին մասին: Նախորդ մրցումները տեղի ունեցած են, 1995–ին եւ 1997–ին: Ապա, ելոյթ ունեցած են հինգ դափնեկիրները, որոնք երգած են Վերդիէ, Փուչինիէ, Հէնտէլ, Զուհաճեանէ, Վակներէ եւ Սէն–Սանսէ օփերայի կամ Օրաթորիոյի կտորներ, նաեւ հայկական ռոմանսներ: Դ. Ղազարեան յայտնած է դատական կազմի որոշումները՝ Ա. մրցանակը տրուած է Լուսինէ Մարկոսեանի (Հայաստան) եւ Քրիսթին Սահակեանի (Հայաստան), երկրորդ մրցանակը Անոա Մնացականեանի (Հայաստան), երրորդ մրցանակը՝ Բալիկ Գալէմքէրեանի (Սուրիա) եւ Նունէ Մուրատեանի (Հայաստան):

«ՏԻԳՐԻՍԻ ԱՓԵՐԷՆ»

ՀՐԷՏԱՆ

ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ

Մանկութեանս օրերուն երբ դեռ թիզ մը հասակ ունէի, երբ ծարաւնայի, քալելով գլտորելով կ'երթայի մօրս գպուռնին՝ այսինքն հապուսային փէչէն կը քաչէի ու կ'ըսէի.

– Պո՛... պո՛... պուա՛...

Մայրս կը հասկնար թէ ինչ ըսել կ'ուզէի. իմ լեզուս մօրս ալ սորվեցուցած էր...: Ան անմիջապէս կ'երթար, պղինձէ կլայեկուած թասին մէջը պուա մը ջուր կը լեցնէր ու չրթունքիս կը մօտեցնէր, կամ թասը ձեռքս կուտար, որպէսզի ջուր խմէի: Ես ալ կը խմէի, չատ անգամ ջուրին կէսը վրաս թափելով:

Երբ անօթենայի, կրկին կը փակէի մօրս փէչին ու կ'ըսէի.

– Փէփէ՛... փէփէ՛... փէփէ՛...

Մայրս կը հասկնար, գիտէր թէ քըղեած՝ անօթի էի... Կը չտապէր, չուտով կը քալէր, կ'երթար էիլէրէն՝ մառանէն նորէն պղինձէ տաչտէն կաոր մը «փէփէ» կ'առնէր լիճի կ'երկարէր: Ես փոքր ձեռքիս մէջ խոչոր կաոր մը «փէփէ» բռնած, կը կրծէի մեծ ախորժակով: Հասկցաք չէ՞, ես երբ «փէփէ» կ'ըսեմ, հաց ըսել կ'ուզեմ. հա՛ց:

Երբեմն ալ երբ մօրս փէչէն քաչէի, ան անմիջապէս կը հասկնար թէ «փէփէ» պիտի ուզեմ: Կը գրկէր գիս, կ'առնէր թոնրատուն կը տանէր, կը նստեցնէր քովը, դեռինը, ու առջեւս կը դնէր խոչոր ուսքուրա մը. ուսքուրա՞, ըսել կ'ուզեմ՝ պղինձէ խոչոր թաս: Վերջն ալ իր յատուկ ենականան կախազանէն վար կ'իջեցնէր մէծնի տոպրակը՝ մածունի տոպրակը, ուրկէ դդալ մը թանձրացած մածուն կ'առնէր կը դնէր ուսքուրային մէջ, հորէն պաղ ջուր կը քաչէր ու կ'աւելցնէր մածունին վրան, կը խառնէր փայտէ դդալով եւ թան կը չինէր. յետոյ թանին մէջ մեծ համբերութեամբ բրդոն բրդոն հաց կը բրդէր: Երբ հացն ու թանը իրարու հետ կը մկրտուէին, կ'ըլլային թանապուր, կամ եթէ կ'ուզէք, ըսէք հացապուր: Եւ ես արդէն չատոնց ձեռքերովս մտած կ'ըլլայի ուսքուրային մէջը եւ մեծ ախորժակով կը լափէի իմ «փէփէ»ս...: Կը զգայի թէ մայրս գիս կը դիտէր մեծ ուրախութեամբ: Ես երբ ուտելով, վրաս թափելով կը չարունակէի իմ գործս, մայրս ալ իր կարգին կը չարունակէր իր կիսատ մնացած գործը, լուացք՝ վէճք կ'ընէր, կամ ցորեն կը հնարէր, էգոխի՝ ագռխի ջուր կը քամէր:

Երբ ես ատոնք կ'ըսեմ, կը պատմեմ, ինչպէս ես, նոյնպէս դուք ալ վստահ եմ թէ այս պատմածներուս չէք հաւատար: Զէ՛, չէ՛, ես այդ տարիքիս այս պատմածներս ո՛չ մէկը դիտէի, կամ կը հասկընայի: Միայն մօրս չարժումները, անոր աչխատանքը կը դիտէի եւ այդքան: Այսինքն ծուռ նստինք, չիտեկ դուրցինք, ես եուրցէ՞ն պիտի գիտնայի թէ մայրս վէճք կ'ենէ, կամ եուրցէ՞ն պիտի գիտնայի թէ մայրս ցորեն կը հնարէ: Ես ցորենը չէի գիտեր, չէի ճանչնար, նոյնիսկ չէի գիտեր, թէ իմ «փէփէ»ս ցորենէն կը չինեն:

Ես անչուշտ չէի գիտեր, թէ «փէփէ» ուտելով, «պու» խմելով է որ հասակ կը նետէի եւ հասակիս հետ միասին բերնիս մէջ ակռաներուս թիւն ալ կը չատնար: Այդ օրերուն անչուշտ թէ ես թիւ ու թուանշաններուն մասին գաղափար չունէի. այսինքն երբ կ'ըսեմ թէ բերնիս մէջ ակռաներուս թիւն ալ կը չատնար, պարզապէս ըսել կ'ուզեմ, թէ ես այլեւս «փէփէ»էն տարբեր բաներ ալ սկսած էի ուտել եւ զանոնք ալ ակռաներովս կը ծամէի (ինչպէս՝ չեմիչ, ընկոզ, պաստեղ...:

Իմ ակռաներուս թիւին զուգահեռ, իմ տղայական բառերուս տեղը կամաց կամաց կուգային տեղ կը գրաւէին մայրենի լեզուիս հարազատ բառերը, «փէփէ»ն կ'ըլլար «հեց», «պու»ն ալ՝ «ջուր»:

Իմ երկու կամ երեք տարեկանիս հեց եւ ջուրի բառամթերքիս գրեթէ նոյն օրերուն եկաւ ու միացաւ ուրիչ բառ մըն ալ, եւ այդ բառը առաջին անգամ հայրս՝ Սգէն՝ Սարգիսը սորվեցուց. մինչեռ հեց եւ ջուրը մայրս՝ Ինոն՝ Յանրմը սորվեցուցած էր:

Հասակս երբ այլեւս երկու թիզի էր հասար, հայրս գիս կ'առնէր կը նստեցնէր ծունկերուն վրայ ու մազերս, երեսս չոյելով կ'ըսէր.

– Ըսէ հիյեմ տղեսի, դուն եո՞ւր տեղեցի իս...

Հոս Աստուծոյ առջեւ ծնրադրելով, երկրպագելով պէտք է խոստովանիմ որ ես՝ մեղաւորս՝ այդ օրերուն հօրս խօսքերէն բան մը չէի հասկնար, ասելի ճիշդը՝ չէի գիտեր թէ ի՞նչ պէտք է հասկընամ եւ ի՞նչպէս պատասխանեմ:

Իմ դայեակս՝ սա ծերուկ պառաւը՝ Քուրէ Մաման որքան որ ալ հօրս ականջատուն կ'ըլլար, ան ալ ինծի պէս կը չչմարտէր, ան ալ ինծի պէս կը խաբէր: Ան ալ ինծի պէս կը հաւատար թէ հայրս ինծի համար ամէնէն խելացի մարդն է աչխարհիս վրայ: Ան ալ ինծի պէս կը հաւատար թէ հայրս ամէնէն ուժեղ մարդն է աչխարհիս վրայ: Ան ալ ինծի պէս կը հաւատար թէ հայրս ամէնէն գեղեցիկ մարդն է աչխարհիս վրայ: Ան ալ ինծի պէս կը հաւատար թէ հայրս ամէնէն հարուստ մարդն է աչխարհիս վրայ: Ան ալ ինծի պէս կը հաւատար թէ հայրս ամէնէն ազնիւ մարդն է աչխարհիս վրայ: Ան ալ ինծի պէս կը հաւատար թէ հայրս ամէնէն ազգասէր մարդն է աչխարհիս վրայ: Ան ալ ինծի պէս կը հաւատար թէ հայրս ամէնէն ազգանուէր մարդն է աչխարհիս վրայ: Ան ալ ինծի պէս կը հաւատար թէ հայրս ամէնէն ազգանուիրեալ մարդն է աչխարհիս վրայ: Ան ալ ինծի պէս կը հաւատար թէ հայրս ամէնէն ազգանուիրեալ մարդն է աչխարհիս վրայ: Ան ալ ինծի պէս կը հաւատար թէ հայրս ամէնէն ազգանուիրեալ մարդն է աչխարհիս վրայ:

Ես ինծի պէս կը հաւատայի թէ հայրս ամէնէն ազգանուիրեալ մարդն է աչխարհիս վրայ, որովհետեւ

Վերջերս իր մահկանացուն կնքած է

ՏԻԿԻՆ ԱԶՆԻՒ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

(ԾՆԵԱԼ ՓԱՓԱԶԵԱՆ)

94 տարեկանին, չրջապատուած իր զաւակներուն, թոռներուն եւ ծոռերուն գուրգուրանքով:

Թող հոգին հանգչի Աստուծոյ խաղաղութեան մէջ:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Արմենուհի Գաւաֆեան 1000 ֆրանք կը նուիրէ «Յառաջ»ին իր ամուսնոյն՝ Պերճ Գաւաֆեանի եւ ծնողքին՝ Սարգիս եւ Սաթենիկ Սելթեկեանի յիշատակին:

(Շար. Ա. Էջէն)

բաթական 25 հազար ալ կ'աւելնայ ու 19 մեռեալ կայ: Այս տարի, կռիւը ցած ջերմութիւնով, քիչ մը յոգնութեամբ եւ կոկորդի ցաւով կ'արտայայտուի: Բուն աղէտը, սակայն, ապագային վերապահուած է. կը վերաբերի մահացու ասթման համաշխարհային համաճարակի մը: Թուչունի վիրիւս մըն է, որ խոզէն անցնելով մարդոց կը հասնի եւ, օր մը պիտի գայ Զինաստանէն եւ ըստ մասնագէտներուն երկու միլիառ անձ պիտի վարակէ:

ԱԼԺԵՐԻՈՑ նախագահը՝ Պութեֆլիքա ներում չնորհեց Ա.Ի.Մ.ի (Փրկութեան Իսլամական Բանակ) որ 1997-էն ի վեր դադրեցուցած է ահաբեկչական իր գործունէութիւնը:

ՓԱՐԻԶ - ՏՈՒՐ ռալին սոխպուեցաւ իր համբան փոխել ահաբեկչական սպառնալիքի պատճառաւ: Արդարեւ, Յունուար 11-ին, ֆրանսական եւ ամերիկեան աղբիւրներու համաձայն, ահաբեկչական խումբ մը նիժերի մէջ ոճրափորձ մը դործելու պատրաստ էր: Կազմակերպիչները որոշեցին ջնջել նիժերի այդ 4 հանգրուանները եւ ամբողջ ռալին օդային կամուրջով մը փոխադրել Լիբիա, չարունակելու համար ուղեգիծը: Կը կարծուի որ սպառնալիքը կը վերաբերէր Ալժերիոյ ԺԷ-Ի-Ա-ին (Իսլամական Զինեալ Խումբ):

ԹԷՆԻՍ

ՕՓԼԱՆՏԻ ԲԱՑ ՄՐՑԱՇԱՐՔ

ՍԱՐԳՍԵԱՆ ՊԱՐՏՈՒԱԾ

Թէնիսի Հայաստանի ամէնէն ծանօթ ներկայացուցիչը՝ Սարգիս Սարգսեան, Օքլանտի մէջ, Աւստրալիոյ բաց մրցաշարքին բացումը կատարած է, Յունուար 10-ին, Աւժանթինցի կասթոն Կաուտիոյի դէմ մրցումով: Հայաստանցի մարզիկը, ոսկեայ, Ա. շրջանէն դուրս մնացած է խաղը իր մրցակիցին ղիջելով՝ 7-5, 4-6, 6-3 սէթերու արդիւնքներով, պարտուելով 2-1:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պր. Ժան - Փիէր Պիւրթէ եւ զաւակները կը ծանուցանեն որ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան, Կիրակի, Յունուար 16, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ, իրենց մօր եւ մեծ - մօր՝

ՏԻԿԻՆ ՓԻԷՐ ՊԻՒՐԹԷ-Ի

(Ծնեալ Շահան Կարապետեան)

մահուան 6. տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻԻ

ՓԱՐԻԶ. - Հ. Բմբզեան 600 Ֆր.:

***

ԱՆԹՈՆԻ. - Տիկին Զանտամենեկօ 200 Ֆրանք:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Յունուար 15

ՏՕՆ ԾՆՆԴԵԱՆ

ՍՐԲՈՑՆ ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ ԿԱՐԱՊԵՏԻՆ

ժամը 10.30-ին պատարագ կը մատուցուի, որու աւարտին Մայր Տաճարի Առաջնորդարանի Տօնին առիթով Հոգեհանգիստ կը կատարուի եկեղեցականներու բերմամբ՝ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆի եւ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆ ընտանիքի ննջեցեալներուն համար:

Կը պատարագէ՝

ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆԾ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

MANOUGNEROU OR

Le Conseil d'Administration et ses sections parisiennes vous invitent à fêter le **MANOUGNEROU OR**

Le Dimanche 16 janvier à 14h30

au CENTRE VALEYRE

24, rue Rochechouart — 75009 PARIS

Au programme : **Les élèves des écoles de la CBAF**
Théatre Berlingot
Et le Père Noël

Tous les enfants sont conviés à venir les accueillir et les applaudir.

Bar — Buffet



CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SÉJOUR D'HIVER

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 6 au 13 février 2000 pour les enfants de 8 ans révolus à moins de 15 ans.

Prix : 2.700 F comprenant

— Transport
— Hébergement
— Location et cours de ski
— Remontées mécaniques
— Assurance

Renseignements et inscriptions :

C.B.A.F. — Conseil d'Administration:
17, rue Bleue — 75009 PARIS
Tél. : 01 48 24 46 57

Date limite d'inscription : 15 Janvier

TISSUS DES URSULES

Tout le décor de la maison

Siège social 7 Place des Ursules
Saint-Etienne 04 77 33 71 37

SAINT-ETIENNE
SAINT-CHAMOND
CANNES LA BOCCA
VILLENEUVE-LOUBET

CONSEIL COMMUNAUTAIRE ARMENIEN DE LA COTE D'AZUR

281, bd. de la Madeleine, 06000 Nice
Tél: 04 97 07 06 13 / Fax: 04 93 86 15 26
Tél: 04 93 45 37 03 / Fax: 04 93 45 37 03

Communiqué

Le Conseil Communautaire Arménien de la Côte d'Azur et le Foyer Culturel Arménien de Nice, ont organisé le dimanche 12 décembre, au Complexe Barsamian à Nice, le Premier Colloque des Associations culturelles arméniennes du Grand Sud de la France et d'Italie en présence de S E Gagik Baghdassarian, Ambassadeur de la République d'Arménie en Italie et de M. Gégham Grigorian, directeur de l'Opéra d'Erevan.

Les travaux de ce colloque ont permis aux différents intervenants de s'exprimer sur leurs activités réciproques dans le domaine culturel, de définir leurs potentialités, de s'informer sur leurs moyens financiers. Ils ont pû intervenir dans tous les débats concernant la coordination des projets pour leurs futurs spectacles dans un calendrier approprié.

Le problème concernant les tournées des artistes qui arrivent d'Arménie, dans des conditions aléatoires, et d'une qualité pas toujours évidente, a été évoqué.

Cette rencontre a permis aux intervenants d'exprimer leur volonté de coordonner leurs efforts par une information permanente.

A la suite des débats, décision a été prise de créer dans un premier temps, un secrétariat permanent, dont le siège provisoire serait installé à Nice. Ce secrétariat aura pour mission de diffuser et recevoir toutes les informations concernant les événements culturels aux différentes associations du Grand Sud de la France et d'Italie.

C'est un premier pas important, qui devra déboucher ultérieurement sur la nomination d'une commission exécutive qui pourra ouvrir d'autres horizons, et permettra entre autres d'organiser en toute confiance les tournées des groupes artistiques de qualité venant d'Arménie. Elle permettra également de promouvoir les groupes artistiques de toutes les associations arméniennes du Grand Sud de la France et d'Italie, dans un premier temps, et la possibilité d'élargir leur champ d'action, aux autres régions de France, et pourquoi pas en direction de l'Europe, dans un deuxième temps.

C'est vers 16 heures que prit fin ce colloque. La journée avait été fertile en débats de toutes sortes, d'informations partagées et de confiance réciproque. Fructueuse journée qui en appellera d'autres'!

N.B. : Pour les associations qui n'étaient pas informées et qui souhaiteraient s'associer à cette initiative peuvent se mettre en rapport avec le secrétariat permanent.

M. Charles Kechkekian
281, bd. de la Madeleine, 06000 Nice
Tél: 04 97 07 06 13
Fax : 04 93 86 15 26

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 14
VENDREDI
14 JANVIER
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅՐԱՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·818 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.818

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ «ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունուար 12 / 13)

ՋԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱԽԱԶԸ ՀՈԿՏ· 27-Ի ՀԵՏԱՔՆՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Ջինուորական դատախազ Գ· Ջհանղիրեան որ կը վարէ Հոկտեմբեր 27-ի պատահարին հետաքննութիւնը, մամուլի ասուլիս մը տուած է Յունուար 12-ին, որպէս նորութիւն յայտնելով որ քննութեան մարմինը հերքած է ասելի քան տասը վարկածներէն երեքը· ան չէ ըսած թէ որո՞նք են այդ վարկածները: Պատասխանելով հարցումներու, ան տեղեկացուցած է թէ մինչեւ հիմա 11 փորձաքննութեան եզրակացութիւն ստացուած է, 5 ինքնաձիգ պրաուած, 11 խուզարկութիւն կատարուած, եւ այլն: Դատախազը բնական համարած է գործին նկատմամբ լուրջ հետաքրքրութիւնը· ըսած է թէ Ն· Յունանեան Ազգային ապահովութեան մեկուսանքը փոխադրուած է եւ կայ այն կարծիքը թէ տակաւին փոփոխութեան մը կը սպասէ:

Տրուած տեղեկութիւններուն մէջ կայ այն որ զէնքերը Ազգային ժողովի չէնքը բերուած են նոյն օրը: Ջհանղիրեան չէ բացառած ի հարկին Հանրապետութեան նախագահին եւս հարցաքննութիւնը: Չէ բացառած նաեւ մէկ – երկու պաշտօնատար ու ոչ պաշտօնատար անձերու ձերբակալութեան հաւանականութիւնը:

*
**

Վ· ՍԻՐԱԴԵՂԵԱՆԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Յունուար 12-ին չարունակուած է Վ· Սիրադեղեանի, ներքին գործերու հրամանատար Վ· Յարութիւնեանի եւ մէկ տասը ամբաստանեալներուն դատավարութիւնը: Վ· Յարութիւնեան ըսած է թէ Վ· Սիրադեղեանի հետ ծանօթութիւնը 1989-էն է, ունեցած է լաւ յարաբերութիւններ: Ըստ իր կարծիքին նախկին նախարարը տեղեակ էր Տէր – Սահակեանի խմբակին գործունէութեան: Ան յայտնած է նաեւ թէ Վ· Սիրադեղեանի գիտութեամբ կատարուած են Ազգային ապահովութեան վարչութեան պետի նախկին տեղակալ Գ· Եղիազարեանի եւ Կ· Բալայեանի մահափորձերը որոնք չեն յաջողած: Իսկ զէնքերը յանցագործ խմբակին տրուած են Վ· Սիրադեղեանի հրամանով: Նիստը չարունակուած է Յունուար 13-ին:

*
**

«Ա.Ջ» ՈՒԺԵՐՈՒ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ա.Ջ.Մ.Ը. քաղաքական կուսակցութիւնները՝ «21-րդ Դար», Լիպերալ Դեմոկրատական (ԼԴԿ), «Ազատութիւն», Քրիստոնեայ Դեմոկրատական Միութիւն (ՔԴՄ), Պահպանողական, «Շամիրամ», «Նոր Ուղի», «Արմատ» կեդրոն, Յունուար 12-ին միացեալ յայտարարութեամբ մը իրենց տեսակէտները արտայայտած են Հայաստանի վերջին օրերու քաղաքական իրավիճակին նկատմամբ: Հոկտ· 27-ի պատահարին հետաքննութեան կոչուած յատուկ յանձնախումբին վրայ իշխանութեան և քաղաքական կարգ մը ուժերու բանեցուցած ճնշումները եւ միջամտութեան փորձերը դատապարտե-

ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ ՄԵԿՆԱԾ

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը Գարեգին Բ· Յունուար 14-ին Երուսաղէմ կը հասնի տասնօրեայ այցելութեան մը համար ու ներկայ գտնուելու Յունուար 18-ին Բեթղեհէմի մէջ Քրիստոսի ծնընդեան 2000-ամեակի նշումներուն: Ցորդանան ուրկէ ան պիտի անցնի Երուսաղէմ, հանդիպում մը պիտի ունենայ Ապտալլահ Թագաւորին հետ: Գարեգին Բ·ի Երուսաղէմի կեցութեան օրերուն հոն կը գտնուին նաեւ Պոլսոյ պատրիարքը Մեսրոպ Արք· Մութաֆեան ու Եւրոպայէն, Թուրքիայէն, Ամերիկայէն ուխտաւորներու խումբեր:

Նախագահ Ռ· Քոչարեան ալ, ընդառաջելով Երուսաղէմի պատրիարք Թորգոմ Արք· Մանուկեանի հրաւէրին, Երուսաղէմ կը մեկնի Յունուար 17-ին: Ան կ'այցելէ նաեւ Բեթղեհէմ: Նախատեսուած են Իսրայէլի եւ Պաղեստինի պաշտօնական դէմքերուն հետ հանդիպումներ ալ:

*
**

ԴԵՍՊԱՆՆԵՐՈՒ ՆՇԱՆԱԿՈՒՄ

Նախագահ Ռ· Քոչարեանի Յունուար 11-ի հրամանագրով Փարիզի արտակարգ եւ լիազօր դեսպան Է· Նալբանդեան արտակարգ եւ լիազօր դեսպան նշանակուած է նաեւ Իսրայէլ: Բնակութեան վայրը կը մնայ Փարիզը:

*
**

Նախագահ Ռ· Քոչարեանի Յունուար 12-ի հրամանագիրներով ալ Արժանթինի դեսպան Արա Ա.յվազեան նշանակուած է մխանգամային Ուրուկուայի դեսպան, իսկ Ա.րամ Գրիգորեան որ Թիւրքմէնիստանի դեսպան է, նշանակուած է նաեւ Տաճիկըստանի դեսպան:

*
**

ՀԱ.Պ-Ի ՎԵՀԱԺՈՂՈՎԸ ՅՈՒՆՈՒԱՐ 25-ԻՆ

ՀԱ.Պ-ի երկիրներու ղեկավարներու խորհուրդին վեհաժողովը տեղի կ'ունենայ Յունուար 25-ին, Մոսկուա: Հաւանական կը նկատուի Բ· Ելցինը այլ խորհուրդին պատուակալ նախագահ ընտրելու առաջարկը· ան ներկայիս տակաւին խորհուրդին նախագահն է: Մինչեւ Յունուար 25 տեղի կ'ունենայ ՀԱ.Պ-ի երկիրներու վարչապետներու հանդիպումը որուն կը նախորդէ Արտաքին գործերու նախարարներուն հանդիպումը:

Ռուսաստան Հայաստանի ու Ադրբեջանի առաջարկած է որ ՀԱ.Պ-ի վեհաժողովին զուգահեռ տեղի ունենայ Քոչարեան – Ալիեւ հանդիպում մը որուն Վլ· Պուտին ալ կը մասնակցի: Հայաստան համաձայնած է: Յունուարի վերջին ալ Հայաստանի նախագահը կը մասնակցի Տաւոսի տնտեսական Ֆորումին:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԱՆԳԱՐԱ ՅԵՏԱՋԳԵՑ ԷՕՃԱԼԱՆԻ ՎՃԻՌԻՆ ԳՈՐԾԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Թուրքիոյ ղեկավարներու վեհաժողովը Յունուար 12-ին եօթուկէս ժամուան նիստ մը եւք որոշած է առ այժմ մէկդի ձգել ՓՔՔ-ի ղեկավար Ա· Էօճալանի մահապատիժին գործադրութեան թղթածրարը: «Պատմական» որակուած նիստը դումարուած է վարչապետ Պ· Էճեվիթի նախագահութեամբ· մասնակցած են Ազդարութեան, Արտաքին գործերու, Մարդկային իրաւունքի հարցերու, Ճարտարարուեստի նախարարները, վարչապետի օգնականները, համախոհութեան կառավարութեան մասնակից կուսակցութիւններու ղեկավարները:

Թղթածրարը առ այժմ մէկդի ձգելու դիտաւորը ընդդիմադիր յայտնուած է Ազգայնական շարժում (ՄՀՓ) կուսակցութեան ղեկավարը, պահանջելով որ թղթածրարը անյապաղ Ազգային ժողովին յղուի, առանց նկատի առնելու Մարդկային իրաւունքներու միջազգային Ատեանին վճիռը: Երկար վէճերէ եւք Պ· Էճեվիթ յաջողած է համամտութիւն գոյացընել ու ժողովը որոշած է միջոց մը յատաձգել վճիռին գործադրութիւնը:

Վարչապետ Էճեվիթ ժողովէն եւք յայտարարած է որոշումը, ասելցնելով որ կառավարուածը չի նշանակեր թէ Մարդկային իրաւունքներու միջազգային Ատեանը կրնայ Թրքական ատեանի մը արձակած որոշումը փոփոխութեան ենթարկել: Եւ թէ երբ յետաձգումի հոլովոյթը աւարտի, Էօճալանի թղթածրարը պիտի փոխանցուի Ազգային ժողովին: Ան ըսած է նաեւ թէ որուած որոշումը եթէ ահաբեկչական կազմակերպութենէն, կամ անոր կողմնակիցներէն չհարկուի Թուրքիոյ չհերուն դէմ, իրենք անմիջապէս յետաձգումը կը ջնջեն ու թղթածրարը Ազգ· Ժողով կը ղրկեն:

Ղեկավարներու վեհաժողովէն առաջ նախագահ Տէմիրէլ ալ համամիտ գտնուած է յետաձգումին, ըսելով որ եթէ Թուրքիա Եւրոպայի արդարադատութեան չափանիշներով չշարժի, կը կորսնցնէ ժամանակակից երկիր ըլլալու բնոյթը:

Յունուար 13-ի թուրք մամուլը լայն տեղ տուած է նիւթին, արձագանգելով նաեւ այն դժգոհութեան որ յայտնուած է նախորդ օրը զոհուած ջինուորականի մը յուղարկաւորութեան ընթացքին, Ս· Տէմիրէլի ներկայութեան:

Էօճալանի հարցին նուիրուած ժողովին զուգահեռ Մարդկային իրաւունքներու Եւրոպական ատեանին ընդհանուր քարտուղարն ալ կոչ ուղղած է Անգարայի որ մահապատիժը չգործադրելու վճիռ արձակէ, հակառակ պարագային ատեանը կրնայ Թուրքիոյ դէմ նոր որոշումներ տալ:

Յստակ է որ Եւրոպայի անդամակցութեան նպատակին համար Անգարայի գլխաւոր պրաւարկն է Էօճալանի մահավճիռին հարցը, զոր պիտի փորձէ առաւելագոյնս չհարկել: Մինչ կողմէն, նկատի առած կառավարութեան մասնակից ՄՀՓ-ի եւ ընդդիմադիր կուսակցութիւններու մահավճիռը անմիջապէս գործադրելու պնդումները, անկարելի է համաձայն չըլլալ Թուրք մամուլին մէջ վերջերս տեղ գտած այն դատումին, թէ Էօճալան յաջողեցաւ իր մահավճիռով ի վերջոյ պատակել Թուրքիան· բան մը զոր չէր յաջողած երկու տասնամեակի ընթացքին պայքարով:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Զէզինհոց ռուսական ուժերու հրամանատարը՝ զօրավար Վ· Կազանցեւ յայտարարած է որ չէչէն բնակչութեան հանդէպ ստուգումները պիտի ամրապնդուին, որովհետեւ, ցարդ ռուս զինուորները չատ թոյլ կը վարուին եւ հարկ եղածին պէս չեն մաքքադործած «անկախապաշտ ապըստամբները»: Ասկէ եւք, կ'ըսէ զօրավարը· – միայն 10 տարեկանէն վար մանուկները, 65 տարեկանէն վեր այրերը եւ կիները գաղթական պիտի նկատուին: Վերջին օրերուն կրած ձախողութիւններէն եւք, Ռուսերը որոշած են նոր ռազմավարութիւն մը կիրարկել: Ռուս ղեկավարները որոշած են ստուգացնել իրենց գործողութիւնները, քանի Մոսկուայի մամուլն ալ սկսած է քննադատել եւ ակնարկել բանակին խրտումին, յիշեցնելով 1994 – 1996-ի պատերազմը:

Ֆրանսայի «Համարկումի Բարձրադոյն Խորհուրդը» խիստ քննադատական տեղեկագիր մը յանձնած է վարչապետ Լ· Ժոսփէնի Ֆրանսայի գաղթին մասին վերջին չորեքշաբթի: Տեղեկագիրը երկու հակասութիւն կը չեշտէ: Մէկը կը վերաբերի ձեւին, միւսը՝ խորքին: Առաջին կէտին մասին, դիտել կուտայ որ վերջրոնացած ոչ մէկ աղբիւր կայ որ համախմբէ Ֆրանսայի օտարներուն վերաբերող տուեալները, ոչ ալ արդիւնաւէտ դրութիւն մը գաղթողներու հաշուարկումի: Խորքին մէջ, մուտք գործողներու դասակարգերու անհաւասարակշռութիւնը երթալով աւելի ցայտուն է: Խորհուրդին ղեկավարը կը զարմանայ որ, այսօր, մուտք գործողներու միայն 5%-ը աշխատաւորներ են: Գաղթը ոչ – Եւրոպացիներու 55% յաւելում կրած է 1997-էն 1998:

Լ· ԺՈՍՓԷՆ «ամբողջական ծրագիր» մը ներկայացուց Յունուար 12-ին զբաղանքի համար երկրին կրած վնասները Դեկտեմբեր 26 – 27-ի աննախընթաց փոթորիկէն: Կառավարութիւնը 12 միլիառ ֆրանք պիտի տրամադրէ փոխատուութեան ձեւի տակ եւ 4 միլիառ ալ որպէս անմիջական օգնութիւն:

ՊԱՊԸ Ս· վայրերը պիտի այցելէ Մարտ 20-էն 26: Իսրայէլի նախագահութիւնը

(Շար·ը Դ· էջ)

ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՅՈՒՇԱԿՈԹՂԸ ՏԷՍԻՆԻ ԹՂԹԱՏԱՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՀԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ ՎՐԱՅ

Տէսինի Թղթատարութեան կեդրոնէն հասած նամակ մը կը յայտնէ թէ որոշուած է Թղթատարական պահարաններուն վրայ զետեղել քաղաքին խորհրդանիշ նկատուած կոթողներ: Տեղւոյն կարեւոր եւ ուժական հայ համայնքին ներկայութիւնը ազդակ եղած է որ ընտրուի Աղատութեան հրապարակին վրայ բարձրացած Հայերու ցեղասպանութեան յուշարձանը:

Նամակին ընկերացած է պահարան մըն ալ որուն ձախ կողմը զետեղուած է կոթողին նկարը՝ «Տէսին – Հայկական ցեղասպանութեան յուշարձան» արձանագրութեամբ:

ՅՕԴՈՒԱԾԻ ՄԸ ԱՆԴՐԱԴԱՐՁԻՆ ՀԵՏՔՕՎ

Յունուարի առաջին օրերուն, լուրերու ռուսական գործակալութեան մը կողմէ հաղորդուեցաւ լուրը. Երեւանի «Նոր ժամանակ» ռուսերէն թերթին խմբագրական կազմը Ամանորի արձակուրդէն վերադարձին տեսած էր թէ խմբագրատունը հրդեհուած է, վնասներ կան: Նաեւ ըստ պառնական հեռաճայններ ստացած էր դլխաւոր խմբագիրը թէ նոյն բանը կրկնայ պատահիլ իր տանն ալ: Տեղեկատուութեան մէկ կ'ըսուէր թէ խափանարարութիւնը կապ կրնայ ունենալ թերթին մէջ մոսկովեան մամուլէն յօդուածի մը արտատպումին հետ: Այդ յօդուածը առընչուած էր Ազգային Ժողովին մէջ Հոկտեմբեր 27-ին պատահածին եւ վարչապետ Վ. Սարգսեանի սպանութեան («Ցառաջ», Յունուար 6):

«Հայաստանի Հանրապետութիւն»ը (Դեկտեմբեր 29) «Բարոյականութեան վախճանը» խորագրուած կէս էջով մը բաւական լայն լուսաբանութիւն կը բերէ վերոնշեալ լուրին նիւթ կազմած արտատպումին ու նաեւ պատճառ կ'ըլլայ կարգ մը հարցականներու:

Մոսկուայի խնդրոյ առարկայ թերթը կը կոչուի «Վերսիա». անոր Դեկտեմբեր 21 – 27-ի թիւին մէջ լոյս տեսած է «Վարչապետին վախճանը» խորագրուած յօդուած մը, ստորագրուած՝ Գէորգ Տէր – Մարգարեան: Անոր հրատարակութեան ու անմիջապէս երեւանեան թերթին մէջ արտատպումին մասին դրելով, Արմէն Յարութիւնեան այն կարծիքը կը յայտնէ թէ այդ էջը «դրդուած է եւ պատուիրուած Հայաստանից»:

Սփիւռքի ընթերցողին համար դժուար է լման զաղափար ունենալ «Վերսիա»յի յօդուածին մասին, եթէ չէ տեսած երեւանի թերթին արտատպումը, որովհետեւ Ս. Յարութիւնեանի դրութիւնը անդրադարձ մըն է ուր միայն որոշ մէկդիրներ կատարուած են խնդրայարոյց հրապարակումին: Անոր հակազդեցութիւնը կը մեկնի այն հաստատումէն որ վերջին տարիներուն սովորական դարձած է օտարներու ներթափանցումը Հայաստանի ներքաղաքական դաշտը, ինչպէս անոնց ջանքերը՝ ուղղութիւն տալու պատահարներուն եւ որոշ հանրային կարծիք ստեղծելու:

Ս. Յարութիւնեանի ըսածներէն ամէնէն ծանրակշիռը այն է որ նոյնպէս վերջին շրջանին քաղաքական որոշ ուժերու կողմէ նպատակը կը հետապնդուի հանրութեան ուշադրութիւնը չեղելու ներկայի կացութեան բուն պատճառներէն եւ «մարդու իրաւունքների բօղի տակ պաշտպանել Նայիրի Յունանեանին եւ միւս մարդասպանները»: Յօդուածին մէկ նաեւ ակնարկութիւն եղած է թէ «բանակը էր ցանկանում վերացնել Վ. Սարգսեանին», ինչ որ հասարակութեան համար անհասկնալի, անընդունելի կը նկատէ Ս. Յարութիւնեան:

Որքան ալ զարմանալի ըլլայ, Հոկտեմբեր 27-ի պատահարին պարագլուխ Ն. Յունանեանի անձին ու արարքին մէկ դրականը նշմարելու կամ նշմարել տալու պարագան միայն ռուսական թերթին հրապարակումին մէջ տեղ գտած չէ: Դեկտեմբեր 25-ի «Հայկական ժամանակ» օրաթերթին մէջ ալ Նայիրա Զօհրապեան նկարագրելով նախորդ օրը տեղի ունեցած բողոքի ցոյց մը, կը տեղեկացնէ թէ կառավարութեան չէնքին առջեւ «Ն. Յունանեանին սատարելու կոչեր էլ հնչեցին, որը խօսում էր երեխաների կօշիկի ու դասագրքի համար: Ցոյցը կամաց – կամաց Ն. Յունանեանին անմահացնելու երանգներ էր ձեռք բերում, երբ բազմազաւակների «Շիրազ» Միութեան նախագահը կոչ արեց սրբապիղծ յայտարարութիւններ չանել»: Պէտք է ըսել որ նոյն ցոյցը կատարուած է նիւթապէս անապահով բազմութիւններու կողմէ, որոնց մէջ զլխաւոր տեղը գրաւած են բազմազաւակ մայրեր ու ծնողազուրկ երեխաներ: Ցոյին նկարագրականէն երկու մէջբերում բաւարար են պատկերացնելու տիրած մթնոլորտը. «Երէկ, կառավարական շէնքի առաջ, սոցիալական անապահով խաւերը, հիմնականում բազմազաւակ մայրեր ու ծնողազուրկ երեխաներ աշխարհի տակ եղած ու չեղած բոլոր էկզոտիկ հայհոյանքները ուղղեցին Ռ. Քոչարեանին ու այս երկրին»:

... "«Այս երկրի բանակի համար ես ոչ մի տղայ չունեմ, առանց ամուսին, սոված ու տկլոր հինգ որդի եմ պահում, ու թող վաղը բանակի համար ոչ մէկն իմ դուռը չթակի, ես որդի չունեմ այս երկրի համար, իմ որդին այս երկիրը չի պաշտպանելու, որովհետեւ այսօր, երբ հինգ անչափահաս տղաներս սոված են, այս երկիրը նրանց չի պաշտպանում» ասաց հինգ արու զաւկի մայրը":

Հաւանօրէն այս կացութիւնը նկատի առած է ան որ ռուսական թերթին վերնչեալ յօդուածը թելադրած է, եթէ ճիշդ է Ս. Յարութիւնեանի համոզումը թէ հրապարակումը Հայաստանէն դրդուած եւ պատուիրուած է: Արդէն Ն. Յունանեանի տիպարին մէջ երկրին, ժողովուրդին, Զարթարաղի խնդրին նուիրեալ մարտիկի, դաղափարական ու սկզբունքի տէր մարդու, «ազգի զինուոր»ի, արդարութեան ջատագովի մատնանշումը կը մատնէ թէ ինչ ազդակներ դեր կատարած են: Յօդուածագիրը՝ Գ. Տէր – Մարգարեան դրած է թէ այդ յատկանիշներուն յարիր արարքով ալ Յունանեան սպաննած է Կ. Դեմիրճեանն ու Վ. Սարգսեանը: Այս վերջինին մասին ըսուած է ի միջի այլոց. «երկար ատենէ ի վեր լուրեր կը շրջէին ազգային շարժումին յայտնի գործիչ Մ. Գորգիսեանի գոհուելուն մէջ Վ. Սարգսեանի մեղսակցութեան մասին»:

Կարեւոր կէտ մը կը չեշտէ Ս. Յարութիւնեան երբ «սպրանք» կոչելով այս վերագրումները, յօդուածով կատարուած դաւադրութեան մէջ կը տեսնէ «Հոկտեմբեր 27-ի նախնական քեմագրութեան շարունակութեանը»: Իսկապէս, դժուար է չմտածել թէ Հոկտեմբեր 27-ի նման պատահար մը կարելի դարձնող արտաքին ազդակները որոնք դժուարութեամբ կրնան մէկդի ձգուիլ, պիտի չմտածէին հանրային կարծիք ալ ձեւաւորելու մասին:

Իսկ այդ հանրային կարծիքին մէջ Վ. Սարգսեանի անձը, որպէս ղեկավար, պարզ է որ առաւելադոյն չափով պիտի արժեզրկուի, վարկաբեկուի, եթէ նպատակը արդարացնել է անոր դէմ կատարուածը: Ռուսական թերթին յօդուածը զինքը ներկայացուցած է «բանի մը միլիոն տոլարի անձնական կարողութեան տէր, սիրուած հրամանատարները մաքրագործող, վառելանիւթի շուկային մեծ մասը հսկակշռող, ադրբեջանական գիւղերը թալանող, բարիւղի առեւտուրի, ծխախոտի ներածման ձեռնարկութիւններու տէր, երկրին մէկ երրորդը հսկակշռող» անձնաւորութիւն: «Այսինքն մի ստահակ, որին արժանիօրէն գնդակահարել է Ն. Յունանեանը» կը գրէ Ս. Յարութիւնեան: Ան կ'ըսէ նաեւ թէ վարկաբեկող յօդուածին հեղինակը նաեւ չափած է ոճրագործին դաշնակցական ըլլալու հանգամանքով: Այդ պարագան որուն յատուկ կարեւորութիւն տալու ջանքեր եղան առաջին պահէն, ինչպէս կը գրէ լրագրողը, փաստացի դարձաւ իրաւացի կերպով, որովհետեւ «Դաշնակցութիւնն իսկ էր սկսել լայնամասշտաբ հերքումները, թէեւ նրան ոչ ոք դեռ չէր մեղադրել: Եւ անհասկանալի մնաց թէ ինչո՞ւ էին շփոթուել դաշնակցականները»:

Ս. Յարութիւնեան Ն. Յունանեանի տիպարին ազնուացումին մէկ կը հակադէ ըսուածին այ թէ ան 91-94 կռուած է Ղարաբաղի ճակատին վրայ: Ան Ղարաբաղի պատերազմին մասնակցած չէ, «վերջերս նոյնիսկ մտերիմները խոստովանել էին որ Նայիրին կարծես թէ ամաչում էր այն ընկերներից որոնք կռուել էին»:

Աւարտելէ առաջ, տեղին է Ն. Յունանեանի մասին մէկ բերել Աննա Իսրայէլեանի գրիչով անոր «Դիմանկարնի փորձ»էն («Առաւօտ», Դեկտ. 18 եւ 22) յատկանշական հատուածում մը ուր կ'ըսուի «Ամէնօրեայ չբաւարարուած յաւակնութիւնները» ենթախորագրուած բաժնին մէջ. «Որեւէ տարակոյս չկայ նրան ճանաչողների համար որ Նայիրին առաջնորդի վառ արտայայտուած յաւակնութիւններ ուներ: Ի վերջոյ, բաւական հիմնավստահ պիտի լինես ապուշութիւնները խորհրդաստ տեսքով ներկայացնելու, դրանց հաւատալու եւ ուրիշներին էլ այդ ամէնի ճշմարտացիութիւնը հետեւողականօրէն ապացուցելու համար»: Եւ հետաքրքրական է տեսնել որ Մոսկուայի թերթին հրապարակումը Վ. Սարգսեանի վարկաբեկումին հետ բացայայտ նպատակը հետապնդած է Ն. Յունանեանի

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԳԵՐՄԱՆ-ՀԱՅ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐՄԱՆ 85-ԱՄԵԱԿԸ

DEUTSCH-ARMENISCHE GESELLSCHAFT

1914 - 1999

ՀԱՄՕ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

Հայ ժողովուրդի պատմական ճակատագիրը չատ դառն ու ծանր եղած է, բայց այն, ինչ որ տեղի ունեցաւ 19-րդ դարի վերջին եւ 20-րդ դարի առաջին տասնամեակներուն, վեր է ամէն տեսակի երեւակայութենէ: Կարմիր Սուլթան Աբդուլ Համիտը որոշած էր բնաջնջել Արեւմտեան Հայաստանը եւ տիկա կատարեց անլուր բռնութեամբ, քաղաքակիրթ աշխարհի կառավարութիւններու աչքին առջեւ:

Աչխարհի մարդասէր մտաւորականները, նշանաւոր գրողներն ու արուեստագէտները, հրապարակախօսներն ու հանրային գործիչները իրենց ձայնը բարձրացուցին ցեղասպանութեան դէմ:

Օսմանեան կայսրութիւնը աստուածապետական հիմքով պետութիւն մըն էր, հասատատուած՝ հաւատացեալներու եւ «անհաւատներ»ու քաղաքական եւ ընկերային անհաւասարութեան վրայ: Օսմանցիներու անակնկալ պարտութիւնը երեք յայտնորդ երկու Պալքանեան պատերազմներուն ալ առեն, բնականաբար, պիտի նպաստէր միջազգային զետնի վրայ Հայկական Հարցի արծարծման:

Դժբախտաբար, ոչ միայն Պոլսոյ Հայ Ցեղափոխական Դաշնակցութեան ընկերները, այլեւ պատրիարքարանը, Թրքահայ միւս կուսակցութիւնները, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը եւ Կովկասի բովանդակ հայութիւնը կը հաւատային, թէ Եւրոպայի քրիստոնեայ մեծ պետութիւնները ապահովելով պիտի յաջողէին լուծել Թրքահայաստանի հարցը:

Հայութիւնը տակաւին յուսախաբ չէր եղած Եւրոպական դիւանագիտութենէն եւ բնական է որ, այդ ուղղութեամբ չբռնկուէին ջանքերը: Պոլսոյ, Էջմիածնի, Պետերբուրգի, Փարիզի, Լոնտոնի եւ Պէրլինի մէջ հայկական զանազան հատուածութիւններ, կազմակերպութիւններ եւ անհատներ ինքնաբուխ կերպով նախաձեռնարկ եղած էին հետապնդելու Հայ Դատը դիւանագիտական ճանապարհով:

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը Էջմիածնէն իր լիազօր ներկայացուցիչը նշանակած էր Պօղոս Նուպար փաշան՝ Հայ Դատը Եւրոպայի մէջ հետապնդելու համար: Միաժամանակ Հ. Ց. Դաշնակցութեան Արեւմտեան Բիւրոն Փարիզ ուղարկած էր Դաշնակցութեան պաղտախրախօս Միքայէլ Վարանդեանը, գործակցելու համար Պօղոս Նուպար փաշային հետ: Այդ նոյն առենները Պոլսոյ Հայոց Պատրիարքարանը, Հ. Ց. Դաշնակցութեան Պատասխանատու Մարմինը գործակցութեամբ, սկսած էր վիճակագրական տեղեկութիւններ հաւաքել Թրքահայաստանի դաւառներու բնակչութեան ազգային կազմին մասին, օգտագործելու համար այդ տեղեկութիւնները Հայ Դատի դիւանագիտական հետապնդման ընթացքին:

Երբ Պալքանեան առաջին պատերազմէն յետոյ պինդպտպար եղաւ, Պոլսոյ Հ. Ց. Դաշնակցական ընկերները որոշեցին Պէրլին ղրկել ընկեր Ռուբէն Դարբինեանը, երկու նպատակով: Առաջին՝ «Գազատարմար» Թերթի համար միջազգային քաղաքական կացութիւնը պարզող թղթակցութիւններ դրելու եւ երկրորդ Պէրլինի մէջ աչխատելու դերման – հայ Կոմիտէի մը կազմութեան որ կրնար մեծապէս օգտակար ըլլալ Հայ Դատի յաջող հետապնդման:

Գերմանիոյ մէջ, հակառակ Վիլհելմ կայսրին ձեռք առած միջոցներուն, – որոնք մինչեւ իսկ արգելքներ դրին ի նպաստ Հայոց հաւաքոյթներ գումարելու եւ զոհերուն համար հանդանակութիւններ կատարելու, Հայկական Դատի պաշտպաններու առաջին չարքին կը գտնուէր անմոռանալի վերապատուելի Եոհաննէս Լեփսիուս որ ամբողջ կեանքի ընթացքին համակրանք ցոյց տուաւ Հայ ժողովուրդին հանդէպ եւ անոր դատին պաչտպանութեան նուիրեց իր վերջին ուժերը, դայն նոյնացնելով մարդկութեան դատին հետ:

Ռուբէն Դարբինեան Դեկտեմբերի վերջը (1912) Պոլսէն նաւ կ'առնէ դէպի Գոնսթանցա (Ռումանիա): Այնտեղէն երկաթուղիով կը չարունակէ ճամբան դէպի Պէրլին: Երբ Պէրլին կը հասնի, նոյն օրը կը հանդիպի դաշնակցական ուսանող Հայկ Օհանեանին. հետեւեալ առաւօտը միասնաբար կ'երթան պարսից դեսպանատունը Յովհաննէս Խան Մահտեսեանի մօտ, որ պարսից դեսպանն էր այդ օրերուն Գերմանիոյ մէջ: Դեսպանը Հայերէն թարգմանիչն էր, «Համլէթ»ի, «Մաքպէթ»ի եւ այլն, նախկին պարսկական դեսպան Լոնտոնի մէջ. խորհրդական եւ անդամ երկու պատուիրակութիւններու, ան իր կենցաղագէտ եւ խոհուն բնաւորութեամբ փորձ մը կատարեց ճուլելու երկու պատուիրակութիւնները, դժբախտաբար՝ անյաջող:

Պէրլինի Հայերուն մէջ Ռուբէն Դարբինեան այն առեն այս նպատակին համար ամէնէն կարեւոր ու անհրաժեշտ անձը կը նկատէր Ճէյմս Կրինֆիլտը. իրաւաբան, շրջանառարտ գերմանական համալսարանէն, չատ կիրթ եւ փափկանկատ, պարկեշտ եւ վերին աստիճանի թաքթ ունեցող մէկն էր, մանաւանդ խիստ կարդապահ, որ չհանդ էր բոլորին յարգանքը:

Ճէյմս Կրինֆիլտ (համակիր դաշնակցական) թէեւ անգլիական անուն ունէր, իր անգլիահպատակ օտար հօր պատճառով, բայց ամբողջովին Հայ մըն էր եւ լաւ Հայ մը: Մայրը Հայ էր, ինք մեծցած էր Պարսկաստանի Թաւրիզի հայ գաղութին մէջ, ամուսնացած էր մեծահարուստ Թումանեանցներու ընտանիքին մէկ աղջկան հետ, սքանչելի հայերէն գիտէր, ինչպէս եւ կատարեալ գերմաներէն: Միջնակարգ ու բարձրագոյն կրթութիւնը ստացած էր Գերմանիոյ մէջ եւ ամէն տեսակէտով յարմար անձ մըն էր Գերմանի – Հայ Կոմիտէն կազմակերպելու եւ ղեկավարելու համար:

Իրաւաբան եւ քաղաքական գիտութիւններու Տոքթոր Ճէյմս Կրինֆիլտ չափազանց ոգեւորուած կը լսէ Ռուբէն Դարբինեանէն Պոլսոյ մէջ եղած տրամադրութիւններու մասին եւ թէ Դաշնակցութեան ունեցած տեղեկութիւններուն համաձայն, ի՛նչ աչխատանքներ կը կատարուէին Պետերբուրգի եւ Փարիզի մէջ՝ Հայ Դատը հետապնդելու համար: Պոլսէն եկած դաշնակցական Ռ. Դարբինեանը եւ պէրլինաբնակ համակիր դաշնակցական Ճ.Կրինֆիլտը կ'որոշէն նոյն նպատակով անյապաղ ձեռնարկել Գերմանի – Հայ Կոմիտէի մը կազմութեան՝ Պէրլինի մէջ: Իսկոյն կը կազմեն ցանկը այն Հայերուն եւ Գերմանացիներուն որոնց պիտի դիմէին առաջին հերթին: Սակայն ամէնէն առաջ կ'որոշեն խօսիլ Տոքթոր Եոհաննէս Լեփսիուսին հետ, որուն մասնակցութիւնը չափազանց կարեւոր կը նկատէին իրենց գործին յաջողութեան համար:

Երբ Ե. Լեփսիուսի մասնակցութիւնը կ'ապահովեն, կը դիմեն Տոքթոր Փաուլ Ռոհրպախին, անկէ յետոյ՝ վերապատուելի Էվալտ Ըլթիրին եւ շարք մը ուրիշներուն: Բոլորն ալ հաճոյքով կը համաձայնին: Շուտով Պէրլին կը հասնին կովկասէն երկու դաշնակցական ընկերներ՝

Տոքթոր Մուրատեան եւ Տոքթոր Վարդապետեան, քիչ ետք Պոլիսէն ընկեր Լիպարիտ Նազարեանը եւ ուրիշներ, կազմակերպելու համար Հայ – Գերման Կոմիտէն։

Հայ – գերման Կոմիտէի յաջողութիւնները կ'անհանդստացնեն Թիֆլիսը, Պեռլինը եւ Լոնտոնը։ Ոչ միայն Ռուսաստանի Հայերը, այլեւ ռուսական կառավարութիւնը, ինչպէս եւ Անգլիոյ քաղաքական որոշ շրջանակները չափազանց զգոյշ էին, որ հայկական որոշ տարր մը գերմանական հակումներ ցոյց կուտար եւ կ'աշխատէր ապահովել Գերմանիոյ բարեկամութիւնը՝ Հայ Դատը լուծելու համար։

Ամենամեծ անհանգստութիւնը ցոյց տուած է Ռուսաստանի Արտաքին գործոց նախարար Սազանովը։ Ան երբ կը լսէ Հայ – Գերման Կոմիտէի գործունէութեան մասին, Պէրլինի կը ղրկէ Պետական Դուման Հայ անդամ Բաբաջանովը, որ ճըշդում գործէ եւ օր առաջ զգուշացնել տայ Կոմիտէի քաղաքական աշխատանքները Պէրլինի մէջ։

Երկու շաբաթ վերջ Թիֆլիսէն Պէրլին կը հասնի Կովկասի Հայ ազգային դաշակրտի ներկայացուցիչ Չերքէզեանը նոյն պահանջով։ Հայ – գերման Կոմիտէն երկուքն ալ ուշադրութեամբ կը լսէ, երկուքին հետ ալ բուռն վիճաբանութիւններ կ'ունենան եւ կը մերժեն։

Քանի մը օր ետք Լոնտոնէն Պէրլին կը հասնի փրոֆ. Յակոբեան անունով անձ մը, ըսելու թէ Անգլիոյ Արտաքին գործոց նախարարութիւնն ալ հակառակ էր Հայ – Գերման Կոմիտէին գոյութեան. այս փրոֆէսէօրն ալ մերժողական պատասխան կը տանի։

Իսկ չորրորդ այցելուը կ'ըլլայ Թիֆլիսի մէջ հրատարակուող «Մշակ» օրաթերթի խմբագիր Համբարձում Առաքելեանը. ան ալ առանց արդիւնքի կը վերադառնայ Կովկաս։

Ըստ Ռ. Դարբինեանին, «եթէ պատերազմը քանի մը տարի ուշնար եւ Հայ – Գերման Կոմիտէն ժամանակ ունենար իր ակզբնական նուաճումները ընդարձակելու գերման դեկավար շրջանակներու մէջ ու յաղողէր Հայ ժողովուրդին հանդէպ աւելի նպաստաւոր տրամադրութիւններ ստեղծել թէ՛ գերման ժողովուրդին եւ թէ՛ գերման կառավարութեան մէջ, թերեւս կարելի պիտի ըլլար Գերմանիոյ օգտութեամբ առաջքն առնել Թրքահայ ժողովուրդի տարապրութեան եւ, ուրեմն, նաեւ կոտորածին, պատերազմի ընթացքին»։

Հայկական բարենորոգումներու հարցին վերաբերեալ Ռուսիոյ Արտաքին գործոց նախարար Սերգէյ Սազանով իր յուշերուն մէջ կը գրէ հետեւեալը. «Մեր դեսպանը, հազորդեց լսնծի, որ գերման Արտաքին գործոց նախարարը համակիր չէր մեր տեսակէտներուն, թէեւ գիտէր, թէ հայկական նահանջներուն մէջ, Պէրլինը հասած լուրերուն համաձայն, որեւէ կերպով ապահովութիւն չկար Հայերուն համար։ Եւ, աւելցուցած էր թէ եկած տեղեկագիրները կարելի չէր եղած քննել մանրամասնութեամբ։ Ան (գերման նախարարը) բարենորոգումներու հարցը շատ կնճռոտ եւ փափուկ կը գտնէր ու կ'ըսէր թէ շատ մը պարագաներու մէջ Հայերը իրենք են պատասխանատուները։ Շեշտած էր նաեւ թէ Հայերու մասին մը տածելու առեն՝ պետութիւնները պէտք չէ մոռնան նաեւ Քիւրտերու մասին։

«Ռուսական քայլը հայկական բարենորոգումներու խնդրոյն մէջ անմիջապէս փոխեց գերման դիւանագիտութեան տեսակէտը։ Գերմանիա, փոխանակ քաջալերելու բարենորոգումները, փորձեց հասկցնել Հայերուն թէ առանց իր օգնութեան եւ աջակցութեան իրենց բաղձանքներն ու յոյսերը չէին կրնար իրականանալ։ Ակէ զատ, Գերմանիան թելադրեց Մեծ Վէզիրին արգիլել Ռուսիոյ առաջարկած քայլը՝ բարենորոգումներու «ընթացքին»։

Դեկտեմբեր 1913–ին, տեղի կ'ունենայ Եւրոպայի Դաշնակցական Ուսանողական Միութեան համագումարը։ Պէրլինի եւ Լայփցիկի համալսարանէն կը մասնակցին՝ դաշնակցական ընկերները, Արշակ Շիրինեան, Երուանդ Ֆրանքեան, Վահան Յորէնին, Արշակ Ջամալեան, Վահան Ջաքարեանց, Գառնիկ Գիւղլեան, Դաւիթ Դաւիթեանեան եւ շատ ուրիշներ։

1910–էն 1911–ի վերջերը Արեւմտեան Հայաստանի գաւառներուն մէջ հայկական կեանքը հետզհետէ անհանդուրժելի կը դառնար եւ օսմանեան Յորդրդարանի Հայ երեսփոխանները խիստ համեստ պարունակութեամբ ծանուցագիր մը ներկայացուցեր էին Սաորաղամ Սայիտ փաշային, անյետաձգելի բարեկարգական միջոցները պարունակող։ Բացասական աւելի տխուր հետեւանքներու տեղի չտալու համար օսմանեան Հայ երեսփոխաններու մեծամասնութիւնը խոհեմութիւն սեպած էր հայկական պահանջները իրենց ամբողջ ծաւալով բեմին վրայ չպարզել, վանդի նոր ջարդերու վախը երբեք անհետացած չէր։

Կաթողիկոսը ռուս պետութեան թոյլտուութեամբ, ընդդրկեց եւ գործադրութեան դրաւ այս դաշտափարը, Եւրոպայի հայ պատուիրակութիւնը նշանակելով եւ անոր գլուխը կարդելով Պօղոս Նուպար փաշան եւրոպական մայրաքաղաքներուն մէջ, Փարիզ, Լոնտոն եւ Պէրլին։ Իսկ Հայկական Հարցին ծանրութեան կեդրոնը Պոլիսն էր, իր Ազգային ժողովի խըմբակցութիւններով, հայ յեղափոխական կուսակցութիւններով եւ բոլոր հոսանքներով։

Ռուսիան, երբ մեր խնդիրը ձեռքը առաւ, իսկոյն համաձայնեցաւ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի հետ քալեցնելու համար. հաւանական ընդդիմութիւնը Գերմանիոյ կողմէ պիտի դար, քանի որ 1895–ին Գերմանիան, Աւստրօ-Հունգարիան եւ Իտալիան ձեռնպահ մնացած էին հայկական խնդրին մէջ։

1895–էն մինչեւ 1913, Գերմանիոյ դիրքը բոլորովին փոխուած էր Թուրքիոյ հանդէպ. մանաւանդ Աֆղանոլուի մէջ։ Գերմանիա որ 1895–ին գրեթէ չունէր ասիական Թուրքիոյ մէջ, 1913–ին մեծամեծ շահերը ունէր այնտեղ եւ այս ուղղութեամբ օտար բոլոր պետութիւններէն առաջ անցնը էր արդէն։ Գերմանիա իր խաղաղ մուտքովը՝ Առանայի վիլայէթին ամբողջութեանը, Գոնիայի հարաւային եւ Հալէպի հիւսիսային մասին մէջ, իր եթէ ոչ գրաւումի, մօտաւոր թեւարկութեան չափը բացեր էր։ Հայկական Հարցին առթիւ, որոշած էր ամբողջ Միջագետքը գրաւել եւ մինչեւ Մուսուլ տարածուիլ։

Հայկական Հարցին այդ պահէն հրահրումը, Գերմանիոյ հաշուին եւ ակնկալութեանց տեսակէտէն, վաղահաս էր։ Ամէն պարագայի մէջ, Հայկական խնդիրը որ Անատոլուի ապագայ բաժանման հարցին առաջին գլուխը պիտի ըլլար, մեծապէս կը շահագրգռէր գինքը, գրեթէ նոյն չափով, եթէ ոչ աւելի,, որքան Ռուսիան կը շահագրգռուէր։ Հայկական Հարցին գլխաւոր պաշտպանութիւնը Ռուսիոյ ձեռքին մէջ գնելով հանդերձ, Պոլսոյ մէջ հայկական պատուիրակութիւնը կանուխէն անհատական եւ անպաշտօն խօսակցութիւններ կատարած էին Գերմանիոյ համակրանքն ալ ձեռք բերելու համար։ Գերմանիոյ թելադրութեամբ բարձրագոյն Դուռը ճիշդ այդ յանձնաժողովի գումարման նախօրեակին՝ 1913 Յուլիսին ընդհանուր չրջաբերականով կը հազորդէր վեց պետութեանց թէ ինք՝

1.– Ամբողջ Անատոլուի մէջ ընդհանուր բարենորոգումներ ի գործ պիտի դնէր։

2.– Թէ այդ նպատակով Արեւելեան Անատոլուն կը բաժնէր քննչական երկու հատուածի.

Ա.– Էրզրում, Տրապիզոն, Սվազ,

Բ.– Պիթլիս, Վան Խարբերդ Տիյարպէքիր.

3.– Թէ ամէն մէկ հատուածին գլուխը եւրոպացի ընդհանուր քննիչներ պիտի նշանակէր, տալով անոնց լայն իրաւասութիւններ։ Երբ Ե. Լեփսիուսը կիլիկիոյ իր ճամբորդութիւնէն Պոլիս վերադարձաւ, հոն իր առաջին գործը եղաւ մօտէն ծանօթանալ հայկական խնդրի իրաւարձութիւններուն եւ փարատել այն կասկածները որոնք իրեն յայտնուած էին գերմանական դեսպանատունէն թէ Հայերը ռուս քաղաքականութեան եւ շահերուն կը ծառայեն։

Այն ժամանակ Գերմանիոյ դեսպանը, Տոքթոր Եոհաննէս Լեփսիուսի միջոցով, ամէն կերպ կը ջանայ անջատել Հայերը Ռուսերէն, չեզոքացնել զանոնք եւ իրեն հետ կապելով ուղղակի յարաբերութեան մէջ դնել օսմանեան կառավարութեան հետ. սակայն Հայերը կը խուսափին այդ դիրքէն եւ կը պահանջեն նախ ռուս – գերմանական մերձեցումը։ Հայկական բարենորոգումներու վերաբերող ծանուցագիրը խմբագրուած է գերմանական դեսպանատան կողմէ եւ կիսապաշտօն կերպով հազորդուած Ե. Լեփսիուսի միջոցով։

Ա.– Ընդհանուր քննիչները եւրոպացի պիտի ըլլան եւ նշանակուած՝ բարձրագոյն Դրան կողմէ, պետութեան համաձայնութեամբ։

Բ.– Ընդհանուր քննիչը իրաւունք պիտի ունենայ պաշտօնէ զրկելու ամէն կարգի պաշտօնատարները, մէջը ըլլալով վալիները (կուսակալ)։

Գ.– Յառն ազգաբնակչութիւն ունեցող սանճաքներու մէջ, ընդհանուր եւ վարչական խորհուրդներու աթոռներու բաժանումի ընթացքին իսլամներու եւ ոչ իսլամներու հաւասարութեան սկզբունքը պիտի կիրարկուի։

Դ.– Հանրային պաշտօններու բաժանումի ընթացքին նոյն սկզբունքը պիտի յարգուի իսլամ եւ ոչ իսլամ պաշտօնատարներու նկատմամբ։

Ե.– Իսլամ գաղթականներ, ընդհանուր քննիչներու համաձայնութեամբ, միայն կարող են հաստատուիլ եօթը վիլայէթներէն ոեւէ մէկուն մէջ։

Զ.– Շրջանային դինուորական ծառայութիւնը ընդունուած է, պայմանով որ որեւէ կերպով չվնասէ կայսրութեան ապահովութեան։

(Մնացեալը յաջորդով)

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ԹԵՀՐԱՆի Հայ Ակումբի սրահը, Դեկտեմբեր 10–ին տեղի ունեցած է «Հայ Կին» Միութեան հիմնադրութեան եւ գործունէութեան 60–ամեայ յոբելեանը։ Կորիւն Արք. Պապեան, տիկին Անժիկ Մանուկեանի բացման խօսքէն ետք, կարդացած է Արամ Ա. Կաթողիկոսի կոնդակը, ապա «Հայ Կին» Միութեան նախագահուհի Սեդա Աբրահամեան նախկին տարիներէն ցայսօր Միութեան գործունէութեան նուիրուած ֆիլմի զուգընթաց կարդացած է Միութեան տեղեկագիրը։ Միութեան հիմնադիր անդամներէն՝ տիկին Յասմիկ Սահակեան խօսած է սկզբնական շրջանի դժուարութիւններուն մասին։ Վարագուհի Ա. Քհնյ. Քէշիշեանի միջոցով կարդացուած է անցեալին պատրաստուած ողբացեալ Արտակ Արք. Մանուկեանի, Արտպատականի Հայոց թեմի կաթողիկոսական փոխանորդ՝ Նչան Ծ. Վրդ. Թոփուզեանի եւ Թեհրանի Հայոց թեմի քահանայից դասու ուղերձները։ Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը։

***

ՊԷՅՐՈՒԹի Յակոբ Տէր – Մելքոնեան սրահին մէջ, «Գասպար Իփէկեան» թատերախումբը Դեկտեմբեր 10–էն սկսեալ շարք մը ներկայացումներ տուած է «Բլըեց Եփփէն» թատերգութեան։ Գործին հեղինակն է դանիացի գրող՝ Լուվիկ Հոլպէրկ, Վարուժան Ծոբչեան ձեռք անցուցած է այս քիչ ծանօթ թատերագիրին գործը եւ զայն բեմադրած։

«ՏԻԳՐԻՍԻ ԱՓԵՐԷՆ»

ՀՐԷՏԱՆ

ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ

Ե՛ւ երբ հայրս իմ չրթունքներէս վանկ առ վանկ կը քաղէր «Հը–րէ–տան–ցի»ն, շատ կ'ուրախանար, կը խնդար, գիս կը համբուրէր, կուրծքին վրայ կը սեղմէր ու գրպանէն անպայման ուտելիք մը կը հանէր ինծի կուտար։ Երբեմն երկու հատ պիստակ, երեք հատ նուշ կամ նշով չոքար…։ Ես այդ տարիքիս բաւականաչափ նուշ, պիստակ, կաղին, չաքար, ընկոյզ, խնձոր, նուռ, պատեղ, չամիչ, չոր թութ ուտելով եւ մազերս չոյուելով վերջապէս Ռուս գիտնական Փաւլովի չուներուն պէս հասկցած էի, որ հայրս Սգէն երբ գիս գիրկը նստեցնէ ու հարցնէ թէ.

– Ըսէ հիյեմ տղեսի, եո՞ւր տեղեցի իս։

Ես պէտք է պատասխանէի.

– Հրէտանցի…

Ե՛ւ երբ ես «Հրէտանցի իմ» կ'ըսէի, հօրս ուրախութեան սահման չկար, կը կը դառնար մօրս ու կ'ըսէր.

– Հիյէ՛, հիյէ՛, Ինօ, տղեսի ի՛նչ կ'ըսէ…

Մայրս ալ հօրս օրինակին հետեւելով՝ իր կարգին նոյն հարցումը կը կրկնէր ժպտելով.

– Ըսէ՛ հիյեմ իմ փաշա տղեսի, եո՞ւր տեղեցի իս…

Ես խնդալով կը պատասխանէի.

– Հը–րէ–տան–ցի…։

Այս անգամ հօրս ուրախութեան կուղար ու կը միանար մօրս հրճուանքը եւ երկուքը միաբերան կ'ըսէին.

– Էֆէյրը՛մ… չատ էպրիս…

– Էպրիս լաւօսի, չա՛տ էպրիս, օր մի էրթես մեր Հրէտանը տըսնիս…

Անոնց ուրախութիւնը կը զգայի, բայց չէի գիտեր, թէ ինչո՞ւ էր մարդիկ իրենց ուրախութեան պահերուն երբեմն արցունք ալ կ'ունենան…

Երբ բերնիս մէջ ակռաներուս թիւն ալ եկաւ ու հաւասարեցաւ մեր էօսէ խաուրին ցանցառ մօրուքին դեղին թելերուն, այլեւս կրնայի ընկոյզ մի՝ ընկոյզ մը ակռաներովս կոտրել ու միջուկը հանելով ուտել։ Միայն ընկոյզնե՞րը, չէ՛, չէ՛, նոյնպէս կաղինները, նուշերը ակռաներովս կը կոտրէի ու միջուկները կ'ուտէի։ Երկար բարակ քար չէի փնտռեր մեր քիւչէներէն՝ փողոցներէն։ Գիտէի թէ իմ ակռաներս չատ աւելի զօրաւոր էին քան թէ մեր Տիրէքչիպաշը կոչուած նեղ փողոցին ծերուկ քարերը…։

Քուրէ Մաման դեռ առաջին օրն իսկ որքան որ ալ գիս առանց մոմի, Աւետարանի, խաչի, խունկի եւ միւռոնի «դղում գլոխ» մկրտած էր, ես նորէն ալ հասկցած էի թէ հայրս՝ Սգէն, մայրս՝ Ինօն, մեծ հայրս՝ Խալօն, մեծ մայրիկներս՝ Սենեմն ու Սարօն, էմմէս՝ հօրաքոյրս Միրյէն, տայիս՝ մօրեղբայրս Խաչօն եւ առաջին աշխարհամարտի այդ անիծեալ օրերուն՝ մեծ եղեռնին կորսըւած, միմիայն իրենց անուններով ինծի ծանօթ մեծ հայրս Մկրտիչը, հօրեղբայրներս Աբրահամը, Նչանն ու Խաչատուրը, բոլորն ալ հոն ծնած էին, հոն՝ Հրէտանի մէջ, ո՛ւ յետոյ ցիրուցան եղած… կամ մօրս առացուածքով՝ պերտան պերտան եղած էին, այսինքն՝ կտոր կտոր, հոս ու հոն…։ Ցետոյ այդ կտորներէն միմիայն մէկ մասը ճակատագրական անիմաստ, լեզի եւ դառն խաղերէ, ինչ ինչ ելեւէջներէ յետոյ, այս անգամ ալ կրկին բրդոն բրդոն գիրար գտած էին տարիներ, տարիներ յետոյ… ո՛ւ Հրէտանը իրենց համար մնացած էր անուն մը որպէս մասունք, որպէս սուրբ…։

Ո՛ւ… Հրէտանը եղած էր արիւն եւ եկած էր կը չրջէր մեր երակներուն մէջ։ Մեր հացը քիչ մը Հրէտան էր մեր ջուրը քիչ մը Հրէտան. մեր խաղողը, պատեղը, նուշը, աւելի ճիշդը ինչ բան որ համով էր, անոյշ էր, իր մէջ մաս մը Հրէտան կը կրէր, Հրէտան կը պարփակէր…։

– Ըս թուզը ադիկ է, մեր Հրէտանի թուզին կըլմընի, կ'ըսէր մեծ մայրս Սարօն, երբ իր լինտերովը կը ծամէր թարմ եւ հոտաւէտ թուզը…

– Ըս թութը հեմով է, Հրէտանի թութին չափ էնուշ, կ'ըսէր մայրս երբ չորցած թութէներուս մը կը լեցնէր գըրպանս։

Ես Տիգրանակերտի փողոցներուն մէջ քիչ մը մեր այդ Հրէտանի թութին համը բերնիս՝ կ'երթայի երկաթագործ Խաչօ քեռիս խանութը և փուք կը քաշէի…։ Քեռիս քսմինքը Հրէտան կը հոտէր, իսկ քեռիս սա խասծ լեզուն ալ քիչ մը Հրէտան չէ՞ր, երբ «եւ, տիւ, հիրէ», ըսելով զաճոնները որոնք իրեն յայտնուած էին գերմանական դեսպանատունէն թէ Հայերը ռուս քաղաքականութեան եւ չահերուն կը ծառայեն։

Այն ժամանակ Գերմանիոյ դեսպանը, Տոքթոր Եոհաննէս Լեփսիուսի միջոցով, ամէն կերպ կը ջանայ անջատել Հայերը Ռուսերէն, չեզոքացնել զանոնք եւ իրեն հետ կապելով ուղղակի յարաբերութեան մէջ դնել օսմանեան կառավարութեան հետ. սակայն Հայերը կը խուսափին այդ դիրքէն եւ կը պահանջեն նախ ռուս – գերմանական մերձեցումը։ Հայկական բարենորոգումներու վերաբերող ծանուցագիրը խմբագրուած է գերմանական դեսպանատան կողմէ եւ կիսապաշտօն կերպով հազորդուած Ե. Լեփսիուսի միջոցով։

Ա.– Ընդհանուր քննիչները եւրոպացի պիտի ըլլան եւ նշանակուած՝ բարձրագոյն Դրան կողմէ, պետութեան համաձայնութեամբ։

Բ.– Ընդհանուր քննիչը իրաւունք պիտի ունենայ պաշտօնէ զրկելու ամէն կարգի պաշտօնատարները, մէջը ըլլալով վալիները (կուսակալ)։

Գ.– Յառն ազգաբնակչութիւն ունեցող սանճաքներու մէջ, ընդհանուր եւ վարչական խորհուրդներու աթոռներու բաժանումի ընթացքին իսլամներու եւ ոչ իսլամներու հաւասարութեան սկզբունքը պիտի կիրարկուի։

Դ.– Հանրային պաշտօններու բաժանումի ընթացքին նոյն սկզբունքը պիտի յարգուի իսլամ եւ ոչ իսլամ պաշտօնատարներու նկատմամբ։

Ե.– Իսլամ գաղթականներ, ընդհանուր քննիչներու համաձայնութեամբ, միայն կարող են հաստատուիլ եօթը վիլայէթներէն ոեւէ մէկուն մէջ։

Զ.– Շրջանային զինուորական ծառայութիւնը ընդունուած է, պայմանով որ որեւէ կերպով չվնասէ կայսրութեան ապահովութեան։

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀՐԷՏԱՆ

ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ

Ե՛ւ երբ հայրս իմ չրթունքներէս վանկ առ վանկ կը քաղէր «Հը–րէ–տան–ցի»ն, շատ կ'ուրախանար, կը խնդար, գիս կը համբուրէր, կուրծքին վրայ կը սեղմէր ու գրպանէն անպայման ուտելիք մը կը հանէր ինծի կուտար։ Երբեմն երկու հատ պիստակ, երեք հատ նուշ կամ նշով չոքար…։ Ես այդ տարիքիս բաւականաչափ նուշ, պիստակ, կաղին, չաքար, ընկոյզ, խնձոր, նուռ, պատեղ, չամիչ, չոր թութ ուտելով եւ մազերս չոյուելով վերջապէս Ռուս գիտնական Փաւլովի չուներուն պէս հասկցած էի, որ հայրս Սգէն երբ գիս գիրկը նստեցնէ ու հարցնէ թէ.

– Ըսէ հիյեմ տղեսի, եո՞ւր տեղեցի իս։

Ես պէտք է պատասխանէի.

– Հրէտանցի…

Ե՛ւ երբ ես «Հրէտանցի իմ» կ'ըսէի, հօրս ուրախութեան սահման չկար, կը կը դառնար մօրս ու կ'ըսէր.

– Հիյէ՛, հիյէ՛, Ինօ, տղեսի ի՛նչ կ'ըսէ…

Մայրս ալ հօրս օրինակին հետեւելով՝ իր կարգին նոյն հարցումը կը կրկնէր ժպտելով.

– Ըսէ՛ հիյեմ իմ փաշա տղեսի, եո՞ւր տեղեցի իս…

Ես խնդալով կը պատասխանէի.

– Հը–րէ–տան–ցի…։

Այս անգամ հօրս ուրախութեան կուղար ու կը միանար մօրս հրճուանքը եւ երկուքը միաբերան կ'ըսէին.

– Էֆէյրը՛մ… չատ էպրիս…

– Էպրիս լաւօսի, չա՛տ էպրիս, օր մի էրթես մեր Հրէտանը տըսնիս…

Անոնց ուրախութիւնը կը զգայի, բայց չէի գիտեր, թէ ինչո՞ւ էր մարդիկ իրենց ուրախութեան պահերուն երբեմն արցունք ալ կ'ունենան…

Երբ բերնիս մէջ ակռաներուս թիւն ալ եկաւ ու հաւասարեցաւ մեր էօսէ խաուրին ցանցառ մօրուքին դեղին թելերուն, այլեւս կրնայի ընկոյզ մի՝ ընկոյզ մը ակռաներովս կոտրել ու միջուկը հանելով ուտել։ Միայն ընկոյզնե՞րը, չէ՛, չէ՛, նոյնպէս կաղինները, նուշերը ակռաներովս կը կոտրէի ու միջուկները կ'ուտէի։ Երկար բարակ քար չէի փնտռեր մեր քիւչէներէն՝ փողոցներէն։ Գիտէի թէ իմ ակռաներս չատ աւելի զօրաւոր էին քան թէ մեր Տիրէքչիպաշը կոչուած նեղ փողոցին ծերուկ քարերը…։

Քուրէ Մաման դեռ առաջին օրն իսկ որքան որ ալ գիս առանց մոմի, Աւետարանի, խաչի, խունկի եւ միւռոնի «դղում գլոխ» մկրտած էր, ես նորէն ալ հասկցած էի թէ հայրս՝ Սգէն, մայրս՝ Ինօն, մեծ հայրս՝ Խալօն, մեծ մայրիկներս՝ Սենեմն ու Սարօն, էմմէս՝ հօրաքոյրս Միրյէն, տայիս՝ մօրեղբայրս Խաչօն եւ առաջին աշխարհամարտի այդ անիծեալ օրերուն՝ մեծ եղեռնին կորսըւած, միմիայն իրենց անուններով ինծի ծանօթ մեծ հայրս Մկրտիչը, հօրեղբայրներս Աբրահամը, Նչանն ու Խաչատուրը, բոլորն ալ հոն ծնած էին, հոն՝ Հրէտանի մէջ, ո՛ւ յետոյ ցիրուցան եղած… կամ մօրս առացուածքով՝ պերտան պերտան եղած էին, այսինքն՝ կտոր կտոր, հոս ու հոն…։ Ցետոյ այդ կտորներէն միմիայն մէկ մասը ճակատագրական անիմաստ, լեզի եւ դառն խաղերէ, ինչ ինչ ելեւէջներէ յետոյ, այս անգամ ալ կրկին բրդոն բրդոն գիրար գտած էին տարիներ, տարիներ յետոյ… ո՛ւ Հրէտանը իրենց համար մնացած էր անուն մը որպէս մասունք, որպէս սուրբ…։

Ո՛ւ… Հրէտանը եղած էր արիւն եւ եկած էր կը չրջէր մեր երակներուն մէջ։ Մեր հացը քիչ մը Հրէտան էր մեր ջուրը քիչ մը Հրէտան. մեր խաղողը, պատեղը, նուշը, աւելի ճիշդը ինչ բան որ համով էր, անոյշ էր, իր մէջ մաս մը Հրէտան կը կրէր, Հրէտան կը պարփակէր…։

– Ըս թուզը ադիկ է, մեր Հրէտանի թուզին կըլմընի, կ'ըսէր մեծ մայրս Սարօն, երբ իր լինտերովը կը ծամէր թարմ եւ հոտաւէտ թուզը…

– Ըս թութը հեմով է, Հրէտանի թութին չափ էնուշ, կ'ըսէր մայրս երբ չորցած թութէներուս մը կը լեցնէր գըրպանս։

Ես Տիգրանակերտի փողոցներուն մէջ քիչ մը մեր այդ Հրէտանի թութին համը բերնիս՝ կ'երթայի երկաթագործ Խաչօ քեռիս խանութը և փուք կը քաշէի…։ Քեռիս քսմինքը Հրէտան կը հոտէր, իսկ քեռիս սա խասծ լեզուն ալ քիչ մը Հրէտան չէ՞ր, երբ «եւ, տիւ, հիրէ», ըսելով զաճոնները որոնք իրեն յայտնուած էին գերմանական դեսպանատունէն թէ Հայերը ռուս քաղաքականութեան եւ չահերուն կը ծառայեն։

Այն ժամանակ Գերմանիոյ դեսպանը, Տոքթոր Եոհաննէս Լեփսիուսի միջոցով, ամէն կերպ կը ջանայ անջատել Հայերը Ռուսերէն, չեզոքացնել զանոնք եւ իրեն հետ կապելով ուղղակի յարաբերութեան մէջ դնել օսմանեան կառավարութեան հետ. սակայն Հայերը կը խուսափին այդ դիրքէն եւ կը պահանջեն նախ ռուս – գերմանական մերձեցումը։ Հայկական բարենորոգումներու վերաբերող ծանուցագիրը խմբագրուած է գերմանական դեսպանատան կողմէ եւ կիսապաշտօն կերպով հազորդուած Ե. Լեփսիուսի միջոցով։

Ա.– Ընդհանուր քննիչները եւրոպացի պիտի ըլլան եւ նշանակուած՝ բարձրագոյն Դրան կողմէ, պետութեան համաձայնութեամբ։

Բ.– Ընդհանուր քննիչը իրաւունք պիտի ունենայ պաշտօնէ զրկելու ամէն կարգի պաշտօնատարները, մէջը ըլլալով վալիները (կուսակալ)։

Գ.– Յառն ազգաբնակչութիւն ունեցող սանճաքներու մէջ, ընդհանուր եւ վարչական խորհուրդներու աթոռներու բաժանումի ընթացքին իսլամներու եւ ոչ իսլամներու հաւասարութեան սկզբունքը պիտի կիրարկուի։

Դ.– Հանրային պաշտօններու բաժանումի ընթացքին նոյն սկզբունքը պիտի յարգուի իսլամ եւ ոչ իսլամ պաշտօնատարներու նկատմամբ։

Ե.– Իսլամ գաղթականներ, ընդհանուր քննիչներու համաձայնութեամբ, միայն կարող են հաստատուիլ եօթը վիլայէթներէն ոեւէ մէկուն մէջ։

Զ.– Շրջանային զինուորական ծառայութիւնը ընդունուած է, պայմանով որ որեւէ կերպով չվնասէ կայսրութեան ապահովութեան։

(Մնացեալը յաջորդով)

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ԹԵՀՐԱՆի Հայ Ակումբի սրահը, Դեկտեմբեր 10–ին տեղի ունեցած է «Հայ Կին» Միութեան հիմնադրութեան եւ գործունէութեան 60–ամեայ յոբելեանը։ Կորիւն Արք. Պապեան, տիկին Անժիկ Մանուկեանի բացման խօսքէն ետք, կարդացած է Արամ Ա. Կաթողիկոսի կոնդակը, ապա «Հայ Կին» Միութեան նախագահուհի Սեդա Աբրահամեան նախկին տարիներէն ցայսօր Միութեան գործունէութեան նուիրուած ֆիլմի զուգընթաց կարդացած է Միութեան տեղեկագիրը։ Միութեան հիմնադիր անդամներէն՝ տիկին Յասմիկ Սահակեան խօսած է սկզբնական շրջանի դժուարութիւններուն մասին։ Վարագուհի Ա. Քհնյ. Քէշիշեանի միջոցով կարդացուած է անցեալին պատրաստուած ողբացեալ Արտակ Արք. Մանուկեանի, Արտպատականի Հայոց թեմի կաթողիկոսական փոխանորդ՝ Նչան Ծ. Վրդ. Թոփուզեանի եւ Թեհրանի Հայոց թեմի քահանայից դասու ուղերձները։ Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը։

***

ՊԷՅՐՈՒԹի Յակոբ Տէր – Մելքոնեան սրահին մէջ, «Գասպար Իփէկեան» թատերախումբը Դեկտեմբեր 10–էն սկսեալ շարք մը ներկայացումներ տուած է «Բլըեց Եփփէն» թատերգութեան։ Գործին հեղինակն է դանիացի գրող՝ Լուվիկ Հոլպէրկ, Վարուժան Ծոբչեան ձեռք անցուցած է այս քիչ ծանօթ թատերագիրին գործը եւ զայն բեմադրած։

(Շար. 2 եւ վերջ)

Centre Culturel
SAINT MESROB

10 bis, rue Thouin — Paris 5ème

EXPOSITION

Du 21 au 28 Janvier
des œuvres du peintre

DIBAR APARTIAN

D'inspiration religieuse,
les toiles sont rassemblées
sous le titre

CONSOLATION

Vernissage le Vendredi 21 Janvier
à 19 heures — Cocktail

Exposition tous les jours
(du 22 au 28 Janvier) de 16h à 20h.

Métro: Cardinal Lemoine / Monge
RER B Luxembourg

—Entrée libre—

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կազոյա Խաչի Պօմոնի Նայիրի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Գօզօ եւ Վանուհի Պանոյեանի, զաւակներուն, ինչպէս նաեւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն, իրենց մօր, մեծ – մօր՝ Տիկին Մարի Պանոյեանի մահուան (Պէյրութ) առթիւ:

(Շար. Ա. էջէն)

արդէն յայտարարած էր այս այցելութիւնը, յետագային ներողութիւն խնդրելով այդ յայտարարութեան կանխահաս բնոյթին համար: Յովհ. – Պօղոս Բ. Յորդանան, Իսթայէլ եւ պաղեստինեան հողամասերը պիտի երթայ:

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ բաւական մտահոգ ըլլալով անոր վերջին գայթակղութիւններուն պատճառաւ (խեղճ կովէն տիրոքսինով հաւ, գոզա–գոզա եւ լիսթերիոզ) որոշած է անկախ կազմակերպութիւն մը ստեղծել, ներընչուած ամերիկեան մոտէլէն (Ֆուտ Էնտ Տրըգ Ատմինիսթրէյշըն) ապահովութիւն տալու համար սպառողներուն, քանի այս վերջինները այլեւս որեւէ վստահութիւն չունին կարգ մը ուտելիքներու նկատմամբ: Հարցը հոն է որ հակառակ անոր որ ԱՄՆ գովքը կը հիւսեն իրենց այդ կազմակերպութեան, տարին 5000 հոգի կը մեռնի: Ամերիկեան այս կազմակերպութիւնը մաս կը կազմէ պետական կառոյցին, մինչ եւրոպականը բոլորովին անկախ պիտի ըլլայ: Եւրոպական Յանձնախումբը առաջարկած է, մինչեւ 2002, «Սննդեղէնի Եւրոպական Հակակշռող Մարմին» որ պիտական մնայուն անձնակազմ մը պիտի ունենայ եւ համապատասխան պիւտճէ մը:

ՓԻՆՈՇԷի ազատ ձգուիլը անգլիական իշխանութեանց որոշումով զանազան համագործակցութեանց առիթ կուտայ: Ֆրանսա պ'ըսէ թէ կը յարգէ անգլիական որոշումը, ընկերվարական կուսակցութիւնը, սակայն, աշխատանք կ'ուզէ տանիլ բրիտանական իշխանութեանց մօտ որպէսզի Փինոշէ ենթարկուի միջազգային արդարադատութեան կանոններուն: Դատի պիտոյ, տուժող կողմերը գայթակղած են: Կը թուի որ Փինոշէ, ըստ բժիշկներուն եւ իր փաստաբաններուն, ֆիզիքականէն զատ, մտային դեռնի վրայ ալ հիւանդ է:

ՄԵԾՆ – ԲՐԻՏԱՆԻՈՑ պաշտպանութեան նախարարութիւնը յայտարարեց Յունուար 12–ին, որ միասեռականները այլեւս կրնան ծառայել բանակին մէջ: Այս որոշումը տրուած է հետեւելով Մարդկային իրաւանց եւրոպական տեսանին մէկ վճիռին:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷԱՄԿՐՏԻՋ ՓԱՐԻՋ

Շաբաթ, Յունուար 15
ՏՕՆ ԾՆՆԴԵԱՆ
ՍՐԲՈՑՆ ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ ԿԱԹՈՂԻԿԷՍԻՆ

Ժամը 10·30–ին պատարագ կը մատուցուի, որուն ատենին Մայր Տաճարի Առաջնորդութեան Տօնին առիթով Հոգեհանգիստ կը կատարուի եկեղեցւոյն բարերար՝ ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆի եւ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆ ընտանիքի ննջեցեալներուն համար:

Կը պատարագէ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆԾ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կազոյա Խաչի Պօմոնի Նայիրի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները իր ընկերուհիներուն հոգեհանգիստին առթիւ:

Տէր եւ Տիկին Տիգրան Արսլանեան, Պր. Տիգրան Ղազարեան, Տէր եւ Տիկին Սանասլեան, Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Սարաճեան, Օր. Ժօէլ Սարաճեան, Պր. Ղազար Ղազարեան 200–ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Մեսրոպ Տէր – Մեսրոպեան 400 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Երուանդ Տէմիրճեան, Տէր եւ Տիկին Սերժ Էթմէքճեան, Պր. եւ Օր. Քիւրտօղլեան 300–ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Էրիք Սարաճեան, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Կալիեանց, Տիկին Ն. Պարէեան, Տիկին Թամար Արսլանեան, Տիկին Ս. Տավուտեան, Տիկին Թ. Պեհիկեան, Շահինեան ընտանիք, Տէրտէրեան ընտանիք, Պր. Օհաննէս Տէր–Վարդանեան, Պր. Իսրապեան, Պր. Վարուժան Տէր – Վարդանեան, Տիկին Մառի Տօրումեան, Տիկին Զապէլ Տիրիկեան, Տիկին Ազատուհի Տէր – Վարդանեան, Տէր եւ Տիկին Տը Լիւքա, Պր. Մահիկեան100–ական Ֆր.:

Վարսենիկ Մուսայէլեանի թաղման առթիւ Տիկին Բարիս Ամատանեան 100 Ֆր.: Պր. Սիմոնեանի թաղման առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Ֆիլիփ Սիմոնեան 500 Ֆր.:

CROIX BLEUE
DES ARMENIENS
DE FRANCE
Section PARIS

séjour familial

La Section «Archalouys TATHEOSSIAN» de Paris organise son séjour familial du **dimanche 13 au dimanche 20 Février** à Bellefontaine (JURA). Prix compétitifs!!! Ambiance arménienne assurée !!!

Sourtout, n'hésitez pas, venez avec vos enfants, petits-enfants ou amis et rejoignez-nous sur les pistes de ski, de luge ou tout simplement dans le Centre !!!

Renseignements et inscriptions
auprès de :
— Araxie: **01 39 83 71 19** (de 19 à 21h)
— Marie: **01 47 80 71 73** (de 9 à 19h)
— Séta: **01 64 03 53 05** (de 10 à 20h).

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ
ՓԱՐԻԶԻ ՄԻՕՐԵԱՑ ԴՊՐՈՑԻ

ԲԱՐԵԿԵՆԴԱՆԸ

Դպրոցասէր, Թարգմանչաց եւ Ս. Մեսրոպ դպրոցներուն աշակերտները, Միօրեայ դպրոցներու աշակերտները ինչպէս նաեւ բոլոր հետաքրքրուղ երախաները, սիրով հրաւիրուած են Մեծ Պահքէն առաջ աւանդական, զուարթ

Բարեկենդանը

տօնելու:

Ծպտում, երգ, խաղ, արտաաւութիւն, վիճակահանութիւն *եւլն.:*

Կիրակի, Փետրուար 6, ժամը 14·30
Salle Valeyre
24, rue Rochechouart — 75009 PARIS
— Métro : Cadet —

Ցայտագրին մասնակցելու համար հեռաձայնել՝
01 – 64 – 03 – 53 – 05

Թիւին
կամ Փարիզի մասնաճիւղի գրասենեակը
Շաբաթ ժամը 15 – 19
01 – 42 – 46 – 88 – 36

Մուտքը ազատ է:

CROIX BLEUE
DES ARMENIENS DE FRANCE

MANOUGNEROU OR

Le Conseil d'Administration et ses sections parisiennes vous invitent à fêter le **MANOUGNEROU OR**

Le Dimanche 16 janvier à 14h30

au CENTRE VALEYRE
24, rue Rochechouart — 75009 PARIS

Au programme : **Les élèves des écoles de la CBAF**
Théatre Berlingot
Et le Père Noël

Tous les enfants sont conviés à venir les accueillir et les applaudir.

Bar — Buffet



les Coupons d'Alsace

21, av. d'Helvétie
25203 MONTBÉLIARD
Tél. 03 81 94 38 10

Z.I. Les Arbletiers
25400 AUDINCOURT
Tél. 03 81 35 51 93

65, avenue Jean Jaures
90000 BELFORT
Tél. 03 84 21 62 66

ԾՆՆԴԵԱՆ

ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ

ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ

ԵՐԿԼԵԶՈՒ
ՁԵՐ ՀՐԱՒԷՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԴԻՄԵԱԾԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ի ՏՊԱՐԱՆԸ

ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ,
ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

Տեղւոյն վրայ ճոխ խաթլոկ

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 15-16
SAMEDI - DIMANCHE
15-16 JANVIER
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում) 1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·819 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 75e ANNEE — N° 19.819

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՓԱՆԻ ՄԸ ՑՈՂՈՎ

ՋԷՋԻՒՈՑ մէջ, Ռուսերը չատ ծանր կորուստներ կրած են Յունուար 12–ին եւ 13–ին, իրենց իսկ խոստովանութեամբ։ Միայն Յունուար 13–ին, 33 զինուոր սպաննուած է եւ 26 ուրիշներ ալ վիրաւորուած են։

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ երկիրները չատ գոհ են որ Ֆօճալանի մահապատիժի գործադրութիւնը յետաձգուած է։ Միւս կողմէ սակայն, երեք երիտասարդներ բողոքելու համար այս յետաձգումին դէմ, փորձած են իրենք զիրենք հրկիզել Պոլսոյ մէջ, Յունուար 13–ին։ Հիւանդանոց փոխադրուած են։ Նախագահ Տէմիրէլ գոհ է որոշումէն եւ կը խորհի որ «քայլ մըն է դէպի խաղաղութիւն»։ Եւրոպայի Խորհուրդը «քայլ» գտած է թուրք կառավարութեան որոշումը, Յանձնախումբը «չատ գոհ է», իսկ Ֆրանսա «կարեւոր եւ տեղին» որակած է, մինչ Իտալիա, Շուէյտ, Ռուսաստան եւ Յունաստան կ'ողջունեն Թուրքիոյ կարգադրութիւնը։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Սահմանադրական Խորհուրդը վաւերացուց 35 ժամերու վերաբերող 2–րդ «Օպրի օրէնքը», ընդլով սակայն չորս կէտեր։ Առնցմէ մէկն է այն դրութիւնը որ 25%–ի նպաստներ կը նախատեսէ հոն ուր աշխատանքը 35 ժամի իջած է եւ միայն 15% հոն ուր չի կիրարկուիր։ Մարթին Օպրի կէս ձախողութիւն կը նկատէ այս պրաքննութիւնը։

ԱԼԺԵՐԻՈՑ մէջ, Յունուար 13–ին վերջ գտաւ այն պայմանաժամը, որ Պութեֆլիքա դրած էր վինեալ իսլամապաշտներու որպէսզի զէնքերը վար դնեն եւ յանձնուին։ «Քաղաքացիական համերաշխութեան» շրջագծին մէջ, նախագահը նեղսրտմ խոստացած էր բոլոր անոնց որոնք ոճրային արարք չեն գործած։ Հրովարտակէն վեց ամիս ետք, կարելի չէ ըսել թէ Պութեֆլիքա յաջողած է, քանի բիրտ արարքները եւ ջարդերը չդադրեցան, մանաւանդ Ռամազանի շրջանին։

ՆԱԽԿԻՆ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ վերջին նախագահը՝ Էկոն Քրէնց բանտարկուեցաւ Յունուար 13–ին։ Պէրլինի Հաքընֆելտ բանտին մէջ 6–ուկէս տարուան պատիժ մը պիտի կրէ մարդասպանութիւններու համար, գործուած միջին–դերմանական սահմանին վրայ։

ԼԻԲԻՈՑ մայրաքաղաքին մօտ զուիցերական Զարթը ընկերութեան մը օդանաւը չախչախուած է։ 43 ճամբորդներէն 23–ը մեռած են։ Օդանաւը փորձած է կէջ կատարել, բայց, չէ յաջողած։ Բանուորներ կը փոխադրէը քարիւղային կայաններ։

ԳԱՐԱԳԱՍԻ մէջ (Վենեսուելա) բաւական վրդովում ստեղծուած է, երբ հաստատուած է որ ազէտալի ողողումներու առեն «փրկարարները», այսինքն ապահովութեան ուժերը, 60 հոգի սպաննած են թալանի տալու համար անոնց իրենքը։ Ականատեսներ սկսած են խօսիլ, թէեւ փոխ – վրէժէ կը վախնան։ Սարսափազդու նկարագրութիւններ կ'ըլլան այս առթիւ, մէկը կը պատմէ որ 12 վինուած ոստիկաններ 20 պատանիներ հաւաքած են ու մինչեւ ծովափ քաշքշած, հոն ալ սպաննած, ծնրադրել տալէ ետք։

Ս. ՊԵՏՐՈՍ (Վատիկան) հրապարակին վրայ քանի մը տասնեակ միասեռականներ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐՑԱԽ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունուար 13 / 14)

ԼՂՀ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԼՂՀ կառավարութիւնը յայտարարութեամբ մը վերջերս յայտնած է որ խումբ մը ուժեր երկրին ներքաղաքական վիճակը կրկին սրելու փորձ կ'ընեն։ Յատկապէս նշուած է որ ժողովուրդին յարդանքը կորսնցուցած, վարկաբեկուած ձանօթ նախկին պաշտօնատարներ «յատուկ առաքելութեամբ» չրջանները կ'երթան, փորձելով համախոհներ գտնել որոնք կ'ընդդիմանան «երկրապահ» կազմակերպութեան մէջ։ Այդ պաշտօնատարները չեն թաքցներ իշխանութիւնը գրաւելու, իրենց կորսնցուցած դիրքերը վերագտնելու նկրտումները։ Ըստ յայտարարութեան, այդ ուժերը աջակցութիւն չեն գտներ։ Պատերազմի վետերաններն ալ մեծամասնութեամբ կը դատապարտեն «Երկրապահ»ներու ներկայի ղեկավարութեան կեդրոնախոյս ընթացքը եւ պատրաստակամութիւն կը յայտնեն ԼՂՀ իշխանութեան սատարելու։ Նաեւ կը նախընտրեն «Արցախի պատերազմի վետերաններ» նոր կազմակերպութեան ստեղծումը։ ԼՂՀ կառավարութիւնն ալ պատրաստ է անոնց աջակցելու, վստահեցնելով որ ներքաղաքական կացութիւնը խանգարող ընդդիմադիր ուժերու սադրանքը կասեցնելու եւ մեղաւորները պատժելու համար անհրաժեշտը կ'ըլլայ։

*
**

Վ. ՍԻՐԱԴԵՂԵԱՆԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Յունուար 13–ի նիստին չարունակուած է Վ. Յարութիւնեանի հարցաքննութիւնը։ Ան ըսած է որ Ա. Տէր – Սահակեանի խմբակին սպանութիւնները ՀՀՇ–ի չափը կը հետապնդէին։ Սպանութիւնները, մահափորձերը, յարձակումները կ'որոշուէին ՀՀՇ–ի խումբի մը կողմէն, իսկ Վ. Սիրադեղեան կ'ապահովէր անպատժելիութիւնը։ Վ. Յարութիւնեան ըսած է թէ եթէ մինչեւ վերջ բացուին որոշողներու ինքնութիւնները, «Սիրադեղեան այդ ցուցակում հրեշտակ է»։

Շարունակելով իր յայտնութիւնները, ան խօսած է Մոսկուայի մահափորձին մասին ալ. ըսած է թէ իր տեղակալ Ա. Մարգարեանէն տեղեկացած է (1993) թէ Ռուսաստանի մէջ ահաբեկչութիւն կը ծրագրուի Հայաստանի նախագահին, Ներքին գործերու եւ Պաշտպանութեան նախարարներուն դէմ եւ պատասխանատուն Սերժ Ջիլաւեանն է, իսկ զոհողը Ռուսաստանի առաջնորդ Տիրան Ազգ. Կիւրեղեանը։ Այս տեղեկութիւններուն հետ Վ. Յարութիւնեան յայտնած է Վ. Սիրադեղեանին թէ երկու երիտասարդի հետ – Ա. Յովհաննիսեան, Կ. Ուրֆալեան – պատրաստ են մեկնելու Մոսկուա եւ իրականացընել Ս. Ջիլաւեանի սպանութիւնը։ Սակայն գործողութիւնը ձախողած է։

*
**

ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ 1999–Ի ԱՐԺԵՒՈՐՈՒՄԸ

Վ. Օսկանեան Յունուար 13–ին մամուլի ասուլիսով մը արժեւորած է անցնող տարին զոր «յաջող» որակելով։ Ան յատկապէս նշած է Իրանի եւ Վրաստանի հետ արդէն զարգացող յարաբերութիւններու ընդլայնումը, իսկ Թուրքիոյ մասին ըսած է թէ նոր զարգացում արձանագրուած չէ, հակառակ Հայաստանի յայտնած բարեացակամութեան։ Շարունակուած է Ռուսաստանի հետ ռազմավարական գործընկերութեան բնականոն ընթացքը։ Հայաստան նաեւ չարունակած է Արեւմուտքի, ԱՄՆ–ու հետ աշխոյժ յարաբերութիւն պահել։ Ինչ կը վերաբերի Եւրոպայի, կարեւոր առաջին քայլ մը եղած է «Գործընկերութեան եւ համագործակցութեան պայմանագիր»ը։

*
**

Ս. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆԻ ՓԱՍՏԱԲԱՆԸ ՎԵՐԱՔՆՆԻՉ ԱՏԵԱՆԻՆ ԴԻՄԱԾ

Հոկտեմբեր 27–ի ահաբեկչութեան օժանդակելու մեղադրանքով, Ազգային հետաքննիչ բանտարկուած փոխ – նոյեմբերն Ց. Յարութիւնեանի փաստաբանը վերաքննիչ Ատեանին դիմած է, որպէսզի բանտարկութեան որոշումը փոխուի։ Ան պատճառաբանած է որ իր պաշտպանեալին ներկայացուած մեղադրանքը հիմնաւոր չէ եւ բանտարկութեան հիմք չկայ։

*
**

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՍԿԱՈՒՏԱԿԱՆ ՇԱՐԺՄԱՆ ՂԵԿԱՎԱՐԻՆ ՆԱՄԱԿԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ

«Համաշխարհային սկաուտական շարժում» կազմակերպութեան (կեդրոնը՝ Ժընեւ) նախագահ Ժակ Մորէյոն, կազմակերպութեան Եւրասիոյ խորհուրդի նախագահ Յարութիւն Յարութիւնեանի ձերբակալման կապակցութեամբ Յունուար 12–ին նամակ մը ղրկած է նախագահ Քոչարեանի։ Ժ. Մորէյոն կ'ըսէ թէ չի փափաքիր միջամտել Հայաստանի ներքին գործերուն, սակայն համոզուած է թէ Յ. Յարութիւնեան անմեղ է եւ Հոկտ. 27–ի դէպքերուն արդար բացայայտումով պիտի պարզուի այդ իրականութիւնը։

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ ՈՒ ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐ ԿԱՐՄԻՐ ՀՐԱՊԱՐԱԿԷՆ

Ոչ միայն Ռուսաստանի, այլ նաեւ ամբողջ աշխարհի համար մեծ անակնկալ եղաւ նախագահ Ելցինի հրաժարականը եւ երկրին ղեկին Վ. Պուտինի յանձնումը։ Փողոցի ռուսին համար իսկապէս նկատելի տարբերութիւն մը կը նշէ՞ր կատարուածը։ Մոստաւի, Հեռանկարի բնոյթ կը կրէ՞ր առօրեայ ծանօթ պայմաններուն մէջ հազար դժուարութիւն դիմագրաւող բազմութիւններու համար։

Լեհ լրագրող մը նոր տարուան դիւերն իսկ փորձած է անմիջական պատասխաններ ունենալ այս կարգի հարցումներու։ Հարցումներ ուղղած է Կարմիր հրապարակին վրայ Ամանորի ցնծութեան մէջ բաժակ բարձրացնող, պարող, երգող, կամ անկիւն մը ուսելիք վաճառող մարդոց։ Առաջին խօսակիցը երիտասարդ գործի մարդ մըն է որ զբաղած է ձեռքի սուղնոց ուխտքի չիլը մեծ ոմպերով պարպելու։ «Գործատեղի»ն հաստատած է նոյն հրապարակին վրայ։ Կ'աչխատցնէ հինգ երիտասարդուհիներ որոնք Դումային չէնքին առջեւ կը կանան յաճախորդներ գտնել որոնք կարող ըլլան ժամական 50 տոլար վճարելու…։ Այդ գործարարը համոզում կը յայտնէ որ Ելցինն քաղաքական մեծ դէմք էր։ միայն Ստալինն կը գերազանցէր զինքը։ Լաւ ըրաւ որ չմնաց մինչեւ Յունիս, որովհետեւ անտեսութիւնը չուտով պէտք է աչխուժացնել։ Պուտին կրնայ ընել ատիկա։ Պէտք է կարգ – կանոն հաստատել երկրին մէջ, սկսելով Չէչէնիայէն։ Ցետոյ ամէն բան կարգի կը մտնէ։ Ի վերջոյ, Ռուսաստանի մէջ աւելի մեծ է միլիոնատէրներու թիւը, քան ԱՄՆ–ու։ Պէտք է անոնց համար պայմաններ ստեղծել որպէսզի յաջողին։

Անդին անկիւն մը եօթանասունոց կին մը կը ջանայ իր կողմէ պատրաստուած կաղամբի կերակուրը եւ պահածոներ ծախել։ Անոր համար ոչ մէկ տարբերութիւն կայ Ելցինի ու Պուտինի միջեւ։ Նոյն խումբին կը պատկանին բոլորն ալ։ իրմէ յոյսի վերջին փշուրն իսկ խլած են։ Երբ Ելցին զեկավարութեան եկած է, ինք զբամատան մէջ երկու հազար ռուբլի ունէր, այսօր չոր հացը հազիւ կրնայ գնել։ Ամառը կը մշակէ Մոսկուայի մօտակայ իր հողակտորը, վարունգ, լոլիկ ու այլ բանջարեղէններ կը հասցնէ, ձմեռը կարմիր հրապարակին վրայ ծախելու համար։ Կ'ըսէ թէ ինք անգամ չուտեր անոնցմէ, չատ սուղ են։

Քիչ մը անդին արուեստի պատմութեան մասնագէտ կին մը Ելցինի ընթացքը կ'արժեւորէ, ըսելով որ հրաժարականը ժողովրդական կամքը արհամարհելու նոր ապացոյց էր։ Ամէն մարդ պիտէր թէ Պուտին պիտի յաջորդէր իրեն, բայց կ'ակնկալէին իշխանութեան աւելի ժողովրդավարական փոխանցում մը, ընտրութեամբ, եւլն.։ Անհամ նոր կատակ մըն էր ըրածը, ճիշդ այն պահուն երբ մարդ կ'ուզէր մոռնալ ամէն բան ու լաւ տրամադրութեամբ սկսիլ նոր հազարամեակը։

Քաղաքագէտ երիտասարդ մը որ ապահովութեան կը հսկէ այդ փողոցներուն մէջ, կ'ըսէ թէ Ելցին չատ աւելի կանուխ պէտք է մեկնէր։ Հիւանդ է, երկար ատենէ ի վեր ոչինչ կ'ըմբռնէ։ Պուտինի պարագան ուրիշ է։ երիտասարդ է ան, ուժական եւ լաւ դաստիարակութեան տէր։ Ամէն բան պիտի փոխուի, ամէն բան աբրեալուի։

ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԸ ԵՒ ԱԿԱՄԱՅ ՋՈՒԳԱՀԵՌ ՄԸ

Հոկտեմբեր – Դեկտեմբեր ամիսներուն, Հարաւային Ամերիկայի երեք երկիրներ՝ Արժանթին, Ուրակուայ եւ Չիլի նախագահական ընտրութիւններ ունեցան: Արժանթինի մէջ փերոնական տասնամեայ կառավարութիւնը փակուեցաւ ընկերա – տնտեսական ուժեղ տագնապով, որուն յաջորդեց ընդդիմադիր՝ կեդրոն – ձախ դաշինքի մը ընտրութիւնը: Ուրուկուայի ձախակողմեան Լայն Ճակատը առաջին հանդրուանին յաղթեց (առաջին անգամ ըլլալով՝ երկրի պատմութեան մէջ), չհասնելով մեծամասնութեան, եւ երկրորդ հանդրուանին պարտուեցաւ 7 առ հարիւրի տարբերութեամբ: Չիլիի մէջ, ալեկոզմեան եւ ընկերվարական թեկնածուները վաստօրէն հաւասարեցան առաջին հանդրուանին, եւ երկրորդ հանդըրանի քուէարկութիւնը կը կայանայ Յունուար 16–ին:

Հոկտեմբեր 15–ին, Պուէնոս – Այրէսի «Կլարին» օրաթերթին մէջ, Սան Անտրէս համալսարանի դասախօս, հայազգի քաղաքական Յուան Թոքաթլեան ուշագրաւ յօդուած մը ստորագրած է՝ վերլուծելով չրջանի քաղաքական կեանքը այս քուէարկութիւններու նախօրեակին: Ան դիտել կուտայ, թէ «հասարակաց կարգ մը խընդիրներու շարքին (...) այս կարելի նախագահները եւ իրենց զօրակցող խումբերը պէտք է արժանահաւատ եւ արդիւնաւէտ կառավարելիութիւն (gobernability) մը հիւսեն»:

Այս խնդիրները, ըստ Թոքաթլեանի ցանկին, հետեւեալներն են. –

– Ժողովրդավարութեան ամրապնդումը
– Զարգացում՝ աշխատանքով ու եկամուտի աւելի հաւասար բաժանումով
– Ընկերային կապերու վերականգնումը
– Քաղաքացիական ապահովութիւն
– Հանրակարգային (institutionnel) թափանցիկութիւն
– Պետական եւ մասնաւոր գեղծարարութեան դէմ պայքար
– Միջազգային ինքնավար տեղադրում
– Շրջանային համարկումի պայմանագիրներու ամրապնդում

Այսինքն, չրջանի այսպէս կոչուած «ազատական» կառավարութիւններու վերջին տասնամեակի վարած քաղաքականութիւնը, որ ենթադրեց պետութեան որպէս այդպիսին չէզոքացումը եւ երկիրներու պետական համակարգի դրեթէ ամբողջական սեփականացումը՝ յանուն արդիականացումի, այդ երկիրները դրած է անկառավարելիութեան տահմանի եզրին, վերոյիշեալ «հասարակաց խնդիրներ»ու բացայայտումով:

«Այդ կառավարելիութեան հասնելու համար նախ եւ առաջ անհրաժեշտ է որ ներկայ ոչ – ազատական ժողովրդավարութիւնները վերածուին ազատական վարչ ժողովրդավարութիւններու: Ոչ – ազատական ժողովրդավարութիւն մը կը յատկանիշուի պարբերական, մրցունակ եւ բազմակուսակցական ընտրութիւններով, թէեւ իրաւական պետութեան էական հիմնասիւները կը պակսին ասոր, այսինքն, օրէնքի իրական տիրակալութիւնը, ազատութիւններու եւ էական իրաւունքներու արդիւնաւէտ պահպանումը, եւ իշխանութիւններու խիստ տարանջատումը»:

Այսինքն, «ազատ եւ արդար» ընտրութիւններու գոյութիւնը չի նշանակեր, որ ժողովրդավարութիւն կայ: Որքան ատեն որ չկան իրաւական էական խարիսխները, արդար օրէնքի բերած կարգ ու կանոնը, այդ ընտրութիւնները չեն յատկանշուիր քաղաքացիի իրական մասնակցութեան, այլ պարզապէս՝ «թող ամէն ինչ փոխուի, որպէսզի ոչինչ փոխուի»ի հոգեբանութեան մը դրսեւորումին: Երբ որ հետզհետէ խրամատ մը կը բացուի ու կը լայնայ ժողովուրդի եւ կառավարութեան միջեւ, կը նշանակէ, որ ընտրութիւնները ինքնանպատակ կը դառնան եւ կրնան օր մը վտանգաւոր հետեւանքներու յանգիլ: Եթէ ընտրուած կառավարութիւնը երկիրը կը թուի վարել ինքն իր համար, կըրնայ ծագիլ հարցը, թէ «ինչ պէտք կայ ընտրութիւններու»: Ու այստեղէն հակաժողովրդավարական միջոցառումներու միայն մէկ քայլ կայ:

Եւ ինչո՞ւ Հարաւային Ամերիկայի ժողովրդավար պետութիւնները, որոնք 100 տարիէն աւելի է, որ մեծաւ մասամբ այդ աւանդութիւնը ստեղծած են – հոգ չէ թէ պետական հարուածներու, մենատիրութեան, արտաքին ճնշումներու եւ այլ խախտումներու անցանկալի մասնակցութեամբ – «ոչ – ազատական» ժողովրդավարութիւններ են:

Որովհետեւ «ենթարկուած են ուժեղ շահախնդրութիւններու, հանրային ամուր բարոյականութենէ զուրկ են եւ իշխանութեան բարձր կեդրոնացումէ կը տառապին: Նոյն ձեւով, այս ժողովրդավարութիւնները դեռ կը պահանջեն բաղաբական հարազատ հանրապետութիւն մը, օրէնքի հետ բաղաբացիական յաւելեալ յանձնառութեան մը կարիքը ունին եւ բաղաբացիներու կողմէ հանրային պաշտօնեաներու վերահսկողութեան գործօն մասնակցութեան պէտքը կը զգան»:

Նկատի պէտք է ունենալ, որ «ազատական» բառը կը գործածուի անհատին ազատութիւնը ապահովող վարչաձեւի մը համար, եւ համանուն գաղափարախօսականին հետ աղերս չունի:

Այս «նոր կառավարելիութեան» պահանջը կը բխի տնտեսական իրադրութեան փոխակերպումէն: 1980–ականներու արտաքին պարտքի տագնապէն ետք, Լատին Ամերիկան՝ Մեքսիքոյէն դէպի հարաւ, անցած է միջազգային տնտեսական մարմիններու վերահսկողութեան տակ, որոնք իրագործած են «ուղղափառ քնորդ» մը. պետական հաշիւները հաւասարակշռել, պակասորդը (déficit) նուազեցնել, որպէսզի պարտք ու տոկոս կարելի ըլլայ վճարել: Ամէն աւելորդ ծախք կը նուազեցուի, ներառեալ՝ հանրային կրթութեան, առողջութեան, եւ առ այդ՝ պետական մասնակցութիւնը տնտեսութեան մէջ կ'իջեցուի նուազագոյնի, եւ դռները կը բացուին մասնաւոր տնտեսութեան լայն ու անխափան մասնակցութեան: Մըննացեալը «շուկայի օրէնքը» կը ղեկավարէ:

Ահաւասիկ նախադրեալները՝ «անգլեամերիկեան դրամատիրութեան» բնորդին, աւելի ծանօթ՝ «վայրի դրամատիրութեան» անունով, որ կը հակադրուի Ֆրանքեւդերմանական բնորդին եւ կը ըստեղծէ տասնեակ առկախ հարցեր, առաջինը՝ ընկերային վերելքի խափանումը: Ցանկը կարելի է երկարել.–

– Արդիւնաբեր աշխատատեղիի մնայուն ստեղծումը
– Ճարտարարուեստական երկարաժամկէտ քաղաքականութեան պահանջը
– Շահադիտական դրամագլուխի վերահսկողութիւնը
– Գիտական ու արհեստագիտական արդիականացում
– Կրթութեան բովանդակային բարեփոխումը
– Ընկերային երկարատեւ ներդրում

Մէկ խօսքով, տեւական յարմարեցումի (ajustement) քաղաքականութիւնը, որ կը բխի միջազգային տնտեսական մարմիններու ուղղափառ ու երկրորդ կարծիք չընդունող հրահանգերէն – որոնք ո՛չ մէկ երկրի մէջ չեփորուած արդիւնքը տուած են–, ձախողութիւն մըն է եւ կործանումի կը տանի երկրի մը ընկերա – քաղաքական համակարգը: Արդարութիւն եւ ազատութիւն կը սկսին պարապ խօսք դառնալ, երբ երկրի մը արդիականացումը միայն կը սաստրէ մենաշնորհեալ փոքրամասնութեան մը չահերուն:

Թոքաթլեան կը նշէ նաեւ իր դիտողութիւնները համաչխարհայնացումի մասին, և կը նշէ, թէ չրջանի երկիրները պէտք է որդեգրեն «հայեցողական եւ պաշտպանական կեցուածքի» փոխարէն՝ «գործօն եւ առաջարկող դիրքորոշում» մը: Ասիկա անհրաժեշտ է, որովհետեւ «այսօր որոշ միջազգային դրական երեւոյթներու ըստեղծագործ իւրացումը պէտք է համադրուի հետեւողական ընդդիմութեամբ՝ համաշխարհային հարցերու, որոնք երկրի մը վրայ անկասկած ժխտական ազդեցութիւն մը ունին»:

Այսինքն, երկիր մը չի կրնար այսօր ապահսել, որ միջազգային կամ անդրազգային դրամագլուխի քանի մը ներկայացուցիչներ իր չահերը տնօրինեն, եւ առօք – փառօք անոնց հրահանգներուն ենթարկուի կամ յարմարի, առանց երբեք մտածելու անոնց առաջքը առնելու կամ սեփական քաղաքականութեամբ առաջնորդուելու: Այլեւս սեփական զարգացումի ձեւ չի մնար, երբ երկրի հարցերը դուրսէն կը տնօրինուին:

Քաղաքացիները կ'աւելցնէ, որ կեդրոն – ձախ դաշինքները պատմականօրէն ունեցան այսօր գոյութիւն չունեցող կարգ մը յենարաններ իրենց յաջողութեան.

– Սեփական արդիւնաբերական ծրագիրով օժտուած ազգային քաղքենիութիւն մը
– Մեծ զօրաչարժի ենթարկուած ցած ու միջին լայն խաւեր
– Ճարաբերաբար օժտուած եւ ուժեղ պետութիւն մը:
– Նորացած եւ յառաջդիմական այլընտրանքներու փորձը կարելի դարձնող միջազգային չրջապատ մը:

Սակայն, կը նշէ. – «(...) ծրագրային հետեւողականութիւնը, հանրային կարծիքի հանդէպ անկեղծութիւնը, առաջարկներու արդիւնաւէտութիւնը եւ որոշ առաջնահերթ բարեփոխումներու մէջ համարձակութիւնը կրնան դառնալ հիմերը ծրագրի մը, որ գոնէ բաւարար ազգային մեծամասնութիւններու ակնկալութիւնները»: Եւ օրինակը կը բերէ Աւստրիոյ ընտրութիւններուն նորփաչականն Հայտէրի յաջողութիւնը, որ նշան է, թէ «փոփոխութեան գլխաւոր խոստումները պէտք է գործադրուին նախ քան որ բաղաբացիութիւնը յուսահատի եւ որեւէ այլընտրանքի դիմէ՝ յառաջդիմական դաշինքներու կողմէ պահպանողական բաղաբականութիւններու միօրինակ կրկնութեան դիմաց»:

Այսինքն, այսօր ազգային քաղքենիութիւնը մասամբ քայքայուած է՝ այդ դասակարգի դէմ կերպարկուած քաղաքականութեան հետեւանքով, մինչ ցած եւ միջին խաւերը այլեւս չունին զօրաչարժի իրենց հին ուժը, պետութիւնը «նահանջած» է իր պարտականութիւններէն, իսկ միջազգային իրադրութիւնը պարզապէս միայն ցարդ կերպարկուած ճանապարհը ցոյց կուտայ: Ուստի, ի՞նչ կը մնայ յառաջդիմական համարուող կամ ներկայ պահպանողական կարգ ու կանոնի դէմ պայքարող նորեկ կառավարութիւններու: Հետեւողական ըլլալ իրենց ծրագրին դրծադրութեան մէջ, վստահութիւն ներչնչել հանրային կարծիքին, արդիւնաւէտ ու իրապաչտ առաջարկներ տալ եւ համարձակիլ՝ առաջնահերթ փոփոխութիւններ կատարել: Այլապէս, չատ չուտով ծայրայեղական լուծումներու զոհ կը դառնայ:

Եթէ ընթերցողը աչալուրջ հետեւեցաւ մէկերեսնոցներուն եւ մեր նշմարներուն, պէտք չունի չատ խորաթափանց վերլուծումի, որպէսզի միամտաբար տեսնէ, թէ ո՞ր ատոհման այս կացութիւնը կը նմանի Հայաստանի ներկայ իրադրութեան եւ թէ որքա՞ն պէտք է աչխատիլ, որպէսզի այդ կացութիւնը փոխուի՝ երկրի ու ժողովուրդի բացարձակ մեծամասնութեան ի նպաստ: Որպէսզի յետոյ չդանուինք «անակնկալներու» առջեւ, թէ մարդիկ օր ցերեկով Ազգային ժողովի մուտքին՝ «ժողովրդի արիւնը ծծողներ» անուանելու (կեղծ թէ անկեղծ համոզումով, ուրիչ հարց), եւ դեռ ալ՝ չատեր մտածեն, որ այդ ահաբեկումները արդար էին:

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Պուէնոս – Այրէս

ՆԻՒԹԵՐ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԳԵՐՄԱՆ-ՀԱՅ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐՄԱՆ 85-ԱՄԵԱԿԸ

DEUTSCH-ARMENISCHE GESELLSCHAFT

1914 - 1999

ՀԱՄՕ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

(Բ. եւ վերջ)

1913–ին Պէռլինի մէջ Հ. Յ. Դաչնակցութեան նպատակը պարզ էր՝ հետապընդել Հայ Դատը, ջանալով Հայերու կողմը շահիլ ոչ միայն գերմանական կառավարութիւնը, այլեւ գերման հանրային կարծիքը, մասնաւորապէս կառավարութեան վրայ զօրաւոր ազդեցութիւն ունեցող շրջանակները:

Գերման – հայ կոմիտէի դերը Հայ Դատի լուծման մէջ, Դաչնակցութիւնը չափազանց կարեւոր, նոյնիսկ բախտորոչ կը նկատէր այն պատճառով որ Թուրքիան որեւէ պետութենէ աւելի ենթակայ էր Գերմանիոյ ազդեցութեան:

Լսած Ռուբէն Դարբինեանին՝ «Եթէ կարողանայինք, հայ ժողովուրդին ի նպաստ տրամադրել Գերմանիան, մեծապէս դիւրացուցած կ'ըլլայինք Հայ Դատին լուծումը կամ գէթ չէզոքացուցած, կասեցուցած կ'ըլլայինք այն չարիքները, զորս Թուրքիա կրնար հասցնել հայ ժողովուրդին»:

Պէռլինի մէջ եւս, հայկական կոմիտէն Տոքթոր Փաուլ Ռոհրբախի միջոցով կապ կը հաստատէ Տոքթոր Էրնըստ Եէքհի հետ որ Գերմանիոյ Արտաքին գործոց նախարարութեան մնայուն քարտուղարն էր: Այդ օրերուն Ռուբէն Դարբինեան կը ծանօթանայ Տոքթոր Էրնըսթ Զօմէրին եւ Տոքթոր Լոհմանին՝ իր բնակարանին մէջ: Տոքթոր Է. Զօմէրը մաքուր հայերէն կը խօսէր, Խարբերդի գոլէճի փրոֆէսէօր եղած էր քանի մը տարիներ եւ հոն ալ հայերէն սորված: Ան Պէռլինի մէջ հետեւեալը կը պատմէ Ռուբէն Դարբինեանին.

«Տոքթոր Լոհմանի հետ նոր վերադարձած ենք երկար եւ խիստ հետաքրքրական պտոյտէ մը, Թրքահայաստանի գաւառներուն մէջ: Ամէն տեղ պատեհութիւն ունեցանք ծանօթանալու նաեւ ձեր Հայ Յեղափոխական Դաչնակցական ընկերներուն: Թէեւ չատ ուչագրաւ եւ տպաւորիչ բաներ չատ տեսանք, բայց ամէնէն աւելի խորունկ կերպով տպաւորուեցանք մանաւանդ ձեր գեկավար ընկերներէն, Արամէն, Իչխանէն, Սարգիսէն, Վռամեանէն, Տոքթոր Զաւրիեւէն եւ ուրիչներէն. անոնց զմայլելի զոհաբերող ոգիէն, անոնց պարզ, նահապետական կենցաղէն, անոնց անհատնում այլասիրութենէն եւ ինքնամոռացումէն:

«Տոքթոր Լոհման եւ ես մեր ճամբորդութենէն վերադարձանք այն համոզումով որ ոչ թէ մենք՝ եւրոպացի միսիոնարներս, պէտք է Թուրքիա կամ Հայաստան երթանք քրիստոնէութիւն սորվեցնելու ձեր ժողովուրդին, այլ ձեր դաչնակցականները պէտք է դան եւրոպա, իրենց կենդանի օրինակով իրական քրիստոնէութիւն սորվեցնելու մեր ժողովուրդին»:

Այդ օրերուն Պոլսէն Պէռլին եկած էր դաչնակցական գործիչ տոքթոր Յ. Զաւրիեան՝ ծանօթանալու համար հայ – գերման կոմիտէի գործունէութեան եւ գեկուցում տալու Պէռլինի ընկերներուն, Պոլսոյ մէջ կատարուած աչխատանքներու մասին: Շարաթ մը վերջ, Տոքթոր Յ. Զաւրիեանը եւ Տոքթոր Ռուբէն Դարբինեանը կ'երթան Ֆրանքֆուրթ կամ Օտէր հանդիպելու Տոքթոր Զօմէրին եւ Տոքթոր Լոհմանին, որոնց միսիոնարական հաստատութիւնը (կեդրոն) տեղաւորուած էր բաւականին ընդարձակ կալուածի մը մէջ: Հոն հիմնած էին միսիոնարական դպրոց մը Մերձաւոր – Արեւելքի պատանիներու եւ երիտասարդներու համար: Տոքթոր Յ. Զաւրիեանը երկուքին ալ ծանօթացեր էր Թրքահայաստանի գաւառներուն մէջ անոնց կատարած պտոյտին

ատեն եւ փոխադարձաբար չատ լաւ տը-
պաւորուած էր անոնցմէ:

Ռուբէն Դարբինեան կը գրէ. «Երկար օ-
րէն խօսեցանք մեզ հիւրընկալող այնքան
համակրելի պերմանացի միսիոնարներուն
հետ, ոչ միայն իրենց առաքելութեան,
այլեւ Թրքահայաստանի ազատագրման
մասին: Հաճոյքով տեսանք, որ անոնց
տեսակէտները չատ ալ տարբեր չէին մե-
րինէն: Անոնք խոստովանեցան, որ իրենց
ղէխաւոր նպատակը ոչ թէ կրօնական է,
այլ մշակութային: Համաձայնեցան մեզի
հետ, ծիծաղելի է քրիստոնեայ ազգե-
րուն քրիստոնէութիւն քարոզել եւ որ նե-
րելի չէ հայ լուսաւորչականները հեռա-
ցընել իրենց ազգային պատմական եկեղե-
ցիէն:

«Մեզի համար միանգամայն պարզուե-
ցաւ որ Տոքթոր Լոհման եւ իր գործակից
պերմանացի միսիոնարները իրականին մէջ
չհաղորդուած էին ոչ այնքան քրիստո-
նէութեան, որքան պերմանական մշակոյ-
թի եւ քաղաքական ազդեցութեան տարա-
ծումով եւ անոնց համաքրիստոնէական
քարոզչութիւնը յարմարագոյն վարագոյր
մըն էր միայն իրենց զուտ պերմանական
ազգային նպատակները հետապնդելու հա-
մար: Ուրախութեամբ համոզուեցանք
մանաւանդ, որ Տոքթոր Լոհման եւ
իր միսիոնար գործակիցները մոլեռանդ
պերմանացի ազգասէրներ ըլլալով հան-
դերձ, չատ բարձր գաղափար ունէին հայ
ժողովուրդի մասին, ջերմօրէն ու անձե-
րասիրաբար կը համակրէին մեր ազգային
ազատագրական չարժման եւ կը ճգտէին
հայութիւնը հաղորդակից ընել պերման
փառապանծ մշակոյթին, այն յոյսով թէ
հայ ժողովուրդը այդ կերպով պիտի
դառնար Պերմանիոյ բարեկամն ու դոր-
ծակիցը Մերձաւոր – Արեւելքի մէջ»:

Փարիզի մէջ ընկեր Միքայէլ Վարանդ-
եանի միջոցով Հայ – պերման Կոմիտէն
կապ կը պահէր նաեւ Ամենայն Հայոց Կա-
թողիկոսին պաշտօնական ներկայացու-
ցիչ՝ Պօղոս Նուպար փաշայի առաքելու-
թեան հետ: Հայ – պերման Կոմիտէի տը-
ւած տեղեկութիւնները այնքա՜ն հետա-
քրքրած էին, որ Պօղոս Նուպար փաշան
կ'որոշէ չուտով Պէրլին երթալ եւ հոն մօ-
տէն մասնակցիլ Հայ Դատի գործերուն:
Քանի մը օրէն կը հասնի Պէրլին եւ ան-
միջապէս նշանաւոր ԱՏԼՈՆ պանդոկին մէջ
կ'ապահովէ փոքրիկ սենեակներէն հատ մը
որպէսզի միշտ Հայ – պերման Կոմիտէի
անդամները կարենան տեղանի մը չուրջ
նստած՝ խորհրդակցիլ եւ ճաշել:

Տոքթոր Եոհաննէս Լեփսիուսի նախա-
գահութեամբ Կոմիտէն կ'որոշէ օգտագոր-
ծել Պօղոս Նուպար փաշայի ներկայու-
թիւնը, Պէրլինի մէջ, Գերմանիոյ Արտա-
քին գործոց նախարարին կամ անոր օգ-
նականին հետ տեսակցութիւն մը ունենա-
լու համար: Կոմիտէն կը դիմէ Տոքթոր
Էրնըսթ Եէքէի որ ապահովէ տեսակցու-
թիւն մը: Ան խորհուրդ կուտայ ոչ թէ Ե-
կովին այլ անոր օգնական Տոքթոր Ֆի-
մերմանը տեսնել, որովհետեւ վերջինս էր
ըստ իրեն, Գերմանիոյ արտաքին քաղա-
քականութեան իրական ղեկավարը: Կո-
միտէն յարմար կը նկատէր որ Պօղոս Նու-
պար փաշային ընկերանայ Եոհաննէս
Լեփսիուսը:

Գերման կառավարութիւնը Թրքահայ
դատով չհետաքրքրուելու համար, Կոմիտէն
անհրաժեշտ կը գտնէ որ Պօղոս Նուպար
փաշան ըսէ Տոքթոր Ֆիմերմանին թէ
Թրքահայ ժողովուրդը երջանիկ պիտի ըլ-
լար, եթէ Գերմանիա իր հովանաւորու-
տակ առնէր զայն եւ Թուրքերուն վրայ
պէտք եղած ճնշումը բանեցնէր, Թրքահայ
գաւառներուն ինքնավարութիւն տալու
համար: Նախատեսելով որ Տոքթոր Ֆի-
մերման կրնար հետաքրքրուիլ Թրքահա-
յաստանի հայ բնակչութեան քանակով,
Պէրլինի Կոմիտէն Պօղոս Նուպար փաշա-
յին կը յանձնէ Կ. Պոլսոյ պատրիարքարա-
նէն նոր ստացած վիճակագրական թիւե-
րը, որոնք կազմուած էին նոյն պատրիար-
քարանի մէջ դաշնակցական ընկերներու
աջակցութեամբ:

Տոքթոր էրնըսթ Եէքէի, Գերմանիոյ
Արտաքին Գործոց նախարարութեան մը-
նայուն քարտուղարը, որ ներկայ էր եղած
Տոքթոր Ֆիմերմանի եւ Պօղոս Նուպար
փաշայի տեսակցութեան, հաղորդած էր
Հայ – գերման Կոմիտէի անդամ Տոքթոր
Փաուլ Ռոհրպախին, որ Տոքթոր Ֆիմեր-
մանը չատ զոհ մնացած էր Պօղոս Նու-
պար փաշայի հետ ունեցած տեսակցութե-
նէն եւ համակրանքով լսած էր Պօղոս
Նուպար փաշայի դեկուցումը Հայ Դատի
մասին: Իսկ Տոքթոր Ֆիմերման մեծ հե-
տաքրքրութիւն ցոյց տուած եւ լսած էր
թէ գերմանական կառավարութիւնը չատ
բարձր կարծիք ունէր հայ ժողովուրդին
բացառիկ ընդունակութիւններու մասին,
պիտէր թէ ան ջահակիրն է եւրոպական
քաղաքակրթութեան Մերձաւոր – Արեւել-
քի մէջ եւ վստահ է թէ ան կրնայ ըլլալ
Գերմանիոյ լաւագոյն բարեկամը, ինչպէս
եւ պերման լեզուին ու մշակոյթին տարա-
ծողը:

Երկու պարագաներ սակայն, կը մտա-
հոգեն գերման կառավարութիւնը, Հայ-
կական Հարցին վերաբերմամբ, – աւել-
ցուցած էր ան. – Ա) Այն է, որ Թրքահա-
յաստանի գաւառները սահմանակից են
Ռուսաստանի: Բ) Հայերուն թիւը այդ
գաւառներուն մէջ մեծ չէ: Պօղոս Նուպար
փաշա այն առեն յանձնած է Տոքթոր Ֆի-
մերմանին Պոլսոյ պատրիարքարանին մէջ
կազմուած վիճակագրութիւնը, Հայերու
եւ միւս ազգութիւններու մասին Թրքա-
հայաստանի գաւառներուն մէջ: Այդ վի-
ճակագրութիւնը Հայերուս համար չատ
աւելի նպաստաւոր էր, քան գերման կա-
ռավարութեան Թրքական աղբիւրներէ
ստացածը:

Տոքթոր Ֆիմերմանի երկրորդ դիտողու-
թիւնը Պօղոս Նուպար փաշան չէր ժըխ-
տած, որ Հայերը ընդհանուր առմամբ
ռուսասէր են, որովհետեւ Ռուսաստանը
օգնութիւն կը խոստանայ: Եթէ Գերմա-
նիա ստանձնէ Հայ ժողովուրդին հոգա-
տարութիւնը Թուրքիոյ եւ մասնաւորա-
պէս Թրքահայաստանի մէջ եւ Գերմանիոյ
օգնութեամբ Հայերը ինքնավարութիւն ու
ապահովութիւն ստանան, մոլեռանդ գեր-
մանասէրներ պիտի դառնան, անկասկած:

Պէրլինի մէջ, 1914 Մարտի երկրորդ
կէսին գումարուած է խորհուրդը, (Հ. Ց.
Դաշնակցութեան խորհուրդը կը կազմէին
Արեւելեան Բիւրոն, Արեւմտեան Բիւրոն,
Հայաստանի Բիւրոն եւ Ամերիկայի ԿԿ-ի
ներկայացուցիչները): Այդ մասին կը
վկայեն գոնէ Օթարանայի գաղտնի տեղե-
կագրերը (Յարական Ռուսիոյ գաղտնի ոս-
տիկանական արխիւը): Ըստ այս տեղե-
կագրերուն, մասնակցած են Աւետիս Ա-
հարոնեան, Տոքթոր Մինաս Մուրատեան
(պէրլինաբնակ) Արեւելեան Բիւրոյէն,
Արմէն Գարօ եւ Խեչօ (դաշնակցական
Խեչօ?) Հայաստանի Բիւրոյէն եւ Մ.
Վարանդեան՝ Արեւմտեան Բիւրոյի կողմէ
(կուսանք ամենայն վերապահութեամբ):

Այլ տեղ՝ կը յիշատակուին անունները
Սարգիս Արարատեանի («Դրօշակ»ի կող-
մէ?), Լիպարիտ Նազարեանցի (Պէրլինի
Հ.Ց.Դ. Կոմիտէին կողմէ?), այդ օրերուն
Պէրլին ապրող Արտաշէս Զիլինգարեանի
(Ռուբէն Դարբինեան) եւ այլն: Խոր-
հուրդը կը քննէ երեք բիւրոներու աչխա-
տանքի ծրագրերը, կը զբաղի 8-րդ Ընդ-
հանուր ժողովին նախապատրաստու-
թեամբ, Պէրլինի «Հայկական Կոմիտէ»ի
աչխատանքներուն ծանօթութեամբ, եւ
ի մասնաւորի գործերով:

Պէրլինի Հայ Կոմիտէի հրաւէրով Ժը-
նեւէն Պէրլին կուգայ դաշնակցական դրող
Աւետիք Իսահակեան, «Մեսրոպ» պար-
բերականի խմբագրութեան քարտուղա-
րութիւնը ստանձնելու եւ միաժամանակ
թերթին հայերէն մասին սրբագրութիւն-
ները կատարելու համար:

Գրիգորիս վարդապետ Պալաքեան ալ
կարճ ժամանակուան մը համար Պէրլին
կ'ապրէր: Առաջին պատերազմը չսկսած,
Պէրլինի մէջ կ'ապրէին թիւով չատ քիչ
Հայեր որոնք եկած էին Թուրքիայէն –
էսերներէն եւ ծխախոտի գործով կը զբ-
աղէին. նաեւ քանի մը ուսանողներ:

Ըստ Ռ. Դարբինեանին, նախքան գեր-
մանացի անդամները ժողովի հրաւիրելը,
մենք՝ Հայերս հաւաքուեցանք եւ մեր ը-
նելիքը որոշեցինք: Ապա միայն ունեցանք
խառն ժողով մը մեր գերմանացի բարե-
կամներուն հետ:

Հայ – գերման ընկերութեան հրաւէրին
մէջ հետեւեալը կը կարդանք:

«Մենք ստորագրեալներս կը կազմակեր-
պենք «Հայ – գերման ընկերութիւնը», որ
երկու ազգերու փոխադարձ չիման եւ
մշակութային մերձեցման գործաւոր խթան
մը պիտի ըլլայ: «Հայ – գերման ընկե-
րութիւնը» ունենալով գերազանցապէս
մշակութային բնոյթ, իր նպատակները
արդիւնաւոր եւ անարգել հետապնդելու
համար կը զրուի քաղաքական տեսակէ-
տով չէզոք գետնի մը վրայ, ուր կարող
են համախմբուիլ ամէն դասակարգի, դա-
ւանանքի եւ ուղղութեան պատկանող
տարրեր ու անհատներ:

«Հայ – գերման ընկերութիւնը ոչ մի-
այն չունի քաղաքական տարամերժ հա-
կումներ, այլ ընդհակառակն կոչուած է
կենսագործ օրինակ մը դառնալու նոյնա-
նման այլ միութեանց գոյացման, նաեւ
մշակութային, միւս երկիրներուն մէջ,
հայ – ռուս, հայ – ֆրանսական, հայ –
անգլիական եւ հայ – իտալական նոյնա-
նպատակ ընկերութիւններու կազմակերպ
գործունէութիւնը պիտի լրացնէ միայն
այն աչխատանքը, զոր պիտի կատարէ
«հայ – գերման ընկերութիւն»ը:

Որովհետեւ այսպէս բազմակողմանի
չիման միջոցով է որ հայութիւնը պիտի
կարենայ գտնել եւ հարթել իր առաջ ա-
րագ զարգացման ուղին: «Հայ – գերման
ընկերութեան» նպատակները կ'ամփոփ-
ուին հետեւեալ կէտերուն մէջ.

Ա. – Տարածել հայ ժողովուրդի մասին
արդար եւ անաչառ գնահատանք Գերմա-
նիոյ մէջ եւ գերմանացի ժողովուրդին
մասին՝ Հայոց մէջ:

Բ. – Միջնորդել հիմնական ծանօթու-
թիւն տալու հայ ժողովուրդի ստեղծա-
գործութեանց մասին համաչխարհային
մշակոյթին մէջ եւ գերմանացի ժողովուր-
դի ձգտումներուն, հայ մշակոյթի զար-
գացման համար:

Գ. – Մշակել անձնական յարաբերու-
թիւններ Գերմաններու եւ Հայերու մի-
ջեւ, մանաւանդ անոնց, որոնք Գերմանիա
կ'ուսանին:

Այս նպատակներու իրագործման հա-
մար հետեւեալ միջոցներ պիտի նկատի
առնուին.

1. – Մատակարարել ճչգրիտ տեղեկու-
թիւններ Հայաստանի վիճակի մասին,
գերման մամուլին:

2. – Հրատարակել ամսագիր մը երկու
լեզուներով, որ պիտի ներկայացնէ հայ
մշակոյթը գերման հանրութեան եւ ճամ-
բայ բանայ գերման մշակոյթին՝ դէպի
Հայաստան:

3. – Թարգմանել արժէքաւոր հայ գը-
րական գործեր գերմաներէնի եւ գերմա-
ներէն գործեր, հայերէնի:

4. – Հիմնել գիտական հայկական գը-
րադարան մը Գերմանիոյ մէջ՝ հայ լե-
ւի, մշակոյթի եւ պատմութեան ուսում-
նասիրութեան համար:

5. – Տարածել եւ դասաւանդել գերմա-
ներէն լեզուն հայ դպրոցներուն մէջ:

6. – Հիմնել տեղեկատու բիւրօ մը
Գերմանիոյ մէջ հայ ուսանողներուն հա-
մար եւ ստեղծել դիւրութիւններ որ ա-
նոնք ընդունուին գերմանացի ընտանիք-
ներուն մէջ:

Հայ – գերման Կոմիտէի անդամներն
էին ըստ առաջին կոչին, Տոքթոր Եոհան-
նէս Լեփսիուս – Փոցտամ, Տոքթոր Մարկ-
ւարտ – Պէրլինի Համալսարանի փրոֆէ-
սէօր, Տոքթոր Թաղը – Մարպուրկի հա-
մալսարանի փրոֆէսէօր, Տոքթոր Փաուլ
Ռոհրպախ – Պէրլին, Վերապատուելի Ըճ-
թիր – Ալթեն – Դէսաու, Տոքթոր Ռուբէն
Դարբինեան – Պէրլին, Տոքթոր Ճէյմս
Կրինֆիլտ – Պէրլին, Տոքթոր Հայրան-
եան – Պէրլին, Աւետիք Իսահակեան – Պէր-
լին, Տոքթոր Մ. Մուրատեան – Պէրլին,
Տոքթոր Շահպազեան – Պէրլին:

Հայ – գերման Կոմիտէի կոչէն ետք
1914 Յունիս 16-ին Պէրլինի Թագաւորա-
կան Թանգարանի ապրպարդութեան ճոխ
սրահին մէջ տեղի կ'ունենայ առաջին
նիստը, ժողովը կ'որոշէ հրատարակել
«Մեսրոպ» անունով պարբերաթերթ մը
հայերէն եւ գերմաներէն լեզուներով:
Դժբախտաբար «Մեսրոպ»ի միայն առա-
ջին թիւը լոյս տեսաւ (1914 Յուլիս – Օ-
գոստոս), երբ երկրորդ թիւը պատրաստ-
ուելու վրայ էր, սկսաւ Առաջին համաչ-
խարհային պատերազմը, ուրեմն երկրորդ
թիւը անտիպ կը մնայ Վիէննայի Մխի-
թարեաններուն մօտ:

Տոքթոր Եոհաննէս Լեփսիուսի գրաղա-
րանին եւ արխիւին տնօրէն եւ Հալլէ քա-
ղաքի համալսարանի աստուածաբանու-
թեան դասախօս ու տեքան՝ փրոֆ. տոքթ.
Հերման Կոլդ ժամանակին կը գրէր.
«19 – 20-րդ դարու հայ պատմութիւնը
գրելը հնարաւոր չէ առանց Եոհաննէս
Լեփսիուսի անունը յիչատակելու: Միւս
կողմէ՝ անոր կենսագրութիւնը գրել, կը
նչանակէ ցոլացնել Հայ ժողովուրդի
պատմութեան ողբերգական մէկ դրուա-
գին պատկերը»:

Այո՛ մենք՝ Հայերս ուր որ ըլլանք, ե-
րախտապիտութեամբ պիտի յիչենք մեր
մեծ բարեկամին՝ Եոհաննէս Լեփսիուսի
անունը: Ծնած էր 1858 Դեկտեմբեր 15-ին
Պէրլինի մէջ, զաւակն էր գերմանացի ան-
ւանի եդիպտագէտ Պէրլինի Համալսարա-
նի դասախօս՝ Կարլ Ռիչարտ Լեփսիու-
սին: Եոհաննէս Լեփսիուս երեսուն տարի
աչխատեցաւ Հայ Դատի համար, կեանքը
ամբողջ նուիրած էր հայութեան, սրտի
հիւանդութեան պատճառով 1926 Փետր.
23-ին մահացաւ Մերանօ քաղաքը, Իտա-
լիա:

Գրիգորիս Եպիսկոպոս Պալաքեան երբ
Ե. Լեփսիուսի մահուան լուրը լսեց, հե-
տեւեալը գրեց: «Հայ ազգը իր զաւակնե-
րուն մէջ հանդիպ Տոքթոր Եոհաննէս
Լեփսիուսի երախտապիտութիւն պիտի
արթնցնէ: Անոր յիչատակը հայ ազգին
մէջ միշտ կենդանի պիտի մնայ, որովհե-
տեւ ան Հայ ազգը խորունկ կերպով կը
սիրէր եւ անոր ծառայելու համար իր ամ-
բողջ բարոյական եւ ֆիզիքական զօրու-
թիւնը ի սպաս դրաւ»:

Աղբիւրներ. –

1. – Ռուբէն Դարբինեան յուչեր «Կեան-
քիս գրքէն» (Հայրենիք ամսագիր), Պոս-
թըն, 1959 Մայիս – Յունիս – Յուլիս:

2. – Հրանդ Բաստրմաճեան «Հայոց
պատմութիւն» Բ. հատոր, Անթիլիաս,
1958:

3. – Վահան Փափազեան «Իմ յուչերը»
Բ. հատոր, Պէյրութ, 1952, եւ Գ. հատոր
Գահիրէ, 1957:

4. – Հրաչ Տասնապետեան «Հ. Ց. Դաչ-
նակցութեան կազմակերպման կառոյցի
հոլովոյթը» Պէյրութ, 1974:

5. – «Հայգերման Ընկերութեան» հը-
րաւէրը, «Մշակ» օրաթերթ, Թիֆլիս,
1914 Յուլիս 14:

6. – Համօ Պետրոսեան «Հայերը Գեր-
մանիոյ մէջ» «Նաւասարդ» ամսագիր,
թիւ 110, 1991, Լոս – Անճըլըս:

ՀԱՄՕ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

Գերմանիա, Դեկտեմբեր 1999

ԱՌԱՆՑ ՍԱՀՄԱՆԻ ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐՈՒ 1999-Ի ՏԵՂԵԿԱՏՈՒՆ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ

1998-ի ընթացքին իրենց արհեստը գործադրելու «մեղք»ով սպաննուած են երկու լրագրողներ. երեք պարագաներ ալ քննութեան նիւթ են: Օրթոթերթի մը աչխատակիցն ալ բարձր մակարդակով դա-
տաճանութեամբ ամբաստանուած է հե-
տաքրքրուած ըլլալով հիւլէական ապա-
կանումով ու հսկողութեան տակ առնը-
ւած: Մամուլի ազատութիւնը երկրին
մէջ անտերժելի իրականութիւն նկատ-
ուելով հանդերձ, զայն կիրարկողներու
համար աւելի քան երբեք վտանգաւոր
դարձած է: Նոյն տարուան Դեկտեմբերին
երեսփոխանուհի Գ. Ստարովոյտովայի
սպանութիւնը փաստ կը նկատուի թէ որ-
քան դիւրաբեկ է ժողովրդավարական հո-
լովոյթը:

Կացութիւնը աւելի սարսափելի է կարգ
մը ինքնավար մարզերու մէջ, ինչպէս
Թաթարստան, Քալմուքիա, եւլն., ուր
լրագրողներու սպանութիւններ միջադ-

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԻՄ ԼԵԶՈՒԻ ՏԱԿ ՓՈՒՇ ՉԿԱՑ...

ԱԶԱՏ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

«Վան արեան», Երեւան 1999

ՀԱՑ
ԹԱՏՐՈՆԻ
ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՑ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ ՑՐԴ ՇԱՐՔ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՑՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Ա. Ծ Ր Ա Գ Ի Ր

Ս ի պ ի լ
Ո Ր Բ Ո Ի Հ Ի Ն

Կիրակի, Յունուար 30, ժամը 16-ին

Հայ Ուսանողական Ոստան
57, bd Jourdan — 75014 Paris
M° Pte d'Orléans ou Cité Universitaire

Բ. Ծ Ր Ա Գ Ի Ր

Գ ր ի գ ո ր Զ o h r a p
(ա) *Հ Ա Տ Ո Ւ Ա Ծ* ■
(բ) *Հ Ա Տ Ո Ւ Ա Ծ*

Յ ա կ ո ր Օ շ ա կ ա ն
« *Փ Ա՛ Ռ Ք Ա Տ Ո Ւ Ա Ծ* » . . .

Կիրակի, Փետրուար 29, ժամը 16-ին

Հայ Ուսանողական Ոստան
57, bd Jourdan — 75014 Paris
M° Pte d'Orléans ou Cité Universitaire

Մուտքը՝ 30 Ֆր.

LE DOCTEUR EDOUARD ATTAMIAN
Président de l'U.G.A.B. France
et
les membres
du Conseil d'Administration
vous convient à un

DINER

en l'honneur du
DR HAGOP HAGOPIAN

le Vendredi 21 Janvier à 20 heures
dans les Salons de l'Hôtel Splendid —
50, bd Victor Hugo — 06000 NICE

— O —

Présentation de nouveaux membres de bureau — Comité Nice Côte d'Azur

— O O —

Animation musicale

Participation aux frais: 220 F membre
270 F non membre

Réservation indispensable avant le 19 JANVIER
au : 06 03 74 16 99

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները՝ Նորայր Իփէճիի մահւան առթիւ։

Արտաշ Գարապաշ, Թորոս Տէմէեան, Արման Գարուն, Պետրոս Մարաշլը, Նոյէ Խօճաչ 200-ական Ֆր., Խաչիկ Թօրթաչ 2000 Ֆր., Պարգեւ Տէմէեան 100 Ֆր., Արթիւր Գաբթանեան 200 Ֆր., Եղուարդ Ալճունթաչ 100 Ֆր., Ժաք Սարոյեան 150 Ֆր.։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

MANOUGNEROU OR

Le Conseil d'Administration et ses sections parisiennes vous invitent à fêter le **MANOUGNEROU OR**

Le Dimanche 16 janvier à 14h30

au CENTRE VALEYRE
24, rue Rochechouart — 75009 PARIS

Au programme : **Les élèves des écoles de la CBAF**
Théatre Berlingot
Et le Père Noël

Tous les enfants sont conviés à venir les accueillir et les applaudir.

Bar — Buffet

MUSARM PRODUCTIONS
en accord avec Lévon SAYAN
présente

LIZ SARIAN

au

Casino de Paris
13 MAI 2000
à 20 h 30

LOCATION
CASINO DE PARIS
tél. 01 49 95 99 99
= FNAC = VIRGIN Mégastore = Agences =

CAMP DE SKI FAMILIAL

Centre de vacances évangélique arménien **«LA SOURCE»** — **Thollon les Mémises** · Haute Savoie (2000 m.).

Prix du séjour : — Adultes : 1.400 F
— Enfants : 840 F

Voyage en car à partir de Paris

DU 5 AU 12 FEVRIER 2000

Renseignements & inscriptions :
Pasteur Gilbert LEONIAN : Tél. : 01. 47. 36. 02. 50

Groupe Edouard Dériklian
«AIDE A LA JEUNESSE ARMENIENNE»

REPRESENTATION THEATRALE

ANPAN HOURINE — **NOR PEJICHGUE**

Samedi 22 Janvier à 20 heures précises

Tirage au sort du billet de TOMBOLA : **week-end à VENISE** à l'issue de la représentation!

M.A.J.C. — 12-14, rue St-Bazile
13001 MARSEILLE
Tél. : **04.91.50.15.09** / **04.42.58.33.67**

Imprimé sur les Presses du **Journal «HARATCH»**
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 — **Commission paritaire : No 55935**

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section PARIS

séjour familial

La Section «Archalouys TATHEOSSIAN» de Paris organise son séjour familial du **dimanche 13 au dimanche 20 Février** à Bellefontaine (JURA). Prix compétitifs!!! Ambiance arménienne assurée !!!

Sourtout, n'hésitez pas, venez avec vos enfants, petits-enfants ou amis et rejoignez-nous sur les pistes de ski, de luge ou tout simplement dans le Centre !!!

Renseignements et inscriptions
auprès de :
— Araxie: **01 39 83 71 19** (de 19 à 21h)
— Marie: **01 47 80 71 73** (de 9 à 19h)
— Séta: **01 64 03 53 05** (de 10 à 20h).

Centre Culturel SAINT MESROB
10 bis, rue Thouin — Paris 5ème

EXPOSITION
Du 21 au 28 Janvier
des œuvres du peintre

DIBAR APARTIAN

D'inspiration religieuse, les toiles sont rassemblées sous le titre

CONSOLATION

Vernissage le Vendredi 21 Janvier à 19 heures — Cocktail

Exposition tous les jours (du 22 au 28 Janvier) de 16h à 20h.

Métro: Cardinal Lemoine / Monge
RER B Luxembourg

— Entrée libre —

ԿԱՊՈՒՑ ԽԱՉԻ
ՓԱՐԻԶԻ ՄԻՕՐԵԱՑ ԴՊՐՈՑԻ

ԲԱՐԵԿԵՆԴԱՆՔ

Դպրոցասէր, Թարգմանչաց եւ Ս. Մեսրոպ դպրոցներուն աշակերտները, Միօրեայ դպրոցներու աշակերտները ինչպէս նաեւ բոլոր հետաքրքրուղ երախաները, սիրով հրաւիրուած են Մեծ Պահքէն առաջ աւանդական, զուարթ

Բարեկենդանը

տօնելու։

Ծպտում, երգ, խաղ, արտաւանութիւն, վիճակահանութիւն *եւլն.։*

Կիրակի, Փետրուար 6, ժամը 14։30
Salle Valeyre
24, rue Rochechouart — 75009 PARIS
— Métro : Cadet —

Յայտագրին մասնակցելու համար հեռաձայնել՝
01 _ 64 - 03 - 53 - 05
Թիւին
կամ Փարիզի մասնաճիւղի գրասենեակը Շաբաթ ժամը 15 _ 19
01 _ 42 - 46 - 88 - 36
Մուտքը ազատ է։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՒՑ ԽԱՉԻ Պօսթոնի Նայիրի մասնաճիւղին ընդհանուր ժողովը _ Ցունուար 22 - Շաբաթ, ժամը 14։30-ին տեղւոյն եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ, խիստ կարեւոր օրակարգ։

Տեղեկատուութիւն եւ հաշուեհատուութիւն։ Փափաքելի է բոլոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	800	(964,80)
Հոգեհանգիստ	700	(844,20)
Շնորհակալիք	700	(844,20)
Հարսնիք_Նշանուխ	700	(844,20)
Ծնունդ	700	(844,20)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 20,60% Թ.Վ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը)։

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12-13 տող) մնացեալին։

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին վար չուքեան։

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 18
MARDI
18 JANVIER
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·820 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 75e ANNEE — N° 19.820

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Յաջտարարութիւն Ո՞ր Կը Մտահոգէ

Հոկտեմբեր 27-ի պատահարը բազմաթիւ առումներով անկիւնադարձ մը նշեց Հայաստանի ու նաեւ Արցախի ընթացքին մէջ։ Երկու պետութիւններու համար ալ ճակատագրական դերի տէր դէկավարներու ոչնչացումին հետ, փաստօր առաջ իշխանութեան խոցելի ընոյթին, բեկանեց այնքան զոհողութիւններով պահպանուած կայունութեան աւանդութիւնը։ Աստիճանէ թերեւս աւելի ծանրակշիռ է, սակայն այսօր, տեսնել թէ անկախութեան տասնամեակին առաջին անգամ երկիրը դէմ յանդիման կը գտնուի ոչ արտաքին թշնամիին։

Հայ ժողովուրդի պատմութեան էջերէն չատ ծանօթ այս ազդակը այսօր ալ, Հոկտեմբեր 27-էն երեք ամիս ետք, կը շարունակէ իր սարսափին տակ պահել մեր իրականութիւնը։ Եւ ամէնէն ափսոսալին այն է որ այդ ազդակը առաւելաբար կը յայտնուի կրակի առաջին գիծին վրայ, Ղարաբաղի մէջ։ Ատոր նորագոյն փաստն էր Լ.Ղ.Հ կառավարութեան Յունուար 13-ի Յայտարարութիւնը («Յառաջ», Յունուար 15)։ Անով առաջին բանաձը այն էր որ խաղաղած չէ ներքաղաքական վիճակը· իսկ ատոր պատասխանատու կը նկատուին «նախկին պաշտօնեայ անձիք», որոնք արատաւոր գործունէութեամբ վարկաբեկուած են, եւ այլն։ Կառավարութիւնը իրեն համախոհ եւ նեցուկ ցոյց կուտայ պատերազմի վետերաններն ալ, վստահեցնելով որ ամէն միջոց ի գործ կը դրուի սադրանքները կասեցնելու, մեղաւորները պատժելու համար։

Դժուար չէ կռահել թէ կացութեան սրուելուն պատասխանատու ցոյց արուած նախկիններուն պաշտպանութեան պաշտօնապէս կոչուած նախկին նախարար ու բանակի նախկին հրամանատար Ս. Բաբայեանի համախոհներն են։ Այդէն բաւական միամտութիւն էր յուսալ որ դինքն ու ներկայի դէկավարութեան դլխաւոր դէմքերը՝ նախագահ Ա. Դուկասեանն ու վարչապետ Ա. Դանիէլեանը հակադրող վտանգաւոր կացութիւնը չուտով պիտի քնականոն դառնար անոր պաշտօնազրկումով։ Ս. Բաբայեան իրեն այսօր ուղղուած մեղադրանքներուն քով մեծ բաբեղիէի տէր է Ղարաբաղի պատերազմին մէջ կատարած կարեւոր դերով։ Այնպէս որ իշխանութեան դիրքը զիջելու անոր անձին դժկամութեան քով, պէտք է ենթադրել զանդուածի մը համակրանքն ալ որ ուղղուած է պատերազմիկին, յաղթանակը տանելու գործին մէջ վաստակ ունեցողին։ Այսքանը արդէն աւելի տրամաբանական կ'ընէր ծագած տագնապը մարելու համար անոր հետ իշխանութեան միւս թեւի դլխաւոր անուններուն ալ հրաժարումը, ինչպէս պահանջուեցաւ բանակին կողմէ, բայց չգործադրուեցաւ։ Անշուշտ թէ նման կացութիւն յղի էր նոր բարդութիւններով, սակայն նաեւ ունէր աւելի հաստատուն, մնայուն լուծումի տանելու կարելիութիւնը։ Մինչդեռ, այսօր, խնդրոյ առարկայ Յայտարարութիւնէն յայտնի կը դառնայ թէ նոր խմորումներ սպառելի են այդ փափուկ, ամէնն վտանգի քաց հողին վրայ։ Յայտնի կը դառնայ նաեւ թէ իշխանութիւնը այնքան ալ ինքնավստահ չէ իր ուժին ու կը ջանայ հանրային կարծիք մը ձեւաւորել Ս. Բաբայեանի դէմ։

Այս տպաւորութիւնը նախ արդիւնք է այն անհանդստութեան որ կը յայտնուի «նախկին»ներու չրջաններ կատարած այդէն որ կ'լսուի թէ համախոհներ դտնելու, դանոնք երկրապահ կազմակերպութեան մէջ առնելու նպատակը կը հետապնդէ։ Անոնց կը վերապրուի իշխանութիւնը դրաւելու, իրենց կորսնցուցած դիրքերը վերադրաւելու նկրտումը։ Մինչեդեռ, միայն այսքանէն դատող մը պիտի չհասկնայ թէ դատապարտելի ի՛նչ կայ ատոր մէջ, երբ մանաւանդ Ս. Բաբայեան արդէն բաչէ ի բաց յայտնած էր թէ ռազմականէն որոշած է քաղաքական դաշտ անցնիլ։ Իր պաշտօնազրկումը արդելք մը կը դնէ՞ նման բանի։ Ապահովաբար ոչ։ Ուստի, դժուար է մեղադրանքի լարը մը գտնել մէկուն համար որ քաղաքական գործունէութիւն կ'ուզէ տանիլ ու իշխանութեան կը ձգտի։

Հարց չ՝ բնականաբար այլ ընոյթ կ'առնէ եթէ Յայտարարութեամբ ըսուածէն պէտք է հասկնալ թէ «նախկին»ներու այցերը եւ յատկապէս համախոհներ դրանելու, անոնցմով «Երկրապահ»ի չարքերը լրացնելու մասնակցումը կ'ակնարկէ իշխանութիւնը ուժի միջոցով ձեռք անցընելու մասին։ Սակայն, այդ պարագային ալ Յայտարարութիւն մը նման դատադրութեան հակադարձելու չատ անպօր ձեւ է։

Իշխանութեան ուժական դիրքը խնդրականացնող է ըսուածն ալ թէ «նախկին»ները, անոնց գործակիցները, աջակցութիւն չեն գտներ եւ թէ պատերազմի վետերանները «Երկրապահ»ի ներկայի դէկավարութենէն դժգոհ, կը նախընտրեն նոր կազմակերպութիւն ստեղծել, անով սատարել իշխանութեան։ Եթէ իսկապէս ատիկա է իրականութիւնը, ոչ մտահոդուելու պատճառ կայ, ոչ ալ Յայտարարութիւն հրապարակելու։ Ի՞նչ վտանգ կրնայ ներկայացնել քնակչութենէն զօրակցութիւն չգտնող խմբակ մը որմէ իրենց ճամբան անջատել կ'ուզեն նախկին գործակիցներ իսկ։ Առանձնութեան ու հետեւաբար պարտութեան դատապարտուած չըլլա՞ր ան։ Պարագայ մը որ նոյնպէս աւելորդ կը դարձնէ նման Յայտարարութիւն։

Այսուհանդերձ, արուած է ան, լրատուիւններով ալ ցրուած հայութեան բոլոր կեդրոններուն։ Պահ մը մոռնալով անգամ պարունակութենէն ներչնչուած վերոյիշեալ կէտերը, «երկրի ներքաղաքական իրադրութիւնը սրելու փորձեր»ուն չեզոտւմը բաւական է մտահոդ ըլլալու, վախցնող հետանկարներ նշմարելու։ Բաներ որոնք զարաբաղեան ներկային մէջ ոչ մէկ պատճառ, իրաւունք պէտք է ունենան զոյութեան։

Մանաւանդ երբ մեր ձեռքերով մեր հոլը փորելու օրինակներով լայնօրէն յագեցած պատմութիւն մը կը հետեւի մեր քայլերուն եւ սկսած էինք հաւատալ թէ հասած ենք վերջապէս այդ ախտէն ազատելու հասունութեան։

Ա. Թ.

ՓՈԽԱՆ ՏՈՄՈՒ

ՆՈՐ ՀԱԶԱՐԱՄԵԱԿԻ ՀԻՆ ԿԱՐԳԵՐԸ

Հիմա որ մարդկութիւնը ազատ չունչ կը քաչէ վերապրած ըլլալով երրորդ հազարամեակի մուտքին գուչակուած աեւտրանական թէ պետական Յայտնութեանական վախճանէն, պետութիւններ, քաղաքական կազմակերպութիւններ թէ հասրային դէմքեր վերադարձած են իրենց սիրելի զբաղումին, այն ինչ որ եղած էր նախորդ դարուն եւ կամ անցեալ բոլոր դարերուն, Պղատոնի Հանրապետութիւնէն առաջ թէ վերջ։

Յամբ Տեառն 2000 թուականի առաջին օրերուն աչխարհի հզօրագոյն պետութիւնը եւ ճարտարարուեստականօրէն ամէնէն զարգացած երկրին ժողովուրդը կը զբաղի եւ կը զբաղեցնէ աչխարհը զուտպայի վեցամեայ մանչուկին ճակատագիրով, որմէ կախեալ կը թուի ըլլալ արեւմտեան ժողովրդավարութեան ճակատագիրը եւ ազատական կարգերու երկրորդ փրկութիւնը՝ Սորհրդային կարգերու տապալումէն ասդին։

Մարդկային կատակերգութիւն մըն է որ կը պատկերուի իր ամէնէն տխուր գիծերով։ Քաղաքական ոռնապնդակի մըրցում մը՝ զրացի, այլ թշնամի երկու երկիրներու միջեւ, գնդակը ըլլալով անդիտակից էլիան Կոնսալէս, Ֆլորիտայի բացերը նաւարեկումէ հրաչքով փրկուած երեխան, որուն մայրը եւ խորթ հայրը մեացեալ ատոը ուրիչ փախստական Քուպացիներու հետ խեղդուած էին։

Հարցին պատկերազարդ երեսը ծանօթ է· ամերիկեան – մասնաւորաբար Ֆլորիտայի – կողմը ցոյցեր, դիմումներ, բողոքներ, երեխան վերադարձնելու պարագային բարկաճայթ սպառնալիքներ Սպիտակ Տան ուղղութեամբ դուպայական տարագիր կազմակերպութիւններուն կողմէ, որոնց տասնեակ տարիներու գոյութեան իրաւունքի նչանաբանն է «Գուպայի ազատագրութիւնը համայնավարութենէն», իսկ գործունէութեան զսպանակը՝ կոյր ատելութիւնը հանդէպ Ֆիտէլ Գասթրոյի։ Իրենց կը միանան ամերիկեան նոյնպէս արմատական թեւի ներկայացուցիչներ, նահանգային թէ դաչնակցային կարդ մը գոնկրէսմէնները, որոնց պաչտօնին մէկ կարեւոր մասը կը թուի ըլլալ աչխատանքը Գասթրոյի տապալումին, առընթեր՝ իրենց աթոռին պահպանումին, չնորհիւ ամերիկացի Գուպացիներու քուէներուն։ Պատկերին միւս երեսը կը պտնուի դիմացի կղզին՝ Գուպա, ուր նոյնպէս ժողովրդային ցոյցեր տեղի կ'ունենան պահանջելով տղեկին վերադարձը երկիր եւ իր հարազատ հօրը, որ կը պահանջէ իր որդին։ Այս իրարանցումին մէջ էլիան կ'ապրի հրաչազեղ, երանելի օրեր, առանց ըմբռնելու մէկ օրէն միւսը իր չուրջ տեղի ունեցած հրաչափոխութիւնը, – ան ջերմ գուրգուրանքին, ութսդին գորովին առարկան է տարագիր Գուպացիներուն, որոնք էլիանի մէջ արդէն կը տեսնեն ապագայի ազատագրուած Գուպայի խորհրդանիչը։ Ու խաղալիքներով կ'ողողուի երեխան։ Չաւառաբար Մերսէդէս եւ Քաստիլլաք ինքնաչարժներ ալ սառնար եթէ իր տարիքը արտօնէր։ Նուէրներու կ'ընկերանայ մանչուկին նորարողջ ուղեղին ուղեղալուացքը ազատատեներու որոշ դասակարդի մը կողմէ, որպէսզի դարուս այս առաջին հերոսը թոթովէ իր չուրջ ոստոստող եւ իր ամէն չարժումները լուսանկարող-պատկերահանող արդտիկ թէ մեծ մամուլի ներկայացուցիչներուն՝ չախչախիչ նախադասութիւնը.– «Ձեմ ուզեր երթալ»։ Հա՞րկ է չեչտել թէ ան մեր դարասկիզբի ամէնէն չատ լուսանկարուած եւ մետիաներուն կողմէ հաղորդուած առաջին անձնաւորութիւնն է, երկրին նախագահական չորս դիմաւոր թեկնածուներուն կողքին։

Որպէսզի ամերիկեան պատկան իշխանութիւնները մանչուկը իր հօր վերադարձնելու որոչումը չգործադրեն, պտնուեցան նաեւ գոնկրէսմէնները, որոնք մատծեն պաչտօնական կոչնագիրով յանձնախմբային ունկնդրութեան կանչել երեխան, ի Ուաչինկթըն, անոր ազատ կամքին վկայութիւնը առնելու համար, կամ Երուանդ Օտեանի նչանաւոր հերոսին հետեւողութեամբ, որ այս պարագային ի զօրու է՝ ... իբրեւ ազատ երկրի ազատ քաղաքացիներ, եւ ազատ խօսքի ու կարծիքի ուխտեալ պաչտպաններ, բացարձակ ազատութիւն տալով որ էլիան կոնզալէս իր մտածումները ազատօրէն ներկայացնէ։ Կը խորհուի նաեւ որ Գոնկրէսը բացառիկ տնօրինումով մը քաղաքացիի օրինավիճակ տայ երեխային։ Ինչպէս կը տեսնուի, արեւմտեան Դեմոկրատին պարապ խօսք չէ։

Ամերիկեան մամուլին մէջ արմատական գրիչներ նաեւ մտալկուած են երեխային ճակատագրով, ու կը թուեն բոլոր ժխտական կողմերը վերադարձի պատուհասի մը պարագային.– էլիան Կոնսալէս պիտի վերադառնայ անբնականոն երկիր մը, դպրոցին մէջ պիտի ստանայ համայնավար դաստիարակութիւն, համալսարան պիտի ընդունուի եթէ բարեհաճոյ նկատուի, անկէ ետք մինչեւ 27 տարեկան պիտի ծառայէ բռնապետական երկրի մը բանակին մէջ, հոդեպէս պիտի խանգարուի հետեւած է ժողովրդավարական կեանքի բարիքները եւ մարդկային գուրգուրանքը, պիտի ատէ իր մայրը եւ զայն նկատէ հայրենիքի թշնամի, մինչ ան իր կեանքը զոհեց ազատութեան ճամբուն վրայ։ Ու դեռ՝ «Պոսթըն Կլոպ»ի մէջ ծայրայեղական հանրածանօթ սիւնակագիր մը, որուն գրութիւններէն միայն թոյն կը հոսի եւ որ օրն ի բուն «հակասեմական» ուրուականներ կը տեսնէ ամէն կողմ, կը գրէ թէ ինչպէ՞ս կարելի է զրկել էլիանը երկիր մը, ուր «ամէն ինչի տպնապը կայ, ըստկըսեալ կաթէն մինչեւ դեղօրայք, ուր խիստ պարենաւորումի ենթակայ են օճառը եւ միսը, ուր կը պակսի ատամնաքսուկը եւ (գործողութեան պարագային) զգայազրկիչը»։

Այս մարդասիրական եւ ազատատենչական սրտայոյզ մթնոլորտին մէջ միակ մոռացութեան տրուածը բազմամիլիոն ամերիկեան չքաւոր ընտանիքներն են, որոնք զուրկ են առողջական ապահովագրութենէ, եւ որոնց վոքրիկները զրկուած են այն բոլոր բարիքներէն որոնք այսօր կը տեղան գուպացի մանչուկին չուրջ, սկսեալ թերեւս նոյնիսկ... ատամնաքսուկէ, որուն տեսակաւոր արտադրութիւնները կ'ողողեն չուկան։

Եւ որովհետեւ համայնավար փորձարկուած փրոփականտի մեքենան նոյնքան ազդու լծակներ ունի որքան դրամատիրական կարդերունը, Ֆիտէլ Գասթրո պէտք է որ Գուպա հրաւիրէ տասնեակ մը ամերիկացի այդ չքաւոր եւ յաճախ միայնակ ծնող ունեցող մանուկներէն, ու դանոնք չլացնէ այն բոլոր չռայլանքով որ համայնավար վարչամեքենան դիտէ պարզեւել անհրաժեչտ ատիթներուն, եւ որոնց լաւատեղեակ են արտասահմանի ձախակողմեան այն տարրերը, որոնք ժամանակին հիւրերը եղած են Մոսկուայի եւ կամ Երեւանի։ Հիւրեր՝ որոնք տքնած են որ հրաւէրները կրկնուին ամէն երկու կամ երեք տարին...։

Իսկ Գուպայի մէջ, ամերիկացի մանուկներուն ամէնէն «համոզուած»ներուն յայտարարել տալ թէ՝ իրենք չեն ուզեր Ամերիկա վերադառնալ, անչուշտ միչտ... իրրեւ ազատութեան, արդարութեան եւ հաւասարութեան պայմաններու մէջ ապրող ազատ քաղաքացիներ, եւ ազատ խօսքի ու կարծիքի ուխտեալ..., եւ այլն։

ԳՐԻԳՈՐ ՔԼՕՍԼԵԱՆ

Պոսթըն

ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱՆԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐԸ՝ ԴՐՍԵՑԻԻ ԱՉՔՈՎ

Նոր տարուան վերամուտի առաջին օրերուն հնարաւորութիւնը ունեցայ այցելելու Փարիզի շրջանի երեք ամէնօրեայ վարժարանները՝ Ռէնսիի Դպրոցասէրը, Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպը եւ Իսի – Լէ Մուլինոյի Թարգմանչացը։ Ասոնք ալ ուրիշներ իրենց ուրոյն յատկանիշները եւ մեծ ու պզտիկ հոգեր, որոնցմէ թելադրուած են հետեւեալ խորհրդածութիւնները։

Դպրոցասէրը հին արմատներ ունեցող հաստատութիւն է, որ 120 տարիէ ի վեր նուիրուած է դաստիարակչական աշխատանքի՝ Պոլիսէն մինչեւ Մարսէյլ ու Ռէնսի։ Դպրոցը տպաւորիչ չէնք մըն է ընդարձակ բակի մը մէջ։ Ան ունի զարգացումի բացայայտ հնարաւորութիւններ։ Իմ այցելութեան օրը վարչութիւն եւ տնօրէնութիւն լծուած էին քանի մը օր առաջուան աւերիչ փոթորիկին վնասները դարմանելու աշխատանքին։ Մխիթարական տեղի կ'ունենային դասերը սովորական օրերուն եղածին պէս։

Տնօրէնուհին՝ Տիկին Գարակիւլեան, ուզած էր նաեւ օգտուիլ առիթէն եւ հայերէնի ուսուցիչ – ուսուցչուհիներու խորհրդակցական հանդիպում մը կազմակերպել դասաւանդումի կերպին մասին։ Խորհրդակցութեան մասնակցեցան չորս մանկավարժներ եւ ինքը՝ տնօրէնուհին։ Զրոյցի հիմնական նիւթէն զատ խօսակցութեան առարկայ դարձան նաեւ երկլեզու դասաւանդութեան, դասագիրքի, համակարգումի հարցեր։

Ս. Մեսրոպը կը գործէ քանամեակէ մը ի վեր Ալֆորվիլի Եկեղեցիին կից եւ անոր հովանիին տակ։ Հոս գլխաւոր հարցը տեղի նեղութեան կը վերաբերի։ Դպրոցը տեղաւորուած է 3 անջատ չէնքերու մէջ, որոնցմէ մէկը զպրոցական յարմարութիւններէ զուրկ բնակարան մըն է, միւս երկուքն ալ՝ եկեղեցիի կողքին սեղմուած փոքրատարած կառոյցներ, որոնք նեղ կուգան նախակրթարանին ու մանկապարտէզին։ Գոյութիւն ունին չինարարական ծրագիր մը եւ արդէն պատրաստ նախագիծ մը, բայց յայտնի չէ թէ երբ պիտի իրականութիւն դառնան ասոնք։

Թէեւ յատուկ կերպով չխօսուեցաւ այդ հարցի մասին, բայց կարծես անբաւարարութիւն կայ հայերէն լեզուի ուսուցիչներու։ Կան հայերէնի երկու դասատուներ, որոնց վրայ կ'աւելնայ նաեւ տնօրէնուհին։ Ան, մէկ չէնքէն միւս չէնքը իր վազվզուքին եւ վարչական աշխատանքներուն կողքին, կը զբաղի նաեւ հայերէնի դասաւանդութեամբ։ Այցելութեան օրը դասարան մը քերականութեան դասը աշխատանք կ'ընէր դրատախտակին վրայ գրուած թելադրանքներու օգնութեամբ, «որովհետեւ աշխատանքի տետրակները տակաւին չեն հասած Պէյրութէն»։

Թարգմանչացը նորահաստատ եւ նորակառոյց դպրոց է։ Ունի երեք յարկանի չէնք մը լուսաւոր դասարաններով եւ օգտագործելի տարածութիւններով։ Գործող քանի մը կարգ միայն կայ, որովհետեւ դպրոցը աճումի ընթացքի մէջ է՝ տարին մէկ դասարանի հաշիւով։ Ըստ երեւոյթին, գոյութիւն ունին անհասկացողութենէ ծնած դժուարութիւններ։ Քանի մը հոգիէ բազկացած անձնակազմը բոլորովին փոխուած է այս տարի։

Այցելութեան օրը վարչութիւն, տնօրէնն եւ ուսուցչուհիները լծուած էին Ամանորի հանդէսն ու հիւրասիրութիւնը յաջողցնելու աշխատանքին։ Տնօրէնը՝ Պ. Ադամեան, ուսուցչուհիներու օգնութեամբ եւ աշակերտներու խանդավառ մասնակցութեամբ պատրաստած էր հանդէս մը, ուր արտասանութիւն, երգ, պարու զուգեհռ իրարու կը յաջորդէին դպրոցական հանդէսներու յատուկ մտերիմ մթնոլորտի մէջ։ Զգալի էր ծնողները – եւ անոնցմէ անդին՝ թաղեցիները – դրապէս տպաւորելու ճիգ մը՝ դպրոցին զարգացումը ապահովելու հանգնալի մտահոգութեամբ։

Ի՞նչ կարելի է ընել այս դպրոցներու դրական կողմերը չեչտելու, անպատեհութիւնները չէզոքացնելու եւ աշխատանքը աւելի արդիւնաւէտ դարձնելու համար։ Շատ բան։ Բայց գոհանանք արտայայտուած մտահոգութիւններուն արձագանգելով ու լուծումներ առաջարկելով։ Կըսենայ պատահիլ որ «հեռաւոր սուրբ»ի զօրութեան ժողովրդային հաւատալիքի պատճառով աւելի ազդու ըլլան անոնք քան տեղական թելադրանքները...

Առաջին կարեւոր առաջարկը կը վերաբերի հայերէնի դասատուներու համադումարի մը։ Այս դպրոցներուն մէջ եւ անոնցմէ դուրս կան հայերէնի բազմաթիւ ուսուցիչներ, որոնցմէ իւրաքանչիւրը կը գործէ իր պիտցած ձեւով։ Մեծապէս օգտակար կրնայ ըլլալ երկու – երեք օրերու վրայ տարածուած սեմինարական աշխատանք մը, որուն ընթացքին կարելի ըլլայ խօսիլ շրջանի դիմադրաւած հարցերուն մասին եւ բոլորին յարմարող լուծումներ գտնել անոնց։

Կարելի է որդեգրել նաեւ դասաւանդումի ընդհանուր կերպ մը, որ համապատասխան ըլլայ Ֆրանսայի եւ յատկապէս Փարիզի շրջանի պայմաններուն։ Անհրաժեշտ չէ որ ամէն մարդ տատանիորէն գործադրէ զայն, բայց լաւ կ'ըլլայ որ ներշնչուի անկէ եւ իր անձնական փորձառութենէն բխած մանրամասնութիւններով հարստացնէ զայն։

Այս համարկումը կարեւոր է յատկապէս միօրեայ վարժարաններու դաստուներուն համար։ Անոնք արհեստավարժ ուսուցիչներ չեն անպայման, յաճախ հին մեթոտներով կ'աշխատին եւ արդիւնաւէտ գործունէութիւն չեն ունենար։ Դասաւանդումի փորձուած կերպերու ծանօթացումը, կարծիքներու փոխանակումը, յարմար եզրակացութիւններու ձեւակերպումը անպայման որ օգտակար կ'ըլլան անոնց եւ լաւ արդիւնքներ կ'ապահովեն անոնց աշխատանքին։

Նման համադումարի մը կազմակերպումը կրնայ ստանձնել Ազգային Իշխանութիւնը, մշակութային որեւէ մարմին կամ որեւէ դպրոց։ Կարեւորը անոր պատրաստութիւնն է արհեստավարժ հիմերու վրայ եւ գործնական նպատակներով։

Արհեստավարժ մօտեցումին կրնան նպաստել հաստատութիւններ եւ անհատներ, որոնք մանկավարժական ու լեզուական տիտական կոչումի ունին եւ փորձառութիւն։ ԻՆԱԼԿՕ–ի հայկական բաժինը, օրինակ, «Մաչեր Գալուստեան» Մանկավարժական Կեդրոնը եւ անոնց մասնագէտ դասախօսները, ինչպէս նաեւ Ց. Քիւրքճեանի եւ Ռ. Տէր – Մերկերեանի նման անձեր։

Կարեւոր երկրորդ առաջարկը դասագիրքերու հարցին կը վերաբերի։ Այսօր Ֆրանսայի դպրոցներուն մէջ կը գործածուին հայերէնի դասագիրքեր, որոնք, հակառակ իրենց առաւելութիւններուն, չեն պատշաճիր տեղական պայմաններուն։ Զի թաւեր որ դասագիրք մը լաւ պատրաստուած ըլլայ, պէտք է նաեւ համապատասխան ըլլայ տեղի պահանջներուն։ Աչքուշտ Հայաստանը եւ Հայութիւնը ներկայ պիտի ըլլան հոն, բայց նաեւ, Ֆրանսայի պարագային, Սէնի մասին խօսք պիտի ըլլայ եւ Ալպեաններուն, Ֆրանսական բարքերուն եւ սովորութիւններուն։

Ֆրանսայի մէջ գործածուղ հայերէնի դասագիրքը պէտք է ներշնչուի Ֆրանսէրէն լեզուի դասագիրքերէն։ Բնականօրէն ու անխուսափելիօրէն կը գործադրենք արդէն կրթական պետական ծրագիրը, պէտք է գործածենք նաեւ հայերէնի դասագիրք մը, որ կը պատշաճի անոր տարիին ու ոգիին։

Երրորդ առաջարկը կը բխի մեր վարժարաններու երկլեզու բնոյթէն։ Ամէն տեղ Սփիւռքի մէջ եւ որոշ չափով Հայաստանի, մենք դատապարտուած ենք երկու, յաճախ նաեւ երեք լեզու սորվելու պայմաններու բերումով։ Հայերէնի կողքին տիպուած ենք գործածել հիւրընկալ երկրի լեզուն եւ սորվիլ միջազգային լեզու մը, անգլերէնը կամ Ֆրանսերէնը, երբեմն նոյնիսկ երկուքը։

Այս կացութիւնը դասացուցակի ծանրաբեռնում կը ստեղծէ միշտ, յաճախ նաեւ՝ այլ դժուարութիւններ։ Շատ մը զպրոցներու մէջ միաժամանակ կը սկսինք սորվեցնել երկու լեզու, բանաւոր ու գրաւոր, եւ ահաւոր ճնշումի կ'ենթարկենք պզտիկները։ Անոնք կը յոգնին կանխահասօրէն ու անտեղի կերպով։ Շատ լաւ կարելի է մէկ լեզուով գրել – կարդալ սորվեցնել եւ երկրորդ լեզուով միայն բերանացի աշխատանք կատարել՝ երգով, արտասանութեամբ, խօսակցութեամբ։ Ցաջորդ տարին կարգը կուգայ երկրորդ լեզուի ընթերցումին ու գրութեան։

Հոս կը դրուի մայրենի լեզուի հարցը։ Ֆրանսայի մէջ միշտ չէ որ մայրենի լեզուն առաջին լեզուն է պզտիկին։ Շատ մը ընտանիքներու մէջ, անոնք զուտ հայ ըլլան թէ խառն, առաջին լեզուն Ֆրանսերէնն է։ Ան է մտերիմ գործածութեան լեզուն, որով կը հաղորդակցին պաղպաղակներ, որով կը հաշուեն, կ'աղօթեն, կը հայհոյեն, իրենք իրենց հետ կը խօսին մարդիկ։

Կարելի չէ անտեսել այս իրողութիւնը։ Փարիզի շրջանի հայկական վարժարաններու աշակերտութիւնը հազիւ թէ առհասարակ կամ թրքախօս է։ Ուրեմն կարելի է հայերէնով սկսիլ լեզուներու ուսուցումը եւ Ֆրանսերէնին անցնիլ յաջորդ տարին։ Բայց եթէ օր մը շրջուի կացութիւնը, պէտք չէ վարանիլ Ֆրանսերէնով սկսելու եւ հայերէնով շարունակելու։ Զուտ մանկավարժական հարց է ասիկա, ոչ՝ ազգային։ Մայրենի լեզուին առաջնութիւն տալու նպատակով պէտք չէ վտանգել նոյն այդ մայրենիին բարւոք դասաւանդումը, կարեւորը, ներկայ հանդրուանին, երկու այբուբեն միաժամանակ չսորվեցնելն է եւ ուսուցումի հերթականութիւնը յարգելը։

Վերջին առաջարկը կը վերաբերի ուսուցիչներու պատրաստութեան։ Ներկայիս Փարիզի շրջանին մէջ գործող հայերէնի ուսուցիչներու մեծամասնութիւնը Մերձաւոր – Արեւելքէն եկած է եւ մասնագիտական պատրաստութիւն չունի անպայման։ Այս կացութիւնը յաւերժական չէ. պէտք է մտածել նոր ու մանկապարտէզներու պատրաստութեան մասին։

Եւ կարելիութիւնները չեն պակսիր նման պատրաստութեան մը համար, Ֆրանսայի մէջ եւ Լիբանանի։

Ներկայիս «ԻՆԱԼԿՕ»ն հայերէնի լեզուի եւ գրականութեան դասընթացքներ կը կազմակերպէ Ֆրանսայի մէջ։ Ասոնք կրնան ընդլայնուիլ եւ ամրանալ։ Ասոնց կրնայ միանալ նաեւ Հայկազեան Համալսարանը, որ արդէն ունի հայերէնի ուսուցիչներու պատրաստութեան ծրագիր մը։ Ասոնց կրնայ միանալ նաեւ Հայաստանի Պետական Մանկավարժական Համալսարանը, որ ունի հայերէնի ուսուցիչներու պատրաստութեան ծրագիր մը։ Ասոնց կրնայ միանալ նաեւ Հայաստանի Պետական Մանկավարժական Համալսարանը, որ ունի հայերէնի ուսուցիչներու պատրաստութեան ծրագիր մը։

Ասոնց կրնայ միանալ նաեւ Հայկազեան Համալսարանը, որ ունի հայերէնի ուսուցիչներու պատրաստութեան ծրագիր մը։

ԹՈՒՐՔ ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ՂԱՐԱԲԱՂ

ԽՄԲ. – «Մարմարա», Դեկտեմբեր 23, 24 եւ 25–ի իր թիւերուն մէջ թարգմանաբար հրատարակած է «Ռատիքալ»ի աշխատակից՝ Ճէլալ Պաշլանկըճի յօդուածաշարքը Հայաստան եւ Արցախ կատարած իր այցելութեան առթիւ, խումբ մը թուրք լրագրողներու հետ։ Ստորեւ՝ ամփոփ կերպով կը ներկայացնենք յատկանշական կէտերը։

*
**

Դեկտեմբերի կէսերուն, Հայաստան եւ Արցախ այցելած են խումբ մը թուրք լրագրողներ, որոնցմէ մէկը՝ Ճէլալ Պաշլանկըճ իր տպաւորութիւնները հրատարակած է «Ռատիքալ»ի մէջ։ Անոր ուշադրութիւնը գրաւած է որ Հայերու համար կան երեք անմոռանալի բաներ՝ ցեղասպանութիւնը, Ղարաբաղը եւ երկրաշարժը։ Նկատած է որ ամէն քայլափոխի Աղրը (Արարատ) լեռը որքան կարեւոր է Հայերուն համար եւ թէ Հայերը ի՛նչ կարօտով կը նային այդ լերան հակառակ անոր որ ան կը գտնուի իրենց սահմաններէն դուրս։ 11–րդ տարին ըլլալով հանդերձ, երկրաշարժը չէ մոռցուած եւ այդ օրը սուգի օր է երկրին մէջ։ Կ'ըսէ թէ ասոնք չեն մոռնար նաեւ 1915, Ապրիլ 24–ը եւ Ղարաբաղը։ Երեւանի մէջ, մարդ ամէն վայրկեան կրնայ զգալ, կը զրկէ թուրք լրագրողը, արուեստի եւ մշակոյթի չունչը, մանաւանդ երբ այցելէ Մատենադարանը ու կը պատմէ նոյնիսկ Մ.Ջոյ Աւետարանին ոդիսականը։

Թուրք լրագրողը հանդիպումներ ունեցած է անցորդներու հետ եւ ինչպէս սիրելի սովորութիւն մըն է Թուրքերուն համար, Պաշլանկըճ ալ կ'անդրադառնայ Թրքախօս Հայերու, չատերու կարօտին Թուրքիոյ հանդէպ եւայլն, եւայլն։ Ներկայ կ'ըլլայ պետական պարահանդէսի մէկ ներկայացումին ու կը նշէ՝ «բեմադրուած պարերուն մէջ կարծես քիչ մը Կարս կայ, քիչ մը Էրզրում, քիչ մը Մուշ, քիչ մը Տիյարպէքիր եւ կարծես քիչ մըն ալ Ադրբեջան»։

«Ռատիքալ»ի աշխատակիցը տեսնուեր է Մշակոյթի նախարար՝ Ռ. Շառոյեանի հետ որ յայտներ է թէ իրենք հարկ եղածին չափ չեն ճանչնար Թուրքիան, կը ճանչնան միայն հին պիրքերէ ու օգտակար են փոխադարձ երթեւեկները երկու երկիրներու միջեւ։

Լրագրողը կ'անդրադառնայ թուրք զօրավարներու դժուարութիւններուն Հայաստանի հետ աշխատելու համար եւ վողոջի մարդն ալ կը սպասէ որ թուրքիոյ հետ սահմանը բացուի։

Միջեռնակարերդ այցելութեան առթիւ, Պաշլանկըճ կ'ըսէ թէ լրագրողներ են եւ իրենց նպատակն է ընթերցողներուն պատմել թէ ի՞նչ կ'անցնի կը զառնայ Հայաստան, ուրեմն անպատեհութիւն չի տեսներ այդ այցելութեան մէջ։ Այցելած են յուշարձանն ու թանգարանը ու կը խորհի որ պատմաբաններուն պէտք է ձըգել հարցին ուսումնասիրութիւնը, անոնք պէտք է ըսեն թէ ցեղասպանութիւն զործուած է՞ թէ ոչ։ Ինչ կը նկարագրէ յուշարձանը, քովընտի 12 պատերը որոնք կը խորհրդանշեն տեղահանուիլ կատարուած 12 նահանգները։ Թանգարանին տնօրէնը ըսեր է իրեն «կ'ուզեմ որ դիտնաք թէ մենք Թուրքերուն նկատմամբ ատելութիւն չունինք։ 85 տարի առաջ կատարուած ցեղասպանութեան մը համար այսօրուան Թուրքերէն չենք կրնար պահանջել»։ Թուրք լրագրողին համոզումն այնէ որ ժողովուրդը հարց չունի Թուրքերուն հետ եւ երբ փողոցի մարդիկը կ'իմանային որ Թուրք են, երբեք ցեղասպանութեան հարցը չէին դներ իրենց առջեւ։

Լրագրողներու այցելութիւնը տեւած է 12 օր եւ յօդուածաշարքին վերջին մասին մէջ, Պաշլանկըճ կը խօսի նաեւ Ղարաբաղէն ստացած իր տպաւորութիւններուն մասին։ Տեսնուած է Արտաքին նախարար՝ Ն. Մելքումեանի հետ որ բացատրութիւններ տուած է կացութեան մասին եւ չեչտած թէ բուն խօսակիցները պէտք է ըլլան Հայաստան, Արցախ եւ Ադրբեջան։ Եթէ Ամերիկա կամ Ռուսաստան չատ ճնշում բանեցնեն, հարցը կրնայ լուծուիլ։ Կ'ըսէ նաեւ թէ երբ 1988–ին անկախութեան չարժումները սկսած են, տեղւոյն Ադրբիներն ալ համամիտ էին որ Ղարաբաղը Հայաստանի կազմէ։

Փոթորիկէ մը մազապուրծ փրկուելէ վերջ կը հասնին, կրկին, Երեւան ու երբ Երեւանէն ալ կը բաժնուին, իրենց եղին կը թողուն բազմաթիւ բարեկամներ։ Լրագրողը սապէս կը վերջացնէ.– «Ինչ որ ալ ըլլայ, հակառակ անցեալի մէջ ապրուած ինչ ինչ ժխտական դէպքերու, բոլորս ալ նոյն հողերուն զաւակներն ենք»։

ԳՐԻԳՈՐ ՇԱՀԻՆԵԱՆ
վարիչ՝
«Մաչեր Գալուստեան» կեդրոնի
ՊԷՅՐՈՒԹ

ՉԱՑՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԾՆՆԴԵԱՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՄԷՋ ՄԱՐՍԷԼ

Յունուար 6–ին, Մարսէյլի Ս. Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ մէջ եւս մեծ հանդիսութեամբ տօնուեցաւ Ծնունդը: Աստուածայայտնութեան եւ Մկրտութեան տօնին առթիւ պատարագը մատոյց՝ Հարաւային Ֆրանսայի Հայրապետական պատուիրակի փոխանորդ՝ Տարօն Եպիսկոպոս Ճէրէճեան, առընթերակայութեամբ՝ Վաչէ Ծ. Վրդ. և Զաքիկ Վրդ.ի: Կոմիտասեան քառաձայն երգեցողութիւնը, հոգեմայլ մեկնաբանութեամբ կատարեց Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբը ղեկավարութեամբ՝ Խաչիկ Եըլմազեանի: Տարօն Եպիսկոպոս, քարոզէն առաջ կարգաց Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գարեգին Բ.ի Ս. Ծննդեան Պատգամը, որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս: Պատարագը վերջ գտաւ Զրօրհնէքի աւանդական արարողութեամբ, որու կնքահայրութեան պարտականութիւնը ստանձնած էր՝ Պր. Հաթեմեան:

Յաւարտ պատարագին, Ա. Զրբաչեան սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Ս. Ծննդեան հանդիսաւոր տօնախմբութիւն, հրաւէրով Տարօն Եպիսկոպոսի եւ Եկեղեցւոյ վարչութեան: Հիւրասիրութեան ներկայ էին պաշտօնական անձնաւորութիւններ, ինչպէս՝ Մարսէյլի քաղաքապետ՝ Ժ. – Գ. Կոտէն, նահանգապետ, ընդհանուր խորհուրդի նախագահ, կուսակալութեան դահլիճի տնօրէն, թաղամասերու եւ արուարձաններու քաղաքապետներ եւ քաղաքապետարաններու կցորդ եւ խորհրդատուներ, զանազան երկիրներու դեսպաններ, Փանաֆիէօ Արքեպիսկոպոս նաեւ քոյր եկեղեցիներու եւ միութիւններու ներկայացուցիչներ:

Հանդիսութեան բացումը կատարեց եկեղեցւոյ վարչականներէն՝ Միշէլ Կէվիկեան, արտասանելով Նոր Տարւոյ եւ Ս. Ծննդեան շնորհաւորականը եւ ապա խօսքը տուաւ Տարօն Եպիսկոպոսին:

Ան, նախ իր կարգին յայտնեց շնորհաւորական մաղթանքները յանուն Շրջանային Խորհուրդի եւ Եկեղեցւոյ վարչութեան եւ յետոյ ակնարկ մը նետեց անցեալ տարուան վրայ, յիշատակեց Գարեգին Ա. Կաթողիկոսի կորուստը եւ ըսաւ. «Հայոց 132–րդ Կաթողիկոս Գարեգին Բ.ի ընտրութիւնը կը զուգադիպէր Հայաստանի ապրած ճգնաժամին եւ անոր առաջին խօսքերը եղան ողբանք, բայց մաղթինք որ ցաւալի պարագաներու մէջ ընկճած իր Կաթողիկոսութիւնը ըլլայ ներքին համերաշխութեան եւ Սփիւռքի հետ եղբայրականութիւնը ամրապնդուած շրջան մը»: Տարօն Եպիսկոպոս իր խօսքի ընթացքին ծանրութիւնը դրաւ – ցեղասպանութեան ճանաչման – հարցին, ըսելով՝ «մէկ ու կէս տարի առաջուան Ազգային Ժողովի յուսալիր, միաձայն քուէարկութիւնը, այժմ փոխարինուած է ծերակուտականի անմեկնաբան լռութեամբ: Ամօթ կը զգամ յանուն Ֆրանսայի, որ եղած է մարդկային իրաւունքներու պաշտպանը ուրիշ ծագած են արդարութեան, ազատութեան դաղափարները, այսօր այդ նոյն երկիրը տարուած քաղաքական – տնտեսական խաղերով, կը թաքցնէ մէկ ու կէս միլիոն Հայ զոհերու յիշատակը...»:

Ցաջորդաբար խօսք տրուեցաւ՝ քաղաքապետարանի խորհրդական Պր. Ժիլպէր Քէրքէրեանի, 13 – 14–րդ թաղամասի քաղաքապետ՝ Պր. Կարօ Ցովսէփեանի, հուսկ քաղաքապետ՝ Պր. Ժ. – Գ. Կոտէնի: Ինչպէս նախկինները, այս վերջինը, ինք եւս անդրադառնալով ցեղասպանութեան ճանչման հարցին ըսաւ. – «Հաճոյքով ըլլալով հանդերձ թէ՝ ոչ Հանրապետութեան նախագահը, եւ ոչ ալ կառավարութիւնը չեն փափաքիր այդ ճանչումը, ինչպէս անցեալ տարի, այս տարուան Մայիս ամսուան մէջ անգամ մը եւս առաջարկը պիտի ներկայացնեմ Ծերակուտական Ժողովի: Քանի Հայ համայնքը կը բերէ իր գործօն մասնակցութիւնը քաղաքի բարեկամման, փոխադարձաբար ես ալ պարտք կը համարիմ ի գործ դնել իմ կարելիութիւններս»:

Ներկաները հիւրասիրուեցան եկեղեցւոյ Տիկնանց Ցանձնախումբի կողմէ:

ԱՆԻ ՑՈՎՍԷՓԵԱՆ

2000

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՖՐԱՆՍԱՆ ԿԸ ՓՈԽՈՒԻ

Հոլանտացի լրագրող մը որ 1993ին որպէս թղթակից եկած է Ֆրանսա, մեկնումին նախօրեակին հրատարակուած էջով մը ամփոփած է երկրին մէջ տեսանելի փոփոխութիւնները: Փարիզ հասած տարին տակաւին բնական էր մտածել ու գործել Ֆրանսական ոճով: Երկիրը իր սահմաններուն մէջ կը փակէր պատմական քաղաքներու, անտառներու, գետերու, լեռներու եւ ծովերու հարստութիւն մը, գըրական կեանք, ճեպընթացներու ցանց եւ տակաւին պինդ, խոհանոցը, ապրելու արուեստը:

Ֆրանսայի ամէնէն վարկ վայելող կըրթական հաստատութիւնները՝ «մեծ վարժարանները» վերապահուած էին ընտրեալի մը, ինչպէս՝ Գլէօպ Մեթրէզանէի վարչութիւնը, հիւլէական ուժի արտադրակայանները: Այսօր չատ բան փոխուած է: 90–ական թուականներու սկիզբը ընթրիքի հրաւէրի մը ժամադրութիւնը յարգել ընդունուած սկզբունք էր, ներկայիս ճշդապահութիւնը պարտադիր բան մը չէ վարիզեան երեկոյթներուն համար: Ուշացողը առաճեն հեռաձայնով մեծ համբերատութեամբ կը տեղեկացնէ թէ կ'ուշանայ: Նոր սերունդը ամենայն դիւրութեամբ «դուք»ը փոխարինած է «դուն»ով: Ֆրանսական ընկերութիւնները միանալով ուրիշներու, կը բացուին աշխարհին: Նոյնիսկ Թղթատարութեան, էլեկտրականութեան, երկաթուղիի հանրապետական ձեռնարկութիւնները տէր կը դառնան արտասահմանեան առացուածքի:

Քաղաքական տեսակէտէ 1958–ի Տը Կօլեան սահմանադրութիւնը կ'ենթադրէ որ նախագահ եւ վարչապետ նոյն գոյնը ունենան: Աստանդական վարդապետութեամբ անկարելի բան էր ձախակողմեան ու աջակողմեան համակեցութիւն մը: Մինչդեռ բացառութիւնը կանոնի կարգ անցած է եւ Ժոսփէնի ձախակողմեան կառավարութեան գործնապաշտութիւնը ոչ մէկ ընդդիմութիւն կը գտնէ նախագահ Շիրաքի կողմէն: Այս տեսակէտով ալ Ֆրանսա սկսած է նմանիլ եւրոպական այլ երկիրներու. հոն եւս մեծ դէմքերու եւ մեծ արարքներու չրջանը փակուած է ու միասին աշխատելէ ուրիշ ելք չէ մնացած:

Դուրսէն դիտողին համար մեծ փոփոխութիւններու մարզ է նախապէս պետական ձեռնարկութիւններու – դրամատուն, մեծ հիմնարկներ – ինչպէս «Էր Ֆրանս»ը, «Թէլէքոմ»ը, սեփականաշնորհումը:

Ամէն կողմ տեսանելի երեւոյթ է ամերիկանացումը: Յատկապէս հարաւային մեծ քաղաքներու մէջ: Ինքնաշարժի արագ նորոգութեան վայրեր, առանց կառքէն իջնելու «Փասթ – Ֆուտ» ունենալու կարելիութիւն, գործածուած կառքերու չուկայ, հակայական հանրախանութներ, եւ այլն: Ամէնէն ուժեղ յաջողութիւն գըտած տասը ֆիլմերէն հազիւ երկու – երեքը Ֆրանսական են: Մաք Տոնալտը այդ չուկային ախոյեանն է, 709 ճաշարաններով:

Կարելի չէ ըսել նաեւ թէ Ֆրանսա երէկուան նոյն կաթողիկէ երկիրն է: Ամուսնութիւնները միջին հաշուով 14 տարի կը տեւեն: Նախագահ Շիրաք ընդունած է թէ պետութիւնը մասամբ պատասխանատու է Վիչիի օրով կատարուած ժխտական արարքներուն. ատիկա ըսել կուտայ որ երկիրը այլեւս վախ չունի անցեալի հայելիին նայելէ:

ՔԱՂՀԱՆ

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿ

«ՀԱՅ ՔՐԻՍՏՈՆԷԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՒԹԸ»

ԴԱՍԱԽԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԼՈՍ–ԱՆՃԷԼԷՍ.– Մխիթարեան Հայագիտական դասընթացքներու ծիրէն ներս, Մարտ ամսուան սկիզբը պիտի սկսի նաեւ «Հայաստանի Քրիստոնէական Մշակոյթ»ին վերաբերեալ հարուստ դասաւանդութիւններու չարքը (Ե. – Ժ. դարեր):

Այս դասաւանդութիւնները ո՛չ միայն պիտի ընդգրկեն նկարագրութեան պատմական բաժինները, այլեւ պիտի վերլուծեն կրօնական, եկեղեցական ու հոգեւոր մշակոյթը, սեւեռումի ենթարկելով անոնց հիմնական նուաճումները եւ արժէքները, դերը եւ կարեւորութիւնը մեր կեանքին ներս:

Կարելի չէ ուրանալ որ քրիստոնէական կրօնքը եւ Հայ Եկեղեցին, հոգեւոր հայրերով, ջահակիրներով եւ սպասարկուներով՝ հայ ոգիին եւ հայ մշակոյթին վրայ անառարկելի ազդեցութիւն եւ դեր ունեցած են:

Դասաւանդութիւնները պիտի ընդգրկեն հետեւեալ նիւթերը.–

1) Հայ Եկեղեցին. Դիմագիծ, Պատմութիւն, Արժէք:

2) Հայ վանականութիւնը եւ վանքերը. Դիմագիծ, Պատմութիւն, Վկայութիւն:

3) Հայ կրօնական ճարտարապետութիւն. Գաղափարաբանութիւն, Կառոյց, Ոճ:

4) Հայ կրօնական գրականութիւն. Աստուածաբանութիւն, Դաւանաբանութիւն, Ծէս եւ Պաշտամունք, Հայրախօսութիւն, Շարականագրութիւն, Վարքագրութիւն, Ճառագրութիւն, Ջառագովութիւն, Բանայարխօսութիւն, Մեկնողական եւ Կանոնական դրականութիւն, Հոգեկանութիւն:

Քրիստոնէութեան Հայաստանի պետական կրօնք հռչակման 1700–ամեակի նշումը իսկական առիթ մը կը ստեղծէ ընդարձակ տեսողութեամբ ճանչնալու եւ լաւագոյնս գնահատելու հայ հոգեւոր եւ կրօնական մշակոյթին պատմութիւնը եւ անոր արժէքները:

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Կլենտէյլի մէջ:

Մանրամասնութիւններու համար կապ հաստատել Մխիթարեան Կրթական Հիմնարկի գրասենեակին հետ.–

Հեռաձայն.– (818) 546 – 1967:

Հեռապատճէն.– (818) 548 – 1166:

ԸՍԿԱՆ ԱՐՁԱԽՕՍՔ

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ

Փարիզի Կալօ սրահին մէջ (*), Յունուար 28–ին, ժամը 20·30–ին դաշնակի ունկնդրութիւն մը կուտայ Վարդան Մամիկոնեան: Յայտագրին վրայ տեղ գտած են Պէթհովէնի, Պրոկովիեւի, Տէպիւսիի եւ Ռավէլի գործերը:

Վարդան Մամիկոնեան ծանօթ անուն մըն է ոչ միայն Ֆրանսայի արուեստի շրջանակներուն մէջ, այլեւ աշխարհի բազմաթիւ երկիրներու: Ծնած Երեւան 1970–ին, երաժշտական ուսումը կատարած է Մոսկուա եւ փայլուն կերպով ատարտած Զայքովսկի երաժշտանոցը: 1990–ին, Սէն – Ժերմէն ան – լէյ Իվոնն Լըֆէպիւր միջազգային մրցումին առաջին մրցանակը կը տանայ, միաճայնութեամբ եւ 1992–ին ալ կրկին առաջին մրցանակը Մոնթէ – Գարլոյի «Ուորլտ Միուզիք Մասթէրս» 3–րդ մրցումին: Այդ թուականներէն, վերջնապէս կը հաստատուի Ֆրանսա:

Բազմաթիւ նուագահանդէսներ տուած է սկսելով Նիւ – Եորքէն եւ Լոնտոնէն, ապա յաջորդաբար՝ Պէրլին, Միւնիխ, Լայփցիկ, մասնակցած է երաժշտական փառատօներու:

Յունուար 17–ին կը նուագէ Լիզպոն: Փարիզի Յունուար 28–ի նուագահանդէսէն ետք ալ, Փետրուար 17–ին Լայփցիկ կ'երթայ, Փետր. 22–ին՝ Մանհայմ: Ապրիլին եւ Մայիսին ալ Իտալիա եւ Սպանիա:

(*) 45, rue La Boëtie, 75008 Paris
Réservations:
01 49 53 05 07 / 01 42 29 10 24

ԴԱՂՈՒԹՔ ԴԱՂՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՑ Պատրիարքարանն ու Սուրբ Աստուածածին Աթոռանիստ Մայր եկեղեցին չարականով ու աղօթքով, Դեկտեմբեր 31–ին, խանդավառ օր մը սպրած են: Եկեղեցական արարողութենէն ետք, ներկաները հաւաքուած են դահլիճը, ուր խօսք առնելով Մեսրոպ Պատրիարք յայտնած է այս առթիւ որ Շահան Արք. Սվաճեան կը նշանակուէր Պատրիարքական Փոխանորդ, Պատրիարքի բացակայութեան կամ վախճանման պարագային բնականօրէն Պատրիարքական Ընդհ. Փոխանորդի իրաւունքով եւ պարտականութեամբ մինչեւ տեղապահի մը ընտրութիւը եկեղեցական համապատասխան կողմէ: Պատրիարքական Աթոռի լուսարարապետ կը նշանակուէր Սրամ Եպիսկոպոս Ասիկեան, Թուրքիոյ բոլոր Հայ եկեղեցիներէն ներս ծխական պարտականութիւններուն, խորհրդակատարութիւններուն եւ հոգեւոր հանդիսութիւններուն հսկելու պարտականութեամբ:

*
**

ՊՈԼՍՈՑ Ս. Փրկիչ հիւանդանոցի ճաշասրահին մէջ, Դեկտեմբեր 29–ին, տեղի ունեցած է ամանորեայ աւանդական հաւաքոյթը, հիւանդանոցին մնայուն բնակիչներուն ի պատիւ: Հաւաքոյթին բացումը կատարած է նուագածու Վահան Ցոկոբեան, ապա խօսք առած է հոգաբարձութեան առենադպիր՝ Գրիգոր Տէօշիմէճեան: Ան գնահատանքով արտայայտուած է Ս. Փրկիչ Մատրան նախկին հոգեւոր հովիւ Սարգիս Քհնյ. Գուլումճեանի մասին, նշելով որ ան տասը տարի հոգեկան սփոփանք պատճառած է հիւանդանոցի բնակիչներուն, իսկ հիմա պատրիարքին կարգադրութեամբ, պիտի ծառայէ այլ եկեղեցիի մը մէջ: Զինք կը փոխարինէ Եղիշէ Աբեղայ Ուշքունեան: Խօսք առնելով Սրամ Եպիսկոպոս ծանրացած է մարդկային նկարագրի կարեւորութեան վրայ: Ցանուն հոգաբարձութեան, տեսնապետ՝ Փիլօ Աթան նուէրներ յանձնած է պատրիարքի գլխաւորութեամբ բոլոր հոգեւորականներուն: Հուսկ Բանքը արտասանած է Մեսրոպ պատրիարք: Ցիշած է որ դարասկիզբին գաղութը ունէր հազարաւոր զպրոցներ, եկեղեցիներ, տասնեակներով առաջնորդարաններ, իսկ այսօր այդ թիւը ողբալի կերպով նուազած է: Այսօր կան 16 զպրոցներ եւ ուրեմն 16 պիւտճէներ: Պէտք է այդ թիւն ալ զեղչուի, որպէսզի աւելի որակեալ ուսում եւ կրթութիւն չամբուի տղոց, կեդրոնացեալ աշխատանքով:

*
**

ՊՈԼՍՈՑ «Մարմարա» օրաթերթը կը հաղորդէ որ Իգնա Սարըալան անդամ ընտրուած է միջազգային «Փէն» գրական ակումբին: Ցիշեալ կազմակերպութիւնը հիմնուած է 1921–ին նոպէլեան գրական մրցանակի դափնեկիր Ճոն Կէլզորթիի (1867 – 1933) կողմէ: Կողմէ: Ցարդ 91 երկիրներէ անդամներ ունի:

*
**

ՊՈԼՍՈՑ մէջ լոյս տեսած են Ռոպէր Հատտէճեանի երկու նոր գիրքերը՝ «Եբեւեանեան յուշատետր» (1989) եւ «Ցակոբ Պարոնեան վերադարձաւ» (1999):

ՀԱՑԱՍՏԱՆԵԱՅՑ ԳՊԻՑ

Ինքնաթիռի սրահում միանում է բարձրախօսը.

– Խօսում է օդաչուն: Ուղեւորների մէջ բժիշկ կա՞յ:

Ուղեւորներից մէկը բարձրանում է տեղից ու մօտենում օդաչուի խցիկը: Քիչ անց բարձրախօսը դարձեալ միանում է.

– Խօսում է բժիշկը: Ուղեւորների մէջ օդաչու կա՞յ...

*
**

Նոր Հայը հարցնում է քարտուղարուհուն.

– Միլիոնի մէջ քանի՞ զրօ կայ:

– Ինչքան յիշում եմ՝ վեց:

– Պարզ է: Ուրեմն երկու միլիոնի մէջ՝ տասներկու զրօ կայ:

*
**

Հարց Հայկական ռատիոյին.

– Ինչո՞ւ բանտում չեն սիրում «Եհովայի վկաներին»:

Պատասխան.

– Բանտում ընդհանրապէս ոչ մի վկայի չեն սիրում:

(Շար. Ա. էջէն)

տան տեղի ունենալիք համահայկական գործարար համաժողովին կազմակերպութեան մէկ մասը, քննուած են «Հրազդան» ելեկտրակայանին, «Զուարթնոց» օդակայանին, «Հայկական Ալեհաւաքիներ»ու բեռնատարութեան առընչուած խնդիրները:

***

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐՈՒ ՂԵԿԱՎԱՐԸ՝ ՎԼԱԴԻՄԻՐ ԴԱՐԲԻՆԵԱՆ

Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան Յունուար 15-ին տեղի ունեցած համագումարին (որ առաջինն էր Ս. Բագրատեանի մահէն ետք), կենտկոմի քարտուղար Լէոնիդ Յակոբեան առաջադրած է կուսակցութեան Բ. քարտուղար Վլ. Դարբինեանի թեկնածութիւնը, որ միաձայն քուէարկութեամբ ընտրուած է կենտկոմի Ա. քարտուղար: Իսկ Բ. քարտուղար ընտրուած է Լէոնիդ Յակոբեան:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՑՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՑ Հանրապետութեան նախագահը Ս. Տէմիրէլ Թիֆլիս կատարած այցին ընթացքին յանդիմանած է Կովկասի մէջ կայուն խաղաղութիւն հաստատելու կարեւորութեան վրայ. առաջարկած է որ կազմուի «Կովկասի կայունութեան ուխտ» մը, երաշխաւորելու համար չրջանին ապահովութիւնն ու խաղաղութիւնը: Ան առանց անուն տալու, բայց բացայայտ կերպով Ռուսաստանի ակնարկելով ըսած է թէ Կովկասի վրայ ոչ ոք պէտք է իր ազդեցութիւնը տարածել ջանայ եւ թէ այդ չրջանի Հանրապետութիւնները պէտք է իրենք իրենց ուժերով ինքնաբաւ ըլլան: Տէմիրէլի այցը եւ Շեվարնաձէի հետ հանդիպումը որուն գլխաւոր նիւթը եղած է Բաքու – Ջէյհան խողովակաշարին համար Թիֆլիսի յարուցած հարցերուն կարգաւորումը, յայտնի հետաքրքրութիւն արթնցուցած է Մոսկուայի մօտ: Խողովակաշարին մասին Թիֆլիսի պատճառած հարցերը կը սպասուի որ վերջնապէս լուծուին Յունուար 21-ին Անգարայի մէջ ուր պիտի երթայ վրացական պատուիրակութիւն մը, գլխաւորաբար խողովակաշարին իր երկրէն անցքին համար պահանջուած գինին մասին բանակցելու:

ԻՐԱՆի Արտաքին գործերու նախարար Քարազի Յունուար 16-17 Անգարա կը գտնուէր Թուրքեւիսրայէլեան գործակցութեան հանդէպ իր երկրին անհանգստութիւնը փոխանցելու համար Թուրք դեկավարներու: Այցը կը զուգադիպի ժամանակի մը երբ Անգարա ալ վրդովում կը յայտնէ քիւրտ ապստամբներու Իրանէն գտած զօրակցութեան առընչութեամբ: Այցին նախօրեակին Թուրքիոյ վարչապետը Թեհրանը ամբաստանած էր որ ապստամբ կու տայ քիւրտ ապստամբներու: Իսկ Թեհրան մերժած էր այդ ամբաստանութիւնը:

ՉԻԼիի նախագահ ընտրուեցաւ ընկերվարական Ռիքարտօ Լակոս, որ թեկնածուն էր իշխանութեան գլուխ գտնուող դեմոկրատ Համախմբումին, պարտութեան մատնելով աջի թեկնածուն: Լակոս, 61 տարեկան, նախկին հակառակորդ Փինոչէի, ձայներու 51,32%-ը ստացաւ, իսկ Լավին՝ 48,68%-ը: Առաջին չրջանին (Դեկտ. 12) գրեթէ հաւասար արդիւնք ձեռք ձգած էին (47,96 եւ 47,52) եւ վախ կար որ պահպանողականները յաղթեն:

ՊԵԼԿՐԱՏի մէջ, Յունուար 15ին, խորհրդարանի պայմաններու տակ սպաննուած է Զելիկօ Ռաձնաթովիչ, 47 տարեկան, ծանօթ Արքան ծածկանունով, որ ամբաստանուած էր Լա Հէի պատժական միջազգայինատեանին կողմէ մարդկութեան դէմ ոճիրի համար: Խրուաթիոյ եւ Պոսնիոյ հակամարտութեանց ատեն, ծանօթ էր որպէս ցեղային մաքրագործումի վարպետ մը: Իր քաղաքագործը՝ «վագրեր» մկրտուած, մեղադրուած է Յարդերու եւ վայրագութեանց համար: Ո՞վ սպաննած է Արքանը Պելկրատի էնթէդոնթինանթալ պանդոկին հոլին մէջ, յայտնի չէ: Շուկաները կան, ոմանք կ'ըսեն թէ իր մահով Միլոսեւիչի դէմ կարեւոր վկայ մըն է որ կ'անհետանայ:

ՓԱՐիզի Սանթէլի բանտին բժշկապետին՝ Վերոնիք Վասէօրի հատորը, որ լոյս կը տեսնէ այս օրերուն, հրապարակ հիւսած իսկ մեծ իրարանցում առեղծեց: Հատորին բովանդակութիւնը խիստ ամբաստանագիր մըն է բանտային դրութեան մասին, 1992-էն ցայսօր: Հեղինակը կը կը խօսի այն բոլոր թերիներուն մասին որ կան բանտէն ներս, մաքրութեան պակաս, հսկիչներու վերաբերում, սեռային հարցեր, թմրեցուցիչ եւլն., եւլն.: Բանտային տնօրէնութիւնը անմիջապէս հակազդած է, նախ առարկելով որ եօթը տարիներու երկայնքին զգալի բարելաւումներ կատարուած են և թէ վաթսէօրի ըսածները այլեւս չեն համապատասխաններ ճշմարտութեան: Դուռներն ալ առաջին անգամ ըլլալով, բացուեցան լրագրողներու առջեւ օրպէսզի հաստատեն: Լիպերաւիոն իր խմբագրականով (Յունուար 17) կ'ընդունի որ գիրքը կրնայ քննադատութեան տեղի տալ, անկախ եւ ժամանակագրական դեռնի վրայ անորոշ իր բնոյթով, բայց եւ այնպէս պէտք է ընդունիլ որ Ֆրանսայի բանտային դրութիւնը չի համապատասխաններ իրաւական ամէնէն հին եւ ամէնէն հարուստ երկիրներէն մէկուն պատկերին: Սանթէլի բանտը 1236 բանտարկեալ կայ 1200 տեղի համար: 80-էն 90 հոգիի համար, ամէն մէկ յարկի վրայ 4 ջրցան (տուշ) կայ: Այս բանտը վերապահուած է կարճ պատիժ կրողներու եւ առժամեայ արգելափակումի ենթակայ եղողներու: Օտարներըը մեծամասնութիւն կը կազմեն, 61%-ի համեմատութեամբ: Յուլիս 1-ին, Ֆրանսայի մէջ 57918 բանտարկեալ կար 50014 տեղի համար:

ՄԻԱՑԵԱԼ-ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Գոնկրէսի հանրապետական բազմաթիւ անդամներ կը պահանջեն որ բացառիկ ձեւակերպութեամբ մը ամերիկեան հպատակութիւն չնորհուի գուպացի մանուկին՝ Էլիանի, որպէսզի առաջքն առնուի Գուպա իր վերադարձին: Այդ ձեւով այլեւս կախում չունենար Գաղթի Գրասենեակէն որ կոմունակից է իր վերադարձին: Գուպա կը դատապարտէ այս նախաձեռնութիւնը, Սպիտակ Տունն ալ բացասական պատասխան տուած է:

ԱԼՖՈՆՍ ՊՈՒՏԱՐ մեռաւ 74 տարեկանին, սրտի տագնապէ: Դիմադրականի, բանտարկեալի իր անցեալին կցած էր գրազէտի իր հանգամանքը եւ այդ գետնին վրայ է, առաւելաբար, որ յաջողութիւն արձանագրած վիպասան մըն էր: Մեծ հիացող մըն էր Սելինի, կը գրէր ժողովրդական լեզուով մը, ինք կը սիրէր ըսել երկլեզու եմ՝ ֆրանսերէն եւ առկօ:

ՔԱՐԻԻԶի ընկերութիւններու միջեւ հաչուեյարդարները սուր բնոյթ ստացան, երբ Լիպերասիոն (Յունուար 15) երեւան հանեց որ Շէլ «անգործածելի» նկատած էր էրիքա քարիւղանաւը եւ մերժած անով փոխադրել իր ապրանքը: Յունուար 17-ին, նոյն թերթը կը յայտնէր որ Պէ-Փէ եւ էքսոն ալ մերժած էին նոյն պատճառներով:

ՔՈՍՈՎՈՅի մէջ, Ք-Ֆորի (ՄԱԿ-ի պահպանի ուժեր) ամերիկացի մէկ զինուորը ամբաստանուած է 12 տարու ալպանացի աղջկան մը սպանութեան համար, սեռային բռնաբարումէ ետք:

ՌՈԺԷ ՀԱՆԷՆ, ծանօթ դերասան եւ նաեւ ծանօթ որպէս քեռայրը ողբացեալ Ֆ. Միթերանի, յայտարարած է ԷՒ-ԱՏԺի (հրեայ համայնքի ձայնասփիւռ) կայանէն որ Ժոսփէն իսկապէս արհամարհելի անձ մըն է եւ թէ ձեռքը չի սեղմեր, որովհետեւ երբ, Միթերան մահամերձ էր, ըսած է. «Պիտի նախընտրէի որ աւելի յստակ անցեալ մը ունենար: Հիմա հաչուեհարդարը պէտք է ընել եւ էջը դարձնել»:

TELEVISION
FRANCE 2

Dimanche 23 Janvier à 11 heures
MESSE

L'Eucharistie sera célébrée à la Chapelle œcuménique de Genève avec les permanents du Cœ. La prédiction sera prononcée par ARAM Ier, Catholicos de la Grande Maison de Cilicie.

ՓՈՒԹՊՈԼ

Ա.Մ.Ն (-23) — ՀԱՅԱՍՏԱՆ 3 - 1

Հայաստանի փութպոլի հաւաքականը ամերիկեան իր վարժընթացի երկրորդ մրցումը խաղացած է Կիբաւէ, Յունուար 16-ին, Ռոզ Պաուլի (Գալիֆորնիա) մարզադաշտը, ընդդէմ Ա.Մ.Ն-ու երիտասարդական (տարիքով 23-էն վար) հաւաքականին: Մրցումը վերջ գտած է 3 - 1 ի նպաստ Ամերիկացիներուն: Հայաստանի կէտը նշանակած է Տիգրան Պետրոսեանց:

***

Բ. ԴԱՍԱԿԱՐԳ

Բ. դասակարգի մրցումներուն չարքին, Վալանս իր դաշտին վրայ 0-0 արդիւնք մը ձեռք ձգեց Նիորի հետ: Դասաւորման գլուխն է միշտ Լիլ 54 կէտով եւ 20-րդ ու վերջին՝ Վալանս, 16 կէտով:

***

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԽՈՒՄԲԵՐ

Կիբաւէ, Յունուար 16-ի արդիւնքներն են.-

Փարիզեան Շրջան	
Վոլթէռ - ՀՄԸՄ Ֆրանս	0 - 1
Պուշ-տիւ-Ռոնի Շրջան	
Փիներոլ - ՀՄԸՄ Արծիւ	0 - 1

LE DOCTEUR EDOUARD ATTAMIAN
Président de l'U.G.A.B. France
et
les membres
du Conseil d'Administration
vous convient à un

DINER

en l'honneur du
DR HAGOP HAGOPIAN

le Vendredi 21 Janvier à 20 heures
dans les Salons de l'Hôtel Splendid —
50, bd Victor Hugo — 06000 NICE

— O —

Présentation de nouveaux membres de bureau — Comité Nice Côte d'Azur

— O O —

Animation musicale

Participation aux frais: 220 F membre
270 F non membre

Réservation indispensable avant le 19 JANVIER
au : 06 03 74 16 99

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

CAMP DE SKI FAMILIAL

Centre de vacances évangélique arménien **«LA SOURCE»** — **Thollon les Mémises** · Haute Savoie (2000 m.).

Prix du séjour : — Adultes : 1.400 F
— Enfants : 840 F

Voyage en car à partir de Paris

DU 5 AU 12 FEVRIER 2000

Renseignements & inscriptions :
Pasteur Gilbert LEONIAN : Tél. : 01. 47. 36. 02. 50

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Պանեէօ - Գաչանի Սիամանթօ դպրոցը 500 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին, ի յիշատակ Տիկին Հռիփսիմէ Պալըճեանի, մահացած Յունուար 1-ին, որ 29 տարի, մինչեւ 1985 նուիրեալ եւ սիրուած ուսուցչուհին եղաւ Սիամանթօ դպրոցին:

***

Մարսէյլի Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբի անդամները 100 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին իրենց անդամուհիներէն՝ Օր. Լիլիեանի հօր՝ Եուրի Օկանիէսովի մահուան առթիւ:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section
«ARCHALOUYS TATHEOSSIAN»
de Paris
organise des

séjours familiaux

dans le Centre de Vacances
à Bellefontaine (Jura)
Du 13 au 20 Février (complet)
Du 8 au 15 Avril (il reste des places)
Prix compétitifs, ambiance arménienne assurée !
Surtout, n'hésitez pas, venez avec vos enfants, petits-enfants ou amis et rejoignez-nous sur les pistes de ski, de luge, ou tout simplement dans le centre.

Renseignements et inscriptions
auprès de :
— Araxie: **01 39 83 71 19** (de 19 à 21h)
— Marie: **01 47 80 71 73** (de 9 à 19h)
— Séta: **01 64 03 53 05** (de 10 à 20h).

Centre Culturel SAINT MESROB
10 bis, rue Thouin — Paris 5ème

EXPOSITION

Du 21 au 28 Janvier
des œuvres du peintre

DIBAR APARTIAN

D'inspiration religieuse, les toiles sont rassemblées sous le titre

CONSOLATION

Vernissage le Vendredi 21 Janvier à 19 heures — Cocktail

Exposition tous les jours (du 22 au 28 Janvier) de 16h à 20h.

Métro: Cardinal Lemoine / Monge
RER B Luxembourg

— Entrée libre —

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉի Պօտոնէ Նայիրի մասնաճիւղին ընդհանուր ժողովը - Յունուար 22 - Շաբաթ, ժամը 14·30-ին տեղւոյն եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ, խիստ կարեւոր օրակարգ:

Տեղեկատուութիւն եւ հաչուետուութիւն: Փափաքելի է բոլոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը:

Groupe Edouard Dériklian
«AIDE A LA JEUNESSE ARMENIENNE»

REPRESENTATION THEATRALE

ANPAN NOR
HOURINE PEJICHGUE

Samedi 22 Janvier à 20 heures précises

Tirage au sort du billet de TOMBOLA : **week-end à VENISE** à l'issue de la représentation!

M.A.J.C. — 12-14, rue St-Bazile
13001 MARSEILLE
Tél. : **04.91.50.15.09** / **04.42.58.33.67**

ՀԱՅՐԱՒԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԸ ԵՒ ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՄԱՄՈՒԼԻ ԴԻՒԱՆԸ

Ինչպէս ամէն տարի, 1999-ի վերջին օրերուն եւս Ս. Էջմիածնէն առացանք Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին Ս. Ծնընդեան պատգամը: Տարիներու աւանդութիւն դարձած է որ Սփիւռքի մամուլի անուններուն մեծ մասը այդ պատգամը հրատարակէ Յունուար 6-ի թիւին մէջ: Ահա, հաւանօրէն, միջուկէն աւելի կեղեւով արժեւորուած երեւոյթ է. այսինքն՝ Սփիւռքի հայ մամուլին ընթերցողը այդ պատգամին իր թերթին մէջ հրատարակութեամբ կը զգայ, կը նորոգէ համազգային ամբողջութեան մը մասնիկը ըլլալու, համազգային ամէնէն նուիրական կեդրոնացումի մը հետ կապ պահելու իրողութիւնը: Մնացածը՝ պատգամով ըսուածը, ընդհանրապէս զգացական վերացումի արտայայտութիւններով յագեցած բնագիրը մըն է որուն մէջ երբեմն բարձրաթռիչ տարազաւորումներ ծանր կը կշռեն, երբեմն կաղապարներու կըրկնութիւններ: Սակայն, հրատարակողն ալ, ընթերցողն ալ, լուռ համախոհութեամբ կը նախընտրէ կապին ապացոյցը ունենալ ու չատ չծանրանալ պարունակութեան վրայ: Անշուշտ կայ նաեւ այն հաստուածը որ ոչ կրօնական թերթի մը մէջ նման պատգամի հրատարակութիւն միշտ անտեղի կը նկատէ, երբեմն բարձրաճաշ յայտնելով ալ իր տեսակէտը: Այսուհանդերձ, կաթողիկոսական պատգամը հրատարակելու աւանդութիւնը տարուէ տարի չարունակուեցաւ ու ապահովաբար չարունակուի յետագայ տարիներուն ալ:

Ինչ որ կրկնուող այս երեւոյթին անդրադառնալու պատճառ եղաւ այս տարի, աւանդութիւն կազմածին յարակից մարզի մը մէջ նկատուած յետքայլն էր: Սովրութիւն էր ու ընդհանուր կացութեան մէջ չատ դրական համարուած երեւոյթ որ Մայր Աթոռէն հասած պատգամները, ինչպէս հոնկէ լոյս տեսնող հատորներ, պարբերականներ դրուած ըլլային դասական ուղղագրութեամբ: Ու այս երեւոյթը լուրջ ապահովութիւն մը կը ներշնչէր նման խնդիրներով հետաքրքրուղ եւ մըտահոգուղներու որ 1920-ական թուականներու սկիզբը տիրակալ քաղաքական ուժին հաշիւներով Հայաստանի ժողովուրդէն խլուած ուղղագրութիւնը ներկայի մերժողական լայն ծովուն մէջ ապահով հանգրուան մը ունէր: Եւ կարեւորագոյն հանգրուան մը: Ամուր հասցէ մը որ փաստ ալ կ'ըլլար թէ ընդհանուր հոսանքին, պարտադրուած հոսանքին դէմ միչտ կարելի էր թիավարել ու միչտ եզած էին, հետեւաբար նաեւ պիտի ըլլային, թիավարողներ: Շատ տեղին ու արդար էր փառաւորումը որ եղաւ Սեպտեմբերին Երեւանի Հայ Գրողներու Միութեան կեդրոնատեղին, ուղղագրութեան հարցին նուիրուած կլոր սեղանին երբ մասնակիցներ երախտապիտութեամբ յիշեցին դասական ուղղագրութեան պահպանումին մէջ Սփիւռքին ու Մայր Աթոռին աւանդը:

Այս աւանդին պահպանումին մէջ փոխութեան երեւոյթ մը նշեց այս տարուան Ծնունդի պատգամը որ հասաւ սովետական «ուղղագրութեամբ»: Որեւէ բացատրութիւն, կամ նոթ չէր ընկերանար անոր: Անշուշտ հարցը այն չէր որ մեքենագրուած քանի մը էջի ծաւալով գրութեան մը ուղղագրութիւնը փոխելու աշխատանք կը պարտադրուէր գրաշարին. այլ, այն որ հաւատարմութենէ մը չեզելու նշանը կը տրուէր առով: Նոյնն էր պարագան էջմիածինէն պարբերաբար զրկուած իմակներու (E-Mail) որոնք տեղեկութիւն կը հաղորդէին նշուելու արժանի անցքերու մասին:

Քանի մը տողնոց հեռապատճէնով մը յարմար դատեցինք փոփոխութեան առթած զարմանքը արտայայտել ու յիշեցնել իրենց ուղղագրութեան մարզին մէջ Մայր Աթոռի նախանձախնդիր աւանդապահութիւնը: Անկեղծ ըլլալու համար պէտք է ըսել որ զրեթէ համոզուած էինք թէ եղածը պարզապէս անուշադրութեան հետեւանք էր ու Մայր Աթոռի Մամուլի Դիւանը կրնար ժամանակ ալ չտրամադրել այդ պարագան նշող պատասխան մը տալու համար:

Շաբաթ մը ետք պատասխան մը ստացանք սակայն. հոն «Տեղեկատուութեան համակարգի տնօրէն» Արշաւիր Գաբրուճեան կը յիշեցնէր մեզի թէ «Մամլոյ դիւանի կողմից գործածուած ուղղագրութիւնը Հայաստանի հանրապետութիւնում ընդունուած պետական լեզուի ուղղագրութիւնն է»: Այսինքն, նախ՝ տառացի կերպով կը հաստատուէր թէ վերջ դրած էր առողջ բան մը պահպանելու սովորութիւնը ու այդ շրջանակին մէջ ալ թիւերը այլեւս կը քաշուէին ընդհանուր հոսանքին ուղղութեամբ: Ապա նաեւ փաստը կը տրուէր որ «լեզու – ուղղագրութիւն» շփոթէն որ կը կատարուէր երբեմն անգիտութեամբ, յաճախ՝ փաստի սովէն հանդամանաւոր ելք մը գտածի փուճկոտութեամբ, զերծ չէր Մայր Աթոռն ալ: Քանի՞ անգամ տակաւին պէտք է գրել, ըսել ու առանց վհատելու կրկնել, կրկնել, կրկնել թէ ուղղագրութեան վէճը ոչինչով առընչուած է լեզուին, ըլլա՛յ ան «պետական», կամ թաղային...: Երբ կ'ըսուի «Հայաստանում ընդունուած պետական լեզուի ուղղագրութիւնը», մարդ այն տպաւորութիւնը կ'ունենայ թէ 1920-ական թուականներուն ստեղծուած է նաեւ այդ «պետական լեզու»ն որ գոյութիւն չունէր, չէր կրնար ունենալ ուղղագրութեան գըլխուն անցուած սովետական դիմակէն առաջ...:

Էջմիածնի մամուլի դիւանին պատասխանը ազգային արժէքներու ամէնէն անդիւելիին պաշտպանութեան բերդերէն մէկուն եւս անճնառուութիւնը կը նշանակէ, ընդհանուր սրբագրութեան ակնկալութիւնները քիչ մը եւս հեռացնելով. ցաւոտ բան է այս մէկը: Սակայն, վստահաբար աւելի մտահոգիչ է «պետական»ին վհանին ապաստանողներու կարգին Մայր Աթոռին գոյութիւնն ալ նշմարել:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ՏՐՈՎԱԴԱՆ ԱՌԱՍՊԵԼԱԿԱՆ ԱԹԼԱՆԴԻՈՏՆ Է

Գերմանացի պիոնականներու խումբ մը առնէ մը ի վեր պատրաստ էր արեւմըտեան Անատոլու երթալու, որովհետեւ կը կարծուի որ հոն ուր ժամանակին հին Տրովադան կը գտնուէր, կրնայ պահուած ըլլալ առասպելական սուզուած հողամասը, Աթլանդիսը: Վալթէր Ռաուէհ «Փանորամա»ի մէջ կը գրէ թէ Հանովրի Երկրաբանական Գիտութիւններու Ինսթիթութէն փորձագէտներու համաձայն, որոնք ծրագրած են Տրովադայի բլուրը երկրախուզել, Աթլանդիսի նաւահանդիստը կըրնայ անոր ալազով ծածկուած ըլլալ: Հինգ մասնագէտներու խումբը, Թրքական կառավարութենէն հարկ եղած արտօնութիւնը ձեռք բերելէ ետք, թուիչքով պիտի գնայ Անատոլու մէջ 180 քառ. քիլոմեթր տարածութիւն մը, Տրովադայի պեղումներուն մօտերը:

Այս արշաւը կը հիմնուի ցիւրիխցի երկրա – հնաբան Խլըրհարտ Զանկըլի մէկ գաղափարին վրայ: 1992-ին իսկ Զանկըլի առաջադրած վարկածը, Տրովադան եւ Աթլանդիսը նոյնացնելով, ազմուկ յառաջացուցածէր: Ան գաղափարը ունեցած էր· կը մնային զայն ստուգելու միջոցները: Այսպէս, ամէնէն ուշ մինչեւ 2000-ի գարունը ծրագիրը ի գործ կը դրուի եւ Հանովրէն ուղղաթիռ մը ճամբայ կ'ելլէ, ճարտարագիտական մեծ կարելիութիւններով օժտուած որ իր կրած գերարդիական գործիքներուն միջոցաւ պիտի կարենայ մինչեւ 150 մեթր ընդերկրեայ խորութիւն հետախուզել եւ չարաթներու երկայնքին Տրովադայի բլուրին վերեւը պիտի թռչի, զայն սանթիմեթր առ սանթիմեթր քննելով: Աքզէն, մինչեւ անցեալ Հոկտեմբեր, գերմանացի մասնագէտները 13-ով 14 քիլոմեթր տարածութիւն մը հետախուզած էին:

ՀԱՆԵԼՈՒԿԻՆ ԾԱԼՔԵՐԸ

Առասպելը կը հիմնուի յոյն էմատասէր Պղատոնի մէկ պատումին վրայ, պապիրուսի մը վրայ գրուած: Ասոր մէջ ան կը նկարագրէ հզօր պատութիւն մը, իր ջրմուղներով եւ քաղնիքներով, արուեստի գործերով եւ զինքերով եւ ռազմական զարգացած միջոցներով: Հողով կը պատրաստուէին պնակներ եւ անկէ կ'արտահանուէին նուիրական իւղեր, պղինձէն եւ արծաթէն զատ: Անոր թագաւորները, Պղատոն կը պատմէ, փոզէյտոնի սքանչելի տաճարին մէջ կը համախմբուէին, իսկ ժողովուրդը առատութեան մէջ կ'ապրէր եւ հարուստ էր: Ոսկեզօծ պալատներ արեւուն տակ կը փայլէին եւ նաւերը, համեմներով, յախճապակիներով եւ հանքային յարդի քարերով բեռցուած, քաղաքը չրջապատող արուեստական ջրանցքներու ցանցի մը մէջէն կ'անցնէին, մինչեւ որ Աթլանդիսը, «միակ եւ ահաւոր օրուան մը ընթացքին», ծովուն մէջ սուզուեցաւ, աղէտի մը պատճառով:

Պղատոն կը համարի որ պատումը իսկապէս տեղի ունեցած իրողութիւններու քրոնիկն է: Ան կը մէջբերէ Սողոնը, աթենական ժողովրդավարութեան օրէնսդիրն ու յղացողը, որ Եգիպտոս կատարած իր այցելութենէն իր հետ բերած կ'ըլլայ պատումը: Կ'աւելցնէ նաեւ որ ամբողջ կղզին, Աթլանդիսը, արուեստական ձեւով ոռոգուած էր եւ կը նկարագրէ ներքին նաւահանգիստ մը՝ նաւերէ լիամներով եւ մեծ ամբարտակներէ ու արուեստական անցքերէ եկող ջուրերէ կազմուած աւազաններով: Այս բոլորը անհաւանական չէ, քանի որ հին Արեւելքի մէջ կատարուած պեղումներու ընթացքին յայտնաբերուեցան հորեր, նաւահանգիստներ եւ ճարտարապետութեամբ յղացուած ջրատարական հսկայ կառոյցներ: Արդէն, Ն. Ք. 3000 թուականը, Մինոյս փարաւոնը Նեղոսի վրայ 400 մեթր լայնք ունեցող ամբարտակ մը կառուցանել տուած էր, ինչ որ բարձր ճարտարապետութեան օրինակ մըն է: Տակաւին աւելի տպաւորիչ են ուրարտացիներու աշխատանքները, բնակիչները արեւելեան Անատոլուի, այն վայրը ուր ուղղաթիռը իր հետազոտումները պիտի չարունակէ: Այստեղ, առենին չատ հեռուն գտնուող ջուրը բերելու համար, ընդերկրեայ անցքեր փորուած են (ոմանք 90 քիլոմեթր երկարութեամբ) ժայռոտ պեռնին մէջ եւ այս՝ Հոմերոսի եւ Պղատոնի ժամանակաշրջաններէն չատ առաջ:

Այլ նշանակ մըն է Աթլանդիսի պլխաւոր տաճարի սալայատակներուն ոսկեայ նկարազարդումներու պարագան: Ամխներ առաջ, հնաբան Խակար Փուչ Նեղոսի թագաւորի պալատին մէջ նոյն տեսակի ոսկեզօծ սալայատակներ տեսած է: Անոնց իրագործման կերպը ապշանք կը յառաջացնէ: Կառուցողները չաքարի նման մանր փոշի կ'առնէին, զայն թարմ կիրի մէջ կը խառնէին եւ յատակը կը ծեփէին: Պղատոնի ցուցմունքները, նուիրական իւղով ծեփուած մետաղներուն վերաբերող, այս արդիւնքներուն հետ կը համընկնին:

ՀԱՐՑԱԿԱՆՆԵՐ

Սակայն կարելի՞ է այսքան հին վկայութիւններու վստահիլ: Նման հարցի մը բերումով, «հետախուզական ծրագիրը երկար ատեն բանավէճի նիւթ դարձաւ», կ'ըսէ գերմանացի պատասխանատուներէն մէկը, բայց կ'աւելցնէ թէ՝ «վերջին շրջանին կարգ մը հնաբաններ լոյս աշխարհ բերած են ճարտարագիտական գլուխ – գործոցներ որոնք աւելի քան 5000 տարուան հնութիւն ունին, ինչ որ աւելի հաւանական կը դարձնէ բովանդակ պատումը»: Բայց եւ այնպէս, հակառակ տեղի ունեցած բոլոր յայտնաբերումներուն, տակաւին հիմնական երկու հարցումներու պատասխանը առկախուած կը մնայ: Ո՞ւր կը գտնուի Աթլանդիսը եւ ե՞րբ ան սուզուած է:

Նեղոսի հնագոյն ամբարտակները կառուցուած են հինգ հազար տարի առաջ: Դեղին պղինձը աշխատելու արուեստը կրնայ չորս հազար տարի առաջ սկիզբ առած ըլլալ: Պղատոն, ամէն պարագայի, Աթլանդիսի վախճանը կը զետեղէ 11500 տարի առաջ. սակայն այդ շրջանին միայն թափառականներ կ'ապրէին: Աչխարհագրական տուեալները նաեւ իրարու չեն համապատասխաներ. այսպէս, վերջին երկու հազար տարիներու ընթացքին, տատանականերով Աթլանդիրներ ենթադրուած են տարբեր տեղերու եւ հողամասերու մէջ: Իր գրութեան մէջ, Պղատոն չի յայտներ կղզիին վայրը: Ան քրոնիկագիրի մը եղանակով կը դրէ, հիմնուելով այն բանին վրայ զոր Սողոն պատմած է: Սողոն, իր կարգին, կրնայ պատումը գրի առած ըլլալ Նէյթի տաճարին յուշակոթողներէն մէկուն վրայ գտնուող արձանագրութիւնէն: Իսկ Սողոնի ձեռագիրը չորս սերունդ յետոյ հասած է Պղատոնի: «Բացառելի չէ որ, աւելոր վաւերականութիւնը ընկատի առած, չափազանցութիւններ եւ գեղծումներ տեղ գտած ըլլան», Հանովրի Ինսթիթութի մասնագէտները կը զգուշացնեն. «Սակայն փորձառութիւնը կը սորվեցնէ որ կրնայ ճշմարտութեան լաւ եզր մը գտնուիլ»:

Ուսումնասիրողները, օրինակի համար, փաստած են որ Սողոն իսկապէս եգիպտոս գացած է Ն. Ք. 560-ին: Պղատոնի հանդամանքը եւս անհերքելի է: Ան հմայքարհային գրականութեան առաջին հեղինակն է որ Երկիրը «քողրաձեւ» համարած է: Սակայն, այլ ուսումնասիրողներ կ'առաջադրեն հարցը թէ, Սողոն կըրնայ սխալ մեկնաբանած ըլլալ եգիպտացիներու յուշակոթողին արձանագրութիւնը եւ ճշդրիտ կերպով հասկցած չըլլալ քուրմերուն տուած աչխարհագրական տուեալները, եղելոթը Միջերկրականէն Ատլանտեան Ովկիանոս փոխադրելով: Նոյնիսկ քաղաքին անհետացման թուականը կրնայ սխալ ըլլալ: Արեւային տարիները փոխարէն կրնայ լուսնային չրջաններու վերաբերիլ: Այս պարագային, կղզին կըրնայ անհետացած ըլլալ Ն. Ք. 1200 չուրջ:

Նման թուականի մը առընչուելով Աթլանդիսի պոյութիւնը կրնայ իմաստ մը ունենալ: Իր նաւերը, պատերազմական քաղաքները, նիզակահարները, բոլորն ալ կը համընկնին միջերկրականեան քաղաքակրթութեան մը հետ, Արոյրի Շրջանի վերջերուն զարգացող: Տեսութիւնը թէ Աթլանդիսը Տրովադան կրնայ ըլլալ գործնապէս ամէնէն հաւանականը կը նկատուի: Աթլանդիսի մասին կը պատմի Պղատոն, իսկ Տրովադայի մասին Հոմերոս: Երկու վայրերուն միջեւ նմանութիւններ կան: Պղատոնի քաղաքը 1200 նաւ ունի: Տրովադայի նաւատորմիղը 1186 նաւ կը հաշուէր: Աթլանդիսի վրայ կը փչէր հիւսիսի հովը, ինչպէս Տրովադայի: Առաջին քաղաքին մէջ տաք եւ պաղ ջուրերու ակեր կային, երկրորդին մէջ գոյութիւն ունէին «տոչորուն կրակի հոր մը եւ ուրիշ մը՝ «կարկուտի նման ցուրտ»:

ԱԿՆԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ներկայի փնտռտուքներուն ենթարկուած չրջանը ցարդ հնաբանականօրէն քննուած: Փոքր բլուրը, ուր 130 տարի առաջ Տրովադան յայտնաբերուեցաւ, տակաւին բազմաթիւ գաղտնիքներ կը պահէ: Սակայն այս տարածութեան մեծ մասը զինուորական չրջան մըն է, քաղաքական բանակին տրամադրուած: Փնտռտուքները պիտի կեդրոնանան գլխաւորաբար Աթլանդիսի առասպելական նաւահանգիստին վրայ: Այն առենուան բոլոր հարուստ քաղաքները կարիքը ունէին մեծ նաւահանգիստի մը՝ միջազգային երթեւեկի համար:

Աթլանդիսը ստեղծած էր ներքին ծովափնեայ լեռներու կռնակին: Ջուրի ճամբաներուն մէջէն կը ճամբորդէին «ամբողջ աշխարհէն վաճառականներ»: Մասնագէտները հետաքրքրուած են գտնել յատուկ այն մեծ խոռոչով որ Տրովադայի դիմացը գտնուող ծովափնեայ սարակոյտին վարը կը գտնուի: Բացատրքը, որ երեսուն մեթր խորութիւն եւ հինգ հարիւր մեթր լայնք ունի, որպէս նաւամատոյց օգտագործուած ըլլալու է. նաւերը պարաններու միջոցաւ քաչելով սահուղիին վրայ կը բերուէին:

Եթէ ենթադրութիւնները ճիշդ ելլեն, Աթլանդիս վերջապէս դուրս պիտի գայ գինք պատող խորհուրդէն ու պիտի հաստատէ թէ միւս յիսուն վայրերուն համար ուր կը կարծուէր թէ ինք կը գտնուէր մարդկային երեւակայութիւնը հարկ եղածէն աւելի գործածէ...:

ՍԵՐՄՆԱՅԱՆ

ՓԱՐԻԶԻ ԿԵԴՐՈՆԸ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇՔԵՂ ՊԱՆԴՈԿ ՄԸ՝ «LE PERA»

Փարիզի կեդրոնը, Օփերայի եւ Մատլէնի մէջտեղ, ռիւ Գոմարթէն 3 Յունուարի սկիզբէն գոյութիւն ունի չորս աստղանոց չքեղ պանդոկ մը հայկական տնօրէնութեամբ: Պաշտօնական բացումը կատարուեցաւ Երեքշաբթի, 3 Յունուար 11-ին ճոխ հիւրասիրութեամբ մը եւ բազմաթիւ հիւրերու ներկայութեան:

Առիթ տրուեցաւ նաեւ այցելելու սենեակներ եւ յարկաբաժիններ, զեղեցկօրէն կահաւորուած եւ արդիական բոլոր յարմարութիւններով օժտուած:

Իսկապէս գնահատելի ձեռնարկ մը, որ առիթ կուտայ գաւառէն կամ արտասահմանէն Փարիզ ժամանող Հայերուն յարմար իջեւանի հասցէ մը ունենալ Ֆրանսայի մայրաքաղաքին ամէնէն կեդրոնական վայրի մը մէջ

(*) Le Pera, 17, rue Caumartin, Paris 9e
Tél.: 01 53 43 54 00 / Fax: 01 53 43 54 10

ԹՈՒՐՔ ՁԱՃԱԽՈՐԴՆԵՐՈՒՆ ՍԻՐՈՑՆ

Գերմանիոյ գործի, առեւտուրի չրջանակներուն մէջ վերջին տարիներուն ուշադրաւ նորութիւն մը յայտնուած է. այն ձեռնարկութիւնները որոնք կը ձգտին պրտաւել աւելի քան երկու միլիոնոց Թուրքերու համայնքը, սկսած են չահարկել լեզուական ազդակը: Նկատի առած այն երեւոյթը որ այդ համայնքին անդամներուն մէջին սերունդը տրամադիր չէ համարկուելու, գոնէ երկրին լեզուն սորվելու եւ այդ պատճառով չի դրաւուիր գերմանական չուկային, գործի մարդիկը որոշած են չրջել դերերը եւ իրենք մօտենալ այդ զանգուածին:

Այս ուղղութեամբ առաջին քայլը առնողներու առաջիններէն է հեռաձայնի ընկերութիւն մը որ սկսած է նախ ծանուցումները, յայտարարութիւնները թրքական մամուլով ընել, ապա 30%-ի չափ գեղչել Գերմանիա _ Թուրքիա հեռաձայնի խօսակցութեան գիները: Ատիկա բաւարար եղած է որ 190 հազար Թուրքեր իրենց նախընտրութիւնը կեդրոնացնեն նոյն ընկերութեան վրայ: Անոր օրինակով, չատ մը ձեռնարկութիւններ հետզհետէ կը նշմարեն Թուրքերէ բաղկացած չուկային մեծ կարողականութիւնը: Հեռաձայնի ընկերութեան հետեւած են ինքնաչարժի, ուտելիքի ձեռնարկութիւնները: Անոնք թերթերու, հեռատեսիլին որոշած թրքերէն ծանուցումներով, թուղթերով կարեւոր յաջողութիւններ արձանագրած են: Հեռաձայնի ընկերութիւնը սակայն չահաւորներու գլխաւոր տեղը կը գրաւէ, քանի որ Թուրքերը աշխարհին ամէն կողմը ցրուած աղգականներ ունին որոնց հետ չատ յաճախ հեռաձայնով կապ կը պահեն: Ձղտուած է որ անոնք եռապատիկ աւելի կը հեռաձայնեն, քան՝ մինչեւ Գերմանացին:

Շուկայի ուսումնասիրութիւններ ցոյց տուած են որ Գերմանիա հաստատուած աւելի քան 600 հազար Թուրք ընտանիքներ ամիսը 2 միլիառ Ֆրանքէն աւելի կը ծախսեն ուտեստեղէնի ու անձնական պէտքերու համար: Անոնց 33%-ը ամիսը չորս հազար մարքէն աւելի եկամուտ ունի: Անոնց համար ապրանքներու մակնիշները ալ կարեւոր են. Թուրքը այլեւս չի նկատուիր այն չաճախորդը որ փլաստիք պայուսակ մը ձեռքը ժամանոց ապրանք կը փնտռէ: Իսկ հոն ապրող երրորդ սերունդը իրեն տարեկից Գերմանացիին հետ նոյն նախընտրութիւնները ունի. առաջուան հեռաձայնէն մինչեւ համակարգիչը:

Այս մարդը պրպտողները տեսած են որ Թուրքերը ընկերային մակարդակ նշող խորհրդանիշներու մեծ կարեւորութիւն կուտան. օրինակ «Մերսէտէս» մակնիշով ինքնաչարժ մը ունենալ, անոնց համար հոմանիշ է գործի մարդին մէջ յաջողութեան, տեղ մը հասած ըլլալու: Նոյն մակնիշով ինքնաչարժերու ընկերութիւնը Թրքական ծանուցումներու սկսելէ ետք տեսած է որ չաճախորդներու թիւը 25%-ի չափով կրած է:

Թրքական լրատուիներու ծանուցում տալ կը ծառայէ նաեւ Գերմանիա ապրող Թուրքերուն ցոյց տալ թէ անոնց նկատմամբ համաքաղաքացիի վերաբերում կայ: Մինչդեռ, մինչեւ վերջերս անոնք աւելի զաղթական կը նկատուէին ու որպէս չաճախորդ չէին վայելեր Գերմանացիներու վերապահուած ուշադրութիւնը:

Թուրքերու ուղղուած ծանուցումներուն լեզուին հետ այլ պարագաներ ալ հաչուի կ'առնուին: Օրինակ՝ ածելիի չեղբի մը դովեստին համար մերկ մարդ մը խօսեցնել, ինքնաչարժի մը գնումին համար կնոջ կարծիքին տեղ տալ, կամ ցոյց տալ մարդիկ որոնք իրենց կօշիկները չեն հաներ երբ տուն կը մտնեն, ձախողութիւնը երաչխաւորող ճամբան բռնել կը նչանակէ: Նման պարունակութեամբ ծանուցում ոչ մէկ Թուրք չաճախորդ կ'ապահովէ:

Նման եղած է «Սիմէնս» հաստատութեան պարագան որ անցեալ տարեվերջին ուզելով Թուրք չաճախորդներու ուշադրութիւնը հրաւիրել իր էլեկտրական գործիքներուն, չնորհաւորած է Թուրք գնողներուն Ծնունդը, անգլիատառով, կամ մոռնալով թէ անոնք մահմետական են եւ իրենց մեծ բան չըսեր Քրիստոսի ծննդեան տօնը:

ՔԱՂՀԱՆ

ՅԱԿՈԲԵԱՆ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ ՄԻԱՁՈՒԼՈՒԱԾ ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՓԱՅԼՈՒՆ ՄԵԿՆԱՐԿԸ

20-րդ դարի համաչխարհային զգեստանկարչութեան եւ կարարուեստի զարգացման բնագաւառում ընդգծուած ձեւով արտայայտուած են նաեւ մի քանի հայ զգեստանկարիչ-զգեստարարների անունները: Այսպէս օրինակ, Պարսից չահի պալատական զերձակների ընտանիքից սերող Ռէյ Ազայեանը հաստատուելով ԱՄՆ-ում, դառնում է Հոլիվուտի նչանաւոր կինոաստղերի ամենասիրուած զգեստանկարիչ-զգեստարար վարպետներից մէկը: 1970-80-ական թուականներին Ֆրանսիայում փայլում է հալէպահայ ծագում ունեցող Ժան-Փիէր Տէլիֆէո զգեստանկարչի (Տէլիվարեան) ստեղծագործական արուեստը: Այս բնագաւառում առանձնանում է յատկապէս 1968 թ. Երեւանից Հոլիվուտ տեղափոխուած Սիլվա Զաքմաքչեանի անունը, որը ոչ միայն դառնում է Մայքըլ Ճէքսընի, Մառոնն Պրանդոյի, Շէրի, Փոլա Ապտուլի, Լայզա Մինէլլիի եւ կինոյի, երգի ու երաժշտութեան բնագաւառների ամենափայլուն բազմաթիւ այլ աստղերի ամենանախընտրելի զերձակուհին, այլեւ տարիներ չարունակ իր ձեռքում պահում Հոլիվուտի ամենամանաչուած զերձակուհու կոչումը:

Ահա այս եւ նորաձեւութեան միւս յայտնի անհատականութիւնների չարքում կանգնելու համարձակ քայլեր է անում նաեւ պէրլինաբնակ 20-ամեայ տաղանդաւոր զգեստանկարչուհի Արմինէ Պետրոսեանը: Նրա պատրաստած հագուստի մոտիւներն ու էսքիզները արդէն զովանքի բազմաթիւ արտայայտութիւններ են կորզել նորաձեւութեան խստապահանջ Ֆրանսիայի, Իտալիայի, Գերմանիայի եւ այլ զգի տարբեր ճանաչուած վարձակներից: Այսպէս՝ 1999 թ. Մայիսի 30-ին, Պէրլինի ճարտարապետական կենտրոնի ճեմասրահի մէջ տեղի ունեցաւ Ֆրանսիական ESMOD նորաձեւութեան բարձրագոյն վարժարանի տարբեր երկրներից եկած 22 չրջանաւարտների աւարտական «THE WEALL FASHION SHOW» ծրագիր հանդէսը, որին, երեք տարի տեւող վարժարանում սովորելուց յետոյ, մասնակցեց նաեւ պէրլինաբնակ Հայուհին: Երիտասարդ զգեստանկարչուհին ցուցադրութեան էր ներկայացրել ճանաչուած նկարիչ Յակոբ Յակոբեանի վեց նկարների (A Fisherman, A Woman with a mirror, Resting, Sorror, Arthur Peleshian, Dummy und a fallen coat) մոտիւներով պատրաստած իր վեց հագուստները, որոնք մեծ նաղանքով ցուցադրեցին հայ օրիորդները: Ցուցադրութիւնը, որին դիտելու էին եկել աւելի քան 500 հանդիսատեսներ, ներկայացուած էր բազմազգ կազմ ունեցող ժիւրիի դատին: 15 հոգուց բաղկացած ժիւրին ներկայացնում էին ինչպէս նորաձեւութեան աչխարհի ճանաչուած չատ մասնագէտներ, այնպէս էլ աչխարհում յայտնի մի քանի նորաձեւութեան տների տնօրէններ: Շրջանաւարտների աչխատանքները դիտելուց յետոյ Փարիզի ESMOD նորաձեւութեան 13 վարժարանների ընդհանուր տնօրէնուհին արտայայտելով ժիւրիի վերջնական կարծիքը նախ Ֆրանսերէնով ապա նաեւ գերմաներէնով յայտարարեց, որ մրցութեան յաղթող է ճանաչուել Արմինէ Պետրոսեանի վեց մոտէլների հաւաքածուն եւ սահմանուած «Ոսկէ ասեղ» բարձրագոյն մրցանակը յանձնեց դեռեւս իր մասնագիտական առաջընթացի վաղորդայնին գտնուող տաղանդաչատ Հայուհուն:

Արմինէի արուեստի ոգեչնման ապրիլը Յակոբ Յակոբեանի նկարչական աչխարհն է, որը այդքան դրականօրէն ներգործել է գեղագիտական ներդաչնակութիւնը իւրատեսակ նրբանկատութեամբ ընկալող երիտասարդ զգեստանկարչուհին ցուցադրութեան էր ներկայացրել ճանաչուած նկարիչ Յակոբ Յակոբեանի վեց նկարների (A Fisherman, A Woman with a mirror, Resting, Sorror, Arthur Peleshian, Dummy und a fallen coat) մոտիւներով պատրաստած իր վեց հագուստները, որոնք մեծ նաղանքով ցուցադրեցին հայ օրիորդները: Ցուցադրութիւնը, որին դիտելու էին եկել աւելի քան 500 հանդիսատեսներ, ներկայացուած էր բազմազգ կազմ ունեցող ժիւրիի դատին: 15 հոգուց բաղկացած ժիւրին ներկայացնում էին ինչպէս նորաձեւութեան աչխարհի ճանաչուած չատ մասնագէտներ, այնպէս էլ աչխարհում յայտնի մի քանի նորաձեւութեան տների տնօրէններ: Շրջանաւարտների աչխատանքները դիտելուց յետոյ Փարիզի ESMOD նորաձեւութեան 13 վարժարանների ընդհանուր տնօրէնուհին արտայայտելով ժիւրիի վերջնական կարծիքը նախ Ֆրանսերէնով ապա նաեւ գերմաներէնով յայտարարեց, որ մրցութեան յաղթող է ճանաչուել Արմինէ Պետրոսեանի վեց մոտէլների հաւաքածուն եւ սահմանուած «Ոսկէ ասեղ» բարձրագոյն մրցանակը յանձնեց դեռեւս իր մասնագիտական առաջընթացի վաղորդայնին գտնուող տաղանդաչատ Հայուհուն:

Արմինէի արուեստի ոգեչնման ապրիլը Յակոբ Յակոբեանի նկարչական աչխարհն է, որը այդքան դրականօրէն ներգործել է գեղագիտական ներդաչնակութիւնը իւրատեսակ նրբանկատութեամբ ընկալող երիտասարդ զգեստանկարչուհու վրայ: Արմինէի գեղեցիկի ընկալման ահա այս բնորոչ յատկանիչն է, որ միանգամից ընկալեցին Պէրլինի գերմանական օրաթերթերի թղթակիցները, որոնք յաջորդ օրը այդ մասին դրուատանքով արտայայտուեցին իրենց թերթերում:

20-ամեայ զգեստանկարչուհին, որը խիստ վճռական տրամադրուած, ուզում է իր ուրոյն էջը բացել նորաձեւութեան եւ ընդհանրապէս արուեստի աչխարհում, չնայած իր երիտասարդ տարիքին, հասցրել է արդէն իր մասնագիտական կենսագրութեան մէջ որոշակի լուրջ քայլեր կատարել: Աւարտելով Պէրլինի կաթողիկէ երկրորդական վարժարանը, Արմինէն ընդունուում է նոյն քաղաքում գործող ֆրանսիական ESMOD նորաձեւութեան բարձրագոյն դպրոցը: Այստեղ տեսական դիտելիքներ ստանալուն զուգահեռաբար նա աչխատում է Պէրլինի նորաձեւութեան յայտնի Mustang.Jeans, Joseph Otten.Red Collection, ZAPA – Fashion տների մէջ, Gerhard Pabst.Berlin արտադրական ձեռնարկութիւնում, 1998 թ. մասնակցում Smirnoff Fashion Awards Methamorpose-ի մրցութեանը, իսկ նոյն թուականի ամրանը իր մասնագիտական դիտելիքները կատարելագործում Երեւանի Նուպարաչէն եւ Գարուն կարի արտադրական ձեռնարկութիւններում, մօտիկից ծանօթանալով նաեւ Հայաստանի կարարուեստին եւ ընդհանրապէս նրա թէքսթիլ արդիւնաբերութեան հետ:

Բայց Արմինէ Պետրոսեանի համար 1999 թ. առաւել նչանաւոր էր նրանով, որ իրականացաւ իր զեղեցիկ երազանքներից ամենաբաղձալին: Նա 1999 թ. Հոկտեմբերի 6-ին պատրաստած հագուստի 93 էսքիզներ եւ վեց մոտէլներ յաջողութեամբ ցուցադրեց Երեւանի Մանկական Գեղագիտական կենտրոնում: Նրա այդ ցուցահանդէսը, որի բացումը իրենց ելոյթներում ողջունեցին Գեղագիտական կենտրոնի տնօրէն, արուեստաբան Հենրիկ Իգիթեանը, ակադեմիկոս, Հարտարապետ Վարազդատ Յարութիւնեանը, Երեւանում գործող Յեղասպանութեան Թանգարանի տնօրէն Լ. Բարսեղեանը եւ ուրիչներ, լայն արձագանգ գտաւ Երեւանի արուեստասէր հասարակայնութեան լայն չրջանակների կողմից: Ցուցահանդէսին ակտիւօրէն այցելեցին նաեւ այդ օրերին Երեւանում գտնուող Հայաստան-Սփիւռք խորհրդաժողովին մասնակցած բազմաթիւ սփիւռքահայ հիւրեր: Ցուցահանդէսը իր արձագանգը գտաւ նաեւ երեւանեան մամուլում:

Ի հարկէ պատահական չէր Արմինէ Պետրոսեանի առաջին մեծ ցուցահանդէսի հայաստանեան հասցէն: Լինելով աղջիկը պէրլինաբնակ համայնքային 35 տարուայ ակտիւ գործիչ, Հայաստանի եւ միջազգային ժուռնալիստների միութեան անդամ Համօ Պետրոսեանի, նա փոքրուց կապուած է եղել հայկական կեանքի հետ, բաւականին լաւ ուսումնասիրել հայ նկարչական արուեստը, որ Յակոբ Յակոբեանի վրձինը առաւել դիպուկ է եղել Արմինէի գեղագիտական ներաչխարհի կերտման գործում: Մի զուգէ եւ այստեղ պէտք է փնտռել Արմինէ Պետրոսեանի Երեւանում ցուցադրած բոլոր էսքիզների եւ մոտէլների վրայ գրուած «Ի պատիւ Յակոբ Յակոբեանի» արտայայտութեան բացատրութեան բանալին, որը մեծ նկարչին ուղղուած երիտասարդ զգեստանկարչուհու երախտագիտական զգացումների անկեղծ դրսեւորման լակոնիկ ձեւն էր:

Արմինէի արուեստը, որը ոչ միայն իւրօրինակ կիրառական ձեւ է տալիս Յակոբ Յակոբեանի նկարներին, իւրեցնում նրանց թանգարանների պատերից եւ մարդկանց լայն զանգուածների համար դարձնում ուղղակի չօչափելի ու մչտապէս ներկայ, այլեւ ինքնստինքեան ծառայում է այն նպատակին, որ յակոբեական նկարչութիւնը մէկ անգամ եւս մեծ հնարաւորութիւն է ստանում ներկայանալու եւրոպական երկրների արուեստասէր հասարակայնութեան դատին, որը վստահ ենք արժանին կը մատուցի նաեւ Յակոբեան-Պետրոսեան միաձուլուած արուեստի նոր ու հետաքրքիր դրսեւորումներին:

ԱԶԱՏ ՕՐԴՈՒԽԱՆԵԱՆ
Պոխում, Յունուար 5

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱԻԱՌԷՆ

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Յունուար 9-ին, Հայ Մչակոյթի տան «Ժան Մարանճեան» սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Կրընոպլի Հայ Մչակոյթի Տան դպրոցի Ծնունդի հանդէսը: Բազմաթիւ ծնողքներ եւ հանդիսականներ ներկայ էին զեղեցկօրէն զարդարուած սրահին մէջ:

Մչակոյթի Տան նախագահ Պ. Փասքալ Պապագեան ամանորեան իր մաղթանքներէն եաք ներկայացուց ուսուցչական կազմը, բաղկացած Պ. Աչոտ Յակոբեանէ, Օր. Սոֆի Սիմոնեանէ եւ Տիկին Շաքէ Մանուկեանէ, որոնք չանք չէին խնայած հանդէսին պատրաստութեան:

Տնօրէնը՝ Աչոտ Յակոբեան բարի գալստեան իր ուղերձէն եաք խօսքը տուաւ մանուկներու բաժնի պատասխանատու Շաքէ Մանուկեանին, որ իր կարգին բարեմաղթութիւններ ուղղեց հանդիսականներուն. խօսեցաւ գպրոցին եւ մայրենի լեզուին անհրաժեչտութեան մասին և կոչ ուղղեց հաւաքական ուժով օգնելու մեր Մայր Հայրենիքին, անոր դժուար այս օրերուն:

Ապա բեմ բարձացան 5-էն 15 տարեկան աչակերտներ ուրախ եւ ժպտուն: Նախ երգեցին հայկական եւ ֆրանսական փառերգները, արտասանեցին բազմաթիւ ոտանաւորներ, երգեցին մանկական զուարթ երգեր. խմբային չքեղ պարերէ եաք ներկայացուցին Ցիսուսի Ծնունդը. փայտէ մսուրը պատրաստած էին Ժան-Գլօտ Կոստիկեան եւ Խորէն Մատէն. բազմաթիւ այլ ծնողքներ եւս մասնակցեցան ներկայացումին պատրաստութեան գործին:

Հանդէսի երկրորդ բաժնին, զաղութէն արուեստագէտներ՝ Ներսէս Մնացականեան (չէյ), Գրիգոր Պաղտասարեան (դաչնակ), Նաթալի Սիմոնեան (դաչնակ), Աննա Եղոյեան (մենապար) եւ Բեւեան երգչախումբը՝ ամանորեան խաղաղութեան երգերով յատուկ փայլ մը բերին յայտագրին:

Ճոխ զոյներուն, լոյսերուն, ծաղիկներու բուրմունքին ու սրահի մանուկներուն եկաւ միախառնուիլ Կաղանդ Պապան ալ ու բաժնեց միրգ ու նուէրներ: Փոքրիկները երգեցին ու արտասանեցին իր չուրջը:

Հանդէսը վերջ գտաւ խոր եւ լաւ տպաւորութիւն թողլով ծնողքներուն եւ բոլոր հիւրերուն:

ՇԱՒԻՒ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

ԷՎՐԻԻ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ ՆՈՐ ՆԱԽԱԳԱՀԸ՝ ՌՈՊԵՐ ՏԱՒՈՒՏԵԱՆ

Ինչպէս գրած էինք Նոյեմբեր 26-ի մեր թիւով, Հոկտեմբեր 28-ին, Էվրիի Առեւտրական դատարանի նախագահ ընտրուած էր, չորս տարուան համար, Ռոպէր Տաւուտեան:

Պաչտօնի յանձնումին հանդիսաւոր արարողութիւնը տեղի ունեցաւ Չորեքչաբթի, Յունուար 12, ժամը 17-ին, Առեւտրական դատարանի սրահը հոծ բազմութեան մը ներկայութեան:

Արարողութեան կարգ մը ձեւակերպութիւններէ եաք, նախագահական աթոռը գրաւեց Ռոպէր Տաւուտեան: Առաջին առթիւ խօսք առաւ հրաժարեալ նախագահը՝ Գլօտ Լըմոնիէ, որ յայտնապէս յուզուած, հրաժեչտ կուտար իր պաչտօնին եւ չէր ծածկեր իր զառնութիւնը Արդարադատութեան նախարարութեան պատրաստած նոր օրինագիծին մասին, որ Նախարարաց Խորհուրդին պիտի ներկայացուի ի մօտոյ: Ծրագրուած նոր կարգադրութիւնները բաւական իրարանցում ստեղծած են, մանաւանդ Առեւտրական դատարաններու մօտ, ուր հրաժարականները բազմացան վերջերս:

Իրեն յաջորդեց Ռոպէր Տաւուտեան խնամքով պատրաստուած ելոյթով մը, ուր կը վերլուծէր թէ՛ Էվրիի թէ՛ ընդհանուր կացութիւնը: Վերջին խօսք առնողն էր Միշիթէր Փիւպլիէի ներկայացուցիչը, որ չանաց արդարացնել նախատեսուած ծրագիրը, չնորհաւորելով նոր նախագահը:

Եթէ չենք սխալիր, առաջին անգամն է որ Առեւտրական դատարանի մը նախագահ կ'ընտրուի Հայ մը, գոնէ մեր չրջանին մէջ, ինչ որ գնահատելի երեւոյթ մըն է եւ խիստ պատուաբեր ենթակային համար:

Հանդիսաւոր այս արարողութիւնը վերջ գտաւ քոքթէյով մը:

Ա. Մ.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ԳՈՒՐԳՐՎԱՒԱ.– *Տիկին Մօրիսէթ Զօքքարեան* 600 *Ֆր.*։

⁂

ՎԵԼԻԶԻ– *Տէր եւ Տիկին Հրայր Հրաչեան* 500 *Ֆր.*։

⁂

ՎԱԼԱՆՍ. – *Աչոտ Առաքելեան* 100 *Ֆր.*։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՑԱՂ

Պանէլօ – Գաչանի
Սիմանթօ Դպրոցին 70–ամեակը

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՁԱՇ

Շաբաթ, Մարտ 25
ժամը 20–էն առաւօտ։

Մանրամասնութիւնները յետագային։

(Շար. Ա. Էջէն)

է Յորդանանի Ա. կարգի չքանչանով։ Նոյն օրը կաթողիկոսը հանդիպում ունեցած է վարչապետին հետ ալ։ Զոյգ հանդիպումներէն ետք Գարեգին Բ. Ամմանի Ս. Թագէոս Եկեղեցիին մէջ քարոզած է, անդրադառնալով Հայաստան – Արցախ – Սփիւռք գործակցութեան։ Պատարագէն ետք ան զացած է Ամմանէն ոչ շատ հեռու Զարաչ պատմական քաղաքը որուն աւերակներուն մէջ պահպանուած է «Հայաստան» անունը կրող արձանագրութիւն մը։

⁂

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ ՄԵԿՆԱԾ

Քրիստոսի Ծննդեան 2000–ամեակի հանդիսութիւններուն մասնակցելու նպատակով նախագահ Ռ. Քոչարեան պատուիրակութեամբ մը Յունուար 17–ին մեկնած է Երուսաղէմ։ Պատուիրակութեան կազմին մէջ են Արտաքին գործերու, Առողջապահութեան, Մշակոյթի նախարարները եւ այլ պաշտօնատարներ։

⁂

Վ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆԻ ՀԱՐՑԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԱԾ

Յունուար 17–ին Վ. Սիրադեղեանի, ներքին գործերու հրամանատար Վ. Յարութիւնեանի եւ տասը ամբաստանեալներու դատավարութեան չարունակուած է Վ. Յարութիւնեանի հարցաքննութիւնը։ Ան յայտած է թէ 1994–ին Վ. Սիրադեղեանի հասցէին հնչած մեղադրանքներէն, դատախազութենէն Վ. Գրիգորեանի դէմ մահափորձէն ետք Լ. Տէր – Պետրոսեան չէր կրնար Վ. Սիրադեղեանը դժուել, քանի որ այդ պարագային նախկին չարադործութիւններու համար պէտք է չատեր հարցաքննուէին։ Վ. Յարութիւնեան ըսած է նաեւ թէ 1998 Յունուար 29–ին ինք իմացած է թէ Վազգէն Սարգսեանի դէմ մահափորձ կը պատրաստուի եւ տեղեկացուցած է անոր։ Նոյն երեկոյին խմացած է որ Ա. Տէր – Սահակեան եւ 28 հոգի ձերբակալուած է։ Համոզում յայտնած է թէ Հ. Ղանդիլեանի, Յ. Սուքիասեանի սպանութիւնները որոշողը միայն Վ. Սիրադեղեանը եղած չի կրնար ըլլալ։ Նիստը կը չարունակուի Յունուար 21–ին։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԱՐԱՑԻ համալսարանը որոշած է կովկասեան լեզուներու եւ մշակոյթներու բաժինին մէջ քանալ հայերէնի, հայկական գրականութեան ամպիոն մը։ Համալսարանին փոխ տեսուչը այս մասին յայտնած է Պոլսոյ «Ակօս» չաբաթաթերթին դիմաւոր խմբագիր Հրանտ Տինքին։ Փոխ տեսուչը ըսած է նաեւ թէ երկու պատախօս պատրաստութեան համար Թուրքիոյ գրկած էին, որոնցմէ մէկը Ս. Պետերբուրգի համալսարանին մէջ հայագիտական ուսումը աւարտած, միւսն ալ տոքթորայի աւարտաճառը յանձնած, վերադարձած են Թուրքիա։ Նոյն պատասխանատուն ըսած է թէ կը մտածեն դրկելու Երեւանի համալսարանին հետ եւ թէ արդէն ուշացած ձեռնարկ է ամպիոնին բացումը։ Հետաքրքրական է գիտնալ թէ հայերէնի եւ հայկական գրականութեան մասին վերոնշեալ դասախօսը Ս. Պետերբուրգի համալսարանին ո՛ր բաժինին մէջ պատրաստուած է երբ վերջերս միայն յայտարարուեցաւ թէ նոյն համալսարանին մէջ վերաբացուած է հայկական ամպիոնը…։

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԶԻՆՔԵՐՈՒ չհատատութիւն մը կայ Վրաստան։ Ըստ Ռուրհրդարանի նախագահ՝ Զուրաբ Ժվանիայի, Ապահովութեան վրացական նախարարութիւնը տեսերիզներ ունի որոնք ցոյց կուտան զինքի վաճառքի ցանց մը Վրաստանի ռուսական զինուորական կայանին եւ չէչէն դիմադրութեան միջեւ։ Տեսերիզին հատուածներ ցուցադրուած են ռուսական հեռատեսիլէն, մինչ Ռուսաստանի Պաշտպանութեան նախարարութիւնը և ԷՖ–ԷՍ–Պի–ն (նախկին ԿԱ – կի – Պի) անմիջապէս հերքած են։ Վրաստան չամբաստաներ Ռուսաստանը, բայց «դէպք մը հաստատած է եւ ոճրային քննութիւն մը բացած» յայտարարած է Մոսկուայի Վրաստանի դեսպանը։ Միջադէպը կը պատահի այն ատեն, երբ Մոսկուա կ'ամբաստանէ Վրաստանը որ թոյլ կուտայ զէնքի եւ չէչենամէտ ռազմիկներու անցքը իր սահմանէն, միակը որ Ռուսերու հակակշռին տակ չէ։

ՊՈԼՏԻՆ, փոխանցման շրջանի նախադահը, ապահովութիւն կուտայ որ Չէչենիոյ կացութիւնը բարդ է, բայց, հակակշռի տակ է։ Յունուար 17–ին, ռմբակոծութիւնները սաստկացած են, բայց եւ այնպէս Ռուսերը տեղ քայլ կ'ընեն։ Պատերազմի սկիզբէն ի վեր (Սեպտեմբեր 1999) 3000 ռուս զինուոր մեռած է եւ 6000 ալ վիրաւորուած։ Այս թիւերը տրուած է Չինուորներու Մայրերու Մոսկուայի Միութեան պատասխանատուն։

ԹՈՒՐՔԻՈՑ նախագահ Ս. Տէմիրէլի Թիֆլիս այցին ընթացքին գործակցութեան զարգացման չորս փաստաթուղթ առորագրուած է։ Գործակցութեան հեռանկարները կ'առընչուին ռազմօդային ուժերու, պիւտճետային քննադատութեան, թէքնիք մարզերու։ Նախագահ է. Շեվարնատզէ յայտարարած է նոյն առթիւ թէ Վրաստան խնդիրներ չի ստեղծեր Բաքու – Թիֆլիս – Ճէյհան նաւթամուղին իրականացման գործին մէջ։

ՋԷՋԷՆԻՈՑ Արտաքին գործերու նախարարը Ի. Ահմադով Բաքուէն ԱՄՆ մեկնած է։ Լուրը հաստատուած է Ազրբէջանի Արտաքին գործերու նախարարութեան կողմէ, հակառակ որ այս վերջինը նախապէս կարուկ կերպով մերժած էր նման բան։ Ազրբէջանցի նախարարը ըսած է նաեւ թէ Ահմադով ԱՄՆ մուտքի վիզան ստացած է Բաքուի ամերիկեան դեսպանատունէն։

ՉԻԼիի նոր նախագահը, ընտրութեան օրն իսկ, կոչ ըրաւ համերաշխութեան, չեշտելով թէ արդիւնքը չէր նշանակեր պարտութիւն մը իր հակառակորդներուն համար։ «Ամէնուն համար տեղ կայ Չիլիի մէջ, ոչ ոք աւելորդ է» ըսաւ։ Նախկին գործակից Ալենտէի որ պինք դեսպան նշանակած էր Մոսկուա (1973), բայց, երբեք չէ գացած, աչը դէմ ըլլալով, վերջին չրջանին, ընտրապայքարի առեն հեռացած էր Սալվատոր Ալենտէէն, վախ չպատճառելու համար Ժողովուրդին մէկ հատուածին, մնալով խամախմբող մը։ Նախկին դատաւոր, Լակոս քաղաքական ասպարէզ մտնելէ ետք, հիմնադիրներէն եղած է «Ժողովրդավարութեան կուսակցութեան» որ, այսօր, երկրին Բ. ուժն է։ Տնտեսական վիճակը ծանր է եւ Լակոս պարտի տէր մնալ իր խոստումներուն, դարկ տալ աչխատանքի, ստեղծելով նորեր (խոստացած է 200 հազար) զարմանելու համար գործազրկութիւնը։

TELEVISION
FRANCE 2

Dimanche 23 Janvier à 11 heures
MESSE

L'Eucharistie sera célébrée à la Chapelle œcuménique de Genève avec les permanents du Cœ. La prédiction sera prononcée par ARAM Ier, Catholicos de la Grande Maison de Cilicie.

Groupe Edouard Dériklian
«AIDE A LA JEUNESSE ARMENIENNE»

REPRESENTATION THEATRALE

ANPAN HOURINE — **NOR PEJICHGUE**

Samedi 22 Janvier à 20 heures précises

Tirage au sort du billet de TOMBOLA : **week-end à VENISE** à l'issue de la représentation!

M.A.J.C. — 12-14, rue St-Bazile
13001 MARSEILLE
Tél. : **04.91.50.15.09** / **04.42.58.33.67**

LE DOCTEUR EDOUARD ATTAMIAN
Président de l'U.G.A.B. France
et
les membres
du Conseil d'Administration
vous convient à un

DINER

en l'honneur du
DR HAGOP HAGOPIAN

le Vendredi 21 Janvier à 20 heures
dans les Salons de l'Hôtel Splendid — 50, bd Victor Hugo — 06000 NICE

— O —

Présentation de nouveaux membres de bureau — Comité Nice Côte d'Azur

— O O —

Animation musicale

Participation aux frais: 220 F membre
270 F non membre

Réservation indispensable avant le 19 JANVIER
au : 06 03 74 16 99

CABINET TERZIYAN

Toutes Assurances — Toutes Compagnies

MEILLEURS PRIX — MEILLEURES CONDITIONS
AUTO — MULTIRISQUES HABITATION ET COMMERCE
MALADIE — PREVOYANCE RETRAITE VIE CAPITALISATION

13, rue Lamartine, 75009 PARIS
Tél. : 01. 42. 82. 01. 41 +

Ապահովագրական Ձեր հարցերուն համար մի՛ վարանիք դիմելու մեզի

ՀՄԱԵԱՆԻ ԲԱԺԱԿԻ ՊԱՒՀԸ

Հմաեանի աններուն աւանդական «Բաժակի Պահը» տեղի պիտի ունենայ կիրակի, Յունուար 23, ժամը 12·30–ին

ARARAT
ճաչարանին մէջ
16, rue du Roule, Paris 1er
M° Chatelet ou Louvre

Սիրով կը հրաւիրուին Հմաեանի անձերն ու համակիրները սոյն հանդիսութեան, հատաքաքար բաժակ բարձրացնելու հայ վարժարաններուն կեանքը։

Տեղերը ապահովել հեռաձայնելով՝
01 _ 43 – 08 – 12 – 06
կամ՝
01 – 47 – 80 – 42 _ 76

Թիւերուն։
ճաշկերոյթ՝ 200 Ֆր.։

Centre Culturel SAINT MESROB
10 bis, rue Thouin — Paris 5ème

EXPOSITION
Du 21 au 28 Janvier
des œuvres du peintre
DIBAR APARTIAN

D'inspiration religieuse, les toiles sont rassemblées sous le titre
CONSOLATION

Vernissage le Vendredi 21 Janvier à 19 heures — Cocktail

Exposition tous les jours (du 22 au 28 Janvier) de 16h à 20h.

Métro: Cardinal Lemoine / Monge
RER B Luxembourg

— Entrée libre —

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Պօտոնի Նայիրի մասնաճիւղին ընդհանուր ժողովը – Յունուար 22 – Շաբաթ, ժամը 14·30–ին տեղւոյն Եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ, խիստ կարեւոր օրակարգ։

Տեղեկատուութիւն եւ հաչուետուութիւն։ Փափաքելի է բոլոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս–Պետրոս եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները Սուլթան Գարագաշի մահուան առթիւ. – Աննա Գարաթէփէ, Սենեքերիմ Մուրատեան, Խաչիկ Թօսուն, Ռեմոն Թաչճըօղլու, Սիւզան Գարաթէփէ 200–ական Ֆր., Մարտիրոս Գայան, Երեւան Բուլուր 100–ական Ֆր., Թորոս Տէմէեան 400 Ֆր., Հայկազ Կէօրմէզեան 500 Ֆր., Տիգրան Գէօզէեան 300 Ֆր., Սիմոն Բէհլիվան 250 Ֆր., Գասպար ընտանիք 100 Ֆր., Ցակոբ Կէօնճեւ, Արթին Թաչճըօղլու, Անդրանիկ ընտանիք, Կարօ Սանթիկեան, Արթին Եալչընն, Համբար Ասպա 200–ական Ֆր., Վահէ Տիշճի 400 Ֆր., Սարգիս Մուրատեան, Թորոսօղլու ընտանիք 500–ական Ֆր., Կարպիս Գահվէճիօղլու, Գրիգոր Պատուականեան 300–ական Ֆր., Մաթիւա Թաչճը 100 Ֆր., Հրաչ Գումրու, Պետրոս Մարաչլը, Խաչիկ Գումրու, Մուրատ Բուլուր, Արամ Գարագէօզէօղլու, Նուպար Գասպար, Անդրանիկ Պարատ, Յովհաննէս Այտըն, Դանիէլեան ընտանիք, Սուրէն Գան, Մուրատ Մուրատեան 200–ական Ֆր., Արման Կոստանեան, Գէորգ Տէյիրմէնճաչ, Գրիգոր Պարատ, Վերժին Մուրատեան 300–ական Ֆր., Ժիրայր Բէհլիվան, Արթօ Թաչճը, Զաքար Հաքոպմազ 500–ական Ֆր.։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 20
JEUDI
20 JANVIER
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·822 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 75e ANNEE — N° 19.822

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՔՈՉԱՐԵԱՆ - ԱՐԱՖԱԹ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Երեքշաբթի, Յունուար 18–ին, Բեթղեհէմի մէջ է որ նախագահ Քոչարեան հանդիպում մը ունեցած է Եասէր Արաֆաթի հետ: Մանրամասնութիւններ չեն տրուիր իրենց տեսակցութեան մասին, բայց խոսակցութեանց աւարտին, Արաֆաթ յիշատակի մետալով մը պարգեւատրած է Հայաստանի նախագահը, ապա, միասած են հաղարաւոր Հայերու եւ ուխտաւորներու որոնք կը հետեւէին պատարագին զոր կը մատուցանէր Ամենայն Հայոց Գարեգին Բ. Կաթողիկոսը տեղւոյն Եկեղեցւոյն մէջ:

Նախագահ Ռ. Քոչարեան այցելած է նաեւ Իսրայէլի Մօրհրդարանը (Քնէսէթ), հանդիպած իսրայէլացի գործարարներու եւ ծաղկեպատկ մը դրած Ողջակիզման յուշարձանին:

«ԱՐՄԷՆփՐԷՍ»

(Յունուար 18 / 19)

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՎԵՀԱԺՈՂՈՎ ՅՈՒՆՈՒԱՐ 25–ԻՆ

ՀԱՊ–ի երկիրներու մօտալուտ վեհաժողովին չրջանակին մէջ Յունուար 25–ին Մոսկուայի մէջ, Ռուսաստանի նախագահի պաշտօնակատար Պուտին հանդիպում կ'ունենայ Հայաստանի, Վրաստանի եւ Ադրբեջանի նախագահներուն հետ, քննարկելու համար Կովկասի իրավիճակը: «Արմէնփրէս»ին տարբեր աղբիւրներ ալ կը հաղորդէին թէ Ռուսաստանի Արտաքին նախարարի տեղակալը յաջողած է համոզել Ալիեւը, որպէսզի առանձին հանդիպում մը ունենայ Քոչարեանի հետ:

*
**

ԵՐԵՒԱՆ ԵՒ ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏ ՕԴԵԿՈՉԱԾ ԲԱՖՈՒԻ ՋԱՐԴԵՐՈՒՆ ՁՈՀԵՐԸ

10 տարի առաջ Ադրբեջանի մայրաքաղաքին մէջ ամբողջ չաթաթ մը կը տեւէր Հայերու ջարդը: 150 Հայեր սպանուեցան, շուրջ 200 հազար հայ բնակիչներ ալ տեղահանուելով ապաստանեցան Հայաստան եւ այլուր:

Յունուար 18–ին Ստեփանակերտի մէջ նշուած է Բաքուի հայկական ջարդերուն տասնամեակը: Քաղաքին յուշահամալիրը այցելած են Հանրապետութեան նախագահ Ա. Ղուկասեանի, վարչապետ Ա. Դանիէլեանի ղեկտորութեամբ հարիւրաւոր անձեր: Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ Արցախի թեմին կրօնաւորները մատուցանած են հոգեհանգստեան պատարագ:

Նոյն օրը Երեւանի մէջ ալ քանի մը հարիւր տեղահանուածներ, Ազգ· Ժողովի երեսփոխաններ, կուսակցութիւններու ներկայացուցիչներ, ԼՂՀ Հայաստանեան ներկայացուցչութեան պատուիրակութիւնը, Հայաստանի նախագահի աշխատակազմի ղեկավար Սերժ Սարգսեան, Տարածքային կառավարման նախարար Յոսրով Յարութիւնեան, Տեղահանուածներու վարչութեան պետ Գագիկ Եգանեան եւ պաշտօնատար անձեր Միջեռնակարերդ յարգանքի տուրք մատուցած են Բաքուի ջարդերու զոհերուն յիշատակին: Զոհերու յիշատակին նուիրուած խաչքարին մօտ պատարագ մատուցած է Սիոն Վրդ· Ադամեան: Խօսք առած է դրող, Հրապարակախօս Զօրի Բալայեան:

ԼՂՀ

ՆԵՐՈՒԻՄ

Ա· Ղուկասեան Յունուար 15 թուակիր հրամանագրով մը ներում չնորհած է 16 բանտարկեալներու: Ներումը հիմնուած է անոնց ընտանեկան կացութեան, Ղարաբաղի ազատագրման պայքարին անոնց բերած մասնակցութեան կամ ինքնապաշտպանութեան գործողութիւններուն մէջ ունեցած դերին վրայ:

Ներումէն օգտուած են երկու բանտարկեալներ ալ որոնց մահապատիժները վերածուած են 15–ական տարի բանտարկութեան: Մասնակի ներումի արժանացած են վեց այլ դատապարտեալներ եւս, մինչ վեց ուրիշներ ալ մերժուած են:

*
**

ՆԱԽԱԳԱՀԻ ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆԻ ՆՇԱՆԱԿՈՒԻՄ

ԼՂՀ նախագահ Ա· Ղուկասեան Յունուար 13–ին ստորագրած հրամանագրով Մանուէլ Սարգսեանը նշանակած է քաղաքական հարցերով նախագահի խորհրդական: Ան եղած է Հայաստանի մօտ Ղարաբաղի առաջին ներկայացուցիչը, 90–ական թուականներուն:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՀ ՎԼԱԴԻՄԻՐ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆԻ

«Հայաստանի հանրապետութիւն»ը Յունուար 15–ի թիւով կը տեղեկացնէ թէ Յունուար 13–ին 68 տարեկանին մահացած է արձակագիր Վլադիմիր Յարութիւնեան: Ծնած էր Ախալքալաքի Սուլդա գիւղը: 1947–ին աւարտելէ ետք տեղւոյն մանկավարժական հիմնարկը, երեք տարի ուսուցիչ եղած է նոյն գիւղին մէջ: Երեւանի մէջ թատերական հիմնարկը եւ բանասիրական ճիւղը աւարտած է ու միջոց մը «Ոգնի» երկիծաթերթին մէջ գրականութեան բաժինը վարած: 1970 – 1973 եղած է Գրողներու Միութեան Սիւնիքի նախագահը, խմբագրած է «Մխածան» թերթը: Հեղինակ է վիպակներու, վէպերու, թատերգութիւններու:

1990–ին ստեղծած է «Հայաստանի հանրապետութեան բնակավայրերը» մատենաշարին նպատակն է ներկայացնել Հայաստանի բնակավայրերը, բնակչութեան տեղափոխութիւնները, անոնց պատճառները, ժամանակակից տոհմերը վերականգնել ու կազմակերպել օտարացած չառաւիղներուն որոնումը:

ԿԱՆԻ ՄԸ ՑՈՂՈՎ

ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹԵԱՆ ԲԱՐԵՆՈՐՈԳՈՒՄԸ, զոր պատրաստած էր տիկին Կիկու և որ հաւանութիւնն ունէր Հանրապետութեան նախագահին, յետաձգուեցաւ ցնոր անօրինութիւն: Արդարև, ընդդիմութեան երեսփոխաններու եւ ծերակուտականներու մեծամասնութիւնը որոշած էր դէմ քուէարկել սահմանադրական բարեփոխումին որ թոյլ կրնար տալ վերընչեալ

(Շար·ը Դ· էջ)

«L'HISTOIRE» (No 239)

Janvier 2000

FORUM DES LECTEURS

A propos du négationnisme*

Yves TERNON, auteur de «Du négationnisme» (Desclée de Brouwer), répond à notre dernier éditorial.

«En me cataloguant comme «*champion de la cause arménienne*», vous me privez de toute légitimité scientifique. En transformant la présentation d'un dossier en réquisitoire, vous déguisez un historien en pamphlétaire vétilleux et en "chasseur de sorcières".

«Je me présente donc. Je suis un chercheur qui poursuit depuis plus de trente ans des études sur le crime de génocide. Pour ce faire, j'ai été amené, comme les autres chercheurs, à utiliser le mot négationnisme, mot inventé pour désigner les négateurs de la Shoah. Cet usage est répandu actuellement dans les articles, livres et colloques sur le génocide arménien et sur le génocide rwandais.

«La négation du crime est tissée avec le crime. Le point d'application de cette négation diffère selon le génocide. Les uns nient tout en bloc: c'est absurde, révoltant, abject, et par là même infamant. D'autres partagent les responsabilités et avancent la thèse du double génocide: c'est plus habile et des gens de bonne foi en viennent à douter. D'autres, plus subtils encore, historiens respectés par leurs pairs, reconnaissent tout, les massacres, les crimes contre l'humanité, mais ils émettent un doute sur l'existence d'un plan concerté et, par l'expression de ce seul doute, ils refusent d'admettre que la preuve est établie.

«Je tiens également à m'exprimer sur une ambiguïté. Elle concerne la différence entre le fait de l'intention et le moment de cette intention. Nier l'intention, c'est nier un génocide. Par contre, dans tous les cas de génocide contemporain, le moment de l'intention reste imprécis —pas d'ordre signé—, et la détermination de ce moment est un objet de recherche: c'est le cas du débat parfaitement légitime entre intentionnalistes et fonctionnalistes.

«Pour conclure, je demande seulement que me soit ouvert "*un espace de liberté, où, entre gens de bonne foi, la quête de la vérité* [se fasse] *par l'affrontement des thèses et des hypothèses autant que par la recherche technique des preuves*". Il est un moment dans l'administration de la preuve où cet affrontement doit cesser: lorsque la conviction s'établit devant l'évidence. Au-delà, le doute est instrumentalisé, le sceptique se fait négateur. Les preuves du génocide arménien sont établies. Il n'y a pas lieu d'y revenir, pas plus que sur l'administration des preuves des génocides juif, tzigane et rwandais.

«Le débat que je réclame en écrivant ce livre sur le "négationnisme" porte sur le bon usage d'un mot, sur le droit à déplacer le bornage d'un vocable encore frais et d'une remarquable pertinence. Je pose une question, une seule: quel mot employer pour désigner la négation des autres génocides ? Et, en corollaire, comment appeler ceux qui pratiquent cette négation ? Nous avons, vous et moi, les mêmes adversaires. Un fossé nous sépare, creusé par un malentendu. Employons-nous, courtoisement mais fermement, à le combler».

YVES TERNON

LA REPONSE DE «L'HISTOIRE»

Pour notre part, nous persistons à penser que, pour l'intelligence du débat, il faut réserver l'emploi du terme négationniste à ceux qui nient l'existence d'un massacre ou d'un génocide.

*
**

(*) *Comme nous l'avions signalé dans notre précédent numéro, la revue* L'Histoire *avait bien voulu publier la réponse d'Yves Ternon à son éditorial, paru en Décembre. Yves Ternon a mis à notre disposition une autre réponse, celle qu'il avait faite à Pierre Vidal-Naquet pour son article paru dans* «Le Monde des Livres» (3 *Décembre*) *et que nous publierons dans notre prochain numéro, la direction du* «Monde» *considérant qu'il n'y avait pas diffamation, n'ayant pas donné suite à ce «droit de réponse».*

«ՄԱՐՄԱՐԱ»Ի ԹՄԲԱԳՐԱՊԵՏԸ ՌՈՊԵՐ ՀԱՏՏԷՃԵԱՆ ԿԱՌՔԻ ԱՐԿԱԾ ՄԸ ԱՆՑՈՒՑԱԾ Է

«Մարմարա»յի Յունուար 18–ի թիւէն, յաւելով իմացանք որ թերթին խմբագրապետը՝ Ռոպէր Հատտէճեան, Ուրբաթ օր, Յունուար 14–ին, կառքի արկած մը անցուցած է: Թերթը հետեւեալ տեղեկութիւնները կուտայ այդ մասին:

«Ռ· Հատտէճեան, անցեալ Ուրբաթ առաւօտ, տունէն խմբագրատուն գալու ճամբուն վրայ, Իսթինիէի մօտերը, ինքնաշարժի արկածի մը հետեւանքով, ըլլխու զօրաւոր հարուած մը ստացաւ եւ փոխադրուեցաւ Իսթինիէի պետական հիւանդանոցը, ուր անմիջապէս զարմանուելու տակ առնուեցաւ: Գլխուն վրայ զոյացած ճեղք մը անմիջապէս կարուեցաւ եւ անհրաժեշտ բոլոր քննութիւնները կատարուեցան: Այնուհետեւ, մեր խմբագրապետը իր իսկ փափաքով փոխադրուեցաւ Ս. Փրկիչ Ազգային Հիւանդանոց, ուր անմիջապէս յանձնուեցաւ Բժշկապետ՝ Տոքթոր Արման Զաքրզոլուի, Տոքթոր Արմենակ Մեճատուրեանի եւ Տոքթոր Վարդգէս Պէյլէրեանի խնամքին: Կատարուած ուղեղի, գլխու եւ մարմնի բոլոր քննութիւնները բարեբախտաբար ցոյց տուին որ մտահոգիչ ոչի'նչ կայ մեր խմբագրապետին առողջական վիճակին մէջ:

Ներկայիս ուրախ ենք յայտնելու մեր ընթերցողներուն, թէ վէրքին զարմանուելու արագ եւ յաջող կ'ընթանայ»:

*
**

Նոյն օրը հեռաձայնային կապ հաստատեցինք «Մարմարա»յի հետ եւ տեղեկացանք որ Ռ. Հատտէճեան թէեւ կը մնայ Ս .Փրկիչ հիւանդանոցը բայց, մտահոգիչ բան մը չկայ:

Արագ ապաքինում կը մաղթենք մեր պաշտօնակիցին:

ԱՐՏԱԳԱՂԹ ՊԵՏԱԿԱՆ ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԵԱՄԲ

Հայաստանէն մեկնումներու ամէն օր աւելի ուշագրաւ դարձող երեւոյթը իր ծաւալին համեմատութեամբ անկեղծ մըտահոգութիւն կ'արթնցնէ՞: Դժուար է դրական պատասխան տալ նման հարցումի: Այդ մտահոգութիւնը պէտք է ունենայինն նախ երկրին իշխանութիւնները, ղեկավարները, ապա թերեւս նաեւ Սփիւռքը: Ի՞նչ բանով կարելի կը չափել մտահոգութիւնը. հոս ալ դժուար է սահմանումը: Եթէ ամէն ներկայացած առիթի ծունկ ծեծելու, «ա՛խ»երու, «վա՛խ»երու մէջ կը կայանայ մտահոգութեան արտայայտութիւնը, կա՛յ առիկա: Այն ղեկավար դէմքը որ Երեւանէն Սփիւռքի մէկ անկիւնը կը հասնի, յաճախ դէմ առ դէմ կը մնայ նիւթին մասին հարցականներու: Կը չարունակուի՞ երեւոյթը, կո՞ն վիճակագրութիւններ, ի՞նչ միջոցներ ձեռք կ'առնուին եւ առնուած են մեկնումները սահմանափակելու համար: Ամէն անգամ ալ այս մասին պատասխան կը տրուի «այո՛, այո՛», «չատ ցաւալի է, բայց...», «հետեւում ենք»ի նման չատ բան չըսող տարազներով որոնք մտահոգութեան պատասխանելէ աւելի կը հասցնեն թէ պէտք չէ երկարել տրամադրութիւն փճացնելու գործը...: Կայ տակաւին Հայաստան – Սփիւռք համաժողովի ընթացքին Ռ. Քոչարեանի կողմէ յայտնուած դրեթէ գոհունակութիւն պարունակող կեցուածքը թէ մտահոգուելու այնքան ալ պատճառ չկայ, քանի որ երկկ, այսօր մեկնողները աւելի-պակսի կերպով կը վերադառնան ու իրենց հետ կը բերեն դրամարներ, փորձառութիւն, դանոնք ի սպաս դնելու երկրին վերելքի գործին: Շատ անօրէն քիչ կը գտնուի այնքան յաւատաս նախագահ մը որ իր երկրին բնակչութեան մօտ մէկ երրորդին դեղչուելուն մէջ դրական տղղակներ նըշմարէ:

Պարզ է որ արտագաղթը մեծապէս տնտեսական մեկնակէտով է: Շատ չատերէ լսուած է մեղայականի նմանող այն արտայայտութիւնը թէ եթէ աշխատանք ըլլար, մեծին ու պզտիկին կարիքները հասնիլ կարենային, ի՞նչ գործ ունէին օտար ափերու վրայ ուր մանաւանդ «բարի՛ եկաք» ըսող ալ չի գտնուիր: Կայ նաեւ անտարբերութեան տղղակին մեծ դերը: Անտարբերութիւն՝ արեւուն տակ մեծցող անհաւասարութեան, բեւեռացումին, աթոռի, աթոռակի ախերու կողմէ մնացեալին բաժին հանուած չհագործումին դէմ:

Ընդհանրապէս այս չրջանակներուն մէջ նկատի կ'առնուի արտագաղթի երեւոյթը ու այլ տղղակներ կը մնան չուքին մէջ: «Ազմէնփրէս»ի Յունուար 13-ի լրատուութեան մէջ կար «Մարզպետը դէմ է պետպատուէրին» խորագրուած լուր մը որ լոյսին կը բերէր չուքին մէջ մնացածներէն պարադայ մը, մինչ արտագաղթին վերաբերող: Լուրին մէջ յիշուածը Լոռիի մարզպետն է. Հենրիկ Քոչինեանը: Ան վանաձորի մանկավարժական հիմնարկին անցլերէնի բաժնին չրջանաւարտներուն վերջին տարիներու ընթացքը ուսումնասիրելէ ետք յանգած է եզրակացութեան մը. ըստ է թէ պետութեան օժանդակութեամբ օտար լեզուի տիրապետած մասնագէտները մեծ մասով կամ կը փորձեն արտագաղթել, կամ աշխատանք ունենալ միայն որպէս թարգմանիչ: Իրրեւ օրինակ տրուած է անգլերէնի տիրապետելէ ետք յանգած է եզրակացութեան մը. ըստ է թէ պետութեան օժանդակութեամբ օտար լեզուի տիրապետած մասնագէտները մեծ մասով կամ կը փորձեն արտագաղթել, կամ աշխատանք ունենալ միայն որպէս թարգմանիչ: Իրրեւ օրինակ տրուած է անգլերէնի տիրապետելէ ետք ԱՄՆ մեկնելու պարագան:

Նոյն լուրը կը տեղեկացնէ թէ Լոռիի մարզին մէջ միջնակարգ վարժարանները մանկավարժներու մեծ պակաս ունին: Աւելի քան 600 ուսուցիչի կարիք կայ այդ դպրոցներուն համար: Եւ մարզպետը որ մեծ կարեւորութիւն կուտայ ըստ մասնագիտութեան պաշտօն յանձնելուն, ըսած է երեւոյթը կանխել: Այսինքն՝ արդելք ըլլալ որ պետական պատուէրով տեղեր յատկացուին անգլերէնի բաժինին:

Նման կեցուածք դիւրութեամբ կրնայ յետադիմութիւն, ժամանակավրէպ մըտայնութիւն նկատուիլ, այն մտածումով որ աշխարհը օրէ օր կը պզտիկնայ, յարաբերութիւններու ցանցերուն ընդլայնումով, հաղորդակցութեան կարելիութիւններուն բազմացումով: Ու օտար լեզուներու ուսուցումը, տիրապետումը առաջնային ազդակներէն է յաջողութեան: Սակայն, երբ Հայաստանի պայմաններով երկրի մը իրականութեան մէջ կը փոխադրուին այս բոլորը, յստակ է որ օտար լեզուի մը տիրացումը դուրսի աշխարհին դնահատելի առաւելութիւն մը կ'ըլլայ: Եւ երբ պետութիւնը գործնապէս կը քաջալերէ այդ առաւելութեան ձեռքերումը, անուղղակի կերպով խթանած կ'ըլլայ աւոր հետեւանք արտագաղթին ալ:

Աւոր աւելի մեծ մասնաթի վրայ նախընթացն է Երեւանի Ամերիկեան համալսարանը: Ան որ դրեթէ տարեկից է Հայաստանի անկախութեան եւ որուն հիմնադրութիւնը այնքան չողզողուն յաջողութեան մը փառքով ծանուցուեցաւ:

Օտար լեզու, օտար մշակոյթ, օտար դիտական պաչար ունենալ, անչուշտ, հարստացնող ազդակ է որեւէ երկրի համար: Սակայն, երբ Հայաստանի մէջ կը

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԻՆ ՄԱՂԹԱՆՔԸ

Եւգենի Եւտուչենկօ ռուս ծանօթ բանաստեղծն է որ 60-ական թուականներու սառնահալին երգիչը եղաւ: Նախագահ Ելցինի մեկնումին առթիւ ռուսական մամուլին մէջ էջ մը ստորագրած է ուր գտնօրէնն կը մեղադրէ զայն մտաւորականութիւնը անարդելով ու երկրին բարոյական անկումը արագացնելով:

Նախ որոշ բարեմտանութիւններ կը յիշէ Ելցինի անձին առընչուած: Ան պատմութեան մէջ տեղ պիտի ունենայ որպէս նուաճողը որ գլուխեց անցեալի սայլին դէմ ու կեցուց զայն. նաեւ որպէս առաջին ռուս ղեկավարը որ արտօնեց իր դէմ ամէնէն կծու ծաղրանկարներու հրատարակութիւնը: Ան պատմութեան մէջ հիմնադիրն է անհատատալի նախընթացի մը. այդ նախընթացը կը վերաբերի առանց արիւնահեղութեան, Սահմանադրութեան կատարեալ յարգանքով իշխանութենէն հեռանալու երեւոյթին:

Գործաչով չէր դիտցած ժողովրդավարութեան ալիքին վրայ նաւարկել. Ելցին յաջողեցաւ: Օգտուեցաւ ալ անկէ, առանց անոր յառաջ գալուն մէջ դեր ունեցած ըլլալու: Չինքը ստեղծողները իրականութեան մէջ եղան մտաւորականները, գրողները, դիտնականները, ճարտարադէտները, այլախոհները: Անոնց համար Ելցին մարմնացումն էր ժողովուրդին ապըստամբած ոգիին: Անոր կոպտութիւնը, կրթութեան պակասը, Ռուսերու մտայնական հակումները փայփայեցին իր ժողովրդավարութիւնը արմատ առած մեծնաչնորհներու մերժումէն, սակայն ճառերը առաջնորդեցին նոր մենաչնորհներու որոնցմէ գլխաւոր օգտուողը ինք եղաւ, այն աստիճանի որ նոյնիսկ Բրեժնեւի չրջապատը պիտի չյանդգնէր երեւակայել:

Պատնէչներու առաջին չրջանի ընկերներէն կարճ ատենէն ոչ ոք մնացած էր մօտը. Թալանողներ փոխարինեցին զանոնք: Ելցին չատ վարպետօրէն «քնացուց» մը-տաւորականութիւնը, ապատանած հաւաքական այն նամակին որով իրմէ կը խնդրուէր բացառիկ միջոցներու դիմել, ընդդիմութիւնը լռեցնելու համար: Եւտուչենկօ կը յիշէ բանաստեղծ, երգիչ Օքուճաւայի ղղջումը այդ նամակին տակ դրած ստորագրութեան համար: «Կարմիր վտանգ»ին սպառնալիքը բոլորին այնպէս կը թուէր թէ Խորհրդարանին ուղղուած կրակոցները կ'արդարացնէր:

Ցետոյ, սակայն, նախագահը չլսել ձեւացուց չչչնական անհեթեթ արիւնահեղութեան վերջ տալու կոչերը: Ելցին հեղգհեղգ խուսափեցաւ մտաւորականներու հետ չփում ունենալէ որոնք ցարական արքունիքին հետ նոյն մակարդակը չունէին. ակտաւ նոր բարեկամներ ունեցաւ որոնք նոր հարուստներ էին, կամ հեռատեսիլի աստղեր: Ամբողջովին անտարբեր մնաց երբ Սոլժենիցինի, զոր հրաւիրած էր երկիր, պատրաստած ծրագիրը հեռատեսիլի յայտադրէն հանուեցաւ, կամ երբ զանազան դիմումներով չատ մը գրողներու, չարժանկարի արուեստագէտներու անմխիթար վիճակը իր ուչադրութեան յանձնելու ջանքեր եղան:

Ռուս բանաստեղծը Ելցինի օրինակին մէջ կը տեսնէ երեւոյթը թէ ինչպէ՛ս մըշակոյթի պակասը կրնայ բարոյական անկումի առաջնորդել: Ելցին, միջոց մը հաք, իր քաղաքացիներուն տառապանքին

ԱՌԱՆՑ ՍԱՀՄԱՆԻ ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐՈՒ 1999-Ի ՏԵՂԵԿԱՏՈՒՆ

ՉԻՆԱՍՏԱՆ

Չինաստան լրագրողներու ասիական մեծագոյն բանտն է, կը գրէ տեղեկագիրը: 14 լրագրող, որոնցմէ երեքը թիպէթցի, բանտ էին 1999-ի առաջին օրը: Անոնցմէ ոմանք առողջական լուրջ պատճառներ ունենալով հանդերձ, նոյնիսկ պայմանաւոր կերպով ազատ չեն արձակուիր: Գրաքննութիւնը կը չարունակէ արգելք ըլլալ 1989-ի Թիէնանմէնի հրապարակին անցքերուն պաչտօնական տեղեկատուութիւնը խնդրականացնող հրապարակումներու: Նոյնն է պարագան Համայնավար կուսակցութեան մենաչնորհեալ դիրքին դէմ բարձրացող ձայներու, կամ գործադրկութեան աւելցող թիւին մասնանչումին:

Չինական մամուլը տարեկան աւելի քան 18 միլիոնոց ցրումով աչխարհի մէջ առաջին տեղը ունի: Սակայն, միշտ կեղրոնական իշխանութեան հակակչռին ենթակայ է: Այսուհանդերձ, կան չրջաններ որոնց թերթերը քաղութիւնը կ'ունենան պրաքննութեան սահմանները չափով մը ընդարձակելու եւ գրելու կաշառակերութեան մասին, կամ հետաքննելու բանակին, ոստիկանութեան կողմէ կատարուած չարաչահումները:

Ձիւղ է որ Հոկտեմբերին ստորագրուած քաղաքացիական եւ քաղաքական իրաւունքներու միջազգային ուխտը որոշ փոփոխութիւններ բերած է. կան դատեր որոնց մամուլը արտօնուած է հետեւելու: Սակայն, անկախ մամուլի գոյութիւն անհերեւակայելի է, լրատուիւները ամբողջութեամբ ենթակայ են իշխանութեան քննութեան, ինչպէս համացանցը:

Բանտարկուած կամ պարտադիր աչխատանքի ուղարկուած գրագէտներ կան որոնց մեղքն է օրինակ՝ ոչ պաչտօնական դրական թերթի մը հրատարակութեան ձեռնարկել, կամ օտար լրագրողի մը հարցազրոյց տալ: Նման պարագաներու ամբաստանութիւնը կը տարազուի յաճախ «իշխանութիւնը տապալելու դրդել»ու յանցանքով:

Իշխանութեան յատուկ ուչադրութիւնը «կը վայելեն» անչուչտ թիպէթեան լրատուիւներ, նոյնիսկ երբ երկրին մէջ չեն գտնուիր: Ինչպէս տեղեկագիրը կ'ըսէ, օրինակ «Թիպէթի ձայն» հեռատեսիլի կայանին որ Նորվեկիայէն ափտում կը կատարէ, ափտումները խանգարուած են չինական միջամտութեամբ:

Չարցումներ որոնք բնական է որ ժամանակավրէպ են այսօր երբ արդէն Ամերիկեան համալսարանը լրած է իր մարզը որուն վրայէն կը հաւաքէ պէտք ունեցածը, իսկ պետական համալսարանը կը չարունակէ իր իւղին մէջ տապկուիլ – ո՛չ միայն նիւթականի առումով – իրեն մնացած հնարաւորութեամբ վերապրիլ:

Լոռիի մարզպետին նախանձախնդրութիւնը փոխանցիկ դարձնելու միջոց մը կարելի՞ է գտնել արդեօք...:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՁԵԱՆ

ԳՂՂՈՒԹՔ ԳՂՂՈՒԹ

Գիմպրիճի (Գանատա) Հայ կեդրոնի սրահին մէջ, Դեկտ. 12-ին տոգեճաչ-մատաղ տեղի ունեցած է յաջորդելով Հ.Ց.Դաչնակցութեան մղած ազատագրական պայքարի ընթացքին նահատակուած հերոս ընկերներու յիչատակի հոգեհանդիսին: Օրուան հանդիսավարը՝ Թոզլֆ Փօլատեան անդրադարձած է օրուան խորհուրդին, ապա ներկայացուցած զօրդրոյի աճիւնները Հայաստան փոխադրելու եւ հոն Զրոյի անունով սպայից վարժարան մը հիմնելու ծրագիրը եւ այդ նպատակին համար հայ գաղութներու պարտաւորութիւնը: Օրուան բանախօսը՝ Յակոբ Տէր-Մովսէսեան խօսած է Հ.Ց.Դ.-եան 109 տարիներու գործունէութեան մասին: Հանդիսութենէն ետք տեղի ունեցած է հիւրասիրութիւն մը:

***

Թորոնթոյի Վ. Ցովնանեան սրահին մէջ, Դեկտ. 11-ին տեղի ունեցած է դասախօսական երեկոյթ-ճաչ մը Ս. Ցակոբ Մծբնայի եւ Ս. Սահակեան նախավկայի անուանակոչութեան առթիւ, կազմակերպութեամբ Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ դպրաց դասին: Բացման խօսքը արտասանած է դպրաց դասի վարչութեան ատենապետ՝ Այտա Աթիքեան: Օրուան դասախօսը եղած է Մուրեզ Գարագաչեան որ արտայայտուած է երկու տուրքերուն մասին: Խօսք առած է եկեղեցւոյ դպրապետը՝ Սարգիս Համպոյեան: Գործադրուած է գեղարուեստական բաժին մը:

***

Թորոնթոյի Հայ կեդրոնի սրահին մէջ, Դեկտ. 12-ին, Հայ երգի փառատօն մը տեղի ունեցած է, կազմակերպութեամբ Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ եւ Հայ կեդրոնի հանգանակիչ մարմնին, որու հասոյթը կը յատկացուէր վերոյիչեալ մարմնի 1999ի հանգանակային ծրագրին: Բացումը կատարած է տիկին Սիլվա Փայլեան որ ներկայացուցած է օրուան երգչուհին՝ Անահիտ Կուսուզեան: Ան ծնած է Երեւան և աւարտած Կոմիտաս երաժչտանոցը: 1998-էն ի վեր կը պաշտօնավարէ Թորոնթոյի ՀՕՄ-ի ամէնօրեայ վարժարանը որպէս երգի եւ երաժչտութեան ուսուցչուհի: Ա. Կուսուզեան երգած է Եկմալեանէ, Ա. Վարդանեանէ, Սայեաթ-Նովայէ, Թումանեանէ եւ այլ հեղինակներէ գործեր: Փակման խօսքը արտասանած է Շահէ Վրդ. Փանոսեան:

ՇԱՀԻՆ

ՏՕՆԱԾԱՌ - 2000

Շաւիղի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ կրօնական ընկերակցութեան տարեկան ընդհանուր վերջին ժողովը, 1999 Հոկտեմբերը 17-ին, որոշեց իր երկօրեայ գալոցը անոնով մը օժտել. յետ քուէարկութեան, ներկաներուն մեծամասնութիւնը իր հաւանութիւնը տուաւ «Լեւոն Շանթ» անունին, ի յիշատակ այն մեծ թատերագիրը - դաստիարակին որ չրջան մը, Շաւիղ ապրած էր:

***

Կիրակի, 2000 Յունուար 9-ին, յետ միջօրէին, Շաւիղի երկօրեայ «Լեւոն Շանթ» գալոցին աւանդական եւ նոյն տեղ առաջին տօնածառի հանդէսն էր: Այդ առթիւ, եկեղեցւոյ ճաշակով զարդարուած սրահը լեցուած էր ծնողքներով եւ բարեկամներով, եկած քաջալերելու ա-չակերտները:

Այս տարի, գաղութին հոգեւոր հովիւ՝ Յարութիւն Քհնյ. Թաշճեանն է, որ իր կրօնական առաքելութեան կողքին, կը տառնձնէ նաեւ գալոցին ուսուցչի պատասխանատու պաշտօնը: Խօսք առնելով, ան պարզեց անոր ներկայ վիճակը. 25 աշակերտներ, երեք տարեկանէն մինչեւ չափահաս տարիք, որոնք դասաւանդութեանց կը հետեւին չորեքշաբթի օրերը (3+2 ժամ) եւ ուրբաթ երեկոները: Ան խրախուսեց ծնողքները որ ա՛լ աւելի մեծ թիւով իրենց զաւակները ղրկեն հայերէն սորվելու, նոյնիսկ հեռու վայրերէ, անոնց երթեւեկը այդ պարագային ապահովելով «մինիպիւս»ի մը միջոցով: Ապա, բեմ բարձրացան ներկայ 18 աշակերտները եւ հանդէսը սկսաւ յոտնկայս երգուած «Մեր Հայրենիք»ով: Այդ յուզիչ պահէն եւեթ, յայտարարութեամբ, տղայ ու աղջիկ արտասանեցին օրուան տօնին պատշաճող հայերէն գողտրիկ կտորներ, ներկաներուն ջերմ գնահատանքին արժանանալով: Մասնաւոր ծափահարութիւններ խլեցին նոր աշակերտներու միաբերան արտասանած «Ձիսուս մանուկին ձօն»ը եւ... երեք տարեկան փոքրիկ Մայտա Թաշճեանի ամանորեան ողջոյնը:

Կաղանդ Պապային այցելութեան պահը հասած էր. ան բեռնաւորուած, մուտք գործեց սրահ ու իր պարկը պարպեց օրուան բոլոր ներկայ երախաներուն առջեւ, բոլորին բաժնելով արժէքաւոր նուէրներ (անուշեղէն, գիրք, խաղալիք): Մխրճուած լուսանկարչ մը եւս, ան հրաժեշտ առաւ, խոստանալով դալ տարի եւս այցելել, ա՛լ աւելի աշակերտներու հանդիպելու եւ պարգեւելու յոյսով:

Ցերեկոյթը չարունակուեցաւ քանի մը հաճելի խաղերով որ խանդավառութիւն առեղծեցին բոլորին մօտ: Ժամանակը արդէն բաւական յառաջացած էր. փակման խօսքով հանդէս եկաւ կրօնական ընկերակցութեան առենապետ՝ Հրայր Հրաչեան, որ իր կարգին հանրութեան կոչ ըրաւ որ չզլանայ օգնել գալոցին օժանդակ մարմնին, ալ աւելի մասնակից դառնալով անոր գործունէութեան, որպէսզի «Լեւոն Շանթ» գալոցը բարգաւաճի ու արժանի ըլլայ իր այս պանծալի անունին»:

2000 թուականի տօնածառի հանդէսը վերջ դրաւ ճոխ ընդունելութեամբ մը:

Հ. Հ.

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԼԷԼԷՍԻ ՄԷՋ

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՍԱՐԵԱՆԻ
65-ԱՄԵԱՅ ՅՈՒԵԼԵԱՆԸ

Փառաւոր հոյլ Հ. Բ. Ը. Միութեան «Ալեք Մանուկեան» սրահին մէջ, Յունուար 9-ին, նշուած է Անդրանիկ Սարեանի գրական, հրապարակագրական գործունէութեան 65-ամեայ յոբելեանը: Ներկայ եղած են չուրջ 600 հոգի: Հանդիսութիւնը վարած են Գրիգոր Օզարեան եւ Անահիտ Մարտիրոսեան: Յուզադրուած է յոբելեարին կեանքը ներկայացնող տեսերիզ մը: Բացման խօսքը արտասանած է յանուն Լոս - Անճելըսի Իրանահայ Միութեան Աննիկ Սահակեան: Գնահատանքի խօսքով հանդէս եկած են՝ յանուն Հ. Բ. Ը. Մ.-ի Ենովք Պալիկեան, յանուն «Նոր Կեանք» չաբաթաթերթի Գրիգոր Շէնեան, յանուն Թէքէեան Մշակութային Միութեան Վահէ Սէմէրճեան: Կարդացուած են Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գարեգին Բ.ի եւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոս Արամ Ա.ի կոնդակները, ինչպէս նաեւ Հայաստանի Մշակոյթի նախարար Ռոլան Շառոյեանի եւ Արտաքին փոխ - նախարար Արմէն Բայբուրդեանի գնահատագրերը: Ամենայն Հայոց Հայրապետը Ս. Սահակ - Ս. Մեսրոպ չքանչանով պարգեւատրած է յոբելեարը: Անդրանիկ Սարեանի կեանքն ու գործը ներկայացուցած է Յակոբ Պօղոսեան, իսկ Օշին Քէշիշեան խօսած է յոբելեարին նոր հրատարակած «Մեր պղնձեայ դայլը» գիրքին մասին: Գեղարուեստական բաժնին հանդէս եկած են երգիչներ Աշոտ Ազարեան, Սալբի Մայիլեան, Մարինէ Պետրոսեան, Յարութ Փամպուքճեան, Ռազմիկ Մանուկեան եւ դաշնակահար Արա Պետրոսեան: Շնորհակալութեան խօսքով հանդէս եկած է յոբելեարը: Փակման խօսքը արտասանած է Իրանահայ Միութեան նախագահ Թոմիկ Ալեքսանեան: Հուսկ՝ կատարուած է գիրքի պինեճօնի արարողութիւնը:

***

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ ԱԼԵՔ ԳԼՂՃԵԱՆԻ
ՄԱՀԸ

Լոս - Անճելըսի «Արարատ» հանգստեան տան մէջ, Դեկտեմբեր 19-ին, իր մահկանացուն կնքած է բանաստեղծ Ալեք Գլղճեան, 99 տարեկանին: Ողբացեալը ծնած էր 1900 Դեկտեմբեր 20-ին, Զօրք Մարզպան: 1915-ին տարագրուած է Սուրիա: 1921-ին անցած է Միացեալ - Նահանգներ, ուր աւարտած է Սփրինկֆիլտի երկրորդական վարժարանը: 1926-ին անցած է Նիւ - Եորք եւ մտած Ռ. Ա. Կուսակցութեան շարքերը: Գրական փորձերը կը կատարէ «Պայքար» օրաթերթին մէջ: Անդրանիկ Անդրէասեանի հետ ձեռնարկած է «Պայքար»ի «Նոր Գիր» գրական բաժնի հրատարակութեան, իսկ տարի մը եւեթ՝ 1936-ին, սկսած է հրատարակուիլ «Նոր Գիր» գրական ամսագիրը, Ալեք Գլղճեանի ընծայականով եւ Անդրէասեանի կնքահայրութեամբ, իսկ խմբագրութիւնը վարած է Բենիամին Նուրիկեան: 1939-ին Գլղճեան անցած է Լոս - Անճելըս: Հրատարակած է 3 գիրքեր՝ «Երգեր ուրացման եւ պղծումի» (1938), «Երգեր հոգի եւ հաւատացման» (1985) եւ «Թափառիկ խոհեր» (1998):

ԼՐԱՏՈՒ

ՄՕՏԱԼՈՒՏ Է ՀԲԸՄ-Ի ԱՄԱՌՆԱՁԻՆ ՓՈՐՁԱՌԱԿԱՆ ԾՐԱԳՐԻՆ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄԿԷՏԸ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Աշխարհով մէկ գոլէճներու եւ համալսարաններու հայ ուսանողները յաջորդիւ լ՞նչ թուականներու մասին պէտք է մտահոգուին, բացի իրենց քննութիւններէն, Սուրբ Ծնունդէն եւ Y2K-էն: Այդ թուականներն են՝ Յունուար 15-ն ու Փետրուար 15, 2000-ը, որոնք վերջին ժամկէտներն են արձանագրուելու համար Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան Նիւ-Եորքի Ամառնային Փորձառական Ծրագրին:

Հայ ուսանողները այս տարի ունին հազուադէպ առիթը պատմութիւն կերտելու, մասնակցելով նոր հաստատեալ Հ.Բ.Ը.Մ.-ի Նիւ - Եորքի Ամառնային Փորձառական Ծրագրին:

Փորձառական Ծրագիրը եզակի գործունէութիւն մըն է, որ ցերեկային աշխատանքը կը զուգորդէ ընկերային եւ մշակութային գործունէութիւններուն հետ՝ երեկոյեան ժամերուն եւ չաբաթավերջերուն, մասնակիցներուն ընձեռելով կրթական եւ լուսաւորիչ անմոռանալի ամառ մը: Ծրագրին տեւողութիւնն է տասըմէկ չաբաթ՝ Յունիսէն Օգոստոս:

Վերջին 14 տարիներուն, Հ. Բ. Ը. Մ.-ի Նիւ - Եորքի Ամառնային Փորձառական Ծրագիրը օգնած է հայ ուսանողներուն ունենալու ասպարէզային սկիզբ մը, սորվելու առաւելագոյնը ազգային իրենց ժառանգութեան մասին եւ ստեղծելու նոր բարեկամներ: Ծրագրի գործադրութեան առաջին տարուընէ ի վեր մասնակցած են աւելի քան 350 աշակերտներ, որոնք կը կազմեն չրջանաւարտներու ուժեղ եւ արհեստավարժ ցանց մը, ընդգրկելով աշխարհը: Թէեւ մեծ մասը փորձառական վարժութեան թեկնածուներուն եկած են Միացեալ - Նահանգներէն, սակայն, Ծրագիրը հիւրընկալած է մասնակիցներ Հայաստանէն, Գանատայէն, Եւրոպայէն, Մէլին - Արեւելքէն, Հարաւային - Ամերիկայէն եւ Աւստրալիայէն:

Փորձառական վարժութեան վերջին մասնակիցները հիացական արտայայտութիւններ ունին Ծրագրին բազմաթիւ առաւելութիւններուն մասին: «Հ. Բ. Ը. Մ.-ի Ամառնային Փորձառական Ծրագիրը, վստահօրէն, մշակութային եւ փորձէքսոնէլ տեսանկիւնէն, իմ կեանքիս ամէնէն հարստացուցիչ փորձառութիւնն էր մին էր», կ'ըսէ 1999-ի մասնակից Գորին Աւագեան, Ջուլիցերիոյ Ժընեւէ քաղաքէն, որ անցեալ ամառ իր վարժութիւնը անցուց Merrill Lynch հիմնարկութեան մօտ:

Լեւոն Աւագեան, լառնաքայէն, կիպրոս, նոյնպէս մասնակցած է 1999-ի Ծրագրին, մասնագիտական իր վարժութիւնը ունենալով Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութենէն ներս: «Ես միշտ հպարտ եղած եմ իմ հայութեամբս», կ'ըսէ ան: «Սակայն, ամառնային այս Ծրագիրը օգնեց ըմբռնելու, թէ ինչո՞ւ նախկինէն քիչ մը աւելի հայ եմ»:

Հ.Բ.Ը.Մ.-ի Նիւ - Եորքի Ամառնային Փորձառական Ծրագիրը հիմնուած էր 1987-ին եւ առկիւ ի վեր ֆինանսաւորուած է Հ.Բ.Ը.Մ.-ի Նախագահաց Ակումբին կողմէ, որ խորհուրդն է զլխաւոր նուիրատուներու, որոնք կը խոստանան տարեկան $1000-ական տոլարով մասնակցիլ Ծրագրին: Ուշինկթըն Տի - Սի-էն Տէր եւ Տիկին Վարդգէս եւ Ռիթա Պալեան, որոնք Համա - Հիմնադիրներն են Հ.Բ.Ը.Մ.-ի Ամառնային Փորձառական Ծրագիրներուն, միաժամանակ, Համա-Նախագահներն են նուիրեալ այդ խումբ մը Հայերուն:

«Հ.Բ.Ը.Մ.-ի Ամառնային Փորձառական Ծրագիրը ուսումնական հնարաւորութիւններ կը ստեղծէ այսօր հայ երիտասարդութեան առջեւ, ի չահ վաղուան», կ'ըսէ Նախագահաց Ակումբի Համա-Նախագահ Ռիթա Պալեան: «Հ.Բ.Ը.Մ.-ի Նախագահաց Ակումբը հպարտութեամբ կը հովանաւորէ այս Ծրագիրը, օգնելու համար կառուցելու ապագան համաչխարհային հայ հասարակութեան»:

Նկատելով, որ Ծրագիրը չատ ժողովրդական է հայ ուսանողներու մօտ, անոր մասնակցութիւնը եւս հետզհետէ աւելի մրցակցական բնոյթ կը ստանայ: Ամէն տարի, համալսարաններու աւարտական պատարանի աւելի քան հարիւր ուսանողներ եւ չրջանաւարտներ, Ծրագրին մասնակցութեան համար կ'ուղարկեն լրենց դիմումնագիրները, բայց կ'ընտրուին միայն 35 թեկնածուներ: Ընտրուած ուսանողները, Հ.Բ.Ը.Մ. իր չանքերով ոչ միայն կը վճարէ Նիւ - Եորքի ամենայարմար հիմնարկներու մէջ, որոնք յարմար են մասնակիցներու ընտրած մասնագիտութեան եւ հետաքրքրութիւններուն, այլեւ կը համակարգէ կրթական, մշակութային եւ ընկերային գործունէութիւններ, կեդրոնանալով հայկական ժառանգութեան եւ Նիւ - Եորքի յայտնաբերման վրայ: Եւ այս բոլորը բացառապէս Ծրագրի մասնակիցներուն համար: Ծրագրի գործադրութեան ընթացքին, մասնակիցներու կեցութիւնը ապահովուած է պատմական Կրինիչ Վիլէճի Նիւ-Եորք Համալսարանի հանրակացարաններուն մէջ:

Հ.Բ.Ը.Մ.-ի Փորձառական Ծրագրին նախընտրելի նկատուելու համար, թեկնածուները պէտք է ունենան 19-էն 30 տարիքը, պէտք է աւարտած ըլլան գոնէ սոֆոմոր դասարանը եւ ապահոված ըլլան նուազագոյնը 3.0 ընդհանուր միջինը: Նախընտրելի ուսանողներէն պիտի պահանջուի ամբողջացնել դիմումնագիրը, յանձնել կենսագրութեան ամփոփագիրը, ուսումնական տուեալները, յանձնարարականները, եւ այլն, Արձանագրութեան Յանձնախումբին կողմէ վերանայման համար: Միացեալ - Նահանգներէն դուրս դիմումնագիրը ներկայացնողներէն առաւել պիտի պահանջուի ցուցաքերել անպէսքէն լեզուի տահունութիւն՝ հեռաձայնի վրայ կատարուած հարցազրոյցի ընթացքին: Թեկնածուները պիտի պնդահատուին ըստ իրենց ուսումնական հմտութեան, իրենց ընտրած ճիւղին մէջ յաջողելու հաւանականութեան եւ հայկական ժառանգութեան նկատմամբ իրենց չահագրգռութեան:

Փետրուար 15-ը վերջին ժամկէտն է ուսանողներու մեծ մասին համար, որպէսզի ՀԲԸՄ-ի Նիւ-Եորքի կեդրոնատեղի ուղարկեն դիմումնագրի ամբողջացուած ծրարը: Սակայն, Հաշուապահութեան, Առեւտրական Գիտութիւններու, Տնտեսագիտութեան եւ Միջազգային Յարաբերութիւններու մէջ մասնագիտացող ուսանողները ունին աւելի կանուխ ժամկէտ մը, որն է Յունուար 15-ը(*):

Այն ուսանողները, որոնք հետաքրքրուած են ՀԲԸՄ-ի Ամառնային Փորձառական Ծրագրի մասին տեղեկութիւն քաղելով, կամ դիմումնագրի ծրարը ստանալով, կրնան կապ հաստատել ՀԲԸՄ-ի Նիւ-Եորքի կեդրոնատեղիչն Լանա Գազանճեանին հետ, հետեւեալ թիւերուն.-

Հեռ.- (212) 319-6383,

Ֆաքս - (212) 319-6346,

e-mail : nysip@aol.com

«ՅԱՌԱՋ». - Այս հաղորդագրութիւնը ստացանք Յունուար 17-ին:

ՍՏԱՅԱՆՔ

ԱԶԴԱԿ

2000, Յունուար 1, բացառիկ
(208 էջ)

Պէյրութ, Լիբանան

(*) Auditorium Saint-Germain des Prés mardi 1er février, mercredi 2 février à 20 heures 30.

ԱՐՓԻՆԷ ԵՒ ԷԼԻԶԱՊԷԹ ՓԵՀԼԻՎԱՆԵԱՆ
(երգ)

ԺՈՐԺ ՓԵՀԼԻՎԱՆԵԱՆ
(դեկավարութիւն)

Երեքշաբթի եւ Չորեքշաբթի, Փետր. 1-ին եւ 2-ին, Փարիզի մէջ (*) հայկական երաժշտութեան եւ երգի համերգներ կը տրուին, մասնակցութեամբ Պատնորմանտիի Շրջանային նուագախումբին դեկավարութեամբ՝ Ժորժ Փեհլիվանեանի եւ սոփրանոները՝ Արփինէ եւ Էլիզապէթ Փեհլիվանեանի: Յայտագրին մէջ տեղ գտած են եկմալեան - ձելալեան, Կոմիտաս, Կանաչեան, Ալէմշահ, Յարութիւնեան, Դոյուխանեան, Մելիքեան, Կոտոյեան եւ Խաչատուրեան:

***

Ժորժ Փեհլիվանեան, 33 տարեկան երիտասարդ դեկավար մըն է, որ 1991-ին, առաջին Ամերիկացին եղած է որ միաձայնութեամբ յաղթական դուրս ելած է Պրզանսոնի դեկավարներու միջազգային մրցումին: Իր սերունդին ամէնէն օժտուած խմբավարը կը նկատուի: 1996 Մեսռեմբերին, «հրաւիրեալ դլխաւոր խմբավար» նշանակուած է Լա Հէի Սէնֆոնիք նուագախումբին եւ այդ նշանակումով ամէնէն երիտասարդ խմբավարն է այդ պաշտօնին գլուխը նուագախումբին պատմութեան մէջ: Միաժամանակ, Վիէննայի սենեկային նուագախումբը դինք կը նշանակէ «հրաւիրեալ մնայուն դլխաւոր խմբավար»: Միջազգային մամուլը դրուատանքով արտայայտուած է միշտ իր մասին: Ծրագիրներ ունի 2000 Թուականին համար:

Արփինէ Փեհլիվանեան, մայրը Ժորժի, ծանօթ անուն մըն է տարիներէ ի վեր, գնահատուած արուեստագիտուհի մը եւ այսօր, կը ներկայանայ նոյնքան տպաւորիչ իր աղջկան՝ Էլիզապէթի հետ:

Տէր եւ Տիկին Միշէլ եւ Վիրժինի Միհրան եւ զաւակները՝ Սոֆի եւ Սթեֆանի,
Պ. ԺԱՊ Միւթվէլեան եւ զաւակները՝ Մարի եւ Հելէն
եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները
խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր եւ մեծ – մօր՝

ՏԻԿԻՆ
ԱՐՇԱԼՈՅՍ ՄԻՒԹՎԷԼԵԱՆԻ

մահը որ պատահեցաւ Յունուար 18–ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Յունուար 20, ժամը 15–ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցին
15, rue Jean-Goujon, 75008 PARIS
ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Փասիի գերեզմանատունը ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Մահապդ չսպասցողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

«ՅԱՌԱՋ»· – Մեր գաւակցութիւնները ողբացեալին զաւակներուն:

(Շար. Ա· էջէն)

բարենորոգումը, Յունուար 24–ին վերապահ, ուր նիստի հրաւիրուած էր Համագումարը (Գոնկրէ, այսինքն Ազգային ժողով եւ Ներակոյս) այդ նպատակով: Շիլաք, Յունուար 18–ին յայտարարեց թէ պատրաստ է յետաձգման հրովարտակը ստորագրելու, եթէ Ժողովին ալ իր հատնութիւնը տայ, ինչ որ նախարարապետը ըրաւ եւ յաջորդ օրը, միանգամայն ստորագրեցին հրովարտակը: Ժիսքար տ'Էսթէն յօդուածով մը («Լը Մոնտ», Յունուար 19) նման փափաք մը յայտնած էր: Նախատեսուած բարենորոգումին գլխաւոր տրամադրութիւնները կը վերաբերէին դատաւորներու, որոնք պիտի կորսնցնէին իրենց մեծամասնութիւնը Ատենակալութեան Բարձրագոյն Խորհուրդին մէջ, ի նպաստ «անձնաւորութիւններու» (իրաւաբանութեան դասախօս, Պետութեան խորհրդական, քաղաքական դէմքեր), ապա, կառավարութիւնը պիտի պրկուի դատախազները նշանակելու իրաւունքէն առանց Բարձրագոյն Խորհուրդին հատնութեան: Պատահածը անչուշտ ապտակ մըն է կառավարութեան եւ նախագահին համար:

ԹՐՔԱԿԱՆ ընկերութիւն մը որ մաս կը կազմէ միջազգային fոնտրսիմի մը, աշխարհի առաջին ծխուն խողովակաչարը կառուցանելու ծրագիրը կը մշակէ: Անով չուր պիտի փոխադրուի Թուրքիայէն Կիպրոս: Անգարա «խաղաղութեան ջուրի ծրագիրը» կը կոչէ զայն, յոյս յայտնելով որ պիտի դիւրացնէ կիպրացի Յոյներու եւ Թուրքերու հաշտութիւնը: Խողովակաշարը 78 քիլոմեթր երկարութիւն պիտի ունենայ եւ կարող պիտի ըլլայ տարեկան 75 միլիոն խորանարդ մեթր չուր փոխադրելու ինչ որ աւելին է կիպրացի Թուրքերու պէտք ունեցածէն: Կը սպասուի որ կառուցումին ձեռնարկուի տարուան Բ. կէսին:

ՊՈԼՍՈՑ մէջ, սպաննուած է խլամապաշտ ղեկավար մը՝ Հիւսէյին Վէլիօղլու: Յունուար 17–ին, ոստիկանութեան հետ հրացանաձգութեան մը ընթացքին է որ իրանամէտ Հիզպուլլահ ծայրայեղ կազմակերպութեան պետը սպաննուած է, երկու ուրիշ անդամներ ալ ձերբակալուած: Բախտը պատահած է Պէյքոզ: Թրքական իշխանութիւնները յաջողած են հետքը գտնել Վէլիօղլուի չնորհիւ Մոսսատ (Իսրայէլի Գաղտնի Սպասարկութիւն) ցուցմունքներուն:

ԳՐՈԶՆիի մէջ կռիւները չատ բուռն ընոյթ ստացած են եւ Ռուսերը յայտարարած են, Յունուար 18–ին, որ մայրաքաղաքին կեդրոնը հսասած են: Չէչէններն ալ կ'ընդունին որ Ռուսերը տէր դարձած են ռազմավարական կարեւորի մը որ Գրոզնիի արեւմուտքը կը կապէ արեւելքին: Եւրոպայի Խորհուրդի պատուիրակութիւն մըն ալ եկած է տեղւոյն վրայ քննելու համար կացութիւնը եւ նախ Մախաչկալա զացած է (Տաղստանի մայրաքաղաքը) ուրկէ պիտի անցնէր ռուս հակակշռի տակ եղող չէչէն հոզամասերը:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ յետադիմական «Առաքինութիւն» կուսակցութիւնը կրկին խնդրոյ առարկայ է: Գլխաւոր դատախազ Վուրալ Սավաչ Յունուար 18–ին Սահմանադրական դատարանին առջեւ բուռն ելոյթով մը կուսակցութեան լուծարումը պահանջած է:

ԹՈՒՐՔ մամուլին կարծիքով, Յունուար 25–ին Մոսկուա կայանալիք կովկասեան դեկավարներու հետ հանդիպումը Ռուսաստանի նախագահի պաշտօնակատար Պուտինի կողմէ մեռսաններորդ պահուն եղած կարդադրութիւն մըն է որպէս հակադարձութիւն նախագահ Տէմիրէլի կովկաս ունեցած չփումներուն:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935

կը խնդրուի ծանուցանել
ՏԻԿԻՆ ԱՐՇԱԼՈՅՍ ՊԱՊԵԱՆԻ
մահը, որ պատահած է Յունուար 10–ին:

Թաղումը կատարուած է մտերիմ շրջանակի մէջ:

TELEVISION
FRANCE 2

Dimanche 23 Janvier à 11 heures

MESSE

L'Eucharistie sera célebrée à la Chapelle œcuménique de Genève avec les permanents du Cœ. La prédiction sera prononcée par ARAM Ier, Catholicos de la Grande Maison de Cilicie.

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ ՎԻԵՆԻ ՄԷՋ

Կապոյտ Խաչի Վիեննի մանուճիւղը Մանուկներու Օրը կը տօնէ Յունուար 30, կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 15·30–ին քաղաքապետարանի Թատրոնը:

Երգ, պար, արտասանութիւն, տրամախօսութիւն աշակերտներուն կողմէ: Կանդղ պապուկը կ'այցելէ նուէրներ բաշխելով:

Կը հրաւիրուի դաղութը քաջալերելու Կապոյտ Խաչի ղպրոցին աշակերտները:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՓԱՐԻԶ – Ա. եւ Լ. Տէր – Պարսամեան 400 Ֆր·:

⁂

ՎԻԼՆԷՕՎ – Սամուէլ Ներկարարեան 300 Ֆր·:

LE DOCTEUR EDOUARD ATTAMIAN
Président de l'U.G.A.B. France
et
les membres
du Conseil d'Administration
vous convient à un

DINER

en l'honneur du
DR HAGOP HAGOPIAN
le Vendredi 21 Janvier à 20 heures
dans les Salons de l'Hôtel Splendid —
50, bd Victor Hugo — 06000 NICE

— O —

Présentation de nouveaux membres de bureau — Comité Nice Côte d'Azur

— O O —

Animation musicale

Participation aux frais: 220 F membre
270 F non membre

Réservation indispensable avant le 19 JANVIER
au : 06 03 74 16 99

Centre Culturel
SAINT MESROB
10 bis, rue Thouin — Paris 5ème

EXPOSITION
Du 21 au 28 Janvier
des œuvres du peintre
DIBAR APARTIAN

D'inspiration religieuse,
les toiles sont rassemblées
sous le titre
CONSOLATION

Vernissage le Vendredi 21 Janvier à 19 heures — Cocktail

Exposition tous les jours
(du 22 au 28 Janvier) de 16h à 20h.
Métro: Cardinal Lemoine / Monge
RER B Luxembourg

—Entrée libre—

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ ՓԱՐԻԶԻ ՄԻՈՐԵԱՑ ԴՊՐՈՑԻ

ԲԱԶԱՐԵԿԵՆԴԱՆԸ

Դպրոցասէր, Թարգմանչաց եւ Ս. Մեսրոպ դպրոցներուն աշակերտները, Միջեւ դպրոցներու աշակերտները ինչպէս նաեւ բոլոր հետաքրքրուղ երախաները, սիրով հրաւիրուած են Մեծ Պահքէն առաջ աւանդական, զուարթ

Բազարկենդանը

տօնելու:

Ծպտում, երգ, խաղ, արտասանութիւն, վիճակահանութիւն եւլն.:

Կիրակի, Փետրուար 6, ժամը 14·30
Salle Valeyre
24, rue Rochechouart — 75009 PARIS
— Métro : Cadet —

Ցայտագրին մասնակցելու համար հեռաձայնել՝
01 _ 64 – 03 – 53 – 05
Թիւին
կամ Փարիզի մասնաճիւղի գրասենեակը
Շաբաթ ժամը 15 _ 19
01 _ 42 – 46 – 88 – 36
Մուտքը ազատ է:

TISSUS DES URSULES
Tout le décor de la maison
Siège Social 9, rue J. Duclos
42400 St-Chamond
SAINT-ETIENNE
SAINT-CHAMOND
CANNES LA BOCCA
VILLENEUVE-LOUBET

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆՊԱՏԱԿԱՒՈՐ ԱՇԽԱՏԱՒԱՐՁԸ

Մահազդ	800	(964,80)
Հոգեհանգիստ	700	(844,20)
Շնորհակալիք	700	(844,20)
Հարսնիք–Նշանտուք	700	(844,20)
Ծննդեան	700	(844,20)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 20,60% Թ·Վ·Ա· (տե՛ս· փակագիծի մէջ ընդհ· գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անդամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարադային եւ 1/8-րդ (12–13 տող) մեացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վար չուիեան:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Պօմոնի Նայիրի մասնաճիւղին ընդհանուր ժողովը – Յունուար 22 – Շաբաթ, ժամը 14·30–ին տեղւոյն եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ, խիստ կարեւոր օրակարգ:

Տեղեկատուութիւն եւ հաշուետուութիւն: Փափաքելի է բոլոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը:

ՆԿԱՏԻ ՌԻՆԵՆԱԼ

Պանէկօ – Գաշանի Սիմանթօ Դպրոցին 70–ամեակը

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՁԱՇ
Շաբաթ, Մարտ 25
ժամը 20–էն առաւօտ:

Մանրամասնութիւնները յետագային:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section
«ARCHALOUYS TATHEOSSIAN»
de Paris
organise des

séjours familiaux

dans le Centre de Vacances
à Bellefontaine (Jura)
Du 13 au 20 Février (complet)
Du 8 au 15 Avril (il reste des places)
Prix compétitifs, ambiance arménienne assurée !
Surtout, n'hésitez pas, venez avec vos enfants, petits-enfants ou amis et rejoignez-nous sur les pistes de ski, de luge, ou tout simplement dans le centre.

Renseignements et inscriptions
auprès de :
— Araxie: **01 39 83 71 19** (de 19 à 21h)
— Marie: **01 47 80 71 73** (de 9 à 19h)
— Séta: **01 64 03 53 05** (de 10 à 20h).

CAMP DE SKI FAMILIAL

Centre de vacances évangélique arménien **«LA SOURCE»** — **Thollon les Mémises** · Haute Savoie (2000 m.).

Prix du séjour : — Adultes : 1.400 F
— Enfants : 840 F

Voyage en car à partir de Paris

DU 5 AU 12 FEVRIER 2000

Renseignements & inscriptions :
Pasteur Gilbert LEONIAN : Tél. : 01. 47. 36. 02. 50

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 21
VENDREDI
21 JANVIER
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅԿԱԿԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·823 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.823

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԿԱՆԻ ՄԸ ՅՈՂՈՎ

*ՊՈՒՏԻՆ առաջին անգամ մը զործած է համայնավարներուն միանալով Դումային (Երեսփոխանական ժողով) մէջ: Մամուլը խիստ կերպով կը քննադատէ համայնավարներու եւ իշխանամէտ նորածին կազմակերպութեան՝ «Միութեան» դիմակը: Արդարեւ Դումայի նախագահութիւնը յանձնուեցաւ համայնավար Կ. Սեղենեւի, Պուտինի կուսակցութիւնը քաշած ըլլալով իր թեկնածուն եւ միանալով համայնավարներուն: Կը կարծուի որ Կրեմլինը, այս ձեւով, իրեն ենթակայ Դումա մը կ'ուզէր, ուրիշներ այնքան ալ ձախաւերութեան չեն վերապրեր Պուտինի քայլը, յիշեցնելով իր հին համակրութիւնը համայնավարներուն հանդէպ, որպէս ԿՈ – ԿԷ – ՊԷ-ի զեկավարը: Բայց եւ այնպէս ընդդիմադիրներ ստեղծած է եւ 130 երեսփոխաններ (450-ի վրայ) ձգած են նիստը եւ համագրումի կոմիտէ մը կազմած պաշտպանելու համար իրենց փոքրամասնութեան իրաւունքները, որովհետեւ յանձնախումբի միայն 3 նախագահութիւն ձեռք ձգած են: Ծայրայեղ ազգայնական Ժիրինովսկի, ձայներու 5%-ով, կրցած է ակայն Դումայի փոխնախագահի աթոռ մը գրաւել:

*ԻՏԱԼԻՈՑ նախկին վարչապետ՝ Պեթթինօ Գրաքսի սրտի տագնապի մը զոհ գնաց Թունուզի մէջ, ուր ապաստանած էր 1994-էն ի վեր չկրելու համար 27 տարուան բանտարկութեան պատիժը (5-րդ վերահաստատուած վերաքննութեան առեն) որու դատապարտուած էր Իտալիա: 65 տարեկան, ընկերվարական նախկին վարչապետը ամբաստանուած էր կաշառակերութեան եւ իբրեւ ընդհանրացած կաշառակերութեան գլխութեան մը գլխաւոր պատասխանատուն, որ յայտնաբերուեցաւ 1992-ին, «Մաքուր ձեռքեր» դործողութեան ընթացքին:

*ՌՈՒՍԱՄԷՏ ԶԷԶԷՆ պաշտօնական անձնաւորութիւններ յայտնած են Ցունուար 19ին թէ զաղանի խօսակցութիւններ տեղի կ'ունենան Մոսկուա ռուս հրամանատարներու հետ:

*ՊՈԼՍՈՑ մէկ տան պարտէզին մէջ, ոսոխիկանութիւնը 10 դիակներ յայտնաբերած է: Առնք գործարարներ են առեւնդուած խլամապաշտ ծայրայեղ Հիզպուլլահ կազմակերպութեան կողմէ, որուն պետը սպաննուեցաւ Ցունուար 17-ին:

*ՓԱՐԻԶԵԱՆ չրջանին մէջ, աւելի քան մէկ միլիոն նամակներ զատարկներու մէջ կը մնան չբաթներէ ի վեր եւ անմիջական կարգադրութեան ալ յոյս չկայ: Սէ – Ժէ – Թէ-ն կը մեղադրէ թղթատարի անօրէնութիւնը որ յաւելեալ աշխատաւորներ չէ առած ծննդեան չրջանին, իսկ թղթատարի անօրէնութիւնն ալ կ'առարկէ որ այդ չէ պատճառը, այլ պաշտօնէութեան 20%-ը հիւանդ է (դրիպ եւ աղեաստպ): Բազմաթիւ գործարարներ կը բողոքեն, քանի վճարումներու եւ այլ հարցեր առկախ կը մնան: Անճ մը կը դիժոի որ 9-րդ թաղամասէն 10-րդ մէկ չաթթ դրած է իրեն ուղղուած կարեւոր նամակ մը:

*ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒՆ եւ վարժարաններուն մէջ բրտութիւնը օրէ օր կը աստիճանայ եւ քանի մը օր է արդէն որ Պոնոիի (Սէն – Սէն Տընի) Ժան – Զէ վարժարանի դասատուները գործադուլ հռչակած են այլեւս չկարենալով հանդուրժել բիրտ արարքներու բազմացումին: Ցունուար 18-ին, աշակերտ մը հրացանակիր ոստիկանի մը կողմէ ծեծուելէ ետք, ուղղուած է հիւանդանոց:

(Շար·ը Դ· էջ)

ԿՈՎԿԱՍԻ ՀԱՄԱՐ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ-ԹՈՒՐՔԻԱ ՄՐՑԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՇԵՇՏՈՒԻ

Ռուսաստանի նախագահի պաշտօնակատար Վլ· Պուտինի կողմէ կովկասեան երկիրներու նախագահներուն ուղղուած ժողովի հրաւէրը (Ցունուար 25) հակաքայլ մը կը նկատուի Թուրքիոյ նախագահ Ս· Տէմիրէլի վերջին օրերու նախաձեռնութիւններուն որոնք Թրքական ազդեցութեան գօտի մը բանալու կը ձգտէին չբջանին մէջ: Ադրբեջանի նախագահ Հ· Ալիեւի Անգարա այցով, ապա Ս· Տէմիրէլի Թիֆլիսի չփումներով չեշտը զրուած էր Կովկասը խաղաղութեան գօտիի վերածելու հեռանկարին վրայ: Այդ նպատակին համար Հ. Ալիեւ յայտարարած էր թէ կրնան հրաժարիլ Հայաստան – Թուրքիա սահմանին բացումը Ղարաբաղի հարցին լուծումով պայմանաւորելու, հրաժարելով մինչեւ այսօրուան իրենց պնդումէն, իսկ Լ· Տէվլեթպաէ հաստատած էր թէ պիտի չխոչընդոտեն Բաքուի քարիւղին իրենց տարածքէն դէպի Թուրքիա փոխադրութիւնը:

Այս վերջին մատնանչումը ուշադրութեան կեդրոնը կը դեռեղ քարիւղի չահուն վրայ, սակայն յայտնի է որ Անգարայի ու անոր հետ ԱՄՆ-ու ծրագիրները չեն սահմանափակուիր այդքանով: Ու Կովկասի մէջ կայունութեան ուխտ մը կեանքի կոչելու Ս· Տէմիրէլի առաջարկը նիւթականին հետ քաղաքական հեռանկարներէ ալ կը մեկնի: Ու այս վերջին պարագային հակադարձելու արարք կը նկատուի Վլ· Պուտինի հրաւէրը· Թուրքմամուլը այդ հրաւէրին մէջ կը տեսնէ առանդնուրեան իր ազդեցութեան գօտին նըկատուած Կովկասեան չրջանին մէջ ուրիշ ազդեցութիւն չարտօնելու Մոսկուայի կեցուածքը: Կ'աւելցնէ թէ Պուտինի պաշտօնավարութենէն ի վեր թէ՛ Վրաստան, թէ՛ Ադրբեջան մտահոգ են Մոսկուայի կողմէ իրենց դէմ խիստ քաղաքականութեան մը հաւանականութենէն: Երկու երկիրներն ալ Մոսկուայի ենթակայութեան վերջ տալու համար յարմարագոյն այրընարանք կը նկատեն Թուրքիան որ իրենց մօտեցումով կը խորհրդանչէ արեւմուտքի դուռը:

Ռուսական մամուլն ալ լայն տեղ կուտայ Կովկասի համար Ռուսաստան – Թուրքիա մրցակցութեան. «Իզվեստիա» գրած է թէ Տէմիրէլի առաջարկած Կովկասեան կայունութեան ուխտը բացայայտ նախաձեռնութիւն է չբջանին մէջ Ռուսաստանի ազդեցութիւնը նուազեցնելու եւ նոր զարգացումներու մէջ զայն անտեսելու:

Droit de réponse*

Je ne puis laisser sans réponse l'adresse de Pierre Vidal-Naquet, publiée dans le numéro du 3 Décembre du *Monde des Livres*, en réplique à mon livre sur le négationnisme qui vient de paraître. Sa prise de position dans «l'affaire Veinstein» ne pouvait manquer d'être mentionnée dans la relation que j'ai faite de cet événement. J'y ai consacré une modeste place, une page. Par contre, j'ai cru bon de publier en annexes —seize pages— deux lettres qui témoignaient de l'émotion soulevée alors par son engagement au côté de son collègue de l'Ehess. Qui imaginerait de traiter de «négationniste» l'auteur des *Assassins de la mémoire* et l'homme qui a pris courageusement position en 1984 pour dénoncer la négation par l'Etat turc du génocide arménien ? Pas moi, en tous cas. Qu'il me permette toutefois de déceler une dérive dans son argumentaire en défense : la perception d'une menace, réelle ou fictive —la présence d'Arméniens de part et d'autre de la frontière russo-turque en 1915—, n'est pas une justification du crime, mais l'une des explications du mobile. Ce glissement peut conduire à accréditer la thèse d'un «complot arménien» et Pierre Vidal-Naquet sait bien dans quelle voie on s'engage alors. Je pourrais aussi renvoyer les piques —«sympathisant de la cause arménienne», «solidarité communautaire»—, en faisant allusion à des rèflexes corporatistes, voire relever une coquille — Khartoum au lieu de Kharpout. Ce serait abaisser le propos. C'est sur le fond que j'entends répondre.

Voilà trente ans que je surveille le front de la négation. Je crois connaître toutes les ruses des sapeurs, de la banalisation à la relativisation et au retournement. Ma première enquête portait sur le maquillage de la mise à mort des aliénés allemands en euthanasie. Le «réviseur» procède souvent de la même manière: drapé dans sa bonne foi, il revendique son droit à la parole et se penche, la loupe à la main, pour détecter une faille. Pour la Shoah, il nie les meurtres. Pour le génocide rwandais, il partage les responsabilités. Dans le cas du génocide arménien, il lui suffit d'effacer la marque d'infamie: le qualificatif de génocide. La charge est habilement placée, en un point sensible: la preuve du plan concerté; sans intention, pas de génocide. Même légère, l'explosion amorce une brèche qui, par une réaction en chaîne, poursuivie ailleurs, produit une rupture. La manœuvre est habile: par un jeu de solidarités, elle désoriente des universitaires honnêtes qui, attachés à préserver des libertés fondamentales, se retrouvent embrouillés, sans repères, au milieu de combattants vêtus du même uniforme, tandis que le «rapporteur», moi en l'occurrence, est désigné comme inquisiteur. C'est ce qui advient dans «l'affaire Veinstein». Certains diraient que c'est bien joué. Mais quand on traite de ces problèmes graves, on ne joue pas.

Je maintiens ma position, la vérité du génocide arménien a été établie au-delà d'un doute raisonnable. Jusqu'ici, il est clair que ceux qui la remettent en cause utilisent l'histoire comme instrument d'une politique. Ces «discutants» le font-ils tous intentionnellement? C'est à eux de le savoir. J'appelle cette pratique «négationnisme» et ceux qui y recourent en connaissance de cause, «négationnistes». Suis-je en droit de le faire? Voici une bonne question.

A moins de créer dans un même espace juridique des hiérarchies, il me semble légitime d'appliquer le même mot pour combattre une agression qui produira le même effet délétère, et, justement parce que le contexte diffère radicalement, de déplier par l'usage de ce mot l'éventail de la négation. Pouvais-je stigmatiser par une qualification considérée aujourd'hui comme infamante un texte que je jugeais d'autant plus dangereux qu'il revêtait l'apparence de la rigueur et de l'honnêteté intellectuelle? Pierre Vidal-Naquet pense que non, mais il ne répond pas à la question posée, cette question pour laquelle j'ai écrit ce livre afin de régler un point de sémantique demeuré en suspens avec l'émergence d'un substantif lourd de signification: si on ne l'appelle pas «négationnisme», comment faut-il nommer la méthode qui consiste à remettre en cause la vérité du génocide arménien, une vérité que Pierre Vidal-Naquet et tous ceux qui ont soutenu Gilles Veinstein dans cette affaire, reconnaissent comme établie? C'est à l'université de proposer une réponse.

YVES TERNON

(*) *NDLR. — Ce* «Droit de réponse» *était destiné au journal* «Le Monde», *qui ne l'a pas publié, jugeant que l'article de Pierre Vidal-Naquet n'avait aucun caractère diffamatoire.*

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ՕՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Ցունուար 19 / 20)

Վ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ՆՈՐ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԻ

Ցունուար 19-ին Ա.ԺՄ պրասենեակին մէջ մամուլի ասուլիս մը տալով կուսակցապետ Վ· Մանուկեան անդրադարձած է երկրին ներկայի վիճակին: Վատթարացող անհատութիւնը, անիշխանութիւնը եւ նախագահին առանձնութիւնը Հայաստանը կործանման չեմին հասցնող ազդակներ նկատած է ան: Ըսած է թէ Սահմանադրութեան փոփոխութեան, Ազգային ժողովի նոր ընտրութեան, նախագահի հերթաժամկանի նման առաջարկներէն ամէնէն յարմարը կը նկատէ վերջինը: «Նախագահ իլիճ պէտք է հասկանայ այն որ երկրում իրավիճակը դուրս է մնացել իր վերահսկողութիւնից» ըսած է Վ· Մանուկեան· դլխաւոր հարցը այն համարած է որ պատասխանատուութիւն առնելու պատրաստ մարդիկ չկան, մանաւանդ Հոկտեմբեր 27-էն ետք: Ա.ԺՄ պայքարի պիտի մանէ որպէսզի իշխանութեան թեւերէն մէկը իր ուզած թեկնածուն նախագահ «չնշանակէ»: Վ· Մանուկեան ըսած է որ եթէ նախագահական նոր ընտրութեան որոշում տրուի, պէտք է մէկդի դնել ազձախի պաղպաղակային պայքարը, անոր փոխարէն ստեղծելով օրինակ՝ հայրենիքի փրկութեան կոմիտէ:

Նոյն ասուլիսին նիւթ եղած է ԼՂՀ կացութիւնն ալ որ «շատ վատ» որակած է Վ· Մանուկեան, աւելցնելով որ ան արդիւնք է Հայաստանի քաղաքական անկայուն վիճակին: Եթէ կարելի չըլլայ ուժեղ Հայաստան կառուցանել, բանակցութիւններու հոլովոյթէն չպղտոթիւն ակնկալել կասկածելի կ'ըլլայ եւ հակառակորդն ալ կրնայ մտածել հարցը կրկին ռազմական ուղիներով լուծելու մասին:

***

ՍԱՍՏԻԿ ՔԱՄԻՆԵՐ ՎՆԱՍ ՊԱՏՃԱՌՈՒԱԾ

Ցունուար 18 – 19-ի գիչերը ուժեղ փոթորիկ մը Գեղարքունիքի մարզին մէջ տանիքներ թռցուցած, ապակիներու մօտ 50 տոկոսին կոտրելուն, երեկտրականութեան եւ հեռաձայնի լարերուն վրթիելուն պատճառ եղած է: Զիւնամբրիկին պատճառով ալ փակուած են ճամբաները: Փակուած է նաեւ Գառառոգետի հովիտը եւ գեղին չուրերը ողողած են առափնեայ տուներն ու չէնքերը: Մրրիկը լուրջ վնաս պատճառած է Արագածի եւ Ապարանի չարք մը բնակավայրերուն ալ:

ՀԱՅԵՐԷՆ ՀՆԱՏԻՊ ԳԻՐՔ ՄԸ ՊՈՒԼԿԱՐԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԻ ՇՐՋՈՒԱԾ ՀԱՅԵԼԻԻՆ ՄԷՋ[1]

ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԾՆՆԴԵԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԻ ԴՐՈՒԱԳԸ ԵՒ ՆԵՐՍԷՍ ՇՆՈՐՀԱԼԻԻ ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆԸ ՎԵՐԾԱՆԱԲԱՐ

Ջօն՝ Պր. ԳԵՂԱՄ ԹՈՐՈՍԵԱՆԻՆ

Աւելորդ է ըսել, անկասկած, թէ Նոր Կտակարանի «կենսագրական» վիրքերը չորս են. Մատթէոսի աւետարան, Մարկոսի աւետարան, Ղուկասի աւետարան, Յովհաննէսի աւետարան: Առնցմէ մին ալ երկուքը Քրիստոսի ծնունդը պատմած են. մէկը՝ Մատթէոսի, միւսը Ղուկասի աւետարանն է: Այս աղբիւրները նմանութիւններ ունին, բայց մանաւանդ՝ տարբերութիւններ: Անոնց բաղդատականը չէ պիս այս առիթով հետաքրքրողը, այլ, ինչպէս արդէն տիտղոսը կ'ըսէ, Ն. Շնորհալիի մեկնութիւնը: Վերծանաբար զայն ներկայացնելու համար կատարուած այս աշխատանքը՝ պրուածքը մօտէն ճանչնալ է ուզած միայն:

Երկու բան վիրքին մասին, որուն պիտի հակիմ:

Անուանաթերթը. Մեկնութիւն / Սուրբ / Աւետարանին / Որ ըստ Մատթէոսի / Արարեալ ի սրբոյ Ներսիսէ շնորհալւոյ մինչ ի համարն 17՝ հինգերորդ գլխոյն. եւ անտի աւարտեալ յերանելւոյն Յօհաննու երզնկացւոյ՝ որ կոչի Ծործորեցի: / Տպագրեալ ըստ ընտիր օրինակաց: Վեհափառ հրամանաւ Տեառն Կարապետի արիի եպիսկոպոսի եւ երանաշնորհ Պատրիարգի մայրաքաղաքիս Կոստանդնուպոլսի: Արդեամբ մհս.ի Աբրահամ ամիրայի ակնեցւոյ յիւրում իսկ տպարանի: / Ցամի Տռն. 1825. Մարտի 16. / ի Համսնփաշայ խանի:

Ն. Շնորհալի այս մեկնութեան ձեռնարկած է իր եղբօր՝ Գրիգոր Կաթողիկոսի հրամանով: Սակայն, ափսոս, որ մեկնութիւնը կեցած է 5.17–ի վրայ. կամ հեղինակը չէ չարունակած կամ մըն ալ մեծ բաժինը կորսուած է: Ծործորեցին իր բացատրականին մէջ գրած է, թէ չի պիտեր մեկնութեան դադարումին պատճառը: Ըստ իրեն՝ ոմանք մահը տեսած են մեկնիչին՝ իբրեւ պատճառ, ոմանք՝ հայրապետական հոգը, ուրիշներ թէ՝ գրած եւ աւարտած է զայն, սակայն աշխատութեան մնացեալ բաժինը կորսըւած է: Այս կարծիքները անհաւանական տեսած է ան, բայց իր կողմէ ենթադրութիւն չէ ըրած:

Նախքան մեկնուած հատուածին մէջբերումը եւ վերծանութիւնը նշեմ որ՝ իմ աշխատանքի էջերը կ'երկարին վրքին 30–37–ը:

ՄԱՏԹԷՈՍԻ ԱՒԵՏԱՐԱՆԸ ԿԸ ՊԱՏՄԷ – 1.18–25 –

«Յիսուս Քրիստոսի ծնունդը այսպէս եղաւ»:

Անոր մայրը՝ Մարիամ Յովսէփի նշանուած էր: Եւ մինչ չէին մերձեցած իրարու դեռ՝ Ս. Հոգիէն յղի մնաց ան:

Յովսէփ՝ անոր այրը չուզեց զայն խայտառակել, քանի արդար էր: Այլ խորհեցաւ լուռօրէն արձակել զայն: Եւ մինչդեռ այս մասին կը մտածէր ան, ահա Տիրոջ հրեշտակը անոր երեւցաւ տեսիլքի մէջ ու ըսաւ.

– Յովսէփ, Դաւիթի որդի, մի՛ վախնար կինդ՝ Մարիամը քովդ պահելէ, որովհետեւ անոր մէջ ծնածը Ս. Հոգիէն է: Ան որդի մը պիտի ծննդաբերէ, որուն անունը Յիսուս պիտի դնես: Յիսուս իր ժողովուրդը պիտի փրկէ իրենց մեղքերէն:

Այս ամէնը եղաւ, որպէսզի կատարուի Եսայի մարգարէին միջոցով Տիրոջ ըսածը թէ՝ Ահա կոյսը պիտի յղանայ եւ որդի մը պիտի ծննդաբերէ. զայն Էմմանուէլ պիտի կոչեն որ՝ Աստուած մեզի հետ՝ կը թարգմանուի:

Յովսէփ քունէն ելլելով՝ ըրաւ այնպէս՝ ինչպէս Տիրոջ հրեշտակը պատուիրած էր իրեն. եւ իր կինը մօտը պահեց ու մինչեւ իր անդրանիկ որդին ծնունդը՝ սեռային յարաբերութիւն չունեցաւ անոր հետ»:

ՄԵԿՆՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐԾԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

«Յիսուս Քրիստոսի ծնունդը այսպէս եղաւ»:

Նախքան Յիսուսի ծննդեան պատմութիւնը՝ աւետարանիչը կուտայ անոր ծննդաբանութիւնը, որ Աբրահամ նահապետէն Դաւիթ թագաւոր, Դաւիթ թագաւորէն Բաբելոնեան գերութիւն, Բաբելոնեան գերութենէն մինչեւ անոր անունը հասնող սերունդներու ցանկ մըն է, յայտնելու համար թէ՝ ան է սպասուած Օծեալը: Ծննդաբերութիւնը ձգտած է, ուրեմն, փրկութեան պատմութիւնը ուրուագծել: Ան նշած է նաեւ զարաւոր կանխասացութիւններուն ընթացքը (թէեւ առանց ուղղակիօրէն յղուելու մարգարէներուն) եւ լրումը Յիսուս Քրիստոսի անձին մէջ: Ծննդեան պատմութիւնը պատրաստել ուզող գեղեցիկ կարգաւորում մըն է ասիկա:

Քրիստոսի մասին մարգարէութիւններէն առաջինը, որ ծննդաբանութեան տակ կը տեսնուի, Յակոբ նահապետինն է: Ան իր մահուան անկողնին մէջ, մինչ բոլորուած էր իր տասներկու զաւակներով, անոնցմէ մէկը՝ Յուդան օրհնելով ըսած էր, թէ յետ անոր սերունդներէն բարձրացած իշխաններուն պիտի գար Քրիստոս (Ծննդ. 49.10):

Իսկ վերջինը մարգարէութիւններէն, որ Դանիէլ տեսանողինն է եւ ներկայ է ծննդաբանութեան տակ, կը կանխայայտնէր, ըստ Գաբրիէլ հրեշտակի ըսածին, թէ Քրիստոսի ծնիլը տեղի պիտի ունենար Երուսաղէմի վերաշինութենէն Եօթը եօթնեակ եւ վաթսուներկու եօթնեակ վերջ (Դան. 9.25) (*):

«Անոր մայրը» Մարիամ Յովսէփի ուրշանուած էր»:

Ինչո՞ւ «կոյսը» չըսեր Մարիամի համար, այլ՝ «մայրը»:

Պարզապէս, որպէսզի խօսքը դիւրին ընկալելի դարձնէ: Յատակ ձգտում մը արտայայտուած է այս նախադասութեան մէջ, որ ուզած է ընթերցողը վարժեցնել այն հրաշալի դէպքին, զոր պիտի նկարագրէ:

Արդ, պատմութեան սկզբնաւորութեան «կոյսը» բառը խորհուած է, թէ կրնայ վանել զայն սկիզբէն, իսկ «մայրը» բառը պատմութիւնը ընդունելու պատրաստել, որ է ընդունումը նաեւ «կոյսը» բառին:

Մարիամ մայրն է Յիսուսի եւ իբրեւ կոյս՝ մայրն է անոր:

«Եւ մինչ չէին մերձեցած իրարու դեռ՝ Ս. Հոգիէն յղի մնաց ան»:

Ուշագրաւ է, որ աւետարանիչը չըսեր թէ՝ կոյսը փեսային տունը բերուած չէր դեռ, երբ յղի մնաց Ս. Հոգիէն: Ինչո՞ւ:

Որովհետեւ զան մէջ էր ան արդէն: Այն հին ժամանակներուն սովորութիւն էր նշանախօսութեան օրէն իսկ նշանածը տուն բերելը եւ պահելը: Եւ ասիկա՝ մինչ իգական սեռի նշանածներուն չէր վերաբերէր: Նաեւ արական սեռի նշանածներ, ամուսնութենէ առաջ անդամ՝ տունը կը բերուէին իրենց ապագայ աներեսրուն: Օրինակ՝ Ղովտի փեսացուներուն պարագան (Ծննդ. 19.12,14):

Այստեղ, անխուսափելի հարցում մը.

Իսկ ինչո՞ւ յղութեան աւետիսը նախքան նշանախօսութիւնը չեղաւ. զէթ անոր կանխումը կոյսը զերծ կը ձգէր ամէն չար կարծիքէ: Մանաւանդ որ Իսրայէլի մէջ նախատինք էր առանց ամուսնացած ըլլալու կին դառնալը: Օրինակ, այս նախատինքին խոստութեան ակնարկելով Եսայի մարգարէն ըսած է այսպէս՝ Եօթ կին նոյն այրը բռնելով պիտի ազաչեն, որ ան զիրենք նախատինքէ ազատէ (Ես. 4.1): Հրէական օրէնքն էր անպղծմաբար ըսպաննել մեղաւոր կինը (Բ. Օրինաց 22.23 – 24): Ու այն կինը, որ տէր ունէր, այսինքն՝ ամուսին կամ նշանած, բայց ամուսնէն կամ նշանածէն ոչ ոք իրաւունք ունէր անոր ըրածներուն խառնուելու:

Նշանախօսութենէն առաջ աւետիսին չորուիլը պատճառներ ունէր.

1. Որպէսզի մարգարէներուն ըսածները կատարուէին, Բեթղեհէմի մէջ ծնէր Քրիստոս, տաճար ընծայուէր եւ Եգիպտոս փախցուէր:

2. Որպէսզի Յովսէփը իբրեւ կոյսին այրը ներկայացնելով՝ Զարը խաբուէր եւ վնաս չհասցնէր Մարիամի. քանի այն օրէն՝ երբ ան լսած էր մարգարէին «Ահա կոյսը պիտի յղանայ...» խօսքը (Ես. 7.14), սկսած էր բոլոր կոյսերը որսալ եւ մեղքի մէջ նետել զանոնք: Յովսէփի դերը, որուն դիտակից չէր ան թէեւ, կուրցնելու համար էր Զարը եւ ապահովելու՝ Մարիամի կուսական յղութիւնը, որուն մասին Յոր դուշական էր արդէն թէ՝ սատանան պիտի չիմանար անոր Ս. Հոգիէն յղանալը (Յոր 28.7): Եւ Սողոմոն մարգարէաբար ըսել ուզած էր (Առկ. 30.19) կանխաւ թէ՝ Մարիամի յղութիւնը չնութեան մը հետեւանքով պիտի չըլլար, այլապէս անկեալ հրեշտակը հաստատապէս պիտի իմանար պատահածը:

3. Հոգեւոր նշանակութեամբ պատճառ մըն ալ կայ հոս: Ինչպէս որ Ադամ եւ Եւա մերկ էին Դրախտին մէջ ու չէին ամչնար, որովհետեւ անմեղ էին. նոյնպէս ալ Յովսէփ եւ Մարիամ Եկեղեցւոյ Դրախտին մէջ մերկ էին մեղքերէ եւ ազատ ամօթի զգացումէ:

Երբ կ'ըսէ թէ՝ Ս. Հոգիէն յղի մնաց, թող չկարծուի թէ՝ Ս. Հոգին Մարիամին Բանին, ապա այն ստեղծուածը զալով բնակեցաւ Մարիամի արգանդին մէջ, ինչպէս կարգ մը չարափառներ կարծած են: Այլ Ս. Հոգին կոյսը մաքրեց մարմնական ամէն կիրքէ եւ զայն սուրբ տաճար դարձուց միայն, որպէսզի իր էակիցը հոն բնակի: Աստուածային Բանը հոն մտնելով կոյսին արիւնէն առաւ ու զայն իր անհիւթական բնութեան միացուց անփոթ խառնումով եւ անբաժանելի միաւորումով: Եւ այսպէս՝ ապականացուն անապականի դարձուց, այսինքն՝ զայն խառնեց աստուածային անապական բնութեան: Անշուշտ, այս խառնումին եւ միաւորումին կերպը վեր է մարդկային հասողութենէն:

Ըստ այլ հերետիկոսներու՝ կոյսին բնութենէն մարմին չառաւ Բանը, թէ՝ կոյսը խողովակի մը դերը ունեցաւ լոկ, որմէ Բանը մարդու նմանութիւն առաւ: Սակայն աւետարանիչը նման կարծիքներ կշտամբած է ի յառաջագունէ՝ կատարուածը «յղութիւն» կոչելով:

Եթէ այլուրէ մըն էր փրկիչին մարմինը, ապա՝ ինչ կապ ունէր մեր բնութեան հետ, ինչպէ՞ս կրնար Յեսուի արմատէն սերելու մարգարէութիւնը (Ես. 11.1) ընել. կամ ըստ Պօղոսի՝ կնոջմէ ծնիլ (Գաղ. 4.4). կամ ըստ Յովհաննէսի՝ Այս Մաշտոցը տպագրուած է Կ. Պոլիս 1807 թուականին Պօղոս Յովհաննէսեանի տպարանին մէջ՝ Քիւրքչի խան: Ան կը չեկաւած է, լաւ վիճակով եւ կ'ընդգրկէ 425 էջ: Գիրքին տիտղոսաթերթը ցոյց կուտայ անոր բնոյթը եւ պրպտածութեան տարածքը, սակայն պուլկար հրապարակախօսը սխալներու չարան մը թոյլ տուած է, չհոթելով տպագրավայրը՝ իբրեւ կիպրոս, լեզուական տեսակէտէ իբրեւ աշխարհաբար, մինչ Մաշտոցը գրաբար է եւ եպիսկոպոսական կնիքի մը պատկանելիութիւնը վերագրուած է հայ պատրիարքի մը, առանց անունը ցոյց տալու: Այդ բոլորը անդիտութեան արդիւնք է: Զանազան տեղեր տեսած եմ եւ երկու Յիշատակարանները, որոնք տեղ գտած են գիրքին մէջ:

Մեր ուսումնասիրութեան ժամանակ պարզուեցաւ, որ մէկ քանի անձնական կրօնական բնոյթով կնիքները կը պատկանին Սահակեան Աբգ. Յովակիմեանին՝ ըստ արձանագրութեան: Ան եղած է Պուլկարահայ թեմի առաջնորդ (1924 – 1934) նստավայր ունենալով Սոֆիա՝ Պուլկարիոյ մայրաքաղաքը: Ան երբեք պատրիարք չէ եղած, այլ միայն բարձրաստի-

Մարիամի յղութեան պատճառ ներկայացնելով Ս. Հոգին, որպէսզի ոչ ոք հարց տայ թէ՝ ուրկէ ծանօթ է ասիկա, կը յիշէ Յովսէփը. այսպէս՝ յղելով վրատահելի եւ դէպքին առընչուած անձի մը, զոր «արդար» կ'որակէ: Ի՞նչ կը նշանակէ այստեղ «արդար»: Ըստ հեթանոսական ըմբռնումին «արդար» է ան՝ որ անիրաւ չէ, որ ոչ ոքի իրաւունքը կ'ուտէ: Ս. Գրքին մէջ այս որակումը կ'արտայայտուի անոր, որ առաքինութեան բոլոր յատկանիշները ունի: Օրինակ՝ Ս. Գրքին «արդար» կ'որակէ Յոբը, Նոյնպէս՝ Զաքարիան եւ Եղիսաբէթը: Յովսէփ ալ նոյն պէս «արդար» էր, այսինքն՝ ըստ սուրբ գրային հասկացողութեան՝ հեզ եւ քաղցր: Ուրեմն, հեթանոսական հասկացողութեամբ «արդար» բառը իրաւական եզր մըն է, իսկ համաձայն Ս. Գրքին՝ բարոյական, որ սերտօրէն կապուած է կրօնականին:

«...չուզեց զայն խայտառակել... Այլ խորհեցաւ լուռօրէն արձակել զայն»:

Ինչպէս նախապէս ակնարկուեցաւ, ըստ Օրէնքին՝ այն օրերուն ապօրինի յղութիւնը ոչ միայն արձակումի կը տանէր մէկը, այլեւ՝ տանջանքի եւ մահուան: Սակայն Յովսէփի ներողամտութիւնը ոչ միայն Մարիամը ստոյգ մահէ ազատեց, այլեւ՝ խայտառակութենէ: Ահաւասիկ ընթացք մը, որ անոր ճշմարտապէս արդար ըլլալը կը հաստատէ: Այրի մը բարկութիւնը նման վիճակներու մէջ դժուան կ'ըլլայ: Սողոմոն ակնարկելով այրի այսպիսի բարկութեան՝ զայն չինայող տեսած է (Առկ. 6.34). ուրիշ տեղ մը զայն նմանցուցած է գերեզմանի (Երգ 8.6): Ոմանց համար նախընտրելի է մեռնիլ քան՝ կասկածիլը կնոջ վրայ:

ԳԱՌՆԻԿ Բ. Գ.

(Մնացեալը յաջորդով)

(*) Իսկապէս առեղծուածային հատուածը մըն է ակնարկուածը: Զայն պէտք է իրեւ իրակա՞ն թուական ընկալել, թէ խորհրդանշական. Քննախօսական աշխարհիկ մէջ ընդհանուր համաձայնութիւն մը չկայ: Անոնց մէջ մտնելը այլ ծրագիր մըն է ու լայն: Շնորհալի հայրապետ չէ թացատրած, թէ ինչպէս իմ ընդունած է զայն իրեւ ապացոյց:

ման հոգեւորական՝ Նիկոմիտիոյ առաջնորդի համբաւ ստացած որպէս Շինարար անճնասուրութիւն: Մեծ Եղեռնի տարինեըուն իր հօտին հետ դժոխքի ճամբաներէն անցնելով հրաշքով մը փրկուած եւ Պուլկարիա ապաստանած է 1922–ին:

Մեծ Մաշտոցի քննութի ժամանակ բացայայտուեցան երկու ձեռագիրը յիշատակարանները: Անոնցմէ մէկը գիրքի ճակատի էջին վրայ կարելի էր կարդալ թէ՝ Մաշտոցը նուէր է Սլիվէնի «Սուրբ Ստեփանոս» եկեղեցւոյն տէր Մելքիսեթէք քահանայի այրի երեցկինի կողմէ՝ եւ թուագրուած է 1928 Սեպտեմբեր 28: Ամբողջ այս Յիշատակարանի ներքեւ Ստեփանոս Աբք· Յովակիմեանի կնիքը դրոշմուած է: Գիրքի վերջին՝ 425–րդ էջին ներքեւի պարապ մասին վրայ ձեռագիրը հակիրճ այլ Յիշատակարան մը առկայ է՝ առանց թուականի: Յայտնի կը դառնայ որ նուիրատուն Սրբուհի խաթուն կը կոչուի՝ կինը Տէր Մելքիսեթէքի, որ Մաշտոցը կը նուիրէ Սլիվէնի «Սուրբ Ստեփանոս» Եկեղեցիին:

Ինծի անյայտ պարագաներու տակ այս Մաշտոցը սեփականութիւնը եղած է պուլկար ընտանիքի մը, որ ներկայացուց զայն անոր էութիւնը իմանալու համար: Ճշդումը կատարուելէ վերջ վաճառքի առաջարկ բերուեցաւ տեղւոյս Եկեղեցական վարչութեան առջեւ, որ պահանջուած բարձր գինին պատճառով մերժեց: Ակռէ վերջ Մաշտոցը ծախուեցաւ հնավաճառ դրատան մը՝ Իվան Զարավչեւ, որմէ եւոք այս Մաշտոցի հետքերը կը կորսուին:

Դժուար է ճշդել թէ՝ այս հնաոճ գիրքը երբ բերուած է Պուլկարիա: Միայն ենթադրաբար կարելի է ըսել, որ տիկնայ եղած ըլլալ Պուլկարիոյ ազատագրութենէն վերջ՝ 1894 – 1896 շրջանին կամ վերջին դարձի ժամանակ 1922 – 1923 թուականին պարտադրուած քեմալական Թուրքիոյ կողմէ, եւ սեփականութիւնը եղած Տէր Մելքիսեթէք քահանայի ընտանիքին:

Մօտ 200 տարուան հնութիւն մը ներկայացնող այս Մաշտոցը ճոխ սթերէօտիպ զարդանախշեր ունէր, զարթագիր գլխատառեր, բուսական ու կենդանական զարդարանքներ եւ յիշեալ երկու յիշատակարանները: Ան հազուագիւտ օրինակ մը կը ներկայացնէ, քանի որ պուլկարահայ եկեղեցիներու զրքային ֆոնտը պրպտած առենս նման նմոյշի չեմ հանդիպած: Պէտք է ափսոսալ, որ Մաշտոցը հակառակ եւ ոչ ձեռագիրը, այլ հնատիպ, զարճեալ կապուած էր մեր զաղութին պատմութեան հետ, որպէս մէկ մասունքը, որուն տէր չէ արդէն մեր զաղութը:

ՅԱԿՈԲ ԿԻԼԻԿԵԱՆ

Փլովտիւ
Յունուար 3, 2000

ԾԱՆՕԹ· –

(1) Վասիլ Սթոէվ, լրագիր «Մարիճա» Փլովտիւ, թիւ 182 / 08· 08· 1995:

(2) Փեթըը Պերոն, պուլկար գիտնական, ուսումնասիրութիւն՝ Հայտելպերկ եւ այլ երկու բաղաքներ: Մօտ 15 տարի աշխատած է Փարիզի Գիտութիւններու ակադեմիայի մէջ եւ գիտութեան տարբեր ճիւղերու բնագաւառներուն մէջ հրատարակած զերմաներէն ու փրանսերէն ուսումնասիրութիւններ: Յիշենք մէկ քանի փրանսերէն գիրքերու վերնագրեր՝ «Système de géologie et origine des comètes...» *par Pierre Beron. Bachelier*, 1847; «Texte du grand atlas cosmographique contenant le mode de la production de corps» *par Pierre Beron, Paris, Mallet*, 1848: Ան պատրաստած ու հրատարակած է պուլկարերէն առաջին այբբենարանը 1828 թուականին: Անոր տիտղոսաթերթին վրայ տպուած կէտ առ կէտ պատճառ եղած է որ զայն կոչեն «ձկնային Այբբենարան» պուլկարական միջավայրին մէջ:

(3) Մաշտոցի տիտղոսաթերթի ներբեւի տպագրոյթը՝ «Արարեալ» ի նախնեաց եւ կարգաւորեալ ի մերոց Սրբոց Թարգմանչաց եւ ի շնորհափայլ մեծաց վարդապետաց:

Իսկ եւ այժմ սրբագրութեամբ տպագրեցեալ ի Տիրահրաւէր Հայրապետութեան՝, որ ի Լուսաւնկար Աթոռն Սրբոց Էջմիածին, Տեառն Դանիէլի Լուսաւորչապսակ Սրբազան Կաթողիկոսի Ամենայն Հայոց:

Եւ յարժանաժառանգ Պատրիարքութեան ամենայն Տնօրինական Տեղեաց՝ որ ի Քրիստոսակիր Քաղաքն Ս· Երուսաղէմ, Տեառն Թէոդորոսի Արբեպիսկոպոսի...

ԱՐՈՒԵՍՏ

ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՅԱՌԱՋԱՊԱՀ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒՆ ՊԱՐՏՈՒԹԻՒՆԸ

Արդիապաշտներուն տպրած փորձառութիւնը Ռուսաստանի մէջ, 1920–ական տարիներու սկիզբներուն, Հոկտեմբերեան յեղափոխութենէն եւոք ողբերգականութեամբ դրոշմուեցաւ: Սկիզբը, յառաջապահ արուեստագէտները բանուորական բռնատիրութեան փարեցան եւ մշակութային լրիւ իշխանութիւնը ձեռք առին, նախքան սոսկինեան բռնատիրութեան տակ կքիլը: Այս յատկանշական շրջանին նուիրուած ցուցահանդէսը, Վերոնայի Փալացցօ Ֆորթիի մէջ, արմատական հարցեր առաջադրեց, որուն «Փաւորա–մա»ի մէջ յօդուածով մը անդրադարձած էր Տուչիօ Թրոմպատորի:

Այս ցուցահանդէսը մաս կը կազմէր այն չարքին, որ վերջին երկու տարիներու ընթացքին Իտալիոյ մէջ ծայր առաւ, Ռուսաստանէն եկած զործերով, թէ՛ պատմական եւ թէ՛ պեղարուեստական առանձնակարգ կարեւորութիւն ունեցող: Վերոնայի ձեռնարկին ցուցադրուած զործերը մօտ էին զար մարաններու մէջ նիրհած էին, Խորհրդային ժամանակաշրջանին, երբ արդիապաշտութիւնը կը չարուներկը իշխանութեան, պահպանողականութեան եւ յետադիմութեան թիրախ ըլլալ: Ցուցահանդէսը որ խորագրուած էր «Քանտինսքի, Շակալ, Մալեւիչ եւ ռուսական ռեվկանութիւնը», մեծ առիթը կուտար աւելի մօտէն ծանօթանալու այս պարագային եւ մանաւանդ վերաքննելու զործնական կապերը արուեստին, մշակոյթին եւ յեղափոխութեան միջեւ, Ի. զարու առաջին չրջանին, Ռուսաստանի մէջ:

Թրոմպատորի կը համարի թէ, իսկապէս չատ ուշ պիտի չըլլայ անհրաժեշտ վերաեուութեան մը ձեռնարկելը, ինչ կը վերաբերի այն զատումին որ ռուսական պատմական յառաջապահ չարժումները կերծ կը կասեցնէ որեւէ պատասխանատուութենէն՝ աղէտալի այն յեղափոխութեան հարցով, որ իշխանութեան բերաւ համամիտավար վարչակարգը: Ցառաջապահութեան տրուած եւ հակառակ տեղիք զարձած «կուսութիւն» պիտակաւորումը, Արեւմուտքի մէջ մարմին առաւ գլխաւորաբար պաղ պատերազմի չրջանին, զայն հակազրելու համար ռուսինեան մշակութային միատիպութեան, որ Խորհրդային Միութեան մէջ արտայայտութեան որեւէ ազատութիւն խափանած էր: Սակայն անմեղացումէն չատ առաջ, պեղարուեստական յառաջապահ չարժումները խանդավառութեամբ մաս կազմած էին բանուորական բռնատիրութիւնը կառուցանելու զործին, զայն իրենց ընկերային եւ պեղափոխական պարտականքներուն փորձադաշտը համարելով:

Ապագայապաշտներու խոյանքը (Ռուսաստանի մէջ այսպէս կը կոչուէին արուեստի բոլոր վերանորոգիչները) միայն Վլադիմիր Մայաքովսքին չէ որ դէպի յեղափոխութիւն մղեց: Այսպէս, 1920–ական տարիներու սկիզբներուն, արտայայտչական յառաջապահ ձեւերը եւրոպական մըշակութային չրջանակներուն մէջ ցոյց կը տրուէին, ոչ անտրամաբանականօրէն, որպէս «բոլշեւիկեան արուեստ»ի օրինակներ: Արուեստագէտը յեղափոխութեան ոգեկան առաջնորդը նկատելու զաղափարը ռուս արդիապաշտներուն կողմէ դըրսի վերածուելեւ, որոնք մշակութային իշխանութիւնը ձեռք առին, պեղարուեստական այլ հոսանքներու ներկայացուցիչները հեռացնելով, որոնք որպէս «քաղքենի» եւ «յետադիմական» կը դատապարտուէին:

Տենդագին կը սպասուէր «նոր մարդկութեան» մը զալուստը, արտայայտութեան եւ կենցաղի նոր ձեւերով, իրարու ձուլելով անկումային նրբաւարութիւնը՝ ապագայի դիցապատումին հետ, պեղկական աչխարհի այլաբանուած անտաչութիւնը՝ հակաքրիստոնէական զաղտնուածոյց միստիկութիւններու հետ: Այս մթնոլորտին մէջ, ցարերու Ռուսաստանը իրրեւ թէ «բարոյական հիւանդութեամբ» մը բռնուած ըլլար, ինչ որ ոգեկանօրէն զայն քայքայեց, նախքան քաղաքականօրէն, որպէս հսկայ մը՝ ցեխէ ոտքերով: Մշակութային յեղաշրջումի դերակատարները հասարակաց միակ ծրագիր մը ունէին. վար առնել արտայայտչական բոլոր կանոնները՝ պեղափիտական նոր փորձառութեան մը անունով, աչխարհը փոխելու կարող:

Վերոնայի ցուցահանդէսը դիտողը կ'առաջնորդէր այս տագնապալի համայնապատկերին ընդմէջէն, ներկայացնելով առանաւոր զործեր Քանտինսքիէն, Մալեւիչէն, Շակալէն եւ ուրիշներէ: Քանտինսքի նշաններու եւ զոյներու միջոցաւ վերացական «բիւրեղեայ զղայնութիւնները» կը նկարէ: Շակալ, համամբուած ոճերով, իրարու կը ձուլէ կրօնական, ժողովրդային եւ երեւակայական աչխարհներ: Մինչ Մալեւիչ, զազափարախօսը, տիեզերական միջոցի մը մէջ զործող վերացականութիւն մը կը կիրարկէ, երկրաչափական ձեւը հասցնելով ծայրագոյն բիւրեղացման՝ որպէս առանձին դերակատար, ինչպէս զոյց կուտայ իր «Սեւ քառակուսին» իւղանկարը: Իսկ երբ վերացապաշտ այդ չրջանէն եւոք, պեղկական կեանքէն առնուած նիւթեր կը պատկերէ, պարզեցուած ձեւով· «մեքենայի քաղաքակրթութեան» հակազրուող դիրքորոշումի որպէս ձօն կը նկատէ զանոնք:

Համայնավարութեան ընկերային եղափոխութիւնը չատագովող առաքինութիւններուն հանդէպ ցոյց տուած պարզամիտ յոյսերը ռուսական յառաջապահութիւնը չի զերծեր պատմական իր պատասխանատուութենէն, բոլշեւիկեան յեղափոխութեան բերած իր նպաստով եւ անվերապահօրէն անոր փարելով: Վերոնայի ցուցահանդէսը, որ այդ մշակոյթին ողբերգութեան թէ՛ թշուառ եւ թէ՛ ազնուական երեսակները կը ներկայացնէր, զժբախտաբար երկդիմութեան մէջ ինկաւ, արդիապաշտ չարժումին ոգին փոխարինելով ռուսական ոգեկանութեամբ: Հակառակն է ճիշդը, որովհետեւ, բացարձակութեան ձգտելու իր տագնապին մէջ քրիստոնէական – ուղղափառ զրականութիւնը մերժելով, ռուս մշակութային ընտրանին յանգեցաւ համամիտավար Միթոսէն իր չլացումին եւ, քիչ եւոք, անոր հետեւանքներուն սուզ պինը վճարելուն:

ՍԵՐՄՆԱՅԱՆ

ՄՏԱԾՈՒՄՆԵՐ

● «Ֆոլկէնտի պատմութիւնը երկու ճակատ մարդոց միջեւ կռիւ մըն էր սաւտրի մը շուրջ»:

Արժանթինցի զրադէտ Ժորժ Լուի Պորժ 1983–ին կատարուած հարցազրոյցի մը ընթացքին: Ան Լատին Ամերիկայի ամէնէն ակնառուր զրադէտներէն է. ծնած է 1899 Օգոստոս 24–ին:

● «Լէոնարտ Պեռնըշթայն կը բացատրէ երաժշտական գաղտնիքներ, որոնք լաւ ծանօթ են 400 տարիէ ի վեր»:

Դաչնակահար եւ երաժիչտ Օսքար Լեւանդ՝ խմբավար եւ յօրինող Լէոնարտ Պեռնչթայնի մասին, որ ծնած է 1918 Օգոստոս 25–ին:

● «Երազս է, որ օր մը չորս փոքրիկ զաւակներս ապրին երկրի մը մէջ, ուր չդատուին իրենց մորքին գոյնով, այլ՝ իրենց ներկարագիրին պարուներկութեամբ»:

Մարթին Լուտըր Քինկ՝ խօսելով քաղաքացիական իրաւունքներ պահանջող 200 հազար ցուցարարներու դիմաց, որոնք զէպի Ուաչինկթըն արչաւեցին:

ԱՍԿԷ ԱՆԿԷ

ԵՐԿԶՈՏՈՒԹԻՒՆԸ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ Է, ԳԻՏԷ՞Ք

Ծանօթ իրողութիւն է որ Ամերիկացիները անդադար նոր հիւանդութիւններ կը հնարեն: Նորագոյններէն էր ուչադրութեան ցրտումի պարագան որ կը տեսնուի պլխաւորաբար զպրոցականներու մօտ եւ ամբողջ աչխարհին կոդմէ կը նկատուի քիչ մը նեղացուցիչ վիճակ մը, այդքա՛ն: Ամերիկեան որակումով՝ այս «հիւանդութիւն»ը որուն համար դեղ ալ ճշդուած էր եւ կը զործածուէր, յաջորդ մըն ալ ունեցած է վերջերս, մկրտուած՝ «ընկերային վախ»: Անմիջապէս ունեցած է դեղն ալ որ կը կոչուի Փաքսիլ: Հիւանդութիւն պիտակուածը երկչոտութեան երեւոյթն է որուն կարելի է հանդիպիլ միլիոնաւոր մարդոց մօտ: Սակայն ամերիկացի բժիչկները վճռած են որ այդ մէկն ալ հիւանդութիւն է եւ թէ մտային: Տրուած են վիճակագրական տուեալներ ալ· ութ Ամերիկացիներէն մէկը կը տառապի այդ «հիւանդութենէն»...: Պետութիւնը պիտճէ չատկացուցած է այդ ախտին մասին չուրջ երկու տասնեակ հետազօտական աչխատութեան:

Հաւանօրէն մօտ օրէն պիտի հրապարակուին անոր ակունքը, նպաստող պարագաները, թերեւս նաեւ խուսափելու ձեւերը, եւ այլն: Ապա, իրենց հայրենակիցներու յատկապէս մտաւոր առողջութեամբ մտահոգ ամերիկացի հոգեբոյժներու, բժիչկներու դասը լծուի հաւանօրէն, յաջորդ ախտը որոալու նուիրական պարտականութեան:

*
**

ՍԽԱԼ ԳՈՂՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏԵՒԱՆՔԸ

Ուկրանացի մեքենապէտ մը փորձած է էլեկտրալար մը գողնալ ու ծախել: Ցարմարտգոյն վայր նկատած է իր աչխատած հիւլէկակայանը: Կորած է լար մը առանց ուչադրութիւն ընելու որ ան բարձր ուժգնութեան էլեկտրալար մըն է: Անոր արարքով կայանը եօթը ժամ չէ բանած ու պատճառ եղած է 500 մեկավաթ էլեկտրականութեան կորուստի: Լուրը տարով, ռուսական գործակալութիւնը ըսած է թէ նման գողութիւններ չատ յաճախադէպ են նախկին Խորհրդային Միութեան մէջ:

*
**

ՀԱՆՁԱՐԵՂ ՃԱՓՈՆՑԻԻՆ ԱՆԿՈՂԻՆԸ

Ճափոնի մէջ ընկերութիւն մը սկսած է արտադրել «խելացի մահճակալ»ներ: Անոնք փրկիչ դեր կը կատարեն երկրաչարժի մը ատեն: Անմիջապէս որ ցնցումները սկսին, ինքնաբերաբար, պողպատէ կըմախքով ու յատուկ կերպասէ վրան մը կը բացուի մահճակալին վրայ: Արտադրողները ապահովութիւն կուտան որ ան կրնայ տակալ Ռիխտէրի մինչեւ 7 աստիճանի երկրաչարժի մը: Կ'արժէ 188 հազար Ֆրանք: Վերապրելու առաջին պայմանն է այդ գումարը ունենալ, ապա ցընցումներուն պահուն զտնուիլ այդ փրկարար մահճակալին վրայ:

ՀԱՑԱՍՏԱՆԵԱՆ ԴՊԻՑ

Դասախօսը տարիներ անց հանդիպում է իր նախկին ուսանողին ու հարցնում.

– Դէ ինչ, ինստիտուտում ստացած գիտելիքները կեանքում հերիքո՞մ են:

– Գիտելիքները հերիքում են, փողը չի հերիքում...

*
**

Տնտեսագիտական ինստիտուտում քննութիւն է: Դասախօսը հարցնում է ուսանողին.

– Որքա՞ն կը լինի չորս անգամ չորսը:

– Եօթանասուն չորս:

– Ինչպէ՞ս թէ:

– Շատ պարզ· քառասունը՝ ինձ, երեսունը՝ քեզ, չորսը՝ գանճարկղ:

*
**

Երկու հոգեբան զրուցում են: Մէկն ասում է.

– Այնուամենայնիւ, մարդը չափազանց տարօրինակ արարած է:

– Ինչո՞ւ, հարցնում է միւսը:

– Շատ պարզ: Մարդուն ասում են՝ երկընքում 956743278156304 հատ աստղ կայ եւ նա իսկոյն հաւատում է: Բայց բաւական է զրել· «Զգոյշ: Ներկուած է», – եւ նա անպայման մատով կը սուզի:

Dimanche 23 Janvier à 17 heures

CATHEDRALE SAINTE CROIX DES ARMENIENS

13, rue du Perche (angle rue Charlot)
Paris 3ème
(M° St-Paul ou St-Sébastien Froissart)

Stabat Mater

Pergolese

Messe en Sol

Schubert

Orchestre de Chambre

et Ensemble Vocal
de l'Ecole Nationale de Musique
de Fresnes

Herminé YERISSIANS	(Soprano)
Helma WARUM	(Alto)
Manik TERZIAN	(Soprano)
Christian BORIE	(Ténor)
Paul LE CABELLEC	(Basse)

Direction
JEAN-JACQUES WERNER

Réservation et vente sur place

Participation: 80 F, tarif réduit: 60 F,
gratuit moins de 12 ans.

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ

RENCONTRE

AVEC

La M.C.A. a le plaisir de recevoir

Haïg MINASSIAN

Professeur de physique
Chercheur à l'Institut Polytechnique d'Erevan
Secrétaire Général de l'Association CHENE ARMENIE (O.N.G.)

à l'occasion de son passage exceptionnel en France

SOIREE D'INFORMATION et de DEBAT
«Réalités et besoins socio-économiques de l'Arménie»

le VENDREDI 28 JANVIER à 20h45

Projection vidéo de réalisations et de projets CHENE dont les projets subventionnés par l'I.F.A.D.
«Fonds International de Développement de l'Agriculture»

—Entrée libre—

9, rue de Madrid — 94140 ALFORTVILLE
Tél. : 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

(Շար. Ա· էջէն)

բաժիդ չիշ մը նետած է բակը, ուրիշ մը պլուակկարար լուսցքի փոչի թափած է դասատուներու սրահին սրճամանին մէջ: Դասատու մը կը խոստովանի որ այս կայուքիւնը ծա«յր առած է վերմուսին եւ սառակացած: Ցունուարի սկիզբը երկու հակիչներ յարձակման ենթարկուած են, մէկուն մասը գէշ կերպով խածած են: Լիլէն Նիս, այսինքն հիւսիսէն հարաւ, նման արարքներ կը բազմանան:

ԳՈՒՊՑԻ Ա.րտաքին նախարարը՝ Ֆելիփէ Փէրէս Ռոք Փարիզ եկած է եւ զանազան տեսակցութիւններ կ'ունենայ կառավարութեան անդամներու հետ: Խօսակցութեանց նիւթ է նաեւ վեցամեայ դուպայի մանչուկին ճակատագիրը: Մայոմի մէջ Գասթրոյի հակառակորդ Գուպայիները ցոյցերը կը շարունակեն որպէսզի երախան Գուպա չվերադառնայ իր հօրը մօտ: Ամերիկայէն դուրս ալ մեծ համակրութիւններ առած է հարցը· Լիպերասիոն ամբողջ էջ մը նուիրած էր Ցունուար 20–ին: Ֆրանսայի տեսակէտն այն է որ պէտք է նկատի առնել երախային շահը:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

LA
MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

12-14, rue St-Bazile — 13001 MARSEILLE
Tél. : 04 91 50 15 09

organise

SUPER LOTO

— ■ ♣ ■ —

Dimanche 30 Janvier à 15 heures 30

Voyage Marseille — Erevan
aller retour sur *Swissair*
offert par *Litour*

Radio C.D. Cassette *Aiwa*

Louis d'or

Paniers garnis

Caisses de Champagne

et de Nombreux autres lots.

BONNE ET HEUREUSE ANNEE
2000

— 100 F les trois cartons —

Centre Culturel
SAINT MESROB
10 bis, rue Thouin — Paris 5ème

EXPOSITION

Du 21 au 28 Janvier

des œuvres du peintre

DIBAR APARTIAN

D'inspiration religieuse,
les toiles sont rassemblées
sous le titre

CONSOLATION

Exposition tous les jours
(du 22 au 28 Janvier) de 16h à 20h.
Métro: Cardinal Lemoine / Monge
RER B Luxembourg

—Entrée libre—

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Կապոյտ Խաչի Վիէնի մասնաճիւղը Մանուկներու Օրը կը տօնէ Ցունուար 30, կիրակի, կէսօրէ վերջ ժամը 15·30–ին քաղաքապետարանի թատրոնը:

Երգ, պար, արտասանութիւն, տրամախօսութիւն աշակերտներուն կողմէ: Կազանգ պապուկը կ'այցելէ նուէրներ բաշխելով:

Կը հրաւիրուի դպրոցը քաջալերելու Կապոյտ Խաչի դպրոցին աշակերտները:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Պօմոնի Նայիրի մասնաճիւղին ընդհանուր ժողովը – Ցունուար 22 – Շաբաթ, ժամը 14·30–ին տեղւոյն եկեղեցւոյ կից սրահին մէջ, խիստ կարեւոր օրակարգ:

Տեղեկատուութիւն եւ հաշուետուութիւն: Փափաքելի է բոլոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը:

INFORMATIONS
ARTISTIQUES

La projection du film : «*NOSTALGIE/ Garod ou Voyage sans retour*» du regretté Frounzé DOVLATIAN aura lieu le Lundi 31 Janvier à 20 heures 30 au Cinéma «*Gérard Philip*», 2, rue André Le Nôtre au Plessis-Robinson.

Cette soirée exceptionnelle sera présidée par Monsieur ***Philippe Pemezec***, Maire du Plessis-Robinson, Conseiller général des Hauts-de-Seine.

A l'issue de la projection, une collation sera offerte.

Entrée: 40 F. Réservation: 01 46 01 43 27

*
**

ESPACE CULTUREL DE MENNECY
(Essonne)
Dimanche 30 Janvier à 16 heures
La mairie reçoit l'ensemble
de danses NAVASART
Entrée : 100 F (ou 80 F à toute personne se référant du Journal).



CAMP DE SKI FAMILIAL

Centre de vacances évangélique arménien **«LA SOURCE»** — **Thollon les Mémises** · Haute Savoie (2000 m.).

Prix du séjour : — Adultes : 1.400 F
— Enfants : 840 F

Voyage en car à partir de Paris

DU 5 AU 12 FEVRIER 2000

Renseignements & inscriptions :
Pasteur Gilbert LEONIAN : Tél. : 01. 47. 36. 02. 50



ՀԱԲ
ԹԱՏՐՈՆԻ
ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ ՅՐԴ ՇԱՐՔ

ՂԵԿԱՎԱՐ՝ ԱՐԲԻ ՑՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Ա· ԾՐԱԳԻՐ

Սիպիլ
ՈՐԲՈՒՀԻՆ

կիրակի, Յունուար 30, ժամը 16–ին

Հայ Ուսանողական Ասոցան
57, bd Jourdan — 75014 Paris
M° Pte d'Orléans ou Cité Universitaire

Բ· ԾՐԱԳԻՐ

Գրիգոր Զոհրապ
(ա) ՀԱՏՈՒԱԾ ■
(բ) ՀԱՏՈՒԱԾ

Յակոբ Օշական
«ՓԱՌԱՏԱՍՏԱՆՑԻ ՈՁ» · · ·

կիրակի, փետրուար 29, ժամը 16–ին

Հայ Ուսանողական Ասոցան
57, bd Jourdan — 75014 Paris
M° Pte d'Orléans ou Cité Universitaire

Մուտքը՝ 30 Ֆր·

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section
«*ARCHALOUYS TATHEOSSIAN*»
de Paris
organise des

séjours familiaux

dans le Centre de Vacances
à Bellefontaine (Jura)
Du 13 au 20 Février (complet)
Du 8 au 15 Avril (il reste des places)
Prix compétitifs, ambiance arménienne assurée !
Surtout, n'hésitez pas, venez avec vos enfants, petits-enfants ou amis et rejoignez-nous sur les pistes de ski, de luge, ou tout simplement dans le centre.

Renseignements et inscriptions
auprès de :
— Araxie: **01 39 83 71 19** (de 19 à 21h)
— Marie: **01 47 80 71 73** (de 9 à 19h)
— Séta: **01 64 03 53 05** (de 10 à 20h).

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ
ՓԱՐԻԶԻ ՄԻՈՐԵԱՑ ԴՊՐՈՑԻ

ԲԱՐԵԿԵՆԴԱՆՔ

Դպրոցասէր, Թարգմանչաց եւ Ս· Մեսրոպ դպրոցներուն աշակերտները, Միօրեայ դպրոցներու աշակերտները ինչպէս նաեւ բոլոր հետաքրքրուղ երախաները, սիրով հրաւիրուած են Մեծ Պահքէն առաջ աւանդական, զուարթ

Բարեկենդանը

տօնելու:

Ծպտում, երգ, խաղ, արտասանութիւն, վիճակահանութիւն եւլն·:

Կիրակի, Փետրուար 6, ժամը 14·30

Salle Valeyre
24, rue Rochechouart — 75009 PARIS
— Métro : Cadet —

Յայտագրին մասնակցելու համար հառաձայնել՝

01 _ 64 – 03 – 53 – 05

Թիւին
կամ Փարիզի մասնաճիւղի գրասենեակը
Շաբաթ ժամը 15 _ 19

01 _ 42 – 46 – 88 – 36

Մուտքը ազատ է:

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 22-23
SAMEDI - DIMANCHE
22-23 JANVIER
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·824 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.824

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունուար 20/21)

ՋԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՈՒՂՂԱԹԻՌ ՄԸ ԻՆԿԱԾ

Յունուար 19–ին հիւանդ զինուորի մը բժշկական չտապ օգնութիւն տանող զինուորական ուղղաթիռ մը հարաւ–արեւմտեան չրջանը յանկարծակի մրրիկէ բռնուած ու ինկած է։ Զոհուած է անոր մէջ գտնուող բժիշկներու խումբը։

⁂

ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՊԱՏՄԱՆՆԵՐ ԶԿԱՆ

Պատասխանելով ԱԺՄ–ի նախագահ Վ. Մանուկեանի կողմէ յայտնուած նախագահական նոր ընտրութիւն կազմակերպելու կոչին, Ազգ· Ժողովի խմբակցութիւնները բացասական կարծիք յայտնած են։ «Մխանութեան» նախագահ Ա. Մարզարեան ըսած է թէ դէմ չեն նոր ընտրութեան, անհրաժեշտ քաղաքական խնդիրները քննարկելու, եթէ անոնք չըսուած կ՚ըլլան ԱԺՄ–ի համար։ ԻՄ–ը ուղղակի մերժած է ԱԺՄ–ի առաջարկը, իսկ Դեմոկրատական Կուսակցութիւնը յայտնած է թէ նախագահը ինք պէտք է այդ քայլը կատարէ։

⁂

Յ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ ԱՐԳԵԼԱՓԱԿՈՒԱԾ ԿԸ ՄՆԱՅ

Հայաստանի դինուորական եւ քրէական գործերու վերաքննիչ դատարանը Յունուար 20–ին մերժած է պետական հեռատեսիլի փոխ–տնօրէն Յարութիւն Յարութիւնեանի փաստաբան Ժորա Պաչաոըրեանի դիմումը, որ կը պահանջէր իր պաշտպանեալին դէմ արուած արգելափակման պատիժի բեկանումը։ Ան ձերբակալուած էր Հոկտ· 27–ի դէպքերուն օժանդակելու մեղադրանքով։

ԻՐԱՆ ԴԺԳՈՐՀ Է Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ ԱՅՑԷՆ

Ռուսական մամուլին մէջ տեղ գտած է պնդումը թէ Թեհրան դոհ պիտի չմնայ Հայաստանի նախագահ Ռ. Քոչարեանի Երուսաղէմ այցէն։ Ծանօթ է որ Ռ. Քոչարեան ընդունելով Երուսաղէմի պատրիարք Թորգոմ Արք· Մանուկեանի հրաւէրը, գացած էր ներկայ գտնուելու Քրիստոսի ծննդեան 2000–ամեակի հանդիսութիւններուն։ Այցը սակայն ունեցած էր քաղաքական երեսակ մըն ալ, քանի որ Հայաստանի նախագահը այդ առիթով հանդիպած էր քաղաքական դէմքերու, անոնց չարքին՝ Իսրայէլի վարչապետին։

Ցայտնի է թէ չրջանին մէջ Իսրայէլ – Թուրքիա մերձեցումը որ օրէ օր կը չեզտուի, հաճելի չէ Թեհրանի։ Այս վերջինը արդէն անհանդիսա է Անգարայի կողմէ նկատուելով կրօնամոլական հոսանքը Թուրքիա փոխադրելու չանքին տէր կեդրոն մը։ Հակադրութեան պատճառ է յատկապէս կովկասեան չրջանին մէջ ղեկավարութեան դիրքի հասնելու Թուրքիոյ ձգտումն ալ որ արտայայտուեցաւ վերջին օրերու զարգացումներով։

Այս պարագաներուն մէջ անտեղի չէ ռուսական մամուլին մատնանչումը, քանի որ Հայաստանի նախագահին Իսրայէլ այցը որքան ալ պատճառաբանուած ըլլայ ոչ քաղաքական առաջնահերթութիւններով, որպէս այդ կը դիտուի։ Մանաւանդ որ Հայաստան ամուր մէկ օղակը կը նկատուի այդ չրջանին մէջ Մոսկուա – Թեհրան առանցքին որ կոչուած է հաւասարակչռելու ԱՄՆ – Թուրքիա – Իսրայէլ թեւին աղեցութիւնը լայնցնելու ջանքերը։

ԹՈՒՐՔԻԱ ԿԸ ԲԱՆԱՅ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԵՏ ՍԱՀՄԱՆԱՅԻՆ ԱՆՑՔԸ

Պոլսոյ «Մարմարա»ն (Յունուար 20) կը տեղեկացնէ թէ նախորդ երկուն հեռատեսիլի էն–Թի–Վի կայանը հաղորդած է, Յունուար 20–ի «Բաութքալ» թերթն ալ գրած, թէ Կարսի ու Գիւմրիի քաղաքապետերուն միջեւ երկօրեայ տեսակցութիւններէ ետք, որոշուած է չաբաթը անգամ մը բանալ երկու երկիրներու սահմանային անցքը։ Այս մասին համաձայնագիր մըն ալ ստորագրուած է· կը բաղկանայ երեք յօդուածէ։ Կը նախատեսուի նաեւ Կարսի ու Շիրակի մարզին միջեւ առեւտրական կապեր հաստատել։ Հաւանական կը նկատուի նաեւ Կարսի, Իգդիրի, Արտահանի, Արթուինի եւ Էրզրումի քաղաքապետերուն մասնակցութեամբ չրջապտոյտ մը դէպի Հայաստան։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՈՒ ԵՐԵՒԱՆԻ ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆԸ «ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԿԱՅՈՒՆՈՒԹԵԱՆ ՈՒԽՏ»Ի ԱՌԱՋԱՐԿԻՆ

Թուրքիոյ Հանրապետութեան նախագահ Ս. Տէմիրէլի Թիֆլիսի մէջ արտայայտած «Կովկասեան կայունութեան ուխտ»ի հեռանկարը որ չրջանին մէջ Ռուսաստանի աղդեցութիւնը անզօրացնելու անուղղակի ձգտում կը մատնէ, առաջին հակազդեցութիւն մը ստացած է Մոսկուայէն։ Ռուսաստանի Արտաքին գործերու նախարար Իվանով Անգարայի մէջ յայտարարած է թէ կովկասեան նման ուխտ մը մասին, առանց իր երկրին մասնակցութեան, մտածել անգամ կարելի չէ։ Ան աւելցուցած է թէ Մոսկուա յաւելեալ տեղեկութիւն ուզած է Անգարայէն այդ ուխտին առընչութեամբ, որպէսզի կարենայ հանգամանօրէն քննել նիւթը։

Նոյն հարցին մասին Հայաստանի Արտաքին գործերու նախարարութեան բանբերն ալ ըսած է թէ չրջանին մէջ որեւէ ծրագրի մասին կարելի չէ խօսիլ, այնքան աւեն որ Հայաստան – Թուրքիա յարաբերութիւնները բնականոն հունի մէջ մտած չեն։ Ան յիչեցուցած է ԱՄՆ–ու առաջարկը որ երկու երկիրները փոխադարձաբար տեղեկատուական գրասենեակներ բանան իրարու մայրաքաղաքին մէջ որպէս յարաբերութիւններու բնականոնացման առաջին քայլ։ Ըսած է թէ այդ քայլը անգամ չէ առնուած մինչեւ այսօր, հակառակ Հայաստանի կառավարութեան Թուրքիա – Ադրբեջան երկաթուղիի կապը բանալու որամադրութեան։

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԳՐՈՉՆԻ ՌՈՒՍԵՐԸ ԶՕՐԱՎԱՐ ՄԸ ԿՈՐՄՆՅՈՒՑԱԾ ԵՆ

Ռումբերը կը տեղան, Գրոզնի պատերազմական դաչտ վերածուած է, բայց եւ այնպէս Ռուսերը չեն յաղողիր վերջ տալ պատերազմի մը որ ճակատագրական բնոյթ ունի Մոսկուայի ղեկավարներուն եւ մանաւանդ Պուտինի համար։

Կռիւները տակի կ՚ունենան փողոց փողոց, տուն տուն եւ հակառակ Ռուսերու լաւատես զեկոյցներուն, պարզ է որ լուրջ դժուարութիւններու դէմ յանդիման կը գտնուին։ Յունուար 21–ի լուրերու համաձայն Ռուսերը զօրավար մը կորսնցուցած են։ Առաջին անգամ ըլլալով խոստովանած են, որ Գրոզնիի կռիւներու ատեն «զօր· Միխայիլ Մալոֆիեւ անհետացած է դործողութեան ընթացքին, Յունուար 18–ին»։ Չեն դիտեր թէ ինչ եղած է անոր ճակատագիրը եւ այդ մասին հակասական լուրեր կան։ Ըստ Իթարթաս մամուլի գործակալութեան սպաննուած է բայց, Չէչէններու պատերազմական ղեկավարը Բասայև յայտարարած էր նախապէս որ զօրավար մը գերի բռնած են և կը մնայ «ապահով տեղ մը ու կը հարցաքննուի»։ Այս յայտարարութիւնը պատճառ եղած է որ Ռուսերը չկարենան լռութիւն պահել։ Արդէն, քօղարկելու համար իրենց ձախողութիւնները, ռուս սպաները հեռատեսիլէն կը չեշտեն չէչէն ռազմիկներու «հոյակապ պատրաստութիւնը», «արհեստավարժ» հանդամանքը եւլն·, եւլն·։ «Մոսկուա Թայմզ» թերթին մէջ, մասնագէտ մը՝ Պաւէլ Ֆելկընհաուըը կը գրէ· – «Զինուորականները ամէնէն դէշ պահուն եկան Գրոզնի, Դեկտեմբերին, ձմրան ամէնէն դէշ օրերուն, ֆիզիքապէս եւ բարոյապէս սպառած»։ Սկիզբէն Չէչէնները յայտարարած էին թէ Գրոզնի՝ խորհրդանչական քաղաք, պիտի չյանձնուի։ Անոնք ծանօթ են քաղաքին ամէն մէկ անկիւնին եւ կը սպասէին Ռուսերուն, որպէսզի անոնց ամէնէն ծանր կորուստները պատճառեն։

Եւրոպայի Խորհուրդի պատուիրակութիւնը զոր կը գլխաւորէ Խորհրդարանական Ժողովի նախագահը՝ լորտ Ռըսըլ–Ճոնսթըն չատ գոյչ է եւ այլեւս չի խօսիր Ռուսաստանը առկախելու մասին։ Կոչ ընելով հանդերձ բանակցութիւններու, լորտ Ռըսըլ–Ճոնսթըն յայտարարած է թէ Մոսկուա իրաւունք ունի պայքարելու ահաբեկչութեան դէմ։

Ամէն պարագայի մէջ, օրէ օր աւելի յստակ կը դառնայ որ Ռուսերը մեծ դժուարութիւններու կը բախին։ 29 տարեկան ոստիկան մը որ ընտրանիին կը պատկանի, կը խոստովանի· – «Այլեւս երբեք չեմ երթար Չէչէնիա։ Մեր գործը չէ պարապ ձեռքերով ճակատիլ աւազակներու հետ որոնք արդիական բոլոր զէնքերը ունին»։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՑՈՂՈՎ

Յունաստանի Արտաքին նախարար՝ Ժ. Փափանդրէուի այցելութիւնը Թուրքիա (38 տարի է առաջին անգամ ըլլալով) բացայայտ կերպով կը հաստատէ յոյն–Թրքական մերձեցում մը։ Ժամանման պահուն իսկ, Փափանդրէու յայտարարած է որ իր այցելութիւնը կը համապատասխանէր Թուրք եւ յոյն ժողովուրդներու փափաքին՝ խաղաղ ապրելու եւ միասնաբար կառուցանելու համարակաց ապագայ մը։ Կնճռոտ հարցերը չեն լուծուած, ղլխաւորաբար Կիպրոս եւ Եգէական, բայց, երկու կողմերն ալ կ՚ուզեն յաղթահարել առանց։ Արդէն իսկ, չորս համաձայնագիր ստորագրած են, որոնք կը վերաբերին զբօսաչրջութեան, չրջապատի, ներդրումներու եւ ահաբեկչութեան եւ կազմակերպուած ոճիրի դէմ պայքարի։ Անգարայէն եռք, Փափանդրէու կ՚անցնէր Պոլիս, ուր պիտի հանդիպէր յոյն–օրթոտոքս սինեզերական պատրիարքին։ Աթէնքի մէջ, այնքան խանդավառութիւն չի սիրեր եւ բանբեր մը կ՚ըսէր.– «Զատեղծենք այն պատրանքը որ Թուրքիա քաղաքականութիւն փոխած է»։

ՇԻՐԱՔ, Յունուար 20–ին եւ 21–ին, այցելութիւն մը կատարեց Պրըթանեի ազգականած ծովափները։ Ապա, Ռէնի նորոգուած Խորհրդարանի մէջ ելոյթ ունեցաւ եւ խօսելով արդարադատութեան վիճած բարենորոգումին մասին, յայտնեց թէ պէտք է նոր ժամանակացոյց մը պատրաստել, օգտուելով տեղւոյն վերաքննիչ Սահմանին վերամուտի հանդիսաւոր նիստէն, որ տեղի կ՚ունենար Խորհրդարանին մէջ։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ Քրիստոնեայ–Դեմոկրատ կուսակցութեան (ՔՀՄ) մէկ պաչտօնեան, որ կուսակցութեան ֆինանսներով կը զբաղէր, անձնասպան եղած է։ Կը ճշդուի, սակայն, թէ այս արարքը որեւէ կապ չունի ՔՀՄ եւ կուսակցութեան վերջին հարցերուն հետ, այլ զուտ անձնական բնոյթ ունի։ Վոլֆկանկ Հիւլըն, 49 տարեկան, ամուսնացած եւ երկու զաւակի հայր, նամակ մը ձգած է ուր բնատնեկան պատճառներու կ՚ակնարկէ։

ՎԱՏԻԿԱՆ պաչտօնապէս յայտարարեց որ Պապը Եգիպտոս պիտի երթայ Փետրուար 24–էն 26, Իսրայէլ եւ Պաղեստին Մարտ 20–էն 26։

ԻՍՐԱՑԷԼԻ նախագահը, հաւանաբար ստիպուի հրաժարիլ։ Իրեն դէմ քննութիւն բացուած է ստացած դրամական նուէրներուն պատճառով։ Հարցը ծագած է իր յարաբերութիւններուն հետեւանքով Ֆրանսայի գործատէրերէն Լաուար Սարկուսիի հետ։ Յարդ խոստովանած էր որ 250 հազար տոլար ստացած է «մօտ բարեկամ»է մը, տղուն դարմանումին համար, բայց մէկտեղ ելած է նաեւ երեք միլիոն Ֆրանքի դումար մը, զոր ստացեր է ամսականի դրութեամբ։ Հակառակ իր վայելած ժողովրդականութեան, մամուլը իր հրաժարումը կը պահանջէ։

ՖՐԱՆՍԱՑԻ մէջ, միայն չորս գործատէրեր չեն ծածկած իրենց աչխատավարձքերը։ Ասոնք են.– Գլօտ Պէպար (Ազաս) որու տարեկան աչխատավարձքն է 13,4 միլիոն, Փաթրիք Փոնսոլ (Լօրթիւնէլ) որ կը ստանայ 3,7 միլիոն Ֆր·, Ժան–Լիւք Լակոստէր (Լակոստէր խումբ) վեց միլիոն տարեկան եւ Միչէլ Պոն (Թելեքոմ) 1,1 միլիոն։ Ֆրանսայի մէջ, ընդհանրապէս, տնօրէն – նախագահները չեն ուզեր յայտնել իրենց ստացած դումարները, մինչ Միացեալ – Նահանգներու մէջ, անոնք կարելի է կարդալ համացանցի վրայ։

ՔՐԻՍՏՈՍԻ ԾՆՆԴԵԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԻ ԴՐՈՒԱԳԸ ԵՒ ՆԵՐՍԷՍ ՇՆՈՐՀԱԼԻՒ ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆԸ ՎԵՐԾԱՆԱԲԱՐ

(Բ. եւ Վերջին Մաս)

Յովսէփ իր մտածումներուն մէջ Մարիամը արձակելու՝ սկսած էր հաակնալ կատարուածը: Բայց անձկութիւնը զինք կը տանջէր. թէ՛ նշանածը տան մէջ պահելը անօրինութիւն կը համարէր, եւ թէ անոր վիճակը յայտարարել չէր ուզեր, որովհետեւ այսպիսի քայլ մը ուղղակի մահուան պիտի տանէր կոյսը:

Անոր ներողամտութիւնը պատճառն էր Ս. Հոգիին կողմէ ընտրուելուն՝ իբրեւ մեծ խորհուրդին սպասաւոր: Ան ընտրուած էր նաեւ, որպէսզի չնորհքի ժամանակին մերձենալովը՝ Օրէնքէն աւելի բարձր առաքինութիւններուն գալուստը յայտնուէր: Ան առաքինութիւններուն մօտենալուն համար է, որ մարգարէները ցնծագին արտայայտուեցան կանուխէն. իսկ Յովհաննէս-Մկրտիչ՝ արգանդային իր ժամանակին մէջ կուսորդիին առջեւ խաղաց (Ղուկ. 1·44):

Արդ, Յովսէփ Օրէնքէն վեր արդարութիւն ցուցաբերեց. Օրէնքը կը հրամայէր, որ նախ այրին ձեռքը սկսի քարկոծել չնացած կին մը (Բ. Օրինաց 13·9): Մարիամի նշանածին գաղտնօրէն արձակելու որոշումը կուգար անկէ, որ ան լրկտութիւն չէր տեսած կոյսին մէջ, այլ ընդհակառակն՝ կը գիտակցէր, թէ այս կատարուածը Աստուծոյ գործն էր:

«Եւ միւնչդեռ այս մասին կը մտածէր ան, ահա Տիրոջ հրեշտակը անոր երեւցաւ տեսիլքի մէջ ու ըսաւ...»

Ուշադրաւ է այն, որ Տիրոջ հրեշտակը Յովսէփի կ'երեւի ոչ թէ այնպէս՝ ինչպէս կոյսին (Ղուկ. 1·26 – 38), կամ Զաքարիայի (Ղուկ. 1·8 – 20), կամ Հովհաննէսին երեւցաւ (Ղուկ. 2·9 – 12), այլ տարբեր ձեւով՝ տեսլային յայտնութեամբ: Ինչո՞ւ:

Յովսէփ չատ հաւատացեալ էր եւ պէտք չունէր մարմնական աչքով տեսնելու, որպէսզի հաւատար:

Բայց ինչո՞ւ տեսիլքը չտրուեցաւ նախքան Յովսէփի մտատանջութիւնը, անձկութիւնը, այլ՝ անկէ ետք:

Հրեշտակին այսպէս երեւումը ապահովցնելու համար է գայն՝ թէ տեսիլքը աստուածային է: Անով կը թելադրուի նաեւ թէ՝ Աստուած սրտի խորհուրդները պիտէ: Տեսիլք մը աստուածային յայտնութեան կերպ մըն է եւ առընչուած անհատի ներքին կեանքին, որ ծածկուած չէ Աստուծոյ աչքին առջեւ:

Հապա կոյսին լռութի՞ւնը:

Կոյսը լռած էր խորհելով՝ թէ նշանածը կրնար մտածել, որ բարուրանքներ կը յօրինէ՝ ծածկելու համար գործած յանցանքը: Լռութիւնը կուգար մանաւանդ եղածին անհատաւորելի եւ աննախընթաց նկատողէն: Մարիամի լուռ մնալը՝ մեծ հաւատքի եւ համեստութեան նշան էր նաեւ. ան պիտէր թէ՝ իրեն անխախտ յուսթեան աւետիս տուողը՝ կրնայ Յովսէփի կասկածները փարատել: Ուստի, ասոր համար ալ հրեշտակը կոյսին երեւցաւ նախքան անոր յուսթիւնը, որպէսզի ան պիտնար յուսթեան պատճառը եւ որպէսզի անտեղի բաներ մտածելով՝ սեւթական անձին վնաս չհասցնէր:

Հրեշտակը Յովսէփին կ'երեւնայ, երբ վտրճով յայտնի կը դառնայ Մարիամի նկատմամբ անոր ներողամիտ եւ արդար կեցուածքը:

Ինչո՞ւ «Յովսէփ, Դաւիթի որդի» կ'ըսէ Տիրոջ պատգամաբերը:

Թագաւորին անուան յիշեցումը կ'ուզէ ըսել, թէ անոր սերունդէն պիտի գար Քրիստոս, եւ ապա՝ որպէսզի Յովսէփի խռովքը փարատէ: Այսպէս դիմումով՝ կը ծառայէ նաեւ յայտնելու բոլոր ժողովուրդներուն տրուած աւետիսին կատարումը:

Ապա՝ ինչո՞ւ «մի՛ վախնար...»ը:

Քանի որ Յովսէփ կասկածի մէջ էր. ու կասկածը այն էր, թէ Մարիամը տան մէջ պահելով՝ Աստուծոյ կամքին հակառակ չէ՞ր ըլլար:

«Ձայն Եղաւ Ռամայի մէջ, լացում եւ ողբ եւ մեծ սուգ, Ռաքէլ կու լար իր որդիներուն համար եւ չուզեց մխիթարուիլ, որովհետեւ չկան» (Մատթ. 2·18):

«Ձայն Եղաւ Ռամայի մէջ» արտայայտութիւնը կը վերաբերի թէ՛ Հրեաներուն եւ թէ՛ անոնց, որոնք հեթանոսութենէ պիտի դային իրեն:

«Ձիսուս» անուան մասին Մովսէս կանխաւ ակնարկած է՝ իրեն յաջորդ ձեռնադրելով Նաւէի որդի Ձեսուն, որ իր ժողովուրդը հեթանոսներուն դէմ պատերազմներէն յաջողութեամբ անցուց, վրկեց զանոնք եւ աւետեաց երկիր մտցուց ուզայն անոր տուաւ: Նոյնպէս ալ ճշմարիտ վրկիչը աշխարհի՝ պատերազմելով ծածուկ թշնամիին դէմ՝ վանեց զայն եւ անոր վրայ յաղթանակողներուն երկնքի արքայութիւնը տուաւ: Ձեսուն փրկիչ եղաւ յետ Մովսէսի վախճանման, իսկ Ձիսուս՝ յետ մովսիսական օրէնքի դադրման: Ձեսուն Իսրայէլը մկրտեց Յորդանան գետէն անցընելով զայն (Ձես. 3·14 – 17), իսկ Ձիսուս Ս. Հոգիով մկրտեց Նոր Իսրայէլը (Գործք 2·1 – 4): Ահա այս է «Ձիսուս» անուան խորհուրդը, զոր ծանուցանելէ յետոյ հրեշտակը՝ հաստատեց մարգարէին վկայութեամբ.

«Այս ամէնը եղաւ, որպէսզի կատարուի եսայի մարգարէին միջոցով Տիրոջ ըսածը թէ՝ Ահա կոյսը պիտի յղանայ եւ որդի մը պիտի ծնի զայն էմմանուէլ պիտի կոչեն որ՝ Աստուած մեզի հետ՝ կը թարգմանուի»:

Մարգարէն երբ կը վկայէ՝ իր անձնական կարծիքը չէ որ կուտայ, այլ կը փոխանցէ Տիրոջ կողմէ իրեն ըսուածը: Անոր ըրածը՝ սեփական լեզուով աստուածային յայտնութիւնը տալ է:

Այս վկայութեամբ՝ աստուածային անբաւ չնորհներուն յայտնութիւնը կը նշուի: Այս յիշեցում է նաեւ, որպէսզի երբ Յովսէփ արթննայ եւ մոռնայ հրեշտակային պատգամը, դէմ մարգարէին խօսքը յիշէ:

Իսկ ինչո՞ւ հրեշտակը այսպէս յիշեցում մը չկատարեց Մարիամի: Որովհետեւ ան փոքր էր եւ Ս. Գիրքը չէր հասկընար տակաւին: Մինչ Յովսէփ, որ իմաստուն մարդ էր, կը կարդար սրբազան դիրքերը ու ծանօթ էր մարգարէական կանխասացութիւններուն: Անոր այս ծանօթութիւնը հրեշտակին յղումին եւ լրացուածի ընդունումին պատճառ մըն էր:

Ի՞նչ կ'ըսէ՝ «Ահա կոյսը պիտի յղանայ...» յայտարարութիւնը:

Մարիամի հետ եղածը «յղութիւն» կոչելով՝ կը չեշտէ Բանին մեր բնութենէն մարմին առնելը: Աճատասիկ դէպք մը, որ վեր է բնական փաստերէ, անփաստելի է: Գուցէ առարկուի թէ՝ այլ թարգմանիչներ մարգարէին արտասանած «կոյս»ը՝ «աղջիկ» են թարգմանած: Հեռուեալ պատասխանը կարելի է տալ ասոր:

Բոլոր թարգմանիչներէն աւելի՝ հատատարիմ էին եօթանասուներկու թարգմանիչները, որոնք Քրիստոսի ծնունդէն երկար ժամանակ առաջ եւ համաստեղ կատարեցին Հին Կտակարանի թարգմանութիւնը: Անոնք ազատ էին Ձիսուսի մասին որեւէ կարծիքէ, նախ՝ ժամանակով, ապա՝ թիւով: Հակառակ որ այնքան մեծ թիւ մը կը ներկայացնէին, ամէնքն ալ «Ահա կոյսը պիտի յղանայ...» ըսին: Եթէ այլ թարգմանիչներու ըսածը չարունակուի պնդուիլ՝ գործեալ յաղթանակը մերն է, քանի որ Ս. Գիրքը սովորութիւն ունի «մանկութիւն»ը «կուսութիւն» կոչել, ինչպէս սաղմոսներուն մէջ, օրինակ՝ Եբրիտասարդներ եւ կոյսեր (Սաղմ. 148·12): Կամ օրինակ՝ Մովսէսի Օրէնքին մէջ, երբ կ'ըսուի թէ՝ եթէ աղջիկը օգնութիւն ազգակէ բռնաբարուելու առեն յանգաւոր չըլլար (Բ. Օրինաց 22·25–27): Այս երկու օրինակները ցոյց կուտան, որ մանուկ, աղջիկ եւ կոյս ըսելը՝ նոյն միտքը կ'արտայայտեն:

Ուրիշ ապացոյց մըն ալ այն է, որ եթէ «կոյս»ի մասին չէր մարգարէութիւնը՝ ինչ հարկ կար Աքազի ըսելու թէ՝ նշան խնդրէ (Ես. 7·11): Նշանը կամ հրաշքը բնութենէն վեր մէկայն կրնայ ըլլալ:

«Ձայն էմմանուէլ պիտի կոչեն որ՝ Աստուած մեզի հետ՝ կը թարգմանուի»:

Ոմանք հարց կուտան, թէ ինչո՞ւ էմմանուէլ չկոչուեցաւ Տէրը, այլ՝ Յիսուս Քրիստոս միայն:

Սակայն չըսուիը՝ Դուն այդպէս պիտի կոչես, այլ թէ՝ այդպէս պիտի կոչեն զինք յետ աստուածային միջամտութեան բացայայտումին:

Ս. Գրքի սովորութիւն է դէպքերու կատարումէն յետոյ մակդիր տալ անհատի մը, որ անոնց առընչուած է դիտաւոր դերով մը:

Եսայի մարգարէն «աւաբառու» ալ կը կոչ Քրիստոսը (53·14) (***): Մակդիր մըն ալ այս: Մանուկը երբ ծնաւ՝ աւար առաւ: Մոգերուն բերած նուէրները նշանակ էին այն աւարին, որ Քրիստոս մարդկային մեղքը իր վրայ առնելով, քաւելով պիտի ունենար: Այդ աւարը Քրիստոսի վերկուած մարդկութիւնն էր եւ է:

Վերջին օրինակ մը. Եսայի մարգարէ Երուսաղէմի համար ըսած է թէ՝ արդարութեան քաղաք պիտի անուանուի ան (1·26): Գիտենք որ՝ Երուսաղէմը երբէք «արդարութեան քաղաք» չկոչուեցաւ: Մարգարէին պատգամը կը վերաբերի այն դէպքերուն, որոնք Երուսաղէմի մէջ Քրիստոսի անձին հետ պատահեցան եւ կնքուեցան անոր յարութեամբ եւ համբարձմամով: Այն դէպքերը յոռի Երուսաղէմին տեղ բացին ազնիւ կամ վերին Երուսաղէմը, որ «արդարութեան քաղաքն է եւ այդպէս կոչուեցաւ Քրիստոսի եկեղեցիին կողմէ:

Արդ, «պիտի կոչեն»ը գործածուած է սկիզբէն հեռացնելու համար Հրեաներու կողմէ հաւանական ամբաստանութիւն մը, թէ իրեն չվերաբերող անուն մը արուած է իրեն. նաեւ որպէսզի ծննդեան հրաշալի դէպքը եւ անոր վկաները հաստատուի մարգարէին ըսածը:

«Յովսէփ իւնիեն ելլելով՝ ըրաւ այնպէս՝ ինչպէս Տիրոջ հրեշտակը պատուիրած էր իրեն. եւ իր կինը իր մօտ պահեց...»

Յովսէփի արդար ըլլալուն մասին ակնարկուեցաւ: Անոր իրապէս արդար ըլլալը կը տեսնուի նաեւ այս առիթով, քանի որ ան հրեշտակին խօսքը քրքրելու չելաւ այլ հաւատաց ըսուածին՝ իբրեւ աստուածային: Եւ դեռ, ան չուտով գործադրեց հրամայուածը եւ կոյսը իր մօտ պահեց:

Իսկ ինչո՞ւ Մարիամը «կին» կը կոչէ: Որպէսզի խորհուրդը չյայտնուէր ու սատանան չիմանար:

«... Ու մինչեւ իր անդրանիկ որդին ծնունդը՝ սեռային յարաբերութիւն չունեցաւ անոր հետ»:

Այստեղ՝ «մինչեւ»ը պարզապէս կը սեւեռէ այն ժամանակը, որ կ'երկարի Մարիամի յղացումէն մինչեւ Ձիսուսի ծնունդը: Զգոյշ պէտք է ըլլալ. «մինչեւ»ը հոմ չի հաւատեր ժամանակ մը ուրիշ ժամանակէ մը, այսինքն՝ չուզեր թելադրել թէ՝ յետ Ձիսուսի ծննդեան սեռային յարաբերութիւն եղած է զոյգին միջեւ:

Ս. Գիրքը սովորութիւն մը ունի «մինչեւ»ը չգործածելու իբրեւ հատիչ ժամանակի: Օրինակ՝ Նոյեան Տապանի պատմութեան մէջ կ'ըսուի թէ՝ Նոյի կողմէ արձակուած ագռաւը «մինչեւ աշխարհի ջուրերուն ցամքիլը» (Ծննդ. 8·6–7) ետ չդարձաւ: Ծանօթ է, որ ագռաւը աշխարհի ջուրերուն ցամքելէն ետքն ալ չդարձաւ:

Ուրիշ օրինակ մը. յաւիտեանները յաւիտեաններ դո՛ւն ես Աստուած (Սաղմ. 90·2): Այլ օրինակ մը. Անոր օրերուն արդարութիւն պիտի ըլլայ մինչեւ լուսինն ալ վախճանը (Սաղմ. 72·7): Օրինակ մը դարձեալ. Մինչեւ ձեր (կ'ակնարկ Յակոբի կամ Իսրայէլի սերունդներուն) ծերութիւնը անգամ՝ ես նոյնն եմ (Եսայի 46·4): Վերջընթեր օրինակ մը. Ահա ես ձեզի հետ եմ մինչեւ աշխարհի վախճանը (Մատթ. 28·20): Վերջին օրինակ մը. Տէրը Տիրոջս ըսաւ. նստէ իմ աջ կողմը, մինչեւ որ թշնամիներդ դնեմ քու ոտքերուդ տակ (Սաղմ. 110·1):

Կան բազմաթիւ ուրիշ օրինակներ ալ, որոնք կը հաստատեն «մինչեւ»ի ոչ-հատիչ իմաստով գործածուիլը: Անկարելի է մտածել թէ՝ յետ Յակոբի սերունդներուն ծերութեան՝ Աստուծոյ խուիւնը կը սպառի, կամ թէ՝ խաղաղութիւնը կը դադրի լուսնի վախճանին հետ, այսինքն՝ հանդերձեալին մէջ, կամ թէ՝ Աստուած իր աչքն պիտի հանէ Որդին թշնամիները անոր ենթարկելէ վերջ: Ուստի, «...մինչեւ իր անդրանիկ...»ին «մինչեւ»ը այս օրինակներուն «մինչեւ»ներուն պէս է:

Առաւել, անճառելի ծնունդէն վերջ Ձիսուսի՝ չէր կրնար սեռային յարաբերութիւն պատահիլ աստուածային ներգործութեան վկայ զոյգին միջեւ:

Կ'առարկուի թէ՝ ինչպէ՞ս Ձիսուսի «եղբայրներ» կոչուեցան ոմանք:

Պատասխանը սա է. Ինչպէս որ Յովսէփ Մարիամի «այր» կոչուեցաւ՝ երբ չէր, նոյնպէս ալ Յովսէփի այլ կնոջմէ մը որդիները «եղբայրներ» կոչուեցան Ձիսուսի: Եթէ անոնք Ձիսուսի նոյն մօրմէն, նոյն հօրմէն ծնած ըլլային, հապա ինչո՞ւ Ձիսուս իր մայրը խաչին վրայէն իր սիրելի աշակերտին վստահեցաւ: Եթէ Մարիամ իսկապէս անոնց մայրն էր՝ հապա ինչո՞ւ իր որդիներէն գաւեց պայ՛ ինք որ պատուէր էր տուած որդիներուն, որ իրենց ծնողները պատուեն (Ելից 20·12):

Ամէն առարկութենէ դուրս, Քրիստո-

եան, որ ճշմարտութեան մէջ կը գտնուի, պէտք է հաւատայ, թէ այն օրէն երբ կոյսը բանին ընակարան դարձաւ, մաքրուեցաւ մարդկային կիրքերէն, ցանկութիւններէն: Անոնք որոնք հակառակը կը խորհին, կը պատկանին այն խումբին, որ Յիսուսը Աստուած չընդունիր, իսկ Մարիամը՝ Աստուածածին:

«... Իր անդրանիկ որդիին...»

Ի՞նչ կը նշանակէ այստեղ «անդրանիկ» բառը: Ոչ, անշուշտ մարդկային սովորական հասկացողութեամբ՝ իբրեւ առաջին ծնունդ յետագայ ծնունդներու, այլապէս Քրիստոս կը դադրի միածին ըլլալէ: Ան «անդրանիկ» կ'որակուի Ս. Հոգիէն ըլլալուն եւ անապական ծննդեան պատճառով: Ոչ ոք այսպիսի ծնունդ է ունեցած: Ան անդրանիկը եղաւ եղբայրներու, որոնք արիւնէ կամ արական կամեցողութեամբ չսերեցան (Պօղոս առաքեալի Հռոմէացիներուն ուղղուած նամակը տեսնել· 8·29), այլ ծնան եւ պիտի ծնին աւազանէն: Ինչպէս որ անբաս մարմնի Ս. Հոգիէն եւ կոյսէն ծնաւ, իրեն հետեւողներուն ալ ծնունդը Ս. Հոգիէն եւ Յուբէն եղաւ եւ պիտի ըլլայ· ու այդպէս ծնողները դարձան եւ պիտի դառնան կրտսեր եղբայրները Աստուծոյ Որդիին: Քրիստոս անդրանիկն է իր «եղբայրներ»ուն ոչ միայն ծննդեամբ, այլեւ յարութեամբ: Ան իր «եղբայրներ»ուն մարմինէն առնելով, անոնց փոխարէն յաղթեց մահուան: Եթէ առանց իր մարդկութեան՝ աստուածութիւնը յաղթէր, ի՞նչ իմաստ պիտի ունենար Աստուծոյ փառաւորումը: Աստուծոյ փառաւորումը իմաստ կ'առնէ չնորհիւ Քրիստոսի մահուան վրայ տարած յաղթանակին, այսինքն՝ աստուածային եւ մարդկային մի բնութեան տարած յաղթանակին:

Քրիստոսի մեր մարմնով յաղթանակը նշանակ է նաեւ անոր՝ թէ ան չնախանձեցաւ առաջին մարդուն, որ աստուածանալ ուզեց: Ան, ընդհակառակն, ուզեց մարդուն բարձրացումը· այդ պատճառով ալ ան խոնարհեցաւ, որպէսզի կանգնի անկեալ մարդը եւ կանգնէ յարութեամբ, այսինքն, անով, որուն կանգնածը անխորտակելի է: Յիսուսի յարութեամբ հին Ադամը նոր մարմին առաւ, դարձաւ անապական՝ միաւորուելով անապականին:

ՅԵՏ ՎԵՐԾԱՆՈՒԹԵԱՆ

Սկիզբը գրած էի, թէ սա աշխատանքին նպատակն է ճանչնալ գրուածքը: Ի՞նչ սկզբունքներ կը պարզուին աս մերձեցումին դիմաց, որոնք յարած ու աշխատցուցած են մեկնողական մտածումը:

1· – Հաւատաք թէ՝ աւետարանին հատուածը, ինչպէս ամբողջ Ս. Գիրքը, մեկ հեղինակի գործ է. ու այն հեղինակը Աստուած ինքն է:

2· – Համոզում թէ՝ Ս. Գրքի մեկնութեան համար Քրիստոնեայ պէտք է ըլլալ, այսինքն՝ հաւատացող աստուածային Յայտնութեան, որ թէ՛ Աստուածաշունչը եւ թէ Աւանդութիւնը կ'ընդգրկէ:

3· – Հերեթիկոսը Քրիստոնեայ չէ, այլ «չարափառ», այսինքն՝ այնպիսին որ չհաւատացածը քրքրել կը չանայ եւ չի բաւարարուիր յայտնուածով:

4· – Քրիստոնեան կ'ընդունի՝ Յայտնութիւնը դրոշներուն կամ վոխանցողներուն աստուածային ներչնչումը եւ անոր անեղծ պրատումը կամ աւանդումը:

Յարդ ըսուածները մեկնութեան աստուածաբանական հիմքին կը վերաբերին: Մեկնութեան համար ի՞նչ եղանակներ կիրարկուած են Շնորհալիի կողմէ:

1· – Պատմական – բացատրութեան չի կարօտիր այն՝ որ այս եզրը տարբեր է եղած արդի ըմբռնումէն–:

2· – Բանասիրական – դարձեալ, այս եզրն ալ տարբեր է եղած արդի ըմբռնումէն–:

3· – Վարդապետական:

4· – Բարոյական:

Ահաւասիկ՝ Ս. Գրային հատուած մը կամ Ս. Գիրքը հասկնալու կիրարկութեան մը հիմունքը եւ անոր մեկնակէտերը՝ 12–րդ դարուն մէջ:

ԳԱՌՆԻԿ Ք. Գ.

(**) Անդին՝ ուրիշ բան ալ է ըսուած, որ կ'արձագանգէ «այր» բառին համար ըսուածին:

(***) Եապիի մէջ որեւէ տեղ աւարտու չէ կոչուած Մեսիան: Յիշեալ համարը Մարգարէին՝ բսած է միայն թէ՝ Մեսիան աւար պիտի առնէ:

ՎԱՀՃԱՆՄԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆՔԻՆ ԱՌԻԹՈՎ

ԱՌԱՔԵԼԱՏԻՊ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆԸ Հ. ԲԱՐՍԵՂ ՎՐԴ. ՖԷՐՀԱԹԵԱՆ

Գրեց՝ ՀՐԱՆԴ ԱՃԵՄԵԱՆ

1999 Դեկտեմբեր 18–ին իր մահկանացուն կնքեց Վիէննայի Մխիթարեան Միաբանութեան վաստակաւոր անդամներէն Հ. Բարսեղ Վրդ· Ֆէրհաթեան, 90 տարեկանին:

Աւազանի անունով՝ Վէնսան, ծնած՝ 1909 Հոկտեմբեր 16–ին, Պուրսա, Հ. Բարսեղ զաւակն էր Տէր եւ Տիկին Գաբրիէլ եւ Վերդին Ֆէրհաթեանի: Նախակրթութիւնը ստանալէ ետք իր ծննդավայրին մէջ, 12–ամեայ պատանի Վէնսան բուռն փափաքը կ'ունենայ մեկնելու Վիէննա եւ վարդապետ ըլլալու: Իրմէ երկու տարի առաջ նոյն նպատակով Վենետիկ մեկնած էր իր երէց եղբայրը՝ Բենիամին:

1921 Սեպտեմբերին պատանի Վէնսան կը մտնէ Վիէննայի Մխիթարեան վանքը, ուր փիլիսոփայութեան, աստուածաբանութեան եւ մատենագրութեան դասընթացքներուն կը հետեւի երախտաւոր Հայրերու չունչին տակ: Ցետագային իր հրատարակած յուշերուն մէջ Հ. Բարսեղ երախտիքով եւ անհուն հիացումով պիտի յիշէր իր ուսուցիչներէն Հ. Ազեքսանդր Մաթիկեանը, Հ. Յակոբոս Տաշճեանը, Հ. Ներսէս Ակինեանը, Հ. Սրապիոն Եղիայեանը, Հ. Վահան Ինգլիզեանը եւ ուրիշներ:

1926 Փետրուար 25–ին, նորընծայութիւնը կատարելէ ետք, պատանի Վէնսանի մկրտութեան անունը կը վերակոչուի ու կը դառնայ Բարսեղ: 1927 Օգոստոս 15–ին ան կը կատարէ երեք մշտնջենաւոր Սուրբ Ուխտերը՝ Աղքատութեան, Հնազանդութեան եւ Ողջախոհութեան: 1932 Յուլիս 16–ին կը կատարուի Հ. Բարսեղ Ֆէրհաթեանի քահանայական ձեռնադրութիւնը, ձեռամբ Լէմպէրկի (Լեհաստան) Հայ Կաթողիկէ Թեմին առաջնորդ Յովսէփ Սրբ. Թէոդորովիչի: Իրեն հետ կը ձեռնադրուին նաեւ Հ. Յովհաննէս Ներսիսեան եւ Հ. Գրիգոր Հէպոյեան: Այս վերջնոյն հետ Հ. Բարսեղ կը գործակցի 45 տարի՝ Վիէննայէն Պուլկարիա, Պէյրութ, Գահիրէ եւ Լոս – Անճըլըս:

Հ. Բարսեղի հանրային գործունէութեան առաջին դաշտը կը հանդիսանայ Պուլկարիոյ Փլովտիւ քաղաքը, ուր կը մեկնի 1932 Սեպտեմբեր 12–ին: Այդ շրջանին Փլովտիւ կ'ապրէին շուրջ 7 հազար Հայեր, որոնք կը պահէին հայկական երկու վարժարանները, որոնցմէ մին՝ Մխիթարեան վարժարանն էր, 260 աշակերտներով, հիմնուած Հ. Սահակ Կոզեանի կողմէ: Իր յուշերուն մէջ Հ. Բարսեղ հետաքրքրական տեղեկութիւններ կուտայ Փլովտիւի 1930–ական թուականներու ազգային կեանքին մասին, ի մէջ այլոց նշելով· «Պարզ թէեւ, բայց հրապուրիչ քաղաք մըն էր Փլովտիւ: Հայութեան թիւը 6 – 7 հազար, չատ չեչտուած՝ կուսակցական սուր պայքարը: Մեր վարժարանը՝ բացարձակապէս չէզոք· հայ. խտիւ արդիւնուած՝ կուսակցական կռիւը· բարեկամ՝ ամէնուն, թշնամի՝ ոչ մէկուն: Իրենք՝ ուղղափառ Հայերն ալ գոհ էին եւ յաճախ ալ կ'ըսէին – Մխիթարեան վարժարանը հայ չէզոք այն դեմքն է, ուր ամէն Հայ կրնայ կոխել ու ինքզինք հաստատորէն զգալ Հայ:... Տարին երկու հանդէս կը սարքուէր միշտ պետական վաւերգով· իսկ ազգային փառերգ՝ երկու հատ· մէկը կը սկսէր Բամ Փորոտանով, երկրորդ հանդէսն ալ Մեր Հայրենիքով, գոհացում տալու համար թէ Ռամկավարին եւ թէ Դաշնակցականին»:

Վեց տարի Փլովտիւի Մխիթարեան վարժարանին մէջ պաշտօնավարելէ ետք, 1938 Դեկտեմբերին Հ. Բարսեղ Ֆէրհաթեան կը կանչուի Լիբանան, ստանձնելու համար Պէյրութի նորարաց Մխիթարեան վարժարանի տնօրէնի պաշտօնը:

Հ. Բարսեղ չոգենաւով երկար ճամբորդութիւն մը կատարելով 1939 Յունուար 21–ին կը հասնի Պէյրութ, վարելու համար վարչական եւ տնօրէնութեան գործերը, 1932–ին՝ Յովհաննէս Սրբ. Նպլեանի ջանքերով բացուած Մխիթարեան վարժարանին, որ կը գտնուէր բաւական ընդարձակ հին երկյարկանի շէնքի մը մէջ, զուրկ՝ կրթա – դաստիարակչական եւ առողջապահական տարրական յարմարութիւններէ: Հ. Բարսեղ կը փոխարինէ տնօրէն Հ. Փիլիպպոսը, որ կաթուածի մը հետեւանքով անատակ դարձած էր գործելու: Իրեն օգնական ունենալով Հ. Յովսէփ Զաքարեանը, Հ. Բարսեղ կարճ ժամանակամիջոցին ուսումնական եւ կրթական բարձր մակարդակի կը հասցնէ վարժարանը, ապահովելով ուսուցչական որակաւոր կազմ մը: Մասնաւոր ուշադրութիւն կը դարձուի կրօնքի դասերուն: Այս մասին Հ. Բարսեղ գրած է· «քանի դպրոցներու մէջ գործած եմ, կրօնքի դասը միշտ ինքս ստանձնած եմ բոլոր կարգերու մէջ, այն համոզումով թէ կրօնքը սիւնն է կեանքի· առանց անոր խախուտ է ամէն բան»: Քրիստոնէական դաստիարակութեան նկատմամբ իր ցուցաբերած բծախնդրութեան իբրեւ արդիւնք Հ. Բարսեղ գրած է հինգ դասագիրքեր:

Ուսուցիչ ու դաստիրակ, բայց ամէն բանէ առաջ ու վերջ Մխիթարեան վարդապետ, Հ. Բարսեղ եղած է խօսքի ու գրիչի մարդ: Արդարեւ, կաթողիկէ Հայոց օրէնսդիր կաթողիկոս պատրիարքը՝ Գրիգոր Պետրոս ԺԵ· Ագաճանեան փափաք կը յայտնէ Պէյրութի մէջ հիմնելու Հայ կաթողիկէ չափաթաթերթ մը: Մամբազրութեան մաս կազմելու հրաւէր կը ստանայ նաեւ Հ. Բարսեղ: Հռոմէն նոր ժամանած բանասեղծ Հրաչ Քէշարենցի խմբագրապետութեամբ հրատարակուող «Մասիս» չաբաթաթերթը կը դառնայ քրիստոնէական դիմագիծով ընտանեկան, կրթական, ազգային, եկեղեցական հանդէս մը, որուն բնաբանն էր – Որպէս զի՝ ճշմարտութիւն: Հ. Բարսեղ Պէյրութ ապրած տարիներուն եւ հոնկէ հեռանալէ ետք եւս մնայուն աշխատակիցը եղած է «Մասիս»ին, ստորագրելով հարիւրաւոր յօդուածներ կրօնա – բարոյական եւ կրթական նիւթերու շուրջ:

Հ. Բարսեղ Ֆէրհաթեան եօթը տարի լրուսած աշխատանք տանելէ ետք իբրեւ տնօրէն, ուսուցիչ, քարոզիչ եւ գրող, պահ մը ուժասպառ կը զգայ ինքզինք: 1939 – 1944 Թուականներու պատերազմի տարիներուն կապը խզուած էր Վիէննայի Մայր Վանքին հետ քանի որ Աւստրիա եւ Լիբանան իրարու թշնամի երկիրներ կը նկատուին: Այդ շրջանին կղերանոցն ալ զրեթէ ուսանող չունենալով, վանքին ու միաբանութեան ապագան իսկ վտանգուած էր: Անհրաժեշտ էր լրջօրէն մտածել ու լուծում մը գտնել ըստեղծուած կացութեան:

1944–ի Զինադադարէն ետք Պէյրութ կը ժամանէ Մեսրոպ Սրբ. Հապողեան: Հ. Բարսեղ կը հրաժարի Մխիթարեան վարժարանի տնօրէնի պաշտօնէն, ստանձնելու համար Լիբանանի մէջ բացուելիք վոքր կղերանոցի մը պատասխանատուութիւնը: Ինչպէս լինք կ'ըսէր, «լքած էի պաշտօն մը, բեռնաւորուելու համար ուրիշ մէկ նորով, թերեւս աւելի ծանր»: Հ. Բարսեղի փոխարէն վարժարանին տնօրէնը կը նշանակուի Հ. Համազասպ Վրդ· Ոսկեան, որուն հետ գործակից եղած էր Փլովտիւի մէջ:

Այդ շրջանին, Լիբանանի Հարիսա լեռան վրայ կը գտնուէր Ս. Պօղոս յոյն կաթողիկէ ընդարձակ վանքը: Կ'որոշուի վանքին մօտակայքէն վարձել տուն մը եւ հոն տեղաւորել արաբախօս կոչումները, տնօրէնութեամբ Հ. Փիլիպպոս Վրդ· Մալճեանի, իրենց դասացուցակին վրայ աւելցնելով հայերէնը: Փորձը կուտայ վախ արդիւնք մը: Կ'որոշուի բանալ նոր փոքր Դպրեվանք – Կղերանոց մը: Երկար որոնումներէ ետք կը վարձուի Աչխութ գիւղին մէջ գտնուող չէնք մը, փոքրիկ մատուռով: Շէնքը տարիներ առաջ դրծածուած էր իբրեւ Ֆէրներու վարժարան: Հարիսայի սանները կը փոխադրուին հոն, ուր Հ. Մալճեանին ու Հ. Բարսեղին կը միանայ Վիէննայէն ժամանած Հ. Կղեմէս Մօրիկեան, իբրեւ փոխ – տնօրէն:

Մխիթարեան Հայրերը առանց ժամանակ կորսնցնելու կը լծուին գործի: Կը կազմուի կանոնաւոր դասացուցակ մը՝ հայերէն, արաբերէն եւ ֆրանսերէն նիւթերով: Մխիթարեան փոքր կղերանոցը աշխուժութիւն կը բերէ գիւղին: Կիրակնօրեայ ձայնաւոր պատարագները հիացում կը պատճառեն գիւղացիներուն:

Երկու տարի Աչխութ մնալէ ետք, չդիմանալով ձմեռուան սաստիկ եղանակին, Մխիթարեան Հայրերը կ'որոշեն փոխադրուիլ Պէյրութի մօտակայ Պաապտաթ գիւղը, ուր յարմարագոյն հին չէնքի մը մէջ կը չարունակեն կոչումներ պատրաստելու իրենց գործը: Կոչումները կուգային հեռաւոր քաղաքներէ՝ Ճէզիրէ, Գամիշլի, Տէրսիմէ, Դամասկոս եւ այլն: Սաներու թիւը կը հասնէր 25–ի: Առաջին խումբը որ Վիէննա կը ճամբուի, 18 պատանիներէ կը բաղկանայ:

Ուրախ էին Հայրերը իրենց աշխատանքի արդիւնքով: Կը հրճուէր նաեւ Հ. Բարսեղ ի տես իր անսահման գոհոդութիւններուն պաղաերբումին:

(Մնացեալը յաջորդով)

ԳՐՈՂՈՒԹԻՒՆ ԳՐՈՂՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՑ պատրիարքարանին մէջ, Ծբ. Նունդի առթիւ Մեսրոպ Սրբ. ընդունած է օտար յարանուանութեանց ներկայացուցիչները: Նախ ժամանած է Մխիթարեան Միաբանութեան Հայրերէն՝ Հ. Յակոբովբոս Վ. Զօրեանը, ապա, յաջորդաբար լատին Եկեղեցւոյ ներկայացուցիչները, Հայ Կաթողիկէ Համայնքի վիճակաւոր՝ Յովհ. Սրբ. Զօլաքեան, Ասորի Եկեղեցւոյ ներկայացուցիչը, հրեից ռաբունապետին փոխանորդը, նաեւ աշխարհական դէմքեր: Շնորհաւորական ուղերձներ արտասանած են հոգեւոր եւ աշխարհական ներկայացուցիչները: Իր կարգին խօսք առնելով, պատրիարքը յայտնած է թէ Զատիկէն ետք պիտի սկսէր չէնքին նորոգութիւնը եւ մէկ – երկու տարի դուրս պիտի մնային եւ թէ յայտնի չէր որ ո՞ւր պիտի անցընէին այդ 1 – 2 տարիները: Դիտել տուած է որ ծրագրեր պէտք է մշակուին 10 – 20 տարի վերջուան համար, չեչտելով· – «Այդ տարիներուն ի՞նչ վիճակ պիտի ունենան մեր դպրոցները, մեր եկեղեցիները, մեր մամուլը, մեր ազգային հաստատութիւնները» հարց տուած է պատրիարքը: Մեսրոպ Սրբ. մտահոգութեամբ ըսած է նաեւ թէ ընտանեկան դեռնի վրայ պարզուած պատկերը լաւ չէ: Եթէ մկրտութիւններու թիւին նայուի, դժուար չէ ենթադրել որ 6 – 7 տարիէն դպրոցներու աշակերտութեան թիւը պիտի իջնէ մինչեւ 1500–ի եւ պահանջած որ Սանուց Միութիւնները աւելի դործօն աշխատանք տանին: Խօսքին վերջաւորութեան, պատրիարքը անդրադարձած է նաեւ Պապին տուած այցելութեան:

ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ
ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ԽՏԱՑԵԱԼ ԴԱՍԸՆԹԱՑԸՐ
ԿԸ ԲՈԼՈՐՔ ՏԱՍՆՀԻՆԳ ՏԱՐԻ
(1986 – 2000)

ՄԱՄԼՈՑ Ա. ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Տասնհինգ տարիներ առաջ հիմը դրուեցաւ Վենետիկի կա՛ Ֆոսկարի Պետական Համալսարանին մէջ Հայ լեզուի եւ մշակոյթի ամառնային խտացեալ դասընթացքին, որ ամէն տարի կրկնուելով 0– դոստոս ամիսին, առանց ընդմիջումի, յառաջիկայ Օգոստոսին կը բոլորէ 15–ամեակը: Ծրագրուած է մասնաւոր ուշադրութեամբ մը ոգեկոչել այս բարեբաստիկ տարեդարձը նոյնինքն դասընթացքի օրերուն եւ յատկապէս Օգոստոս 11 – 13: Կը նախատեսուին ակադեմական եւ յարակից հանդիսութիւններ: Կը խորհինք որ նման ոգեկոչում մը պատեհ եւ հաճելի առիթը պիտի ընծայէ չատերու՝ վերհանդիպելու եւ իրար վերապտնելու վենետիկեան նոյն կախարդիչ մթնոլորտին մէջ: Մեծապէս ողջունելի պիտի ըլլայ ներկայութիւնը դասընթացքի մասնակցած նախկին սաներու, ուսուցչական եւ դասախօսական կազմին մաս կազմած դործակիցներու, բարերարներու, քաջալերողներու, բարեկամներու եւ համակիրներու: Մասնակցութեան բոլոր ծախքերը կը վերաբերին մասնակցողներուն: Կազմակերպութիւնը պիտի չանայ ապահովել հանրային կամ մասնաւոր կառոյցներու մօտ կեցութեան եւ ապրուստի առաւել նպաստաւոր պայմաններ: Այս նպատակաոմամբ յանձնարարելի են՝ ըստ կարելւոյն՝ կանխօրօք կատարուած դիմումներն ու արձանագրութիւնները, կարեւոր այդ պայմանները ապահովելու համար: Յաջորդաբար պիտի տրուին մանրամասնութիւններ ծրագրի եւ դիմումի ու արձանագրութեան ձեւակերպումներու մասին:

ԴԻՒԱՆ ՊՕ – ԱՐԱՔՍ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Նորայր Տիլանեանի մահուան տխուր ա-րիթով, Պ. Յովհաննէս Զիլինկիրեան 500 Ֆր. կը նուիրէ Հայ Կարմիր Խաչին (ըստանալ «Յառաջ»էն) եւ 500 Ֆր. «Յառաջ»ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս. Յովհաննէս _ Մկրտիչ Մայր Տաճարի հոգաբարձութիւնը Ամանորի եւ Սուրբ Ծննդեան տօներուն առթիւ, չնորհակալութեամբ առացած է իւզպէնի հետեւեալ նուէրները.

Ա. ՅԱՆԿ

Տէր եւ Տիկին Վահէ Էօզթէյլին 100 Ֆր., Տիկին Սիւզան Յակոբեան 250 Ֆր., Տիկին Թէրէզ Պարոնեան 500 Ֆր., Տիկին Լիլիան Առաքելեան 150 Ֆր., Պր. Դաշնակեան, Տէր եւ Տիկին Անթուան Պրիտի 1000-ական Ֆր., Տիկին Ֆրանսուազ Կորս, Տէր եւ Տիկին Ժան – Հիւկ Քէաթիլեան, Տէր եւ Տիկին Արամ Քըրկինեան 500-ական Ֆր., Օր. Ֆրանսին եւ Հայկազուն Գալանճեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Աւետուրեան 250 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժորժ Նորատունկեան 2500 Ֆր., Տիկին Սրբուհի Տիւմէճեան, Պ. Կապուեա Տեւրէնեան 100-ական Ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Տէր-Մանուկեան 1000 Ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Թոմմաս Շամլեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Հէրվէ Նալպանա 150 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Րիչար Ժերմանեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Նիքոլայիսիս 10·000 Ֆր., Տիկին Էօժէնի Շամուկեան 100 Ֆր., Պր. Րաֆֆի Տէր – Սահակեան 150 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Սարգիս Պագըրճեան 1000 Ֆր., Պր. Վ. Նախըշքէրեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Վահան Գրիգորեան, Օրիորդ Գոհարիկ Գէորգեան 200-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Կրկուար Տիրեան 400 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Խուար Տէր – Յակոբեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ալէն Տամլամեան 500 Ֆրանք, փրոֆ. եւ Տիկին Պեռնար Անդրէասեան 2500 Ֆր., Տիկին Էլմաս Գոզմայեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժան Գինոսեան 250 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժոզէֆ Պագըրճեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Էնէգեան 200 Ֆր., Տիկին Մարի – Լուիզ Արեւեան 50 Ֆր., Պր. Փիէռ Գոնամեճեան 300 Ֆր., Պր. Վարդգէս Փափազեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Համբարձումեան 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Անարէ Պուրժէ 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Պօղոսեան, Պր. Ռոպէր Ունանեան 100-ական Ֆր., Տիկին Ալիս Խաչատէրեան 1000 Ֆր., Տիկին Անի Ակոբօղլու 150 Ֆր., Պր. Մկրտիչ Հէքիմեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Շաւարշ Մարտիրոսեան 500 Ֆրանք:

(Շար.)

ՆԿԱՏԻ ՌԻՆԵՆԱԼ

Պանէօ – Գաշանի
Սիամանթօ Դպրոցին 70-ամեակը

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ՃԱՇ

Շաբաթ, Մարտ 25
ժամը 20-էն առաւօտ:

Մանրամասնութիւնները յետագային:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Գվերման – Ֆերան, Միշէլ եւ Սոնիա Սոնեքի իրենց ծնողաց՝ Զաքար եւ Մարի Զաքարեանի յիշատակին (մահացած Գանատա) 600 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

RENCONTRE
AVEC

La M.C.A. a le plaisir de recevoir

Haïg MINASSIAN

Professeur de physique
Chercheur à l'Institut Polytechnique d'Erevan
Secrétaire Général de l'Association CHENE ARMENIE (O.N.G.)

à l'occasion de son passage exceptionnel en France

SOIREE D'INFORMATION et de DEBAT
«Réalités et besoins socio-économiques de l'Arménie»

le VENDREDI 28 JANVIER à 20h45

Projection vidéo de réalisations et de projets CHENE dont les projets subventionnés par l'I.F.A.D.
«Fonds International de Développement de l'Agriculture»

—Entrée libre—

9, rue de Madrid — 94140 ALFORTVILLE
Tél. : 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԻՆԱԿԱՆ ԱՍԱՊԱՀԻՆ

Մահազդ	800	(964,80)
Հոգեհանգիստ	700	(844,20)
Շնորհակալիք	700	(844,20)
Հարսնիք_Նշանտուք	700	(844,20)
Ծննդեան	700	(844,20)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 20,60% Թ.Վ.Ա. (տե՛ս փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, Մինչեւ Մէկ Քառորդ Սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12-13 տող) մեռելաթին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան:



ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒՄԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ ԳՐԴ ՇԱՐՔ

Ղեկավար՝ ՍՐԲԻ ԳՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Ա. ԾՐԱԳԻՐ
Սիպիլ
ՈՐԲՈՒՀԻՆ

Կիրակի, Յունուար 30, ժամը 16-ին

Հայ Ուսանողական Ոստան
57, bd Jourdan — 75014 Paris
M° Pte d'Orléans ou Cité Universitaire

Բ. ԾՐԱԳԻՐ
Գրիգոր Զոհրապ
(ա) ՀԱՏՈՒԱԾ ■
(բ) ՀԱՏՈՒԱԾ

Յակոբ Օշական
«ՓԱՌ ԱՍՏԸՆՈՑ» . . .

Կիրակի, Փետրուար 29, ժամը 16-ին

Հայ Ուսանողական Ոստան
57, bd Jourdan — 75014 Paris
M° Pte d'Orléans ou Cité Universitaire

Մուտքը՝ 30 Ֆր.

LA
MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE
12-14, rue St-Bazile — 13001 MARSEILLE
Tél. : 04 91 50 15 09

organise

SUPER LOTO
— ■ ♣ ■ —

Dimanche 30 Janvier à 15 heures 30

Voyage Marseille — Erevan aller retour sur *Swissair* offert par *Litour*
Radio C.D. Cassette *Aiwa*
Louis d'or
Paniers garnis
Caisses de Champagne
et de Nombreux autres lots.

BONNE ET HEUREUSE ANNEE 2000

— 100 F les trois cartons —

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ
ՓԱՐԻԶԻ ՄԻՕՐԵԱՑ ԴՊՐՈՑԻ

ԲԱԶԱՐԵԿԵՆԴԱՆԸ

Դպրոցասէր, Թարգմանչաց եւ Ս. Մեսրոպ դպրոցներուն աշակերտները, Միօրեայ դպրոցներու աշակերտները ինչպէս նաեւ բոլոր հետաքրքրուղ երախաները, սիրով հրաւիրուած են Մեծ Պահքէն առաջ աւանդական, զուարթ

Բարեկենդանը

տօնելու:

Ծպտում, երգ, խաղ, արտասանութիւն, վիճակահանութիւն *եւլն.:*

Կիրակի, Փետրուար 6, ժամը 14·30
Salle Valeyre
24, rue Rochechouart — 75009 PARIS
— Métro : Cadet —

Յայտագրին մասնակցելու համար հաճայնիլ՝
01 _ 64 - 03 - 53 - 05
Թիւին
կամ Փարիզի մասնաճիւղի գրասենեակը
Շաբաթ ժամը 15 _ 19
01 _ 42 - 46 - 88 - 36
Մուտքը ազատ է:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section
«*ARCHALOUYS TATHEOSSIAN*»
de Paris
organise des

séjours familiaux

dans le Centre de Vacances
à Bellefontaine (Jura)
Du 13 au 20 Février (complet)
Du 8 au 15 Avril (il reste des places)
Prix compétitifs, ambiance arménienne assurée !
Surtout, n'hésitez pas, venez avec vos enfants, petits-enfants ou amis et rejoignez-nous sur les pistes de ski, de luge, ou tout simplement dans le centre.

Renseignements et inscriptions
auprès de :
— Araxie: **01 39 83 71 19** (de 19 à 21h)
— Marie: **01 47 80 71 73** (de 9 à 19h)
— Séta: **01 64 03 53 05** (de 10 à 20h).

Centre Culturel SAINT MESROB
10 bis, rue Thouin — Paris 5ème

EXPOSITION
Du 21 au 28 Janvier
des œuvres du peintre
DIBAR APARTIAN
D'inspiration religieuse, les toiles sont rassemblées sous le titre
CONSOLATION
Exposition tous les jours (du 22 au 28 Janvier) de 16h à 20h.
Métro: Cardinal Lemoine / Monge
RER B Luxembourg
—Entrée libre—

ՓՆՆԴԵԱՆ
ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ
ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ
ԵՐԿԼԵԶՈՒ
ՁԵՐ ՀՐԱՒԷՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ
ԴԻՄԵԾԷ'Ք «ՅԱՌԱՋ»Ի ՏՊԱՐԱՆԸ
ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ,
ԱՐԱՓ ՅԱՆՁՆՈՒՄ
Տեղւոյն վրայ ճոխ խաթպոկ

CAMP DE SKI FAMILIAL

Centre de vacances évangélique arménien **«LA SOURCE»** — **Thollon les Mémises** · Haute Savoie (2000 m.).

Prix du séjour : — Adultes : 1.400 F
— Enfants : 840 F

Voyage en car à partir de Paris

DU 5 AU 12 FEVRIER 2000

Renseignements & inscriptions :
Pasteur Gilbert LEONIAN : Tél. : 01. 47. 36. 02. 50

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 25
MARDI
25 JANVIER
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՀԱՐԸ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·825 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.825

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունուար 22 / 24)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՐՍԻ ՄԷՋ

Յունուար 17 – 20 Շիրակի մարզի պատուիրակութիւնը Կարսի մէջ հանդիպումներ ունեցած է նահանգապետին, քաղաքապետին ու գործի շրջանակներու հետ, նպատակ ունենալով կարգաւորել Շիրակ – Կարս գործակցութիւնը: Յունուար 19–ին Կարս եւ Գիւմրի պաշտօնապէս «եղբայր» քաղաքներ հռչակուած են: Սահմանուած է համակարգումի կեդրոն մը որ կը ղեկավարուի Թուրք եւ հայ պատասխանատուներու կողմէ:

Հայկական պատուիրակութիւնը այցելած է շրջանի հայկական յուշարձանները եւ Անի քաղաքը:

⁂

ԱՄՆ-ՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Վարչապետ Ա. Սարգսեան Յունուար 21–ին ընդունած է ԱՄՆ–ու Արտաքին գործերու նախարարութեան ՀԱՊ–ի յատուկ ներկայացուցիչ Ս. Սեստանովիչը, Մինսկի խումբի ԱՄՆ–ու նախագահ Ֆ. Քեվիճնոն եւ ԱՄՆ–ու դեսպան Մ. Լեմբըը: Ս. Սեստանովիչ իր երկրին պատրաստակամութիւնը յայտնած է Հայաստանին աջակցելու: Նիւթ եղած են Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւններու, Ղարաբաղի հարցերը: Վարչապետը ըսած է թէ Թուրքիոյ ճամբուն բացումը կրնայ անտեսական խթան ըլլալ եւ յոյս յայտնած է որ կը բանի դէպի Թուրքիա երկաթուղին:

Անոնք հանդիպումներ ունեցած են նաեւ նախագահին, Ազգ. ժողովի նախագահին, Արտաքին գործերու եւ Պաշտպանութեան նախարարներուն հետ:

⁂

ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ՀԱՒԱՔՈՑԸ

Երկրին մէջ ստեղծուած արտակարգ կացութիւնը, բարոյահոգեբանական եւ ընկերային ճգնաժամը, վերջին ծայր լարուած քաղաքական մթնոլորտը մտաւորականներու արտակարգ հաւաքոյթի մը մղած են: Տեղի ունեցած է Յունուար 21–ին: Լրագրող ու հրապարակագիր Բակուր Կարապետեան յայտնած է թէ իրենց նպատակն է երկրին բոլոր կարող ուժերը միաւորել, ստեղծուած կացութենէն անյապաղ դուրս գալու ճամբաներ մշակելու համար: Ստեղծուած են ընկերային, բանակի, բարեփոխումներու, մշակոյթի, կրթութեան, առողջապահական, տեղեկատուութեան ու այլ մարզերու բաժիններ որոնց կարելի է առաջարկներ, նախաձեռնութիւններ ներկայացնել:

⁂

Վ. ՍԻՐԱԴԵՂԵԱՆԻ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԴԱՏԱՐԱՆԻՆ ԱՌՋԵՒ

Մայրաքաղաքի Մալաթիա–Սեբաստիա համայնքներու Ս. առեանին մէջ չարունակուղ Վ. Սիրադեղեանի, Ներքին գործոց նախկին հրամանատար Վահան Ցարուքիւնեանի եւ 10 այլ ամբաստանեալներու դատավարութեան Յունուար 21–ի նիստին Վ. Սիրադեղեան որպէս դրժապատճառ ցոյց տալով Վ. Ցարուքիւնեանի եւ անոր փաստաբանին Ջանքերը, որոնք կը ձգտին Վ. Ցարուքիւնեանը ամբաստանեալի օրինավիճակէն անցընելու նախ վկայի ու ապա տուժածի, ըրած է յայտարարութիւն մը: Վ. Սիրադեղեան նախ քննադատած է մամուլն ու հեռատեսիլը որ առանց նկատի առնելու անմեղութեան կանխավարկածը, ժողովուրդին որպէս ճշմարտութիւն կը ներկայացնեն առեանին դահլիճէն ներս 10 օր է հնչող բարբաջանքը եւ քանի որ պետական ապահովութեան յարկին տակ մէկուկէս տարի է իրրեւ ցուցմունք չարդրուածը ռազմական – պետական խրթանչիւր դէմքի մահէն եաք նոր ուղղութիւն կը ստանայ գոհ զայած անձը որպէս մեղսակից կամ վկայ յիշատակելով, ինք հարկ տեսած է ընել այս յայտարարութիւնը: Ան նչած է հետեւեալ կէտերը.–

1.– Ինք ոչ միայն մտերիմ չէ եղած Վ. Ցարուքիւնեանի հետ, այլեւ նոյնիսկ վստահութիւն չէ ունեցած իրեն, նոր նըշանակուած նախարարներու (ի չարս ոմանց ինք՝ Վ. Սիրադեղեան) դէմ ներքին կարգ մը զօրաբաժիններու գործադուլին անոր ալ մասնակցութենէն եաք: Նաեւ ինք ծանօթ էր 90–ական թուականներուն Վ. Ցարուքիւնեանի Ադբերիներու ձեռքը մէկչաբաթեայ դերութեան պարագային, որպէս «լեզու»:

2.– Ինք պաշտօնազրկած է Վ. Ցարուքիւնեանը նախարարի տեղակալի եւ ներքին զօրքերու հրամանատարի պաշտօններէն միայն երբ կրցած է, այսինքն՝ հրազատար հաստատուելէն եաք, երբ հայկ. բանակը կազմաւորուած էր ու այլեւս վտանգ չկար:

3.– Վ. Ցարուքիւնեանը վերջնապէս ներքին գործերու մարմիններէն հեռացուցած է երբ ան նախարարի տեղակալ էր եւ երեւանի մէջ խնդոյք կազմակերպած էր յանցագործութեան աշխարհի հեղինակութիւններէն մէկուն տարեդարձին առթիւ:

Վ. Սիրադեղեան աւարտած է իր յայտարարութիւնը նչելով որ դոնէ մինչեւ 1998 թուականը կուսակցութեան կամ պետութեան ու կառավարական օղակին մէջ ոեւէ անձ ի վիճակի չէր մարդիկ անհետացնելու հրահանգներ տալու:

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՓԻՆՈՇԷԻ ՊԱՐԱԳԱՆ

Զօրավար Փինոչէի ամենայն ազատութեան պայմաններուն մէջ իր երկիրը վերադարձի հաւանականութիւնը այլազան հակազդեցութիւններու պատճառ կ'ըլլայ: Ուրեմն, ապանոցի դատաւորին նախաձեռնութիւնը անհետեւանք պիտի մնայ, հարց կուտան չատեր յայտնի վրդովմով: Վրդովածներու առաջին դիծին վրայ են, բնականաբար, անոր իշխանութեան օրով հալածուածներէն վերապրողները, անոնց հարազատները:

Հետաքրքրական է տեսնել որ այս պարագիարը պաշտպանած է Լոնտոնի «Ինտեփենտընթ»ը. ան մենատիրոջ վերադարձին մէջ փաստը կը տեսնէ անոր զոհերուն վիճակած անարդանքին, արհամարհանքին: Անչուշտ, դիւրին է այսօր Փինոչէն ներկայացնել որպէս անկար ծերուկ մը որմէ ոչինչ կարելի է պահանջել: Արդէն Բրիտանիոյ Ներքին նախարարն ալ այդ պատճառով տրամադիր

դտնուած է նկատի չառնելու անոր հասցէին բարձրացած ձայները ու պինքը վերադարձնել Չիլի: Հետաքրքրական է որ բրիտանական կառավարութիւնն ալ առողջական տեղեկագիրներէն ոչինչ հրապարակած է· իսկ քննութիւնները արդէն կատարուած են մեծ դադտնապահութեամբ:

Մինչդեռ, ոճրային գործերու մէջ ընդունուած է որ բժշկական տեղեկագրեր հրապարակուին. եւ քանի որ Փինոչէի պարագային ատիկա չէ եղած, մարդ կը յանդի միայն սիճիֆ եզրակացութիւններու: Ճիշդ է որ տարեց այդ զօրավարը չաքարախտ ունի, սրտի հարցեր ու նաեւ հոգեբեկում մը կ'ապրի կ'ըսեն, ձերբակալութենէն ի վեր: Սակայն, նման քանի՛ վատառողջ մարդիկ արդարութեան ներկայացուած են մինչեւ այսօր:

Կրնա՞յ ան դատուիլ Չիլիի մէջ: Լատոյն լուծում մը կ'ըլլայ ատիկա, քանի որ միշտ աւելի լաւ կ'ըլլայ որ դատերը տեսնուին այն երկրին մէջ ուր ոճիրները գործուած են: Այսուհանդերձ, բրիտանական կառավարութեան տրամաբանութիւնը յստակ է· ան ընտրած է նուազագոյն ընդդիմութեան ճամբան, քաղաքական որոշում մը քօղարկելով բժշկական տեղեկագրերով: Ընթացք, որ ըստ երեւթին, միայն կրնայ մերժումի հակազդեցութիւն արթնցնել այդ աստիճան ամօթալի ծածկամտութեան մը հանդէպ:

Մատրիտի «Էլ Փայիս»ը Փինոչէի վերադարձին մէջ պարտութեան երեւոյթը կը մատնանչէ. զօրավարը կը վերադառնայ, բայց դատական բազմաթիւ հետաքննութիւններ բացուած են իր դէմ ու քաղաքական բոլոր հոսանքներուն համար առելի մէկն է ինք: Շատ հեռուն է համակիրներուն երազած յաղթական վերադարձի իրողութենէն: Զոհերն ու միջազգային հանրութիւնը պէտք է պահանջեն որ գինքը դատելու իրենց խոստումը դարձադրեն Չիլիցի քաղաքական դէմքերը: Արդէն անոր ամէնէն մօտիկ անձերը պատրաստակամութիւն կը յայտնեն արդարութիւնը ազատ ձգելու որպէսզի իր գործը կատարէ: Սակայն, նաեւ պարտին օրինաւոր ճամբաներով վերջ տալ ցկեանս ծերակուտականի անոր կարգավիճակին, որպէսզի վերջապէս դարձի ապառնական ուրուականը մը ըլլալէ Չիլիի քաղաքական կեանքին համար:

Սպանական թերթը, ամէն պարագայի, կ'ըսէ թէ փինոչէի խնդիրը ծառայութիւն կը բերէ մարդկային իրաւունքներու դատին: Սպանացի դատաւոր Կարզոնի նախաձեռնութեամբ Լոնտոնի մէջ անոր ձերբակալութիւնը անհետեւանք մնացած չէ: Ան չիլիցի եւ արժանթինցի դատաւորներու խթան եղած է որ մենատէրներու չրջանի ոճիրներու պատասխանատուներուն դէմ հետաքննութիւն բանան: Նաեւ, չենով միջազգային կարգ մը համաձայնութիւններու, Կարզոն յաջողած է ունենալ փինոչէի Սպանիա արտաքսումին համար բրիտանական առեանններու համագործակցութիւնը: Ատով, առնուազն ստեղծուած է նախընթաց մը որ պիտի չվրիպի աչխարհի այլ անկիւններու մենատէրներուն եւ չարչարանք կիրարկողներուն ուչադրութենէն:

ՓՈՒԹՊՈԼ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԲԱԺԱԿ

ՎԱՂԱՆՑ ՈՐԱԿՈՒԱԾ

Ֆրանսայի Բաժակի 32–րդ աւարտականներուն ի հաչիւ խաղերուն, չաբաթավերջին Վալանս 2 – 0 յաղթելով Մոնպելիէի (Սէ·Էֆ·Ա·2 – ե· դասակարգի համապատասխան) որակուեցաւ յաջորդ՝ 16–րդ աւարտականներուն համար:

ԹՐՔԱԿԱՆ ՆԿՐՏՈՒՄՆԵՐԸ ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԱԿՆՈՑՈՎ

Կովկասեան չրջանին մէջ ազդեցիկ դեր ստանձնելու Թուրքիոյ չանքերը լայն արձագանգ կը գտնեն ռուսական մամուլէն: Տրուած արձագանգին չաճախ կ'ընկերանան քաղաքական մեկնաբանութիւններ, տեսակէտներ ալ որոնք անպայման կ'արտացոլեն նաեւ Հայաստանին: «Նեզաւիսիմայա գազեթա»ն օրինակ, ինչպէս տեղեկացուցած է «Հիւրրիյէթ» (Յունուար 23), զարգացումները կ'որակէ Ռուսաստանին առաջարկ կարդալու Թուրքիոյ քաղաքականութիւնը, գրելով որ ատոր առաջին զոհը կրնայ Հայաստանը ըլլալ: Թերթը համոզուած է որ Անգարա նեբառեալ Մոսկուայի հետ գինեալ բախում մը, ամէն գնով վճռած է ոչ միայն Կովկասը, այլեւ մինչեւ Ասիան ու Նոյնիսկ Ուկրանիան Օսմանեան չրջանին նման իրեն ենթակայ գօտի մը վերածել:

Ինչ կը վերաբերի Հայաստանի սպառնացող վտանգին, թերթը գրած է թէ Ի. դարու սկիզբին, Օսմանեան կայսրութեան օրով պատահածին նման բան մը կրնայ կրկնուիլ, քանի որ Թուրքիա Հայաստանի տիրելու համար լուրջ պատրաստութիւն կը տեսնէ: Ակնարկելով հայերէն ուսանելու համար Ռուսաստան զրկուած թուրք երիտասարդներու, թերթը հարց տուած է թէ Թուրքիա այդ երիտասարդները ո՞ւր պաչտօնի կոչել կը մտածէ արդեօք:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ Ազգային ապահովութեան նախարար Ն. Աբասով «յերիւրանք» կոչած է գանազան լրատուիւններու միջոցով Մոսկուայի մէջ տարածուած լուրերը թէ Ադրբեջանէն Չէչէնիա վարձկաններ կ'անցնին: Նախարարը աւելցուցած է որ նման լուրերու նպատակն է միջազգային հանրութեան մօտ վարկաբեկել Ադրբեջանը:

ԲԱՔՈՒԻ մէջ ստորագրուած յուչագիր մը կը նախատեսէ ԱՄՆ–ու օժանդակութիւն Ադրբեջանին, որպէս օգնութիւն՝ տնտեսական բարեփոխումներու եւ չուկայի յարաբերութիւններու անցքի չրջանին: Օժանդակութիւնը կը սպասուի որ խթանէ ադրբեջանեամերիկեան տնտեսական գործակցութիւնը:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ բանակը Եւրոպական Միութեան հետ սերտ յարաբերութիւններու չրջանին առաջին օգտուողը պիտի ըլլայ, քանի որ պետական պիւտճէին մեծագոյն յատկացումը – 7,6 միլիառ տոլար – եղած է անոր: Այդ գումարին չնորհիւ Թրքական բանակը պիտի արդիականացնէ իր զինամթերքը, արեւմտեան չատ մը երկիրներ վերցուած ըլլալով երենց կիրարկած զինարդելը: Աւելի կարեւոր համպամանք է թերեւս այն որ Ուաչինկթըն համոզուած է թէ Անգարա աւելի զերակչիռ դեր պէտք է կատարէ Պալքաններու, Կովկասի եւ կեդրոնական Ասիոյ հակամարտութիւններուն կարգաւորման մէջ:

ՄԱՏՐԻՏԻ ՄԷՋ, Յունուար 21–ի առաւօտեան երկու ոճրափորձեր գործուած են եւ մեռած է բարձրաստիճան զինուորական մը՝ Փեդրօ Անթոնիօ Կարսիա Պլանքօ: ԷԹԱ–ն յայտարարած էր թէ վերջ կը դնէ հրադադարին: Առաջին ոճրափորձը զինուորականի կառքին պայթումն էր եւ դնդապետը գոհ գացած է երբ դէպի իր կառքը կ'երթար: Երկրորդը գոհ չէ պատճառած: Ահաբեկչութեան այս վերսկսումը մեծ վրդովում պատճառած է երկրին մէջ եւ Կիրակի, Յունուար 23–ին, մէկ միլիոնի կը հասնէր ցու-

(Շար·ը Դ· էջ)

ԱՐՑԱԽԵԱՆ ԱՐԴԱՐ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ո՞վ կը լարէ դէպքերու ընթացքը այնպէս մը որ աշխարհաքաղաքական ծանրակիռ փոփոխութիւններու չեմին Հայաստան զրկուի իշխանութեան ուժի կռեւորագոյն թեւերէն ու վերջին ծայր խոցելի ներկայութեան մը վերածուի, մարտավարական հաշիւներու մրցակցութեան գօտիի մը մէջ. իսկ Արցախի մէջ դէպքերը ստանան ընթացք մը ուր վախնալու, պայքարելու, մանաւանդ կորսընցնելու համար բնա՛ւ պէտք չըլլայ արտաքին թշնամիի: «Ո՞վ»ին պատասխանը փնտռելու համար իսկ չատ նեղ են մամուլի սիւնակները. ու չատ բարդ է հարցադրումով բացուած ճամբաներէն ճիշդը ընտրելու գործը: Այնքան որ հանրօրէն կարելի է ըսել թէ դէպքերու ընթացքը լարող չըլլանակին ու «գործարդիր»ներու միջեւ լեռ ու ձոր հեռաւորութիւն կայ եւ վերջիններըը կ՝անդիտանան առաջիններուն բուն ինքնութիւնն ու նպատակները: Ո՞վ զինեց Ցունաններները, Թիրախներ ցոյց տուաւ անոնց, կամ ո՞վ է բուն մեզաւորը Արցախը ներքաղաքական պատակտումի դաշտի վերածելուն: Ամէն փորձող կրնայ իր հայեցողութեամբ, վերլուծումով պատասխան մը, պատասխաններ ձեւել հարցականին. ատոյգ ու անփոփոխելի է մէկ բան. թէ կացութիւնը միայն ճամբայ կը հարթէ կորուստներու: Կորուստներ, իրենց ամէնէն բազմազան տարբերակումով. հաւատքի, յոյսի, վստահութեան, նաեւ՝ հողի, ուժի, նիւթական միջոցներու, ներկայի, պատմութեան ու անհրաժեշտութեան պարագային՝ մարդկային կեանքներու:

Մեծերու մրցակցութեան այսօրուան փուլը որուն վերնակեդրոն ընտրուած է Կովկասը՝ քաղաքական, տնտեսական ու այլ ազդակներու վերակշռութեան տակ, արդէն վերջին ծայր ուշադիր ու հզօր ըլլալ կը պարտադրէր Հայաստանի նման երկրի մը. երկիր որ աշխարհագրական, նիւթական սահմանափակումներով, դաշնակիցներու այլընտրանք չունեցող նեղ ճակատով, երբեմն նաեւ ունեցածը տեղին գործածելու անկարողութեամբ, ճապկումի լայն գետինէ զուրկ է ընդհանրապէս: Մտահոգութիւնը նոյնիսկ պարագայական բառ մը կը թուի երբ նկատի առնուի որ այս բոլորին վրայ աւելցած վերջին պատահարները կը զուգադիպին ամբողջ չրջանին համար ճակատագրական զարգացումներու նախօրեակին:

Այս տուեալներով ներկային մէջ սովորականէն աւելի իմաստ կը ներկայացնեն, կամ կ՝ուզենք որ ներկայացնեն իշխանութեան դէմքերու արտայայտութիւնները. անոնք կը կարգացուին, կը լսուին ապահովութիւն ներշնչող կէտեր որպէսզի ակնկալութեամբ: Եւ եթէ նոյնիսկ միշտ չեն արդարանար ակնկալութիւնները, կարգալն ու լսելը կ՝օգնեն քիչ մը աւելի բան հասկնալու անցած–գարձածէն: Թէ հասկցուածը ինքնատիպ բան չէ ու կ՝ամփոփուի իշխանութեան ձգտումի, կամ զայն պահելու ջանքին մէջ, տուիկա տարբեր հարց է:

Ցունուար 14–ի հայաստանեան մամուլէն «Հայոց Աշխարհ» եւ «Հայկական ժամանակ» վերոնշեալ ակնկալութեան նիւթ արտադրող էջեր ունին: Առաջինը հրատարակած է Սոնա Տրուզեանի կողմէ ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեանի հետ կատարուած հարցազրոյց մը, երկրորդը անդրադարձած է Ղուկասեան – Բաբայեան հակադրութեան որ ինչպէս կ՝ըսուի՝ «այս պահին կարծես ամէն ինչ խաղաբական պայքարի օրէնքների շրջանակներում է տեղի ունենում, բայց ամէն դէպքում բացառել որ Ղարաբաղում պայքարը դուրս կը գայ այդ շրջանակներից, դժբախտաբար, չի կարելի»:

Արկադի Ղուկասեանի պատասխանները, յայտնի կերպով, արդէն խաղազած, կամ գոնէ խաղաղելու ընթացքը բռնած վիճակ մը կ՝ուզեն ցոյց տալ: Ուշադրաւ է ատոր հետ բանակին որեւէ ժխտական դեր չվերագրելու անոր կեցուածքը: Նախ կ՝ըսէ թէ ժողովուրդը կը պաշտպանէ իշխանութիւններու որդեգրած ներքաղաքական ուղեգիծը եւ կը սատարէ նախագահին: Ցետոյ յայտնի պատասխանով կը չեշտէ. «Առհասարակ, երբեւէ ԼՂՀ իշխանութիւնների եւ բանակի միջեւ որեւէ հակասութիւն չի եղել եւ չի կարող լինել»: Կ՝ըսէ թէ եղածը մէկ անձի խնդիրը էր ու խնդիրը լուծուած է: Բացատրութեան պէտք չկայ թէ այդ «մէկ անձ»ը Պաշտպանութեան նախկին նախարար ու բանակի նախկին հրամանատար Ս. Բաբայեանն է: Ա. Ղուկասեան այդ «միակ» չարիքէն զատ ամէն բան կարզին ցոյց կու տայ, «զուր ջանիք» եւ «անյոյս ճիգ» որակելով իշխանութիւններու եւ բանակին, ժողովուրդին եւ բանակին միջեւ արհեստական կերպով սեպ խրելու ամէն աշխատանք:

Ս. Բաբայեանի հանդէպ այնքան ժրաջան է տրամադրութիւնը որ Ա. Ղուկասեան երրորդ հարցումին արդէն չի դոհանար ապահովցնելու, կնճիռները հարթուած ցոյց տալու ջանքով. զայն կը մեղադրէ տնտեսական գործունէութիւն ունենալու, կառավարութեան գործունէութեան միջամտելու յանցանքով: Անոր մեղսակից կը նկատէ նախկին վարչապետ Ժ. Պօղոսեանը որ կարելի դարձուցած է Բաբայեանի ընթացքը: Ու կ՝ըսէ նաեւ թէ այդ մեղսակցութիւնը պատճառ եղած է տնտեսութեան մարզին մէջ զգալի անկումի մը: Կու տայ չօչափելի օրինակներ ալ:

Ղարաբաղի մէջ ստեղծուած լարուած վիճակը յաղթահարելու գործին մէջ Ա. Ղուկասեան մեծ գնահատանքով կը խօսի Հայաստանի Պաշտպանութեան նախարար Վ. Յարութիւնեանի դերին մասին. գը–նահատանք կ՝ուղղէ նաեւ նախագահ Ռ. Քոչարեանին, վարչապետ Ա. Սարգսեանին:

Զրոյցին վերջին մասին մէջ նիւթ կ՝ըլլան 2000 թուականի տնտեսական հեռանկարները. կը սպասուի որ այդեզործութիւնը, գինեգործութիւնը, տնտեսութիւնը, հացահատիկի, բանջարեղէնի արտադրութիւնները զարգանան: Կան նաեւ ուժանիւթի, ջուրի մատակարարման, ճանապարհաշինութեան վերաբերող ծրագիրներ:

Ա. Ղուկասեանի ապահովութիւն ներշնչելու այս ջանքը երկար չի տոկար սակայն, երբ մարդ կարդայ նոյն օրուան «Հայկական ժամանակ»ը, որ առաջին էջին կը տեղեկացնէ թէ Ս. Բաբայեանի ընթացքը կ՝աչխուժանայ: Այդ դատումին առաջին հիմնաքարը հրաժարած նախարարին քաղաքական գործունէութեան անցնելու յայտարարութիւնն է: Ատկէ կը հետեւցուի որ ան մտադիր է խորհրդարանական ու յետոյ նախագահական ընտրութեան մասնակցելու եւ յաղթանակ տանելու: ԼՂՀ «Երկրապահ» միութիւնը սատար է անոր ջանքին, իսկ Ա. Ղուկասեանի համակիր անոր անդամները ելած են անկէ ու նպատակ ունին անջատ կազմակերպութիւն հիմնելու. բան մը որուն մասին բացէ ի բաց ըսուած էր արդէն ԼՂՀ կառավարութեան յայտարարութեան մէջ: Այսինքն՝ նախագահ – հրամանատար հակադրութիւնը յանգած է բանակին անմիջական ձեւով առընչուած չրջանակի մը –«երկրապահ»ին– պատակտումին: Արդէն դումարուած է նոր կազմակերպութեան՝ Արցախի պատերազմի վետերաններու միութեան հիմնադիր ժողովը: Անոր նախաձեռնողներուն թուումը ցոյց կու տայ թէ պատակտած է իշխանութիւնն ալ: Հիմնադիր ժողովին նախաձեռնողներուն մէջ կան քաղաքական ու զինուորական դէմքեր որոնք անցեալին Ս. Բաբայեանի մօտ չեն գտնուած: Բայց անոնց նախաձեռնութիւնը ձեւական բանի մը տպաւորութիւնն ալ չի գործեր, քանի որ կ՝ըսուի թէ միայն Հադրութի մէջ 450 նախկին ազատամարտիկներ մասնակցած են հաւաքոյթին եւ բոլորն ալ իրենց աջակցութիւնը արտայայտած ԼՂՀ նախագահին:

Կարգալով այս բոլորը յստակ կ՝երեւայ մէկ բան. թէ՛ նախագահին, թէ՛ նախկին նախարար ու հրամանատարին գլխաւորած թեւերը լրջօրէն լծուած են ամրացնելու դիրքերը, մէկը միւսէն աւելի: Այնպէս մը որ ատիկա ամէնէն անհրաժեշտ ընելիքը ըլլար այնքան սպառնական ներկային մէջ:

Ո՞վ, ի՞նչպէս պէտք է հասկցնէ բոլորին թէ Ա. Ղուկասեանի «Ոչ ոք իրաւունք չունի սեփականաշնորհելու յաղթանակը» յայտարարութեան չափ վաւեր է անոր հակառակն ալ, յատկապէս այսօր, թէ՝ ոչ ոք իրաւունք ունի պարտութեան ճամբուն քարերը չարելու: Մեծերը արդէն համապարփակ իրենց ծրագիրներուն մէջ ամենայն բծախնդրութեամբ մտածած են այդ մասին, ինչպէս յայտնի կ՝ըլլայ ալ ու ձախէն բարձրացած ձայներէ:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ՎԱԽՃԱՆՄԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆԿԻՆ ԱՌԻԹՈՎ

ԱՌԱՔԵԼԱՏԻՊ ՀՈԳԵՒՈՐԱԿԱՆԸ Հ. ԲԱՐՍԵՂ ՎՐԴ. ՖԷՐՀԱԹԵԱՆ

Գրեց՝ ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

1951–ին Հ. Բարսեղ կը կանչուի Վիէննա, վարելու համար Վանքին կղերանոցը: Կը նուիրուի ուսումնական եւ դաստիարակչական լուրջ աշխատանքի, նոր կոչումներ հասցնելու համար Միսթանութեան:

1957–ին Աբրահօր որոշումով կը ղրկուի նոր առաքելավայր մը՝ Եգիպտոս, վարելու համար Գահիրէի Մխիթարեան վարժարանին տնօրէնութիւնը: Հ. Բարսեղ երբ Գահիրէ կը ժամանէ, կը նկատէ որ Մխիթարեան վարժարանի չէնքը կը զբաղեցնի նեղլիկ փողոցներու մէջ խեղդուած վայր մը: Դպրոցին հողամասը – 700 քառակուսի մեթր – տրամադրուած՝ Հայ կաթոլիկ պատրիարքարանին կողմէ, իսկ դեղեցիկ կառոյցով չէնքը բարձրացած է Մխիթարեան Հայրերու հանգանակութեամբ: Մինչ այդ վարժարանին տնօրէնութիւնը կը վարէր Գարեգին Վրդ. Գրանֆիլեան:

Հ. Բարսեղ Ֆէրհաթեան տնօրէնի պաշտօնը ստանձնելով կը սկսի աշակերտներու արձանագրութիւնը: Առաջին չաբաթը աշակերտներուն թիւը կը հասնի 51–ի, որուն 20–ը՝ աղքատախնամէն, զեղչով: Նախապէս դպրոցը ունեցած է 160 աշակերտ: Պատճառը, ըստ Հ. Բարսեղի, դպրոցին միջավայրն էր, անչնչելի դարձած, բարեկեցիկ ընտանիքներ՝ լաւագոյն թաղամասեր տեղափոխուած: Իր յուշերուն մէջ Հ. Բարսեղ հետեւեալ տողերով կը նկարագրէ այդ նեղ օրերը. «վարժարանին օթօպիւսը քայքայուած, փճացած. չաբաթը քանի մը անգամ նորոգութեան տարուած կամ ալ կէս ճամբան մնացած: Ըսե՞մ ամէնէն կարեւորն ալ, որ պատիւ չի բերեր մեզի. ուսուցչի սխալ ընտրութիւն. ուսուցչին արժէքը գնահատել իր ստացած նուազագոյն հատուցումէն»:

Այս պայմաններուն մէջ, նկատի առած այն՝ որ 51 աշակերտներով կարելի չէր դպրոց պահել, Հ. Բարսեղի կը մնար կամ դպրոցը փակել, կամ ալ վայրը փոխել: Նժարը կը հակի երկրորդ որոշման վրայ: Աղնուահոգի Հայու մը՝ Ժորժ Միքայէլեանի գործակցութեամբ, երկար ոռնումներէ ետք կը գտնուի Հելիոպոլսի Քլէոպատրա փողոցին վրայ չէնք մը, 12 սենեակներով: Հ. Բարսեղ անմիջապէս կը վարձէ չէնքը եւ երկու չաբթուան մէջ դպրոցը կը փոխադրէ հոն: Սեպտեմբերի առաջին չաբաթը կը բացուի վարժարանը, ուսուցչական նոր եւ որակաւոր կազմով: Աշակերտութեան թիւը 51–էն կը բարձրանայ 75–ի, հասնելու համար 115–ի:

Վարչական եւ կազմակերպչական մեծ կարողութիւններով օժտուած Հ. Բարսեղ կեանքի կը կոչէ Տիկնանց Օժանդակ Մարմին մը, որ դուռ կը բանայ հասութաբեր նոր աղբիւրներու կը նպատակադրուի գնել ընդարձակ հողամաս մը եւ կառուցանել սեփական դպրոցավայր մը, 20 տարուան մէջ վճարելի: Այս մարզին մէջ կարեւոր նպաստ կը բերեն Տիկին Արաքսի Ամպարեան եւ Տիկին Արաքսի Նաշատուրեան: Տիկին Արաքսի Ամպարեան իր ղոյդ տուները կը նուիրէ Միսթարեան Միաբանութեան, իբրեւ յաւելեալ գոյք վարժարանին:

Նոր դպրոցին հողամասը 3 հազար քառակուսի մեթր տարածութիւն ունի, որուն վրայ բարձրացած է արդիական գեղեցիկ չէնքը, բոլոր յարմարութիւններով օժտուած: Հ. Բարսեղ երախտագիտութեամբ կը յիշէ Եգիպտահայերը, գրելով. «ի պատիւ Եգիպտահայերուն ըսելու եմ, թէ խոշոր դպրոց մը կառուցուեցաւ եւ տարեկան երկու մասնավճարով ամէն պարտք վճարուեցաւ եւ դահեկան մը պարտքի տակ չմնաց Միաբանութիւնը: Եգիպտահայը միշտ եղած է առատաձեռն, ամէն ձեռնարկ լիաբուռն քաջալերող»:

Եգիպտոս իր առաքելութեան տարիներուն Հ. Բարսեղ Ֆէրհաթեան նաեւ մեծ աշխատանք տարած է Վիէննայի մայրավանքի թանգարանը հարստացնելու մարզին մէջ: Բիւզանդ կոճամանեանի քաջալերութեամբ Հ. Բարսեղ Վանքին թանգարանը ճոխացուցած է հայ նկարիչներու գործերով, ինչպէս նաեւ կազմած է հաւաքածոյ մը Քէօթահիայի յախճապակիի նմոյշներով, որոնց թիւը հասած է 110–ի, ոմանք՝ հազուագիւտ նմոյշներ:

Եգիպտոսի մէջ կրթական, դաստիարակչական, չինարարական եւ հոգեւոր բեղուն գործունէութիւն ունենալէ ետք Հ. Բարսեղ կ՝անցնի Լիբանան, պաշտօնավարելու Մխիթարեան վարժարանին եւ Հայ Կաթողիկէ Պատրիարքութեան մէջ: Քանի մը տարի ետք զարձեալ կը կանչուի Վիէննա, վանքին մէջ աշխատելու համար:

Հ. Բարսեղ Ֆէրհաթեանի վերջին առաքելավայրը կը դառնայ Լոս – Անճըլըս, ուր կը ժամանէ 1980 Նոյեմբեր 5–ին, իբրեւ օգնական՝ Ժողովրդապետ Հ. Մկրտիչ Ապեանին, որ կը նկատուի Լոս – Անճըլըսի Հայ կաթողիկէ համայնքի հիմնադիրը եւ Հայ կաթողիկէ առաքելութեան կազմակերպիչն ու բարեկարգողը: Ինք էր որ տարի մը առաջ հիմնած էր նաեւ Միսթարեան դպրոցը:

Հ. Բարսեղ Լոս – Անճըլըս ժամանելով առաջին յուսախաբութիւնը կ՝ունենայ ի լուր Հայ կաթողիկէ Եկեղեցւոյ փողոցին անուան: Այդ մասին իր յուշերուն մէջ կը կարդանք. «Առաջին յուսախաբութիւնս՝ մեր եկեղեցիի փողոցին անունն է. ինչ կը կարծէի հեռուէն ու ինչ գտայ. Pleasant Avenue. . . որ թարգմանի հաճելի կամ վայելուչ պողոտայ: Հեռուը մի փնտռէք. ողորմելի մէկ փողոց, կեղտոտ պանդխի, նարինջի կեղեւ. քայքայուած ներքաններ, դուլապայ, փողոց նետուած լրագիրներ, ժողովրդային աղքատ մէկ թաղամաս»:

Հ. Բարսեղ առաջին իսկ օրէն կը չեշտէ պահանջքը նոր եկեղեցիի մը կառուցման, յարմար եւ հայահոծ վայրի մը մէջ: Այդ ուղղութեամբ թափուած ջանքերը – որոնց զօրավիգ կ՝ըլլայ նաեւ Միացեալ Նահանգներու եւ Գանատայի Հայ կաթողիկէ համայնքի օրուան առաջնորդ Ներսէս Եպիսկոպոս Սէթեան – ապարդիւն կը մնան, եղածով գոհանալու տրամադրութիւն մը ցուցաբերուելու պատճառով: Փոխարէնը կը վերանորոգուի ու կը բարեկարգուի եկեղեցւոյ սրահը:

Ժողովրդապետի օգնականի պաշտօնին առընթեր Հ. Բարսեղ կը պաշտօնավարէ նաեւ Վիէննայի Միսթարեան Հայրերու հիմնած վարժարանին մէջ, իբրեւ ուսուցիչ եւ փոխ – տնօրէն:

Լոս – Անճըլըսի մէջ Հ. Բարսեղի փայփայած տարիներու երազը կ՝իրականացնէ կազմակերպչական համառութեամբ օժտուած եւ եկեղեցաշինութեան մարդին մէջ հաւատա փորձառութիւն ձեռք ձգած, Լոս–Անճըլըսի Հայ կաթողիկէ համայնքի նոր ժողովրդապետը՝ Հ. Ռափայէլ Մինասեան, 1998–ի սկիզբը կ՝ենտէյլի կեդրոնը գնուող եւ լուտերական սեփականութիւն եղող եկեղեցին գնելով: Մէկուկէս տարի եկեղեցին գործածուելէ ետք, 1999 Հոկտեմբերին հիմնայատակ կը քանդուի, փոխարէնը կառուցուելով հայկական ճարտարապետութեամբ հոյակապ տաճար մը, ընդարձակ սրահ, դրասենեակներ եւ վարդապետաց բնակարան:

Անհունօրէն ուրախ էր Հ. Բարսեղ, իր տես իր երազի իրականացման: Իր հըրճուանքը կը յայտնէր իր հրատարակած «Վերելք» երկամսեայի 66–րդ թիւին մէջ, գրելով. «Մեր նոր տաճարը երկինքէն չինկաւ հարկաւ եւ ոչ ալ երկրի թաքնըւած մէկ խորչէն հրեշտակներ զայն ի յայտ բերին: Հերո՞ս ըսեմ թէ հեղինակը պատմական այս ակտին միլիոնատէրը չեն եւ ո՛չ ալ փարթամ անձեր – Պարզուկ մէկ քահանայ, օրն ի բուն ամէն տեղ, ոչ ո՛ք իրեն նեցուկ, ինք հաւատացեալ իր կոչումին, յաջողեցաւ. յաղթեց մեծ մենակ – որով՝ ամէն արժանիք իրեն, միայն իրեն»:

Հ. Բարսեղ Ֆէրհաթեան իր յուշերուն մէջ գրած է. «Աւտուած երեք իզձ դրած էր սրտիս մէջ՝ եկեղեցի մը կամ մատուռ

մը կառուցանել, վարժարան հիմնել եւ քրիստոնեայ թերթ հրատարակել»: Առաջին երկու իղձերը իրականացան Հելիոպոլսոյ մէջ, ուր Հ. Բարսեղ յաջողեցաւ կառուցանել վարժարան մը եւ անոր կողքին նաեւ մատուռ մը: Ինչ կը վերաբերի երրորդ իղձին, հարկ է նշել որ Հ. Բարսեղ Վիէննայի վանքի ուսանող եղած չրջանէն սկսած է գրել ժառանգաւորացի «Փունջ եւ Փնջիկ» պարբերաթերթին մէջ: Ապա, մեկնելով Փլովտիւ, ան աշխատակցած է Մխիթարեան Հայրերու հրատարակած «Ուսումնարան» ամսաթերթին, որուն նաեւ մեծ զարկ տուած է ապահովելով նիւթական պայմանները: Իրմէ ետք Հ. Գրիգոր Հէպոյեան աւելի ծաղկեցուցած է թերթը, որ ի վերջոյ պիտի դադրէր Պուլկարիոյ համայնավար վարչաձեւին յարելու հետեւանքով:

Պէյրութ պաշտօնավարած տարիներուն Հ. Բարսեղ մաս կազմած է Հայ կաթողիկէ պատրիարքարանի չաբաթաթերթի «Մասիս»ի խմբագրութեան, կարեւոր վաստակ ունենալով թերթին բարգաւաճման մէջ: Դարձեալ Պէյրութի մէջ ան վարած է խմբագրութիւնը «Վերելք Տարեգիրք»ին, լոյս ընծայելով վեց թիւեր: Եգիպտոսի մէջ եւս Հ. Բարսեղ չորս տարի հրատարակած է «Ուսումնարան Տարեգիրք»ը:

1980-ին Լոս – Անճելըս վերջնապէս հաստատուելէ ետք Հ. Բարսեղ կը հիմնէ և 17 տարի անընդհատ կը հրատարակէ «Վերելք» երկամսեայ պարբերաթերթը, 2500 տպաքանակով, բարոյական թարմ չունչ տանելով հայ քրիստոնեայ ընտանիքներու մէջ: Հ. Բարսեղ անսահման զոհողութիւններով եւ մասամբ թերթին օժանդակ մարմնի աջակցութեամբ յաջողեցաւ հրատարակել «Վերելք»ի 71 թիւեր, աւելի քան 3000 էջեր: Թերթին վերջին թիւը լոյս տեսաւ վարդապետին վախճանումէն ամիս մը առաջ:

Յարդելով Հ. Բարսեղի վախճաքը, Հ. Ռափայէլ Մինասեանի որոշումով, «Աւետաբեր»ի խմբագրութիւնը յանձն կ'առնէ «Վերելք»ի հրատարակութիւնը, զոյգ թերթերը միացնելով եւ վերակոչելով «Աւետաբեր Վերելք»:

Հ. Բարսեղ Ֆէրհաթեան հրատարակած է նաեւ 3 գիրքեր՝ «Մխիթար – Մարդը, Հայը, Սուրբը» (Վիէննա, 1976), «Մէկը միւսէն զեղեցիկ» (Պատմուածքներ, Լոս – Անճելըս, 1989) եւ «Ծուչերս» (Վիէննա, 1998):

Ահա համառօտ պատկերը կեանքին ու առաքելութեան ուղիին Հ. Բարսեղի, որ իր կեանքին 70 տարիները նուիրեց Քրիստոսի Աւետարանի քարոզութեան, հասնող սերունդներու հայեցի եւ քրիստոնէական դաստիարակութեան, իբրեւ Աստուծոյ ծառայ եւ իբրեւ կրթական մշակ Վիէննայէն Պուլկարիա, Եգիպտոսէն Լիբանան եւ հուսկ Լոս – Անճելըս, հոգեւոր, կրթական, դաստիարակչական, գրական եւ հրապարակագրական մարզերու մէջ ունենալով բեղուն եւ արդիւնաչատ վաստակ մը:

Համեստութեան եւ նուիրումի մարմնացում էր Հ. Բարսեղ: Իր յուշերուն մէջ գրած է. «Բաղմիցս լսած եմ – Այն օրը որ Աստուած պիտի զիս կանչէ, ամէնէն պարզ դպզդը, զոց, ոչ մէկ ճառ կամ քարոզ եւ ոչ ալ յօդուած. թէեւ ազմուկով մտայ աշխարհ, ելքս զոնէ ըլլայ սուս – փուս»: Սակայն, արդարութեան դէմ մեղանչում մը պիտի ըլլար առաքելատիպ այս հոգեւորականը «սուս – փուս» յանձնել յաւերժութեան եւ իբրեւ բարի օրինակ այլոց չյիշել ու չարժեւորել իր վաստակը:

Մխիթար Աբբահօր նուիրուած իր գիրքին մէջ, նկարագրելով Աբբահօր վերջին օրերը, Հ. Բարսեղ հետեւեալ խորհրդածութիւնը կ'ընէ մահուան մասին, պրեւլով. «Մահուան րոպէն ժամն է ճշմարտութեան. մահուան դէմ չկայ ինքնախաբութիւն... մարդ կը մնայ մեն մենակ եւ նկատի չեն առնուիր իր երկրաւոր յաջողութիւնները, ձեռք բերածները...: Երբ մարդ իր Արարչին դէմը պիտի ելլէ, Աստուած հաշուի կ'առնէ միայն բարի կամքը եւ պարտականութեան կատարումը...: Աստուած մարդէն չի պահանջեր յաղթական լուրեր, քանի որ ամէն յաջողութիւն իրմէ կուգայ...: Ան մեզմէ միայն կը պահանջէ՝ մեր լաւագոյնն ընել»:

Ինքզինքն կը պատչաճի այս խորհրդածութիւնը նաեւ իրեն՝ Հ. Բարսեղ Ֆէրհաթեանին, որ Մխիթարի նման կրնայ Ս. Պօղոս առաքեալին հետ ըսել՝ հաւատքը պահեցի, ընթացքս կատարեցի... ինծի կը սպասէ պսակն արդարութեան որ Տէրը պիտի հատուցանէ, ոչ միայն ինծի, այլեւ բոլոր անոնց, որ սիրեցին իր յայտնութիւնը...:

Ճիշտակին արդարոյն օրհնութեամբ եղիցի:

ՍԻՐՎԱՐԴ ԳԱՐԱՄԱՆՈՒԿԻ «ԱԽԹԱՄԱՐ»Ն ՈՒ «ՆՈՐ ԵՐԳԵՐ»Ը

Քանի մը օրեր առաջ ուրախութեամբ ստացանք Պոլսահայ յայտնի յօրինող – դաշնակահարուհի Սիրվարդ Գարամանուկի, «Ախթամար» պոէմը (ստեղծուած նուագախումբի եւ երգչախումբի՝ փոխադրուած՝ երգչախումբի եւ դաշնամուրի համար, եւ «Նոր երգերը»: Ինչպէս հրատարակութեան մը արգասիքը եղող այս զոյգ գիրքերը (նօթատետրերը) չարժառիթ հանդիսացան որ արտայայտուինք Սիփւռքի այս վաստակաւոր երաժշտագէտին մասին, տանք մեր համեստ կարծիքը, եւ բերենք նաեւ խոր յարգանքը իր անձին եւ տարիներու ոգնական աշխատանքին հանդէպ:

Սիրվարդ Գարամանուկը անծանօթ մը չէ երաժշտասէր հասարակութեան, սակայն միտքերը թարմացնելու համար ամփոփ կերպով տանք նախ իր կենսագրականը:

Ան ծնած է Պոլիս 1912–ին: Երաժշտական կրթութիւնը ստացած է Պոլսոյ Երաժըշտանոցին մէջ: Իր ուսուցիչները եղած են՝ Ստեփան Բարբէյեանը, Լիքօ Ամառ, Ճ. Ր. Րէյ, Ա. Սայկուն, եւ մանաւանդ Ֆէրտի Շեթայէրը: Դաշնաւորումի դասերու հետեւած է նաեւ արտասահմանի մէջ, Լազար Լէվիի եւ Ժան Բոժէ – Տիւքասի մօտ: Ուսուցչութեան պաշտօն վարած է Պոլսոյ Երաժշտանոցէն ներս: Իսկ Խաեան, Կեդրոնական Սանուց Միութիւններու եւ Գարակէօզեան Որբանոցի մէջ տարած է երաժշտական լայն գործունէութիւն:

Սիրվարդ Գարամանուկի առաջին ըստեղծագործութիւնները 1940–ական թուականներուն գրած դաշնակի կտորներն են: Ունի նուագախումբի եւ երգչախումբի երկարաշունչ գործեր՝ «Ախթամար», «Դժար Տարի», «Երգ Պետրոս Դուրեանի» կրօնական մեղեդիներու դաշնաւորումներ, մանկապատանեկան օպէրէթ մը՝ «Վազուան Արուեստագէտները» եւ լարաւոր քառանուագի գործեր: Ան յօրինած է առաւել քան հարիւր մեներգներ, տասնեակ մը խմբերգներ:

«Ախթամար»ը լոյս տեսած է 1998–ին Նիւ – Եորք, իսկ «Նոր Երգեր»ը 1995–ին Պոլիս, որ կը բովանդակէ 14 երգեր եւ 4 խմբերգներ: Մենք այս գրութեամբ կ'ուզենք կարճ ձեւով կանգ առնել այս երգերու, խմբերգներու եւ «Ախթամար»ի վրայ:

Այս երգերէն իւրաքանչիւրը ունի որոշակի գեղարուեստական մտայղացում, ինքնատիպ եւ ինքնուրոյն երաժշտական լեզու: Ս. Գարամանուկ այս երգերուն մէջ պահելով հանդերձ աւանդական հայ երաժշտութեան ոգին, էնթոնասիոնը, ռիթմիկ, մեղեդային յատկանիշերը, քանչելիօրէն միաձուլած է զանոնք դասական երաժշտութեան արտայայտչական միջոցներու հետ, առանց կառչած մնալու քարացած ղրոյթներու հին հայեացքներուն, մէջտեղ բերելով հետաքրքրական ստեղծագործական իր ոճը:

Ոչ միայն երգերուն, այլ նաեւ այս խմբերգներուն եւ «Ախթամար»ին մէջ չեչտակիօրէն զգալի է վայելուչ մեղեդիական դիծը, որ զուսպ է, սակայն խօսուն եւ լի՝ զգայնութեամբ:

Առանձնապէս գնահատանքի արժանի պէտք է զարձնել Ս. Գարամանուկի սէրը դէպի հայ դրականութիւնը առ հասարակ, ի մասնաւորի հայ բանաստեղծութիւնը, եւ ճաշակը երգերու համար քերթուածներու ընտրութեան մէջ: Ան իր երաժըշտական ստեղծագործութեան նիւթ դարձուցած է անցեալի հայ դրականութեան տիտաններու եւ Պոլսոյ քանի մը տասնեակ տարիներու՝ արժէքներու դեղեցիկ էջերը: Այսպէս՝ Սիրվարդ Գարամանուկի հակումներու հմնական ոլորտը հանդիսացած են Ցովհաննէս Թումանեանի (Ախթամար, Դժար Տարի), Պետրոս Դուրեանի (Նէ եւ ինչ կ'ըսեն), Եղիշէ Արք. Դուրեանի (Մի Մերձենար Ցիս), Մատթէոս Զարիֆեանի (Երջանկութիւն), Վահան Թէքէեանի (Ես Սիրեցի), Դանիէլ Վարուժանի (Լուսնին), Նահապետ Քուչակի (Պաղնեմ Զքո Լայն Ճակատ), Գուրգէն Թրենցի (Անի), Սմբատ Թէրզեանի (Վերջալոյսին Դէմ), Զահրատի (Բարի երկինք, Երկնասացութիւն, Երկնածիծաղ, Երկնապրաբանութիւն, Երկնագար, Երկնաւոտ, Երկնագերթուած, Աստղ, Երկնահրաւէր), Ռոպէր Համտէճեանի (Սուրբ Գեղարդ), Վարդ Շիկահեռի (Սէր Անայլայլ), Իրմա Ա.ճէմեանի (Ինչ տղուր է), Կարպիս Ճանճիկեանի (Օրէ օր, Իրիկունը վերջին, Ցօսք առ բանաստեղծութիւն, Մայրամուտ), չափածոյ կամ արձակ ստեղծագործութիւնները:

Այդ գծով ալ Ս. Գարամանուկ ստացած է մեր բանաստեղծութիւնները ժողովրդականացնելու ազնիւ աշխատանքին:

Քաջառողջութիւն, կորով, անսպառ եռանդ կը մաղթենք Սիփւռքի այս երախտաչատ երաժշտագէտին՝ Տիկին Սիրվարդ Գարամանուկի, որպէսզի ան դեռ երկար տարիներ չարունակէ լեցնել սփիւռքի հետզհետէ նօսրացող ստեղծարար չարքերը, եւ հարստացնէ հայ հոգեւոր արժէքներու գանձարանը:

ԽԱՉԻԿ ԵՂԼՄԱՉԵԱՆ

ԾՆՈՒՆԴԸ ՀՈԼԱՆՏԱՑԻ ԱԼՄԷԼՕ ՔԱՂԱՔԻՆ ՄԷՋ

Ալմէլօ՝ Հոլանտայի հիւսիս – արեւելեան կողմը Գերմանիոյ սահմանակից քաղաք մըն է: 1970–ական թուականներուն, որպէս գործաւոր, հոն, առաջին ոտք կոխող Հայը, Սղերդ Նահանդի քրտաբնակ Շրնաք գիւղաքաղաքէն՝ Հիճրի Այքազ անուն անձ մըն է: Անոր յաջորդած են ուրիշներ եւ ապա չարունակաբար բոլոր Շրնաքցիք, մէկ մասը ուղղակի, իսկ միւս մասը նախ Կ. Պոլիս եւ յետոյ դէպի Հոլանտա՝ Ալմէլօ, նաեւ փոքրիկ մէկ բաժին մըն ալ Ամստերտամ ու այլ վայրեր: Անոնց ամէն մի ընտանիք առնուազն 7–էն 8, նոյնիսկ 10 եւ աւելի զաւակ ունեցած են: Հարիւր չիսունէն երկու հարիւր ընտանիք հաչուելով, հեչտօրէն կրնանք ըսել թէ, անոնց թիւը հազար հինգ հարիւրի մօտ եղած է: Անոնք Մեծ Եղեռնի ահռելի եւ զառն պատահարներէն երբեք չեն վնասուած, չնորհիւ Քիւրա «Պէկ»երու հովանաւորութեան: Ըստ իրենց ըսածին մինչեւ 1950 թուականները Թուրքիոյ մէջ իրենցմէ զատ հայ մնացած ըլլալէն տեղեակ չեն եղած: Քիւրտի լուծին տակ մըննալով թէեւ իրենց մայրենին կորսնցուցած են, բայց ազգային – եկեղեցական վարք ու բարքէն, սովորոյթներէն ու աւանդութիւններէն բնաւ տեղի չեն տըւած: Մեծ ու փոքր, այր թէ կին, առանց բացառութեան, մանաւանդ տաղաւարի ոտներուն կատարած են պահեցողութիւն ու ծոմ, խորապէս հաւատալով անոնց սրբութեան:

Անոնք հոն՝ Ալմէլօ հաստատուելէ եւ մի քիչ ինքնաբաւ վիճակի հասնելէ վերջ, իրենց կարելիութեանց սահմաններուն մէջ, առաջին հերթին գնած են չէնք մը, որուն մէկ մասը վերածած են եկեղեցիի, անուանելով զայն Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Հայոց Եկեղեցի: Երկու չաբաթը անգամ մը պատարագ կը մատուցուի հոն: Մինչեւ օրս տակաւին այս եկեղեցասէր ու աւանդապաշտ զանգուածը, իրենց պապերէն մնացած ժառանգը, այս օտար ափերուն վրայ եւս, կը չարունակեն տեւականացնել անչեզօրէն:

Իսկ վերջին 5 – 10 տարիներու ընթացքին Իրաքի հայութիւնն ալ, Իրաքի ներքին քաղաքական անկայուն վիճակէն սաստիկ ազդուած, գաղթականի ցուպն ի ձեռին, հազարումէկ դժուարութիւններու կուրծք տալով եկած հաստատուած են հոն՝ Ալմէլօ, կազմելով զրեթէ նախկիններուն չափ կոկիկ թիւ մը: Հապա՞ Հայաստանէն ու այլ վայրերէ հաստնողներն ալ եթէ նկատի ունենանք, ուրեմն 2500–3000 անձի մօտ հայկական զաղութ մըն է, զոր իր մէջ կը պարունակէ այսօրուան Ալմէլօն:

Մօտաւորապէս մէկ ամիս առաջ, թաղային խորհուրդի ընտրութիւն կատարուեցաւ հոն, որուն արդիւնքէն մէկջառեղ ելաւ ինը հոգինոց վարչութիւն մը, կազմուած Շըրնաք – Իրաքեան խառն երիտասարդ ու աչխոյժ տարրերէ, որոնք ասկէ ետք անձնուիրաբար պիտի մատակարարեն ազգային եւ եկեղեցական նուիրական

երկինք, Երկնասացութիւն, Երկնածիծաղ, Երկնապրաբանութիւն, Երկնագար, Երկնաւոտ, Երկնագերթուած, Աստղ, Երկնահրաւէր), Ռոպէր Համտէճեանի (Սուրբ Գեղարդ), Վարդ Շիկահեռի (Սէր Անայլայլ), Իրմա Ա.ճէմեանի (Ինչ տղուր է), Կարպիս Ճանճիկեանի (Օրէ օր, Իրիկունը վերջին, Ցօսք առ բանաստեղծութիւն, Մայրամուտ), չափածոյ կամ արձակ ստեղծագործութիւնները:

Այդ գծով ալ Ս. Գարամանուկ ստացած է մեր բանաստեղծութիւնները ժողովրդականացնելու ազնիւ աշխատանքին:

Քաջառողջութիւն, կորով, անսպառ եռանդ կը մաղթենք Սիփւռքի այս երախտաչատ երաժշտագէտին՝ Տիկին Սիրվարդ Գարամանուկի, որպէսզի ան դեռ երկար տարիներ չարունակէ լեցնել սփիւռքի հետզհետէ նօսրացող ստեղծարար չարքերը, եւ հարստացնէ հայ հոգեւոր արժէքներու գանձարանը:

ԽԱՉԻԿ ԵՂԼՄԱՉԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹՔ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՑ Ա.Թաթիւրք Մշակոյթի Կեդրոնի մեծ սրահին մէջ, Ցունուար 10–ին, համերգ մը տուած է Վարդանանց երգչախումբը: Առաջին անգամ ըլլալով, Ա.Թաթիւրք Մշակոյթի Կեդրոնին մէջ, կարելի եղած է հանդիսէն առաջ կարդալ հայերէն ուղերձ մը, ինչ որ ցարդ կարելի չէր: Ուղերձներէն ետք, բեմը զրաւած է երգչախումբը, որ Ատրուչան Հալաճեանի մականին տակ գործադրած է յայտագիրը, բաղկացած որակաւոր գործերէ: Կոմիտասի, Թուրք երաժիչտներու, Վերտիի եւ Կարլ Օրֆի ստեղծագործութիւնները մեծ յաջողութեամբ մեկնաբանուած են:

դործը, չարունակելու համար իրենց հայապահպանումը:

Ցորհրդակատար այցելու եկեղեցականը զրեթէ միչտ Փարիզէն կը ղրկուի հոն: Եւ ղրկուողներէն մէկն ալ ընդհանրապէս ատորագրեալս կ'ըլլայ: Ահաւասիկ այս ԻԱ. դարու Ծննդեան առաջին տօնակատարութեանց համար, տեղւոյն վարչութեան փափաքով ու մեր հովուապետ՝ Հայրապետական Պատուիրակ եւ Փարիզի Հայոց Առաջնորդ՝ Գիւտ Արք. Նազարէեանի կարգադրութեամբ Ցունուար 5, Զորեքչաբթի առաւօտ ճամբայ ելայ դէպի Ամէլօ:

Ուրեմն, նոյն օրը ժամը ճիշդ 16·30–ին Ս. Գրոց ընթերցանութիւններէն վերջ, Ճրագալոյցի պատարագ մատուցուեցաւ, որու ընթացքին աւելի քան երկու հարիւր հաւատացեալ հաղորդութիւն ստացան: Իսկ Ցունուար 6–ին, Ծննդեան օրը, անոկարագրելի ու աներեւակայելի բազմութիւն մը լեցուցած էր աղօթատեղին: Առտուան ժամը 9–ին արդէն լեցուն էր եկեղեցին դասուն մինչեւ յառաջամասը: Պատարագի ընթացքին կարգացուեցաւ նորընտիր Գարեգին Բ. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի Ծննդեան տօնին առթիւ ուղարկած չնորհաւորական ու բարեմաղթական անդրանիկ պատգամ քարոզը: Ա–ւա՛ղ, սակայն հաւատացեալներուն ջախջախիչ մեծամասնութիւնը զերծ մնաց ա–նոր պարունակութենէն, վասնզի ըստ ներկաներու վկայութեան, դուրսի նըշանգներուն եւ մեծ ու փոքր սրահներուն մէջ եղող բազմութիւնը քառապատիկ անգամն էր ներսը գտնուողներուն: Ահա անոր համար է, որ նորակազմ վարչութիւնը, նման պարագաներու, որոշեր է երկու բարձրախօս զետեղել դուրսը: Կարգացուեցաւ նաեւ չնորհաւորական դիրը հայրախնամ Առաջնորդին, ուղղուած Ալմէլոյի իր հոգեւոր զաւակներուն:

Իսկ ամենակարեւոր երեւոյթը այն էր, որ Ս. Հաղորդութեան մօտեցողներուն թիւը՝ այր թէ կին, մեծ ու փոքր, առանց չափազանցութեան, հինգ – վեց հարիւր հոգիէ աւելի էր: Հապա՞ երիտասարդներուն ներկայութիւնը որքան ուրախացուցիչ ու գնահատելի էր: Անոնց նաեւ կարեւոր մէկ մասը Ս. Հաղորդութեան արժանացաւ: Ս. Պատարագի աւարտին կատարուեցաւ Ջրօրհնէքի արարողութիւն և նչան մեր Տիրոջ մկրտութեան: Բոլոր այս երգեցողութիւններէն ներդաշնակօրէն կատարուեցան իրաքահայ երկու Աւագ – Սարկաւագներ՝ Ցովսէփ Տ. Պետրոսեանի եւ Ցովհաննէս Մանուկեանի, ինչպէս նաեւ չորս – հինգ կիներու – զարձեալ իրաքահայ – կողմէ, որ յայտնի է թէ բոլորն ալ տեղւոյն զանազան երգչախումբերէն բաժնուած եկած են:

Ահաւասիկ այսպէս տօնուեցաւ մեր Տիրոջ՝ Ցիսուսի 2000–րդ Ս. Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան Հրաչափառ տօնը, Ալմէլօի մէջ, որ բոլորովին տարբեր էր այս անգամ նախկին իր նմաններէն:

ԳՐԻԳՈՐ Ա. ՔՀՆՑ. ՍԻԼԱՀԼԵԱՆ

Ցունուար 17, 2000
Ալֆորվիլ

ՍՏԱՑԱՆՔ

27
(Երրդուածներ)

ԼԵՒՈՆ ԱՐՏԱՉԵԱՆ

Պէյրութ, Լիբանան:

Le Président,

Les Membres du Conseil d'Administration de l'A.A.A.S.,

Le Personnel de l'Etablissement de Gonesse

ont la tristesse de faire part du décès de

Mme Eugénie GUIRAGOSSIAN

Directrice
de la Maison de Retraite de Gonesse

survenu le 14 Janvier 2000.

Les obsèques ont eu lieu le 17 Janvier 2000 à Chasse-sur-Rhône.

Mme Guiragossion est regrettée par tous ceux qui l'ont connue et appréciée dans l'exercice de ses fonctions.

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Հայաստանցի տիկին մը աշխատանք կը փնտռէ երախայ կամ տարեց անձ մը խնամելու համար։ Հայաստանի մէջ աշխատած է 15 տարի որպէս հիւանդապահուհի։

Հեռաձայնել՝
Տիկին Սուսաննա
Hôtel «REGINA»
01 - 46 - 54 - 11 - 03

(Շար. Ա. էջէն)

ցաբարներու բազմութիւնը, որ դէհաւորութեամբ վարչապետին եւ վնդդիմութեան պարապմունքին տողանցած է Մատթիսի մէջ «ո՛չ» ըսելու համար էթԱ-յի ահաբեկչութեան։ Գնդապետը 770-րդ դոհն էր պատք խմբակցութեան 1968-էն ի վեր։

ԳՐՈԶՆԻի մէկ թաղամասին վրայ, առաջին անգամ ըլլալով կը ծածանի ռուսական դրօշակը քան ռուսական ազդիւրներու։ անոնք սակայն չատ ծանր կորուստներ արձանագրած են։ երեք օրուան մէջ, ռուս 50 զինուորներ մեռած են, որոնց կարգին ռուս զօրավար՝ Մալոֆիէեւ։ Առաջին անգամն է որ Ռուսերը զօրավար մը կը կորսնցնեն։ Ռուս սպայի մը համաձայն նախընտրելի է քաղաքը քանդել, որովհետեւ այս պատերազմէն ետք, ոչ ոք կրնայ հոն ապրիլ։

ԺՈՍՓԷՆ, որ առջի օր տուրքերու նըւազում մը յայտարարեց 2001-էն 2003 (բնակութեան եւ եկամուտի), կիրակի օր, Յունուար 23-ին բուռն ելոյթ մը ունեցաւ ընկերվարական մասնաճիւղերու քարտուղարներու առջեւ։ Աջակողմեան թաբենորոզման հարցին յետաձգուիլը ծռապատկին ձախին ձախողութիւնը չի նկատեր, մեղքը կը թողու ընդդիմութեան վրայ եւ Հանրապետութեան նախագահին։ Այս վերջնոյն համար ալ կ'ըսէ թէ հեղինակութեան տէր չէ։ Ինք սրամտութիւն ալ կը փորձէ ըսելով.— «Եթէ կառավարութիւնը մեծամասնութեան հաշուետու պիտի ըլլայ, բայց նաեւ պէտք է ապահովէ ընդդիմութեան քուէները, իր գործը կը բարդանայ։ Մեծ սրտառախանատուութիւն է։ Միայն այն պակաս է որ Ֆրանսուա Հոլանտին ըսուի որ երթայ էլՕ-փէ-էլՕ-ի նախագահէ»։

ՖՐԱՆՍԱԶԻ կրթական նախարարը՝ Գ. Ալէկը յայտարարեց անդրադառնալով դպրոցներու եւ վարժարաններու մէջ բռնութեան թէ կացութիւնը ծանր է, բայց ոչ յուսահատական։ Բ. ծրագիր մը պատրաստած է այդ ուղղութեամբ (առաջին ծրագիրը արդիւնք չտուաւ) ուր նախապատուութիւն կուտայ բարոյագիտութեան դասընթացքներուն։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ նախկին վարչապետը հետզհետէ աւելի առանձնացած անձի մը վերածուած է եւ նոր յայտնութիւններ քիչ մը աւելի կը մրոտեն համբաւը անոր որ, ցարդ, յարգուած եւ սիրուած դէմք մըն էր ներքին թէ արտաքին ճակատի վրայ։ Հայրը Գերմանիոյ վերամիացման եւ Եւրոպայի։ Ինք միշտ կը մերժէ տալ անուններ անոնց որոնք հայթայթած են կուսակցութեան եւ իր հսկայ գումարները, մինչեւ 7 միլիոն ֆրանք 1993-էն 1998։ Վերջին յայտնութիւնն ալ այն է որ Միթերան անձամբ դէմ է էլֆի որպէսզի կարեւոր յատկացում մը ընէ Քոհլի կնտրապաքարին, ինչ որ կը հերքուի, բայց

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԻԼԱՆՕ.— Տիկին Սօնա Իպիչեան 1750 ֆրանք առ ի բարեմաղթութեան իր մօր Տիկին Ա. Ներսէսեանի ծննդեան 100-ամեակին եւ նչելու համար «Յառաջ»ի անոր քառասնամեայ բաժանորդագրութիւնը եւ ամէնօրեայ ընթերցումը։

***

ՌՈՄԱՆ.— Տէր եւ Տիկին Լուսեղէնեան 600 Ֆր.։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Կապոյտ Ասչի Պուլվար Օտտոյի Լէօլա Սասունի մասնաճիւղի բոլոր ընկերուհիները իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն երէցկին Ասթուն Գուլումճեանի, զաւակներուն՝ Հրանդի եւ Ժաքլի նաեւ ընտանեկան պարագաներուն՝ Նշան Ա. Քհնյ. Գուլումճեանի վախճանումին առթիւ։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section
«*ARCHALOUYS TATHEOSSIAN*»
de Paris
organise des

séjours familiaux

dans le Centre de Vacances
à Bellefontaine (Jura)
Du 13 au 20 Février (complet)
Du 8 au 15 Avril (il reste des places)
Prix compétitifs, ambiance arménienne assurée !
Surtout, n'hésitez pas, venez avec vos enfants, petits-enfants ou amis et rejoignez-nous sur les pistes de ski, de luge, ou tout simplement dans le centre.

Renseignements et inscriptions
auprès de :
— Araxie: **01 39 83 71 19** (de 19 à 21h)
— Marie: **01 47 80 71 73** (de 9 à 19h)
— Séta: **01 64 03 53 05** (de 10 à 20h).

միւս կողմէ, Միթերանի չըջապատէն իսկ անձ մը, որ չէ ուզած անունը տալ, կը հաստատէ որ Միթերան չէր ուզեր որ Քոհլ պարտուի։ Գալով այս վերջնոյն, կ'ընդունի որ սխալներ գործած է բայց, ոչ կաշառակեր եղած է եւ է, ոչ ալ կը պնուի։

ԹՈՒՐՔ ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ, ամէն օր նոր դիակներ կը յայտնաբերէ երկրին պատգան չըջաններուն մէջ։ Իսլամապաշտ Հիզպոլլահի զոհերու թիւը ցարդ 31-ի հասած է։ Վերջին 6 դիակները Թարսուսի կողմը գտնուած են։ Հիզպուլլահի պետին ապանութեան առեն, անոր երկու գործակիցներուն ձերբակալութիւնն ու անոնց խոստովանութեան հետեւանքով է որ կարելի եղած է այս դիակները գտնել։

ՊԵԼԿՐԱՏԻ ոստիկանութիւնը ձերբակալած է Ալբանի (սերպ քաղաքագործի պետը, որ ամբաստանուած էր մարդկութեան դէմ ոճիրի համար) հեռաձգեալ մարդասպանը՝ նախկին ոստիկան մը, 23 տարեկան։ Չէ ուզած տակայն յայտնել արարքին դրդապատճառը չվանդարելու համար քննութիւնը։

ԻՍՐԱԷԼԻ նախագահը՝ Վայցման կառչած կը մնայ իր աթոռին եւ հակառակ կոչերու եւ ճնշումներուն, կը մերժէ հրաժարիլ։ 75 տարեկանին պատրաստ է ոստիկանական քննութեան ենթարկուելու եւ երբ քննութիւնը վերջանայ, ամէն բան պիտի ըսէ այդ հարցին մասին։ Նախագահը 1988-էն 1993 չուրջ կէս միլիոն տոլար ստացած է Ֆրանսացի գործարար՝ Է. Սարուսիէ, ամսական վճարումի դրութեամբ։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

L'Ecole
«KHATCHADOUR ABOVIAN»
de la Cathédrale Apostolique Arménienne
SERPOTZ TARKMANTCHATZ
de Marseille

organise un

SUPER LOTO

Dimanche 6 Février à 15 heures
au Centre Culturel SAHAK-MESROP
339, avenue du Prado — 13008 Marseille
Tél. : 04 91 77 84 70

— LE GROS LOT —
Une traversée
pour 2 personnes + une Voiture
Aller-Retour MARSEILLE-CORSE
offert par *Prado-Voyage Selectour*
et de nombreux lots de valeur

Venez nombreux !
Encouragez le développement culturel de nos élèves

Centre Culturel
SAINT MESROB
10 bis, rue Thouin — Paris 5ème

EXPOSITION

Du 21 au 28 Janvier
des œuvres du peintre
DIBAR APARTIAN

D'inspiration religieuse,
les toiles sont rassemblées
sous le titre
CONSOLATION
Exposition tous les jours
(du 22 au 28 Janvier) de 16h à 20h.
Métro: Cardinal Lemoine / Monge
RER B Luxembourg
— Entrée libre —

LA
MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE
12-14, rue St-Bazile — 13001 MARSEILLE
Tél. : 04 91 50 15 09

organise

SUPER LOTO

Dimanche 30 Janvier à 15 heures 30

Voyage Marseille — Erevan
aller retour sur *Swissair*
offert par *Litour*
Radio C.D. Cassette *Aiwa*
Louis d'or
Paniers garnis
Caisses de Champagne
et de Nombreux autres lots.

BONNE ET HEUREUSE ANNEE
2000

— 100 F les trois cartons —

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅԿ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

RENCONTRE
AVEC

La M.C.A. a le plaisir de recevoir

Haïg MINASSIAN
Professeur de physique
Chercheur à l'Institut Polytechnique d'Erevan
Secrétaire Général de l'Association CHENE ARMENIE (O.N.G.)

à l'occasion de son passage exceptionnel en France

SOIREE D'INFORMATION et de DEBAT
«Réalités et besoins socio-économiques de l'Arménie»
le VENDREDI 28 JANVIER à 20h45

Projection vidéo de réalisations et de projets CHENE dont les projets subventionnés par l'I.F.A.D. «Fonds International de Développement de l'Agriculture»

— Entrée libre —

9, rue de Madrid — 94140 ALFORTVILLE
Tél. : 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64



ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ ՅՈԴ ՇԱՐՔ

ՂԵԿԱՎԱՐ՝ ԱՐԲԻ ՑՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Ա. ԾՐԱԳԻՐ

Սիպիլ
ՈՐԲՈՒՀԻՆ

Կիրակի, Յունուար 30, ժամը 16-ին

Հայ Ուսանողական Ոստան
57, bd Jourdan — 75014 Paris
M° Pte d'Orléans ou Cité Universitaire

Բ. ԾՐԱԳԻՐ

Գրիգոր Զօհրապ
(ա) ՀԱՏՈՒԱԾ ■
(բ) ՀԱՏՈՒԱԾ

Ցակոբ Օշական
«ՓՈՒՐ ԱՍՏՂԾՈՑ»...

Կիրակի, Փետրուար 29, ժամը 16-ին

Հայ Ուսանողական Ոստան
57, bd Jourdan — 75014 Paris
M° Pte d'Orléans ou Cité Universitaire

Մուտքը՝ 30 Ֆր.

CAMP DE SKI FAMILIAL

Centre de vacances évangélique arménien **«LA SOURCE»** — **Thollon les Mémises** - Haute Savoie (2000 m.).

Prix du séjour : — Adultes : 1.400 F
— Enfants : 840 F

Voyage en car à partir de Paris

DU 5 AU 12 FEVRIER 2000

Renseignements & inscriptions :
Pasteur Gilbert LEONIAN : Tél. : 01. 47. 36. 02. 50

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ՇԱԻԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ – *Մահուան 43-րդ տարեդից – 1957 Յունուար 26*

ՇՐՋԱՆ ՄԸ ԻՐ ՅՈՅՁԵՐՈՎ ԵՒ ՏԵՆԴԵՐՈՎ

(«Ա.ԶԴԱԿ» ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԻ ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ)

... Երկար տեւած էին վիճաբանութիւնները՝ անունի, խմբագրութեան եւ ուղղութեան մասին: Վիճողներէն մէկն էր ողբացեալ Դեւը (Թադէոս Յակոբեան) որ Թիֆլիսէն Պոլիս եկած էր իբրեւ թղթակից Կովկասեան թերթերու: Բնիկ Սեբաստացի, եւ աշակերտ Ղալաթիոյ նախակրթարանին, 1895 – 96-ի ջարդերէն վերջ Կովկաս գացած եւ բոլորովին փոխուած էր: Համբաւ կը վայելէր իբրեւ կրքոտ հեռուոր, մանաւանդ ռուսերէն աւեներախօսութեանց համար:

Դեւը իրրեւ անուն կ'առաջարկէր «Կռան» որ քիչ մը խորթ երեւցաւ մեզի: Ես դէպ մը անուններ չարեցի եւ կարծեմ կանգ առի «Մուրճ»ին վրայ: «Ազդակ»ը Գեղամին դիւան էր, – բառ մը զոր չէի սիրած, խմասան ալ աղէկ չհասկնալով: Ի վերջոյ համաձայնեցանք:

Եւ արդէն պատրաստ էր ճակատը – Շաբաթաթերթ դրական, հասարակական, քաղաքական: Համակրողներ՝ Է. Ակնունի, Ա. Ահարոնեան, Ա. Եարճանեան, Ռ. Զարդարեան, Ս. Զաւարեան, Ց. Շահրիկեան, Փիէռ Քիլեար: Խմբագիրներ՝ Գ. Բարսեղեան, Տիկին Զապէլ Եսայեան, Վ. Թաթուլ, Շ. Միսաքեան: 1908 Դեկտեմբեր 16 – 29: Ա. տարի, Թիւ 1:

Խմբագրութեան համար, երեքս համաձայն էինք արդէն – Գեղամ Բարսեղեան, Վ. Թաթուլ եւ ես: Զապէլ Եսայեանը առաջարկեցինք իրրեւ ծանօթ գրագիտուհի, թէեւ մեր սերունդին չէր պատկաներ ո՛չ դաւանանքով, ո՛չ ալ խառնուածքով: «Համակրողներ»ու չքախտումբն ալ չարած էինք հետեւողութեամբ եւրոպական թերթերու, գոյն եւ ուժ տալու համար մեր չարժումին: Չէ՞ որ անծանօթ «պլան-պէք»ներ էինք:

Ո՛չ որեւէ վճարում կար, ո՛չ ալ աթոռ: Այս վերջինը տառապէս: Իրրեւ խմբագրատուն պիտի ծառայէին «Արծիւ» ժողովրդական գրավաճառանոցը, որ փողոցէն կը բաժնուէր սեմով մը եւ խեղճուկրակ տպարան մը, ուր ի հարկին, աթոռ մը կը ճարէին գրաչարին քով, ձեռագիր հասցնելու կամ փորձ սրբագրելու համար մարմարին վրայ:

Ուղղութի՞ւնը, – առաջին թիւին համար, երկար որոճալէ, գրել – աւրելէ, յօտել – յղկելէ վերջ հրատարակուեցաւ ճախրասլաց յայտարարութիւն մը, որմէ քանի մը հատուածներ կ'արտագրեմ ստորեւ իրրեւ նմոյշ լեզուի եւ դաւանանքի: Իրրեւ ժամանակի նշան.

– «Յեղափոխութիւնը մեր եաին, եւ Յեղափոխութիւնը մեր առջեւ:

«Ահաւոր, դիւցազնական ու կարմիր Յեղափոխութիւնը Երկիր՝ որու միլիոնէն Երիտասարդութիւնը իր թանկագին ուժին լուծեանը մէջ այնքան գեղեցիկ ու այնքան պատմական դեր մը ունեցաւ եւ տարբեր միլիոններով, տարբեր պայմաններու տակ, անխուսափելի Յեղափոխութիւնը վաղուան, որու ընթացքին կը հաւատանք զարձեալ թէ Երիտասարդութեան վիճակուած է իր գործը չարունակել:

«... Այո՛, դէպի Աչխատանք, դէպի իսկական Վերածնունդ:

«Այո՛, եւ զարձեալ Երիտասարդութիւնը՝ իր առոյգ եւ աչալուր կեանքով, յաւիտենական գաղափարին կարմիր դրօշակն է ձեռին:

«... Առանց յատկնութիւնն ունենալու՝ դերազանց յանձնառութիւններու դրդռմին, «Ազդակ» պիտի ըլլայ մէկ չեչտը նոյնազգաց, նոյնախոհ Երիտասարդութեան մը, օրկան մը որ պիտի ուզէ Նոր Օրերու մուտքին առջեւ լսուող ձայներու եւ ազմուկներու զանազանութեան մէջ Երիտասարդ Խօսքը հնչեցնել», եւայլն:

Նոյն թիւին մէջ բաժիններն ալ ճշդուած էին: Մէկ խօսքով «Ազդակ»ը պիտի դառնայ օրկան մը «Պայքարի եւ Գրականութեան», համաճայն չարաթաթերթի մը պայմաններուն:

Հակառակ այս եւ ուրիչ բոցավառ ու ճոռոմաբան արտայայտութեանց, «Ազդակ» իր առաջին քայլերը նեռեց առոիկ – առոիկ, աստիճանաբար փրփրելու եւ կրակ տեղալու համար:

Անդրանիկ թիւը եղաւ ժժգոյն ծաղկափունջ մը զանազան յօդուածներու, առաջինը՝ Փիէռ Քիլեառէ, որ Օսմանեան Սահմանադրութեան հռչակման առթիւ Պոլիս եկած էր (Հայ երիտասարդութեան, թեան ձեռով) կովկասի հայ-քաղաքական ընդհարումները օրինակ մեզի: Եթէ այդ ոճով շարժիլիք, խուժանը ինք պիտի գայ մեզ եղբայրութիւն բարոզելու: Կատպաշտ է խուժանը· բոցին առջեւ միայն կը խոնարհի»:

Եւ ի՛նչ խոր հաւատք, ապագայի մասին·.

«...Բայց Հայը պիտի ապրի՛, հակառակ դահիճներուն եւ հակառակ իր առիւծի աչքին տակ բուսած կորեկին: Հայը պիտի ապրի ժողովուրդներու սիրազօդ շղթային մէկ ոսկի օղակն ըլլալու համար: Ա՛յս է մեր բոլորիս յոյսը զոր մուրճով կոեցիւիք, ինչպէս մեր պապերէն մէկուն նիզակը՝ որ նպատակին կը դիմէր օդին եւ արեւուն մէջ երգելով»:

Մէկ տարի վերջը լոյս կը տեսնէր երիտասարդ բանաստեղծին առաջին գիրքը Պոլսոյ մէջ, «Ցեղին Սիրտը», իրրեւ Գ. հատորը «Մատենաշար Ազդակ»ի:

Նոյնպէս տեւական աչխատակից մը դարձաւ միւս տասրբախտ բանաստեղծը, Ռ. Սեւակ, որ կը գրէր Լօզանէն, նախ չարք մը, «Չհասկցուածները», յետոյ ուրիչ կտորներ: Երիտասարդ բժիշկն ալ իր կարդին ըմբոստ աղաղակ մը կ'արձակէր Կիլիկիոյ Չարդին առթիւ (1909 Ապրիլ) իր «Ուսանողի Նամակներ»ով. –

«Գոնէ սա յուսահատեցուցիչ, ծայրայեղօրէն յոռետես, ջլատ, տրտում դամբանականները չգրէին: Անոնք որ մեռան, գիտակցօրէն, դիւցազնօրէն, անոնք ո՛չ արցունքի պէտք ունին, ո՛չ վարձու կեղծ լալկաններու, ո՛չ խրատի: Դամբանականները պէտք է կարդալ դամբանական խմբագրողներու գլխուն: Ժողովուրդներ իրենց իմքնապահպանութեան, ցեղին շարունակութե՞ն պայքարի՛ն քնազդը ունին» (1909 Յունիս 5, Թիւ 23):

Երկուքին միտքէն կ'անցնէ՞ր արդեօք, թէ իրենք ալ մաս պիտի կազմէին յաջորդ ողջակէզին, յանուն ցեղին չարունակութեան պայքարին...

Սիամանթօ միայն մէկ ոտանաւոր կըրկաւ տրամադրել, պարզապէս անոր համար որ արդէն կը պատրաստէր Ա. հատորը «Մատենաշար Ազդակ»ի, Կիլիկիոյ կոտորածին անմիջական ազդեցութեան տակ, «Կարմիր Լուրեր Բարեկամէս» (հրատար. 1909 Սեպտեմբերին):

Մեծարենցի ոգին ալ կը սաւառնէր «Ազդակ»ի վրայ:

Տարարախտ երիտասարդը մեռած էր Սահմանադրութեան հռչակումէն չորս օր առաջ, եւ մենք խանդաղատանքով փնտռեցինք հրատարակելի նիւթեր՝ իր ձեռագիրներուն մէջ: Վերջին ամիսներուն երբ այցելութեան կ'երթայինք, Միսաքն ալ յեղափոխական խռովք մը կը մատնէր, կարդացած ըլլալով քանի մը գաղտնի թերթեր, – Դրօշակ, Ռազմիկ, եւայլն: Առանց ատոր ալ արդէն բաւական բան գիտէր հայկական տառապանքի մասին, իրրեւ գիւղի զաւակ: Այնպէս որ չզարմացանք, երբ իր թուղթերուն մէջ գտանք ըմբոստ «երգ» մը, հինգ տուն: Այն ատեն դոց ըրած էինք վերջին տունը·

Գոյր, մօտեցուր իմ ձեռիին
Աստուածաբոցն հրրացան,
Զի ամէն բան ինձ կրկին
Կը յիշեցնէ վրէժն արեան...

Աւելի վերջը կու գար Ահարոնը, որ արդէն անուն մը չինած էր «Անահիտ»ի մէջ ղեռ Վէնեւիկէն, ինչպէս Վարուժանը իր առաջին հատորով, «Սարսուռներ»:

Գալով արձակ արտադրութեանց, «Ազդակ»ով չորս թիւ 5-էն իսկ Յակոբ Տէմիրճեան որ յետոյ պիտի դառնար քաջածանօթ Մնճուրին: Կը սկսէր պատմուածքով մը, «Հին Օրեր» գիւղական կեանքէ չարք մը որ չարունակուեցաւ այնուհետեւ մինչեւ իր գիւղ վերադառնալը (Արմրատան):

Այդ օրերուն քանի՞ հոգի լսած կ'ըլլային Սուլթանախնամ Սթամպոլին մէջ, ժողովրդական երգեր, օրինակ՝ մեռելի մը վրայ·

Լացէ՛ք, մայրեր, լացէ՛ք բուրեր, հոս
մարդ չկայ որ չէ մեռեր
...Այս գիշեր ես դուրս ելայ, ողորմուկ
ձայն մի կուգար,
Ցածցայ ու ականջ դրի որդեկիս
ձայնն էր կուգար:

Եւ դեռ քանի՛ այսպիսի երգեր Յակոբ Տէմիրճեանի հայրենի պատկերներուն մէջ, ամօթխած ու թրթռուն ինչպէս ինք:

Իր առաջին բարեւը «Ազդակ»ին կուտար միւս Յակոբն ալ՝ ապագայ Օշականը:

Թղթատարը պատմուածք մը կը չանձնէր. – «Պառաւին Անէծքը», փակագծի մէջ՝ գիւղի կեանքէ, տակն ալ՝ աննչան տարապրութիւն մը Յակոբ Քիւֆէճեան:

Գիւղի կեանք, նոր աչխատակից, – զլխուս վրայ: Բայց կը վայելէ՞ր, երիտասարդ, արդիական չարաթաթերթի մը մէջ տեղաւորել սա գռեհիկ մականունը, – Քիւֆէճեան: Եւ Յակոբն ալ կողովը նեռելով իբրեւ տատրակրութիւն զրինք մէկ բառ, – Գեղջուկ (1909 Օգոս. 28, Թիւ 35):

Իմիկ յօդուած մը եւս երեւցաւ «Ազդակ»ի վերջին թիւին մէջ (1909 Հոկտեմբեր 16), «Նոթեր ռուսահայ գրականութեան վրայ», այս անգամ իբ իսկ անուն–մականունով: Ու երբ մտերմացանք, երբ զրեթէ ամէն չաբթու Սէօլէզն Պոլիս կ'իջնէր եւ զրատուն կամ խմբագրատուն կը հանդիպէր՝ Քրանսերէն զիրքեր եւ պարբերականներ, մասնաւորապէս «Մերքիւր տը Քրանս»ը տանելու եւ կարդալէ վերջ վերադարձնելու համար, Քիւֆէճեան արդէն չալկած էր զրական բազմակողմանի կոզով մը, այնքան բիրտ եւ ինքնուրոյն ու անսպառ:

Ցիչե՞լ միւս աչխատակիցները: Բայց «Ազդակ»ի պատմութիւնը չէ որ կ'ընեմ, այլ փորձ մը չրջանին միջավայրը, մթնոլորտը, հեւքը պարզելու:

Թող արձանագրած ըլլամ չարք մը անուններ ալ մասնաւորապէս անոնք որ պայն ու չեկան, – Է. Ակնունի, Ռ. Զարդարեան, Ց. Շահրիկեան (Առոմ), Բ. Շահպազ, Մարզպետ, Վրթանէս Փափազեան, Ֆէրիտ ձէմիլ (Տիգրան Ծամհուր, Ամսէեան), Ցակոբ Շահպազեան, Տիգրան Եսայեան (Զապէլ Եսայեանի ամուսինը, նկարիչ եւ անիչխանական), Գրիգոր Եսայեան, Լեւոն Խաճատեան եւայլն, իսկ ողջերէն Վ. Փափազեան (Կոմս), Գասպար Իփէկեան, Ցակոբ Տէր–Ցակոբեան, Մկրտիչ Պարսամեան, Վաստրանդիլ, Բերուխի (Սիմոն Ցակոբեան), Եդ. Գօլանճեան, Ասլան Շիրակունի (Մարտիրոս Ցարութիւնեան), Վաթան (Ղ. Մելոյեան), Զիթունի, Զարխի Ֆալաք, եւայլն:

Ճիշդ է որ զանազան արտառպումներ զգալի տեղ մը կը բռնէին «Ազդակ»ի էջերուն մէջ:

Նիթի սո՞վ: Ընդհակառակն: Մենք մեզի չրջանակ մը կազմած ըլլալով, միտրորշ գիծ ու գոյն եւ անկոխ գետին փնտռելով, բաւական գժուարահաճ էինք, եթէ ոչ ամբարտաւան, եւ ամէն զրագէտի կամ խմբագրի բարի եկար չէինք ըսեր: Հատընտիր կտորներ կ'արտառպէինք նախ իրենց՝ հեղինակներուն թելադրութեամբ, յետոյ՝ կանխորոշ ծրագրով մը, – հրատարակութիւններ կային որոնք արտասահմանի մէջ տպուած ըլլալով, բոլորովին անծանօթ էին մեր հասարակութեան: Ուրեմն, կ'արժէր որ մեր ընթերցողներն ալ կարդային, ճաչակէին ինչպէս եթէ նոր զրուած ըլլային:

Թերթին չուրջ փոթորիկը պայթեցաւ 7-րդ թիւէն, երբ ազդանչանը տուինք հակակերական, նոյնիսկ հակակրօնական պայքարի մը, մասնաւոր խորհրդակցութեամբ:

Համաճայն տրուած որոշման, 1909 փետրուար 6-ին Գեղամը կը տառրագրէր «Սեւ փորձանքը», ազդարարելով.– «Չընչած է մահավճիռներու ժամը»: Ես ա «Սեւ թաթը» – «Որքա՞ն զգուեցինք ա համբոյրներով տաքցուցինք զայն»:

Զուգադիպութեամբ մը, նոյն թիւին մէջ կ'երեւար նաեւ Վարուժանի «Վահագն»ը, այնքան հեթանոսական տրամադրութեամբ:

Ո՛չ միայն «ճահիճը չարժուեց» ինչպէս կ'ըսէին այն առեն, այլեւ մեր աւագ–կերները, համակրողներն ու հովանաւորները զառնօրէն զանգատեցան որ պառակտում կը սերմանենք: Մասնաւորապէս վրդովուած էր մեր սիրելի Զաւարեանը եւ կը պահանջէր իր անունը վերցնել համակրողներու ցանկէն: Մօտաւորապէս կը յիշեմ իր դիտողութիւնը·

– Եթէ կարծում էք որ նոր բան էք ստում, յեղափոխական խօսք, չատ էք սըխալւում. էդ պայքարը առ նուազն քառասուն տարուայ պատմութիւն ունի մեր մէջ...

Կրնաք երեւակայել թէ ի՛նչ կը զրէին կամ կ'ընէին հակառակորդները:

Մթնոլորտը երթալով պղտորեցաւ: Թերթը պատռողներ եղած էին չոդենաւին մէջ, վառողներ ժամուն քակը: Բողոքի նամակներ հասան դաւառէն ալ:

... Այնուհետեւ ուրիչ պայքարներ ալ ունեցանք «Մեր Խօսք»ով – խմբագրական – Մամուլի բաժինով եւ մասնաւոր յօդուածներով: Ներելի՞ էր նահանջել «Հայկական Շէրիաթ»ին առջեւ: «Յեղափոխութիւնը մեր եաին եւ Յեղափոխութիւնը մեր առջեւ»:

Աւագ ընկերները մեծ մասով կը պընդէին որ սրբենք իրենց անուններէն: Ս. Զաւարեան գրաւոր ալ յայտնած էր իր բոզքը: Իրրեւ միջին ճամբայ, ստիպուեցանք հետեւեալ ազդը հրատարակել 1909 Ապրիլ 24-ին (Թիւ 17):

– Փարատելու համար զանազան թիւրիմացութիւններ, միանգամ ընդ միշտ կը յայտարարենք թէ «Ազդակ» կը հրատա-

ՎԱՍՏԱԿԸ

ԱԽՈՅԵԱՆ ՀՐԱՊԱՐԱԿԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

կեանք մը, որ ամբողջովին լեցուած է հրապարակագրութեամբ:

Սուրհանդակէն Ագդակ (Պոլիս), Ազդակէն Յառաջ (Կարին), Յառաջէն Ազատամարտ (Պոլիս), յետոյ Ձակատամարտէն Յառաջ (Փարիզ), աւելի քան կէս – դար՝ հրապարակագրական անօրինակ հեւք մը, հզօր, անսպառ, անհատնում, միշտ կենսունակ եւ առողջ: Հեւք մը որ երկու անգամ միայն կը նուաղի, – նախ առաջին մեծ պատերազմին՝ երբ բանտ կը մտնէ, յետոյ երկրորդ մեծ պատերազմին՝ երբ կը խափանուի Թերթը: Կ'ենթակայեմ այդ օրերու իր վիճակը, հոգեկան տագնապը, – ինչ որ է ջուրը ձուկին համար, այնպէս էր հրապարակագրական Թուղթը Շ. Մխսքեանի համար: Օդ կամ կենդանութեան պայման: Ինծի ծանօթ չէ երկրորդ մտաւորական մը, որ կապուած ըլլար, այդ աստիճան, մտաւոր Թուղթին հանապազօրեայ կեանքին, նոյնանալով Թուղթին հետ, արբենալով Թուղթին հոտին, «ամուսնանալու» համար Թուղթին հետ՝ ինչպէս կ'ըսեն Ֆրանսացիները պատկերաւոր ձեւով մը: Կ'ապրէր, կ'երջանկանար, կը հրճուէր՝ երբ ճերմակ Թուղթը կը կենդանանար իր հեւքով, կ'առնէր կը պատկերացնէր իր մտածումները, չորս հովերուն կը ցրուէր իր ցանկութիւնները: Ծնած էր կարծես աւտր համար միայն, – այնպէս որ Աթէնք երթար, Հալէպ կամ Գահիրէ, պիտի նստէր խմբագրատան մէջ՝ խմբագրական մը գրելու համար կամ յօդուածները սրբագրելու եւ հրատարակելի վիճակի բերելու, փոխանակ հանգստանալու կամ դուրսը մարդալու:

Կը հսկէր Թերթին վրայ, Ա. էջէն մինչեւ չորրորդ էջ, դիտողութիւն ընելով նոյնիսկ ծանուցումներու ձեւին, տառերուն, բովանդակութեան, եւ դեռ ծանուցումներու միջոց բարոյական կշիռին մասին:

Իր տեսակէտով, Թերթը ունի սեփական դիմագիծ մը զոր պէտք է պահպանել անխաթար: Կաղապարի տակ դրած իր իր իսկ ստորագրած խմբագրականը: Պէտք էր լուրերը գրկել ու սեղմել օրուան տոմարով մը՝ աջէն, բաժնել օրուան լուրերէն հայկականը եւ դնել տոմարին տակ կամ վրան՝ ըստ կարեւորութեան: Երկրորդ էջը՝ նուազագոյն երկու ստորագրութիւն, նախընտրաբար երեք յօդուած: Երրորդ էջը՝ զուրգուրանքով տեղաւորել «գաւառին ձայները» եւ գաղութներու արձադանգները, տեղ որ մնաց՝ ցոլք մը փարիսեան: Երկու այս էջերուն դեռնայարկը՝ Թերթօնի համար, մինչ՝ նախընտրաբար «նորերուն» յատկացուած: Զորրորդ էջը՝ զարձեալ լուրեր, նեղելով ծանուցումները, միշտ սասռելով որ... չատ աղմուկ չբարձրացնեն չուկային այս բնակչները, իրենց տառերուն մեծութեամբ Թատերական ցուցատախտակի չվերածեն Թերթին այս պատը, բաբելական լեզուով չգայթակղեցնեն մայրենիքը: Այս մտահոգութեամբ՝ կը կախէր պլուխը սեղանին վրայ եւ ժամերով կը կրթէր, քաղաքավարի կը զարձնէր անճոռնի ձեռագիրները, առանց վարանելու հարթել նաեւ անուն ունեցող գրագէտներու լեզուի խուժն ու դուժը, յանուն լեզուական ներդաշնակութեան:

Այս յարգանքէն զուրս, զոր ոչ ոքի կը վատահէր, Թերթին բովանդակութիւն տալու տեսակէտով՝ ապահոված էր մասնաւոր գրիչներու աշխատակցութիւնը, կանոնաւորաբար ներկայացնելու համար Օրհրդային Միութեան ներքին չարժումները, Թուրքիոյ տագնապներուն նկարագրութիւնը, Ֆրանսայի ելմտական – տնտեսական հոգերը, միջազգային քաղաքական կացութիւնը, գիտական ու զէնքարուեստական նուաճումները, ու մինչ խմբագիրներէն մին կը մաղէր Հայաստանի Թերթերը, միւսը կը մաղէր արտասահմանի հայերէն Թերթերը: Եւ դեռ պատմական ու գրական գրքեր, որոնք հանրային ուշադրութիւնը կը գրաւէին Ֆրանսական, անգլիական, գերմանական, ռուսական, ամերիկեան մտաւորական չուկաներուն վրայ, անմիջապէս տպիչէաթի ձեւով կը հրամցուէին մեր ընթերցողներուն: Եթէ, օր մը, մէկը բան-գործ ընէր հատորով հրատարակել Թարգմանուած Թերթօնները կամ քաղածոյ ուսումնասիրութիւնները, յիշելու համար մէկ – երկուքը՝ Գորշ Գայլը, Նորին Վեհափառութիւն Քարիւղը, առանց մոռնալու Թարգմանածոյ հէքեաթները (Ժիրայր) եւ Հայաստանի վերաբերեալ համաչխարհային ծանօթութիւնները, որոնք հրատարակուեցան «Յառաջ»ի մէջ, կը կազմուի արժէքաւոր մատենադարան մը:

Շ. Մխսքեան, իր այս խնամքով, այս ընտրութիւններով եւ այս բծախնդրութիւններով, ոչ միայն կը սրբէր, կը մաքրէր հայ հրապարակագրութեան դիմագիծը, այլեւ արտայայտութիւն կուտար անոր: Այնքան աեն որ Թերթ հրատարակեց, միշտ խմբագրական դրեց: Խմբագրականներու այդ հաւաքածոն, այսօր, կրնայ կազմել տասնեակներով հատոր:

Ի՞նչ է այդ խմբագրականներուն արժէքը, – փորձենք ներկայացնել իր հրապարակագրութեան նկարագիրը եւ վարդապետութիւնը:

Պոլսոյ հայ լրագրութեան պատմութեան վերջին չորեքը, որ կը սկսի 1890 Թուականներէն, Արփիարեանի ձեւապաշտութենէն զատ (որ խորքին մէջ կը մատնէր ընդվզում մը հայ մանր քաղքենիութեան բարքերուն դէմ), Քասիմի գիտասիրութենէն զատ (որ կը թխէր··· բրիտանական համաչխարհատարածին), մեզի բերաւ «ոչինչ չասող» հրապարակագրութեան մը ատենդութիւնը: Լրագրողը, մախարոնիի նման երկար եւ ոլորուն նախադասութիւններ կազմելու վարժութեամբ, կը յիշեցնէր մէվլեւի տերվիշներու պարը, որ խելքի պատյտ կուտայ եւ ուրիշ ոչինչ: Կը յիշեցնէր վերջապէս չեզոքը, որ Թել կը Թափէ բերնէն՝ բայց չի դիտեր ու չի կրնար խոզակ չինել:

Շ. Մխսքեան հրապարակ կուգայ զբաղմունքի Թիմմորով, – դեռ երիտասարդ՝ կը յայտնուի ոչ Թէ նմանելու եւ հետեւողաբար չարունակելու ցանկութեամբ, այլ հին աւանդութիւնները չուտ տալու որոշ տրամադրութեամբ: Կը մատնէ հետաքրքրութիւն հանդէպ աշխատաւորական խաւերու եւ երիտասարդական յաւակնութիւններու: Պէտք էր դրսնէր, ուրեմն, անոնց լեզուն, – արտայայտութեան այն ձեւը, որ նախատեղծ կ'ընդունի յուզումը եւ ոչ Թէ բառը: Այսինքն այն ուժը որ կը կենդանացնէ ինչ որ կը ծառայէ իր արտայայտութեան:

Այսպէս, Շ. Մխսքեանի խօսքը ոչինչ ունի ռութին: Թարմ է, կենդանի, այլ մանաւանդ իրապաշտ: Բառերու գործածութիւն՝ մտածումը չխեղդելու համար հանդուսաներու մէջ: Ու ջրդեղելու համար բառերը՝ չբարձրանալ մինչեւ ··· լուսին:

Այս թեմինիմով անիկա ճամբայ ելաւ եւ իր հրապարակագրական աւետարանը չարահիւսեց սրբագործելով երկու գաղափար.

1.– Պաշտամունք հայ լեզուի:

2.– Պայքար հայապահպանութեան:

Իր բոլոր խմբագրականները կը Թրթռան, կը տրոփեն, կը բաբախեն, կը ղողղան այս հանգանակով: Ոմանք դատապարտելի կը գտնեն կրկնութիւնը խմբագրականներու մէջ, – ի՞նչ, ամէն օր նո՞ր աստուածներու մասին կը խօսին Քրիստոսի առաքեալները: Հրապարակագիրը քարոզիչ է, պիտի կրկնէ, մրճահարէ, հնչեցնէ նոյն գաղափարը:

Այս բոլորը՝ հաւատք ներշնչելու համար Հայութեան յաւիտենականութեան մասին:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

1958

(Հատուած «Օրեր եւ ժամեր» հատորի յառաջաբանէն)

ԱՐՈՒԵՍՏ

ՄԵՒԸ՝ ՂՈՅՍԻՆ ՀԱՅԵԼԻՆ

Ուխտունը պատկառելի Թիւ մըն է, ինչ կը վերաբերի տարիքի: Փիէր Սուլաժ, իր կազմով, արտաքինով եւ կորովով, նուազ ցոյց կու տայ, իսկ իր գործով՝ չատ աւելի նուազ: Որովհետեւ մեծ վարպետներու յատկութիւնն է ստեղծել արուեստ մը, միշտ կենդանի եւ «ներկայ» (Սուլաժի համար հիմնական հանգամանք մը), որուն կարելի չէ տարիք տալ. տեսակ մը ժամանակէն դուրս բան մը, որ մխքին եւ մտածումին ուժեղ եւ անսասան ցոլացումը կը գառնայ: Սակայն Սուլաժի պատառները միայն այս չէ որ կը ցոլացնեն այլ, իրենց Թանձրաներկ ակօսներով եւ ողորկութիւններով, նաեւ իրենց «մեղսակից»ը, լոյսը: Այսպէս, նըկար – լոյս – ցոլացում կը ստեղծեն միջոց մը, տարածութիւն մը, որոնցմէ ներս մուտք կը գործէ դիտողը ու կը կազմուի եռաբեւեռ յարաբերութիւն մը, տըւեալ վայրին մէջ: Այս ձեւով, տրամախօսական կապ մը, գործող յարաբերակցութիւն մը մարմին կ'առնեն տեղւոյն վրայ, երեք դերակատարներուն միջեւ եւ ամէն անգամ որ լոյսը, անոր գոյնը, առաքման աղբիւրն ու բնոյթը, ինչպէս եւ դիտողին դիրքն ու դիտանկիւնը փոխուին, ցոլացումը կը փոխուի, ուստի՝ նկարը, տեսիլքը, անոր հարթ, խորաքանդակային եւ բարձրաքանդակային մակերեսով ու կը բազմանան այս բոլորին առթած զգայնութիւնները, իմացական եւ խոհական յղումները:

1979–ին էր որ Սուլաժ յանգած էր այս յայտնաբերման, նկարչական աննախընթաց փորձառութիւն մը եւ գոյացութիւն մը առաջադրելով, ստեղծելով դաշտ մը՝ որուն տէրն ու տիրականը միայն ինք կրնար ըլլալ ու կը չարունակէ մնալ, այնքան դժուար է ասիկա պատկերացնել առանց իրեն: Անկէ ի վեր, Ֆրանսայի մէջ կամ այլուր իրեն նուիրուած անհատական ցուցահանդէսները, յաւելեալ կերպով հաստատեցին Թէ Սուլաժ արուեստի այն քիչ վարպետներէն է, որոնք նկարչական առաջնահերթ լեզու մը ստեղծած են ու նուաճած այս մարդին բարձրապոյն կէտը: Թերեւս չափազանցութիւն չըլլայ նչելը Թէ նկարին դիւտէն ի վեր, երկրորդն է որ տեղի կ'ունենայ, որով նկարը ըլլար լոկ մակերես մը, դիտողին դիմացը գտնուող, որմէ ներս մխքով եւ երեւակայութեամբ կը Թափանցենք եւ կը խորանանք այլ՝ դուրթիւն մը որ իր դիմացը կը ստեղծէ եռատարածական միջոց մը, որմէ ներս կը գտնուի դիտողը: Ատով, նկարը կը դադրի ներկայացնելէ միայն պատկեր մը, պատուհան մը, նչան մը իր վրայ արձանագրուած այլ՝ ինքը կը գառնայ մարմին մը, պատուհի մակերեսին վրայ գտնուող բայց՝ անկէ դուրս տարածուող, գործնապէս: Ասիկա կ'ենթադրէ նաեւ պատուռը դիտել ոչ որպէս նկար այլ՝ որպէս նկարչութիւն, որպէս ուրոյն աշխարհ:

Սուլաժի յատկացուած վերջին ցուցահանդէսը, որ քանի մը օր առաջ Մոնփելիէի մէջ աւարտեցաւ, կը ներկայացնէր վերջին չորս տարիներու ընթացքին իրագործուած նկարներ, որոնցմէ ամանք յատուկ ակնարկ մը կը նետեն 1979 կանխող չրջաններուն վրայ: Աստոց մէջ դլխաւորաբար տիրողը հորիզոնական եռիզները կամ մակերեսներն են, իրարու յաջորդող: Հոն ուր «կրծուած» եզրերով սեւ երիզներն են պատուհաններուն մակերեսը ծածկողները, իրարմէ կտաւին ճերմակով բաժնուած, որպէս «ճեղք»եր, ցոյց կու տան Սուլաժին կողմէ ի գործ դրուած ճիգ մը՝ նկարչական յաւելեալ բնագաւառ մը ստեղծելու: Անիկա կը յայտնէ Թէ Սուլաժ ինքզինք կրկին կը գտնէ կէտ մը, որ ստեղծագործական խոովք մը կ'արտայայտէ, իրեւ Թէ ուղէ չուրջ քսան տարի տեւող Թանձրաներկ նկարչութեան ծիրէն դուրս դալ, Թերեւս կրկնութիւններու մէջ չիյնալու մտահոգութենէն մղուած: Սակայն, արդիւնքը նուազ նորարար է եւ եզակի, որուն նման յղացքներու հանդիպած ենք այլ արուեստագէտներու մօտ եւս, հակառակ անոր որ երիցադարձ վերջին պատուհաններուն մէջ, Սուլաժ իրեն յատուկ կնիքը կը դրոշմէ, երբ մանաւանդ նոյն սեւով նկարուած երիզներուն միջեւ երանգային աստիճանաւորում մը կը ստեղծէ, փայլունի եւ անթափանցի դրութիւնը կիրարկելով նոյն պատուհին վրայ:

Եթէ իսկապէս ստեղծագործական տագնապի հարց է Սուլաժի յետքայլը, ասիկա պիտի համապատասխանէ՞ քայլ մը եւս՝ երկու քայլ առաջ երթալու ատոյթին: Գուցէ պէտք է սպասել պատասխանին համար: Ինչ որ ալ ըլլայ հետեւանքը, Սուլաժ այն գերադոյն նկարիչն է որ սեւ գոյնը կիրարկեց եւ վերացուց ինչպէս ոչ մէկը իրմէ առաջ եւ Թերեւս ոչ մէկը նոյն նուաճումով կիրարկէ իրմէ վերջ:

ԱԼԵՔՍԱՆ ՊԻՐԻՃԻՒԼԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԾՆՈՒՆԴԸ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Հինգշաբթի, Յունուար 6–ին, կէսօրէ եաք ժամը 5–ին Իսի–լէ–Մուլինոյի Թարգմանչաց վարժարանը փութացած էին պզրոցի աշակերտներու ծնողքները եւ վարժարանի համակիրներ, չուրջ 140 հոգի, ներկայ ըլլալու համար վարժարանի աշակերտներու հայկական Ծնունդի տօնախմբութեան:

Վարժարանին գեղեցիկ սրահին մէջ Թնդացին Հայաստանի պետական փառերգի յաղթական հնչիւնները, ապա բացման խօսքը կատարեց Թարգմանչաց վարժարանի տնօրէն Պ. Մեսրոպ Ադամեան. ան հայերէնով եւ Ֆրանսերէնով Նոր Տարուան եւ Ծնունդի բարեմաղթանքները եաք ըսաւ.– «Այսօր բոլորս պէտք ունինք մեր ուժերը կեդրոնացնելու Թարգմանչաց վարժարանին չուրջ··· ամէն մէկ հայկական վարժարան հզօր զինարան մըն է ընդդէմ օտարացման··· Սփիւռքը պիտի ապրի որքան կենդանի են զայն պահպանող միջոցները, այսինքն՝ հայ դպրոց, հայ լեզու, հայ ընտանիք»: Ապա, շնորհակալութիւն յայտնեց վարչութեան եւ ուսուցչական ուժեղ կազմին. «Վարժարանի բարոյալից մթնոլորտին մէջ պատիւ մըն է ինծի համար գործակցիլ այսպիսի կոչում ունեցող դաստատութիւններու հետ. շնորհիւ իրենց, նորածին վարժարանի աշակերտութեան Թիւը արդէն չիսունի մօտ է» աւելցուց ան:

Ցուզիչ չունչով բոլոր աշակերտները մտմիկները ձեռքերնին երգեցին «Լուռ դիշեր, սուրբ դիշեր», ծաղիկ դասարանի աշակերտները արտասանեցին «Ծնունդի ծառը». տպաւորիչ էր նախակրթարանի առաջին եւ երկրորդ դասարանի աշակերտներուն սահուն առոգանութեամբ «Ս. Ծնունդը», իսկ մանկապարտէզի աշակերտներուն երգերն ու պարերը արժանացան երկար ծափերու:

Եղան հայերէն եւ Ֆրանսերէն խմբային երգեր, ապա բեմին վրայ երեւցան Թարգմանչաց վարժարանի փոքրիկ դերասանները, այնքան համարձակ ու բնական կատարեցին իրենց զուարթ դերերը որ ամբողջ կէս ժամ ժպիտ ու քրքիջ չպակսեցան սրահէն: Մասնաւոր յիշատակութեան արժանի են փոքրիկն Զեփիւռ եւ Ալեքսանդր, որոնք լաւերուն մէջ լաւ հանդիսացան:

Հանդէսին քաղցրագոյն պահը հայկական պարն ըլլալով վերջին բաժնին ձգուած էր եւ իսկապէս արդարացուց ամէնուն ակնկալութիւնները:

Վարժարանին տնօրէնը բեմ հրաւիրեց մանկավարժ–ուսուցիչ եւ գրական չրջանակներու չատ ծանօթ Պ. Գրիգոր Շահինեանը, որպէսզի հանդէսի փակման խօսքը արտասանէ: Ան գնահատեց եւ չնորհաւորեց փոքրիկներուն եւ մեծերուն ջանքն ու աշխատանքը Ծննդեան այս յաղող տօնախմբութեան համար:

Կը չնորհաւորենք դպրոցի տնօրէնութիւնը եւ ուսուցչական կազմը եւ կը մաղթենք որ Իսի–լէ–Մուլինոյի նորակառոյց Թարգմանչաց վարժարանը աճի ու պայծառանայ:

ՄԱՐԻ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

2000

ՕՐԱՑՈՑՑ

1, Boulevard du Nord,
93340 LE RAINCY

(Շար. Ա. էջէն)

24–ին չարունակուած է Մխիթար Սեբաստացի կրթահամալիրի տնօրէն, «Նոր Ուղի» կուսակցութեան նախագահ Աչոտ Բլէեանի, նոյն կրթահամալիրի հաշուապահուհի Ռիմա Պօղոսեանի, գանձապահուհի՝ Այտա Ալագովակի ազատաւարութիւնը: Նիստին, Ա. Բլէեան ընդամէնը մի քանի յայտարարութիւններով հանդէս եկած է, իւրաքանչիւրը քանի մը էջերէ բաղկացած: Անոնց մէջ գլխաւորաբար ըսուածը այն եղած է որ իրեն (Բլէեանի) դէմ յարուցուած քրէական գործի քննութեան սկիզբէն մինչեւ իր արգելափակումը անցած ժամանակաշրջանին նախաքննութեան մարմինը խախտումներ կատարած է: Դատարանն ալ իր կողմէ հրապարակած է մեղադրական եզրակացութեան եզրափակիչ մասը, ուր Բլէեան կը մեղադրուի եօթը ամբաստանութիւններով:

Դատաւարութիւնը կը չարունակուէր Յունուար 25–ին:

⁂

ՀԵՂԵՂՆԵՐՈՒ ՎՏԱՆԳԸ ԱՆՑԱԾ

Գեղարքունիքի մարզի կարմիրգիւղին մէջ Յունուար 22–ին յամառ ձնթափէ եռք կարելի եղած է բանալ առաջ գետակին կեդրոնական հատուածը եւ ջուրը ուղղուած է նախկին հունը: Յաջորդ օրն ալ չարունակուած են աշխատանքները ու ջուրը քաշուած է տուներու գետնայարկներէն: Ըստ նախնական տուեալներու 30 տուն անբնակելի դարձած են:

ԿԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌՈՒՍ ՁԻՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒ մայրերու կեդրոնական համաձայն Զէչէնիա մեռած ռուս զինուորներու թիւը աւելի քան 3000 է, մինչ բանակը միայն 600 մեռեալ կը խոստովանի: Առաջին անգամ ըլլալով, ժողովրդական օրաթերթը՝ «Կոմսոմոլսկայա Պրաւդա» 21 զոհերու յանկ հրատարակած է, մինչ որ նորութիւն է ռուս մամուլին համար: Այլեւս բայէ ի բայ կատած կը յայտնուի տարուած գործողութեան յաջող ընթացքին մասին եւ նոյնիսկ վախ կայ որ կրկնուի 1994 – 1996–ի արիւնալի վախճանը: Սպաննուած ռուս զօրավարին պարապան ալ բաւական իրականացում ստեղծած է, քանի, օրերով չքատակ չէր թէ ի՞նչ եղած էր իր ճակատագիրը: Մեռա՞ծ էր թէ գերի ինկած եւ այս անորոշութիւնն ալ գրել կուտայ «Նովիէ Իզվեստիա»յի· «Երբ օրերով յայտնի չէ թէ ի՞նչ եղած է զօրավարի մը ճակատագիրը, կարելի է դիւրաւ երեւակայել թէ ի՞նչ կ'արժէ պարզ զինուորի մը կեանքը եւ թէ ինչո՞ւ կռիւներու առեն անհետացածներու ցանկը գաղտնի կը պահուի»:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ զանազան քաղաքներու մէջ, Յունուար 24ին հազարաւոր թուրքեր ցոյցեր կրած են նշելու համար ձնումհուրիյէթի աշխատակից՝ Ուղուր Մումճուի սպանութեան 7–րդ տարելիցը: Լրագրողը որ բազմաթիւ յօդուածներ գրած էր մահմետական մոլեռանդութեան, ծայրայեղ աջին եւ թրքական մաֆիայի եւ Պետութեան կապերուն մասին սպաննուած էր 1993–ին, Անգարա իր կառքին պայթումէն:

ԱԼԺԵՐԻՈՑ Արտաքին նախարարը՝ Եուսուֆ Եուսֆի Փարիզ ժամանեց Յունուար 25–ին եւ ընդունուեցաւ մեծ պատիւներով: Զանազան տեսակցութիւններ ալ կ'ունենար քաղաքական պատասխանատուներու հետ, սկսելով Շիրաքէն եւ Ժոսփեներէն:

ԹԱՅԼԱՆԴԻ մէկ հիւանդանոցին մէջ, գլխաւորութեամբ 12 տարեկան երկուորեակներու, 14–էն 30 տարեկան 16 ահաբեկիչներ պատանդ բռնած էին 700 հիւանդները: Երկու զեկավարները կը վաբեն «Աստուծոյ բանակը», զօրաւոր քաղաքօրք մը Քարէն ցեղախումբէն որ 50 տարի է կը պայքարի Ռանկունի իշխանութեան դլուխ գտնուող զինուորական խմբակին դէմ: Ատոնք բողոքական են եւ հերձուած մը Քարէն ազգ· միութեան: Արարքէն (Յունուար 24) 24 ժամ ետք Թայլանտի ուժերը յարձակում գործած են Ռաչապուրիի հիւանդանոցին վրայ եւ ազատած պատանդները: Քարէն խմբակին ինը անդամները սպաննուած են, ապահովութեան ուժերու երկու անդամներ ալ վիրաւորուած են:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ թղթատարական կեդրոններու մէջ, գործադուլի չարժումները կը ծաւալին եւ մէկ միլիոնի հասնող նամակներ եւ ծրարներ կը մնան դռան կեդրոններու մէջ, միայն վարիչեան չրջանը: 35 ժամերու դրութեան կիրարկումն է որ առիթ տուած է այդ չարժումներուն:

ՄՈՒԼԻՆԷՔՍ 2000 աշխատաւոր պիտի գործազրկէ, գալիք երեք տարիներու ընթացքին: Պիտի փակուին երեք գործատուներ (երկու Գալվատոսի, մէկ ալ Օրնի նահանգներուն մէջ) եւ այլեւս վերջ պիտի տայ փոչեծծիչ մեքենաներու եւ արդուկներու արտադրութեան:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

L'ASSOCIATION «MACHTOTZ»
Pour la Défense de la Langue Arménienne

organise

Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

NOUVELLE SESSION : 26 Février — fin Juin 2000

L'enseignement est assuré par Mme Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN
par sa **Méthode Audiovisuelle.**

Ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans, qui veulent être capables de **s'exprimer dans les situations de tous les jours,** ainsi que de lire et écrire l'arménien.

STAGE DE 50 HEURES, LE SAMEDI MATIN DE 9H A 12H, A PARIS

RENSEIGNEMENTS, INSCRIPTIONS :
01 47 50 97 51

FESTIVAL DE MUSIQUE
ET D'EXPRESSION ARTISTIQUE
DE L'UNION CHRETIENNE
DE JEUNES ARMENIENS
Clamart / Issy — 29, 30 Avril et 1er Mai

Communiqué de Presse

La section isséenne de l'Union Chrétienne de Jeunes Arméniens présente le 12ème Festival national de Musique et d'Expression Artistique.
— Samedi 29 Avril à partir de 15h;
— Centre Culturel Jean Arp : 22, rue Paul Vaillant-Couturier- 92140 Clamart
— Au programme : groupes musicaux, théâtre, expositions, courts-métrages...
— Site internet:
www.multimania.com/festival2000ucja
— Renseignements et contact :
* M. Emmanuel LEONIAN
Tél : 01 47 36 02 50
Fax : 01 46 44 04 64
www.multimania.com/festival2000ucja
e-mail : festival2000.ucja@usa.net

* Mlle Chorig BOYADJIAN
Tél : 06 89 68 43 44.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ Անիէռ _ Պուա _ Գոլոմպ – Արժանթէօյի Ակնունի մասնաճիւղի անդամական ընդհանուր ժողովը երկուչաբթի, Յունուար 31, ժամը 20·30–ին Centre Administratif d'Asnières:

ՆԵՐու հետ, սկսելով Շիրաքէն եւ Ժոսփենէն:

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

RENCONTRE
AVEC

La M.C.A. a le plaisir de recevoir

Haïg MINASSIAN
Professeur de physique
Chercheur à l'Institut Polytechnique d'Erevan
Secrétaire Général de l'Association CHENE ARMENIE (O.N.G.)

à l'occasion de son passage exceptionnel en France

SOIREE D'INFORMATION et de DEBAT
«Réalités et besoins socio-économiques de l'Arménie»

le VENDREDI 28 JANVIER à 20h45

Projection vidéo de réalisations et de projets CHENE dont les projets subventionnés par l'I.F.A.D.
«Fonds International de Développement de l'Agriculture»

— Entrée libre —

9, rue de Madrid — 94140 ALFORTVILLE
Tél. : 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՐԷ

Բարձրագոյն կրթութեան տէր հայաստանցի տիկին մը գործակից աշխատանք կը փնտռէ· գիտէ ռուսերէն եւ անգլերէն: Ի հարկին կրնայ երախաներու ուսուցում կամ խոհարարութեամբ զբաղիլ:
Հեռաձայնել՝ Անիին,
01 – 64 – 09 – 45 – 43

LA
MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE
12-14, rue St-Bazile — 13001 MARSEILLE
Tél. : 04 91 50 15 09

organise

SUPER LOTO
— ■ ♣ ■ —

Dimanche 30 Janvier à 15 heures 30

Voyage Marseille — Erevan
aller retour sur *Swissair*
offert par *Litour*

Radio C.D. Cassette *Aiwa*

Louis d'or

Paniers garnis

Caisses de Champagne

et de Nombreux autres lots.

BONNE ET HEUREUSE ANNEE
2000

— 100 F les trois cartons —

L'Ecole
«KHATCHADOUR ABOVIAN»
de la Cathédrale Apostolique Arménienne
SERPOTZ TARKMANTCHATZ
de Marseille

organise un

SUPER LOTO

Dimanche 6 Février à 15 heures
au Centre Culturel SAHAK-MESROP
339, avenue du Prado — 13008 Marseille
Tél. : 04 91 77 84 70

— LE GROS LOT —
Une traversée
pour 2 personnes + une Voiture
Aller-Retour MARSEILLE-CORSE
offert par *Prado-Voyage Selectour*
et de nombreux lots de valeur

Venez nombreux !
Encouragez le développement culturel de nos élèves

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷԼ· – Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը իր սրտագին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ երէցկին Խաթուն Գույումճեանի եւ զաւակներուն, նաեւ ընտանեկան պարագաներուն, Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ վաստակաւոր հոգեւոր հովիւ՝
Նշան Ա. Քհնյ. Գոյումճեանի
մահուան առիթով:

Centre Culturel SAINT MESROB
10 bis, rue Thouin — Paris 5ème

EXPOSITION
Du 21 au 28 Janvier
des œuvres du peintre
DIBAR APARTIAN
D'inspiration religieuse, les toiles sont rassemblées sous le titre
CONSOLATION
Exposition tous les jours (du 22 au 28 Janvier) de 16h à 20h.
Métro: Cardinal Lemoine / Monge
RER B Luxembourg
— Entrée libre —

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ ցՐԴ ՇԱՐՔ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՑՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Ա· Ծ Ր Ա Գ Ի Ր

Սիպիլ
ՈՐԲՈՒՀԻՆ

Կիրակի, Յունուար 30, ժամը 16–ին

Հայ Ուսանողական Ոստան
57, bd Jourdan — 75014 Paris
M° Pte d'Orléans ou Cité Universitaire

Բ· Ծ Ր Ա Գ Ի Ր

Գրիգոր Զօհրապ
(ա) ՀԱՏՈՒԱԾ ■
(բ) ՀԱՏՈՒԱԾ

Յակոբ Օշական
«ՓԱՌՔ ԱՍՏՂԾՈՑ»···

Կիրակի, Փետրուար 27, ժամը 16–ին

Հայ Ուսանողական Ոստան
57, bd Jourdan — 75014 Paris
M° Pte d'Orléans ou Cité Universitaire

Մուտքը՝ 30 Ֆր·

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս· Յովհաննէս _ Մկրտիչ Մայր Տաճարի հոգաբարձութիւնը Ամանորի եւ Սուրբ Ծննդեան առիթու, չնորհակալութեամբ ստացած է իւզպէկի հետեւեալ նուէրները·

Ա· ՅԱՆԿ

Տէր եւ Տիկին Սահակեան Տամլամեան 500 Ֆրանք, Օր· Սոնա Գասէմեան 100 Ֆր·, Պ· Ալեքսանար Ակոբոֆ 150 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Փոլատեան 200 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Փիէռ Թէրզեան 300 Ֆրանք, Պր· Վահէ Զիլինկիրեան 500 Ֆր·, Տիկին Պէաթրիս Փամմանեան, Տէր եւ Տիկին Ժագ Այվազեան 300–ական Ֆր·, Պ· Յակոբ Խիէքճի 200 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Արթահամ Թոփճեան 100 Ֆր·, Տիկին Ֆլորիտա Տիւմա, Օր· Ալիս Գազազեան 500–ական Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Ալէն Համբարձումեան, Պ· Նուպար Դաւիթեան 200–ական Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Էմիլ Ասլանեան 1000 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Հաճի Սարաֆեան 100 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Մաթոսեան 200 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Վարդան Պէրպէրեան 1000 Ֆր·, Տիկին Բարիս Պարտաք 50 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Վ· Ալթուն – Ֆրէզճեան 100 Ֆր·, Տէր եւ Տիկին Արմենակ Պազտասարեան 500 Ֆրանք:

(Շար·)

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 27
JEUDI
27 JANVIER
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋԴ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՀԱՐԸ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·827 | Fondateur SCHAVARCH . MISSAKIAN | 75e ANNEE — N° 19.827

ՀԱՑԱՍՏԱՆ

ԱՐՑԱԽ

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆ ՉԷ ՀԱՊ-Ի ՂԵԿԱՎԱՐՆԵՐՈՒՆ ԿԵՑՈՒԱԾՔԻՆ

ՀԱՊ–ի Ցունուար 25–ի վեհաժողովէն եաք ներկայ ղեկավարներուն մասնակցութեամբ մամուլի ասուլիս մը տեղի ունեցած է: Այդ ընթացքին նախագահ Ռ. Քոչարեան չէշտած է թէ Հայաստան համաձայն չէ եւ անջատ կեցուածք ունի հողային բացարձակ ամբողջականութեան սկզբունքին նկատմամբ որ կնճիռներու որպէս լուծում ընդունուած է ՀԱՊ–ի ղեկավարներուն եւ Ռուսաստանի նախագահի պաշտօնակատար Վլ. Պուտինի կողմէ: Պուտին այդ մօտեցումը ունեցած էր Կովկասի երեք ղեկավարներուն հետ հանդիպումէն եաք:

Ան ըսած էր նաեւ թէ ամէնէն իրապաշտ արժեւորումով կարելի է ըսել թէ Կովկասը աշխարհի ամէնէն բարդ շրջանակներէն մէկն է: Բայց ինք Հայաստանի, Վրաստանի, Ադրբեջանի ու Ռուսաստանի երկխօսութիւններով, դործակցութեամբ կարելի կը նկատէ որ այդ գօտիին մէջ նոր խոչընդոտներ չստեղծուին, յատկապէս այլ երկիրներու հետ յարաբերութիւններու մէջ: Պուտին յարմարագոյնը համարած է որ չորս երկիրներու յետագայ ընթացքը հիմնուի մինչդպրոցական օրէնքներու վրայ որուն ամէնէն կարեւոր նիերէն է դերիշխան պետութեան մը հողային ամբողջականութեան բացարձակ ճանաչումը:

Ադրբեջանի նախագահը հրաւիրած է Ռուսաստանը, որ աւելի մօտէն հետաքրքրուի Կովկասի շրջանով, ինչ որ չէ եղած մինչեւ այսօր: Ալիեւ առաջընթաց նկատած է Կովկասի երեք ղեկավարներուն եւ Վլ. Պուտինի հանդիպումը որպէս կարեւոր նախաքայլ յետագայ դործակցութեան:

***

Ցունուար 25–ի իրիկունը, Կրեմլինի մէջ տեղի ունեցած է նաեւ Պուտին – Քոչարեան վրս-վրկի հանդիպումը: Աւարտին լրագրողներուն հաղորդուած է որ քննարկուած են անտեսական երկկողմ համագործակցութեան հարցեր, սակայն անկարելի չէր նկատուեր որ արծարծուած ըլլայ նաեւ Ղարաբաղի խնդիրը:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Ցունուար 25 / 26)

Ա. ԲԼԷԵԱՆ ՀԱՅԱԴՈՒԼ ՅԱՅՏԱՐԱՐԱԾ

Ցունուար 25–ի դատական նիստը յետաձգուած է, ինչ որ պատճառ եղած է Ա. Բլէեանի չարունակելու դիմումին: Ան յետաձգումին մէջ նշմարած է քաղաքականացման միտում. ուզած է նաեւ ճշդել թէ ով է պինքն ու Մ. Սերթաստացի կըրթարանին հաշուապահը եւ գանձապահը պետական մակարդակով մեղադրողը: Այս Ա. Բլէեան յայտարարած է թէ հայադուլի կը սկսի: Դատը յետաձգուած է Ցունուար 31–ին:

Ցունուար 25–ի նիստին յայտարարուած է թէ մամուլի ներկայացուցիչներ չեն կրնար ներկայ գտնուիլ դատավարութեան: Ան ալ թէ Ա. Բլէեան ինքզինքը պիտի պաշտպանէ: Ան ալ թէ ինք

ԻՆՉ Կ'ԸՍԷ ՄԱՀՈՐԱԿԱՆԸ

Հայաստանի ներքին կեանքը, քաղաքական ու ընկերային մտահոգիչ կողմերով – իշխանութեան տատանումները, ընդհանուր դժգոհութիւն, օրէ օր չեչտուող արտադրութեան երեւոյթ – եւ արտաքին չբջանակի մէջ յայտնի ու անյայտ խմորումներ ուշադրութիւնները առաւելաբար կը կեդրոնացնեն քաղաքական դասուն վրայ: Այդ կեդրոնացումը ամէնէն աւելի կ'ըլլար վրդովում պատճառող ներկայէն անվնաս ելքի մը ակնկալութեամբ. ի՞նչ կը մտածուի, ի՞նչ կ'որոշուի պատասխանատուներու բարձրագոյն դասուն մէջ, վերջ տալու համար ամէնէն արժէքաւոր ձեռքբերումներու սպառնացող վտանգներուն. «Հայաստանէն ամէն օր 22 ընտանիք կը մեկնի» կ'ըսեն լրատուէւոնները ու ամէն մարդ դիտէ թէ մնացողներուն մէջ ալ մեծ է մեկնելու ձգտումը. երեւոյթը այնքան չեչտուած է որ դատապարտելու, խրատելու հանգրուանները չատոնց ժամանակավրէպ են: Մարդիկ կը մեկնին ապրուստի համեստագոյն ապահովութիւն մը ունենալու ձգտումով, չատ յաճախ առանց երկար – բարակ մտածելու նպատակակէտին մասին. Փրկան, Պոլիսը, Փարիզը կամ միջին ասիական քաղաքներ, ամէնքը կարելի թիրախի կը վերածուին երբ յոյսի թել մը գտնուի հոն. գործի խոստում, արդէն կայք հաստատած ազգական մը, ծանօթ մը որոնք դռնէ առաջին քայլերու օգնական ըլլան: Կան առանց ատոնց մեկնողներուն յոյսը կապելով, կամ մինչեւ իսկ պարզապէս մտածելով որ ըլլալիքը եղածէն աւելի դէշ չի կրնար ըլլալ: Ու Երեւանէն վերադարձողներու տպաւորութիւններուն, պատմածներուն մէջ սկսած է աւելի ու աւելի տեղ գտնել ամայացած վողոցներու, պարապ ձգուած տուներու նշումը:

Քաղաքական կեանքը Հոկտեմբեր 27–ի հարուածէն եռք միջանկեալ չբջանի մը տպաւորութիւնը կը գործէ. կասկածնէրէ, անվստահութիւններէ, հակադրութիւններէ տիրապետուած է ան ու կարծէք սպասումը, կամ պատրաստութիւնը կայ հասնելու վճռական հանգրուանի մը: Քաղաքական վտահելի չենարանէ – գոնէ երեւութապէս – դուրկ նախագահ մը, անփորձ ու չատ պարագայական ազդակներով աթոռ դրաւած վարչապետ մը, տակաւին քիչ մը մոլորածի նմանող Խորհրդարան մը ու ներկայութիւն դառնալու անկարող ընդդիմութիւն մը, չատ ալ յայտնի չէ թէ ի՞նչ կը մտածեն կացութեան մասին: Մինչեւ երկրին ահմանները տակ, դուրսը, ամենայն լրջութեամբ ճակատագրական քայլեր կ'որոշուին: Ու որպէս թէ այս բոլորը բաւարար չըլլային, Հայաստանի ներկայի օրակարգին մնայուն կէտերէն են նախկին պաշտօնակատարներու դէմ բացուած դատերը որոնց ընթացքին սարսափ պատճառող մերկացումները կ'ըլլան, ժողովուրդին եւ իշխանութեան միջեւ անդամ ջնջելով:

Տարբեր չէ Ղարաբաղի կացութիւնն ալ ուրկէ վերջին օրերուն հասած լուրերը դրեթէ միայն կը վերաբերին ամէնէն ամուր կարծուած դիրքերուն, խմբակցութիւններուն պառակտումին, հակադրութիւններուն: Ամէնէն զարմանալին ալ այն է որ կողմերէն, դէմքերէն ոչ մէկը ըսպառնալիքներու դիտակցութիւնը ունեցած կը թուի, թէեւ իրարու յաջորդող յայտարարութիւններ անպակասին կ'ատարին վստահութեան, նուիրումի, յանձնառութեան խոստումներով:

Քաղաքականէն ոչինչ ակնկալել թելադրող ներկային մէջ, հետաքրքրական է տեսնել թէ ինչ ճամբան կը բարձրանայ այլ չբջանակներէ. օրինակ՝ մտաւորականէն: կա՞յ տագնապի զգայողութիւնը. դիրով, խօսքով, գործով: Թէ նախագահական բաշխումով չնորհուած քանի մը կարկատան մրցանակ, հրատարակուելու մէկ – երկու կարելիութիւն, չատ մը հոգեչահ խօսք, կը գրաւեն ամբողջ հրապարակը:

Նման հետաքրքրութիւն նախ անխուսափելիօրէն պիտի անցնի «մենք», «մեր մեծ, հազարամեայ մշակոյթը», «թուրմանեան – Զարենց – Սեւակ» հանգրուաններէն, չատ յաճախ հասնելու համար յուսահատութեան եւ հետեւաբար անտարբերութեան: Կան սակայն բացառութիւններ ալ որոնք ուշադիր, տագնապած ներկայութիւններ կը մատնեն: Նման պարագայ մըն է արձակագիր Գուրգէն Յանջեանինը որ հարցազրոյց մը տուած է «Հայոց աշխարհ»ին (Յունուար 15), պատասխանելով Արմէն Յակոբեանի հարցումներուն: Ճիշդ է որ զրոյցին բուն նիւթը նոր դարու, նոր հազարամեակի սեմին հայ գրողին մտորումներն ու ակնկալութիւնները են: Սակայն, ան առիթ կ'ըլլայ նաեւ որ Գ. Յանջեան իր տագնապները, պոռթկումները արտայայտէ ի տես ստեղծուած վիճակին:

Հոկտեմբեր 27–ին պատահածը անկայունութեան մը մեկնակէտ կը նկատէ ան, ըսելով. «նոյնիսկ այն մութ, ցուրտ, կռուի տարիներին երբ թուում էր աւելի վատ է, այնիսա շփոթուած չէինք, որքան հիմա»: Այդ չփոթը արտազաղթին զարկ տուող ազդակ ալ եղած է: «Նորից մի մեծ ալիք է՝ գնացողների եւ գնալ ցանկացողների, որոնց մեծ մասին մեղադրել չեմ կարող, որովհետեւ սոված են: Հասկանալի մարդուն, առանց բարձրագոչ խօսքերի: Երէխայ ունի, կին, ընտանիք...: Անարժանապատիւ, անաշխատանք, մուրացկանութիւն չի ուզում անել: Ի՞նչ անի»: Ինք կ'ուզէ, կը սպասէ որ «ովքեր մտածում են, ովքեր կարող են ինչ – որ մի ֆայլով կամ խօսքով թէկուզ փոքր մի բան փոխել: Բոլորը պիտի այդ պատասխանատուութիւնն զգան»: Պատասխանատուութիւնը զգան որպէսզի արդեօք չըլլայ որ «միայն փողը դառնայ աստուած»:

«Իսկ ձեզ չի՞ թւում որ արդէն փեսացել – պրծել ենք» հարցումին պատասխանը չատ ենթակայական է ու առով ալ խոր տագնապ արտայայտող. «Ձեմ ուզում խոստովանել: Ինձ անընդհատ թւում է որ դեռ ժամանակ ու ինչ – որ հնարաւորութիւն կայ: Եթէ խոստովանեմ, ինքս էլ թեւաթափ կը լինեմ, ինքս էլ չեմ իմանայ թէ ինչո՛ւ եմ գրում» կ'ըսէ ան:

Եւ որպէսզի յուսահատութեան մէջ ամէն բան չկորսուի, գրողը անհրաժեշտ կը նկատէ որ «բան մը փոխուի». պէտք է «երկրի առաջին դէմքերը սթափուեն վերջապէս: Մի քիչ էլ թող կոպիտ լինեն իրենց գործողութիւնները, բայց օրէնքը պէտք է պահպանուի: ... կոկետութիւններին պէտք է վերջ տալ: Պէտք չէ ո՛չ ժողովուրդին սիրաշահել, ո՛չ կուսակցութիւններին, որովհետեւ արաւիղում երկիր եմք կորցնում»: Ներկայի ծանր, մտահոգիչ կացութեան մասին ըսուածները ու գրուածները մինչեւ այսօր քիչ անդամ հնչած են ահազանգի այս աստիճանին, այնքան մերկ ու ցնցող բնութագրումով: «Երկիր եմք կորցնում»ը ցաւին պոռթկումով եղած բնորոշում է որ կ'անդրադարձնէ բեմերէ, խորաններէ արձակուած փայլուն կաղապարները, «պիտի»–ները, եւ այլն: «Երկիր եմք կորցնում, հերի՛ք է: Պէտք է վերջապէս բռունցքը խփել սեղանին. յետոյ ուշ կը լինի» կ'ըսէ Հայաստանի մտաւորականը այդ բռունցքը վճռորոշ սահմանադիծ նկատելով. անկէ եռք միայն կարելի կ'ըլլայ սկսել կառուցանել երկիրը:

Այսօր վախուղիին ծայրի լոյսը չի նշմարեր ինք, բայց յոյս ունի որ կայ ան, կ'երեւայ: Չի գիտեր նաեւ թէ կա՞յ այն մարդը որ գոնէ լոյսի գաղափարը ցոյց տայ մարդոց ու ժողովուրդն ալ անոր չորը բռնելով առաջ երթայ. բայց կ'ըսէ. «պիտի ի յայտ գայ անպայմա՛ն»:

Ինչ կը վերաբերի ժողովուրդին. «շատ է մեռած: Շուտ մեռաւ: Մենք չէի՞նք որ կանգնել էինք: Հիմա ոչ մի առիթով վեր չի կենում»: Ցետոյ, թաղամասի մը մէջ պայթած կոյուղիի մը պատկերով կը բացատրէ «չուտ» ու «չատ» մեռած ժողովուրդին վիճակը: Այդ կոյուղիին ջուրը սկսած է խառնուիլ խմելու ջուրին, թունաւորել ժողովուրդը. իսկ ան «ոչինչ չի անում»: Գ. Յանջեան կ'ուզէ որ երթայ, թաղապետին վիզէն բռնէ, բերէ հոն ու ըսէ. «կամ եղածը պիտի նորոգես, կամ այս ջուրը մեզի հետ խմես»: «Թէ չէ՝ մենք մեռած ենտում ենք մեր տանը, թաղապետը մեռած՝ իր գրասենեակում, իսկ կեղտն ու խմելու ջուրը խառնուում են իրար»:

Տանտիրական մը առաջ ամէնէն խանգարուած երազներու իրականացման հաւատքը կայուքիւններ կը մատնեն: Նման պարագայ մըն է արձակագիր Գուրգէն Յանջեանինը որ հարցազրոյց մը տուած է «Հայոց աշխարհ»ին (Յունուար 15), պատասխանելով Արմէն Յակոբեանի հարցումներուն: Ճիշդ է որ զրոյցին բուն նիւթը նոր դարու, նոր հազարամեակի սեմին հայ գրողին մտորումներն ու ակնկալութիւնները են: Սակայն, ան առիթ կ'ըլլայ նաեւ որ Գ. Յանջեան իր տագնապները, պոռթկումները արտայայտէ ի տես ստեղծուած վիճակին:

Հոկտեմբեր 27–ին պատահածը անկայունութեան մը մեկնակէտ կը նկատէ ան, ըսելով. «նոյնիսկ այն մութ, ցուրտ, կռուի տարիներին երբ թուում էր աւելի վատ է, այնիսա շփոթուած չէինք, որքան հիմա»: Այդ չփոթը արտազաղթին զարկ տուող ազդակ ալ եղած է: «Նորից մի մեծ ալիք է՝ գնացողների եւ գնալ ցանկացողների, որոնց մեծ մասին մեղադրել չեմ կարող, որովհետեւ սոված են: Հասկանալի մարդուն, առանց բարձրագոչ խօսքերի: Երէխայ ունի, կին, ընտանիք...: Անարժանապատիւ, անաշխատանք, մուրացկանութիւն չի ուզում անել: Ի՞նչ անի»: Ինք կ'ուզէ, կը սպասէ որ «ովքեր մտածում են, ովքեր կարող են ինչ – որ մի ֆայլով կամ խօսքով թէկուզ փոքր մի բան փոխել: Բոլորը պիտի այդ պատասխանատուութիւնն զգան»: Պատասխանատուութիւնը զգան որպէսզի արդեօք չըլլայ որ «միայն փողը դառնայ աստուած»:

«Իսկ ձեզ չի՞ թւում որ արդէն փեսացել – պրծել ենք» հարցումին պատասխանը չատ ենթակայական է ու առով ալ խոր տագնապ արտայայտող. «Ձեմ ուզում խոստովանել: Ինձ անընդհատ թւում է որ դեռ ժամանակ ու ինչ – որ հնարաւորութիւն կայ: Եթէ խոստովանեմ, ինքս էլ թեւաթափ կը լինեմ, ինքս էլ չեմ իմանայ թէ ինչո՛ւ եմ գրում» կ'ըսէ ան:

Եւ որպէսզի յուսահատութեան մէջ ամէն բան չկորսուի, գրողը անհրաժեշտ կը նկատէ որ «բան մը փոխուի». պէտք է «երկրի առաջին դէմքերը սթափուեն վերջապէս: Մի քիչ էլ թող կոպիտ լինեն իրենց գործողութիւնները, բայց օրէնքը պէտք է պահպանուի: ... կոկետութիւններին պէտք է վերջ տալ: Պէտք չէ ո՛չ ժողովուրդին սիրաշահել, ո՛չ կուսակցութիւններին, որովհետեւ արաւիղում երկիր եմք կորցնում»: Ներկայի ծանր, մտահոգիչ կացութեան մասին ըսուածները մինչեւ այսօր քիչ անդամ հնչած են ահազանգի այս աստիճանին, այնքան մերկ ու ցնցող բնութագրումով: «Երկիր եմք կորցնում»ը ցաւին պոռթկումով եղած բնորոշում է որ կ'անդրադարձնէ բեմերէ, խորաններէ արձակուած փայլուն կաղապարները, «պիտի»–ները, եւ այլն: «Երկիր եմք կորցնում, հերի՛ք է: Պէտք է վերջապէս բռունցքը խփել սեղանին. յետոյ ուշ կը լինի» կ'ըսէ Հայաստանի մտաւորականը այդ բռունցքը վճռորոշ սահմանադիծ նկատելով. անկէ եռք միայն կարելի կ'ըլլայ սկսել կառուցանել երկիրը:

Այսօր վախուղիին ծայրի լոյսը չի նշմարեր ինք, բայց յոյս ունի որ կայ ան, կ'երեւայ: Չի գիտեր նաեւ թէ կա՞յ այն մարդը որ գոնէ լոյսի գաղափարը ցոյց տայ մարդոց ու ժողովուրդն ալ անոր չորը բռնելով առաջ երթայ. բայց կ'ըսէ. «պիտի ի յայտ գայ անպայմա՛ն»:

Ինչ կը վերաբերի ժողովուրդին. «շատ է մեռած: Շուտ մեռաւ: Մենք չէի՞նք որ կանգնել էինք: Հիմա ոչ մի առիթով վեր չի կենում»: Ցետոյ, թաղամասի մը մէջ պայթած կոյուղիի մը պատկերով կը բացատրէ «չուտ» ու «չատ» մեռած ժողովուրդին վիճակը: Այդ կոյուղիին ջուրը սկսած է խառնուիլ խմելու ջուրին, թունաւորել ժողովուրդը. իսկ ան «ոչինչ չի անում»: Գ. Յանջեան կ'ուզէ որ երթայ, թաղապետին վիզէն բռնէ, բերէ հոն ու ըսէ. «կամ եղածը պիտի նորոգես, կամ այս ջուրը մեզի հետ խմես»: «Թէ չէ՝ մենք մեռած ենտում ենք մեր տանը, թաղապետը մեռած՝ իր գրասենեակում, իսկ կեղտն ու խմելու ջուրը խառնուում են իրար»:

Տանտիրական մը առաջ ամէնէն խանգարուած երազներու իրականացման հաւատքը

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ՎԵՐՆԱՇԱՊԻԿԻ, ԱՄԵՆԱՊԱՅԾԱՌ ԹԱԳԱՒՈՐՆԵՐԻ, ՊՐԱԿԼԱԴԿԱՆԵՐԻ ՈՒ ԿՈՉՈՒՄՆԵՐԻ ՄԻՋՈՎ

ԴԷՊԻ 21-ՐԴ ԴԱՐ

Գրական պետական «Ոսկէ եղէգն» մրցանակաբաշխութեան արդիւնքները արդէն յայտնի են բոլորին, այնպէս որ նորէն թուելու հարկ չկայ: Կրկնենք միայն, որ «Ոսկէ եղէգն» մեծ մրցանակին արժանացաւ արձակագիր Լեւոն Մելչոյեանի «Սեւ գիրք, ծանր բզէզ» գիրքը: Բացի այս մրցանակից, մնացածները տարբեր տարաձայնութիւնների տեղիք տուեցին: Մրցանակաբաշխութեան արարողութիւնը նշուեց Գրողների Միութեան Մաղկաձորի հանգստեան տանը: Ամենահետաքրքիր մասը արարողութեան, ի հարկէ, ճաշկերոյթն էր, կենացները, որը չատ ճիշդ կերպով բնութագրում էր մեր գրական մթնոլորտը (հմմնականում), մի քիչ էլ՝ առհասարակ մտաւորական դասին:

Հանգստեան տան նիստերի փոքրիկ դահլիճը, որտեղ տրւում էին մրցանակները, մեղմ ասած՝ կիսադատարկ էր: Ներկաները հիմնականում գրողներն էին եւ յետոյ արդէն, ճաշկերոյթի ընթացքում հասկացուեց, որ բոլորը (դահլիճում նստածների թիւը կարելի է ասել՝ հնդապատկուեց) սպասում էին արարողութեան ճաշային մասին:

Այդ պատճառով էլ դահլիճի մթնոլորտի վրայ չազդեց մրցանակակիր Լ. Մելչոյեանի խօսքը, թէ. «երբեմ ինքս իմ առաջ, արեւածագի դէմ կանգնած, ֆուրմ չեմ ձեւացել, վախեցել եմ մեծ գրականութիւնից... Հիմա էլ ես գիտակցում եմ, որ պետական այս պարգեւը ոչ թէ ինձ է տրւում, այլ տարիների իմ տառապագին աշխատանքին, հաւատալով, որ հայրենի գրականութեանը ծառայելն աւելի շահաւէտ է, քան նրա զօրութեամբ արծաթ դիզելը, իսկ արդիւնքը ոսկու մաքրութիւնից էլ ազնիւ է... Եւ խելագրութեան եզրին ապրած իմ կեանքը, անհուն գիշերների տքնանքը չի եղել դափնեպսակին հասնելու ձգտում, որովհետեւ ճշմարիտ է՝ բիչ հեղինակութիւն ունենալ արժանիօրէն, քան թէ մեծ փառ՝ առանց իրաւունքի...»:

21–րդ դար թեւակոխող հայ գրողների պահանջները նախագահին կամ չատ նեղ էին կամ՝ վերամբարձ: Մէկն ասում էր, թէ պարտադիր չէ, որ Հանրապետութեան նախագահը կամ վարչապետը լինեն փիլիսոփայութեան դոկտորներ, բայց «նախագահական կամ վարչապետական համակարգ կոչուած երեւոյթի կենսագործունէութեան զինանոցը բանականութեան այն էներգիան է, որ արտադրում է էլիտար մտաւորականութիւնը» եւ թէ «...կարծում եմ, որ յատկապէս "Գրական Թերթ"ի կայուն, անխափան հրատարակութիւնը կը նպաստի գրական բնաւադատութեան նորոգութեանը»:

Սօս Սարգսեանը չնորհակալ էր ՀՀ նախագահից՝ մրցանակները վերականգնելու համար եւ առաջարկեց վերականգնել նաեւ հանրապետութեան կոչումները: Ռոբերտ Քոչարեանը պատասխանեց. «Առաջարկը ընդունում է, լաւ, "Գրական Թերթ"ի միւս տարուայ ամբողջ պիւտճէն իմ վրայ... դուք գրէք, դուք էլ ձեզ ֆինադատէք»:

Ա. Ափինեանը [չէր կարող ելոյթ բայ թողնել, նման առիթ...] առաջարկեց Գրական եղած մրցանակների թուին աւելացնել Թարգմանութեան, գրականագիտութեան և գրական քննադատութեան համար մրցանակները: Ցետոյ, թէ՝ ժողովուրդը մեր գրականութիւնը լայն իմաստով չի կարդում, այնինչ հայ գրականութիւնը լաւագոյն գրականութիւններից մէկն է աշխարհում, պէտք է մեր գրքերը հասցնենք ժողովրդին, որ մեր լաւագոյն գրականութիւնը կարողանան կարդալ... Ափինեանի այս բարձրագոչութեան բուն ասելիքն այն էր, որ միակ ճանապարհը՝ «ժողովրդի հետ մեր գրական շրջանակների լայն շփումների գնալն է: Այցելութիւններ գիւղեր, շրջաններ, ես ձեր աջակցութիւնն եմ խնդրում այս գործընթացը կազմակերպելու...»:

Ափինեանը նեղսրտած է, որ մեր հայ գրողներին գիւղերում ու շրջաններում չեն ճանաչում եւ այդ հարցով անպայման պէտք է անհանգստացնի նախագահի աշխատակազմին: Ի հարկէ, թէ չ ժամանակակից հայ գրողներին Գրողների Միութեան չէնքի ու «Պապլավոկի» շրջակայքից այն կողմ ծանօթ չեն... ՀՀ նախագահը խոստացաւ՝ եթէ պէտք է՝ Ազգային հեռուստատեսութեանը յանձնարարուի յատուկ եթեր տալ գրողներին, որ ժողովուրդը ճանաչի: Պէտք է ասել, որ այդ օրը նախագահը ոչ այնքան պաշտօնական էր հանդիպման ընթացքում: Նախագահն ինքն իր խօսքը ընդհատեց ու թէ՝ «...իմ հայերէնս տկար է, մի հատ մի բան ասէ՛ էդ որ ասում են "գրողը քեզ տանի", դա ձեզ հետ կապ ունի՞»: Պրն Դաւոյեանը, թէ՝ «90%–ի հետ կապ ունի»: Պրն Դաւոյեանը նաեւ խընդրեց, որ նախագահն իր պատգամն անի գրողներին: «Հոգու մասնագէտները դուէ էֆ եւ դուէ պէտք է նաեւ ինձ, պետական այրերին յուշէի՛ ինչ անել, ոնց անել, որ այս պրոբլեմներից մենք շատ արագ դուրս գանք»: Խօսքը վերաբերում էր Հոկտեմբեր 27–ից յետոյ հանրապետութիւնում, հասարակութեան մէջ ստեղծուած հոգեբանական դժուարութիւններին:

Ճաշկերոյթը սկսուեց կենացներով, առարտուեց կենաց–ոտանաւորներով: Ռ. Դաւոյեանի պահանջն էր՝ «Մեր արուեստով զուարճացնենք նախագահի հոգին: Ու սկսուեց նոյնը: Բանաստեղծուհի Մեսրոպեանը, որ նախորդ դարում (99 թուին) իր բանաստեղծութեան մէջ ուզում էր լինել Ռ. Քոչարեանի «վադալազկեն» (բարձր օձիքը), այս անգամ՝ վերնաշապիկը, վերնաշապիկի օձիքը [«... փարուեմ... հոտտեմ...»]: Ռ. Դաւոյեանը Մեսրոպեանին զրոյցարար հարցրեց, թէ «երբ է հասնելու շալվարի հերթը...»:

Երաժիշտ Տիգրան Հեքեքեանը մի երկար գովք արեց նախագահին՝ «այսքան սթափ, ուժեղ նախագահ...»: Ու մեր նախագահի գովքն անելիս հա յիշում էին Շեւարնաձէին: Պոէզիայի դաշտում մրցանակակիր Յաւիկ Մանուկեանը խմել–բլբուլ էր կարել, իր բոլոր գրածներն ուզում էր միանգամից կարդալ: Սպառնաց, որ ամէն կենացի վրայ պիտի արտասանի: Ու արեց: Այնքան, որ ոչ գրողները հարցնում էին, թէ արտասանողն ով է: Քիչ անց պարզուեց, որ պիտի «Զիաւորը»ն էլ արտասանի. իր գրող ընկերներից մէկն ակնկալին (բարձրաձայն) ասաց. «Մինչեւ "Զիաւորը" չասես... եթէ չասես, ուրեմն փողոցում ես ծնուել...»: Յաւիկ Մանուկեանն էլ կենաց խմեց, որ «այժմ մեր դէմ նստած է ամենապայծառ թագաւորներից մէկը...» ու արտասանեց... ՀՀ նախագահի եզրակացութիւնը մթնոլորտից չմեցրեց, երբ ասաց. «Համոզուած եմ, որ մենք լինելու ենք աշխարհի ամենալաւ, ֆաղաքակիրթ, բարեկեցիկ ժողովուրդներից մէկը: Հենց որ նախագահ չլինեմ, ձեզ հետ էնքան եմ ուտելու–խմելու, միգուցե մի բան էլ ես սկսեմ գրել»:

Ու գրողները հաճելի ճկուեցին, երբ նախագահն իրենց չնորհակալութիւն յայտնեց, որ սիկարէթի պիզնէսով չեն զբաղուել կամ էլ «Օլուէյզ» պրակլադկաների ռեկլամով չեն զբաղուել այս ըն-

ուտքի հանեց զանգուածը ու սկիզբը դրաւ նոր չբջանի մը. Հաւատացինք թէ ճիշդ ճամբան բացուած էր այլեւս: Բայց տասնամեակ մը երազներ վերածուեցան դորչ իրականութիւններու, զանոնք ներչնչողներն ալ ամէնէն սարսափելի ամբաստանութիւններու թիրախներուն: Թերեւս, այս անգամ, կոյուղիին ջուրը ըմպելի ջուրէն մաքրելու գործողութեամբ ճամբայ ելլել դէպի նոր տասնամեակներ, աւելի կայուն թիրախի առաջնորդէ:

Միայն թէ գտնուի բռունցքը սեղանին խփելու ուժը եւ այն մարդը որ «կարողանայ գտնէ լոյսի գաղափարը ցոյց տալ մարդկանց»:

ԱՐՓԻ ԹՈՒՐՈՑԵԱՆ

ՏԵՍԱՆՔ ԼՍԵՑԻՆՔ

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ ԺԱՊԱՒԷՆ ՄԸ ԵՒ ՈՒՆԵՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ՏՈՒՐՔԸ

Վերջին երկու ամիսներու ընթացքին թուրք մամուլին ու հեռատեսիլի կայաններուն սիրելի մէկ նիւթը գործած էր Ունեւորութեան Տուրքի հարցը, հարց մը որ Հանրապետական շրջանի ամէնէն ամօթալի գործադրութիւններէն մէկը եւ–ղած էր:

Շատ կանուխէն հանրային կարծիքը ընդունեցաւ որ Ունեւորութեան Տուրքը պահպանելի կողմ չունէր, եւ առիկա բացէ ի բաց ոչ – իսլամներու դէմ խըտրականական կիրարկում մըն էր: Ունեւորութեան Տուրքը այսօր չէ՛ որ կը քննադատուի: Տանամեակներ առաջ ալ քննադատուեցաւ: Շատ բան գրուեցաւ Ունեւորութեան Տուրքի ու անոր գլխաւոր հիմնադիրներէն, երբեմնի Վարչապետ Շիւքրիւ Սարաճօղլուի դէմ: Ուստի այսօր թապու մը չէ որ կը տապալի երբ օրակարգի կը բերուի Ունեւորութեան Տուրքը: Ամէն առաջ պարբերաբար մէկը կամ միւսը յօդուած մը կը հրատարակէր ու կ'անցնէր: Բայց այս անգամ չատ մեծ աղմուկ բարձրացաւ Ունեւորութեան Տուրքի դէմ: Քննադատութեան չափը տակաւ սաստկացաւ ու ուղղուեցաւ ոչ միայն անցեալ շրջանի կառավարութեան, այլ նաեւ պետութեան: Քննադատութիւններու չափը այնքան սաստկացաւ, որ քանի մը գրողներ հրապարակ իջան պաշտպանելու համար պետութիւնը, կամ այն փոքրիկ ինչը որ իրը պաշտպանելի կար Ունեւորութեան Տուրքին մէջ:

Ի՞նչ էր պատճառը որ այս անգամ այսքան աղմուկ բարձրացաւ:

Առաջին գծի վրայ պիտի ըսենք հետեւեալը. այս անգամ չատ աղմուկ բարձրացաւ, որովհետեւ հարցը օրակարգի բերուեցաւ ո՛չ թէ եմատական մասնագէտի մը կամ տնտեսական հարցերու մասնագէտի մը կամ փոքրամասնութիւններու պաշտպան միութեան մը կողմէ, այլ օրակարգի բերուեցաւ դեղարուեստի ճամբով: Այսինքն՝ նախ վէպով մը, յետոյ այդ վէպէն ներշնչուած չարժանկարի ժապաւէնով մը:

Վէպը գրի առնուած էր յայտնի գրաչէտ ու հրապարակագիր Եըլմազ Գարայոյնլուի կողմէ: Իսկ ժապաւէնը գործուած էր բեմադիր Թոմրիս Կիբիթլիօղլուի կողմէ, էթիէն Մահչուպեանի սէնարիոյով եւ բազմաթիւ նշանաւոր աստղերով, որոնցմէ կ'արժէ նշել Զուհալ Օլճայն ու Հիւլիա Ավչարը: Այս երկու սիրուած ու դեղանի արուեստագիտուհիներուն անուններն իսկ քաւարար էին որպէսզի ժապաւէնը արժանանար արտակարգ հետաքրքրութեան:

Վէպը կրնանք մոռնալ, որովհետեւ վէպը, եթէ առանձին մնար, այսքան աղմուկ պիտի չբարձրացնէր: Արդարեւ Եըլմազ Գարագոյնլուի «Սալքըմ Հանըմըն Թանէլէրի» անունն վէպը հրապարակ ելլելէ վերջ մեծ աղմուկ մը չբարձրացուց: Ո՞վ, քանի՞ հոգի այդ վէպին մասին լսած էր մինչեւ որ գործուեցաւ ժապաւէնը: Ժապաւէնը մէկ օրէն միւսը լուսարձակի տակ դրաւ Ունեւորութեան Տուրքը եւ այդ վէպին հեղինակը: Եթէ ժապաւէնը գործուած չըլլար, Ունեւորութեան Տուրքի հարցը օրակարգի պիտի չգար ամենեւին:

Այս դէպքը անգամ մը եւս ցոյց կուտայ թէ դեղարուեստը, մանաւանդ չարժանկարի ժապաւէնը որքան ուժեղ դեր ունի ընկերային ու քաղաքական կեանքէ ներս: Զուր տեղ չէ որ բռնատիրական կարգավիճակներու մէջ դեկավարները չատ կը վախնան չարժանկարէն, որովհետեւ չարժանկարը չատ ազդու դեր ունի դանդուածներու վրայ եւ մարդոց միտքերը կը խմորէ ճիշդ այնպէս ինչպէս պիտի ուզէր խմորել չարժանկարիչը, կամ բեմադիրը, կամ սէնարիոյին հեղինակը: Մանաւանդ եթէ չարժանկարի ժապաւէնը ունի սիրուած ու կարող դերասաններ: Եւ եթէ ժապաւէնը գործուած է ճարպիկով ու գեղարուեստական յաջող ոճով:

«Սալքըմ Հանըմըն Թանէլէրի» ժապաւէնը անկասկած բարձրորակ ժապաւէն մըն էր եւ գեղարուեստական յուզումի մը ընդմէջէն հանդիսատեսները կը հրաւիրէր մտածելու հանրապետական շրջանի ամօթալի մէկ էջին վրայ: Թերեւս ժապաւէնին բուն նպատակը այդ չէր, ժապաւէնին հեղինակները առաջնահերթ կարեւորութիւն տուած էին ժապաւէնին գեղարուեստական մթնոլորտին, գեղերուեստական դեղեցկութեան: Քաղաքական նպատակը երկրորդական կը մնար: Այլ խօսքով, չարժանկարին հեղինակներու նպատակն էր Ունեւորութեան Տուրքի ցնցիչ դէպքը օգտագործել գեղարուեստական բարձրաճաչակ ժապաւէն մը գործնելու նպատակին, այլ ո՛չ թէ հակառակը, այսինքն ժապաւէնի մը գեղարուեստական գեղեցկութիւնը օգտագործել Ունեւորութեան Տուրքի հարցը քաղաքական ու ընկերային քննարկումի ենթարկելու նպատակին:

Բայց ինչ որ ալ ըլլար հեղինակներուն նպատակը, երկրորդն էր որ իրականացաւ: Կարծես չարժանկարին գեղարուեստական գեղեցկութիւնը նահանջեց ու իր տեղը թողուց քաղաքական ու ընկերային քննարկումներու: Ունեւորութեան Տուրքը խոշորացոյցի տակ դրուեցաւ եւ քրոնիկագիրներ իրարու հետ մրցիլ սկսան վերքրամասնութիւններու դէմ գործուած անիրաւութիւնները մերկացնելու համար: Շարժանկարի ժապաւէնը յառաջիկայ օրերուն մրցանակներ պիտի չահի թերեւս, դանազան փառատօներու ընթացքին մէկէ աւելի գեղարուեստական մրցանակներու արժանի պիտի նկատուի, բայց այդ պարգեւատրումներէն առաջ, ան պէտք էր մրցանակ մըն ալ ստանար Ունեւորութեան Տուրքի հարցը այսքան տարբեր ուժգնութեամբ ու այսքան լայն դեռնի մը վրայ օրակարգի բերած ըլլալուն համար: Այդպիսի մրցանակ մը պիտի չըներհուի՞ արդեօք, թէ ոչ ժապաւէնին այդ առաքելութիւնը անտես պիտի առնուի, նոյնիսկ այս որակաւոր ժապաւէնը կարդ մը նեղմիտ չրջանակներու կողմէ պիտի դատապարտուի միայն իր այդ կատարած դերին համար:

Մենք պիտի ուզէինք քիչ մը դանդաղիլ այս նիւթին վրայ: Որովհետեւ, որքան ալ Ունեւորութեան Տուրքը այլեւս փակուած ու բոլորին կողմէ դատապարտուած հարց մը ըլլայ, տեսանք որ կարդ մը գրողներ ու կարդ մը չրջանակներ այսօր ալ դարձդարձիկ ճամբաներէ ուզեցին բաներ մը պաշտպանել այդ տխրահռչակ տուրքին մէջ, կամ ամէն ինչ ըրին որպէսզի այն տպաւորութիւնը թողուն որ փոքրամասնութիւններն ալ չանցանքներ գործած էին Ունեւորութեան Տուրքի նախօրեակին եւ օրուան վարիչներուն ստիպած էին որպէսզի անոնք դիմեն այսպիսի գործուղի ճամբու մը:

Ռ. Հ.

«ՊԷՏՔ Է ԹԵՐԵԻՍ ԳՐԵԼ 1915-Ի ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ»

կ'ըսէ Մկրտիչ Մարկոսեան

Ունեւորութեան տուրքին մասին գըրուած վէպը եւ անոր նիւթով պատրաստուած ժապաւէնը կը չարունակեն արձագանգ գտնել Թրքական թերթերէ: Քրտական օրաթերթ «Ազգիւրտ Փոլիթիքա» (Յունուար 22) եւս նիւթին անդրադարձած է, հրատարակելով Մկրտիչ Մարկոսեանի հետ կատարուած հարցազրոյց մը: Ան կրկնելով տուրքին անարդար, անհաւասար բնոյթը, կը չեշտէ թէ անհրաժեշտ է նման իրականութիւններու մասին հրապարակաւ արտայայտուիլ, ինչպէս է պարագան նաեւ Սեպտ. 6–7–ի դէպքերուն:

Զրոյցին նիւթ եղած է նոյն չրջանին մասին գրի առնուած Զ. Պիպէոեանի «Մրջիւններու վերջալոյսը»ն ալ, որուն համար Մ. Մարկոսեան կը թելադրէ որ նոյնպէս ժապաւէնի վերածուի:

Պատասխանելով վերջին հարցումին թէ ինչ կը մտածէ՞ գրել Ունեւորութեան տուրքին մասին, Մ. Մարկոսեան կ'ըսէ. «Չեմ մտածած գրել Ունեւորութեան տուրքին մասին, կամ Սեպտ. 6–7–ի դէպքերուն մասին, այսուհանդերձ, գիրքերուս մէջ տողերու արանքին այդ տեսակ նիւթերուն կը հպիմ: Բայց ո՛չ Ունեւորութեան տուրքին, կամ Սեպտ. 6–7–ի դէպքերուն: Թերեւս այն որ պէտք է գրուի, 1915–ին պատահածն է: Բայց ո՛չ իրաւացին ու աւարդարը ճշդելու, կամ կշիռի մը ճաշարին մէջ դնելու, այլ գործուած սխալներուն կրկնութեան արգելք ըլլալու համար»:

(Շար. 1)

«ՏԻԳՐԻՍԻ ԱՓԵՐԷՆ»

ԿԸ ՓՆՏՐԵՄ...

ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ

Մեր այդ կողմերը՝ Տիգրանակերտի մէջ, բնութեան օրէնքները այնպէս ու նոյնպէս են, ինչպէս՝ Զինաստանի, Եգիպտոսի, Ամերիկայի եւ կամ Ֆրանսայի մէջ:

Ես բնութեան օրէնք երբ կ'ըսեմ, դուք արդէն կը հասկնաք, թէ նախ կը խօսիմ ծնունդի մասին: Ծնունդը, եթէ առաջին օրէնքն է, ուրեմն մահն ալ՝ երկրորդ:

Կ'ըսէի, թէ մեր այդ կողմերը երբ հայրս ելաւ ու մօրս հետ ամուսնացաւ, այլեւս ես ստիպուած էի աշխարհ գալ. ատիկա իմ ձեռքս չէր. չէի կրնար ըսել, թէ «ես էշխերք լզել չեմ ուզիմ»...:

Արդէն եթէ ըսէի, ո՞վ մտիկ պիտի ընէր, ո՞վ պիտի իմանար ձայնս: Հա՞յրս, մանաւանդ հա՞յրս: Է՛հ դուք հայրս չէք ճանչնար եւ անչուչա չէք գիտեր, թէ ան որքան յամառօրէն զիչերները մօրս հոգին կը հանէր զիս տեսնելու փափաքով...:

Աշխարհին մէջ արդեօք քանի՞ հոգի ծնած օրը կը յիշէ, կամ տարբեր խօսքով՝ նոր ծնած երախայ մը իր ծնած օրը կը յիշէ՞, կ'ըլլա՞յ այդպիսի բան:

Ըլլար:

Չեղնէ ընենց բէն...:

Բայց ես կը յիշեմ: Աւելին՝ այսօրուան պէս միտքս է...: Օրն ու թուակա՞նը... այո՛, այդ ալ գիտեմ: 1938–ի վերջին ամսուան, վերջին չաբթուան վերջին Շաբաթ օրն էր:

Քուրէ Մաման՝ իմ դայեակս՝ երբ առիւն եւ քրտինքներու մէջ զիս քաչեց դուրս հանեց մօրս արգանդէն, խը՛րտ ըրաւ, ժանգոտած քօս մկրատով մը կըտրեց պորտս ու դարձաւ իր չուրջիններուն, բարձրաձայն եւ քարկաճայթ ըսաւ.

– Ձըզի եւ մըզի մի՛նճ էւեռիս, դդում գլոխ լեկոտ մի ծնեւ:

Երբ զիս՝ դդում գլուխ մեղաւորս՝ տաշտի մը մէջ պաղ ջուրերով լուացին ու ծրարելով անկիւնի մը դրին, ես ակայ ճչալով ու պոռալով չուրջիններուս պատմել, թէ որքա՜ն ուրախ եւ գոհարթ էի աչխարհ գալով...

Շուրջիններս, այսինքն նախ մեծ մայրիկներս՝ Սեհեմը եւ Սարօն, յետոյ ալ դրացի կիները, այսինքն Քուրէ Մամային օգնականները, այսինքն ասիսթանները՝ Վերդօ պառաւ, Փրուչ պառաւ, Ոչէ պառաւ, Ալմաստ պառաւ, Էղսօ պառաւ եւ տակաւին միւս պառաւները, բոլորն ալ ուրախ էին ու կ'ըսէին մօրս.

– Էչքդ լուս, Խանըմ...

– Էչիչնե՛րդ լուս, էղչիկ...

Երբ Քուրէ Մաման, մեծ մայրիկներս եւ միւս պառաւները չոքեցին, նստեցան գետինը փսխաթի մը վրան եւ պղինձէ պրկիչի մը՝ սինիի մը չուրջը ու սկսան դդալ դդալ մալէդ լափել, ես արդէն հասկըցայ, թէ բնութեան օրէնքներէն է՛ն կարեւորներէն մէկն ալ ուտելն ու խմելն էր: Ուրեմն ես ալ սկսայ ճայնիս տալ, ճչալ ու ըսել.

– Ե՛ս լէ մալէդ կ'ուզի՛մ...

Դուք Քուրէ Մամային տուած մեծ աւետիսին, կամ «ըսուրէ լէ գլոխը Նոնոյենց էրտին խակ ճմերուկներուն կըլմընի» լսելուն մի հաւատաք: Ես «խակ ճմերուկներուն կը նմանի» խօսքէն անմիջապէս հասկցած էի, թէ Տիգրանակերտի մէջ լուս էշխերք եկած էի: Մեր թաղը կը կոչուէր «Կավուր Մահալլէսի» կամ «Կավուր Մէհլէ» եւ կամ Խէնչէրէկ:

Հօրս անունը՝ Սդօ, մօրս անունը՝ Խնօ, իմ անունս ալ Մկօ էր:

Ես հայ ընտանիքի մը անդրանիկ զաւակն էի, անոր համար ալ չուրջիններուս պէս պէտք էր հեյրէն զուրցէի, անոր համար ալ մեր Տիգրանակերտի բարբառով ըսի.

– Ե՛ս լէ մալէդ կ'ուզի՛մ...

Պառաւներուն բոլորն ալ խնդացին, բայց իմ ըսածներս կ'երեւի չհասկցան ու փոխանակ ինծի ալ դդալ մը մալէդ տալու, գրկեցին, առին զիս ու մօրս գիրկը տուին: Եւ երբ ես կրկին «ե՛ս լէ կ'ուզի՛մ... ե՛ս լէ մալէդ կ'ուզի՛մ» ըսելու կը պատրաստուէի, անմիջապէս բերնիս մէջ զգայի խոշոր միսի դունտ մը: Համկըցաք չէ՞, մօրս ծիծը կը պատմեմ, մօրս ստինքը... Հոս պէտք է խոստովանիմ, թէ այդ առաջին օրը միսի համը բնաւ ալ հաճելի չեկաւ, չսիրեցի: Ցետոյ այս ի՞նչ դուրսմ աչխարհ էր. առաջին օրն ալ միսը ուրկէ՞ ելաւ. բարկացայ ու սկսայ մօրս ստինքը լիտաերովս խածնել: Քիչ մը խածնելով, քիչ մը ծծելով, քիչ մըն ալ քրտնելով, վերջապէս իմ առաջին պիւտըրը... եւ պոռացի.

– Էվրէհա՛, էվրէհա՛.

Համկցաք, չէ՞.

– Կա՛թ, կա՛թ.

Երբ ես առաջին օրն իսկ պիւտերով կը զբաղէի, հոգս չէր, թէ Քուրէ Մաման իմ գլխուս եւ կամ անոր ձեւին մասին ինչ կ'ըսէր: Եւ վստահ եղէք, թէ այդ ծերուկ դայեակին հանդէպ եթէ յարգանք չունենայի, պիտի պոռայի իր երեսին եւ պիտի ըսէի.

– Քուրէ Մամա, Քուրէ Մամա, դուն իմ գլխուս ձեւին նայելով «զդումի կըլմընի, ճմերուկի կըլմընի» ըսելով եզրակացութեան մը չանգեցար բայց սխալեցար. դուն փոխանակ անոր արտաքին ձեւին եւ տեսքին, անոր մէջը նայէ, կարեւորը մէջն է, ինչպէս՝ ընկոյզին, ինչպէս՝ նուշին... Քանզի կեղեւը սին է, ունայն է...:

(Շար. 1)

COMITE DU 24 AVRIL

REGROUPEMENT DES ORGANISATIONS ARMENIENNES DE FRANCE

COMMUNIQUE

Les Comités du 24 Avril des différentes régions (Paris, Lyon, Grenoble, Valence, Marseille, Nice), ainsi que les responsables d'autres associations se sont réunis le 23 janvier 2000 à Valence afin de faire le point sur le blocage de la reconnaissance du génocide par le Sénat et d'envisager l'élargissement du champ d'action des Comités du 24 Avril. Quelques 80 délégués, représentant les principales organisations arméniennes de France et tous les courants politiques, ont participé à cette réunion.

Pour ce qui concerne le Sénat, les délégués ont exprimé leur vive indignation devant le refus de la Haute-Assemblée d'inscrire à l'ordre du jour de ses travaux l'examen de la proposition de loi sur la reconnaissance du génocide arménien de 1915 voté à l'unanimité par l'Assemblée Nationale le 29 mai 1998. En effet, tous les efforts déployés depuis un an et demi se sont heurtés aux interventions du Président de la République et du gouvernement auprès du Sénat afin d'empêcher celui-ci de mener à son terme le processus parlementaire. Les délégués ont décidé d'entreprendre de nouvelles actions appropriées afin que le pouvoir exécutif prenne ses responsabilités et fasse respecter la volonté unanime de la représentation nationale. En ce sens, une procédure qui utilise le droit de pétition a été engagée depuis le mois d'octobre auprès du Parlement Européen. Toujours dans ce cadre, une action nouvelle est actuellement engagée avec l'envoi de cartes de protestation sous forme pétitionnaire au Président de la République.

S'agissant de la récente acceptation de la candidature de la Turquie à l'intégration européenne, les organisations arméniennes de France rappellent que ce pays doit au préalable satisfaire aux conditions de la résolution du 18 juin 1987 du Parlement Européen, qui subordonnait son entrée dans l'Union européenne à la reconnaissance du génocide arménien.

Enfin, forte de l'expérience unitaire des dernières années, l'Assemblée a décidé d'élargir au delà du génocide les objectifs des Comités du 24 Avril afin de coordonner les actions des organisations arméniennes de France lorsque les intérêts légitimes de la communauté arménienne de France ou bien de la nation arménienne dans son ensemble sont concernés. Il a été décidé de mettre en place une commission de travail chargée d'étudier les modalités pratiques d'une coordination nationale.

Paris, le 25 janvier 2000

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շաւիղի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները.

Ծնող եան Իւղագին. –

Պր. Արա Գուլումճեան 1000 Ֆր., Պր. Ձորճ Փափազեան 800 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գարագաշեան, Տիկին Նուարդ Պօյաճեան 500–ական Ֆր., Տիկին Քնարիկ Ազպատեան, Տիկին Արշալոյս Ադաչեան, Պր. Արա Արտաշէսեան, Տիկին Պէաթրիս Տատուրեան, Տիկին Էլիզ Գոչեան 200–ական Ֆրանք, Տիկին Անի Զապըրեան, Տիկին Սալի Պապայեան 150–ական Ֆր., Տիկին Մաթուսքոֆ, Պր. Յարութիւն Պօղոսեան, Պր. Խորէն Մինասեան, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Տէմիրճեան 100–ական Ֆր.:

Փոխան Ծաղկեպսակի. –

Սոֆի Ասատուրեանի մահուան առիթով Տէր եւ Տիկին Վարդան Գասապեան 500 Ֆրանք, Բերքոնէ Գալիթեանի մահուան առիթով. – Պարոններ՝ Ժակ Փանոսեան եւ Մեղու Փանոսեան 1000 Ֆր. (Դպրոցին), Տիկին Սոնիա Փանոսեան 500 Ֆր. (Դպրոցին):

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շաւիղի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները.

Ծնող եան Իւղագին. –

Պր. Արա Գուլումճեան 1000 Ֆր., Պր. Ձորճ Փափազեան 800 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գարագաշեան, Տիկին Նուարդ Պօյաճեան 500–ական Ֆր., Տիկին Քնարիկ Ազպատեան, Տիկին Արշալոյս Ադաչեան, Պր. Արա Արտաշէսեան, Տիկին Պէաթրիս Տատուրեան, Տիկին Էլիզ Գոչեան 200–ական Ֆրանք, Տիկին Անի Զապըրեան, Տիկին Սալի Պապայեան 150–ական Ֆր., Տիկին Մաթուսքոֆ, Պր. Յարութիւն Պօղոսեան, Պր. Խորէն Մինասեան, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Տէմիրճեան 100–ական Ֆր.:

Փոխան Ծաղկեպսակի. –

Սոֆի Ասատուրեանի *մահուան առիթով Տէր եւ Տիկին Վարդան Գասապեան 500 Ֆրանք, Բերքոնէ Գալիթեանի մահուան առիթով. – Պարոններ՝ Ժակ Փանոսեան եւ Մեղու Փանոսեան 1000 Ֆր. (Դպրոցին), Տիկին Սոնիա Փանոսեան 500 Ֆր. (Դպրոցին):*

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Արշալոյս Միւթէվէլեանի մահուան առթիւ, 16 հրս Սկնթ_ Սկսելի դպրոցներուն ու բարեգործութեանց 440 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին փոխան ծաղիկի:

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ

RENCONTRE

AVEC

La M.C.A. a le plaisir de recevoir

Haïg MINASSIAN

Professeur de physique
Chercheur à l'Institut Polytechnique d'Erevan
Secrétaire Général de l'Association CHENE ARMENIE (O.N.G.)

à l'occasion de son passage exceptionnel en France

SOIREE D'INFORMATION et de DEBAT
«Réalités et besoins socio-économiques de l'Arménie»

le VENDREDI 28 JANVIER à 20h45

Projection vidéo de réalisations et de projets CHENE dont les projets subventionnés par l'I.F.A.D. «Fonds International de Développement de l'Agriculture»

— Entrée libre —

9, rue de Madrid — 94140 ALFORTVILLE
Tél. : 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս. Յովհաննէս _ Մկրտիչ Մայր Տաճարի հոգաբարձութիւնը Ամանորի եւ Սուրբ Ծննդեան տօներուն առթիւ, չնորհակալութեամբ ստացած է իւզպէնի հետեւեալ նուէրները.

Ա. ՅԱՆԿ

Տէր եւ Տիկին Մխրան Տէմիր, Տիկին Մարիամ Թորոսն 200 Ֆրանք Պ. Կարապետ Մամճեան, Տիկին Ազատուհի Շահինեան 500–ական Ֆր., Տիկին Շաքէ Շվարց 100 Ֆր., Ձի Ֆրէնկեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գէորգ Մօրուքեան 150 Ֆրանք, Տիկին Ժողէթ Տօնիկեան 100 Ֆր., Տիկին Անահիտ Գավէգեան 250 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Շաուլ Գազեան 300 Ֆրանք, Պ. Պերճ – Պօղոս Գալայճեան 2500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Էտուար Պալեան 1000 Ֆր., Տիկին Նորման Գնաճեան 300 Ֆր., Պ. Սերժ Յովէլեան 500 Ֆր., Տիկին Անժէլ Մաֆեան 400 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ազամ Սարգիսեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ալեքսանտր Ֆալք 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Կարպիս Կէօվճեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Արթիւր Խաչատուրեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ներսէս Տուրման 400 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ղազարոս Գուժան 200 Ֆր., Պ. Ազամ Ալէսեան 300 Ֆր., Տիկին Սաթենիկ Ֆիրէնկիւլեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Կրէկուար Թուղլուեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Նուպար Քիւփէլեան, Տէր եւ Տիկին Աւետիս Մինասեան, Տէր եւ Տիկին Արթիւր Գուլումճեան 500–ական Ֆրանք, Տիկին Անայիս Պազտուլեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Կիւրակոսեան 100–ական Ֆր., Տիկին Վարդիկ Հուպուլեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժան Ղազարեան, Տիկին Հ. Ղազարեան 100–ական Ֆր., Տիկին Սիւզան Գահվէճիօղլու 50 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Սիմոնեան 300 Ֆր., Պ. Կրէկուար Էփէնեան 100 Ֆր., Պ. Էմանուէլ Նասիպ 200 Ֆր., «Հապար Ծաղիկ» 500 Ֆր., Պր. Էրիք Պաղըճեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Յակոբ Պէրպէրեան 300 Ֆր., Տիկին Ալիս Մումճեան 500 Ֆր.:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Անիէռ – Պուա – Գոլոմպ – Արժանթէօյի Ակնունի մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է 500 Ֆրանք Տէր եւ Տիկին Տէվէճեանէ եւ 250 Ֆրանք Տէր եւ Տիկին Պապիկեանէ:

***

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է 500 Ֆրանք Տիկին Ազատի Շահինեանէ եւ 200 Ֆրանք Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Տէմիրէ:

DU NOUVEAU A LA TELE ARMENIENNE

Suivez tous les jeudis à 19:50 heure française (22:50 heure d'Erevan) les émisions du **Fonds Arménien «Hayastan»** diffusées par la télévision arménienne C1 qui est reçue en Europe par les abonnés de TPS (chaîne No 281).

La première émission sera diffusée **ce jeudi 27 janvier 2000.**

Pour tous renseignements, contacter le Fonds Arménien de France : B.P. 12, 75660 Paris Cedex 14. Tél.: 01 43 68 29 29; Fax: 01 43 68 15 91.

L'ASSOCIATION «MACHTOTZ»

Pour la Défense de la Langue Arménienne

organise

Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

NOUVELLE SESSION : 26 Février — fin Juin 2000

L'enseignement est assuré par Mme Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN par sa **Méthode Audiovisuelle.**

Ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans, qui veulent être capables de **s'exprimer dans les situations de tous les jours,** ainsi que de lire et écrire l'arménien.

STAGE DE 50 HEURES, LE SAMEDI MATIN DE 9H A 12H, A PARIS

RENSEIGNEMENTS, INSCRIPTIONS :

01 47 50 97 51

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Անիէռ _ Պուա _ Գոլոմպ _ Արժանթէօյի Ակնունի մասնաճիւղի անդամական ընդհանուր ժողովը երկուչաբթի, Յունուար 31, ժամը 20·30–ին

Centre Administratif d'Asnières:

LA

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

12-14, rue St-Bazile — 13001 MARSEILLE
Tél. : 04 91 50 15 09

organise

SUPER LOTO

— ■ ♣ ■ —

Dimanche 30 Janvier à 15 heures 30

Voyage Marseille — Erevan aller retour sur *Swissair* offert par *Litour*

Radio C.D. Cassette *Aiwa*

Louis d'or

Paniers garnis

Caisses de Champagne

et de Nombreux autres lots.

BONNE ET HEUREUSE ANNEE 2000

— 100 F les trois cartons —

Centre Culturel SAINT MESROB

10 bis, rue Thouin — Paris 5ème

EXPOSITION

Du 21 au 28 Janvier

des œuvres du peintre

DIBAR APARTIAN

D'inspiration religieuse, les toiles sont rassemblées sous le titre

CONSOLATION

Exposition tous les jours (du 22 au 28 Janvier) de 16h à 20h.

Métro: Cardinal Lemoine / Monge
RER B Luxembourg

— Entrée libre —

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Իսիի Հայ Աւետարանական Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը Տիկին Մայրեվի _ Երեւուհի Ապահեանի (ծնեալ՝ Մովսէսեան) մահուան առիթով չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները փոխան ծաղիկի ի նպաստ Զօրեքշաբթի օրուան Քրիստոնէական դասընթացքին.–

Տէր եւ Տիկին Ց. Պաժան, Տէր եւ Տիկին Մ. Քէօսէտաղ, Պր. Պօղոս Մալթեան, Տէր եւ Տիկին Ե. Էրսիլ, Տէր եւ Տիկին Եղիա Թաշճըօղլու, Պր. Խաչիկ Մալթեան, Տէր եւ Տիկին Միշէլ Տէրվիչեան, Տիկին Ժէնէւիւ Տօնիկեան 200–ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Ախտունեան 285 Ֆր., Տիկին Էլսա Սիւրմէեան 100 Ֆր., Իսիի Եկեղեցւոյ Պայծառութեան Տիկնանց Մարմին 300 Ֆր., Տիկին Մարի Պէրպէրեան 400 Ֆր., Պր. Ստեփան Եօրկանճեան, Օր. Անի Սիմոնեան, Տիկին Լէնա Իշխանեան 135–ական Ֆրանք:



ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ ՑՐԴ ՇԱՐՔ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Ա. ԾՐԱԳԻՐ

Սիպիլ
ՈՐԲՈՒՀԻՆ

Կիրակի, Յունուար 30, ժամը 16–ին

Հայ Ուսանողական Ոստան
57, bd Jourdan — 75014 Paris
M° Pte d'Orléans ou Cité Universitaire

Մուտքը՝ 30 Ֆր.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 28
VENDREDI
28 JANVIER
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·828 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.828

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐՑԱԽ

ՏԱՒՈՍԻ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԸ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՔՈՉԱՐԵԱՆ ԶՈՒԻՑԵՐԻԱ ԳՆԱՑ

Հինգշաբթի, Յունուար 27–ին, Տաւոսի մէջ կը բացուէր տնտեսական համաչխարհային ժողովը, որու կը մասնակցին պետական թէ կառավարական 40 ղեկավարներ եւ ձեռնարկութիւններու 1000 գործադիրներ։

Այս կապակցութեամբ, նոյն օրը, Տաւոս կը հասնէր Հայաստանի պատուիրակութիւնը գլխաւորէ նախագահ Ռ. Քոչարեան եւ որու մաս կը կազմեն Արտաքին նախարար՝ Վ. Օսկանեան, Պլինարերութեան եւ Առեւտուրի նախարար Կարէն Ճչմարիտեան, նախագահի տնտեսական խորհրդական Վահրամ Ներսիսեանց, Ուժանիւթի նախարարի տեղեկալ Կարէն Գալուստեան եւ այլ անձնաւորութիւններ։

Այս այցելութեան առթիւ նախատեսուած են զանազան հանդիպումներ, գլխաւորաբար Ադրբեջանէ, Արժանթինի, Սլովաքիայի նախագահներուն հետ, նաեւ Առեւտուրի համաչխարհային կազմակերպութեան գլխաւոր քարտուղարի, համաշխարհային Դրամատան նախագահի։

Ժողովը կը տեւէ մինչեւ Փետրուար 1· կը մասնակցի նաեւ Գլինթըն։

«ՃԻՄՔԷՆՓՐԷՍ»

(Յունուար 26 / 27)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆԿԱՏՄԱՄԲ ԱՆԳԱՐԱՑԻ ԴԻՐՔՈՐՈՇՈՒՄԸ ԱՆՓՈՓՈԽ Է

Իթար – Թաս կ'արձագանգէ Թուրքիոյ Արտաքին գործերու նախարարութեան պաշտօնական ներկայացուցիչ Սերմէթ Աթաճանըլի Հայաստան – Թուրքիա յարաբերութիւններուն մասին յայտարարութեան։ Ան ըսած է թէ անոնք բնականոն չեն կրնար դառնալ այնքան ատեն որ Հայաստան Ադրբեջանի հետ չհարթէ Ղարաբաղեան կնճիռը։ «Մենք միշտ նշած ենք, որ յարաբերութիւններու բնականոնացումը կը համապատասխանէ երկու պետութիւններու եւ տարածքաշրջանի շահերուն» ըսած է ան, աւելցնելով սակայն որ ատիկա կարելի է ակնկալել միայն վերոյիշեալ նախապայմանին երթ-գործումէն ետք։

***

Վ. ՕՍԿԱՆԵԱՆԻ ՍԹՐԱԶՊՈՒՐԿ ԱՑՑԸ

Աշխատանքի այցով Սթրազպուրկ գտնուող Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեան Յունուար 26–ին հանդիպումներ ունեցած է Եւրոպայի Խորհուրդի Խորհրդարանական վեհաժողովի նախագահ լորտ Ռասըլ Ճոնթընի, Եւրոպայի Խորհուրդի ընդհ. քարտուղար Վալթէր Շերմէրըի, նախարարներու, պատուիրակներու, Խորհուրդի վեհաժողովի քաղաքական հարցերու յանձնաժողովի նախագահ Թերի Տէվիսի, Հայաստանի անդամակցութեան հարցերով զեկուցաբեր Տեմիդրիօ Վոլչիչի հետ։ Տեսակցութիւնները արծարծուած նիւթերուն առանցքը կազմած է բնականաբար Եւրոպայի Խորհուրդին Հայաստանի անդամակցութեան գործընթացը։ Ըստ Վ. Օսկանեանի զրուցակիցներու կարծիքին, հարցը մօտացած է իր տրամաբանական աւարտին եւ արդէն Հայաստանին ներկայացուած է իր կողմէ ընդունուելիք պարտաւորութիւններու ցանկը։

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ԼՂՀ ՆԱԽԱԳԱՀՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Ռ. Քոչարեան Յունուար 26–ին ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեանի հետ հանդիպում մը ունեցած է որու ընթացքին անոնք քննարկած են Արցախեան կնճիռին կարգադրութեան գործընթացին ներկայ իրավիճակը եւ կարելի զարգացումները։ Ռ. Քոչարեան մանրամասնօրէն տեղեկացուցած է մոսկովեան վերջին բանակցութիւններուն արդիւնքները։ Նիւթ եղած է նաեւ ԼՂՀ ներքին քաղաքական իրավիճակը։

***

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ԽՈՐՀՐԴԱԿԱՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

ԱՄՆ Արտաքին նախարարի խորհրդական եւ ՀԱՊ–ի երկիրներու տրամադրուղ օժանդակութեանց գծով պատասխանատու Պիլ Թէյլըրի գլխաւորած ամերիկեան պատուիրակութիւնը Յունուար 26–ին երեւան գացած է, 10 օր առաջ տարածքաշրջան սկսած իրենց շրջապտոյտին շրջանակին մէջ։ Նոյն օրը անոնք ընդունուած են նախագահ Քոչարեանի, վարչապետ Ա. Սարգսեանի, Ազգ· ժողովի նախագահ Ա. Յակոբեանի կողմէ։ Յաջորդ օր՝ Յունուար 27–ին, Պ. Թէյլըր եւ Ֆինանսներու նախարար Լեւոն Բարխուդարեան կը մասնակցէին յուշագիր մը՝ Հայաստանի եւ Միացեալ–Նահանգներու կառավարութիւններուն միջեւ համագործակցութեան եւ այդ առընչութեամբ հայ–ամերիկեան աշխատանքային խումբի մը ստեղծման մասին։

***

«ՇԻՐԱԿ»Ի ՁԱԽՈՂ ԵԼՈՅԹՆԵՐԸ

Մոսկուայի «Օլիմպիյսկի» մարզադաշտը տեղի կ'ունենայ ՀԱՊ–ի երկիրներու ֆութպոլի ախոյեան ակումբներու բաժակի մրցաշարքը, ուր Հայաստանը կը ներկայացնէ «Շիրակ»ը։ Սակայն Հայաստանի ախոյեանը, «Արմէնփրէս»ի իսկ զեղնահատմամբ «Մոսկուայում ուղղակի տապալուեց անվայել խաղ եւ արդիւնք ցոյց տալով»։ Ան երեք մրցումներն ալ կորնչացուցած է ստանալով 9 կոլ եւ արձանագրելով միայն 2։ Իր վերջին մրցումին 5 – 1 պարտուած է Բելառուսի «ԲԱԹԷ»էն։

***

ԵՈՒԻՐԻ ԲԱԽՇԵԱՆ ՓՈՂՈՑ

Գորիսի քաղաքային համայնքը որոշած է Հոկտեմբեր 27–ին Ազգ· ժողովի ահաբեկչութեան զոհերէն Ե· Բախչեանի անունը տալ քաղաքին Սայաթ Նովա փողոցին։ Սայաթ Նովա պիտի կոչուի Գեղափնեայ փողոցին մէկ հատուածը։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ժամանած է Փարիզ Աղդարայէնի եւ Յունուար 26–ին ընդունուած է գործատիրութեան կազմակերպութեան (ՄԷՏԷՓ) կողմէ։ Այս առթիւ Լուի Շվայցըր, Ռընոյի նախագահ եւ Ֆրանքեւերքական գործերու Խորհուրդի համանախագահ յայտարարած է.– «Պէտք է հաւատալ Թուրքիոյ, չվախնալ անոր ահին եթերային բնոյթէն, արտադրել տեղւոյն վրայ եւ ծախել ինչպէս Արեւմտեան Եւրոպայի մէջ»։ Սեվակոնաշնորհումներու Թուրք նախարարը՝ Եալչընը գրած է Ֆրանսացի գործարարներու.– «Կառավարութիւնը «Թիւրք Թելեքոմ»ի դրամագլուխին 20%-ը պիտի ծախէ առաջեն հեռաձայնի գիծերու երկու յաւելեալ արտօնագիրներու փոխարէն, պիտի սեփականաշնորհէ Փերթիմը (նաւթա–քիմիական ճարտարարուեստ) եւ պիտի ծախէ ամբողջութեամբ կամ մասնակի չուրջ 30 ձեռնարկութիւններ»։ Ռուչիլա դրամատան միջազգային խորհրդական, նախկին նախարար՝ Օլիվիէ Շեթիրն չատ պատեհութիւններ կը տեսնէ և կը չեշտէ.– «Սկզբունքով, Թուրքիա բոլոր հաւանականութիւնները ունի լեհատանի նման նուաճում մը արձանագրելու։ Իր մարդուժը ասելի ալ աժան է եւ նոյնքան որակաւոր, իր ներքին չուկան ասելի լայն է եւ մանաւանդ Ամերիկացիներն ալ մեծ ներդրումներ կ'ընեն»։

ՁՈՒԻՑԵՐԻՈՑ արդարադատութիւնը ձերբակալման հրամանագիր մը հանած է Պաւէլ Բորոդինի դէմ, որ Ելցինի մօտ անձնաւորութիւն մըն է եւ անցեալին հրաժարեալ նախագահին դործերու տեսչութեան պետն էր։ Կը մեղադրուի որ Կրեմլինի վերանորոգման (կատարուած Մոսպաթեքսի կողմէ) ծախքերը վճարած է կրկնակ սխեմայով մը, որ կը ներառէր Պետութեան պիւտճէն եւ քարիւղի վաճառքը։ Գումարին մէկ մասը իւրացուած, ապա օրինականացած է Զուիցերիա։ Մոսպաթեքսի գործակցութիւնը ծագած էր 1999 Յունուարին, երբ Ռուսերու դիմումին վրայ, դուլեցերացի գատախազը՝ Գաուլա տէլ Փոնթէ խուզարկութիւն մը կատարած էր Լուկանօ հաստատած այդ ընկերութեան գրասենեակները եւ հոն յայտնաբերած հեռաքրքրական փաստաթուղթեր, որոնց կարդին Ելցինի աղջիկներուն անունով վարկաբերեր։ Կասկած կար որ բարձրաստիճան պաշտօնատարներ, գլխաւորութեամբ Պ. Բորոդինի մեծագումար կաշառքներ ըստացած էին Մոսպաթեքսէն, Մոսկուայի պաշտօնական չէնքերու վերանորոգման աշխատանքներու փոխարէն։ Բայց, ռուս դատախազը՝ Սկուրատով, քաջալերուած Պրիմակովի եւ Լուժկովի կողմէ իր քննութեան մէջ, հեռացուեցաւ, հետաքննութիւնը, ասկայն, չարունակուած է։ Դատաւորը՝ Տանիէլ Տըվօ որուն յանձնուած է քննութիւնը, արդէն դրամատուներ 50 հաշիւները արգելքի տակ առած է եւ պատի «Մոնտ»ի ստացած լուրերուն (Յունուար 27), որոնք տասնեակ միլիոն տոլար կը ներկայացնեն։ Անկարելի չէ նկատուիլ որ մեղադրանքի տակ առնուի նաեւ Նորընթիր երեսփոխան եւ հռչակաւոր գործարար՝ Բերեզովսկի, Այէրտֆլոթի դրամագլուխներու իւրացման համար։ Եթէ յանցանքը հաստատուի, անմիջապէս կը մեղադրուի եւ կրնայ 10 տարի բանտարկութեան դատապարտուիլ։

ԹՈՒՐՔԻՈՑ նախագահը «Կովկասի կայունութեան ուխտ»ի իր առաջարկին գործակցութիւն գտնելու նպատակով նամակներ ուղղած է ԱՄՆ–ու եւ Եւրոպայի երկիրներու, նաեւ կովկասեան պետութիւններու նախագահներուն։ Այդ նամակով Ս· Տէմիրէլ չեչտած է թէ այդ շրջանին մէջ անլոյծ մնացած չարք մը խնդիրներ թէ՛ կայունութեան արգելք կ'ըլլան եւ թէ կը խոչընդոտեն բազմակողմանի ու կարեւոր գործակցութիւն մը։ Ան աւելցուցած է որ Ադրբեջան եւ Վրաստան զօրավիգ են նման ուխտի մը ստորագրութեան։

ԻՐԱՔ մերժած է ՄԱԿ–ի ապազինման այն նոր մարմինը եւ անոր պատասխանատուն՝ չուեցացի Հանս Պլիքսը։ ՄԱԿ–ի մօտ Իրաքի դեսպանը ըսած է· – Հրեշտակ կամ սատանայ, նոր նախագահը չատ բան պիտի չիմոքէ ԱՄՆ–ու պատրաստած ծրագրին թիւ 1284 բանաձեւին մէջ։

ԱԼԺԻՒ ՄԷՋ ընդդիմութեան կուսակցութեան մը, Ընկերվարական Ուժերու Ճակատին գրասենեակները թալանի ենթարկուած են Յունուար 25–էն 26–ի գիշերը եւ ամէն գարակները խուզարկուած։

ՋՕՐԱՎԱՐ Վ· ՄԱՆԻԼՈՎ կ'ամբաստանէ ֆրանսական եւ բրիտանական կառավարութիւնները որ պինուած իսլամապաշտներու մարզումին կը հանդուրժեն իրենց հողամասերուն վրայ։ Ռուսական սպայակոյտ թիւ 2–ը կը չեշտէ· – «Մի՛ջազգա-

(Շար·ը Դ· էջ)

ԱՍԱԼԱ-Ի ՆՈՐ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔՈՒ ՄԸ ԹՈՒՐՔԻՈՑ

Թուրք մամուլին համաձայն, ԱՍԱԼԱ իր հիմնադրութեան 25–ամեակին առթիւ նոր սպառնալիքներ ուղղած է Թուրքիոյ։ Երեւան հրապարակուած հաղորդագրութեամբ մը յայտարարուած է թէ պիտի չարունակեն Թուրքիոյ դէմ պայքարը, ազատագրելու համար Արեւմտահայաստանի հողերը, եւ թէ վճռակամ են այդ ուղղութեամբ։ Ըսուած է նաեւ թէ կազմակերպութիւնը երբեք չէ ընդունած այդ հողերուն կորուստը եւ պիտի չարունակէ ժողովուրդին ներչնչել յաղթանակի հաւատքը։

Թուրքիոյ Արտաքին գործերու նախարարութիւնը հակազդելով յայտնած է թէ ոչ խօսակից կ'ընդունի ահաբեկչական կազմակերպութիւնը, ոչ ալ կարեւորութիւն կուտայ անոր սպառնալիքներուն։

ՓՈՒԹՊՈԼ

ՊՕՂՈՍԵԱՆԻ ՅՈՒՍԱՀԱՒԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

Ֆրանսայի ազգ· խումբի եւ Փարմայի խաղացող Ալէն Պօղոսեանի համար վերջ դրած է այս տարուան մրցաշրջանը։ Արդարեւ, կատարուած բժշկական քննութիւններէն պարզուած է որ անխուսափելի է վիրահատութիւն մը՝ աջ ծունկին համար։ Մեծ հաւանականութեամբ ան պիտի ստիպուի հրաժարիլ մաս կազմելէ Ֆրանսայի ազգ· խումբին, որ պիտի մասնակցի Եւրօ–2000 մրցաշարքին (Յունիս 10 – Յուլիս 2, Պելժիա եւ Հոլանտա)։

***

Բ. ԴԱՍԱԿԱՐԳ

Բ. դասակարգի 24–րդ օրուան խաղերուն, Յունուար 26–ին Վալանս նոր եւ ծանր պարտութիւն մը կրեց Լը Մանի դէմ՝ 0 – 4, այս վերջնոյն դաշտին վրայ։ Վալանս դասաւորման վերջինն է 16 կէտով։ Լիլ կը մնայ առաջատար 57 կէտով։

ԼՈՒՍԱՒՈՐ ԶՐՈՅՑ «ՇԷՆ»Ի ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՔԱՐՏՈՒՂԱՐ ՀԱՅԿ ՄԻՆԱՍԵԱՆԻ ՀԵՏ

Հայաստանի ու Ղարաբաղի առընչուած քաղաքական ու ընկերային բնոյթով մըտահոգութիւններու, վախերու ներկային մէջ մութը փարատող արեւու շողի մը տպաւորութիւնը կը գործէ Հայկ Մինասեանի նման մէկուն հետ հանդիպումը: Այս անգամ նաեւ արեւմուտքի գիտական կեդրոններէն յարգուած գիտնականի անոր անձը չէ տպաւորութեան հեղինակը. այլ՝ Շէն կազմակերպութեան աւելի քան 10 տարիէ ի վեր տարած գործունէութեան մասին պատմողին ներկայութիւնը ու պատմածին միջուկը: Հ. Մինասեան «Շէն»ի ընդհանուր քարտուղարն է ու դերմանական երկու համալսարանի մէջ որպէս Ֆիզիկոս ծրագրուած իր հանդիպումներուն առիթը օգտագործելով անցած է նաեւ Ֆրանսա, այց մը տալու կազմակերպութեան Փարիզի մասնաճիւղին:

«Շէն»ի կատարած մարտավարական գործին մասին չատ անգամ գրուած է «Յառաջ»ի մէջ, անոնց ձեռնարկներուն առթիւ: Բաւական իւրայատուկ մօտեցումով ծրագրուած ու կազմակերպուած է այդ գործը: «Շէն»ի հիմնադիրներուն ու անոնց գործակիցներուն գլխաւոր նպատակն է մարդ – հող կապին ապահովումը: Ասիկա կը նշանակէ կազմակերպել ապրելու վայրի, միջոցի պէտք ունեցողներու եւ բնակավայր՝ տուն, պարտէզ, ղպրոց, գործատեղի, արտ, մրգաստան, համբայ դառնալու ատակ ամայի շրջաններու հանդիպումը: Բան մը որ Հայաստանի ու Ղարաբաղի ծանօթ պայմաններուն մէջ բնական էր որ աւելի լայն չափով մաս կազմէր պետական ծրագիրներու: Մանաւանդ որ ինչպէս միշտ ըսուած, գրուած է, «Շէն»ը ուշադրութեան առարկայ ըրած է եւ կ'ընէ սահմանամերձ շրջանները: Բան մը որ կ'արժէր մինչեւ իսկ յատուկ վարչութեան, ենթանախարարութեան մը կազմաւորումը, եթէ տարբեր ըլլային Հայաստանի, Ղարաբաղի պայմանները. եթէ...: Աւելորդ է չեշտելն անգամ թէ նման նախընտրութեան ի՛նչ իմաստ կը տանայ արտագաղթի ամէն օր հզօրացող երեւոյթին դիմաց:

Հ. Մինասեան «Շէն»ի այս ուղղութեամբ գործունէութեան առաջին շրջանէն կ'խօսի Ղարաբաղի Հադրութի շրջանի Սպիտակաշէնի գիւղին մասին (1988): Գիւղը 1965–ին պարպուած է որպէս հետեւանք՝ գիւղերը իրարու միացնելու եւ մեծցնելու այդ տարիներուն տարուած քաղաքականութեան որուն զոհերը դարձան Հայաստանի լեռնային բազմաթիւ գիւղեր ալ:

Սպիտակաշէնի բնակեցման նախընթացին հետեւած են հինգ այլ գիւղեր. իսկ երբ Գետաշէնի բնակչութիւնը տեղահանուած է, Մեղրիի շրջանի նախկին Նիուվադի, ներկայի Նռնաձոր գիւղին մէջ տարուած է նոյն աշխատանքը, տարագիր Գետաշէնցիները հոն բնաւորելու համար: Նման է պարագան ուրիշ ծայրամասի մը՝ Հայաստանի հիւսիս – արեւմտեան անկիւնի Արփի լիճին մօտակայ Եղնաջուր գիւղին: Այսօր կազմակերպութիւնը աշխատանք կը տանի Ղարաբաղի ու Հայաստանի ութ գիւղի մէջ: Զորսը կը պատնուին Քաշաթաղի (Լաչին) շրջանը, երկուքը Հադրութ, մէկը Մեղրի, մէկը Սմասիա:

Կատարուած աշխատանքը բացատրելու համար Հ. Մինասեան կը վերադառնայ 1988 թուականին. սկսած են Ստեփանակերտի մէջ բնակարաններ կառուցանել Սումգայիթի զէպքերէն եաք հոն ապաստանած Հայերու համար: Այդ թուականներէն արդէն նախաձեռնողներուն մէջ կարեւոր ներկայութիւն են Հ. Մինասեանի դասախօսած Երեւանի Փոլիթէքնիքի ուսանողները որոնցմէ երկու տասնեակ կը հաստատուին Ղարաբաղ, կը մասնակցին պատերազմին, զոհեր կուտան, վիրաւորներ կ'ունենան որոնցմէ ոմանք հետեւանքները կը կրեն մինչեւ այսօր:

«Շէն»ին դիմողները անոնք կ'ըլլան ընդհանրապէս որոնք Հայաստանէն մեկնելու տոմսի դրամ չեն ունենար: Իրենք կ'առաջարկեն ոչ չատ փայլուն, բայց տանելի պայմաններ: Այդպէս եղած է օրինակ՝ Լաչինի գիւղերուն համար: Ասոնք չնորհիւ Լոռիի, Շիրակի, Արագածոտնի մէջ արդէն 28 ծրագիր աւարտած է – ըմպելի ջուր, ղպրոց, ճամբայ, եւ այլն–: Կան տակաւին կատարելի 70-80 ծրագիրներ: Այդ բոլորը կարելի եղած է անցած տասը տարուան ընթացքին տարուած գործունէութեան, անով ղրկուած հիմերուն եւ ներշնչուած վստահութեան: «Երբ ձիշդ բայլեր աւուր ես, յետագայ կապը գալիս է» կ'ըսէ Հ. Մինասեան, իրենց յաջողութեան հետ չատ մը ձախողութիւններու պատճառաբանութիւնն ալ տալով:

Զրոյցին վերջին երկու կէտերը կը վերաբերին կազմակերպութեան ու իր անձին մասին տեղեկութիւններու. «Շէն»ի տարեկան ժողովներուն 350 հոգի կը մասնակցի. անոնք այն անձերն են որոնք տարուան ընթացքին առնուազն մէկ ծրագրի իրագործումին մասնակցած են: Վարչութիւնը որ կ'ընտրուի մէկ տարուան համար, կը բաղկանայ 11 հոգիէ: Ղարաբաղէն գատ ներկայացուցչութիւն ունին Սիւնիք, իսկ արտասահմանի մէջ Ֆրանսայէն գատ Լիբանանի մէջ փոքր խումբ մը կայ. առաջին քայլեր կ'առնուին նաեւ ԱՄՆ եւ Ռուսաստան:

Զրոյցին ամէնէն աննշան մնացած մասը եղաւ Հ. Մինասեանի անձին վերաբերողը. գրեթէ անկարելի էր ընդդիմանալ «իմ մասին որեւէ բիչ, էնեան լաւ» հրահանգին: Եւ ահա այդ քիչը. ինք ծնած է Վրաստանի Ախչին գիւղը, աւելի քան 200 տարի առաջ Ղարաբաղէն հոն գաղթած ընտանիքի մը մէջ: Փոքր տարիքէն փոխադրուած են Երեւան ուր վաթսունական թուականներուն յաճախած է համալսարանի Ֆիզիքի բաժինը: Աւարտելէ եաք սկսած է աշխատիլ Փոլիթէքնիքի նոյն ճիւղին մէջ ուր դասախօս է մինչեւ այսօր: «Շէն»ի Ֆրանսայի կազմին հիմնադիր Օչին եղիազարեանց որ կ'ընկերանար իրեն, գրեթէ փըսփսուքով կ'աւելցնէ թէ Հայկ Մինասեանի տնօրէնութեամբ մանագիտական իր հետազօտութիւններուն մասին յօդուածներ լոյս տեսած են ու կը տեսնեն գիտական միջազգային լրջագոյն հրատարակութիւններու մէջ:

Իսկապէս, նման զրոյցէ մը եաք կարծէք աստիճան մը կը թեթեւնայ հայաստանեան մտահոգութիւններու մռայլը, հրապարակը զրաւած քաղաքական վախերու, ընկերային կեանքի ժխտականներուն քով զետեղելով վստահութեան, ապահովութեան լուրջ «դրամագլուխ» մը:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՒԶԵԱՆ

ՆՈՒԱՐԴ ԹԻՐԵԱՔԵԱՆ

ՅԻՇԱՏԱԿՆԵՐՈՒ ՓՈՒՆԴՈՎ

Գահիրէէն Մանրէալ, երթի ճամբով, անբաւ ջուրով եւ հողով մասնատուած տարածութիւնը ո՛րքան է: Նաւով Գանատա երթալը մէկդի, բուրգերու արեւմտեան մայրաքաղաքէն թռիչքով մարդ քանի՛ ժամ պարտի համբերատար մէկու մը ոդիով, գրեթէ կծիկ դարձած նստիլ անշարժ՝ մինչեւ ձիւն – ձմեռ ապրեցնող հողը գրկելու պահը: Հաշուապահի կարօտ այսօրինակ հարցումները, գոնէ մեզի պէսներուն համար, կը մնան առկախ: ԵնթակայՀարցակիններու:

Արդէն կարծուածին չափ ալ կարեւոր չէ յայտնապէս այնպիսիներուն համար, որոնք Պոլսոյ «Ճակատամարտ»ի խմբագրատունէն մինչեւ Գահիրէի «Ցուսաբեր»ի Քանթարաթ էլ – Տէքքայի անշուք, անփայլ, այլ սակայն յաւերժ չունչ ու հոգի ներշնչող, թելադրող բոյնը յաճախելու տարապայման սէրը կ'ունենան: Դեռ տուն – տեղէ առաջ, կամ անմիջապէս եաք, յոյսի եւ լոյսին, գաւանանքի եւ հաւատքի կենդանի օճախներ կը փընտռեն: Հաւատացեալնե՛ր գաղափարի...:

«Մամուլ սրբազան» (*): Այս այնքան խօսուն խորագիրին տակ, գրեթէ ասոր կողքին, պարզ անուն մը յիշեցումի կարգով, – ՆՈՒԱՐԴ: Այո՛, այս անունին անպայման կը կցես, անշուշտ մտովի, մականունը գրչին՝ Թիրեաքեան: Եւ, արդէն պատկերը կը դառնայ ամբողջական: Հայրը՝ Պանք Օֆթոմանի եւ յետագայ ոչ նուազ խիզախումներու Հրաչը, մեր սիրած – փայփայած դէմքերու չարքին իր տեղն ունէր, անկասկած: Ցաճախ «Ժողովո՛»ի կը նստէինք անդրանիկ տղուն բարպէնին հետ, հակառակ տարիքի չատ որոշ տարբերութեան: Գիտէինք, թէ ընտանիքը կ'ամբողջանար աւագ քրոջ Հերմինէով:

Նորոգ ողբացեալ Նուարդ, իբրեւ համազգայինի գործունեայ տարը, երկար տարիներ չարունակաբար կ'ընտրուի անդամ համանուն ընկերակցութեան վարչութեան, ի Գահիրէ: Եւ, մինչ ան ալ կը վստահուի թատերական վարիչի պատասխանատուութիւնը: Մեր յիշողութեան մէջ ամուր խարսխած կը մնայ այդ օրերու բեմի կեանքը մեր եռուն եւ եփոն դպրութիւն մէջ: Ասով չենք ուզեր ըսել, թէ ներկայացումները իրարու կը յաջորդէին եւ, մարդիկ բառին յստակ իմաստով «պոչ» կը բռնէին տոմսակ դնելու համար: Դեռ տուն – տուն ներկայացումի տոմս ծախելու սովորութիւնը անհետացած չէր, բայց մարդիկ ակնակառոյց կը սպասէին յաջորդ բեմադրութեան: Նաեւ կար հետաքրքրութիւն հանդէպ թատրոնի, թատերդութիւններու եւ, առհասարակ, մեր մօտաւոր անցեալի բեմական կեանքին ու դէմքերուն ուղղութեամբ: Հոսկէ նոյնպէս այսպիսի նիւթերու հայող դասախօսութիւնները:

Նուարդ կը դառնայ նաեւ ծանօթ դէմքնուն մեզի համար: Ցայտնապէս «Ցուսաբեր» գրական – գեղարուեստական ամսաթերթի էջերուն ճամբով: Արդարեւ, այդ այլապէս ճոխ էջերուն մէջ յաճախ կը հանդիպինք անոր առհասարակ ընթացիկ կեանքէ քաղած պատումներուն:

Օրը երբ գայ եւ գրի առնուի այժմ արտադրութեան: Հ. Մինասեան կ'ըսէ թէ Արարատեան դաշտը ցորեն հասցնելու յատկացնել ամէնէն չիմար բանն է, քանի որ հոն հասնելիք ծիրանն ու լոլիկը չատ աւելի եկամտաբեր են:

Հողամշակումի նախապատրաստութիւնը կազմակերպչական այլ ձեւերու ալ մըղած է զիրենք: Օրինակ, Եղնաջուրի մէջ ուր տարին վեց ամիս ձմեռ է, մանկական հանդիստի ճամբար կազմակերպած են «Վերադարձ դէպի բնութիւն» ծրագրով. հոն արձակուրդի գացող երախաները գործնապէս կը մասնակցին անասնապահութեան, հողագործական աշխատանքներու: Իրենց նպատակն է 200–300 ընտանիք հաստատել հոն:

Ի՞նչպէս, ուրկէ՞ կը հայթայթուին այս գործունէութեան հարկաւոր գումարները: Հարցումին պատասխանելով Հ. Մինասեան կ'ըսէ թէ սկիզբի չրջանին մեծ գործատէրեր չինանիւթ կը նուիրէին որպէսզի Ղարաբաղի մէջ բնակարաններ կառուցուին: Բայց իրենց համար ամէնէն կարեւորը եղած է «դրսի մարդկանց յայտնուելը»: Անոնց առաջինը հանդիսացած է Ֆրանսայի «Շէն»ին կազմութիւնը: Այս վերջիններս իրենց սորվեցուցած են ծրագիր գրել, պիւտճէ պատրաստել. որպէսզի կարելի ըլլայ դիմել միջազգային կազմակերպութիւններու եւ յատկացում ձեռք ձգել: Անկէ ի վեր օգտուած են ի միջի այլոց եկեղեցիներու միջազգային խորհուրդէն, ՄԱԿ–ի զարգացման ծրագիրներէն, Քրիստոնէական օժանդակութենէն, գերմանական, դանիական կազմակերպութիւններէ: Ասոր քով իրենց ամէնէն հարկաւորն է դուրսէն ձեռնարկուներ ունենալ որոնք արտադրութիւնը հասցնեն արտաքին չուկաներ: Այս ուղղութեամբ լաւագոյն օրինակն է ԱՄՆ–էն Թիւֆէնքճեան հիմնադրամին ստեղծիչը որ զորգազործութեան աշխատանոցներ հաստատած է ու կ'արտածէ չինուած գորգերը: Այդ նպատակով նաեւ ոչխարաբուծութեան երկու կեդրոն հիմնուած է, որպէս նախանիւթ բուրդի օգտագործման համար: Նման մարդոց պէտք կայ որպէսզի օրինակ պատրաստուած չիրը տանին արտասահման, վաճառեն: Մարդիկ որոնք առաջին քայլով արագօրէն հարըստանալու նպատակը չհետապնդեն Հայաստան երթալով: Որոշ չափով նոյն նպատակին օգնող ձեռնարկներ են Ֆրանսայի «Շէն»ին տարեկան տօնավաճառները:

Անցեալ տարի «Շէն»ը յաջողած է աւելի քան մէկ միլիոն տոլարի արտաքին յատկացում ստանալ, համայնքային զարգացման ծրագիրներ իրագործելու համար: Ատոր չնորհիւ Լոռիի, Շիրակի, Արագածոտնի մէջ արդէն 28 ծրագիր աւարտած է – ըմպելի ջուր, ղպրոց, ճամբայ, եւ այլն–: Կան տակաւին կատարելի 70-80 ծրագիրներ: Այդ բոլորը կարելի եղած է անցած տասը տարուան ընթացքին տարուած գործունէութեան, անով ղրկուած հիմերուն եւ ներշնչուած վստահութեան: «Երբ ձիշդ բայլեր աւուր ես, յետագայ կապը գալիս է» կ'ըսէ Հ. Մինասեան, իրենց յաջողութեան հետ չատ մը ձախողութիւններու պատճառաբանութիւնն ալ տալով:

Զրոյցին վերջին երկու կէտերը կը վերաբերին կազմակերպութեան ու իր անձին մասին տեղեկութիւններու. «Շէն»ի տարեկան ժողովներուն 350 հոգի կը մասնակցի. անոնք այն անձերն են որոնք տարուան ընթացքին առնուազն մէկ ծրագրի իրագործումին մասնակցած են: Վարչութիւնը որ կ'ընտրուի մէկ տարուան համար, կը բաղկանայ 11 հոգիէ: Ղարաբաղէն գատ ներկայացուցչութիւն ունին Սիւնիք, իսկ արտասահմանի մէջ Ֆրանսայէն գատ Լիբանանի մէջ փոքր խումբ մը կայ. առաջին քայլեր կ'առնուին նաեւ ԱՄՆ եւ Ռուսաստան:

Զրոյցին ամէնէն աննշան մնացած մասը եղաւ Հ. Մինասեանի անձին վերաբերողը. գրեթէ անկարելի էր ընդդիմանալ «իմ մասին որեւէ բիչ, էնեան լաւ» հրահանգին: Եւ ահա այդ քիչը. ինք ծնած է Վրաստանի Ախչին գիւղը, աւելի քան 200 տարի առաջ Ղարաբաղէն հոն գաղթած ընտանիքի մը մէջ: Փոքր տարիքէն փոխադրուած են Երեւան ուր վաթսունական թուականներուն յաճախած է համալսարանի Ֆիզիքի բաժինը: Աւարտելէ եաք սկսած է աշխատիլ Փոլիթէքնիքի նոյն ճիւղին մէջ ուր դասախօս է մինչեւ այսօր: «Շէն»ի Ֆրանսայի կազմին հիմնադիր Օչին եղիազարեանց որ կ'ընկերանար իրեն, գրեթէ փըսփսուքով կ'աւելցնէ թէ Հայկ Մինասեանի տնօրէնութեամբ մանագիտական իր հետազօտութիւններուն մասին յօդուածներ լոյս տեսած են ու կը տեսնեն գիտական միջազգային լրջագոյն հրատարակութիւններու մէջ:

Իսկապէս, նման զրոյցէ մը եաք կարծէք աստիճան մը կը թեթեւնայ հայաստանեան մտահոգութիւններու մռայլը, հրապարակը զրաւած քաղաքական վախերու, ընկերային կեանքի ժխտականներուն քով զետեղելով վստահութեան, ապահովութեան լուրջ «դրամագլուխ» մը:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՒԶԵԱՆ

ԹԱՄՈՒԼ

«A NOUS PARIS» (24-30 Janvier)

(L'hebdomadaire du Métro)

LES ARMENIENS D'ICI

Փարիզի մեթրոյին չարաթաթերթը բաժին մը նուիրած է Իսի-լէ-Մուլինօ արուարձանին եւ կարճ պրուիթիւն մըն ալ՝ տեղւոյն Հայերուն, հնչական բառախաղով մը:

Հոն կը յիշուի որ 1915ի ջարդերու վաղորդայնին, բազմաթիւ գաղթականներ հասած են Ֆրանսայի հարաւէն: Շատեր հաստատուած են, ուրիշներ Ռոնը բարձրացած են, նախքան 20-ական թուականները Իսի եւ Ալֆորվիլ հաստատուիլը: Կը յիշատակուի ժերարը որ կ'ըսէ թէ ռիւ տը լա Տէֆանսը պատկերն է այդ գաղթականներու հոսանքին: Ապա, հասած են Իտալացիներ, Սպանացիներ եւ Ցոյներ եւ գրկաբաց ընդունուած: Այս ամբողջ մշակոյթները կազմած են փիւզ մը ուր մանուկները կը խաղային ազատօրէն: Ռիւ տը լա Տէֆանսէն ոչ շատ հեռու, կը մնայ արեւելքցի առեւտրականներու կեդրոն մը: Անոնց մէջ՝ Երուանդ որ հօրը յիշատակին, նպարավաճառատունը էնիզ մկրտած է:

դէն ժժգոյն դարձած գաղութի մը մօտաւոր անցեալի պատմութիւնը, – այնքան եռուն, այնքան փայլուն, – հո՛ն, անտարակոյս, իր մտերմիկ դէմքով կը յայտնուի վաստակեալ մը Նուարդ Թիրեաքեան անունով:

***

Մեր մտքէն երբեք չէր անցներ, թէ անցեալ Օգոստոսէն հապիւ հինգ ամիս ետք, այս տողերը արձանագրելու տխուր պարտաւորութեան առջեւ պիտի գտնուէինք:

Պիտի փորձէինք անդարձ մեկնած դէմք մը պատկերացնել, կենդանացնել՝ գունատ յիշատակներու փունջով:

Ստուգիւ, չէինք երեւակայեր, թէ Մոնրէալի Եգիպտահայ վարժարաններու վերջին հաւաքին առիթով արտասանուած քանի մը փոխադարձ խօսքեր, ձեռք – սեղմում եւ կը յիշե՞ններ, կեանքի վախճանով մը վերջակէտ պիտի դառնային:

Հանգիստ հոգւոյդ:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

(*) «Հորիզոն»ի գրական յաւելուածէն քաղուած լոյս տեսաւ «Ծառաջ»ի մէջ, անցեալ տարի, Հոկտեմբեր 8-ին:

ԴՈՂՈՒԹԷ ԴՈՂՈՒԹ

ՊՈՒԼՈՑ կեդրոնական Սանուց Միութեան երդիքին տակ, Յունուար 15-ին Սայթ Նովա երգչախումբի նախաձեռնութեամբ, հաւաքոյթ մը կազմակերպուած է Սիլվա Կապուտիկեանի ի պատիւ, որ ղեկի երուսաղէմ իր ճամբուն վրայ, երկօրեայ կայք մը կատարած է Պոլիս: Իրեն կ'ընկերանային Արտաքին փոխ – նախարար Արտաշէս Թումանեան եւ կինը եւ բեմադիր Յարութիւն Խաչատրեան ու իր կինը: Երեկոյթին բարի գալուստի խօսքը արտասանած է Սայթ Նովա երգչախումբի վարչութեան կողմէ Բագարատ Խաթուքեան, դիտել տալով որ՝ «երազային օր մը կ'ապրինք մեր մէջ ունենալով մեծանուն բանաստեղծուհի՝ Սիլվա Կապուտիկեանը»: Խօսք առնելով Տոքթոր Հերմոն Արաքս յուշ մը պատմած է Ս. Կապուտիկեանի անունին հետ կապուած: Յաջորդաբար ելոյթներ ունեցած են կեդրոնականի ուսուցչուհի՝ Շողեր Զախարեան, Արտաքին փոխ – նախարար՝ Արտաշէս Թումանեան, կարպիս Խորասանճեան, Մկրտիչ Մարկոսեան, «Ազկոս»ի խմբագիր՝ Հրանդ Տինք, Ցակոր Հէրկէլեան: Վերջին արտայայտուողը եղած է Սիլվա Կապուտիկեան: Ան նշած է թէ այս հանդիպումը խորապէս յուզած է զինքը, անդրադառնալով հայ արդի գրականութեան դրուատած է կողքին նստած Զահրատի վաստակը եւ իր գոհունակութիւնը յայտնած որ հակառակ ինչ դժուարութիւններու, Պոլսոյ համայնքը պահած ու պահպանած է Հայոց մշակոյթը, լեզուն եւ գրականութիւնը: Իր ելոյթին վերջաւորութեան արտասանած է իր «Խօսք իմ որդւոյն»ը եւ ներկաները յոտնկայս ողջունած են բանաստեղծուհին:

***

ՊՈԼՍՈՑ Էսաեան Սանուց Միութեան սրահին մէջ Յունուար 17-ին, թեմադրըբուած է «Լէպլէպիճի խորխոր աղա»ն Հերմոն Վարիչի կողմէ գրի առնուած «Լէպլէպիճի խորխոր 2000» անուան տակ: Նախքան ներկայացումը, բացման խօսք արտասանած է Տիկին Մարիամ Տրամէրեան որ յայտնած է թէ Հ. Վարիչ այս երաժշտախաղը պատրաստած է բոլորովին նոր պատճէնով մեկնելով հեղինակին՝ Տ. Զուհաճեանի գործէն: Խաղը հայերէն ներկայացուած է, երկու արարով: Աւարտին քոքթէյլ մը տեղի ունեցած է:

ՏԵՍԱՆՔ ԼՍԵՑԻՆՔ

Ի՞ՆՉ ԷՐ ՈՒՆԵՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ՏՈՒՐՔԻՆ ՆՊԱՏԱԿԸ

Անտարակոյս ոեւէ պրող համարձակութիւնը չունեցաւ հարիւր տոկոս պաշտպանելու Ունեւորութեան Տուրքը: Մարդկային Իրաւունքներու այսօրուան չափանիշներով եւ Եւրոմիութեան եւ այլնի նման ժամանակակից գաղափարախօսութիւններու դիմաց, ոեւէ պրող տմմար պէտք էր ըլլար որպէսզի հարիւր տոկոս պաշտպանէր Ունեւորութեան Տուրքը: Ուստի բոլոր անոնք որոնք իրենց գրիչը վերցուցին այս մասին բան մը գրելու համար, անմիջապէս դատապարտեցին Ունեւորութեան Տուրքն ու այսպիսի ցեղապաշտ ու խտրական տուրքի մը ոգին: Շատեր ուղակի ու առանց բառերը ծամծմելու դատապարտեցին ու դատապարտութեան խօսքով վերջացուցին իրենց տեսակէտը: Անոնք անկեղծ էին: Ամանք ալ յատակ տողերով գրեցին որ Ունեւորութեան Տուրքը պաշտպանելի որեւէ կողմ չունէր, բայց «բայց» մը աւելցուցին այդ դատապարտութեան եզրին: Ունեւորութեան Տուրքը պաշտպանելի տուրք մը չէր բայց սա..., բայց նա...: Այսինքն անոնք ջուր կը խառնէին իրենց դատապարտութեան մէջ եւ մէկ կողմէ տուրքը դատապարտելով հանդերձ, մէւս կողմէ կը ջանային այդ դատապարտութիւնը թեթեւցնել, Ունեւորութեան Տուրքի անցեալի տխրահռչակ հեղինակներուն յիշատակը քիչ մը դոնէ մաքուրի հանել, կամ, Ունեւորութեան Տուրքը այսօր խստիւ դատապարտողներուն մօտ յետին նպատակներ փնտռել, այս կերպով դարձեալ ցուցաբերել այն ցեղապաշտ ու խտրական ոգին, որմէ ծննդոց առած էր նոյնինքն Ունեւորութեան Տուրքը:

Այսպէս կամ այնպէս, այսօր հրապարակի վրայ հռչակաւոր գրիչներ ու մտաւորականներ, լիակատար անկեղծութեամբ, կամ կէս անկեղծութեամբ դատապարտեցին Ունեւորութեան Տուրքը: Շեչտը անխուսափելիօրէն դրուեցաւ Ունեւորութեան Տուրքին հիմնական նպատակներուն եւ անկէ յառաջացած հետեւանքներուն վրայ: «Ազքալէ» անունը դուրս եկաւ փոշիներուն տակէն ու դարձեալ նշանաւոր դարձաւ: Դիտել տրուեցաւ որ Ունեւորութեան Տուրքը, այդ օրերու գործադրութեան իր ձեւով, ապահովեց որ տնտեսական ուժը փոքրամասնութիւններուն ձեռքէն առնուի ու յանձնուի Թուրք – իսլամներուն: Ըսուեցաւ որ այսօր եթէ Թուրք – իսլամ տարրը կը տիրապետէ գործի հրապարակին, ատոր առաջին քայլը առնուած էր Ունեւորութեան Տուրքով: Փոքրամասնութիւնները փճացան ո՛չ միայն նիւթական իմաստով, այլ նաեւ բարոյական ու մարմնական իմաստով, որովհետեւ անոնք, իրենց ունեցած – չունեցածը վտրտնցնելէ վերջ Ազքալէ աքսորուեցան, ծանր աշխատանքի տակ դրուեցան, մահուան ճիրաններուն յանձնուեցան: Անոնցմէ ո՛չ մէկը ապահովաբար ետ կը վերադառնար, եթէ յանկարծ քաղաքական պայմանները չփոխուէին եւ եթէ կառավարութիւնը Ազքալէ աքսորուածներուն ի նպաստ ներում մը չհռչակէր, ներում մը՝ իրենց չգործած յանցանքներուն համար:

Ունեւորութեան Տուրքը ամէն բանէ առաջ տնտեսական փլուզում մըն էր ոչ – իսլամ քաղաքացիներու համար, բայց տնտեսական փլուզումը իրեն հետ պիտի բերէր բարոյական փլուզում, եւ ասիկա անշուշտ նուազ կարեւոր չէր: Պիտի ըսուի որ Ունեւորութեան Տուրքը անխտիր բոլոր ոչ – իսլամներուն վրայ չգործադրուեցաւ, կամ պիտի ըսուի որ շատեր Ունեւորութեան Տուրքէն փրկուեցան առանց ամբողջական փլուզումի ենթարկուելու, բայց ասիկա այնքան ալ ճիշդ չէ, որովհետեւ Ունեւորութեան Տուրքէն փճացած ըլլան կամ չըլլան, բոլոր ոչ – իսլամ քաղաքացիները տուժեցին առանց բացառութեան, որովհետեւ կորսնցուցին քաղաքացիական իրենց իրաւունքներուն մասին իրենց անուցած հաւատքն ու վստահութիւնը եւ հասկցան որ իրենց երկրին իշխանութիւնները իրական հայրենակիցներ չէին նկատեր զիրենք:

Ունեւորութեան Տուրքէն աւելի քան չորսուն տարի վերջ, այսօր, չնորհակալ կրնանք ըլլալ բոլոր անոնց որոնք կը պահպարակեն այս խայտառակ տուրքը եւ ցաւ կը յայտնեն կատարուած անիրաւութիւններուն համար: Բայց անոնց այդ ցաւակցութիւնը իրենց նախկին ափերուն չի կրնար վերադարձնել այն հարիւրաւոր հսկայ չէնքերն ու կալուածները, որոնք դրեթէ ձրիաբար առնուեցան ոչ – իսլամներու ձեռքէն ու յանձնուեցան իսլամ նոր սեփականատէրերու: Ո՞ւրկէ պիտի գիտնանք որ այսօր ցաւ յայտնող այս անկեղծ մտաւորականներուն ու մարդասէր մարդոց միջեւ չկան այնպիսիներ, որոնք այդպիսի կալուածներու տիրացած ընտանիքներու զաւակներն են:

Մեր սերունդը լրիւ կը յիշէ այդ օրերը եւ գիտէ թէ այդ չրջանին ինչպիսի անիրաւութիւն մը ի գործ դրուեցաւ փոքրամասնութիւններու դէմ: Ճիշդ էր որ պատերազմի չրջան էր եւ Թուրքիա կը գտնուէր շատ փափուկ ու դժուարին վիճակի մը մէջ, թէ երկիրը տնտեսական նոր բռնութիւններու պէտք ունէր, երկրին մէջ շահադիտութիւնը առած – քալած էր, ապրանքները սեւ չուկայով կը վաճառուէին, ալիւր չկար, հացը կտրօններով կը բաժնուէր, եւ այլն, եւ այլն, եւ այս բոլորին պատճառաւ ալ իրրեւ թէ կառավարութիւնը նմանօրինակ տուրք մը գործադրելու հարկադրութեան տակ մնացած էր: Բայց մեզի՝ փոքրամասնութիւններուս համար յստակ էր որ այդ չրջանի կառավարութիւնը պատերազմի տագնապը լուծելու նպատակով չէ՛ր որ գործադրած էր Ունեւորութեան Տուրքը, այլ պատերազմի վիճակէն օգտուելով զայն գործադրած էր բոլորովին տարբեր նպատակով մը: Եւ այդ նպատակը ուրիշ բան չէր եթէ ոչ՝ ոչ – իսլամները սրբել այս երկրին վերին խաւերէն եւ զանոնք իջեցնել վար, զանոնք վերածել խլեակներու:

Այսօր իսկ կարելի է տեսնել եւ հաշուել թէ Ունեւորութեան Տուրքին տնտեսական դիմագծութիւնը կեղծ եւ խաբուսիկ էր, անոր բո՛ւն դիմագծութիւնը քաղաքական էր:

Ռ. Չ.

«ՏԻԳՐԻՍԻ Ա. ՓԵՐԷՆ»

ԿԸ ՓՆՏՌԵՄ...

ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ

Բայց պիտի, թէ Քուրէ Մաման պարզ գիւղացի պառաւ մըն էր· ի՞նչ պիտի հասկընար «եղրակացութիւն», «յանդիւլ», «արտաքին – ներքին», «քանդի» բառերէն, քանի որ բոլորն ալ իրեն համար «դրեբեր» էին:

Բան մը չըսի, որովհետեւ այդ օր, այսինքն՝ ծնած օրս ըսել կ'ուզեմ, պիտի, թէ «լռելը ոսկիէ էր, իսկ խօսիլը՝ արծաթ»...:

Այսպէս ինծի համար նոր տանս մէջ ոսկի եւ արծաթ օրերս սկսան: Ես երբ անօթի էի արծաթի գոյն կ'առնէի, երբ կուշտ՝ ոսկեգոյն...:

Երբ անօթի էի արծաթի վերածուելով կը սկսէի ճչալ եւ լալ: Այնատեն մայրս գիս գիրկը կ'առնէր, ծիծը բերանս կուտար, ես լեռնամասն այդ մխիթարանքը կը սկսէի ծծել: Կը ծծէի՛, կը ծծէի՛ չէի յագենար, չէի կշտանար, բայց երբ մօրս տինքները կը մաշէին եւ կը նմանէին Քուրէ Մամային կամ ալ մեծ մայրիկներուս ծիծերուն «ալ կը բաւէ, այլեւս ամօթ է» կ'ըսէի ու չատ քաղաքավար՝ կը քաշէի բերանս: Մայրս կը զարմանար, թէ ինչպէ՛ս կշտացայ: Ես ագահօրէն կը ծծէի· ուրիշ գործ չունէի: Ցետոյ մայրս գոհ, ուրախ գուարթ՝ գիս անկողինս կը պառկեցնէր, եւ ես այս անգամ ոսկի լռութեանս մէջ կը նիրհէի:

Եթէ երբեք ես Ֆրանսացի մը ծնած ըլլայի եւ Ֆրանսերէն խօսէի, վստահ եղէք, թէ պիտի ըսէի որ օրերս չատ մօնօթօն կ'անցնէին: Օրուան բրօկրամս էր լալ, ճչալ, կաթ, ոսկի լռութիւն: Ցետոյ կըրկին, լա՛լ, ճչա՛լ, կա՛թ, ոսկի լռութիւն... Այո, այսպէս միօրինակ գասացուցակ մը: Մինչդեռ մարդ երախայ ալ ըլլայ, փոփոխութիւն, նորութիւն կը փնտռէ չէ՞: Եթէ գաւառացի ես, իրաւունք չունի՞ս ուրիշ բան մը ուտելու, ուրիշ բան մը խըմելու· միայն մօ՞րդ տինքը, միայն մօ՞րդ կաթը...: Զէ՛, պիտէի, իմացած էի թէ իմ տարեկիցներս, աւելի ճիշդը իմ օրակիցներս, անոնք՝ որոնք մեծ քաղաքներու մէջ ծնած էին դրեթէ չարաթ մը վերջ, փոխանակ իրենց մօրը տինքը ծծելու, կը սկսէին արուեստական փոշի կաթ խմել եւ թէ տեսակ տեսակ ինչպէս «էլէտօն», «էսէմա», «կիկոզ» եւ ուրիշներ, եւ թէ պիպերօնով... Ւ՛հ եթէ մայրս գիւղացի է, եւ եթէ գիւղացի կիներուն կաթն ալ առատ է եւ չի հատներ եւ կարկաչուն աղբիւրի կը նմանի ու մեր Տիգրիսի պէս նման կը հոսի, ես ստիպուա՞ծ եմ ամէն օր ժուժ կաթն ու նոյն կաթնապուրը կլլելու:

Անոնց՝ «կիկոզ»...

Ինծի՝ մալէզ...

Ո՞ւր մնաց ուրեմն աչխարհի վրայ սա մարդկային իրաւունքներու հաւասարութեան գաղափարը...:

Մայրս խելացի կին մըն էր եւ չուտով հասկցաւ իմ ներքին ընդվզումս ու փոթրիկներս· կամաց կամաց սկսաւ չոր հացի կտորներ տալ ձեռքս, որպէսզի ես կրծելով զբաղիմ...:

Երբ հայրը ճանչցայ, այս իմ երկրորդ դիւտս, երկրորդ Էվրէքա էր: Այլեւս մօրս կաթը ինծի համար անհամ հեղուկ մըն էր:

Հա՛յ:

Հա՛յ:

Հայը երբ լինտերուս մէջտեղս ճանչցայ, հասկցայ թէ այլեւս կամաց կամաց հասակ կը նետէի եւ ես կամաց կամաց մարդու տեղ կը դառնայի:

Սկսած էի մեր պղինձէ պրկիչին՝ սինիին չուրջը նստիլ· իմ ալ ձեռքս բրդոն մը հաց, կը կրծէի այնպէս՝ ինչպէս կը կրծէր մեծ հայրիկս՝ Խալօն, այնպէս՝ ինչպէս մեծ մայրիկներս՝ Սենեմը եւ Սաբօն...

Մենք գաւառացի տղաքս, հաց կրծելով հասակ կը նետենք: Երբ այլեւս հաց կըրծելը կը ձգենք եւ կը սկսինք հացը ծամելով ուտել, այդ կը նշանակէ թէ այլեւս մեծցած ենք:

Այո՛, երբ հացը ճանչցայ, սորվեցայ նաեւ «Չհեց միր հեհեպեզորդ տուր մըզի ըսօր» աղօթքն ալ:

Մեր այդ կողմերը, բնութեան միւս օրէնքներուն՝ ծնիլ, մեռնիլ, բազմանալուն, կուգայ ու կը միանայ ուրիշ մը եւ էն կարեւորը՝ ուտելը, աւելի ճիշդը՝ հաց ուտելը... հացը...

(Շար. 2)

VIENT DE PARAITRE

«De la petite Arménie» au Boulevard des Grands Pins

DE LYDIE BELMONTE

Ce livre, avec une préface de **Charles Aznavour,** est l'œuvre de **Lydie Belmonte,** qui l'a dédié à ses grands-parents Nichan et Elvanik Ghougassian.

Une dédicace aura lieu ce Vendredi 28 Janvier à partir de 18 heures 30, mairie des 9ème et 10ème arrondissements, 150, Boulevard Paul-Claudel, 13009 Marseille, en présence de **G. Hovsepian,** Maire des 13ème et 14ème arrondissements.



ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ ՑՐԴ ՇԱՐՔ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՑՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Ա. ԾՐԱԳԻՐ

Ս ի պ ի լ
Ո Ր Բ Ո Ւ Հ Ի Ն

Կիրակի, Յունուար 30, ժամը 16-ին

Հայ Ուսանողական Ոստան
57, bd Jourdan — 75014 Paris
M° Pte d'Orléans ou Cité Universitaire

Մուտքը՝ 30 Ֆր.

(Շար. Ա. Էջէն)

յին կազմակերպութիւններ վարձկաններ, ատաղձներ, ահաբեկիչներ կը պատրաստեն Աֆղանիստան, բայց, նաեւ Եւրոպա, Մեծն Բրիտանիոյ եւ Ֆրանսայի նման երկիրներու մէջ»: Այս յայտարարութիւնը կը զուգադիպի Եւրոպական Միութեան ծրագրին, թեքնիք իր օժանդակութիւնը դադրեցնելու Ռուսաստանի բողոքելու համար Չէչէնիոյ մէջ անոր միջամտութեան դէմ:

ԶԻՋԵՒՈՑ ՄԻՋ լրագրող մը անհետացած է: Ան, Թղթակից էր Ռատիօ Ֆրի Եւրոփի ռուսախօս բաժնին: Յունուար 15-էն ի վեր, Անդրէյ Բաբիսկի հեռաձայնի կապ չէ ունեցած Մոսկուայի իր պրոտեներուն հետ: Այդ թուականին, յայտնած էր Գրոզնի մուտք գործել: կասկած կայ որ ձերբակալուած ըլլայ դաշնակցային (ռուս) ուժերուն կողմէ, որովհետեւ լուր չունէր անկախապաշտ դեկավարութեան հետ:

ԲՐԻՏԱՆԱՑԻ ՊԱՏՄԱԲԱՆԸ որու դէմ չարժում մը կայ որովհետեւ կ'ամբաստանուի ժխտողական իր դիրքին համար, անդամ մը եւս պնդած է իր տեսակէտին վրայ գաւառանի մը առջեւ: Ան բոլորովին կը ժխտէ կապի սենեակներու գոյութիւնը Աուշվիցի արգելափակման կայանին մէջ եւ կ'ըսէ թէ ողջակիզումին վերապրողներու վկայութիւնները բոլորովին կը ընդունին տեղւոյն վրայ եղած հաստատումներով: Կ'ըսէ թէ ոչ ծակ կայ ոչ ալ խողովակ թոյնը ներմուծելու համար:

ԳՈՒՄ – ԳՈՒԼԱ, որ առանց ալքոլի խմիչքներու թիւ մէկն էր աշխարհի վրայ, բանական ձախողութիւններ արձանագրած է եւ 5-ի վրայ մէկ աշխատաւոր պիտի գործազրկէ, այլ խօսքով 6 հազար հոգի պիտի հեռացուին:

ԹՈՒՐՔ-ՖԻՆԱ. 10 միլիառ ֆրանքի չափ ապահոված է 1999-ին, այսինքն 14%-ի յաւելում մը:

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ
ՓԱՐԻԶԻ ՄԻՈՐԵԱՑ ԴՊՐՈՑԻ

ԲԱՐԵԿԵՆԴԱՆԸ

Դպրոցասէր, Թարգմանչաց եւ Ս. Մեսրոպ դպրոցներուն աշակերտները, Միօրեայ դպրոցներու աշակերտները ինչպէս նաեւ բոլոր հետաքրքրուող երախաները, սիրով հրաւիրուած են Մեծ Պահքէն առաջ աւանդական, գուարթ

Բարեկենդանը

տօնելու:

Ծպտում, երգ, խաղ, արտասանութիւն, վիճակահանութիւն *եւլն.:*

Կիրակի, Փետրուար 6, ժամը 14·30

Salle Valeyre
24, rue Rochechouart — 75009 PARIS
— Métro : Cadet —

Ճայտագրին մասնակցելու համար հեռաձայնել՝
01 _ 64 – 03 – 53 – 05

Թիւին

կամ Փարիզի մանուճիւղի գրասենեակը
Շաբաթ ժամը 15 _ 19
01 _ 42 – 46 – 88 – 36

Մուտքը ազատ է:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section
«ARCHALOUYS TATHEOSSIAN»
de Paris
organise des

séjours familiaux

dans le Centre de Vacances
à Bellefontaine (Jura)
Du 13 au 20 Février (complet)
Du 8 au 15 Avril (il reste des places)
Prix compétitifs, ambiance arménienne assurée !
Surtout, n'hésitez pas, venez avec vos enfants, petits-enfants ou amis et rejoignez-nous sur les pistes de ski, de luge, ou tout simplement dans le centre.

Renseignements et inscriptions
auprès de :

— Araxie: **01 39 83 71 19** (de 19 à 21h)
— Marie: **01 47 80 71 73** (de 9 à 19h)
— Séta: **01 64 03 53 05** (de 10 à 20h).

L'Ecole
«KHATCHADOUR ABOVIAN»
de la Cathédrale Apostolique Arménienne
SERPOTZ TARKMANTCHATZ
de Marseille
organise un

SUPER LOTO

Dimanche 6 Février à 15 heures
au Centre Culturel SAHAK-MESROP
339, avenue du Prado — 13008 Marseille
Tél. : 04 91 77 84 70

— LE GROS LOT —
Une traversée
pour 2 personnes + une Voiture
Aller-Retour MARSEILLE-CORSE
offert par *Prado-Voyage Selectour*
et de nombreux lots de valeur

Venez nombreux !
Encouragez le développement culturel de nos élèves

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

MUSARM PRODUCTIONS
en accord avec Lévon SAYAN
présente

LIZ SARIAN

au

Casino de Paris
13 MAI 2000
à 20 h 30

LOCATION
CASINO DE PARIS
tél. 01 49 95 99 99
= FNAC = VIRGIN Mégastore = Agences =

L'ASSOCIATION «MACHTOTZ»
Pour la Défense de la Langue Arménienne

organise

Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

NOUVELLE SESSION : 26 Février — fin Juin 2000

L'enseignement est assuré par Mme Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN
par sa **Méthode Audiovisuelle.**

Ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans, qui veulent être capables de **s'exprimer dans les situations de tous les jours,** ainsi que de lire et écrire l'arménien.

STAGE DE 50 HEURES, LE SAMEDI MATIN DE 9H A 12H, A PARIS

RENSEIGNEMENTS, INSCRIPTIONS :
01 47 50 97 51



ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Երջ. Վարչութիւնը չբնորհակալութեամբ ստացած է 1000 Ֆր. ի նպաստ Թուրքիոյ երկրաշարժէն տուժած հայկական հաստատութեանց եւ որբերուն:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ Անիէռ _ Պուա _ Գոլոմպ – Սրժանթիօյի Ակնունի մասնաճիւղի անդամական ընդհանուր ժողովը երկուշաբթի, Յունուար 31, ժամը 20·30-ին Centre Administratif d'Asnières:

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 29-30
SAMEDI - DIMANCHE
29-30 JANVIER
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՀԱՐԸ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E.MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·400 Ֆ· — Վեցամսեայ : 725 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·650 Ֆ· (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ· (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ·
C.C.P. PARIS 15069.82 E

75ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·829 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 75e ANNEE — N° 19.829

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐՑԱԽ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունուար 27 / 28)

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ ԿԸ ԲԱՑԱՌԻ ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

Յունուար 27–ին, Զուարթնոց օդակայանը Տաւոս իր մեկնումէն առաջ նախագահ Ռ. Քոչարեան ազդային հեռատեսիլին տուած հարցազրոյցին մէջ ըսած է թէ ինք քանի մը օր կը բացակայի սակայն այն քաղաքական գործիչները եւ կուսակցութիւնները որոնք աչխուժացուցած են իրենց ջանքերը արտակարգ ընտրութիւններու հեռանկարով, յոյսեր թող չունենան, քանի որ «երկիրը կառավարւում է, իրավիճակը կառավարւում է յըստակօրէն»:

Ապա նախագահը չեչտած է Տաւոսի նման նախաձեռնութեան մը եւ անոր մասնակցելու կարեւորութիւնը: Աւելցուցած է թէ հոն Հայաստանի կարելի ներդրումներու ներկայացման նպատակով յատուկ նիստ նախատեսուած էր սակայն Հոկտ. 27–ի դէպքերը արգելք եղան գործընթացը աւարտին հասցնելուն:

Ռ. Քոչարեան Տաւոսի վեհաժողովին կարեւորութիւնը վեր առած է նաեւ այն առումով որ ան առիթ կը հանդիսանայ հանդիպումներու, որոնց կարգին նաեւ Ալիեւ հետ:

⁂

Վ. ՍԻՐԱԴԵՂԵԱՆԻ ՄԵՂԱԴՐԱՆՔՆԵՐԸ

Յունուար 27–ին, Երեւանի Մալաթիա – Սեբաստիա համայնքներու դատարանին մէջ չարունակուած է Վ. Սիրադեղեանի եւ 11 ամբաստանեալներու դատավարութիւնը:

Յունուար 26–ի նիստին, երբ Վահան Յարութիւնեան յայտարարած է թէ եթէ բացայայտուէին նախորդ սպանութիւնները, առաջքը կ'առնուէր զլխաւոր դատախազ Հենրիկ Խաչատրեանի սպանութեան, Վ. Սիրադեղեան պատասխանելով ըսած է թէ սպանութեան պահուն անոր զրասենեակը կը գտնուէր նաեւ զլխաւոր դատախազի տեղակալ Աղուան Յովսէփեանը:

Իսկ Յունուար 27–ի նիստին սկիզբը, Վ. Սիրադեղեան խօսած է «Հայաստանի Հանրապետութիւն» թերթին Օգոստոս 11–ի թիւին մէջ լոյս տեսած մէկ տեղեկատուութեան մասին, ուր ամբողջական ցանկը տրուած էր Օգոստոս 6–ին այսինքն Հ. Խաչատրեանի սպանութեան օրը անոր զրասենեակը այցելողներու: Ան ըսած է թէ բոլորին մուտքի եւ ելքի ժամերը նչուած էին, բացի Ա. Յովսէփեանէ, որուն մուտքի ժամը յիչուած էր բայց ոչ ելքի ժամը:

Դատախազ Զեւիմ Թադեւոսեան պատասխանելով այս յայտարարութեան, ըսած է թէ ատիկա թերթին կողմէ վրիպակի հետեւանք էր եւ յայնրդ օրն իսկ հերքուեցաւ նոյն թերթին մէջ:

Ապա հանդէս եկած են տուժող կողմէն Յարութիւն Սուքիասեան, Մայիս Ռաֆայէլեան եւ Գիմ Բալայեան, Անոնք դատարանէն պահանջած են հատասար պայմաններ ապհովել բոլոր ամբաստանեալներուն: Յ. Սուքիասեան ալ պահանջած է Սիրադեղեանի արգելափակումը: Յայտարարած են նաեւ որ կը չարունակեն ստանալ սպառնալիքներ Վ. Սիրադեղեանի կողմնակիցներէն եւ թէ անոր ազատ ըլլալը կը խոչընդոտէ իրենց դատարան ներկայանալը:

Դատարանը որոչած է եղած պահանջները չքննել սակայն զանոնք ուղարկել զլխաւոր դատախազ Բորիս Նազարեանին ու եթէ ան յարմար նկատէ միջամտէ ու մտնէ Մարհրդարան:

Ամբաստանեալ Վ. Յարութիւնեան ալ պատասխանելով Վ. Սիրադեղեանի փաստաբան Վանիա Սուքիասեանի հարցումներուն, ըսած է թէ Սիրադեղեան իրեն սպանութիւն զործելու հրահանգներ չէ տուած: Ինչ կը վերաբերի Ս. Ջիլաւեանի դէմ ձախող մահափորձ կատարող երկուքին՝ Արթիւր Յովհաննիսեանի եւ Կարէն Ռաֆայէլեանի սպանութիւններուն, այս մասին, ըստ ամբաստանեալին Վ. Սիրադեղեան իրեն ըսած է.– «Որոշուած է, որ ներաճիֆ պէտք է գնդակահարուեն»: Փաստաբան Սուքիասեանի այն հարցումին ալ թէ արդեօք Սիրադեղեան կը վստահէր Վ. Յարութիւնեանի, վերջինս պատասխանած է.– «Ինչ լաւ գործ Սիրադեղեանն իրականացրել է, դա եղել է ներբին զօրքերի մասնակցութեամբ»:

Ապա Վ. Յարութիւնեան յայտնած է թէ ինքզինք լաւ չի զգար եւ խնդրած է ընդմիջել նիստը: Դատաւորը ընդառաջած է խնդրանքին, անոր առողջական վիճակին մասին համապատասխան փաստաթուղթ ստացած ըլլալով: Որոշուած է դատը չարունակել Յունուար 31–ին:

⁂

Ն. ՓԱՇԻՆԵԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԱԾ

Յունուար 27–ին աւարտած է վերաքննիչ դատարանին մէջ «Օրագիր» օրաթերթի զլխաւոր խմբագիր Նիկոլ Փաչինեանի դատը: Ան վերջին խօսքով կրկնած է թէ ինքզինք մեղաւոր չի նկատեր եւ անընդունելի կը գտնէ իրեն եղած մեղադրանքները: Դատարանը լրագրողը դատապարտած է տարուան մը քանտարկութեան, բայց վճիռին զործադրութիւնը յետաձգուած է տարի մը: Ն. Փաչինեանի փաստաբանը կրած է թէ պիտի բողոքէ Վճռաբեկ Ատեանին մօտ: Լրագրողը մեղադրուած էր համալսարանի իրաւաբանական ամպիոնի վարիչ Նորայր Ս.իվազեանին եւ ուրիշի մը վիրաւորանք պատճառելու եւ զրպարտելու յանցանքով:

⁂

«ԿԱՅՈՒՆՈՒԹԻՒՆ» ԽՈՒՄԲԻՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ազգ. Ժողովի «Կայունութիւն» խումբը յայտարարութեամբ մը վրդովում արտայայտած է Հայաստանի ներքին քաղաքական կացութեան մասին: Անոնք պետական պահանջը: Նաեւ պատրաստակամութիւն յայտնած են գործակցելու չինիչ ուժերուն հետ որոնք տրամադիր են գործնական քայլեր առնելու իրավիճակին սրբագրութեան համար: Խումբը որ անկուսակցական է եւ Ազգային Ժողովին մէջ թիւով երկրորդ դիրքը կը գրաւէ, կոչ ըրած է նախագահին եւ վարչապետին որ հրապարակաւ հանդէս գան, քաղաքական ներքին կացութեան մասին մօտեցում յայտարերելով:

⁂

ԼՂՀ «ՀԱՐԱՒ – ՀԻՒՍԻՍ» ՄԱՅՐՈՒՂԻԻ ԾՐԱԳՐԻՆ ԱՌԱՋԻՆ ՔԱՅԼԵՐԸ

Անցեալ տարի Լոս-Անճըլըս կատարուած թէկնածով հանդանակուած էր աւելի քան հինգ միլիոն տոլար ԼՂՀ «Հարաւ – Հիւսիս» մայրուղիի կառուցման համար:

Ներկայիս, առաջին փուլին սկսած է «Դաչքուլաղ – Կիչան» 22 քիլոմեթրնոց հատուածին նախագծումը: «Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամը որ նախաձեռնողն է, ծրագրին նախագծումը յանձնած է «Հայպետտրանսնախագիծ» ընկերութեան: Զուգահեռաբար, «Արցախճան» եւ «Ճանապարհագիծ» ընկերութիւնները կը նախագծեն «Մտեփանակերտ–Կարմիր Շուկայ» (39 քմ) եւ «Կարմիր Շուկայ – Հադրութ» (35 քմ.) հատուածները:

Նախագիծերու պատրաստութեան աւարտին Հիմնադրամը մրցում կը կազմակերպէ չինարարի ընտրութեան համար, որմէ անմիջապէս ետք կը սկսի չինարարութիւնը:

⁂

Ա.ՋՆԱՒՈՒՐ ԱՊՐԻԼԻՆ ՎՐԱՍՏԱՆ ԿԱՅՑԵԼԻ

Վրաստանի նախագահին լիազօր ներկայացուցչին հրաւէրին ընդառաջելով Շ. Ազնաւուր Ապրիլ 5–7 Վրաստան կ'երթայ ու կը հիւրասիրուի Ախալցխա: Նախատեսուած է Շվարնաձէի հետ հանդիպում մը: Իսկ Ախալցխա ան ներկայ կը գտնուի յուշատախտակի բացման արարողութեան՝ Օրբելի փողոցի իր նախնիներու տան ճակատին: Տունը ուր ապրած է հանրածանօթ երգիչին հայրը՝ Միշա Ազնաւուրեան, վերջերս հիմնովին վերանորոգուած է:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԵՒ ՉԷՋԷՆԻՈՑ ՀԱՐՑԸ

Ոչ իսկ երկու ամիս մնացած է Ռուսաստանի նախագահական ընտրութեան որ մրցակցութեան զեմին պիտի ըլլայ քանի մը տասնեակ թեկնածուներու: Այսօր յառջորեայ ամէնէն մօտ կանդնածը կը նկատուի նախագահի պաչտօնակատար Վլ. Պուտին որ լուրջ ժողովրդականութիւն ձեռք ձգեց Զէչէնիոյ մէջ սահմանադրական կարգերը անյապաղ վերահաստատելու խոստումով: Սակայն, իրականութիւնը չհետեւեցաւ խոստումին եւրրատփուռները ամէն օր կ'արձագանգեն ռուսական զօրաբաժիններու կորուստներուն, տեղքայլին: Ռուսական լրատուիւներն ալ որ մինչեւ հիմա կը նախընտրէին այդ մասին լուռ մնալ, սկսած են քննադատել զինուորականներուն ծանրակչիռ սխալները: Հեռատեսիլի կայանէ մը Ռոստովի դիարանէն տրուած տեսակցութեան մը ընթացքին ըսուած է թէ ռուսական զօրքը օրական 30 – 50 անձի կորուստ կ'ունենայ, մինչդեռ պաչտօնական աղբիւրները կ'ըսեն թէ հինգ ամսուան կռիւներուն 900 զոհ տուած են միայն:

Շատեր սկսած են հարց տալ թէ այս պայմաններուն մէջ ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ կը չարունակուին Պուտինի ուղղուած համակրական արտայայտութիւնները. մանաւանդ որ ան մինչեւ այսօր ոչինչ ըսած է իր իսկական նպատակներուն մասին: Որոշ է որ երկիրը ամբողջ ուժ տարի ամանդ զեկավարութեան մնացած ըլլալով, ժողովուրդին մօտ ծարաւը կայ կացութիւնը փոխուած տեսնելու եւ Պուտին այդ յոյսը կը մարմնաւորէ:

Ռուսաստանի քաղաքական բեմին առջեւ չարքին վրայ յայտնուելէն ի վեր Պուտին միայն անգամ մը չօչափած է երկրին խնդիրները, ըսելու համար որ մինչեւ արտաղրութիւնը ԱՄՆ–էն տասնապատիկ, իսկ Չինաստանէն հնդապատիկ գած է, աչխատանքին արտադրողականութիւնը ԱՄՆ–ու միայն 20 – 24%–ը կը կազմէ, ճարտարարուեստի կազմածնեբուն նորոգումը 1990–ի 29%–էն 4,5%–ի ինկած է 1998–ին եւ թէ մեքենաներու 70%–ը հնամաչ բաներ են: Ըսած է տակաւին թէ Ռուսաստան պրեթէ ոչ մէկ յատկացում կ'ընէ հետազօտութեան մարզին մէջ եւ թէ համաչխարհային առեւտուրի իր բաժինը 1% է, ինչ որ կը նչանակէ ԱՄՆ–էն 36 անգամ նուազ: Խոստովանելէ ետք թէ 2 – 3 զարէ ի վեր առջին անգամ ըլլալով երկրորդ, նոյնիսկ երրորդ կարգի երկիր դառնալու վրայ են, աւելցուցած է որ 8 – 10 տարուան բարձր մակարդակի աճ հարկաւոր է, հասնելու համար Եւրոպական Միութեան ամէնէն աղքատ երկիրներուն մակարդակին:

Պուտինի զրածները տպաւորած են ոչ թէ իրենց պարունակութեամբ որ ոչ ոքի համար զաղտնիք էր արդէն, այլ որովհետեւ այդ մասին խօսելով ան տպաւորութիւնը ստեղծած է թէ հակառնեայ տիպարն է Ելչինի որ ուժ տարի լուռ է անյաջողութիւններու մասին: Սակայն, այդ տպաւորութեան յաջորդած է որոչ զարմանք մը երբ նկատուած է որ Ելչինի նման իր վարտապետքերին զեկավարութիւնը յանձնած է Ա. Զուբայիսի որ սեփականաչնորհումներու ամէնէն կատաղելի դէմքն է: Կ'ըսուի թէ ընտրութեան պարագային անոր պիտի յանձնէ կառավարութիւնը կազմելու պաչտօնը, հակառակ չատ անժողովրդական տիպար մը ըլլալուն:

Պուտինի յաջողութիւնը կը նկատուի վերջ տալը համայնավարներու դէմ կրեմլինի անդադրում պայքարին: Ան էր որ ձիթենիի ոստ մը երկարեց համայնավար զեկավար Զիուգանովի, իր կուսակիցները մղելով որ Դումայի նախագահ ընտրեն համայնավար թեկնածու Սելեզնեւը: Ան նոյնց ձգեց նաեւ Դումայի ինը կարեւոր յանձնախումբերուն նախագահութիւնը: Այդ քայլերուն մէջ չատեր նախագահականն ընտրութեան հեռանկարով կատարուած հաչիւներ կը նշմարեն: Իսկ անոր հակառակորդները այնքան թաժան – բաժան եղած են որ չեն յաջողիր հասարակաց թեկնածուի մը մասին համաձայնութիւն զոյացնել:

Զէչէնիոյ նիւթն ալ, Պուտինի նախատեսումները չարդարացնելով հանդերձ, ուրիչին համար քարոզչութեան աւելի ձեռնտու բնոյթ չունի, որովհետեւ ոչ մէկ կուսակցութիւն տրամադիր կը թուի այդ պատերազմին դէմ արտայայտուելու, որքան ալ կործանիչ ըլլայ անոր ընթացքը:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑՆԵՐՈՒ անձնակազմերը, բժիչկ, հիւանդապահ, օգնական եւ այլն ձեռք ձեռքի յոյսեր կ'ընէին Յունուար 28–ին, բոլոր քաղաքներուն մէջ: Հիմնական հարցը կը վերաբերի մարզուժի պակասին, ծանրաբեռնուած ժամանակացոյցերու որոնց հետեւանքով հիւանդներն ալ պէտք եղած խնամքը չեն ստանար եւ ամէն մարդ դժգոհ է: Այս անտանելի կացութեան վրայ կուզայ աւելնալ 35 ժամերու դրութեան կիրարկումը, որ բոլորովին անկարելի բան է: Հիւանդանոցներու ախտզողական բաժանմունքները այլեւս խճողուած են եւ ի վերջոյ ամէն ոք դժգոհ է: Կացութիւնը աղէտալի կը նկատուի եւ ընդհանուր ձեւով այլեւս վստահութիւն չկայ հիւանդանոցներու ապագային նկատմամբ:

ԿՐԹԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐ՝ Գլօա Ալէկրի Բ. ծրագիրը պայքարելու համար դպրոցներու մէջ տիրող բռնութեան դէմ ընդ-

(Շար·ը Դ· էջ)

ՄԵՐ ԴԱՐԸ ԵՒ ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

20–րդ դարու այս աւարտին, տեղն է որ արագ ակնարկ մը նետենք 1890–ին մինչեւ մեր օրերը արեւմտահայ գրական կեանքին այն հանգրուաններուն վրայ, երբ հայ արուեստի մտածումը կամ երեւոյթային ասիւնը ոստում ըրած է ազատելու ժամանակավրէպ չափանիշերէ, արդիականանալու, ընթանալու իր ժամանակին հետ եւ իր դրոշմը դնելու անոր վրայ: Կ'ակնարկենք այն չարժումներուն, կամ չարժումի փորձերուն որոնք գրական ըմբռնումները եւ ճաշակը նորոգելու, թարմացնելու կամ գոնէ փոփոխելու ախորժակներէ կուգային: Գրականութեան մէջ դժուար է «յառաջադիմութեան» մասին խօսիլ – այդ յղացքը աւելի կը վերաբերի գիտական մարդին, թէեւ հոն ալ լուրջ կասկածներ կան այդ մասին: Այնպէս որ, այս գրութիւնը չի յաւակնիր որեւէ բան փաստել կամ եզրակացութեան յանգիլ, այլ կը գոհանայ դէպքերու պարզ թուումով:

18–րդ դարու կէսերէն, կամ բեմ Լուսաւորութեան Դարէն ի վեր, հայ միտքը այն զգալիարին տակ տքնած է, թէ ետ մնացած ենք աշխարհէն եւ պէտք է բացառիկ ճիգ թափենք հասնելու համար քաղաքակիրթ մարդկութեան: (Նոյն ատեն, կարելի չէ՞ վարկածել, որ եթէ արեւմտահայութեան խնայուէր 1915–ը, մենք հաւանաբար հասած կ'ըլլայինք մեր սիրելի Արեւմուտքին 1935–ի չուրջերը, գէթ արուեստի կալուածին մէջ): Ամէն պարագայի, այս ամապորանքը մեզ յաճախ մղած է ոչ միայն ամաթէօրիմի եւ անփոյթ, հապճեպ գրականութիւն մշակելու, այլ հիացիկ հետեւումի օտարներու կամ կոյր ընդօրինակութեանը Արեւմուտքի, յատկապէս Ֆրանսայի մշակոյթին («Մասիս»): 1880–ի չուրջ է որ քէնեանական մխիթը կը սկսի լուրջ հարցեր ծեծել մամուլի սիւնակներուն, օրինակ՝ գրաբարի եւ աշխարհաբարի պայքարը («աշխարհաբարը ուրոյն եւ անկիւտ լեզու մըն է եւ ոչ մէկ կապ կը միացնէ գայն գրաբարին», կը գրէ Զօհրապ 1892–ի «Մասիս»ին մէջ – էջ 132 – «Իր ուժը ժողովուրդէն կ'առնէ ու պէտք չէ անխմաստ փոխառութիւններ ընէ մեռած լեզուէ մը: Ան պիտի քալէ իր անկախ ճամբան, իր ուղղութիւնը պտնելով միշտ անկէ որ կը չինէ գայն՝ ժողովուրդէն), կամ՝ Պոլսոյ գպրոցներու ողորմելի կացութիւնը, կամ եկեղեցական հարցեր: Նոյնքան բուռն է Ա. Արփիարեանի, Ա. Անտոնեանի, Ա. Զօպանեանի վէճը Ռ. Պատկանեանի հետ որ չարունակութիւնն է «Մշակ»ի Գրիգոր Արծրունիի եւ Զմիւռնիոյ «Արեւելեան Մամուլ»ի Մատթէոս Մամուրեանի միջեւ 1886–ին պայթած բանավէճին Արեւմտահայ եւ Արեւելահայ նկարագրային թերութեանց մասին («Թրքահայերը հայութեան մարմնին անօգուտ, փտուն մասն են», կը գրէ «Մշակ», «իսկ Ռուսահայերը՝ կենդանի, գործօն մասն են» (տես «Արեւելեան Մամուլ», 1886, էջ 285): կան ուրիշ տաք կռիւներ – գաւառական գրականութիւնը զարգացնելու հարցը «Հայրենիք»ի մէջ, հայ մշակոյթի խզման վիճակը (աննկարագիր ուսանողութիւնը, ընթերցող հանրութեան պակասը), մանկավարժական մեթոտներու թարմացումին հարցը 1897–ի «Մասիս»ներու, «Բիւզանդիոն»ի մէջ եւ այլն: Միայն 1900–ի առեններն է, որ առաջին անգամ ըլլալով, տեսական միտքը կը թուի պիտակիլ, թէ զուտ գրական եւ գեղարուեստական հարցեր ալ կան, որոնք արժանի են անկախ քննութեան եւ հանրութեան ուշադրութեան: Շատ մը հետաքրքրական բանավէճեր կը լեցնեն մեր մամուլին էջերը դարաւերջի տարիներուն – Տրէյֆուսի խնդիրը 1898–ին, եւ որուն մասին գրեթէ բոլոր կարեւոր գրագէտները կ'արտայայտուին, եւ կամ «Վաղուան Գրականութիւնը», որ Արտաշէս Յարութիւնեան, Աբգար Ալպոյաճեան, Ռուբէն Զարդարեան եւ ուրիշներ կ'արծարծեն «Մասիս»ի մէջ: Ուրիշ տապնապալի նիւթ՝ կիներու աշխատանքի հարցը, խմբագիրներու եւ լրագրողներու միջեւ անվերջանալի գըրչապայքարները (Արամ Անտոնեան եւ Բիւզանդ Քէչեան, Մեսրոպ Նուպարեան եւ Ռուբէն Որբերեան եւ այլն): Բոլորին կարծիքը այն է, թէ մտաւորական մակարդակը չատ ցած է, հակառակ որ 1886–ի Պոլսոյ ամէնէն նշանաւոր դպրոցներէն «Պէրպէրեան» վարժարանի ամավերջի հանդէսին 1000 հոգի ներկայ կ'ըլլան եւ արտասանութիւն կ'ըլլայ հայերէն, տաճկերէն, պարսկերէն, արաբերէն, ֆրանսերէն, անգլերէն եւ յունարէն: Բայց Երուանդ Տէր Անդրէասեան դեռ կը գտնդատի 1898–ի «Բիւզանդիոն»ի էջերէն.

«Մեր մէջ վերլուծական, ուսումնասիրական լուրջ աշխատանքի պակասը կայ: Ծոյլ ենք մեր հին արժէքներու ուսումնասիրութեան մէջ: Միշակ գրողներ անվերջ կը խօսին իրենց չհասկցած բաներու մասին: Զենք արտադրեր... Անկումի մէջ ենք» (թիւ 656):

Ճիշդ հարիւր տարի, երեք – չորս պատերազմ, չորս – հինգ ցեղասպանութիւն անցեր է այդ ժամանակէն ու մենք դեռ նոյն տիւտիւկը կը չալենք...: Ահա սակայն զարգացումի վստահ օրինակ մը, անթիւ օրինակներէն մին: Խնդիրը «նորավէպ» եւ «պատմուածք» բառերու իմաստին ու գործածութեան մասին է: Խմբագիր կարապետ Իւթիւճեանն է, որ 1901–ի Պոլսոյ իր «Մասիս» թերթին մէջ (էջ 264) «նորավէպ» բառի վաւերականութեան հարցը կը դնէ. «Պէտք է արտաքսուի հայերէն լեզուէն», կը գրէ, «բոլորովին անտեղի է»: Տիգրան Արփիարեան կը հակառակի գաղափարին. «Ճիշդ է որ քերականօրէն սխալ բառ է», դիտել կու տայ, «սակայն, ծագում առած է 1884–ին, «Արեւելք»ի հետ, ու «Մասիս»ը գայն որդեգրեց: Քանի որ մտած է Եղիայի բառարանին մէջ, կ'արժէ պահել կ'եզրակացնէ: Եղիա Տէմիրճիպաշեան, Գրիգոր Զօհրապ, Տիգրան Կամսարական եւ ուրիշներ բանավէճին մէջ կը մտնեն, ինչպէս եւ Ռեթէոս Պէրպէրեան, Յովհաննէս Գազանճեան, ի պաշտպանութիւն «նորավէպ»ին: Մկրտիչ Ասճեմեան քերթուած մը կը գրէ նորավէպին մասին, «Մասիս» նորավէպի մրցանակ կը հաստատէ ու 32 հատ գրութիւն կը հասնի խմբագրութեան...: Կը չահի գաւառէն անծանօթին մէկը՝ Վահան Յարութիւնեան «Մերուկին Ողճահարութիւնը» յուզումնահեղձ նորավէպով:

Կ'անցնին 15 երկար տարիներ այդ օրերէն, ու կը հասնինք 1914 թուականին, երբ լոյս կը տեսնէ «Մեհեան»: Բայց արդէն տասը տարուան ընթացքին, հրապարակ իջած են արեւմտահայ գրեթէ բոլոր տաղանդաւոր գրագէտները, իրենց առաջին գործերով –Վարուժան, Սիամանթօ, Ինտրա, Մեծարենց, Թէքէեան, Օշական, Եսայեան, Արփիարեան եւայլն: Նոր տաղանդ, նոր եռանդ, նոր խոհ: Եւ մեր գրականութեան մէջ առաջին անգամ ըլլալով՝ գրական հանդանակ մը կը հռչակուի: 1900–էն 1910–ի սերունդն է որ հասունցած եւ քիչ մը աւելի խմաստուն՝ հանրային բեմը կը գրաւէ ու կը յայտարարէ. –

«Եւ ցանկալով որ, վերջապէ՛ս, Արուեստի Մեհեանին ճակատը փողփողէ ցեղին կուրծքին վրայ, մենք, միացած մեր կամքերուն մէջ, եւ բռնուած սոեզծագործ խենթութեանց տենդովը, վիտակից այն ուժերուն որ կը հանդչէին տակաւին այս ազգին հոգւոյն խորը, կու գանք աղաղակել,

«ա – Պաշտամունք եւ արտայայտութիւն հայ հոգւոյն,

«բ – Ինքնուրոյնութիւն եւ անձնականութիւն ձեւի մէջ,

«գ – Մշակում՝ կենսանորոգ սատուսատումով մը՝ հայ լեզուին,

«դ – Զուտ գրականութիւնը հեռու պահել քաղաքականութենէ եւ լրագրութենէ»:

Հռչակագիրը կը չարունակուի, երկու մեծ էջ: Ու կը յայտարարէ.

«ա – Առանց հայ հոգւոյն, չկայ հայ գրականութիւն եւ արուեստ:

«բ – Հայ հոգին իմացական ութեզերքին մէջ տարբ մըն է, որուն յայտնութիւնը պիտի զարմացնէ խորհող մարդկութիւնը:

«գ – Կը հաւատանք. Հայ հոգին՝ Լոյսն է, Ուժն է, Կեանքն է, մարմնաւորուած անդրիական չքեղութեանը մէջ ԱՐԻԱԿան ցեղին որուն կը պատկանինք:

«դ – Ցեղ մը որ կ'ուզէ ապրիլ՝ պարտաւոր է ստեղծել»:

Ստորագրած են՝ Դանիէլ Վարուժան, Կոստան Զարեան, Յակոբ Բիւճիճեան (ապագայ Օշականը), Գեղամ Բարսեղեան եւ Ահարոն:

Հռչակագիրները պայծառ հրթիռներ են միայն, ուղղութիւն եւ խէտ ցոյց կու տան, մանաւանդ համադրումն են արուեստագէտներու ազնուագոյն ձգտումներուն: Բայց չեն իրագործուիր, այլ ցոյց կու տան ճամբան դէպի անձնօթ ապագան: Այս ութ մեծ սկզբունքները Արեւմտահայ գրականութեան հասունցման առաջին նշանն են, արեւմըտեան արուեստի մակարդակին իրականացած առաջին ստեղծագործումը: Անկիւնադարձ մըն է, տարի մը եւոք գալիք եղեռնին չափ ճակատագրական: Սակայն ազգային խմաստով՝ դարձ մըն է դէպի հայ հեթանոսական մշակոյթի ակունքները, անոր ցեղային, առնական ու արիական առաքինութիւնները, մեծ ոստումով մը քրիստոնէութեան վրայէն:

Ութ անհատնում տարիներ ետք, 1922–ի Յունիսին, Պոլիս վերադարձած մտաւորական միլիւն մը վճարէ նախապէս որոշուած համեմատութեամբ մը: Օրինաւոր տուրքը, եթէ կարելի է գործածել այս բացատրութիւնը, այսպէս կ'ըլլայ կամ պէտք է ըլլայ: Տուրքի օրինապիծին հեղինակները չեն կրնար նատիլ ու հաչուել թէ այս կամ այն անձը, կամ իրենց սա կամ նա բարեկամը որքա՞ն տուրք պիտի վճարէ: Ունեւորութեան Տուրքը այսպիսի տուրք մը չէր ուստի կարելի չէ ըսել որ «տուրքը լաւ էր, բայց գործադրութիւնը սխալ էր»:

Ուրիշ կէտ մըն ալ կայ, որ հիմնական նշանակութիւն ունի: Ամէն տուրք, տուրքի ենթակայ անձի մը եկամուտին կամ ունեցածին վրայէն որոշ տոկոսով մը կը դանձուի: Ո՛չ մէկ տուրք մէկու մը ամբողջ ունեցածը կամ նոյնիսկ չունեցածը կրնայ դանձել: Այդպիսի տուրք մը արդէն տուրք չի կոչուիր: Տուրքերը տուրքի ենթակայ անձերը ոչնչացնելու համար չեն գրուիր: Տուրքերը հայրենակիցներու ունեցածին կամ չհասածին մէկ տոկոսն է որ կը պահանջեն: Հայրենակցական պարտք մըն է: Կը չահիս ու անոր մէկ մասը պետութեան կը վճարես: Ո՛չ թէ ամբողջը: Ունեւորութեան Տուրքը այս տեսակէտէ ալ իրական տուրք մը չէր, որովհետեւ տոկոսի դրութիւն չէր գործադրեր, «սահմանափակ տոկոսով վճարէ» չէր ըսեր, պարզապէս գումար մը կը ճշդէր ու այդ գումարը կը պահանջէր: Այդ գումարը ի՞նչպէս ճշդուած էր, ո՞ր տուեալներու վրայ հիմնուելով պատրաստուած էր, յայտնի չէր: Այսինքն բոլորովին կամայական էր:

Կ'արժէ որ այստեղ անդրադառնանք կէտ մը, կէտ մը՝ որուն գրեթէ ոչ ոք անդրադարձաւ, որքան որ դիտենք: Այդ կէտը հետեւեալն է.

Այսօր թերեւս Ունեւորութեան Տուրքը

ՏԵՍԱՆՔ
ԼՍԵՑԻՆՔ

«ՏՈՒՐՔԸ ԼԱԻ ԷՐ, ԲԱՅՑ ԳՈՐԾԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ ՍԽԱԼ ԷՐ»

Ութ անհատնում տարիներ ետք, 1922–ի Յունիսին, Պոլիս վերադարձած մտաւորական միլիւն մը վճարէ նախապէս որոշուած համեմատութեամբ մը: Օրինաւոր տուրքը, եթէ կարելի է գործածել այս բացատրութիւնը, այսպէս կ'ըլլայ կամ պէտք է ըլլայ: Տուրքի օրինապիծին հեղինակները չեն կրնար նատիլ ու հաչուել թէ այս կամ այն անձը, կամ իրենց սա կամ նա բարեկամը որքա՞ն տուրք պիտի վճարէ: Ունեւորութեան Տուրքը այսպիսի տուրք մը չէր ուստի կարելի չէ ըսել որ «տուրքը լաւ էր, բայց գործադրութիւնը սխալ էր»:

Ուրիշ կէտ մըն ալ կայ, որ հիմնական նշանակութիւն ունի: Ամէն տուրք, տուրքի ենթակայ անձի մը եկամուտին կամ ունեցածին վրայէն որոշ տոկոսով մը կը դանձուի: Ո՛չ մէկ տուրք մէկու մը ամբողջ ունեցածը կամ նոյնիսկ չունեցածը կրնայ դանձել: Այդպիսի տուրք մը արդէն տուրք չի կոչուիր: Տուրքերը տուրքի ենթակայ անձերը ոչնչացնելու համար չեն գրուիր: Տուրքերը հայրենակիցներու ունեցածին կամ չհասածին մէկ տոկոսն է որ կը պահանջեն: Հայրենակցական պարտք մըն է: Կը չահիս ու անոր մէկ մասը պետութեան կը վճարես: Ո՛չ թէ ամբողջը: Ունեւորութեան Տուրքը այս տեսակէտէ ալ իրական տուրք մը չէր, որովհետեւ տոկոսի դրութիւն չէր գործադրեր, «սահմանափակ տոկոսով վճարէ» չէր ըսեր, պարզապէս գումար մը կը ճշդէր ու այդ գումարը կը պահանջէր: Այդ գումարը ի՞նչպէս ճշդուած էր, ո՞ր տուեալներու վրայ հիմնուելով պատրաստուած էր, յայտնի չէր: Այսինքն բոլորովին կամայական էր:

Կ'արժէ որ այստեղ անդրադառնանք կէտ մը, կէտ մը՝ որուն գրեթէ ոչ ոք անդրադարձաւ, որքան որ դիտենք: Այդ կէտը հետեւեալն է.

Այսօր թերեւս Ունեւորութեան Տուրքը լաւագոյն պարագային կրնայ ըլլալ ուղղակի հարկ մը, որ կը գանձուի ունեցուածքի մը վրայ, ինչպէս կայ գոյքի հարկ, կայ հողի հարկ, կայ ապրանքի հարկ: Ունեւորութեան Տուրքը կրնայ ըլլալ հարկ մը

ՆՇԱՆ ԱԻԱԳ ՔԱՀԱՆԱՑ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆԻ ՑԻՇԱՏԱԿԻՆ

Մարսէյլի հայ համայնքը ցաւով լսեց Փուըվար Օտտօ թաղի Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ Նշան Աւագ Քհնյ. Գույումճեանի մահուան բօթը: Զիք այլեւս մեր մէջ այդ բարի, աղնիւ, միշտ ժպտերես քահանան, որ երեսուն երկար տարիներ եղաւ անխոնջ մշակը Հայ Առաքելական Սուրբ Եկեղեցւոյ: Կրտսեր զաւակն էր Տարօնցի Մի-քայէլ Աւագ Քհնյ. Գույումճեանի, ծնած Պէյրութ 1930-ին: Աւագանի անունն էր Մաղաքիա: Ութամեայ մանուկ տակաւին, 1938-ին կը կորսնցնէ հայրը Մի-քայէլ Աւագ Քահանան, սակայն եկեղեցասիրութեան սերմերը ցանուած ըլլալով մանուկ Մաղաքիայի հոգիին մէջ, ան իր կեանքի մեծ մասը կ'անցընէ նախ Պէյրութի Ս. Երրորդութիւն, ապա Ս. Աստուածածին եկեղեցիներէ ներս, նախ որպէս դպիր, ապա՝ որպէս սարկաւագ: 1965-ին, կ'ամուսնանայ Օրիորդ Ֆաթուն Մածունեանի հետ: Եւ զԱստուած փընտռելու ճանապարհին, կոչումը կ'ունենայ ամբողջական նուիրումով յանձնուելու Աստուծոյ եւ Ազգին: 1967 Թուականին կ'ընդունուի Անթիլիասի Դպրեվանքը, հետեւելու քահանայից մանաւոր դասընթացներուն: 1969-ին դասընթացները աւարտելէ վերջ կը մեկնի Մարսէյլ, ուր նոյն թուականին քահանայ կը ձեռնադրուի Արտաւազդ Արքեպիսկոպոս Թրթռեանէ, ստանալով հոգեւոր Նշան անունը: Չեռնադրութենէ անմիջապէս վերջ կը սանձնէ Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ հովուութիւնը, ուր եւ կը պաշտօնավարէ մինչեւ իր կեանքի վախճանը: Հովուական բարեխիղճ ծառայութեան համար 1989 թուականին իրեն կը տրուի քահանայապետական լանջախաչ, իսկ քահանայապետական 30-ամեայ ծառայութիւնը կը պսակուի, չրջանիս Տարօն Եպիսկոպոս Ձէրէճեանի միջնորդութեամբ եւ հաւանութեամբ Արեւմտեան Եւրոպայի Հայ-բապետական Պատուիրակ Գիւտ Արքեպիսկոպոս Նազդաչեանի, երջանկայիշատակ Գարեգին Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի յատուկ կոնդակով, Ծաղկեայ Փլոնի եւ Աւագութեան տուչութեամբ:

Քահանայապետութեան իր երեսուն տարիներու ընթացքին Աստուծոյ եւ բարութեան սպասաւորը սիրեցին ոչ միայն իր հօտի անդամ հաւատացեալները, այլեւ չատեր, եւ աւելի չատ սիրեց Աստուած:

Եւ 2000 Թուականի Յունուար 10-ին ան ալ որպէս «հատն ցորենոյ անկեալ յերկիր մեռանիցի», որպէս զի իր գործոյ հատիկներու յիշողութեան հասկերով կարենար ապրիլ հոս՝ մեր սիրտերու մէջ եւ դնահատուիլ հոն՝ երկնքի Արքայութեան մէջ:

ԿՈՄԻՏԱՍ ՎՐԴ. ՅՈՎՆԱՆԵԱՆ

Մարսէյլ

ԷՍԱԵԱՆԻ ԲԱԺԱԿԻ ՕՐԸ

Ինչպէս այլեւս սովորութիւն դարձած է նոյնիսկ վարժարանին պանուած վայրէն հեռաւոր կեդրոններու մէջ, այս տարի եւս Էսաեանցիներ ու համակիրներ բոլորուեցան սեղաններու չուրջ, բաժակ բարձրացնելու համար իրենց վարժարանին կենացը: Փարիզի «Արարատ» ճաշարանը երկար, զուգահեռ չարուած սեղաններով, որոշ նմանութիւն մը կը յուչէր Էսաեանի ճաշարաններուն հետ: Այդ սեղաններուն չուրջ բոլորուած 80-ի չափ ներկաները ողջունեց Միութեան նախագահուհի Տիկին Մարգրիտ Շէրիք, երախտագիտութեամբ ոգեկոչելով Էսաեան հարազատները որոնք 1895-ին, հիմնած են վարժարանը, ապա նաեւ հոն պաշտօնավարած ուսուցիչները, անդարձ բաժնուած Էսաեանցիները: Անոնց յիշատակին վայրկեանի մը յոտնկայս լռութենէ ետք բաժակները բարձրացան Էսաեանի կենացը:

Ապրուած սիրելի անցեալի մը արձագանումին հետ բաժակի տարեկան պահը աւելի կ'ըլլայ նաեւ ղպրոցին մասին թարմ տեղեկատուութիւն ստանալու: Տիկին Շէրիք հիմնուելով վարժարանին տնօրէնուհի Սաթենիկ Նշանի հետ ունեցած խօսակցութեան, ըսաւ թէ ներկայիս 378 է աշակերտութեան թիւը, մինչդեռ նախորդ չրջանին 412 եղած էր: Նուազումին պատճառը կրթական տնօրէնութեան կողմէ նախակրթարանի պարտադիր չրջանին 5-էն 8 տարի բարձրացումը եղած է, քանի որ արուարձաններու նախակրթարաններ նոր կազմակերպութեամբ ութ կարգ ունեցած են, երեք տարի եւս պահելով իրենց աշակերտները: Անցեալ տարեչրջանին Էսաեանը տուած է 47 չրջանաւարտ, որոնց 38-ը կը հետեւին բարձրագոյն ուսումի: Կը գործէ 15 համակարգիչներով աշխատանոցն ալ:

Բաժակի օրուան հատոյթը եւ կատարուած նուիրատուութիւնները այս տարի որոշուած էր յատկացնել Օչականի Ս. Մեսրոպ Մաշտոց վարժարանին: Ճաշի ընթացքին յայտարարուեցան այդ նուիրատուութիւնները, վաճառուեցան գրիչներ, Էսաեանի խորհրդանիշով կրծքանշաններ:

Նոյնիսկ աւելորդ է ըսել որ չուտով խանդավառ մթնոլորտ մը ստեղծուեցաւ սեղաններուն չուրջ ու չարունակուեցաւ յեմիլջօրէի մինչեւ յառաջացած ժամերը:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

«ԱԿՆ»*Ի ՀԱՄԵՐԳԸ

Հոգեւոր երաժշտութեան «Ակն» եկեղեցական երգեցիկ խումբը ղեկավարութեամբ Արամ Քերովբեանի, կ'երգէ Փետրուար 6 Կիրակի, ժամը 18-ին, Ս. Խաչ Կաթողիկէ եկեղեցիին մէջ

13, rue du Perche, Paris 3ème

Համերգը մաս կը կազմէ խումբին առաջին սկաւառակին պատրաստութեան ձեռնարկներու չարքին:

(*) «Ակն» ընկերակցութիւն
129, rue du Fbg du Temple,
75010 PARIS

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ ՑԻՍՆԱՄԵԱՑ ՎԱՍՏԱԿ ՄԸ՝ ԱՆՐԻ ՎԷՐՆԷՕՑ

Հեռատեսիլի Սինէ – Գլասիք կայանը որոշած է մեծարել Անրի Վէրնէօյը (Աշոտ Մալաքեան) իրեն յանձնելով յայտագիրը կազմելու պարտականութիւնը, ազատօրէն (գառքը–պլանշ), Փետր. 7-էն 13:

Այդ ամբողջ չրջանին եւ ամէն օր, պիտի ներկայացուին իր ֆիլմերէն ոմանք եւ այլ բեմադրիչներէ իր ընտրած ֆիլմերը: Իր ընտրածներն են. – Ռուբէն Մամուլեանի «Գրիսթին թագուհին», Ժոն Ֆորտի «Մատնիչը» (լը Մուշար), Մարք Ռոպսոնի «Ախոյեանը» եւ Օրսոն Ուէլսի «Չարին ծարաւը»: Ասոնց ներածականը կ'ապահովեն ինք եւ Տընի Փարան: Փառատօնական մը կը ներկայացնէ իր տպագրէզը՝ «Անրի Վէրնէօյ՝ 50 տարի սիներմա», նաեւ երկու ժամուան այլ յայտագիր մը «Լը Գլէօպ», որու կը մասնակցին Ժան-Ժակ Պէրնար, Տընի Փարան, Փիէր Զերնիա եւ Օլիվիէ Պարօ:

Իր ստեղծագործութիւններէն կը ներկայացուին. – Le fruit défendu (1952), Maxime (1958), Le grand chef (1958), La vache et le prisonnier (1959), Un singe en hiver (1962): Սփոռմները կ'ըլլան քանի մը անգամ չարթնուան երկայնքին, տարբեր ժամերու:

Այս քանի մը ֆիլմերը չեն բաւեր անշուշտ լրիւ պատկեր մը տալու համար Աշոտ Մալաքեանի վաստակին: Իր առաջին երկար ժապաւէնը, պատրաստուած Մարսէլ Էմէի մէկ գործին հետեւողութեամբ՝ La table aux crevés, ցայսօր, ըստ մեզի, իր լաւագոյն գործերէն մէկն է:

Պաղտնիք չէ, եւ ինք ալ միշտ կրկնած է, թէ Վէրնէօյ չատ բան կը պարտի Ֆերնանտէլ, մանաւանդ իր սկզբնական չրջանին: 1947-ին է, որ Աշոտ Մալաքեան կարճ ժապաւէնով մը՝ L'escale au soleil, կը նետուէր չարժանկարի աստպարէզը: Ֆիլմը նուիրուած էր Մարսէյլի, ուր կայք հաստատած էր Մալաքեան ընտանիքը 1924-էն, եւ ուր մեծցած է ինք ու ապրած մինչեւ Փարիզ փոխադրուիլը: Ֆերնանտէլ ստանձնած էր այդ կարճ ժապաւէնին մեկնաբանութիւնն ընել, սիրայօժար: Այդ Ֆիլմը ներկայացուած էր նոյն տարին Գաննի չարժանկարի առաջին փառատօնին: Անկէ ետք, տասնեակներով ֆիլմեր իրարու յաջորդած են մեծ դերասաններով՝ Ժան Կապէն, Ալէն Տըլոն, Ժ.–Փ. Պելմոնտօ, Միչել Մորկան, Շառլ Պուայէ, Սիւզանն Ֆլոն, Ճինօ Զերվի, Իվ Մոնթան եւ այնքան ուրիչներ: Իր վերջին Ֆիլմերը նուիրուած էին հայկական նիւթի, տեսակ մը «ընտանեկան պատմութիւն», քանի գաղթած հայ ընտանիքի մը պատմութիւնը, յաճախ, քիչ մը ամէն հայ ընտանիքի պատմութիւնն է («Մայրիկ» եւ «588 Ռիւ Փարատի»):

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

«ՏԻԳՐԻՍԻ Ա. ՓԵՐԷՆ»

ԿԸ ՓՆՏՐԵՄ...

ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ

Մեր հացը մեզի համար զրեթէ միակ անունդ է գիտէ՞ք: Նախ հաց՝ յետոյ քովը չերտ մը պանիր, նախ՝ հաց, յետոյ բուռ մը ընկոյզի միջուկ, նախ՝ հաց, յետոյ մածուն, հաց՝ քովը թան, հաց՝ եւ սոխ, հաց՝ եւ չամիչ, հաց՝ եւ խաղող, հացին հետ՝ պաստեղ, հացին հետ՝ ձմերուկ, հացին վրան՝ բրդոն մը կարագ, հացին վրան՝ զդալ մը անոյշ, հացին վրան՝ աղ, հաց եւ պղպեղ եւ վերջապէս հաց եւ քովը ջուր...:

Մեր Տէր Արսէնին խոչոր Աւետարանին մէջը... ««զբէնն էր խօսած, եւ խօսած զբէնն էր»ի նման զրաբար բաներու մասին խմացած էի, բայց գիտէի եւ սորված էի ուրիչ բան մըն ալ. հացը զրանն էր պիւզացիին, եւ ա՛յդքան:

Հացը մեր ամէն բանն է: Եւ մենք զաւառացիներս երկու բան չատ կը սիրենք. մեր հացը եւ մեր բարձը: Եւ երբ մեր հացը կ'ուտենք, կը խորհինք մեր բարձին մասին ու կ'ըսենք.

– Հեց ու քերճ...

Մենք հացով կը կշտանանք, հացով զբաղանութիւն կ'ընենք:

Մեր զրացիներէն Հայկօն՝ Հայկանոյշը, ելաւ ու Սուրիոյ Հալէպ քաղաքը իր զրացիներուն մօ՞տը գնաց, հոն զաւա՞կ մը ծնաւ, այնպէս՝ ինչպէս մայրս գիս ծնած էր. լուրը կը հասնի մեզի նամակով մը...

«Զէյթուն զէհթեր հեց պենիր
Հայկօն Հելէպ ձեզ հենիր»:

Զէյթունը մեր գիւղացի ձիթապտուղն է, հեցը՝ հաց, պենիրն ալ՝ պանիր. իսկ զէհթե՞րը... լաւ, անիկա ալ պատմեմ: Պասի օրերուն՝ պահքի օրերուն մասնաւոր ուտելիքներու կարդին կը պատրաստուէր զէհթերը: Մրգասիսեռը՝ լէպլէպին, սանդի մը մէջ կը ծեծես, ալիւրի կը վերածես, կը մաղես, մէջը կ'աւելցընես քիչ մը աղ, քիչ մը կարմիր պղպեղ եւ ծոխորին, յետոյ ալ հացդ մէջը թաթխելով մէկ կողմէն կ'ուտես, միւս կողմէն պրակտութիւն կը մշակես անօթի չպառկելու մասին.

«Զէյթուն զէհթեր հեց պենիր
Կե՛ր ու քրղցեծ մի՛ պառկիր»...:

Հացը երբ ուտես, երբ փորդ կշտանայ, երբ այլեւս քաղցած չես, այս անգամ աղօթելու կարգը կուգայ, եւ աղօթքներուդ մէջն ալ հացը անպակաս է.

– Խուեծ միր հեցը պեկես չէնէ...
– Խուեծ հեցերնիս հերամ չէնէ...
– Խուեծ միր հեցը հելալ էնէ...

Հացն ու Աստուած առաջին անգամ մեր մառաններուն, մեր բիլէրներուն, մեր կառանները մէջն է որ միացան եւ եղան «ի մարմին մի»: Յետոյ նշխարքի վերածուեցան Տէր Արսէնին եւ իր երէցկնոջ միջոցաւ եւ եկան ու իջան Սուրբ Սեղան եւ հոնկէ ալ սիրտին մէջը...:

Եւ ընուրէ հլմեր լէ, միր Սուրբ Կիրեկոս ժեմուն մէջը, ըմմուն կիրեկի միր տէրպապան՝ Տէր Արսէնը, պետերեզի էտինը խորեղին վրեն էրկու ձեռքը կը բանձրցնէ, նշխարքը միր էչիչներուն մէջը կը խոթէ ու ձէն կ'իտէ ու կ'ըսէ.

– «Առէ՛ք, կերէ՛ք, ըս է մերմինս...»

Կ'առնինք, կ'ուտինք...:

Այդ բրդոն մը նշխարքին մէջ, ինչո՞ւ չեմ գիտեր, քիչ մը մեծ մայրիս Սենեմն ու Սարօն, քիչ մը մեծ հայրս Խալօն, քիչ մը հայրս Սպէն, քիչ մը զայեակս Քուրէ Մաման, քիչ մը մեր տունը, քիչ մըն ալ մեր մալէզը կը փնտռեմ...

– «Արբէք ի սմանէ, ըս է էրինս»:

Կ'առնինք, կը խմինք...:

Բայց ես տակաւին այդ պուտ մը գինին մէջ, ինչո՞ւ չեմ գիտեր, քիչ մը մայրս՝ Խնօն, քիչ մը անոր կաթը, քիչ մը մեր գետը՝ Տիգրիսը, եւ անոր ալ ջուրերուն մէջ կորսուած մանկութիւնս կը փնտռեմ...:

(Շար. 3 եւ վերջ)

(Շար. Ա. Էջէն)

հանուր յուսախաբութիւն ստեղծեց: Սենեակները դիտել կուտան որ ծրագիրը լուն հարցերով չէր զբաղիր, կանխարդելիչ միջոցներու չէր դիմեր, այլ կը խորհի որ ոստիկաններ զրկելով «զգայուն» վայրերը եւ յաւելեալ հսկիչներ դնելով, առաջքը կ'առնուի չատ մտահոգիչ կացութեան մը: Նախարարը, արդարեւ 75 վարժարաններու մէջ, որոնք երկու տարի է ամէնէն աւելի բիրտ արարքներու բեմ եղած են, ապահովութիւնը պիտի ամրապնդուի Փետրուարի արձակուրդէն եաք: Այս զբոցներու ցանկը պիտի չհրապարակուի: Հաստատութեան հսկողութիւնը, մուտքերը եւ ելքերը պիտի հակակչռուին, զբոցներու չուրջն ալ հսկողութիւն պիտի ըլլայ առաջքն առնելու համար ոաֆէքներու: Ի դէպ, մինչ նախարարը մամուլի ասուլիսով մը կը պարզէր իր նոր եւ – նախորդներուն պէս – անօգուտ ծրագիրը, ոաֆէքի պարագայ մը տեղի կ'ունենար Փուասիի Ատրիէնն Պոլան արհեստի լիսէին մէջ: Երեք պատանիներ կ'առեւանգէին 16 տարեկան աշակերտ մը զբոցին վերակացուին աչքին առջեւ, կը տանէին այլուր եւ 2 ժամ կը չարչարէին որպէսզի եա առնէ այն բոզոքը զոր ըրած էր իրենց դէմ ոաֆէքի համար: Ալէկը այլ միջոց մըն ալ գտած է, որ բոլորին ծիծաղը կը չարժէ եւ հեգնական ծաղրանկարներու ալ առիթ կուտայ մամուլին մէջ, այն է բարոյագիտութեան դասընթացքը...:

Լիւնէի բանբերը բոլորովին հերքեց «Թելեկրամ ու Պրէսթ»ի լուրը ըստ որուն Շիրաք կ'ուզէր Քաւոսքին հրաւիրել, բայց, ժոսփէն իր վէթօն զրած է:

ԿԱՄՊԻՑ ծովուն մէջ, Ճոնուար 27–ի կանուխ ժամերուն երկրաշարժ մը արձանագրուած է, 7 բալ ուժգնութեամբ: Վերնակեդրոնը եղած է Գրասնովոսկէն 20 քմ. արեւմուտք: Սաորերկրքեայ այս ցնցումը յաջորդած է նախորդ օրուանին, որ տեղի ունեցած էր Իրանի տարածքը, Մակու քաղաքի հիւսիս–արեւելքը եւ ունէր 4 բալ ուժգնութիւն:

ԻՍՐԱՅԷԼ, բայց նաեւ Եւրոպական Միութեան կարգ մը երկիրներ չատ մը տատոգ են Աստրիոյ քաղաքական կացութենէն: Աստրիոյ դէմ ելոյթները քաղմացան մանաւանդ Սթոքհոլմի Ոգեկոչման նուիրուած համագումարին: Վախն այն է որ Վիէննայի մէջ նոր կառավարութիւն մը կը կազմուի ծայրայեղ աջի մասնակցութեամբ, նախագահը, սկիզբը դէմ ըլլալով ծայրայեղ աջին հետ որեւէ գործակցութեան, աւելի ճկուն է: Գալ չաբթու պիտի ընդունի երկու կուսակցութիւններու ղեկավարները:

Գլինթըն տարեկան – Միութեան – ելոյթը ունեցած է Տավոս մեկնելէն առաջ եւ ըսած որ տուրքերու նուազում պիտի ըլլայ: Անդրադառնալով Ջէյէնիոյ պատերազմին, զայն որակած է «անողոք եւ առանց ելքի»:

ՄԵՐՋԱԻՈՐ – ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ, Դամասկոսէն Պէյրութ, աննախընթաց ճիւնամրրիկ մը տեղի ունեցած է Ճոնուար 27–ին, տակնուվրայ ընելով երթեւեկը: Պէյրութի մէջ, ծառեր արմատախիլ եղած են, երթեւեկը դադրած, էլեկտրական հոսանքը կտրած, օդակայանը փակուած եւ այլն, եւ այլն: Նման փոթորիկներու ենթարկուած են նաեւ Իսրայէլ եւ Կիպրոս:

ԼԻՈՆ – ՍԱՓՈԼԱՅԻ օդակայանի անունը պիտի փոխուի եւ կրէ Սէն – Թէկզիւ – փերիի անունը, որ միայն գրագէտ չէր այլեւ՝ օդաչու: Օդակայանին չրջակայքը բնակողներու 4000 անդամներ համախմբող միութիւնը չատ անտեղի կը գտնէ այդ անունը յիշեցնելով թէ Սէն – Թէկզիւ – փերի նաեւ հեղինակն է «Գիշերուան թռչիչք» անունը կրող գործի մը, մինչ իրենք այդ թռչիչքներուն դէմ կը բողոքեն, պահանջելով որ անոնք դադրին:

ՔՐԻՍԹԻՆ ՏՐՎԻԼ – ԺՈՆՔՈՒԻՐ, Ռոլան Տիւմայի նախկին հմմանուհին որ բաւական գրամ ստացած էր էլֆ – Աքիթէնէն միջամտութիւն ընելու համար Տիւմայի մօտ, որ այն ատեն Արտաքին նախարար էր, երբոր դիրք մը գրած է, ուր նոր ամբաստանութիւններ կ'ընէ Տիւմայի դէմ: Այս նոր հատորին մէջ (նախորդը՝ «Հանրապետութեան բոզը» 100–հազար օրինակ ծախուեցաւ) ամէն ինչ ծայրէն կը սկսի, Ռ. Տիւմայի հետ հանդիպումը, ուր ան Լիլի չքեղ յարկաբաժինին զնումը, Էլֆէն ստացած 45 միլիոն ֆրանքի չէքը (1992–ին) եւ այլն, եւ այլն: Դեռ կ'ըսէ թէ Տիւմա չմման մէջ էր Քոկկ – Պէ–ի փարիզի ճիւղին նախկին պետին՝ Զէմվերիկովի հետ: Սահմանադրական Խորհուրդի նախկին նախագահը «անհեթեթ» որակեց այս ամբաստանութիւնները:

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ
ՓԱՐԻԶԻ ՄԻՕՐԵԱՑ ԴՊՐՈՑԻ

ԲԱՐԵԿԵՆԴԱՆՔ

Դպրոցասէր, Թարգմանչաց եւ Ս. Մեսրոպ զպրոցներուն աշակերտները, Միօրեայ դպրոցներու աշակերտները ինչպէս նաեւ բոլոր հետաքրքրուղ երախաները, սիրով հրաւիրուած են Մեծ Պահքին առաջ աւանդական, զուարթ

Բարեկենդանը

տօնելու:

Ծպտում, երգ, խաղ, արտասանութիւն, վիճակահանութիւն *եւլն.*:

Կիրակի, Փետրուար 6, ժամը 14·30

Salle Valeyre
24, rue Rochechouart — 75009 PARIS
— Métro : Cadet —

Ճայտագրին մասնակցելու համար հեռաձայնել՝
01 _ 64 – 03 – 53 – 05
Թիւին

կամ Փարիզի մասնաճիւղի գրասենեակը Շաբաթ ժամը 15 _ 19
01 _ 42 – 46 – 88 – 36

Մուտքը ազատ է:

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section
«*ARCHALOUYS TATHEOSSIAN*»
de Paris
organise des

séjours familiaux

dans le Centre de Vacances
à Bellefontaine (Jura)
Du 13 au 20 Février (complet)
Du 8 au 15 Avril (il reste des places)
Prix compétitifs, ambiance arménienne assurée !
Surtout, n'hésitez pas, venez avec vos enfants, petits-enfants ou amis et rejoignez-nous sur les pistes de ski, de luge, ou tout simplement dans le centre.

Renseignements et inscriptions
auprès de :

— Araxie: **01 39 83 71 19** (de 19 à 21h)
— Marie: **01 47 80 71 73** (de 9 à 19h)
— Séta: **01 64 03 53 05** (de 10 à 20h).

L'Ecole
«KHATCHADOUR ABOVIAN»
de la Cathédrale Apostolique Arménienne
SERPOTZ TARKMANTCHATZ
de Marseille
organise un

SUPER LOTO

Dimanche 6 Février à 15 heures
au Centre Culturel SAHAK-MESROP
339, avenue du Prado — 13008 Marseille
Tél. : 04 91 77 84 70

— LE GROS LOT —
Une traversée
pour 2 personnes + une Voiture
Aller-Retour MARSEILLE.CORSE
offert par *Prado.Voyage Selectour*
et de nombreux lots de valeur

Venez nombreux !
Encouragez le développement culturel de nos élèves

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Անժել Վեհունիի մահուան առթիւ (Պէյրութ) Տիկին Մարի Հանէբեան 1000 Ֆր. կը նուիրէ «Ճառաչ»ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. վարչութիւնը չբնորհակալութեամբ ստացած է 500 Ֆր. Պ. Արծիւ Սարհատեանէ Տիկին Արշալոյս Միւթէվէլեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղիկի:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
SIRET : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

REUNION INTER-SECTIONS MARSEILLE

Le Samedi 5 Février à 14 heures
à la M.A.J.C.
12-14, rue St-Bazile — 13001 MARSEILLE

Ordre du jour très important
Le Conseil d'Administration Paris et Marseille sera présent.

La présence de tous les membres est indispensable.

UNION GENERALE ARMENIENNE
DE BIENFAISANCE

MARSEILLE

Հ.Բ.Ը.Մ.

DÎNER

Samedi 12 Février à 20 heures
PREMIER DINER DE L'ANNEE 2000

En l'honneur de
Monsieur **JEAN MELKONIAN**
Président de l'UGAB-Marseille

Et en présence de
Docteur **EDOUARD ATTAMIAN**
Président de l'UGAB-France et membre du Conseil Central de l'UGAB

et
Monsieur **LEON KEBABDJIAN**
Vice-Président de l'UGAB-France
et membre du Conseil Central de l'UGAB

Présentation du nouveau Comité de Marseille

Animation musicale avec le talentueux violoniste Alexandre.

Réservations indispensables. Prière de téléphoner au 04 91 22 10 45 ou 06 03 74 16 99 **avant le 5 Février.**

Prix : 150 F Pour les membres
180 F Pour les non-membres
100 F. Pour les membres jeunes et les étudiants.

UGAB, 327, Bd Michelet — 13009 MARSEILLE

CAMP DE SKI FAMILIAL

Centre de vacances évangélique arménien **«LA SOURCE»** — **Thollon les Mémises** · Haute Savoie (2000 m.).

Prix du séjour : — Adultes : 1.400 F
— Enfants : 840 F

Voyage en car à partir de Paris

DU 5 AU 12 FEVRIER 2000

Renseignements & inscriptions :
Pasteur Gilbert LEONIAN : Tél. : 01. 47. 36. 02. 50

L'ASSOCIATION «MACHTOTZ»

Pour la Défense de la Langue Arménienne

organise

Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

NOUVELLE SESSION : 26 Février — fin Juin 2000

L'enseignement est assuré par Mme Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN
par sa **Méthode Audiovisuelle.**

Ces cours s'adresseront aux débutants de 8 à 70 ans, qui veulent être capables de **s'exprimer dans les situations de tous les jours,** ainsi que de lire et écrire l'arménien.

STAGE DE 50 HEURES, LE SAMEDI MATIN DE 9H A 12H, A PARIS

RENSEIGNEMENTS, INSCRIPTIONS :
01 47 50 97 51